

TC
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

KAMU HİZMETİ SUNAN AKTÖRLERİN ANLATILARINDA KENTSEL
POLİTİK MEKÂNLAR: GAZİ MAHALLESİ ÖRNEĞİ

ULVİ OKUR

2502160436

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Pelin Pınar Giritlioğlu

İstanbul 2022

ÖZ

KAMU HİZMETİ SUNAN AKTÖRLERİN ANLATILARINDA KENTSEL POLİTİK MEKÂNLAR: GAZİ MAHALLESİ ÖRNEĞİ

ULVİ OKUR

Bu tez kentsel politik mekânları, kamu hizmeti sunan aktörelere anlatıları üzerinden anlamayı ve buralarda kamu hizmeti sunma etkinliğinin kendine has özelliklerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışma alanı olarak Türkiye’deki kentsel politik mekânların en karakteristik örneklerinden biri olan Gazi Mahallesi tercih edilmiştir. Bu tercihte idari sınırlar önemsizleşmiş, örneklem politik hareketliliğin yoğun olarak yaşandığı bölgeye hizmet veren kamu görevlileri üzerinden oluşturulmuştur.

Çalışma kapsamında Gazi Mahallesi’ne kamu hizmeti sunan 64 aktöre ile yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiş, katılımcı beyanları üzerinde detaylı niteliksel analizler yapılmıştır. Çalışma neticesinde ulaşılan sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

Kitle iletişim araçları yoluyla oluşturulan negatif Gazi Mahallesi algısı, Gazi Mahallesi’nde göreve yeni başlayan kamu görevlilerinin çeşitli önyargılarla mahalleye gelmelerine sebebiyet vermektedir. Ancak kamu görevlileri hizmet verdikleri kitle ile iletişimlerini arttırdıkça, Gazi Mahallesi’nde yönelik pozitif düşünceleri ön plana çıkmakta, Gazi Mahallesi’ndeki görevinden ayrılmak istemeyen kişilere dönüşmektedirler.

Kamu görevlilerinin dünya görüşleri ve mahallede ikamet edip etmemeleri, mahalleye dair algılarını şekillendiren temel unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır. Özellikle öğretmenlerin genel olarak mahallede ikamet ettikleri ve muhalif politik görüşte oldukları, dolayısıyla Gazi Mahallesi’ne yönelik pozitif algılarla görevlerine devam ettikleri; polislerin ve belediye çalışanlarının ise genel olarak devletçi dünya görüşünde oldukları ve Gazi Mahallesi’ne dair negatif algılarla görevlerine devam ettikleri görülmüştür.

Kamu görevlilerinin genel kanaati, Gazi Mahallesi’nde Kamu hizmeti sunmanın oldukça farklı bir doğası olduğu ve kentin diğer bölgelerine kamu hizmeti sunmaktan

çok daha zor olduğu yönündedir. Yine Gazi Mahallesi'nin politik kimliğinin zayıflama sürecine girdiği, çalışmanın önemli bulgularındadır.

Anahtar Sözcükler: Kentsel Politik Mekânlar, Kamu Hizmeti, Kamu Görevlisi, Gazi Mahallesi

ABSTRACT

This thesis aimed to comprehend urban political spaces through the narratives of public service actors. Furthermore, it revealed the unique features of public services in these places. As one of the most characteristic samples of urban political spaces in Turkey, Gazi District was selected as the study area. Administrative borders were not taken into consideration in this preference, and the sample was formed from government officials serving in the province where social mobility is intense.

Within the context of the study, semi-structured in-depth interviews were conducted with 64 officials providing public service to Gazi District. Detailed qualitative analyses were carried out based on the participants' statements. The results obtained as a result of the study can be summarized as follows:

The negative image of Gazi District created through mass media prompts newly appointed public officials to develop various prejudices. However, as public officials build up their communication with the community, the favourable opinions toward Gazi District come to the fore and the majority wishes to hold their current posts in the district.

The worldviews of public officials and whether they reside in the district are the main factors that shape their perceptions of the district. In particular, the teachers generally reside in the district and have an opposing ideology, so they continue their duties with positive perceptions towards the Gazi District. On the other hand, it has been observed that the police and municipal employees generally act with a statist world view and continue their duties with negative perceptions about the Gazi District.

The general opinion of public officials is that providing public service in Gazi District has a quite different nature and is much more difficult than providing public services in other parts of the city. Nevertheless, one of the most significant findings of the study suggests that the political identity of the Gazi District is in the process of weakening.

Keywords: Urban Political Spaces, Public Service, Public Servant, Gazi District

ÖNSÖZ

2012-2015 yılları arasında İstanbul ilindeki kentsel politik mekânlarda geçirdiğim uzun süreler, bu mekânlara yönelik ilgimi ve çalışma isteğimi arttırdı. Bu uzun gözlem sürecinin sonunda edindiğim ön bilgilerle Gazi Mahallesi'ne girip bir ön çalışma yapmaya karar verdim. Bir kontak vasıtasıyla girdiğim mahallede siyasi kimliği ile bilinen mahallelilerin ve kamu görevlilerinin içinde bulunduğu 6 kişiyle derinlemesine mülakatlar gerçekleştirdim. Bu ön görüşmeler sonucunda edindiğim bilgilerle doktora çalışmamı tasarlamaya başladım. Mahallede geçirdiğim ön görüşme süreci içerisinde 2 kez mahallelilerce kimlik kontrolüne tâbi tutuldum ve katılımcıların bana güvenmesini sağlayabilmek adına yoğun çaba sarf ettim. Yaşadığım bu güçlükler mahalleliler üzerinden tasarlanan bir çalışmanın yapılabilirliğini sorgulamama sebep oldu. Tez İzleme Komitesindeki hocalarımda da yönlendirmeleri ile çalışmanın örneklemini kamu hizmeti veren aktörlere kaydırmaya karar verdim. Çalışmanın yapılabilirliğini arttırmanın yanında bu alanın oldukça bakir olduğunu ve daha önce bu kapsamda bir çalışma yapılmadığını fark etmemiz de örnekleme değiştirmemizde etkili oldu. Ancak kamu görevlileri ile görüşmek üzere saha çalışmalarına başladığımda yine benzer bir zorluğu yaşayacağımı fark ettim. Gazi Mahallesi kentsel politik mekânı içerisinde girebildiğim tüm kamu kurumlarına girip, ulaşabildiğim tüm kamu görevlilerine görüşme teklif ettim. Ancak görüşme teklif ettiğim kamu görevlilerinin büyük bir bölümü görüşmeyi reddetti. Dolayısıyla saha çalışmasının ilk aşaması oldukça zorlayıcı geçti. Bu zorlayıcı veri toplama aşamasının ardından, verileri işleme aşaması da oldukça zorlayıcı geçti. Çalışmanın beyana dayalı niteliksel özü, binlerce sayfayı detaylı şekilde analiz etmeyi gerektiriyordu. Katılımcı beyanlarının tasnifi ve bir anlam bütünlüğü içerisinde aktarılması, oldukça yoğun emek harcadığım bir süreç oldu. Ancak mahalle üzerinde yaptığım uzun gözlemler, alanda yaptığım detaylı okumalar ve çalışmaya başlamadan önce yaptığım ön çalışma, ne yapacağımı bilerek çalışmalarımı sürdürmemi sağladı. Uzun sürece yayılan bu yoğun gayretler neticesinde karşınızdaki çalışmayı sizlere sunma fırsatım oldu.

Doktora eğitimimin ilk yılında, henüz hangi alanda çalışma yapmaya karar vermediğim bir dönemde, birbirinden oldukça farklı konular arasından ilgi alanıma ve

yetkinliklerime en uygun olan konuyu seçmemde bana yardımcı olan Prof. Dr. Gülay Günlük Şenesen hocama;

Ülkemizde 1970’li yılların yeterince çalışılmadığını belirterek bu döneme eğilmemi öneren ve 1970’li yıllarda Türkiye’de yaşanan politik hareketlilikler ve gecekondular hareketleri üzerine aktardığı bilgilerle tezime oldukça önemli katkılar sunan Prof. Dr. Hatice Kurtuluş hocama;

Literatürdeki büyük bir boşluğu fark etmemi sağlayarak kamu hizmeti veren aktörler üzerine yoğunlaşmamı söyleyen ve beni uygulanabilirliği oldukça zor bir örneklemeden kurtaran, kentsel politik mekân yazınının öncüsü Prof. Dr. Şükrü Aslan hocama;

Tez izleme görüşmelerimizde değerli bilgilerle beni yönlendiren ve özellikle 1995 Gazi Olaylarına dair mahkeme evraklarına ulaşmamda sağladığı katkılarla çalışmamın zenginleşmesine önemli katkılar sunan Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Görkem Doğan hocama;

Tezimin baştan sona kadar tüm süreçlerinde yanımda olan, içinden çıkmakta güçlük çektiğim kritik anlarda değerli yönlendirme ve dokunuşlarıyla yardımına koşan, kıymetli danışmanım Doç. Dr. Pelin Pınar Giritlioğlu’na;

Şükranlarımı sunuyorum...

Her tercih aslında bir vazgeçişdir. Tez yazım sürecinde harcadığım uzun süreler aslında ailemle geçirebileceğim zamanlardan vazgeçmemi gerektiriyordu. Bu süreçte benden desteğini esirgemeyen değerli eşim Uzm. Dr. Büşra Okur’a ve bilgisayarın başına her oturduğumda kucağıma gelerek “Baba hadi beraber çalışalım!” teklifini üzülmeye reddetmek zorunda kaldığım prensesim, canım kızım Sudenur Okur’a özür ve teşekkürlerimi sunmayı bir borç biliyorum...

ULVİ OKUR

İSTANBUL, 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU HİZMETİ KAVRAMI

1.1. Kamusalılık Kavramı.....	20
1.2. Kamusal Mal-Özel Mal Ayrımı.....	22
1.3. Kamu Hizmeti Düşüncesinin Tarihsel Oluşumu	23
1.4. Kamu Hizmetinin Tanımı	25
1.5. Kamu Hizmetlerinin Temel İlkeleri.....	30
1.5.1. Eşitlik	30
1.5.2. Süreklilik.....	31
1.5.3. Uyum.....	32
1.5.4. Bedelsizlik.....	33
1.5.5. Kamu yararı	34
1.6. Kamu Hizmeti Kavramına Hâkim Olan Temel Yaklaşımlar	34
1.7. Eleştirel Kamu Hizmeti Anlayışı.....	38
1.8. Modern Devletin Meşruiyet Kaynağı Olarak Kamu Hizmeti.....	47
1.9. Kamu Hizmeti Sunan Aktörler ve Motivasyon Kaynakları	52

İKİNCİ BÖLÜM

KENTSEL POLİTİK MEKÂNLARIN OLUŞUM SÜREÇLERİ

2.1. Genel Olarak Kentleşme ve Göç	59
2.2. Kentleşme Kuramına Doğru	80
2.2.1. Chicago Okulu: Kent Sosyolojisinin Kuruluşu.....	86

2.2.2. Kent Sosyolojisine Neo-Marksist Bakış ve Kentsel Siyaset.....	89
2.3. Kentsel Toplumsal Hareketler	116
2.4. Kimliğin Mekândaki Anlamı.....	122
2.5. İstanbul'un Politik Gecekondu Mahalleleri.....	129

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

POLİTİK BİR KENT MEKÂNI: GAZİ MAHALLESİ

3.1. Gazi Mahallesi Tarihi	157
3.2. 12 Mart 1995 Gazi Mahallesi Olayları	171
3.3. Gazi Mahallesi'nin Bugünü.....	187

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KAMU HİZMETİ SUNAN AKTÖRLERİN ANLATILARINDA GAZİ MAHALLESİ

4.1. Örneklemeye Dair Bazı Bilgiler.....	223
4.1.1. Demografik bilgiler.....	223
4.1.2. Mesleki tecrübe bilgisi.....	226
4.2. Kamu Görevlilerinin Gazi Mahallesi'ne Dair Algıları.....	229
4.3. Mahallede Edinilen Kamu Hizmeti Tecrübesinin Detayları	256
4.3.1. Kamu görevlilerinin Gazi Mahallesi toplumsallığına dair değerlendirmeleri 257	
4.3.2. Kamu görevlilerinin, Gazi Mahallesi'ne kamu hizmeti sunumu süreçlerine dair değerlendirmeleri	306
4.3.3. Kamu hizmeti sunum süreçlerinde politik atmosferin yoğunluğu.....	357
4.3.4. Gazi Mahallesi'ne has kamu hizmeti politikaları	362
4.4. Gazi Mahallesi'ne kamu hizmeti sunan aktörlerin motivasyon kaynakları..	375
4.5. Kamu Hizmeti Süreçlerinde Yaşanılan Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri	381
4.5.1. Halka bakan yönü: Hizmet sunulan kitleye dair değişim talepleri	382
4.5.2. Devlete bakan yönü: Hizmet sunumuna dair değişim talepleri	384
4.5.3. Kamu görevlisine bakan yönü: Bireysel performansa yönelik değişim talepleri.....	391
4.5.4. Amir-Memur iletişimine bakan yönü: Geri bildirimin önemi	394

TARTIşMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	396
KAYNAKÇA	429
EKLER.....	447
ÖZGEÇMİş.....	44759

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Sultangazi İlçesinin İstanbul'daki Yeri.....	151
Şekil 2: Sultangazi İlçesi Siyasi Haritası	152
Şekil 3: 3 Haziran 1979 Tarihli Milliyet Gazetesi	158
Şekil 4: Örneklemin Yaş Dağılımı.....	223
Şekil 5: Örneklemin Eğitim Durumu (oransal).....	224
Şekil 6: Gazi Mahallesi'nde İkamet Eden Katılımcıların İkamet Süreleri	224
Şekil 7: Katılımcıların Kamu Görevinde Geçirdikleri Süre.....	227
Şekil 8: Katılımcıların Kamu Görevinde Geçirdikleri Süre (oransal)	227
Şekil 9: Katılımcıların Gazi Mahallesi'nde Geçirdikleri Kamu Hizmeti Süresi (yıl)	228
Şekil 10: Katılımcıların Gazi Mahallesi'nde Geçirdikleri Kamu Hizmeti Süresi (oransal).....	228
Şekil 11: 24.06.2018 Milletvekili Genel Seçimi, Gazi Mahallesi (4 mahalle) Sonuçları	263
Şekil 12: 24.06.2018 Milletvekili Genel Seçimi, Gazi Mahallesi (4 mahalle) Sonuçları	264
Şekil 13: 24.06.2018 Milletvekili Genel Seçimi, Gazi Mahallesi (resmi) Sonuçları	264
Şekil 14: 24.06.2018 Milletvekili Genel Seçimi, Yunus Emre Mahallesi Sonuçları	265
Şekil 15: 24.06.2018 Milletvekili Genel Seçimi, Zübeyde Hanım Mahallesi Sonuçları	265
Şekil 16: 24.06.2018 Milletvekili Genel Seçimi, 75. Yıl Mahallesi Sonuçları.....	266
Şekil 17: 23.06.2019 İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Yenileme Seçimi Gazi Mahallesi Sonuçları.....	267

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1: Gazi Şehitliği	184
Fotoğraf 2: Gazi Cemevi Önünde Gerçekleşen Bir Polis Müdahalesi.....	193
Fotoğraf 3: İsmet Paşa Caddesi Üzerinde Gerçekleşen Bir Polis Müdahalesi.....	193
Fotoğraf 4: Muhtarlık Binası Üzerindeki Siyasi Propaganda Yazıları	195
Fotoğraf 5: Mahalledeki Bir Lisenin Bahçe Duvarı Üzerindeki Siyasi Propaganda Yazıları.....	196
Fotoğraf 6: Mahalledeki Bir Çocuk Parkındaki Siyasi Propaganda Yazıları	196
Fotoğraf 7: Çeşitli Muhalif Politik Örgütlerin Propagandaları	197
Fotoğraf 8: Çeşitli Muhalif Politik Örgütlerin Propagandaları:	197
Fotoğraf 9: Çeşitli Muhalif Politik Örgütlerin Propagandaları	198
Fotoğraf 10: Muhalif Politik Örgüt Mensubu Çeşitli İsimler Üzerinden Yapılan Propagandalar.....	198
Fotoğraf 11: Muhalif Politik Örgüt (MPÖ) Mensubu Çeşitli İsimler Üzerinden Yapılan Propagandalar.....	199
Fotoğraf 12: MPÖ Mensubu Çeşitli İsimler Üzerinden Yapılan Propagandalar	199
Fotoğraf 13: MPÖ Mensubu Çeşitli İsimler Üzerinden Yapılan Propagandalar	200
Fotoğraf 14: MPÖ Mensubu Çeşitli İsimler Üzerinden Yapılan Propagandalar	200
Fotoğraf 15: MPÖ Mensubu Çeşitli İsimler Üzerinden Yapılan Propagandalar	201
Fotoğraf 16: Ana cadde Üzerinde Polisin Silmeye Çalıştığı Çeşitli Propaganda Yazıları.....	204
Fotoğraf 17: Ana Cadde Üzerinde Polisin Silmeye Çalıştığı Çeşitli Propaganda Yazıları.....	202
Fotoğraf 18: Ana Cadde Üzerinde Polisin Silmeye Çalıştığı Çeşitli Propaganda Yazıları.....	203
Fotoğraf 19: Ana Cadde Üzerinde Polisin Silmeye Çalıştığı Çeşitli Propaganda Yazıları (Silinen bazı yazıların üzeri tekrar yazılmış)	203
Fotoğraf 20: Gazi Polis Merkezi ve Önündeki Devasa Türk Bayrağı	204
Fotoğraf 21: Gazi Cemevi ve Önünde Bekleyen Bir TOMA	211
Fotoğraf 22: Okul duvarına yazılan siyasi içerikli yazılar	361

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Eski Kamu Yönetimi, Yeni kamu Yönetimi ve Yeni Kamu Hizmeti Yaklaşımlarının Karşılaştırılması.....	41
Tablo 2: Kamu Hizmeti Motifleri	57
Tablo 3: Türkiye’de Kentleşmenin Gelişimi	71
Tablo 4: Türkiye’de Nüfus Kümelerine Göre Kentsel Nüfus ve Kent Sayıları.....	72
Tablo 5: Çalışan Nüfusun Kesimler Arası Dağılımı (%).....	73
Tablo 6: Türkiye’de Gecekondu ve Gecekondu Nüfus	133
Tablo 7: Ankara’da Gecekondu ve Gecekondu Nüfus	133
Tablo 8: OHAL Bölge Valiliği Verilerine Göre Kasım 1997 İtibarıyla Boşaltılan Köy ve Mezralar ile Zorunlu Olarak Göç Eden Yurttaşlarımızın Durumu	168
Tablo 9: OHAL ve Mücavir Alan Dışı Bölgelerde Boşaltılan Yerleşim Birimleri .	168
Tablo 10: Toplam Boşaltılan Yerleşim Birimleri	169
Tablo 11: S1’e Verilen Yanıtlar.....	231
Tablo 12: S2’ye Verilen Yanıtlar.....	234
Tablo 13: S3’e Verilen Yanıtlar.....	235
Tablo 14: S4’e Verilen Yanıtlar.....	239
Tablo 15: S4’e Verilen Yanıtların Detayları.....	240
Tablo 16: S4’e Verilen Yanıtların Detayları.....	240
Tablo 17: S5’e Verilen Yanıtlar.....	242
Tablo 18: S6’ya Verilen Yanıtlar.....	245
Tablo 19: S7’ye Verilen Yanıtlar.....	254
Tablo 20: S8’e Verilen Yanıtlar.....	258
Tablo 21: Milletvekili Genel Seçimi, Gazi Mahallesi Sonuçları	263
Tablo 22: İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Yenileme Seçimi Gazi Mahallesi Sonuçları	266
Tablo 23: İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Yenileme Seçimi Gazi Mahallesi, Protesto Oy Sonuçları	268
Tablo 24: S9’a Verilen Yanıtlar.....	307
Tablo 25: S10’a Verilen Yanıtlar.....	358
Tablo 26: S11’e Verilen Yanıtlar.....	363

Tablo 27: S12 ve S13'e Verilen Yanıtlar.....	377
Tablo 28: S16'ya Verilen Yanıtlar.....	391
Tablo 29: S17'ye Verilen Yanıtlar.....	394

KISALTMALAR LİSTESİ

AKP/Ak Parti	Adalet ve Kalkınma Partisi
ASM	Aile Sağlığı Merkezi
Cepheli	DHKP-C örgütü mensubu
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CMUK	Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu
DBA	Devletin Baskı Aygıtları
DHKP-C	Devrimci Halk Kurtuluşu Partisi/Cephesi
DİA	Devletin İdeolojik Aygıtları
EYP	El Yapımı Patlayıcı
Gazi	Gazi Mahallesi
Gazi Cemevi	Gazi Eğitim ve Kültür Vakfı (Cemevi)
Gazi Karakolu	Sultangazi Şehit Bülent Özkan Polis Merkezi Amirliği
Gazi Polis Merkezi	Sultangazi Şehit Bülent Özkan Polis Merkezi Amirliği
HDP	Halkların Demokratik Partisi
İP	İyi Parti
KHM	Kamu Hizmeti Motivasyonu
KHMK	Kamu Hizmeti Motivasyonu Kuramı
KPM	Kentsel Politik Mekânlar
KS	Kamu Seçimi
KSK	Kamu Seçimi Kuramı
Md.	Madde
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MPÖ	Muhafif Politik Örgüt
PKK	Kürdistan İşçi partisi
S	Soru
TDP	Toplum Destekli Polislik
TEM	Terörle Mücadele (Polisi)
TMK	Terörle Mücadele Kanunu
TOMA	Toplumsal Olaylara Müdahale Aracı

GİRİŞ

Bu çalışma, kentsel politik mekânlara kamu hizmeti sunan aktörlerin kamu hizmeti sundukları kitleye ve sunum süreçlerine dair algılarını araştıran ve Mayıs 2021- Kasım 2021 tarihleri arasında İstanbul Gazi Mahallesi’nde yürütülmüş bir saha çalışmasıdır. Çalışmanın örneklemini anlayabilmek için öncelikle kamu hizmeti ve kentsel politik mekân kavramlarını anlamak gerekmektedir.

Kamu hizmeti kavramının, üzerinde ittifak edilmiş nihai bir tanımı olmasa da devlet olgusu içinde merkezi bir yere sahip olduğu genel kabul görmektedir. Devletin de kamu hizmetlerinin de temel hedefi kamu yararını sağlamaktır. Devletler kamu yararını kamu hizmetleri yoluyla sağlarlar. Dolayısıyla kamu hizmetleri, devletin icadına temel teşkil ettiği gibi, meşruiyetini yeniden üretebilmesinde de temel araç olarak ön plana çıkmaktadır.

Tarihsel olarak devletlerin yapısı ve ekonomiye müdahale stratejileri değişkenlik göstermektedir. Bu değişime paralel olarak devletlerin kamu hizmeti politikaları da değişmektedir. Günümüz kamu hizmeti anlayışında post-modern esintiler hissedilmekte, yerele yapılan vurgu güçlenmektedir. Yönetişim kavramı ekseninde şekillenen güncel yaklaşımlara göre kamu görevlileri, yerelin ihtiyaçlarını ve beklentilerini sürekli olarak takip etmeli, siyasa belirleme sürecinde aktif rol almalıdır. Ayrıca vatandaşların bizzat siyasa belirleme süreçlerine katılımlarında da aracı rolü üstlenmelidirler.

Her bölgenin dinamikleri farklıdır ve merkezi politikalar her bölgede farklı derecelerde etkili olabilmektedir. Yerel farklılıkları göznetmeden belirlenen merkezi politikalar, nihai hedefin tam tersi neticeler bile doğurabilmektedir. Sakinlerinin aktif-muhalif kimlikleri sebebiyle çevresinden farklılaşmış kentsel mekânlar, belki de bu tehlikenin en şiddetli hissedildiği yerlerdir. Çalışmada bu tarz mekânlar “Kentsel Politik Mekân” olarak tanımlanmıştır ve bu tanımlamanın en karakteristik örneklerinden biri olan Gazi Mahallesi, araştırma mekânı olarak belirlenmiştir.

Literatürde kentsel politik mekânlar pek çok farklı isimle (kurtarılmış bölgeler, varoşlar, dezavantajlı bölgeler, tehlikeli mekânlar, terörize mekânlar vs.) ve pek çok

farklı içerikle ele alınmaktadır. Çalışmada tüm bu içerikler araştırılmış ve nihai bir “kentsel politik mekân” tanımına ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda kentsel politik mekânların gelişim süreçleri incelenmiş, ortaklaştığı noktalar belirlenmiş ve Gazi Mahallesi’nin bu gelişim güzergahını takip ettiği ortaya konulmuştur.

Kentsel politik mekânları anlayabilmek için kentleşmenin politik yönünü anlamak gerekmektedir. Sanayi devriminden sonra yaşanan yoğun kentleşme ile birlikte toplumun yapısı çok hızlı bir değişime uğramıştır. Bu büyük değişimi anlamaya çalışan entelektüeller kentleşme üzerine pek çok fikir ortaya koymuşlardır. Ancak kent kavramının ampirik çalışmaların nesnesi haline dönüşmesi, 20. yüzyılın başlarında Chicago Okulu öncülüğünde gerçekleşebilmiştir.

1960'lara kadar Chicago Okulu hem kentleşme hem de kentsel suç literatüründe birincil konumunu korumayı başarmıştır. Ancak 1960'larda meydana gelen politik kentsel hareketler ne klasik sosyoloji metinleri ile ne de hâkim kent sosyolojisi öğretileri ile açıklanabilmiş, bu da yeni arayışları beraberinde getirmiştir. Chicago Okulu ve Klasik Marksizm eleştirisinden yola çıkan Neo-Marksist kent sosyologlarının görüşleri, giderek popülerlik kazanmaya başlamıştır.

Lefebvre, Harvey ve Castells öncülüğünde ilerleyen bu ekol, kentin yarattığı çelişkiler ve eşitsizlikler üzerine yoğunlaşarak, bakışlarını bu noktaya çevirmişlerdir. Kent sermayenin öncülüğünde gelişmektedir. Bu süreçte sermayenin talepleri doğrultusunda pek çok toplumsal grup kentsel alan dışına itilmekte, yatırımlardan uzak kalmakta, düzenli gelire hatta konuta ulaşamamaktadır. Kente göç eden yeni kent yoksulları çöküntü bölgeleri olarak tabir edilen mekânlara yerleşmekte, en sağlıksız koşullarda barınmakta ve kentsel nimetlerden dışlanmaktadır.

Yoksulluk, toplumsal eşitsizlik ve bunların doğurduğu sosyal sorunlarla boğuşmak zorunda kalan toplumsal kesimler, mahrum bırakıldıkları kentsel nimetlere ulaşmak adına radikalleşmeye hazırdırlar. 1960’lı yıllarda Avrupa’nın birçok yerinde patlak veren kentsel toplumsal hareketlerin içinde de bu gruplar vardır. Modern kent sosyologlarına göre 1960'larda karşımıza çıkan radikal toplumsal hareketlerin sebebi, kentsel mücadelede söz sahibi olmak isteyen kesimlerin kenti geri alma çabalarıdır.

Özellikle barınma sorunları, kitleleri politize eden temel kolektif ihtiyaç olarak ön plana çıkmaktadır. Ancak kent sorunu, konut sorunundan çok öte bir kavramdır.

Dünyada meydana gelen “kentleşme => barınma sorunu => toplumsal hareketlilik” sürecinin Türkiye’de de bir karşılığı olmuştur. İkinci Dünya savaşı sonrasında Türkiye’de yoğun bir kentleşme sürecine girmiştir¹. Karşılaşılan yoğun göç dalgasına hazırlıksız yakalanan kentler, yeni gelenlere yeterli konut ve iş imkânı sağlayamamıştır. Bu durum gecekondulaşma sürecinin başlamasına sebebiyet vermiştir. Zamanla sayıları kent nüfusunun yarısına ulaşan gecekondu sakinleri, pek çok çıkar grubunun da ilgisini çekmiştir.

1970’lerden itibaren İstanbul’un gecekondu mahallelerinde mafyavari yapıların etkinliği artmaya başlamıştır. Arazi spekülasyonu başta olmak üzere pek çok farklı alanda rant devşiren bu yapılar, 70’li yılların ortalarına doğru sol örgütlerin bölgeye girmesi ile güç kaybetmişlerdir. 1980 askeri darbesine kadar birçok gecekondu mahallesinde hakimiyet sol örgütlerin eline geçmiştir. Darbe sonrası süreçte, toplumsal hareketleri örgütleyen pek çok aktör tutuklanarak cezaevine gönderilmiştir. Dolayısıyla gecekondu mahallelerindeki politik hareketlilik duraksamıştır. Ancak 1990’lı yıllarla birlikte muhalif gruplar etkinliklerini tekrar artırmaya başlamışlardır.

İstanbul’da Gazi, Okmeydanı, Küçük Armutlu, 1 Mayıs ve Gülsuyu mahalleleri başta olmak üzere pek çok “politik” gecekondu mahallesi, neredeyse eş zamanlı olarak, benzer süreçler yaşamışlardır. Bu bölgelerde güçlenen muhalif örgütler, sistemle karşı karşıya gelmekten çekinmeyen tutumlarıyla, güvenlik bürokrasisinin ve medyanın gündemini yoğun şekilde meşgul etmiştir. Muhalif politik örgütlerinin gücünün de ötesine geçen bu etki, dışlayıcı dil ve politikaların yaygınlaşmasına alan açmıştır. Bu süreçte toplumsal ötekiler, “kurtarılmış bölgelerde” birikmeye devam etmiştir. Böylelikle politik hareketliliğin yaşandığı bu kentsel mekânlarda, özel bir kentleşme serüveni ortaya çıkmıştır.

¹ 1950’li yıllarda yapılan Marshall yardımları ile tarım sektöründe makineleşme atmıştır. Özellikle traktörün yaygınlaşmasıyla kırdaki büyük bir nüfus ihtiyaç fazlası haline gelmiş, bu durum kentlere göçü oldukça yoğunlaştırmıştır.

Gazi Mahallesi'nde de kentleşme, muhalif örgütler önderliğinde gelişen gecekondulaşmayla ivme kazanmıştır. Emek ve dayanışma ekseninde ve büyük özveriyle, yeni bir gecekondu mahallesi inşa edilmiştir. İnsanların konut temelli sorunlarına çözüm aranırken, aynı zamanda romantik² bir politikleşme süreci de yaşanmıştır. Kuruluş dönemi tanıklarının anlatılarında, pek çok erdemi bünyesinde barındıran ideal bir toplum yapısı dikkat çekmektedir. Diğer taraftan muhalif kimliğin benimsenmesinde, mahallede birikmeye devam eden toplumsal ötekilerin tarihsel yaşanmışlıkları da etkili olmuştur. Bu süreçte Gazi Mahallesi'nin politik karakteri iyiden iyiye belirginleşmiştir.

Yıllardır ekonomik yönden dezavantajlıların biriktiği bir gecekondu mahallesi olan bölge, artık etnik, mezhepsel, politik vs. sebeplerle dışlamaya maruz kalmış toplumsal grupların bir kaçış güzergahı haline dönüşmüştür. Farklı kimliklerin daha özgürce yaşadığı düşüncesi bir dönem Alevileri, sonraki dönemde Kürtleri, son dönemde de Suriyelileri bölgeye çekmiştir. Yani Gazi Mahallesi'ne yönelik göç hem ekonomik hem kültürel hem de politik bir tercih olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmanın Temel Sorunsalı: 1970'li yıllardan itibaren yaşanan tüm bu süreçler sonucunda Gazi Mahallesi, yakın çevresindeki birçok kentsel mekândan farklılaşmaya başlamıştır. Bu ayrışma, Gazi Mahallesi'ne sunulan kamu hizmetlerinin de kentin diğer mekânlarından farklılık göstereceği düşüncesini doğurmuştur. Çalışmanın temel sorusu, bu temel tespit üzerinden şekillendirilmiştir:

“Kentsel politik mekânlarda kamu hizmeti sunmak, kentin diğer mekânlarında kamu hizmeti sunmaktan farklı mıdır? Farklıysa bu farkın niteliği nedir?”

Çalışmanın sorunsalı öncelikle meslek gurupları birbirinden ayrılarak sorgulanmış, böylelikle bazı meslek guruplarının kendine has dinamiklerinin, temel tartışmanın önüne geçmesi engellenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda yukarıdaki temel soruya ek olarak pek çok yan soru belirlenmiş ve kentsel politik mekânlara kamu hizmeti sunma

² Romantik TDK sözlüğünde “Davranışlarında duygu ve coşkunun aşırı ölçüde etkisi bulunan” olarak tanımlanmaktadır.

kavramının içeriği mümkün olan tüm boyutlarıyla araştırılmıştır. Ayrıca kentsel politik mekânlar, kamu görevlilerinin gözünden anlaşılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın Hedefi: Çalışmanın hedefi, Gazi Mahallesi'ne kamu hizmeti sunan aktörlerin algı dünyalarını anlamaktır. Kamu görevlileri Gazi Mahallesi'ni nasıl algılamaktadır? Gazi Mahallesi'nde kamu görevi yapmak ne demektir? Kamu görevlileri, tecrübe ettikleri kamu hizmeti süreçlerini nasıl değerlendirmektedir? Kamu görevlilerinin çalışma biçimleri, çalışma süreçleri, hissiyatları, yaşadıkları, tanıklıkları nelerdir? Hizmet sundukları kitle hakkında neler düşünmektedir? Bu kitleye nasıl yaklaşmaktadır? Edindiği hususi tecrübeleri nasıl kavramsallaştırmakta, kendi dünyası içerisine nasıl yerleştirmektedir? Hizmet motivasyonları nelerdir? Kamu hizmeti sunum süreçlerinde tespit ettiği sorunlar ve bunlara yönelik çözüm önerileri nelerdir? Çalışmada tüm bu alt sorulara cevaplar aranmıştır.

Çalışmanın Metodolojisi: Çalışmada yarı yapılandırılmış mülakat tekniği uygulanmıştır. Öncelikle katılımcıların demografik bilgileri alınmış, sonrasında ise mesleki deneyimleri ve mahalledeki hizmet süreleri sorulmuştur.

Takip eden bölümlerde, katılımcıların mahalleye geliş serüvenleri, kendilerinin ve arkadaşlarının mahalleyi algılayış şekilleri irdelenmiştir. Katılımcılara mahallede yaşayan insanlara ve bu insanlara kamu hizmeti sunmanın detaylarına yönelik sorular sorulmuş, ayrıca kamu görevlilerinin hizmet motivasyonları araştırılmıştır. Son olarak kamu hizmeti sunum süreçlerinde tespit edilen sorunlara yönelik çözüm önerileri sorularak görüşmeler neticelendirilmiştir.

Çalışmada sorulan sorular niceliksel bilgilere ulaşmak gayesiyle değil, niteliksel özü olabildiğince zengin şekilde ortaya koyabilmek adına tasarlanmıştır. Sorulara verilen kısa cevapların üzerine gidilmiş, bu cevapların gerekçelerine yoğunlaşmıştır. Araştırılan gerçeğin olabildiğince farklı yönünü sorgulayabilmek adına soru sayısı fazla tutulmuş, ancak tüm soruları sormak gibi bir kaygı içine girilmemiştir. Görüşmenin gidişatına göre soruların şekli ve niteliği değiştirilmiştir.

Çalışmanın Kapsamı: Çalışmada Gazi Mahallesi olarak adlandırılan bölge idari sınırlardan öte, sosyolojik ve tarihsel bir bütünü tarif etmektedir. Gazi Mahallesi süreç içerisinde yaşanan nüfus artışları sonucunda dört idari birime bölünmüştür. Bunlar

Gazi Mahallesi, Zübeyde Hanım Mahallesi, 75. Yıl Mahallesi ve Yunus Emre Mahallesi'dir. Çalışmada "Gazi Mahallesi" ifadesiyle bu dört idari birimden biri olan Gazi Mahallesi değil, bu dört mahalleyi de içine alan "Eski Gazi Mahallesi kültürel alanı" kastedilmektedir. Ancak çalışma bu büyük alanın tamamı üzerinde yapılmamıştır. Çalışma niteliği gereği politik mekânları araştırmaktadır ve politik hareketlilik Gazi Mahallesi'nin her yerinde aynı derecede hissedilmemektedir. Dört idari birimin kesişim noktasında bulunan İsmet Paşa Caddesi ve bu caddenin tam ortasında bulunan cemevi, politik hareketliliğin merkezi olarak ön plana çıkmaktadır. Bu merkezden uzaklaştıkça politik etki azalma eğilimi göstermektedir. Hatta Gazi Mahallesi periferinde yaşayan vatandaşlar, birçok toplumsal olaydan haberdar olmamaktadır.

İsmet Paşa Caddesi ve yakın çevresi, Gazi Cemevi başta olmak üzere birçok politik simgesel mekâna ev sahipliği yapmaktadır. Mahalledeki toplumsal olayların neredeyse tamamı İsmet Paşa Caddesi'nde başlamakta ve bitmekte, zaman zaman Gazi Polis Merkezi'ne kadar ulaşmaktadır. Gerek gösterici yapısı gerek merkezi konumu gerekse tarihsel-simgesel önemi sebebiyle Gazi Cemevi, bu toplumsal hareketliliğin merkezinde bulunmaktadır. Bahsedilen alan içerisinde zaman zaman yaşanan politik şiddet olayları kamu kurumlarını ve kamu çalışanlarını etkileyebilmekte, çalışmada araştırılan hususi durumların ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla çalışma kapsamında cemevini merkeze alan ve Gazi Polis Merkezine kadar uzanan bir alan belirlenmiş, bu alan "Gazi Mahallesi kentsel politik mekânı" olarak tanımlanmıştır.

Soruların ve çalışma yapılacak mekânın belirlenmesi ile araştırma tasarımı genel hatlarıyla tamamlanmıştır. Ancak araştırma uzayının belirlenmesi ve örnekleme ulaşılması, birçok güçlüğü beraberinde getiren bir süreç olmuştur. Bu noktada karşılaşılan ilk güçlük gerek kamu hizmeti literatüründe gerekse Türkiye Cumhuriyeti kanunlarda, üzerinde ittifak edilmiş bir kamu hizmeti ve kamu görevlisi tanımı bulunmamasıdır. İsimden anlaşılacağı üzere kamu görevlilerinin, bir meslek olarak, kamusal faaliyetlerde bulunması gerekir. Anayasa'nın 128. ve 129. maddeleri, kamu hizmetinden bahsetmektedir. 128. madde net bir kamu görevlisi tanımı vermemekle birlikte, sunulan kamu hizmeti üzerinden kamu görevlisi kavramına yönelik işaretlerde

bulunmuştur³. Yine idare hukukunda ve ceza hukukunda kamu görevlisine dair muhtelif tanımlar bulunmaktadır.

Yukarıda bahsedilen ihtilaf sebebiyle çalışmada kamu görevlisi tanımı geniş şekilde yorumlanmak ve böylelikle daha zengin niteliksel bilgiye ulaşmak istenmiştir. Örneğin mahallede yer alan önemli sayıda Alevi nüfusa verdikleri hizmet sebebiyle Gazi Cemevi çalışanlarının kamu görevlisi hüviyetinde çalışmaya dahil edilmesi planlanmıştır. Ancak devlet tarafından ibadethane statüsü kabul edilmeyen bu kurum, resmen bir kamu kuruluşu değildir. Cemevinin resmi statüsü ve halkın gündelik yaşantısı üzerine etkisi arasındaki bu çelişki, mahalledeki Alevilerin devlet kurumlarıyla kurduğu ilişkiyi de etkilemektedir. Yine mahallelilere önemli bir kamusal hizmet sunan eczacıların ticari kaygıları, kamu görevlisi olarak sayılıp sayılamayacakları sorusunu gündeme getirmiştir. Sonuç olarak bu iki meslek grubu, dar anlamda “kamu görevlisi” olarak değerlendirilmemiştir. Ancak sundukları kamusal hizmet bağlamında verdikleri çeşitli beyanlar, çalışmanın niteliksel özüne verdiği katkı sebebiyle kullanılmıştır. Bu kapsamda değerlendirilen 4 katılımcı dışında (3 cemevi çalışanı 1 eczacı), 60 kamu görevlisiyle mülakat gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın Örnekleme: Mayıs 2021 - Kasım 2021 tarihleri arasında yürütülen saha çalışması sürecinde, tanımlanan Gazi Mahallesi kentsel politik mekânı içerisindeki tüm kamu kurumlarına girilmiş, ulaşılabilen ve görüşmeyi kabul eden tüm kamu görevlileriyle mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Yeni kamu görevlisine ulaşmada zorluk yaşanmaya başlandığı ve birbirini tekrarlayan cevapların sıklaştığı bir aşamada çalışma sonlandırılmıştır. Sonuç olarak örneklem, 17 belediye görevlisi, 2 imam, 2 muhtar, 6 sağlık çalışanı, 11 öğretmen, 14 polis, 6 güvenlik personeli ve 2 temizlik görevlisinden oluşmuştur.

Çalışmanın Sınırlılıkları: Tüm niteliksel araştırmalarda olduğu gibi bu çalışmada da çok sayıda sınırlılık bulunmaktadır. Öncelikle belirtmek gerekir ki çalışma boyunca ulaşılan sonuçlar ne Gazi Mahallesi’nde kamu görevi yapan kitleyi yeterli düzeyde

³ Anayasa Md. 128: “Devletin, kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür”

tarif etmekte ne de kentsel politik mekânlar üzerinde nihai bir genelleme yapma fırsatı vermektedir. Zira 2015 yılı rakamlarına göre Türkiye geneli 2.813.090 kamu görevlisi bulunurken bunların 314.500'ü⁴ İstanbul'dadır. Nüfusa göre kaba bir oranlama yapılırsa, Gazi Mahallesi'nde 1000'li rakamlarla ifade edilebilecek sayıda memur olduğu sonucuna ulaşılır. 60 kamu görevlisiyle yapılan bu çalışma, Gazi Mahallesi'ne hizmet veren tüm kamu görevlilerini temsil kabiliyetine sahip değildir. Çalışma sadece ulaşılan örneklem üzerinde genelleme yapma iddiasındır. Ancak bu örneklem basit bir örneklem değildir. Çalışma politik mekânlar üzerinden yürütülmüştür ve politik atmosferin etkisini en derinden hissetmesi beklenen kamu görevlilerine yoğunlaşmıştır. Ayrıca çalışmada, resmin bütününe daha iyi görebilecek konumda olan kurum yöneticilerine odaklanılmış, katılımcılar arasında idarecilerin oranı yüksek seviyede tutulmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla nicelik olarak temsil kabiliyeti düşük sayıda katılımcı ile yapılan bu çalışma, nitelik açısından temsil kabiliyeti yüksek olduğu ve kentsel politik mekânlarda kamu hizmeti veren aktörlerin düşüncelerinin önemli bir bölümünü tarif ettiği iddiasındadır.

Çalışmanın bir diğer sınırlılığı, görüşmeyi reddeden kamu görevlileridir. Görüşme talebinde bulunulan kamu görevlilerinin büyük bir bölümü görüşmeyi reddetmiştir. Görüşülebilen kitlenin ise siyasi bilincinin oldukça yüksek olduğu ve dahası konuşmaya istekli olduğu görülmüştür. Hatta kendilerini ifade etme fırsatı verildiği için teşekkür eden kamu görevlileri olmuştur. Çalışmaya katılım göstermede oluşan tavır farklılıklarının oluşturduğu sonuçlardan birisi, Gazi Mahallesi'nde ikamet eden kamu görevlilerinin katılımının fazla olmasıdır. Özellikle öğretmenlerde bu durum etkisini göstermiştir. Sonuç olarak görüşmeyi kabul edenler ve reddedenler arasında dünyaya bakış açısından farklılıklar olduğu ve çalışmanın görüşmeyi kabul etmeyen görüşün fikirlerini yansıtmadığı düşünülebilir.

Araştırmanın en temel sınırlılığı ise tabii ki araştırmacının kendisidir. Özellikle nitel araştırmalarda araştırmacı, çalışmanın bir parçasıdır. Bu çalışmada da araştırmacının varlığının hissedilmesi beklenen bir durumdur. Araştırmacı 2012-2015 yılları

⁴ <https://www.memurlar.net/haber/806725/hangi-ilde-kac-memur-var.html> Erişim: 12.02.2022

arasında İstanbul Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü'nde komiser yardımcısı olarak görev yapmıştır. Hem sahada hem merkezi planlama noktasında pek çok toplumsal olaya yakinen tanıklık etmiş, bir toplumsal olay polisi olarak müdahalelerde bulunmuştur. Bu süreçte toplumsal olayların yoğunlaştığı ve hatta o bölgenin karakteri haline geldiği bazı kentsel mekânlar araştırmacının ilgisini çekmiş, bu ilgi çalışmanın da çıkış noktasını oluşturmuştur. Araştırmacı çevik kuvvet tecrübesinin ardından Kanarya Mahallesi'nin bulunduğu Küçükçekmece ilçesi ve Gülsuyu Mahallesi'nin bulunduğu Maltepe ilçesinde karakol polisliği yapmış yine toplumsal hareketliliğin yoğun olduğu bu mahallelerde tanıklıklarını çeşitlendirmiştir.

Çalışmanın ana hatları ve bilhassa belirlenen sorular, yukarıda bahsedilen tanıklıklar çerçevesinde oluşturulmuştur. Ancak 2016 yılında ilan edilen OHAL sonrası politik ortamın yumuşaması ve polislerin mahalle içindeki tanıklıklarının diğer meslek gruplarından oldukça farklılaşması, çalışmanın gidişatını belirleyen ana etkenler olarak karşımıza çıkmıştır. Çalışma sonucunda başta varılacağı umulan neticelerden çok daha farklı yerlere ulaşılmıştır. Bilhassa polislik tecrübesi eksininde hazırlanan soruların çoğu yerde yetersiz hatta yersiz kaldığı görülmüştür. Dolayısıyla çalışma kendi doğası içerisinde sürekli evrilmiştir. Bu süreç aynı zamanda araştırmacının kendini geliştirme ve bakış açısını genişletme serüvenidir.

Çalışma değerlendirilirken dikkate alınması gereken hususlardan birisi de kamu görevlilerinin muhatap olduğu kitle özelinde düşüncelerini belirttiğidir. Katılımcı beyanlarında “mahalleliler”, “Gazi Mahallesi halkı” gibi genel ifadeler kullanılırken genellikle kendilerinden kamu hizmeti alan kitle kastedilmiştir. Öğretmenler öğrenci ve velileri, sağlık çalışanları hastaları, din görevlileri cemaatlerini, polisleri haklarında işlem yapılan ve müdahale edilen kişileri, zabıta esnafları, çöpçüler çöpünü aldıkları kişileri vb. değerlendirmiş, kamu görevlerini bu kapsamda yorumlamıştır. Bu detayı bilmek şu açıdan önemlidir. Özellikle polis ve belediye görevlisi beyanlarında Gazi Mahallesi sakinlerine yönelik daha sert ve dışlayıcı ifadeler dikkat çekmektedir. Bu ifadeler, mahallede az sayıda olduğu bilinen radikal siyasi örgüt üyelerini kasteden genellemelerdir. Bazı katılımcılar da “normal halkı kastetmiyorum” gibi ifadelerle bu sınırlı sayıdaki kişiyi kastettiğini belirtmiştir. Devlet simgesini taşıyan tüm unsurlara karşı saldırgan tavırlar gösteren radikal kitle, özellikle OHAL dönemine kadar, polis

ve belediye görevlileriyle sık sık karşı karşıya gelmiş, bu durum iki tarafın birbirini düşmanlaştırdığı bir kısır döngüyü getirmiştir.

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde polis ve belediye çalışanlarının diğer kamu görevlilerinden farklılaşan “keskin” ifadeleri o kadar sık tekrar etmiştir ki, temel tartışmanın bu farklılık üzerinde kısırlaşması tehlikesi belirmiştir. Dolayısıyla özellikle kolluk hizmeti veren kamu görevlilerinin beyanları mümkün olduğunca diğer beyanlardan ayrıştırılarak verilmiş ve kendi içerisinde tartışılmıştır. Çalışmanın sonuç kısmında da bu farklılaşmanın sebepleri detaylıca tartışılmıştır. Ancak diğer kamu görevlileriyle benzeştiği ve içeriği güçlendirdiği durumlarda beyanlar birlikte verilmiş ve tartışılmıştır.

Çalışmanın sağlıklı bir zemine oturabilmesi için kamu hizmeti, politik bir olgu olarak kentleşme, kimlik, toplumsal hareketler gibi kavramları yeterli seviyede anlamak ve açıklamak gerekmektedir. Yine aynı şekilde çalışma alanı olan Gazi Mahallesi de tarihsel gelişim süreci içerisinde detaylı olarak ele alınmalıdır. Literatür incelendiğinde, bu kavramları tek bir potada eriten, ulaşılan nihai tanımları saha üzerinde test eden başkaca bir çalışma görülmemiştir. Bu noktada faydalanılan temel kaynakları, kentsel politik mekânları inceleyen öncü çalışmaları, benzer çalışmalarda diğer yazarların bakış açılarını ve doktora tezlerinde çalışılan-eksik bırakılan noktaları ortaya koymak gerekmektedir. Böylelikle çalışmamızın literatüre ne derecede katkı sunacağı da belirginleşecektir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki Lefebvre, Harvey ve Castells’in eserleriyle öncülük ettiği neo-Marksist kent kuramı, “kentsel politik mekân” tanımına ulaşırken kullanılan temel kaynak olmuştur. Kentleşmenin politik yönüne yoğunlaşan tüm bu külliyata ek olarak Friedrich Engels’in “Konut Sorunu”, Mike Davis’in “Gecekondu Gezegeni”, Ruşen Keleş’in “Kentleşme Politikası” gibi eserleri, çalışmada faydalanılan başlıca kaynaklardır. Yine Quantin Skinner ve Bo Strath’in derlediği “Devletler ve Yurttaşlar”, Frantz Fanon’un “Siyah Deri, Beyaz Maskeler” ve “Yeryüzünün Lanetlileri”, Achille Mbembe’nin “Düşmanlık Politikaları” eserleri mekânın siyasallaşmasını; Jürgen Habermas’ın “Kamusal Yaşamın Yapısal Dönüşümü”, Birgül Ayman Güler’in “Kamu Personeli (Sistem ve Yönetim)” kitapları da kamu hizmeti veren aktörleri tanımlarken kullanılan önemli kaynaklardır.

Şükrü Aslan'ın 2003 yılında yazdığı ve sonradan kitaplaştırdığı “Toplumsal Mücadeleler ve Kent, Bir Alan Örneği: Ümraniye Mustafa Kemal Mahallesi” isimli doktora tezi; Aslanın kaleme aldığı “Mekân, Kimlik ve Politika, Kent Sosyolojisi Yazıları” isimli kitabı ve yine Aslan ve Şen'in birlikte kaleme aldıkları “Politik Kimliğin Temsil Edici Mekânları: Çayan Mahallesi” isimli makaleleri; kentsel politik mekânları anlatan öncü çalışmalardandır. Yine Erdoğan Yıldız ve arkadaşlarının hazırladığı “Kendi Sesinden Gülsuyu-Gülensu” isimli eser, bu konuda yapılmış kayda değer çalışmalardan bir diğeridir. Kitaplaşmasa da politik kent mekânlarında yapılmış başkaca pek çok çalışma bulunmaktadır. Ancak tüm bu çalışmalar ya mahallelilerin anlatıları ya da resmî belgeler, gazete-dergi yazıları gibi dokümanlar üzerinden yürütülmüştür. Literatürde, politik kent mekânlarını kamu çalışanları gözünden değerlendiren bir esere rastlanmadığı gibi, bu mekânlara sunulan kamu hizmetine merkezi önem atfeden bir çalışma dahi görülmemiştir. Çalışmalarda kamu hizmeti konusuna ya hiç değinilmemiş ya da değinip geçilmek suretiyle yeterli önem verilmemiştir.

Kentleşmeyi politik şekilde ele alan ve mahalle düzeyinde yürütülen çalışmalarda, kentsel dönüşüm konusu ön plana çıkmaktadır. Yine “politikleşme” üzerine yapılan çalışmalarda, toplumsal hareketler ve kimlik konularının sıklıkla ele alındığı görülmüştür. Literatürde incelenen bazı çalışmalarda yazarların temel soruları, bu soruları cevaplama yöntemleri ve ulaştıkları sonuçlar kabaca şu şekildedir:

Demirtaş (2007), gecekondü sorunun modernist ve elitist şekilde bakılmasına itiraz etmektedir. Ankara Mamak Boğaziçi Mahallesi'nde yaptığı çalışmada mahallenin fiziki ve toplumsal oluşum sürecini irdelenmiştir. Mahallenin bugünkü hale gelişi, modern kentleşmenin umulmadık bir sonucu olmaktan ziyade direniş ekseninde oluşturulan taktik ve stratejilerin ürünü olarak sunulmuştur.

İslam (2009), Sulukule Mahallesi yenileme projesi başlamadan önce yaptığı görüşmeler üzerine bina ettiği çalışmasında, devlet eliyle soylulaştırma kavramını irdelenmektedir. Bölgede güvenlik algısı zayıfladıkça kentsel dönüşüme verilen desteğin arttığını, mahallede kalma süresi azaldıkça da bu oranın azaldığını tespit etmiştir.

Ergun (2011), İstanbul Maltepe Başbüyük ve Gülsuyu mahallelerinde yaptığı çalışmada, kentsel dönüşüm olgusunu incelemektedir. Küreselleşmenin ürünü olan “Yarışan Kentler” kavramının bu dönüşüm sürecini nasıl etkilediğini anlatmaktadır.

1980 sonrasında sermayenin yeniden kent merkezlerini keşfetmesiyle kentleşme süreci hız kazanmış, konutların değişim değeri ön plana çıkmış, bu süreçte kolay gözden çıkarılabilecek yoksul kesimlerin yaşadığı mekânlar üzerinde baskı oluşmuştur. Kentsel dönüşüm süreçlerinde yerel halkın fikirlerine başvurulmamış, mevcut sosyal doku yok sayılmış ve kent yoksullarını dışlayan bir toplumsal yapı inşa edilmiştir.

Kızılay (2016), kentsel dönüşümü Harvey’in “mülksüzleştirme” kavramıyla; gecekondu direnişlerini ise Lefebvre’ün “sahiplenilmiş mekân” kavramıyla açıklamaktadır. Böylelikle Derbent gecekondu bölgesindeki yıkımın sebep olduğu gerilim ve çatışma durumunu, bu iki kavram ile özetlemektedir.

Uştuk (2019), İzmir Urla Sıra Mahallesi Romanları üzerinden yaptığı araştırmada, “tahakküm”-“direniş” ilişkileri çerçevesine Roman vatandaşlar ile nasıl bir müzakere sürdüğünü ve bu asimetrik güç ilişkisinin Roman kimliğinin oluşumu ve sürdürülmesini nasıl etkilediğini anlatmaktadır.

Levendoglu (2019), Van ilinde gündelik yaşamın nasıl politize edildiğine dair pek çok örnek vererek, toplumsal ve kültürel hayatın politize oluşunu kapsamlı şekilde anlatmaktadır. Özellikle Kürt kimliğinin siyasallaşması sürecini detaylandığı kısımlar, bu çalışmayı zenginleştiren kaynaklardan olmuştur.

Deveci (2015), 2007, 2009, 2011 ve 2014 seçimleri öncesi gazete haberleri üzerinden yaptığı söylem analizi ile, DTP-BDP politikacılarının, politik iletiler yoluyla Kürt kimliğini nasıl araçsallaştırdığını ve tasarladığını anlatmaktadır.

Sarı (2017), çok kültürlü yapısıyla bilinen Mardin ilinde yaptığı etnografik çalışmada, kültürel kimliğin nasıl politize edildiğini ve siyasallaşmanın kimliğin inşasında nasıl bir işlev üstlendiğini anlatmaktadır. Alevi, Sünni, Türk, Kürt, Arap, Ermeni, Keldani, Katolik, Ortodoks, Süryani gibi pek çok kimliğin güç-iktidar ilişkisi bağlamında politik bir mücadele içinde olduklarına vurgu yapmaktadır. Kùltürler arası

sınırların netleşmesinin, kimliğin inşasında temel etmen olduğunu belirtmektedir. Kimlikler varoluşsal bir tehdit gördüklerinde kolayca politize olabilmektedirler.

Aslantürk (2019), Trabzon Boztepe Çukurçayır Mahallesi'nde yaptığı çalışma ile “Mahallenin sosyokültürel dönüşümü” kavramını açıklamaya çalışmıştır. Modernite projesinin, eskinin kimlikli mahallelerine karşı savaş açtığını, heterojen toplum yapısını homojenleştirme yönünde girişimlerde bulunduğunu, bu proje başarıya ulaştıkça da kentsel modernitenin meşrulaştığını belirtmiştir.

Rebotier (2011), korku kültürünün siyasallaşmaya sebep olduğunu söylemektedir. 1989 Venezüella-Caracazo isyanını inceleyen yazar, kriz zamanlarında devlet-toplum ilişkilerinin zayıfladığına vurgu yapmaktadır. Ruggiero (2010) da halkın sesini duyurabileceği mekanizmaların olduğu durumlarda politik şiddetin önüne geçilebileceğini, İtalya'daki politik şiddet vakaları üzerinden anlatmaktadır.

Akram (2014), 2011 İngiltere isyanlarını amaçsız vandalizm olarak görenlere itiraz ederek, bunun siyasal bir katılım çeşidi olduğunu anlatmaya çalışmaktadır. İsyancıları anlamak için “Habitus” kavramına başvuran yazar, isyancıların geçmiş deneyimlerinin şimdiyi etkilediğini, yani isyanların geçmişten gelen siyasi rahatsızlıkların bir nevi şikâyeti olduğunu belirtmektedir.

Karkış (2015) kentsel toplumsal hareketlerde kadının rolü üzerine Gülsuyu ve Güleni mahallelerinde yaptığı çalışmayla, çoğunlukla gözden kaçan bir detaya dikkatleri çekmiştir. Bilhassa gecekondü direnişlerinde ön planda görmeye alışkın olduğumuz kadınların durumunu mercek altına alarak, cinsiyet körü teorilere eleştirel bir yaklaşımda bulunmuş ve cinsiyet boyutu ihmal edilen kent ve toplumsal hareket teorilerinin her zaman eksik olacağını vurgulamıştır.

Ayrıca literatürde Gazi Mahallesi'ni inceleyen ve mahalleye birbirinden farklı açılardan yaklaşan birçok çalışma bulunmaktadır. Örneğin İçen (2017), “Dezavantajlı Bölgelerdeki Lise Öğrencilerinin Vatandaşlık Algısı” isimli çalışmasında içinde Gazi Mahallesi'nin (128 öğrenci) de bulunduğu dezavantajlı bölgelerde, lise öğrencilerinin vatandaşlık algılarını ölçmüştür. “Vatandaşlık Duygusu Ölçeği” üzerinden yapılan anketler sonucunda, öğrencilerin vatandaşlık duygusu genel olarak düşük çıkmıştır.

Bu negatif algıda terör ortamının, çevresel koşulların, medyanın ve tecrübe edilen olumsuz olayların etkili olduğu öne sürülmüştür.

Kılıç (2015) Gazi Mahallesi'nde cemevleri üzerinden yaptığı çalışma ile bölgede temel unsur konumunda olan Alevi nüfusu daha iyi tanıma ve anlama olanağı sunmaktadır. Yonucu (2008) çalışmasıyla politik bir mekân olarak Gazi Mahallesi'ni diğer gecekondu mahallelerinden ayıran gündelik yaşamı ve polisle olan daimî mücadeleyi anlatmaktadır. Avcu & Buldur (2018) ve Aktaş (2019) çalışmalarıyla mahallenin tarihini ve idari yapısının oluşum hikayesini güzel şekilde özetlemektedir. Yücel (2016) çalışması ile varoş olarak damgalanan bölgenin, bu şekilde damgalanan diğer mahallelerden farklılaştığı noktaları ortaya koymuştur.

Yine Jean-François Perouse, tarafından kaleme alınan "İstanbul'la Yüzleşme Denemeleri: Çeperler, Hareketlilik ve Kentsel Bellek" isimli eserde Gazi Mahallesi'nin tarihsel gelişimi detaylı şekilde incelenmiştir. Sayılan tüm bu çalışmalar, Gazi Mahallesi'nin bugünkü yapısına nasıl ulaştığını anlamamıza olanak sağlamıştır.

Literatür taramasını daha sistemli yapabilmek ve zenginleştirebilmek adına <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> internet sitesinden bazı anahtar kelimeler kullanılarak sorgulama yapılmıştır. Bu sorgulamada “Politik mekân”, “Politik alan”, “Politik yer”, “Kurtarılmış bölge”, “Politize” anahtar kelimelerinin geçtiği herhangi bir doktora tezine rastlanılmamıştır. Yine İstanbul'un önde gelen kentsel politik mekânlarından Gazi Mahallesi, Kanarya Mahallesi, Sarıgazi Mahallesi, Nurtepe Mahallesi ve Küçük Armutlu Mahallesi'nde yapılmış bir doktora tezi bulunamamıştır. Okmeydanı ve Gülsuyu mahallelerinde yapılmış bazı doktora tezleri varken, dönüşüme uğramış eski kentsel politik mekânlardan Mustafa Kemal Mahallesi'nde sadece yukarıda adı geçen ve Şükrü Aslan'ın yazdığı doktora tezi bulunmaktadır. Yine içinde önemli kentsel politik mekânlar olan ve kentsel toplumsal hareketlerde sık sık adı geçen Bağcılar ve Esenyurt ilçelerinde yapılmış bazı doktora tezleri bulunmaktadır. Kentsel politik mekânlarda yapılan bu doktora tezlerinin çoğunluğu mekânlarının politik karakterini temel mesele olarak ele almamıştır. Bu noktada kentsel politik mekânlardaki seçmen davranışı üzerine çalışan Kuran (2020) ve kentsel

toplumsal hareketler üzerine çalışan Özdemir (2013) ve Karkış'ın (2015) çalışmaları diğer doktora tezlerinden ayrılmaktadır⁵.

Kentleşme ve göç konularına gelindiğinde ise oldukça zengin bir içerik ortaya çıkmaktadır. Bu iki kavram üzerine yazılmış yüzlerce doktora tezi bulunmaktadır. Örneğin göç kavramını temel mesele edinen 457 tane doktora tezi yazılmıştır. Ancak kavramlara politik bir perspektifle yaklaşan çalışmalar incelendiğinde sayının azaldığı görülmektedir. Kentleşme kavramını politik bir mesele olarak ele alan doktora çalışmalarında, kentleşme-suç ilişkisini inceleyen Gölbaşı (2007) ve Kurşun'un (2021); yine kentleşme sürecinde kimlik ve din konularına yoğunlaşan Mutlu (2022), Bimay (2019), Aydın (2017), Salman (2015), Özen (2013) ve Yılmaz'ın (2003) çalışmaları ön plana çıkmaktadır⁶.

Yapılan taramalarda “politizasyon” üzerine yazılan sadece bir teze rastlanırken, “toplumsal hareketler” veya “toplumsal olaylar” üzerine yazılmış çok sayıda teze rastlanmıştır. Bu çalışmalarda toplumsal hareketlerin değişen doğası temel vurgu olarak karşımıza çıkmaktadır. “Yeni toplumsal hareketler” ve “Dijitalleşen toplumsal hareketler” kavramlarının yanında 2013 yılında gerçekleşen “Gezi parkı olayları” da üzerinden çokça çalışılmış konulardır⁷.

Kamu hizmetleri ve kamu hizmeti veren aktörlerle ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde de kentleşmeyi andıran tarzda, oldukça çeşitli konulara odaklanmış doktora tezleri dikkat çekmektedir⁸. Enformel ilişki şekillerinin kurumsal yapılara yansımaları, kamu görevlilerinin politika ile ilişkileri, örgütsel bağlılık, kamu çalışanlarının etik değerlere bağlılığı, kamu çalışanları-vatandaş ilişkisi, vatandaşın kamu hizmeti kalitesi algısı, kamu hizmetlerinde devletin değişen rolü, iyi yönetim ve yolsuzlukla mücadele, genel olarak kamu hizmeti kavramının hukuki olarak

⁵İstanbul'un kentsel politik mekânlarında yapılan doktora tezleri, Ek 3'te tablo halinde verilmiştir.

⁶ Kentleşme ile ilgili incelenmiş doktora tezleri, Ek 4'te tablo halinde verilmiştir.

⁷ “Politizasyon”, “Toplumsal Hareketler” ve “Toplumsal Olaylar” üzerine yazılmış doktora tezleri, Ek 5'te tablo halinde verilmiştir.

⁸ Kamu hizmetleri ve kamu hizmeti veren aktörlerle ilgili yazılmış doktora tezleri, Ek 6'da tablo halinde verilmiştir.

incelenmesi, kamu hizmeti veren aktörlerin hizmet motivasyonları gibi konuları ele alan ve bu çalışmada da faydalanılmış bir çok tez yazılmıştır. Bununla birlikte yolsuzluk, zorunlu askerlik, sağlık kamu hizmeti, elektrik kamu hizmeti, kamu hizmeti yayıncılığı, özel sektörle yapılan kamu hizmeti imtiyazı sözleşmelerine dair hukuki incelemeler, tarihsel olarak kamu hizmeti incelemeleri, farklı ülkelerdeki kamu hizmeti anlayışlarına dair incelemeler, kamu görevlilerinin sendikal haklarına dair incelemeler gibi oldukça spesifik konuları ele almış çok sayıda araştırmayla karşılaşmıştır.

Çalışmanın kavramsal çerçevesinin oluşturulmasında, yukarıda ele alınan literatür temel oluşturmuştur. Literatür taraması sonucu elde edilen verilerin gösterdiği diğer bir gerçeklik, kentsel politik mekânları kamu görevlileri gözünden inceleyen bir çalışmanın eksikliğidir. Literatürdeki bu boşluk çalışmanın çıkış noktalarından bir diğeridir. Çalışma, literatürdeki bu boşluğu doldurma iddiasıyla yola çıkmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde kamu hizmeti kavramı detaylı olarak ele alınmış, kamu hizmeti ile devletin meşruiyeti arasındaki ilişki irdelenmiştir. İkinci bölümde kentsel politik mekânların oluşum süreçleri detaylı olarak ele alınmış ve nihai bir kentsel politik mekân tanımına ulaşılmıştır. Üçüncü bölümde Gazi Mahallesi'nin tarihsel gelişim süreci incelenmiş ve bu sürecin kentsel politik mekânların oluşum güzergahını takip ettiği anlaşılmıştır. Bazı mahallelilerle yapılan mülakatlar ve 1995 Gazi olaylarına ait bazı resmî belgelerin incelenmesiyle de zenginleştirilen bu bölüm, literatür taramasından öte, kendi içinde ayrı bir çalışma hüviyetindedir ve çeşitli özgün iddiaları barındırmaktadır. Dördüncü bölümde kamu hizmeti sunan aktörlerin anlatıları ortaya konulmuş ve bu beyanlar üzerinden derinlemesine niteliksel çalışmalar yapılmıştır.

Katılımcı beyanları öncelikle kabaca tasnif edilmiş ve tablollaştırılmış, ulaşılan sayısal veriler niteliksel zenginliği artırabilmek adına kullanılmıştır. Sonrasında ise verilen cevapların gerekçeleri üzerine yoğunlaşmış, bu gerekçeler üzerinde detaylı niteliksel analizler gerçekleştirilmiştir. Belirli özellikleriyle benzeşen gerekçeler bu benzeşmenin açıklandığı kısa bilgilendirme ve yorumlardan sonra doğrudan alıntı şeklinde paylaşılmış, sonuç kısmında ise detaylıca tartışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU HİZMETİ KAVRAMI

Kamu Hizmeti, İkinci Dünya Savaşı sonrası gelişen refah devleti anlayışının getirdiği atmosferde ortaya çıkmış ve bu ekseninde gelişim göstermiş bir kavramdır (Yıldırım, 2018, s. 61).

Kamu hizmeti literatürü incelendiğinde eserlerin büyük bir bölümünün benzer şekilde başladığı görülmektedir. Bu ifadeler, kamu hizmetinin sosyal bilimler alanında tanımlaması en zor kavramların başında geldiğini aktarmaktadır (Kurtçu, 2019 , s. 16), (Batmaz, 2014, s. 227), (Yıldırım, 2018, s. 61), (Çal, 2009, s. 6), (Odyakmaz vd., 2009, s. 517), (Derbil, 1950, s. 28), (Gözler, 2003, s. 218). Özellikle kamu yönetimi ve kamu hukuku yazınında verilen büyük çabalara rağmen ne kanuni ne de içtihadi olarak bir mutabakata, nihai bir tanıma ulaşılamamıştır (Batmaz, 2014, s. 227).

Kamu hizmeti kavramının tanımlanması idare hukuku alanında pek çok davanın kaderi için kritik önem arz etmektedir. Hatta idare hukuku, kamu hizmeti kavramı üzerine bina edilmiştir denilebilir. Dolayısıyla kamu hizmeti kavramına yargı organlarının yaklaşımı, irdelenmesi gereken bir konudur. Ancak yargı organları da tanım üzerindeki muğlaklığı kabul etmektedir. Yargıtay 10. dairesinin “... *kamu hizmeti kavramının belirsizliği konusunda görüş birliği vardır*”⁹ şeklindeki beyanları, bunun açık göstergesidir (Çal, 2009, s. 6) .

Alan yazınında sıklıkla gönderme yapılan ifadelerinde Truchet, henüz tartışmasız bir kamu hizmeti tanımına ulaşamadığını, bilim insanlarının başarısız, yasa koyucunun umursamaz, yargı organlarının ise hareket kabiliyetlerini kaybetmemek için isteksiz olduklarını vurgulamaktadır (Truchet, 1982, s. 428).

Kuşkusuz tanım üzerindeki belirsizliğin temel kaynağı, kamu hizmetinin sürekli olarak değişen ve genişleyen doğasıdır. Toplumsal yapının güncel durumuyla sıkı sıkıya bağlı olan kavrama, farklı disiplinler de çeşitli yaklaşımlar geliştirmişlerdir. Örneğin kamu maliyesi kamu hizmeti kavramına kamu malı veya kamu kesimi

⁹ Danıştay 10. Dairesi’nin 6 Şubat, 2002 tarih ve E. 1999/2407, K. 2002/347 sayılı kararı.

ekseninde yaklaşırken, siyaset bilimi devlete ait görev ve sorumluluklar ekseninde yaklaşmaktadır (Odyakmaz vd., 2009: 517).

Görüldüğü gibi kamu hizmeti bazı durumlarda bir faaliyeti ifade ederken bazı durumlarda da bir teşkilatı anlatabilmektedir (Yıldırım, 2018, s. 61). Kapsayıcı bir tanım yolunda ikinci bir zorluk anlamına gelen bu durumu aşabilmek için kavramın ithal edildiği Fransız yazınına başvurmak gerekmektedir. Kamu Hizmeti ifadesi literatürümüze, Fransızca “service public” teriminin çevirisi üzerinden girmiştir. “Service” kelimesi “servitium”, yani kölelik kelimesinin zamanla kazandığı iki farklı mana ile bugünkü anlamına erişmiştir. Bu manalardan biri dinamik, diğeri statik karakterdedir. Birinci anlamı dilimizdeki hizmet kelimesinin tam karşılığı diyebileceğimiz görev, ödev, vazife gibi anlamlara gelir. Statik manası ise teşkilat, durum gibi anlamları barındırır. Yani kamu hizmeti, Türkçe’deki sınırlı karşılığının aksine hem dinamik anlamda kamusal görevleri hem de statik anlamda kamusal teşkilatları içeren bir kavramdır. Derbil bu açıklamalar ekseninde kamu hizmetini şöyle formüle etmiştir: Kamu hizmeti= kamusal görev + kamusal teşkilat (Derbil, 1950, s.9).

Kıta Avrupası kamu hizmeti kavramını “public service” terimi ile ifade ederken aynı fenomeni Anglosakson hukuk-yönetim sistemi “public utility” terimi ile ifade eder. Bu ayrım kelime farkından öte bir anlayış farkıdır. Geleneksel Kıta Avrupası anlayışı kamu hizmetlerini geniş yorumlama eğiliminde iken, Anglosakson anlayışı olabildiğince dar kapsamlı değerlendirmektedir. Ancak günümüz devlet-pazar ve devlet-toplum ilişkilerinde yaşanan dönüşümler, Avrupa Birliğini Anglosakson kamu hizmet anlayışına doğru yönlendirmektedir. Özellikle yeni kamu yönetimi anlayışıyla birlikte “administrative” kavramı yerine “management” kavramının kullanılmaya başlanması, bu dönüşümün ideolojik alt yapısına dair işaretler vermektedir (Uçar, 2006, s. 40). Bugüne kadar kamu hizmetinin sınırlarının belirginleştirilmesi ve tanımının netleştirilmesi ekseninde devam eden tartışmalar artık kamu hizmetine gerek olup olmadığına dair yürütülmeye başlanmıştır (Yılmaz, 2008, s.1216). Burada kritik nokta devletin ekonomiye müdahale stratejisidir. Devletin piyasaya müdahale tarzı ve yoğunluğu, kamu hizmetlerinin kapsamı, içeriğini ve o toplum için ne anlama geldiğini

yorumlamada temel etkenlerden biridir. Hatta kamu hizmetleri, devletin ekonomiye temel müdahale aracıdır denilebilir (Hughes, 1998, s. 84).

Görüldüğü gibi kamu hizmeti kavramı tarihsel süreç içerisinde değişim gösterdiği gibi aynı dönem içerisinde farklı devlet tipleri arasında da farklılık gösterebilmektedir. Devletin sosyo-ekonomik ve ideolojik yapısından arındırılmış, zamanı ve mekânı kaplayan bir kamu hizmeti tanımı oluşturmak mümkün değildir (Uçar, 2006, s.43). Bununla birlikte devlet yapısını belirleyen de toplumsal yapıdır. Kamu hizmetinin tanımına dinamizm katan bir başka unsur da sürekli olarak çeşitlenen toplumsal ihtiyaçlardır.

Her geçen gün nitelik ve nicelik bakımından değişen toplumsal ihtiyaçlar, devletin içinde bulunduğu ekonomik-siyasal koşullar ve devletin toplumsal ihtiyaçları gidermek için oluşturduğu kamu hizmeti politikaları birbiriyle sıkı sıkıya irtibatlıdır. Devletler, toplumsal ihtiyaçları karşılanmak için görev üstlenmek zorundadır (Akdoğan, 2003: 37). Özellikle bazı zorunlu toplumsal ihtiyaçların karşılanmaması, kamusal hayatın bozulmasını beraberinde getirmektedir ve bu zorunlu ihtiyaçlar sürekli bir değişim ve dönüşüm içerisinde. Toplumsal ihtiyaçlarla orantılı olarak kamu hizmetleri de arttırılmalı, çeşitlendirilmeli ve geliştirilmelidir (Altın, 2013, s. 102). Karşılanmayan kamu hizmeti talepleri, devletin meşruiyetinin sorgulandığı bir ortamın oluşmasını beraberinde getirebilir.

Gerek batı devlet düşüncesini yönlendiren Sokrates, Eflatun, Aristo; gerekse doğu kültürünü derinden etkileyen Farabi, ibn-i Haldun, Yusuf Has Hacı, Kaşgarlı Mahmut gibi eski dönem filozoflarının eserleri incelendiğinde, halkın mutluluğunu sağlamak için verilmesi gereken kamusal hizmetlere değinildiği görülmektedir. Eserlerde iktidarın öncelikli görevinin toplumsal ihtiyaçları karşılamak olduğu vurgulanmıştır. Toplumsal sözleşme düşüncesi ve modern devletin ortaya çıkışı da bu istikamette olmuştur (Öztürk, 2020, s. 28).

Modern devlet, barış, huzur, güven ve düzen gibi toplumsal ihtiyaçların karşılanması için toplumla yapılan kurgusal bir anlaşma temelinde ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla kamu yararını sağlama amacıyla gerçekleştirilen kamusal hizmetler devletin meşruiyetinin temel dayanaklarından birini oluşturur. Modern devlet, piyasanın

karşılayamadığı toplumsal ihtiyaçları karşılamak ve artan toplumsal gerilimleri yumuşatmak için kamu hizmetini kullanır. Böylelikle toplumsal meşruiyetini korumuş olur (Markal, 2018, s. 230).

Ancak neo-liberal düşüncenin gelişimiyle birlikte devletin kamu hizmeti sunumunda alması gereken rol üzerinde ciddi tartışmalar yürütölmeye başlanmıştır. 1970’li yıllarda refah devleti anlayışının girdiğı kriz ve buna tepki olarak ortaya çıkan ve 1980’lerden itibaren söz sahibi olan neo-liberal devlet anlayışı, devleti kamu hizmetlerinden olabildiğince uzaklaştırmak, verilen kamu hizmetlerinde de “kâr odaklı bir şirket gibi hareket etmek” düşünceleri üzerine bina edilmiştir. Bu anlayış vatandaşı müşteri gibi görmekte; şeffaflık, hesap verebilirlik, etkinlik, verimlilik, katılım gibi değerleri ön plana çıkartmaktadır. Neo-liberal devlet anlayışı, kamu yararını ve toplumsal ihtiyaçları görmezden gelmekle eleştirilmiştir (Öztürk, 2020, s.28).

Neo-liberal kamu hizmeti anlayışına gelen eleştirilerden biri de kamu hizmeti sunan aktörlerin kâr odaklı işletmelerde hizmet sunan aktörlerle aynı motivasyona sahip olmadığını iddian eden kamu motivasyonu kuramıdır. Perry’e (1996) göre kamu hizmeti sunan aktörler fedakârlık, yardımseverlik, vatanseverlik gibi değerler ekseninde hareket ederler. Kişisel çıkarları ikinci planda tutar, kamu yararını ve vatandaşa hizmet etme aşkını ön plana çıkartır, sosyal adaleti ve toplumsal eşitliğı sağlamak için mücadele ederler. Kamu hizmeti sunan aktörlerin motivasyonunu sağlayan kâr değil bu değerlerdir (Perry, 1996, s. 6-7).

Göröldüğü gibi kamu hizmeti kavramını tanımlamaya yönelik tartışmalar hız kesmeden devam etmektedir. Çalışmanın bu bölümünde kamu hizmeti kavramının felsefi ve tarihi arka planı işlenecek, unsurları ve nitelikleri ortaya konulacak, güncel tartışmalar değerlendirilecek ve alan araştırmasında bize yol gösterecek bir tanıma ulaşılmaya çalışılacaktır. Şimdi kamu hizmetini anlayabilmek için kritik öneme sahip kamusalılık kavramını kısaca inceleyelim.

1.1.Kamusallık Kavramı

Kamusallık da kamu hizmeti gibi tanımı üzerine uzlaşa olmayan kavramlardan biridir. Bazen “kamu önünde olma”, “kamuya mal olma” gibi anlamlarda kullanılarak göz önünde olmayı ifade eden kavram bazen de aksine, devlete has olma, herkese açık

olmama gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Ancak bu farklı kullanımların yanında net bir kısım vardır ki o da kamusal kavramının özel alanın aksi anlamında kullanılmasıdır (Kurtçu, 2019, s. 30).

Kamusal alan da bireylerin özel alanları dışına çıkarak birbirleriyle etkileşim kurdukları, fikir alışverişi yaptıkları, düşüncelerini özgürce ifade edebildikleri ortamı ifade eder. Habermas'ın tabiriyle *“içerisinde kamuoyuna benzer bir şeyin oluşabildiği alan”*dır. Bireylerin bir araya gelerek kamusal bir gövde oluşturmaları durumudur. Bu gövde özel alanın dışında olduğu gibi devlet alanının da dışındadır. Hatta iki alanın arasında ve ikisine karşı bir denge görevi üstlenmektedir. Devlet iktidarına karşı eleştirel bir ortam oluşturarak denetim görevinin yerine getirildiği, yine özel çıkarlara karşı kamusal çıkarların öncelendiği bir alandır. Bir taraftan iktidarın özel alan üzerinde tahakküm kurmasını engellerken diğer taraftan da toplumu bir arada tutarak aşırı bireyselliğin getireceği dağınıklığı engeller. Kamusal alan bireylerin herkesi ilgilendiren konularda görüş bildirme, yayın yapma, örgütlenme, toplanma gibi özgürlüklerini kullanmalarını sağlar. Bu özgürlüklerin kullanılmasında en önemli araç medyadır (Habermas, 2004, s. 94-102).

Kamusal alan kamusal mekândan farklı olarak coğrafi bir bölgeye değil, *“sahip olduğu sosyal, kültürel ve politik çağrışımlar ile düşünsel bir ortam ve sürece işaret etmektedir”*. Arendt özel alanı politikanın dışında bırakarak, politikanın alanını kamusal alan olarak konumlandırmaktadır. Yine Habermas kamusal alanda düşüncelerin özgürce ifade edildiği, rasyonel tartışmaların yapıldığı ve böylelikle toplumsal sorunlara en doğru çözümlerin bulunabildiği bir ortamın oluştuğundan bahsederek, onun politik boyutuna vurgu yapmaktadır (Fraser, 2004, s.103-104).

Bilindiği gibi politikanın temelinde çıkar çatışması vardır. Kamusal alanda da verimin sağlanabilmesi için katılımın maksimum düzeye çekilmesi gerekmektedir. Burada kamusal tartışmalara katılacak toplumun farklı kesimlerinden gelen bireylerin sahip oldukları kültürel özellikleri ve grup çıkarlarını bir kenara bırakarak mı yoksa muhafaza ederek mi kamusal alanı oluşturacakları önemli bir soru haline gelmektedir. Kanaatimizce kamusal alanda toplumsal zenginliği oluşturan tüm farklılıkların kendini özgürce ifade edebildiği bir ortam oluşması, ideal katılımı sağlayacaktır.

Batı düşüncesinin aksine Türkiye’de kamusal alan devlet ile özdeşleştirilmektedir. Kamu denilince akıllara devlete ait kurumsal yapılar gelmektedir. Bu durum cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte başlayan devlet merkezli modernleşme politikalarının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Avrupa’da burjuva toplumunda gelişen fikirler, devleti bir şeyler yapmaya zorlamış ve kamusal alan devletin dışında oluşmuştur. Türkiye’de ise devlet kurumlarında oluşturulan politikalar topluma dayatılmış ve böylelikle toplum içinde kamusal bir gövdenin oluşması mümkün olmamıştır (Kurtçu, 2019, s.31-37).

1.2.Kamusal Mal-Özel Mal Ayrımı

Kamusal alan-özel alan ayrımına benzer bir ayrım mal ve hizmetlerde de oluşmaktadır. Konumuz olan kamusal mal ve hizmetleri anlayabilmek için bu ayrımı iyi anlamak gerekmektedir. Kamusal mallar ile özel mallar pek çok açıdan birbirlerinden ayrılırlar. Temel fark ise şudur: Kamusal mallar karşılığında bir bedel ödeyip ödemediklerine bakılmaksızın kullanıcıların hizmetine sunulurlar. Bir kişinin faydalanabiliyor olması herkesin faydalanabileceği anlamına gelir. Sunulan kamusal mal ve hizmetlerden kimse hariç tutulamaz (Hughes, 1998, s.97). Diğer taraftan kamusal mallar toplumun bir kesimi tarafından ne kadar çok kullanılırsa kullanılsın, bu durum toplumun diğer kesimlerinin o kamusal mala ulaşımını engellemez, kamusal malın erişilebilirliğini azaltmaz (Inman, 2001, s.653). Dolayısıyla kamusal malları daha fazla kişiye ulaştırmanın marjinal maliyeti yoktur. Ayrıca mal bölünemediği için sunulan hizmetten kimin ne kadar faydalandığını tespit etmek mümkün değildir. Burada malın herkes tarafından kullanılabilirliğini sağlayan da bölünemezliğidir (Mutluer, Öner & Kesik, 2010, s.95). Bölünemeyen mal pazarlanamaz ve böylelikle arzında piyasa mekanizmaları işletilemez. Hizmetin bedeli vergi yoluyla tüm topluma ödettilir (Edizdoğan, 2007, s.21). Ancak kamusal mallar ve özel mallar arasındaki çizgi keskin değildir. Devletin ekonomiye müdahale tarzı aradaki geçişlere müsaade edebilmektedir (Uçar, 2006, s.46). 1954 yılında Samuelson tarafından yapılan kamusal mal tanımlaması günümüze kadar genel kabul görmeyi başarmıştır. O’na göre kamusal mallar: *“bir tüketici için üretildiğinde diğer tüketicilerin de ilave bir maliyete katlanmaksızın kullanabildiği mallardır”* (Samuelson, 1954, s.387).

Devlet tarafından sunulan tüm mal ve hizmetler kamusal değildir. Devlet bazen özel mal ve hizmetler de sunabilir. Bu noktada malın özelliklerine bakılması gerekmektedir (Buchanan, 1970, s. 30). Burada önemli olan hizmetin kim tarafından sunulduğu değil, hizmetin özellikleridir. Tüketimden dışlanamama (non-excludability) ve tüketimde rekabetsizlik (non-rivalry) diye özetleyebileceğimiz bu özellikleri barındıran mal ve hizmetler kamusal mal ve hizmetlerdir (Mikesell, 1995, s. 4).

Kamusal mal ve hizmetlerde kolektif bir tüketim söz konusudur. Ancak malın tüketicilerinden öte üçüncü kişiler de arzdan fayda sağlarlar. Dolayısıyla kamusal mallar önemli ölçüde dışsallık barındırır. Özetle kamusal mallar, kolektif tüketim için üretilen, tüketimde kimsenin hariç tutulamadığı ve rekabetin olmadığı, bölünemeyen, pazarlanamayan, fiyatlandırılmayan ve bedeli vergi yoluyla ödenen hizmetlerdir. Savunma, güvenlik ve adalet hizmetleri en bilinen örnekleridir. Bununla birlikte özellikleri itibarıyla özel mal hüviyetinde olan ama sahip olduğu dışsallığın büyüklüğü sayesinde kamusal nitelik kazanan hizmetler vardır. Bunlara da yarı kamusal mal denilmektedir. Yarı kamusal mal ve hizmetlerin toplum için taşıdığı önem, arzının tamamen özel sektöre bırakılmasını engellemektedir. Bu hizmetlerin sunumunda devlet ya bizzat görev alır ya da hedeflenen dışsallığı sağlayacak ölçüde maddi destekte bulunur. Sağlık ve eğitim hizmetleri, yarı kamusal malların en bilinen örnekleridir (Uysal, 2013, s.5-8).

1.3.Kamu Hizmeti Düşüncesinin Tarihsel Oluşumu

Kamu hizmeti düşüncesinin ahlaki kökenlerine ulaşmak için antik çağa kadar uzanmak gerekmektedir. Aristo ve Platon'un eserlerinde karşımıza çıkan "ortak iyi" kavramı kişisel çıkarları ikinci plana iterek toplumun iyiliği için çabalamak anlamına gelmektedir. Site devleti de yurttaşlar için iyi olanı belirlemeli ve bu doğrultuda hizmetlerini sunmalıdır (Diggs, 1973, s. 283). Ortak iyi kavramı Orta çağ sonuna doğru yerini kamu yararı anlayışına bırakmıştır. Sanayileşme ve modern devletin kurulmasıyla birlikte tüm bu kavramlar kamu hizmeti anlayışı içinde birleşmiştir. Modern devlet kamu hizmetleri aracılığıyla toplumsal talepler ve kapitalist sistemin ihtiyaçları arasında bir denge oluşturmakta, böylelikle meşruiyetini ve iktidarını yeniden üretebilmektedir (Markal, 2018, s.5-6).

Antik dönemdeki ortak iyi anlayışı, bireyin mutluluğunu toplumun mutluluğu içinde eriten, toplumsal çıkarlar ile bireysel çıkarları birbirinden ayırtırmayan bir yapıdadır. Ortak iyi özünde kent devletinin bekasıdır (Ağaoğulları, 2002, s. 148). Toplum için iyi olanın ne olduğuna karar verilen kamusal alanlar siyasetin merkezindedir (Ağaoğulları, 2002, s. 388-389). Aristo'nun tabiriyle bu tartışmalarda temel ilke “*ortak iyyinin bireysel çıkarlar karıştırılmadan belirlenmesi*”dir. Bu ayrıca devletin de en mühim görevidir (Ökmen & Demir, 2010, s. 25), (Markal, 2018, s.8-9).

Orta çağa gelindiğinde ortak iyiye kamusal tartışmalar değil, kilise karar vermeye başlamıştır. Bu dönemde içi boşalan ve önemini iyice yitiren ortak iyi düşüncesi, feodaliteye bir tepki olarak filizlenmeye başlayan modern devlet ile birlikte “kamu yararı” düşüncesi altında yeniden canlanmıştır. 16 ve 19. yy.’larda Avrupa’da ortaya çıkan modern ulus devletler Hobbes, Locke ve Rousseau tarafından teorileştirilen toplumsal sözleşme kurgusu üzerine bina edilmiştir. Bu sözleşmede toplum kamu yararının (ortak iyyinin) sağlanması için bazı hak ve yetkilerini yöneticilere devretmişlerdir.

Ortak iyi ve kamu yararı kavramları arasında bir nüans vardır. Ortak iyi anlayışında bireysel çıkarlar tamamen göz ardı edilirken, kamu yararı anlayışında bireysel çıkarlar önemsenmektedir. Fransız Devrimi etkisiyle ortaya çıkan İnsan Hakları Bildirgesinde yer alan “yasa kamu yararınadır” ifadesi, kamu yararına karar verme yetkisini meclise vermiştir. Dolayısıyla devlet kendi meşruiyetini inşa etme yolunda oldukça etkili bir ideolojik araç elde etmiştir. Kavramın muğlaklığı, kullanışlılığını da artırmaktadır (Markal, 2018, s.10-14).

Devletin ortak iyiyi gerçekleştirmek için kullandığı araç kamu hizmetidir. 18. yy. itibariyle feodal beyler tarafından sunulan tüm hizmetler modern devlet tarafından üstlenilmiş ve devlet kamu hizmeti ile özdeşleştirilmiştir. Kamu yararı kavramı gibi kamu hizmetleri de devletin meşruiyetini sürekli olarak yeniden inşa edebilmesi için kullandığı önemli araçlardır. Devlet kamu hizmetleri sayesinde topluma dokunmakta, toplumdan bilgi almakta ve toplumu kontrol altında tutmaktadır. Gramsci'nin ifadesiyle bu kontrol bazen zor yoluyla sağlanırken (adalet, güvenlik, savunma hizmetleri gibi) çoğunlukla ikna yoluyla sağlanır (eğitim hizmeti gibi) (Gramsci, 1997, s. 309). Althusser de bu kontrol mekanizmalarını devletin baskı

aygıtları ve devletin ideolojik aygıtları diye ayırmaktadır (Althusser, 1994, s.36). Bahsedilen aygıtlar kamu hizmeti sunan kurumsal yapılardır (Markal, 2018, s.15-17).

1.4.Kamu Hizmetinin Tanımı

Literatürde kamu hizmetinin üç farklı ölçüt ekseninde tanımlandığı bir eğilim mevcuttur. Bunlar organik, maddi ve şekli ölçütlerdir. Organik ölçüt hizmeti veren kurumsal yapıya vurgu yapar. En öz tanımıyla hizmeti devlet kurumları veriyorsa kamu hizmetidir (Gözler, 2003, s. 508), (Göküş, 2011, s. 22-23), (Akyılmaz vd., 2011, s. 468). Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 70. maddesindeki “*Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir*” ifadesinde kamu hizmetinin organik açıdan ele alındığı dikkat çekmektedir. Toplumsal ihtiyaçların her geçen gün karmaşılaşması ile kamusal hizmetlerin devlet tarafından gerçekleştirilmesi gerektiği düşüncesi dönüşüm geçirmiştir (Akgüner & Berk, 2017, s. 1044). Günümüzde kamusal hizmetleri özel sektör de verebilmektedir. Dolayısıyla araç, gereç ve personel ekseninde oluşturulan organik tanımlama yetersiz kalmaktadır (Odyakmaz vd., 2009, s. 518).

Maddi ölçüt hizmeti veren kuruma değil, hizmetin fonksiyon, nitelik ve içeriğine vurgu yapar. Bir hizmeti kamusal yapan amaçtır. O amaç da kamu yararının tesisidir (Kalabalık, 2016, s. 212), (Akgüner ve Berk, 2017, s.1046). Toplumsal ihtiyaçları karşılayan ve kamu yararını sağlamaya yönelik hizmetler özel kuruluşlar eliyle verilse bile kamusal hizmetlerdir (Göküş, 2011, s.24). Şehir içi toplu taşıma hizmeti sunan özel halk otobüsleri buna örnek verilebilir. Anayasanın 47. Maddesindeki “Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler, kamu yararının zorunlu kıldığı hallerde devletleştirilebilir” ifadesinde kamu hizmeti maddi açıdan ele alınmıştır. Ancak kamu yararı kıstasındaki muğlaklık, bu tanımı da yetersiz kılmaktadır (Odyakmaz vd., 2009: 518).

Şekli ölçütte ise hizmetin hangi kanuni usule göre verildiğine bakılmaktadır. Kamusal yönetim usullerine göre verilen hizmetler kamu hizmetleridir (Kurtçu, 2019, s. 19). Ancak organik ölçütteki çözümlere paralel olarak şekli ölçütte de çözümler yaşanmıştır. Şekli tanımlama özellikle ticari ve endüstriyel kamu hizmetlerini açıklamakta yetersiz kalmaktadır (Odyakmaz vd., 2009: 519).

Literatürde kamu hizmetini tanımlamaya yönelik çabaların idare hukuku alanına sıkıştığı görülmektedir. Zira Duguit, Bonnard ve Jéze öncülüğünde kamu hizmeti kavramını ilk olarak sistematik şekilde inceleyen Bordeaux Okulu (Ecole de Bordeaux), kamu hizmetini neredeyse idare hukukuyla eş anlamlı şekilde kullanmış, teorilerinin merkezine oturtmuştur (Atay, 2006, s. 475), (Onar, 1952, s. 13-47), (Karahanoğulları, 2002: 9), (Çal, 2009, s.10). Gerçekten kamu hizmeti kavramı “*idari işlem, kamu görevlisi-memur, idari sözleşme, kamu malı, kamulaştırma ve devletleştirme, idari yargının görev alanlarının belirlenmesi*” gibi pek çok alanda referans kabul edilmesiyle, idare hukukunun merkezindeki konumunu korumaktadır (Atay, 2012: 568), (Ulusoy A. , 2004, s. 12), (Gülan, 1998 , s. 102), (Gülan, 2011), (Karahanoğulları, 2002: 184).

Bordeaux Okulunun çalışmaları zaman içerisinde eleştiri alsa da tartışmalar yine idare hukuku alanında yürümüş, kavramın disiplinler arası karakteri görmezden gelinmiştir. Hukuk alanının ötesine geçip iktisadi (Yılmaz, 2008, s.1218), sosyolojik (Derbil, 1950, s.28), felsefi, ideolojik ve siyasi yönleriyle ele alındığında, daha farklı bir resim ortaya çıkacağı açıktır (Çal, 2009, s.7). Kamu hizmeti kavramının genel kabul görmüş bir tanımının olmamasının sebeplerinden birisi de bu boyutların ihmal edilmesidir.

Kamu hizmeti kavramının disiplinler arası boyutunu kavrayan bazı bilim insanları kesin bir tanım oluşturabilmek için çalışmışlardır. Şimdi literatürdeki bu tanımlama çabalarına kısaca değinelim.

Kamu hizmeti en genel ifadesiyle belirli bir zaman dilimi içerisinde, belirli bir mekânsal ölçekte beliren toplumsal ihtiyaçların giderilmesine yönelik girişilen faaliyetlerdir (Altın, 2013, s.102). Yine Onar’a göre “*Umumî ve kollektif ihtiyaçları karşılamak ve temin etmek, amme menfaatini sağlamak için icra edilen ve umuma arz edilmiş bulunan devamlı ve muntazam faaliyetlere, amme (kamu) hizmeti denilmektedir*” (Onar, 1966, s. 13-38) . Bu ve benzer pek çok tanımda toplumsal ihtiyacın neye göre ve kim tarafından belirleneceği, kim tarafından ve nasıl giderileceği soruları ortaya çıkmaktadır. Bu sorulara çeşitli yazarlarca muhtelif cevaplar verilmiştir.

Ulusoy (2004:13) kamu hizmetlerinin konusunu özel sektör tarafından karşılamayan toplumsal ihtiyaçların oluşturduğunu belirterek, kamu hizmetlerinin neler olduğuna ve ne şekilde giderileceğine iktidarın karar vereceğini belirtmiştir. Bu hizmetlerin görülme usulü, özel sektör rejiminden farklı olarak, çeşitli ayrıcalık ve yükümlülüklerle tabidir. Yani Ulusoy’a göre kamu hizmetlerinin neler olması gerektiği siyasi bir karardır ve iktidarın görevidir.

Yine farklı bir görüşe göre girişilen faaliyete kamu hizmeti niteliğini kazandıran, hizmetin devlet tarafından görülmesidir. Kamu hizmetinin kapsamı ve sınırları iktidar tarafından belirlenir ve hizmet ticari kaygı olmadan devlet eliyle kolektif tüketime yönelik sunulur (Göküş, 2011, s.22). Gülan (1998:104), Anayasa Mahkemesi’nin geçerli kamu hukuku anlayışının bu görüşe dayandığını belirterek şöyle söylemektedir: “*Bazı faaliyetler niteliği gereği kamu hizmetidir. Faaliyetlere bu niteliği kamu için taşıdıkları önem sağlamıştır. Bu tip faaliyetlerin kamu tüzel kişileri tarafından görülmesi gerekir. Yasa koyucunun faaliyetlerin kamu hizmeti niteliği üzerinde serbest takdir ve tasarruf hakkı yoktur. Bir kanunla özelleştirilmeleri sağlanmak, özel hukuk sözleşmelerine konu etmek veya tahkim usulü getirilerek idari yargının denetim alanından çıkarılmak istenseler de bu mümkün değildir ve bu içerikteki bir kanun anayasaya aykırı olacaktır.*” Literatürde yoğun eleştiri alan ve organik tanımlamadan esinlenen bu görüşe göre yasa koyucu tarafından kamu hizmeti olarak kabul edilen avukatlık, idari devlet teşkilatı bünyesinde bulunmadığı için kamu hizmeti olarak sayılamayacaktır.

Avcı’ya (2008:37) göre bir hizmete kamu hizmeti niteliği kazandıran hizmeti sunan kurum değil, hizmetin niteliğidir. Sunulan hizmet toplumsal ihtiyaçları karşılıyorsa, karşılayanın kim olduğuna bakılmaz. Günümüzde hızla çeşitlenen ve karmaşılaşan toplumsal ihtiyaçların kamu, özel sektör ve sivil toplum örgütleri tarafından ortak bir çaba sarf edilmeden etkin olarak karşılanamayacağı görüşü ağırlık kazanmayan başlamıştır (Kurtçu, 2019, s.19).

Literatürde sıklıkla karşılaşılan bir başka görüşe göre ise “... kamu hizmetinin belirleyici özelliği, üstün yetkilerle donatılmış olmasıdır.” (Çırakman, 1997). Kamu hizmeti denince ismi ilk akla gelen bilim insanlarından olan Onar’a göre de dar anlamda kamu hizmeti “...kamu idare veya müesseselerinin kamu hukukuna özgü

yöntemler dairesinde ve bu hukuktan doğan yetkilere dayanarak gösterdiği faaliyetler ve yaptığı hizmetler”dir (Onar, 1966, s. 36). Yani kamu hizmetinin ayırıcı niteliği piyasa koşullarına göre değil kanun ve yönetmelik gibi usullere göre sunulmasıdır. Böylelikle kamu yararı özel çıkarlara üstün gelir ve kamusal ihtiyaçlar etkin şekilde karşılanmış olur (Onar, 1966, s. 26-27).

Kamu hizmetleri zaten niteliği gereği özel sektör tarafından etkin karşılanamayacak hizmetler olduğundan, özel faaliyetler için mümkün olamayacak bazı ayrıcalıklara ve sorumluluklara sahiptir (Ulusoy, 2004, s. 13). Bu ödev ve sorumlulukları belirleyen özel bir hukuki rejime tabidir (Çal, 2009, s.11-13).

Devletin bir toplumsal ihtiyacı gidermek için kamu hizmeti tesis etmesi genel olarak piyasa başarısızlığı teorisi üzerinden anlaşılmaktadır. Yani devlet, sadece özel sektör yetersiz kalırsa devreye girer. Ancak Karahanoğulları (2002:5) buna itiraz etmektedir. Kamu hizmetlerinin hedefi kolektif ihtiyaçları karşılamaktır ve bunu amaçlayan bir yapının, temel piyasa ilkelerinden bağımsız olması gerekir. Zira kamu hizmetlerinin sosyal adaleti sağlama ve geliri yeniden dağıtma işlevleri vardır. Kâr amacı güderek ve piyasa ilkeleri takip edilerek bu amaca ulaşılamaz (Karahanoğulları, 2002, s.227). Ayrıca piyasa başarısızlığını telafi etmek için girişilen kamu hizmetleri istisnai ve geçici niteliktedir. Ancak kamu hizmeti tesis etme kararı, devletin ideolojik konumu ekseninde aldığı, aktif ve bilinçli bir siyasi karardır. Dolayısıyla kamu hizmetlerini piyasa başarısızlığı üzerinden açıklamak yetersiz kalmaktadır (Uçar, 2006, s.44-45).

Onar’ın geniş anlamda yaptığı kamu hizmeti tanımı da literatürdeki diğer bir vurguyu kristalize etmektedir. Bu tanıma göre kamu hizmeti: “*Devlet veya diğer kamu tüzel kişileri tarafından veya bunların gözetim ve denetimleri altında genel ve kollektif gereksinimleri karşılamak ve tatmin etmek, kamu yararını sağlamak için kamuya sunulmuş devamlı ve muntazam faaliyetler*”dir (Onar, 1966, s. 13). Burada hizmeti sunan kurum tanımlamanın odağındaki önemini kaybetmiştir. Diğer şartlar sağlandığında, devletin gözetim ve denetimi yeterli görülmüştür. Bu anlayışa göre kamu hizmeti, kamu yararını sağlamak ve belirli bir toplumsal ihtiyacı gidermek için devletin bizzat yaptığı veya gözetim ve denetimi altında başkasına yaptırdığı faaliyetlerdir (Giritli, Bilgen, & Akgüner, 2006, s. 847), (Gözler, 2003, s. 219), (Altın,

2013, s.103). Anayasa Mahkemesi ve Danıştay’ca verilen bazı kararların da bu ekseninde olduğu dikkat çekmektedir.

Anayasa Mahkemesi’ne göre kamu hizmeti: “...devlet ya da diğer kamu tüzel kişileri tarafından ya da bunların gözetim ve denetimi altında, genel ve ortak gereksinimleri karşılamak, kamu yararı ya da çıkarını sağlamak için yapılan ve topluma sunulmuş bulunan sürekli ve düzenli etkinlikler”dir. Yine Danıştay da benzer bir yaklaşımla kamu hizmetini şöyle tanımlamaktadır: “Kamu hizmeti, umuma arz edilen, sürekli ve kesintisiz bir biçimde işlemesi zorunlu, toplumun genel ve ortak gereksinimlerini karşılamak amacıyla kanunla kurulan idarenin, doğrudan ya da yakın gözetim ve sorumluluğu altında kamusal yetki ve usuller kullanarak yürüttüğü faaliyetlerdir.” (Ürek,2019, s.36).

Görüldüğü gibi özel sektör eliyle verilse de hedeflenen kamu yararının sağlanacağına iktidar tarafından karar verilirse, kamu hizmetlerini devlet kurumlarının sunması şartı ortadan kalkmaktadır (Tiryaki, 2008, s. 235).

Özay (1998:295), kamu hizmetinin şu üç unsuru bünyesinde barındırması gerektiğini savunmaktadır.

1. Henüz karşılanmamış kolektif bir ihtiyaçtan ileri gelmesi,
2. Bu ihtiyacın süreklilik arz etmesi,
3. İhtiyacın giderilmemesi halinde toplumsal sıkıntıların baş gösterebilecek olması (Özay, 1998, s. 235).

Daha önceki tanımlarını yeterli görmeyen Onar da tanımlamasını bu yönde genişleterek şunları söylemektedir: “...hususî hukuktakinden ayrı bir usul ile görülmesini amme hizmetinin umumî bir karakteri ve unsuru saymak, amme hizmeti olduğunda bugün şüphe edilemeyen sınaî ve iktisadî amme hizmetleri(nin) bu mahiyetlerini inkâr (anlamına gelecektir)...” Yani kamu hizmetlerinin kamusal hukuki statü içinde görülmesi de mecburi bir ilke olmaktan çıkmıştır (Onar, 1966, s. 25-26).

Görüldüğü gibi literatürde yapılan tüm tanımlamalara muhalif bir akım bulunabilmekte ve nihai uzlaşa bir türlü sağlanamamaktadır. Getirilmeye çalışılan kıstaslar sürekli esnemekte, tüm tanımlarda ortak olarak bulunan kamu yararı kavramı bile muğlaklığı ile dikkat çekmektedir. Buna rağmen kamu hizmetinin hem şekli hem

maddi hem de organik unsurlarını kapsayacak ve çalışmada esas alınacak bir tanım yapmak gerekmektedir. Bu amaçla literatürden süzdüğümüz nihai tanımımıza göre kamu hizmeti: **Siyasal organlar tarafından kamuya yararlı olarak kabul edilen, bir kamu kuruluşu tarafından bizzat yürütülen veya bir kamu kuruluşunun yakın gözetim ve denetimi altında özel kesim tarafından yürütülen ve kolektif tüketime sunulan faaliyetlerdir.**

1.5.Kamu Hizmetlerinin Temel İlkeleri

Kamu hizmetlerinin temel ilkeleri 1930 Fransız hukukçu Lois Rolland tarafından ortaya konulmuş ve Rolland kuralları adı altında geniş kabul görmüştür. Buna göre kamu hizmetleri eşitlik, süreklilik ve uyum ilkeleri ekseninde hareket eder (Karahanoğulları, 2002:189). Ayrıca kamu yararı (Gözler, 2003, s. 221) ve bedelsizlik (Karahanoğulları, 2002, s. 226) ilkeleri de kamu hizmetlerinin ayırt edici özellikleri olarak ön plana çıkmaktadır (Uçar, 2006, s. 69).

Daha önce de belirtildiği gibi kamu hizmetleri bazı ayrıcalıklar ve yükümlülükler istikametinde görülmektedir. Yani kamu hizmetlerinin hedefleri piyasa hedeflerinden farklı olarak sosyal adalet, eşitlik, gelirin yeniden dağıtılması gibi toplumsal boyutlar taşımaktadır. Belirtilen ilkeler, bu hedeflere ulaşabilmek için ön koşul olarak kabul edilmekte ve sunulan mal ve hizmetlerin kolektif tüketime yönlenmesini sağlamaktadır (Karahanoğulları, 2002, s. 189). Ancak 1980’li yıllardan itibaren gelişen neo-liberal politikalar ve aşınan kamu-özel ayrımı, kamu kurumlarının da piyasa kurallarını önemsemesi konusunda baskı oluşturmuştur. Bu süreçte Rolland kuralları esnemiş ve etkinlik, verimlilik, şeffaflık, hesap verebilirlik, erişilebilirlik, katılım gibi ilkeler ön plana çıkmıştır (Gözler, 2003, s. 263).

1.5.1. Eşitlik

Eşitlik ilkesi tüm vatandaşların kamu hizmeti ihtiyacının eşit şekilde karşılanması anlamına gelmektedir. İdare, kamu hizmetinden kimlerin yararlanacağı konusunda inisiyatife sahip değildir (Kurtçu, 2019, s.24). Herkesin kamu hizmetlerinden eşit şekilde yararlanma hakkı bulunmaktadır (Zabunoğlu, 2012, s. 518). Kolektif çıkarları bünyesinde barındıran evrensel bir alan oluşturabilmek için, bazı kişi, aile, zümre veya sınıf çıkarları ekseninde değil, tüm toplumun çıkarları ekseninde kamu hizmeti

politikaları oluşturulmalıdır (Haque, 2001, s. 66). Esas olan tüm vatandaşların refahını artırmaktır (Haque, 2001, s. 68).

Eşitlik ilkesinin laiklik ve tarafsızlık gibi alt kategorileri de bulunmaktadır (Karahanoğulları, 2002, s. 200). Tarafsızlık, çoğulculuğu sağlamak için her türlü ayrımcılığı engelleme anlamına gelmektedir (Odyakmaz vd., 2009, s. 522).

Kamu hizmetlerinden eşit şekilde yararlanma hakkı, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirgesi'nin 21. Maddesinde¹⁰ kendine yer bulmuş evrensel bir haktır. Yine Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 10. maddesinde "Kanun Önünde Eşitlik" başlığı altında eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı düzenlenmiştir. Maddenin 1. fıkrasında "*Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir*"; 4. fıkrasında ise "*Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.*" İfadeleri yer almaktadır. Bu ifadeler mutlak eşitlik ilkesini düzenlemektedir (Temiz, 2013, s.161). Anayasa'nın 72. maddesindeki "*Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir. Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez*" ifadesi de nispi eşitlik ilkesini düzenlemektedir (Temiz, 2013, s. 164).

Ancak kamu hizmetlerinin sunulmasında uygulanan eşitlik ilkesi mutlak bir eşitlik değildir. Sosyal adaleti sağlamak, toplumsal eşitsizlikleri gidermek, gelir dağılımında yoksul grupları koruyabilmek gibi kaygılarla "meşru ayrımcılık" yapılması anayasal dayanaklara sahiptir. Anayasa'nın 10. maddesinin 2. ve 3. fıkraları yaş, cinsiyet, sağlık sorunları gibi eşitliğin baştan bozulmuş olarak kabul edildiği alanlarda, kamu hizmetlerine eşit ulaşımı sağlayabilmek için yapılan müdahalelerin eşitlik ilkesini bozmayacağını belirtmiştir (Temiz, 2013, s. 161).

1.5.2. Süreklilik

Kamu yararının sağlanabilmesi için süreklilik arz eden toplumsal ihtiyaçların sürekli ve düzenli şekilde yürütülen kamu hizmetleri ile karşılanması gerekir

¹⁰ Madde 21/2: "Herkesin ülkesinin kamu hizmetlerinden eşit olarak yararlanma hakkı vardır"

(Karahanoğulları, 2002, s. 190), (Günday, 2004, s. 334). Bir plan dahilinde sürekli ve düzenli sunulan kamu hizmetleri devletin devamlılığının da nişanesidir (Kurtçu, 2019, s. 22).

Devletler meşruiyetini kurmuş oldukları hukuk düzenine borçludur. Sürekli olarak işleyen yasalar ve organlar vasıtasıyla üretilen kamu hizmetleri, kamu düzeninin devamlılığını sağlamaktadır (Gözler, 2003, s. 303). Ayrıca devlet işlevlerinin öngörülebilirliğini sağlayarak ekonomik ve siyasal sistemin istikrarını korumaktadır (Karahanoğulları, 2002:190). Böylelikle devletin meşruiyetine temel oluşturmaktadır.

Kamu hizmetlerinde süreklilik ilkesi, yürütülen faaliyetlerin her daim aynı yoğunlukta gerçekleştirilmesini gerektirmez. Kamu hizmetlerinin, ortaya çıkan toplumsal ihtiyacın niteliğine göre, ihtiyacı karşılayacak ölçüde ve sürede verilmesi yeterlidir. Örneğin milli güvenlik, emniyet, sağlık gibi hizmetler her daim aynı yoğunlukta ve kesintisiz olarak verilirken kent içi ulaşım, eğitim, çöplerin toplanması gibi hizmetler değişen yoğunluklarda aralıklı olarak verilmektedir (Günday, 2004, s. 334), (Gözler, 2003, s. 303), (Yıldırım, 2018, 64). Burada süreklilik ilkesi ilk grup hizmetlerde kesintisizliği ifade ederken ikinci grup hizmetlerde düzenliliği ifade etmektedir. Karahanoğulları da (2002:190) bu ayrımı kalıcılık ve düzgün çalışma kavramlarıyla ifade etmektedir.

Süreklilik ilkesinin devlet işleyişinde yol açtığı pek çok sonuç vardır. Örneğin grev yasağı (DMK 27); istifa eden, seçim kaybeden, görev süresi dolan vb. kamu görevlilerinin bir süre görevde kalma zorunluluğu (DMK 94 ve 95, AY.77/3, AY. 84/1, AY. 102/4, AY. 113/4) ; kamu mallarının haczedilememesi (Günday, s.334) (Karahanoğulları, s.191), (Gözler, s.300-301), (Odyakmaz vd., 2009: 522).

1.5.3. Uyum

Toplumsal ihtiyaçlar her geçen gün değişmekte ve çeşitlenmekte, kamu yararının ne olduğu sorusu sürekli olarak güncelliğini korumaktadır. Kamu hizmetleri, kamu yararını sağlamak ve toplumsal ihtiyaçları karşılamak için vardır. Dolayısıyla nelerin kamu hizmeti olduğu, bu hizmetlerin ne şekilde ve kim tarafından verileceği sorularının cevapları da dinamik bir hal almaktadır. Bu soruların cevapları bizzat

yasama ve yürütme tarafından oluşturulan kamu hizmeti politikalarıyla verilmektedir (Temiz, 2013, s.171-172).

Ekonomide, siyasal ve toplumsal yapıda, bilim ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler, kamu hizmetlerinin de güncellenmesini gerektirmektedir. Kamu hizmetleri çağın gerisinde kalmamalı, modern yöntemler geliştirerek değişen koşullara ayak uydurmalıdır, (Kurtçu, 2019, s. 23). Bu değişim hem kamu hizmeti verilen alanlarda hem de kamu hizmetinin sunum şeklinde (kullanılan teknik araç ve gereçler, yöntemler vs.) kendini gösterebilmektedir (Yıldırım,2018, s.65).

Özellikle neoliberal politikaların yaygınlık kazanması ve bu doğrultuda kamu yönetiminde meydana gelen değişiklikler kamu hizmetlerinin sunumunda ciddi bir dönüşüme sebebiyet vermiş, kamu hizmetlerindeki uyum ilkesinin önemini gözler önüne sermiştir (Uçar, 2006, s.72).

1.5.4. Bedelsizlik

Bedelsizlik ilkesi diğer kamu hizmeti ilkelerinden farklı bir konumdadır. Zira aslında hiçbir kamu hizmeti bedelsiz değildir. Kamu hizmetleri doğrudan veya dolaylı (vergiler) olarak toplum tarafından finanse edilir (Karahanoğulları, 2002, s.226). Dahası anayasa ve yasalarda belirtilen istisnai durumlar haricinde bu bedel doğrudan alınmaktadır. Örneğin parasız ilköğretim anayasal bir haktır. İstisnalar dışında otoyol ve köprülerden ücret alınmaz. Belediyeler çöp toplama gibi kanunda sayılan zorunlu hizmetlerden bedel talep edemezken diğer pek çok hizmet için bedel talep etmektedir (Gözler, 2010, s.351-352).

Kamu hizmetleri karşılığında talep edilen bedeller piyasa ilişkileri dahilinde bir fiyat değildir (Odyakmaz vd., 2009: 522-523). Ödemeler çoğunlukla hizmetin hak ettiği karşılığın çok altında, bir katılma payı seviyesindedir (Kurtçu, 2019). Hizmeti sunan devletin bir kâr beklentisi yoktur. Hizmet sunumundaki karşılığın belirlenmesindeki amaç gelir eşitsizliklerinin üstesinden gelmek ve gelir dağılımına müdahale etmektir (Haque, 2001:68). Ayrıca hizmetlerden hiç yararlanmayan kesimlere bedel ödetilmesini engellemektir (Temiz, 2013, s.174). Neoliberal politikaların genişlemesiyle birlikte bedelsiz kamu hizmetleri iyiden iyiye azalmış, devletin hizmet sunumunda beklediği karşılık piyasa ilişkilerine benzemeye başlamıştır. Dahası

vatandaşları müşteri olarak görüldüğü yaklaşımlar her geçen gün yaygınlaşmaktadır (Gözler, 2003, s. 430).

1.5.5. Kamu yararı

Kamu yararı kavramının tarihsel gelişimine ve kamu hizmeti tanımındaki kritik önemine daha önce değinilmiştir. Dolayısıyla bir kamu hizmeti ilkesi olarak karşımıza çıkması sürpriz değildir. Ancak bazı yazarlara göre kamu yararının belirsiz ve manipülasyona açık doğası net bir kamu hizmeti ilkesi olarak belirginleşmesini engellemektedir. Zira iktidar tarafından belirlenen kamu yararının ortak çıkarları yansıttığı görüşü bir aldatmacadır (Karahanoğulları, 2002, s. 4). Diğer görüşe göre ise kamu yararı ontolojik olarak kamu hizmeti kavramı ile ayrılmaz bir ilişki içerisindedir (Gözler, 2003, s.226). Kamu yararının ne olduğu konusundaki anlaşmazlığın menfi kullanıma dönüşmesini engellemek için ise kıstaslar getirilmesi elzemdir.

Kamu hizmetlerinin temel gayesi kamu yararını sağlamaktır. Devletin piyasaya müdahale konusundaki ideolojik yaklaşımı kamu yararının ne olduğunu tanımlamasında kritik öneme sahiptir. Kamu hizmetleri de devletlerin kamu yararını sağlama araçlarıdır. 1980'lere kadar etkisini gösteren Keynesyen politikalar ve refah devleti anlayışı kamu yararını tam istihdamda görmüş ve kamu hizmetlerini olabildiğince geniş yorumlamıştır. 1980 sonrasında genişleyen neoliberal politikalar ise kamu yararını bireylerin özgürlüklerini en ileri düzeye çıkarmakta görmüş ve devletin piyasaya müdahalesini bunun önünde engel olarak değerlendirmiştir. Dolayısıyla kamu hizmetlerinde mümkün olduğunca küçülmeye gidilmiştir (Elcock, 2006:101-103) akt: (Uçar, 2006, s.73)

1.6.Kamu Hizmeti Kavramına Hâkim Olan Temel Yaklaşımlar

Modern devletin kuruluşu ve ilk dönemlerinde etkili olan laissez-faire anlayışında devletin hukuk düzenini korumaktan başka bir görevi olmadığı savunulmuştur. Bu dönemde kamu hizmetleri hayır kuruluşları eliyle ve oldukça yetersiz şekilde yürütülmüştür. Bu anlayışın sebep olduğu toplumsal sancılar, liberal devletin giderek artan ölçüde ve kamu hizmetleri yoluyla ekonomiye müdahale etmesini gerektirmiştir. İlk olarak 1881'de Fransız yasalarında kendine yer bulan kamu hizmeti kavramının

teorileşmesi ise 1900'lü yılların başını bulmuştur. Menşei Fransa olan kamu hizmeti kavramına Anglo-Amerikan ve Avrupa Birliği anlayışlarının katkısıyla bugün ki şekli verilmiştir (Karahanoğulları, 2002, s. 84).

Fransız kamu hizmeti anlayışında nesnelci (objektivist/mutlakçı) ve öznelci (sübjektivist/göreceli) olmak üzere iki temel yaklaşım bulunmaktadır. İlk yaklaşımın öncüsü Leon Duguit, ikincisinin ise Gaston Jéze'dir. Bu iki hukukçu Roger Bonnard ile birlikte kamu hizmeti ekolü olarak da bilinen Bordeaux Okulu'nu kurarak Fransız anlayışına yön vermişlerdir (Karahanoğulları, 2002, s. 30).

Duguit'in nesnel anlayışı, kamu hizmeti kavramının disiplinler arası doğasını ihmal etmemesi ile dikkat çekmektedir. Duguit'e göre devletin temeli egemenlik değil sosyal dayanışmadır ve kamu hizmetleri bu sosyal dayanışmanın ürünüdür. Kamu hizmetleri bir taraftan devleti meşrulaştırmakta, bir taraftan da sınırlandırmaktadır. Zira kamu hizmetleri devletin üzerine yüklenmiş bir sorumluluktur ve bu konuda takdir yetkisi bulunmamaktadır (Karahanoğulları, 2002, s. 30). Bir faaliyet toplumsal yaşam için vazgeçilmez ve özel girişimler tarafından layıkıyla yerine getirilemeyecek nitelikte ise, "*niteliği (doğası) gereği kamu hizmeti*"dir. Bu görüş hizmetin doğal yönlerine yaptığı vurgu sebebiyle nesnelci yaklaşım adını almıştır.

"Niteliği gereği kamu hizmeti" kavramı muğlak ve değişken yapısı ile yoğun eleştiri almış ve Bordeaux okulu içinde dahi genel kabul görmemiştir, (Yılmaz, 2008, s.1225). Toplum için vazgeçilmez olma kriteri oldukça yoruma açık ve toplumdan topluma değişkenlik gösterecek yapıdadır (Gülan, 1998, s. 107). Ayrıca kamu hizmetlerinin özel girişimler eliyle de verilebileceği fikri bugün genel kabul görmüştür (Atay, 2006, s. 480). Dolayısıyla nesnel anlayış teknik kullanıma uygun değildir.

Jéze'nin öznел yaklaşımı sosyolojik bakışı bir kenara bırakmış, kamu hizmeti kavramını idare hukuku içinde ele almıştır. Kamu hizmeti kavramının sosyolojik boyutu ön plana çıkartıldığında yasal boyutu ihmal edilmektedir. Jéze'ye göre kamu hizmetleri kolektif ihtiyaçları karşılamak için yasama tarafından "kamu hizmeti" olarak etiketlenen faaliyetlerdir. Yani kamu hizmetlerinde belirleyici rol faaliyetin niteliği değil, parlamentonun siyasi kararıdır (Karahanoğulları, 2002, s.40). Siyasi otorite kamu yararı gördüğü faaliyetleri kamu hizmeti olarak belirlemelidir. Duguit'in

nesnelci yaklaşımı, “faaliyetin kamu hizmeti olması kararını kim verecektir?” sorusunu cevapsız bırakmaktadır. J  ze’nin görüşleri, devlet iradesine yaptığı vurgu sebebiyle öznelci yaklaşım olarak isimlendirilmiştir.   znelci yaklaşımın kamu hizmetlerini yalnızca teknik bir konu olarak ele alması oldukça indirgemeci olarak gözükmektedir. Ancak literatürde kullanışlı yapısı sebebiyle genel kabul görmüştür (Yılmaz, 2008, s.1221).

Literatürde gözlemlenen nesnelci görüşten öznelci görüşe doğru kayış, idari mahkeme kararlarını da etkilemiştir (Ulusoy, 1999: 167). 1950’li yıllardan sonra Fransız Danıştay’ı içtihatlarını öznelci anlayış üzerine bina etmiştir. Türk Yargıtay’ı da benzer nitelikte yaklaşım sergilemekte ve kamu hizmetlerinin belirlenmesini siyasi nitelikte bir karar olarak algılamaktadır¹¹ (Meriç, 1991). Ancak Türk Anayasa Mahkemesi doktrinin aksine, bazı hizmetlerin “niteliği gereği kamu hizmeti” olduğuna vurgu yaparak nesnelci görüşe yakın durmaktadır. Belirtilen alanlardaki kamu hizmetleri, siyasi otoritenin inisiyatifine bırakılmamıştır (Yılmaz, 2008, s.1221).

Fransız kamu hizmeti yaklaşımı küresel ekonomik gelişmeler etkisiyle de çeşitli dönüşümler geçirmiştir. Savaş sonrası yaygınlaşan refah devleti politikaları Fransa’da da kamu hizmetlerinde genişlemeye sebebiyet vermiştir. Ayrıca bankacılık, kömür madenleri, otomotiv gibi pek çok lokomotif sektörde kamulaştırmaya gidilmiştir. Literatürde “genişleme krizi” olarak geçen bu anlayış neoliberal politikaların yaygınlaştığı 1970’li yıllara kadar etkisini göstermiştir. Bu tarihten itibaren tam tersi istikamette gelişen anlayış devletin pek çok sektörden çekilmesini, sosyal politikaların her geçen gün daralmasını getirmiştir. Bu durum da devletin küçülmesine koşut olarak “küçülen kriz” şeklinde adlandırılmıştır. Kamu hizmetlerindeki k    lmede Avrupa Birliği’nin de etkisi büyüktür. Böylelikle köklü bir kamu hizmeti geleneği olan Fransa küresel gelişme ve baskılar neticesinde geleneğinden uzaklaşmıştır (Karahanoğulları 2002, s. 94-95).

¹¹ “6. Dairenin 27/3/1973 gün ve E. 1973/204, K. 1973/1253,     tihadı Birleştirme Kurulu'nun 19/2/1975 gün ve E. 1972/2, K. 1975/16 sayılı kararları.”

Büyük Britanya ve ABD'nin şekillendirdiği Anglo-Amerikan kamu hizmeti anlayışı Fransız anlayışından farklıdır. Bilindiği gibi iki geleneğin hukuk sistemleri arasında da belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Anglo-Amerikan hukuk sisteminde, Romanist ekole dayanan Fransız hukuk sisteminden farklı olarak, devletin de dahil olduğu tüm aktörler kanunlar karşısında eşit konumdadır. Dolayısıyla ayrılmış bir kamu hukuku sistemi gelişmemiştir. Kamu yararını ilgilendiren meseleler “ortak hukuk”, “common law” içindeki istisnalar olarak ele alınmaktadır. Özel sektör kamu sektörüne göre oldukça geniştir ve bu iki sektöre de aynı terminoloji ile aynı hukuk sistemine bağlıdır. Devlet tarafından karşılanan kolektif ihtiyaçlar farklı bir kavramsallaştırma ve teorileşme içinde hareket etmemektedir (Uçar, 2006, s. 59).

Anglo-Amerikan anlayışında kamu hizmetleri "public utility" terimiyle ifade edilir. Bu kavram “services publics” teriminde farklı olarak kamu kurumlarına değil, kolektif ihtiyaçları karşılayan tüm kurumlara gönderme yapmaktadır. Özellikle ABD’de kamu kurumlarının hizmet sunumu değil, özel sektörün hizmet sunumunun düzenlenmesi ön plandadır. Zira devletin kamu hizmeti sunumu istisna olarak görülmektedir (Örücü, 1970, s. 226).

Avrupa Birliği kamu hizmeti anlayışının da Fransız geleneği ve Anglo-Amerikan geleneği arasında bir noktada gelip gittiğini söylemek mümkündür. 1992’de Maastricht’te anlaşıldığı üzere Avrupa Birliği rekabete dayalı Avrupa ortak pazarı kurmak amacıyla ortaya çıkmış bir yapıdır. Dolayısıyla Fransız kamu hizmeti anlayışındaki serbest rekabeti bozucu nitelikleri benimsemesi beklenemez (Gülan, 1998, s. 106). Kurucu metinlerde özellikle “kamu hizmeti” teriminin kullanılmaması bu kaygıdan ileri gelmektedir. Avrupa Birliği’nde kamusal politikalar, ekonomileri liberal ilkeler ekseninde entegre etmek üzerine oluşturulmuştur. Ancak Birlik kurumlarınca oluşturulan kamu hizmeti çerçevesi tüm üye ülkelerin yeknesak şekilde uyguladığı politikalar değildir Birlik ülkelerinin çoğunda öteden beri uygulanan refah devleti uygulamaları entegrasyonun önündeki en önemli engel olarak görülmektedir. Birlik içinde kamu hizmetlerinin genişlemesini savunun Fransız ekolünü benimseyen ülkeler olduğu gibi küçük devlet ve pazar odaklı kamu hizmeti sunumunu savunan İngiliz ekolünü benimseyen ülkeler de bulunmaktadır (Ulusoy, 2004).

1.7.Eleştirel Kamu Hizmeti Anlayışı

Bu bölümde öncelikle neoliberal kamu hizmeti anlayışına yönelik eleştiriler kısaca anlatılmış, daha sonra bu eleştiriler üzerine bina edilen eleştirel kamu hizmeti anlayışının savları ortaya koyulmuştur. Bölümün sonunda ise bu kuramın saha çalışmamız için önemine dair kısa bilgiler verilmiştir.

Devlet anlayışları ve devletlerin ekonomiye müdahale stratejileri tarihsel ve toplumsal koşullara göre değişim göstermektedir. Değişen devlet biçiminden en çok etkilenen alanların başında kamu hizmetleri gelmektedir. Küresel ekonomik krizler, teknolojik gelişmeler ve bunların sebep olduğu toplumsal dönüşümler, devletlerin kamu hizmeti sunum yoğunluklarını ve biçimlerini belirlemektedir (Altın, 2013).

Marx'a göre kapitalist sistem yapısal sorunlarından dolayı, sürekli olarak döngüsel krizlere girmektedir. Devlet yapılarını ve kamu hizmeti sunum şekillerini derinden etkileyen 1929 ve 1970 ekonomik krizleri pek çok yazara göre bu tarz krizlerdendir. 1929 krizi tüketim eksikliğinden kaynaklanmış ve özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra tüm dünyada gelişim gösteren refah devletinin doğmasını sağlamıştır. 1970 krizi ise emek verimliliği/emek maliyeti oranının sınıra dayanması sonucu kârlılığın azalması sebebiyle doğmuştur. Böylelikle yatırımcı konumunda bulunan devlet geri çekilerek hizmetleri piyasaya devretmek durumunda kalmış ve neoliberal devlet formuna bürünmüştür (Markal, 2018, s.53). Günümüzde ise kamu kesiminin demokratikleşmesi talebiyle baskı oluşmakta ve buna yönetim kavramı ekseninde çözümler üretilmeye çalışılmaktadır.

Neoliberal kamu hizmeti anlayışı, etkisini gösterdiği ilk dönemden itibaren yoğun eleştirilerle karşılaşmıştır. Bu eleştirilere göre kamu hizmetlerinde piyasa ilkelerinin kullanılması ve kamu hizmeti alan vatandaşın müşteri olarak değerlendirilmesi kamu hizmetlerini metalaştırmış, ödeme gücü olmayanların hizmete ulaşımını engellemiş ve dolayısıyla toplumsal adaletin sarsılması neticesini doğurmuştur (Haque, 2001, s. 74). Kamu hizmetlerinin neoliberalleşmesiyle birlikte kamu hizmeti talep etme hakkı ortadan kalkmış, sosyo-ekonomik durum ve toplumsal eşitlik zarar görmüş, devlete olan güven sarsılmıştır (Eser vd. 2011, s.212). Ayrıca refah devletinin hedeflediği nihai eşitlik kavramının yerini fırsat eşitliğine bırakmasıyla (Markal, 2018, s.71)

birlikte, toplumun dezavantajlı kesimleri devlet korumasından yoksun kalmış, piyasanın ve yardımseverlerin insafına bırakılmıştır (Haque, 2001, s.74).

Kamu hizmetlerini ücret-kâr gibi piyasa jargonlarıyla değerlendirmek doğru değildir. Piyasa terimleriyle konuşarak, piyasa ilkeleriyle hareket ederek, kamu-özel ayrımını görmezden gelerek toplumsal adalet sağlanamaz. Kamu hizmetlerinin eşitlik, süreklilik, kamu yararı gibi temel ilkeleri kar pahasına göz ardı edilemez. Kamu hizmetlerinin piyasalaşması, hedeflerinde, kurallarında, fonksiyonlarında ve nihai sonuçlarında aşınmaya ve dolayısıyla kamusal niteliğinin zarar görmesine sebep olacaktır. Ayrıca kamu hizmetlerinin neoliberalleşmesi, işsizlik ve yoksulluk gibi uzun vadeli etkilere de sahiptir (Haque, 2001, s.65).

Neoliberal kamu hizmeti anlayışı Fransız İhtilalinin en önemli ürünlerinden olan ulus devlet ve vatandaşlık kavramlarında da aşınmaya sebebiyet vermiştir. Fransız devrimiyle ortaya çıkan ve refah devleti döneminde ciddi kazanımlarla donatılan modern yurttaşlık kavramı neoliberal devlet ile birlikte yerini müşteri kavramına bırakmış, kamu yararı iktisadi kavramlarla (ekonomiklik, etkinlik, verimlilik, rekabet) açıklanmaya başlanmış, seçme hakkı ve kaliteli hizmet söylemleriyle kamu hizmetlerinin ücretli hale gelmesi gizlenmeye çalışılmış, dolayısıyla elde edilen kazanımlar erime sürecine girmiştir (Markal, 2018, s.78).

Diğer taraftan Dünya Bankası, IMF ve Dünya Ticaret Örgüt gibi ulus üstü örgütler tarafından dayatılan yapısal uyum politikaları, gelişmekte olan ülke yönetimlerinin dolayısıyla vatandaşlarının politik tercihlerinin uygulamaya yansımaları engellemiş, küresel güçlerin çıkarları karşısında ulusal çıkarların feda edilmesini gerektirmiştir (Göküş, 2010).

Neoliberal kamu hizmeti anlayışı ve kamu işletmeciliği yaklaşımı neoliberal iktisadın uygulama biçimi olarak işlev görürken diğer taraftan da bu anlayışı meşrulaştırma araçlarıdır (Üstüner, 2000). Zira devletler meşruiyetlerini kamu düzenini sağlamalarından alırlar ve bu düzeni sağlamada temel araçları kamu hizmetleridir. Devletler kamu hizmeti yoluyla gelirin yeniden dağıtılmasını sağlamalı ve böylelikle bir takım sosyal hedefleri gerçekleştirebilmelidir. Kamu hizmetlerine erişememe nedeniyle ortaya çıkan toplumsal sorunlar hem kapitalizmin kendini yeniden

retmesini hem de devletin meşruiyetini yeniden inşa etmesini zorlaştırmaktadır (Markal, 2018, s.64). Dolayısıyla neoliberal kamu hizmeti anlayışında da devlet kamu hizmeti alanından tamamıyla çekilemez (Uçar, 2006, s.139). Milli güvenlik, emniyet, adalet, eğitim, sağlık gibi tamamıyla özel sektöre bırakılamayacak kritik hizmetler, ayrıca kar olmasa da büyük dışsalılıklar barındıran çevre kirliliğini önlenmesi, koruyucu sağlık gibi özel sektöre cazip gelmeyecek hizmetler kamu kesimi tarafından üstlenilmektedir. Bunlara ek olarak toplumsal kriz anlarında acil olan toplumsal ihtiyaçlara cevap verebilmek için de kamu hizmeti üretilmektedir.

Neoliberal devlette toplumsal tepkinin büyüdüğü dönemlerde kamu hizmetlerinde genişleme, tepkilerin azaldığı dönemde ise daralma ve piyasaya devir süreçleri dikkat çekmektedir (Markal, 2018, s.64). Böylelikle kamu hizmetleri devletin meşruiyetini sağlayan ideolojik bir devlet aygıtı olarak işlevini devam ettirmektedir

1990'lı yıllarla birlikte vatandaşın müşteri olarak görülmesi, kamu hizmetinin temel değerlerinin "ekonomiklik" baskısı altında ezilmesi ve kamu yararı kavramının göz ardı edilmesi eleştirileri alternatif yaklaşımların gelişmesini sağlamıştır. Robert B. Denhardt ve Janet Vinzant Denhardt'ın neoliberal kamu işletmeciliği anlayışının eleştirisi üzerine bina ettikleri "Yeni Kamu Hizmeti" yaklaşımı bunlardan en bilinenidir. Bu post modern yaklaşımda "kamu yararı" ve "vatandaşlık" kavramları, "demokratik katılım" kavramı ile yeni bir sentez oluşturmuş ve tekrar kamu hizmeti felsefesinin merkezine oturmuştur. "Kamu yararı", "rn" değil "amaç" olarak konumlandırılmıştır. Vatandaşın kamu hizmeti politikalarının belirlenmesine aktif katılımını sağlayabilmek için "vatandaşlık" kavramı "demokrasi" kavramı ile birlikte ele alınmıştır. Üretilen "demokratik vatandaşlık" kavramı ile demokratik süreçlerin geliştirilmesi, kamu görevlileri ve vatandaşlar arasındaki aktif iletişimin sağlanması hedeflenmiştir. Hedeflenen sonuçlara ulaşma yöntemleri "yönetişim" başlığı altında kavramsallaştırılmıştır (Denhardt ve Denhardt, 2003, s.9), (Çukurçayır & Eşki, 2004), (Ayhan & Önder, 2017), (Uysal, 2013, s.25).

Denhardt ve Denhardt (2007) kamu hizmetine dair ortaya koydukları yeni yaklaşımlarını aşağıdaki tablo ile özetlemişlerdir:

	Geleneksel Kamu Yönetimi	Yeni Kamu Yönetimi	Yeni Kamu Hizmeti
<i>Teorik ve epistemolojik temeller</i>	Politik teori, sosyal bilimler tarafından yapılan sosyal ve politik yorumlar	Ekonomik teori, pozitivist sosyal bilime dayanan daha sofistike diyalog	Demokratik teori, pozitif, yorumsal ve eleştirel yönlü çeşitli yaklaşımlar.
<i>İnsan davranışlarına egemen olan mantık ve buna dair modeller</i>	“yönetilen insan”	Teknik ve ekonomik rasyonalite, “ekonomik insan” ya da kendi çıkarının peşinde koşan karar verici	Stratejik veya biçimsel rasyonalite, rasyonalitenin farklı açılardan testi (ekonomik, politik ve kurumsal)
<i>Kamu yararı kavramı</i>	Kamu yararı kavramı politik olarak tanımlanmış ve yasalarda belirtilmiştir.	Kamu yararı kavramı bireysel çıkarların bütününi ifade etmektedir	Kamu yararı kavramı ortak değerlere ilişkin uzlaşımın sonucudur.
<i>Kamu hizmeti sunanların sorumluluğu</i>	Müşteriler ve seçmenler	Tüketiciler	Vatandaşlar
<i>Yönetimin rolü</i>	Kürek çeken (politik olarak tanımlanmış tek bir amaca odaklı politikaları tasarlamak ve uygulamak)	Dümen tutan (piyasa güçlerini serbest bırakmada katalizör görevi görmek)	Hizmet eden (topluluk veya gruplar arasında çıkar çatışmalarına aracılık etmek)
<i>Politik amaçları gerçekleştirilecek mekanizmalar</i>	Mevcut kamu kurumları aracılığıyla programların idaresi sağlanır.	Özel ve kar amaçsız kuruluşlarla girişimci, teşvik edici yapılandırma oluşturulur.	Karşılıklı olarak mutabakata varılan ihtiyaçları karşılamak için kamu, kar amaçsız sektör ve özel sektör arasında bir koalisyon oluşturulur.
<i>Hesap verme yaklaşımı</i>	Hiyerarşik – yöneticiler demokratik şekilde seçilmiş politik liderlere karşı sorumludur.	Piyasa yönlü – geniş bir tüketici kitlesi tarafından arzu edilen çıktılar kişiler çıkarların bir araya gelmesi sonucunda ortaya çıkar.	Çok yönlü – kamu görevlileri hukuka, toplumsal değerlere, politik normlara, profesyonel standartlara ve vatandaşların çıkarlarına uygun hareket etmelidir.
<i>Yönetişim takdiri</i>	Sınırlı takdir esastır, o da yönetici olanlara.	Girişimci amaçlar için geniş takdir esastır.	Takdir gereklidir fakat sınırlı ve hesap verilebilir yapıda.
<i>Öngörülen örgüt yapısı</i>	Bürokratik örgütlenme hiyerarşik/yukarıdan aşağı yetkilendirici şeklindedir.	Ön kontrolün kurum içerisinde esas olduğu adem-i merkeziyetçi bir kurumsal örgütlenme esastır.	Liderliğin içsel ve dışsal olarak paylaşıldığı katılımcı bir yapılandırma esastır.
<i>Kamu görevlisi ve yöneticilerinin öngörülen motivasyon temelleri</i>	Ödeme ve yardımlar, koruyucu yapıdaki kamusal hizmetler	Kamuyu küçültmeyi amaçlayan girişimci ruh ve idealler.	Kamusal hizmetler ve topluma katkı sağlama arzusu.

Tablo 1: Eski Kamu Yönetimi, Yeni kamu Yönetimi ve Yeni Kamu Hizmeti Yaklaşımlarının Karşılaştırılması

(Denhardt ve Denhardt, 2003, s.28-29)

Kamu hizmeti sunan aktörler, taleplerini karşılamaya çalıştığı “müşterilerle” değil, güvene dayalı bir iş birliği ilişkisi kurması gereken “vatandaşlarla” karşı karşıyadır. Zira sunulan hizmet basit bir alış-veriş ilişkisi değildir. Sadece talep eden kişiye değil tüm topluma hatta gelecek nesillere yönelik amaçlar taşımaktadır (Ayhan & Önder, 2017). Toplumsal grupların birbiriyle çatışan taleplerinin olabileceği gerçeği, müşteri yerine vatandaş kavramını kullanmak gerektiğini gösteren önemli bir veridir. Dolayısıyla topluma katkı sağlamak isteyen kamu görevlileri ve vatandaşların paylaştıkları değerleri diyalog yoluyla birleştirmesi kritik önem taşımaktadır (Uysal, 2013, s. 26-27). Vatandaşların kamu hizmeti politikalarının üretimi, sunumu ve denetimini içine alan tüm süreçlere katılımı sağlanmalıdır (Uysal, 2013, s.30). Bu süreçlerde karşılaşılabilecek sorunları aşmanın en etkin yolu “yönetişim ağı” oluşturmaktır (Ayhan & Önder, 2017).

TODAİE sözlüğünde “**yönetişim**”, “*Bir toplumsal politik sistemdeki ilgili bütün aktörlerin ortak çabalarıyla elde edilen sonuçların oluşturduğu yapı ya da düzen*” şeklinde tanımlanmaktadır (TODAİE, 1998, s. 274). Yönetişim ile çoklu aktörlerin kamu hizmeti süreçlerine katılımı sağlanarak denetlenebilir bir kamu yönetimi hedeflenmektedir (Çukurçayır & Eşki, 2004). Denhardt’lar kamu yönetiminin temel

hedefini vatandaşlara ihtiyaçları doğrultusunda kamu hizmeti sunmak olarak belirtmişlerdir. Yönetişim ağı sayesinde vatandaşlar siyasilerin, kamu yöneticilerinin, çeşitli baskı gruplarının bulunduğu siyasa belirleme sürecine dahil olmakta, denetim görevini yerine getirerek kamu yönetiminin temel hedefine ulaşmasına katkı sunmaktadırlar (Denhardt ve Denhardt, 2003, s. 3).

Demokratik vatandaşlık, bağımlı hizmet alıcısı olan yurttaştan ve kendi çıkarını düşünen müşteriden farklı olarak (Denhardt ve Denhardt, 2003, s. 57,58), kamu yararının nerede olduğunu düşünen, kamu yararının kendi yararı olduğunu bilen (Denhardt ve Denhardt, 2003, s. 31), başkaları (toplum) için bir şeyler yapma gayreti içinde siyasal sisteme etki etmeye çalışan (Denhardt ve Denhardt, 2003, s. 27), çeşitli hak ve sorumluluklarla yüklenmiş bireydir. Demokratik vatandaş demokrasi için yaşamalı, her fırsatta siyasa belirleme sürecine dahil olarak otoriteyi paylaşmalıdır (Denhardt ve Denhardt, 2003, s. 32).

Kamu hizmeti sürecinde kamu görevlileri ve vatandaşlar arasında kurulan paylaşım ve iş birliği ortamında insana verilen değer ön plandadır. Kamu hizmeti politikaları vatandaşlara rağmen değil, vatandaşlar için ve vatandaşlar sayesinde oluşturulmaktadır (Denhardt ve Denhardt, 2003). Dahası kamu görevlileri vatandaşların “demokratik” şekle bürünmesini sağlayacak ortamı inşa etmekle de görevlidir. Diğer bir deyişle demokratik vatandaşlar ancak demokratik kamu görevlileri sayesinde hedeflerine ulaşabilirler. Bu noktada Robert B. Denhardt ve Richard C. Box’ın görüşleri üzerinde şekillenen ve yönetim kavramına merkezi önem atfeden eleştirel kamu hizmeti kuramı, incelemeye değerdir.

Habermas’a göre devlet, statükoyu koruma gayreti içerisinde siyasal duyarsızlığı teşvik etmektedir. Bu duyarsızlıktan kurtulmak ancak katılımcı demokrasinin tesisiyle mümkündür (Zengin, 2008, s.5). Günümüz kamu hizmeti yaklaşımında “kurumsal etkinlik” adı altında toplumsallık feda edilmektedir. Dolayısıyla vatandaşa ihtiyaçları doğrultusunda kamu hizmeti sunma hedefi sektöre uğramaktadır (Denhardt, 1984, s.12, 16). Devlet tarafından hâkim gruplar lehine dizayn edilen ve uygulanan kamu hizmeti politikalarının siyasal katılımı toplum lehine dönüştürülebilmesi için toplumsal yapının açıklanması kritik önem arz etmektedir. Eleştirel kuram da öncelikle toplumsal yapının maskesini indirmeyi hedeflemiştir (Box, 2004, s. 78).

Toplumsal süreçleri anlayabilmek için ekonomik alt yapı ve siyasal, ideolojik, kültürel, dini vb. üst yapı arasındaki çift yönlü ilişkiyi kavramak gerekmektedir. Temel belirleyici (tek değil) alt yapıdır. Ancak bu belirleyicilik son aşamada ortaya çıktığı için üst yapısal faktörler de tarihsel akışa katkı sağlar (Fişek, 2011, s. 47). Marksist devlet teorisinde üst yapısal bir kurum olan devletin şekli önemli değildir. Zira bu şekil bir sebep değil, devletin üretim ilişkilerini sürdürme fonksiyonunun bir sonucudur (Fişek, 1970, s. 18). Dolayısıyla şekli ne olursa olsun, devlet ve işçi sınıfı arasında çıkar birliğinin oluşması mümkün değildir (Demireli & Aydın, 2018, s. 71).

Marksist devlet teorisinde “devletin göreceli özerkliği” kavramı merkezi yer tutmaktadır. Devlet ekonomik ve toplumsal açıdan egemen sınıfın çıkarlarını koruma işlevi gören bir yapıdır. Ancak siyasal açıdan mutlak olmasa da göreceli bir özerklikten bahsedilebilir. Devlet içindeki bu nüve, çatışan sınıf güçlerinin dengelendiği olağanüstü süreçlerde mutlak bağımsızlığı yakalayabilir. İşte devrim olarak adlandırılan durum, bu geçici denge ve siyasal bağımsızlık anıdır. Dolayısıyla bürokrasinin bağımsızlığı (devletin göreceli özerkliği) toplumsal güç dengeleriyle yakından alakalıdır (Güler, 2020, s. 19).

Devlette işler toplumun içinden çıkan ancak hâkim gruplar lehine ve toplum aleyhine görev yapan memurlar eliyle yürür. Egemen sınıflar bu grup sayesinde egemenliğine yönelik tehditleri bertaraf etme imkânı bulur (Fişek, 1971, s. 117). Bu sistem yönetim siyaset ayrışması sayesinde işlemektedir. Kapitalist sistemde politikalar siyaset tarafından belirlenir ve yönetim tarafından uygulanır. Teknik uzmanlık alanları içinde hareket etmeye zorlanan kamu görevlileri siyaset belirleme süreçlerinin dışında tutulmaktadırlar. Eleştirel anlayışta kamu görevlilerinin nesnel davranmak zorunda olan, “nötr teknik adamlar” olduğu fikri şiddetle reddedilmektedir (Güler, 2020, s. 47). Box ve Denhardt kamu görevlilerini, siyasiler ve meslektaşlarını (hatta toplumu) etkileme gayreti içinde olan politika aktörleri olarak konumlandırmaktadır (Zengin, 2008, s.14).

Eleştirel kuram metodolojisini Modernizmin ve Ortodoks Marksizmin eleştirisi üzerine bina etmiştir. İnsan davranışlarının nesnel bir özden ortaya çıktığı düşüncesi insan aklını totalleştirmekte, insani değerleri geri plana itmekte ve toplumu teknik bir yığın haline dönüştürmektedir. İnsani özneliği görmezden gelen ve nihayetinde

tahakküme yol açan bu gidişatı durdurmanın yolu toplumdaki farklılıkları ön plana çıkartmaktır (Zengin, 2008, s.8).

Habermas, toplumsal sorunlara ancak iletişimle ve “yorumlamaya dayalı anlama” ile çözüm bulunabileceğini belirtmektedir (Habermas, 1987, s. 114). Eleştirel kuramcılar da tarihsel analizlerini yorumlama ve anlama üzerine kurmuşlardır. Denhardt'a göre toplumsal değişim iletişim ile olur. Dolayısıyla topluma dair doğru bilgiye ancak anlama ve yorumlama ile ulaşılabilir (Denhardt, 1981, s. 630, 631).

Kamu yönetiminde gözlemlenen siyaset-yönetim ayrımı ve rasyonelleşme eğilimi kamu çalışanlarını teknik meselelere hapsetmekte (Denhardt, 1981, s. 632), betimleyici düşünceyi ön plana çıkarmakta (Box, 1992, s. 63) dolayısıyla toplumsal mühendisliği getirmekte ve anlamayı imkansızlaştırmaktadır (Denhardt ve Denhardt, 1979, s. 107). Doğru olan insan üzerinde gözlemler yaparak nesnel gerçeklere ulaşmak değil, insana dair öznel anlamları, insan davranışının altında yatan mantığı yorumlamaya çalışmaktır. Kamu yönetiminde meşruiyeti artırmanın yolu da kamusal diyalogu artırarak hizmet sunulan kitleyi anlamaktan geçmektedir (Denhardt ve Denhardt, 2003, s. 39-42).

Box ve Denhardt, Lefebvre gibi gündelik hayata özel bir anlam yüklemektedir. Kamu görevlileri insanların gündelik hayatlarına odaklanmalı, toplumun ihtiyaçlarını buralarda aramalı, edindiği bilgilerle kamu hizmeti politikalarına yön vermelidir. Topluma dair alternatif bilgi kaynakları, diyalektik dönüşümü kavrayabilmek için önemsenmelidir (Box, 2004, s.25).

Kamu çalışanlarının etik bir değerler sistemi üzerinde hareket edebilmeleri için, değer yüklü olmak anlamına gelen normatifliği sakıncalı bir tavırmış gibi görmekten vazgeçmeleri gerekmektedir (Denhardt, 1981, s. 632). Toplum içinde normatif içeriğe sahip meselelerin sağlıklı şekilde yürütülebilmesi için de farklı çıkarlara sahip kişi ve grupların özgürce fikir beyan edebildiği ve birbirlerini anlayabildiği bir kamusal alana ihtiyaç vardır (Habermas, 1998, s. 21). Ancak bu şekilde adil bir iletişim ortamı oluşturularak iktidar üzerinde baskı kurulabilir ve kamu politikalarına etkin şekilde katılım sağlanabilir (Habermas, 1998, s. 25).

Pratik toplumsal sorunlara uygun çözümler bulmanın yolu toplumla adil bir iletişim kurmak ve yorumlamaya dayalı anlamaktan geçer (Habermas, 1987, s. 114). Ancak ideal iletişim için herkesin eşit bilgiye sahip olması gerekmektedir (Habermas, 1998, s. 338). Box'ın Marcuse'dan alarak kullandığı "tek boyutlu toplum", hegamonik güçler tarafından belirlenen, alternatif bilgilere ulaşması sistematik olarak engellenen yani karar alma süreçleri manipüle edilerek katılımı engellenen toplumdur (Box, 2004, s.11). Vatandaşların çıkarlarının farkına varması, toplumsal sorunlar üzerine odaklanması, siyasa belirleme süreçlerinde söz sahibi olması istenen durumlar değildir (Box, 2004, s. 6). Zira statüko korunmalıdır.

Tüm toplumsal değişim çabaları gücünü katılımdan alır (Box, 2004, s. 5). Daha fazla vatandaşın kamu politikalarından memnun olabilmesi ve devletin meşruiyetini artırabilmesi için katılım en ileri düzeye taşınmalıdır (Denhardt ve Denhardt, 2003, s. 50). Bunun için Box'ın önerdiği yöntem kamusal alanlarda ideal iletişime (anlamaya) dayalı bir söylem düzeni geliştirmektir. Böyle bir düzende vatandaşlar manipülasyona maruz kalmadan kendi kararlarını özgürce verebileceklerdir.

Kamu görevlileri hegamonik baskıdan kurtulup alternatiflere yönelik bilgileri olduğu gibi aktarırlarsa, halka statükoyu kendi lehlerine dönüştürecek araçları sağlamış olurlar. Ancak bu tavır düzen tarafından gayri meşru olarak kodlanacak ve şiddetle cezalandırılacaktır (Box, 2004, s. 81). Toplumun ilerlemesi için vatandaşla etkili iletişim içinde olan, vatandaşları bilgilendiren, yetkilendiren, yönlendiren, cesaretlendiren ve sorumlu kılan kamu görevlilerine ihtiyaç vardır (Denhardt ve Denhardt, 2003, s. 102, 114, 152). Halka çıkarının nerede olduğu ve buna ulaşmak için ne yapması gerektiği öğretilmelidir (Denhardt, 1981, s. 634). Kamu görevlileri kendine biçilen dar gömleği çıkartıp vatandaşlarla etkin paylaşıma girmesi gerekmektedir. Paylaşımı etkin kılacak olan ise anlaşılması güç teknik jargonlardan kurtulup güncel somut sorunlar üzerine yoğunlaşmaktır (Denhardt ve Denhardt, 1979, s. 113, 114). Vatandaşlar hakkındaki her türlü bilgi vatandaş lehine değerlendirilmeli, zamana, mekâna ve kişiye göre değişen çıkar ve ihtiyaçlar yorumlanmalı, her fırsatta vatandaşlarla iletişime geçilerek faydalı tavsiyelerde bulunulmalıdır (Box, 2004, s. 123). Aksi halde kamu yöneticileri halktan ve halkın çıkarlarından uzaklaşırlar (Denhardt ve Denhardt, 2003, s. 119).

Kamu görevlileri, kamu politikalarının özel yaşama etkileri konusunda inisiyatif almaları gerekmektedir. Hem siyasa belirleme hem de uygulama süreçlerinde özel hayat lehine tavır alınmalıdır (Box, 2004, s. 109).

Sonuç olarak eleştirel kuram farklılıklara yoğunlaşarak anlama ve yorumlamayı temel analiz tekniği olarak kullanmakta; bilgi ve bilince önem vermekte; toplum lehine düşünmeyi temel erdem olarak görmekte; olgu-değer ayrımını reddetmekte; bireyi özne olarak kabul edip, onu aydınlatmak ve özgürleştirmek gayesiyle hareket etmekte ve *“kuramla pratik arasındaki kopukluğu pratiğe ağırlık vererek...”* aşmaya çalışmaktadır.

Kanımızca toplumsal ötekilerin biriktiği ve muhalif dinamizmin güçlü olduğu kent mekânlarına sunulan kamu hizmetinde yönetim kavramının önemi bir kat daha artmaktadır. Tarihsel, toplumsal, politik vb. birçok sebeple kentin diğer bölgeleri ile farklılaşan bu mekânlarda merkezi olarak belirlenen kamu hizmeti politikalarının işlevsiz kalma olasılığı çok daha yüksektir. Dolayısıyla bölgeye has politikalar üretmek gerekmektedir.

Fiziksel sebeplerle kentin diğer bölgelerinden ayrılan mekânlara has politikalar geliştirmek nispeten kolaydır. Ancak farklılığın temelinde fiziksel değil, toplumsal sebeplerin bulunması, durumu oldukça karmaşık hale getirmektedir. Zira toplumsal farklılıkları oluşturan insan davranışlarını anlamak çok zor, hatta kimi zaman imkansızdır. Dolayısıyla bu tarz bölgelerde kamu hizmeti politikaları geliştirebilmek için topluma dair net ve doğru bilgilere sahibi olmak gerekmektedir. Bu noktada vatandaş ile direk temas halinde olan kamu görevlilerinin geri dönüşleri hayati önem taşımaktadır.

Gazi Mahallesi, kent yoksullarının yaşadığı diğer bölgelerden farklı olarak, toplumsal ötekilerin biriktiği, politik kimliği ile bilinen bir kentsel mekândır. Aleviler, Kürtler, pek çok muhalif politik örgüt hatta son dönemde artan sayıda Suriyeli göçmenler bölgede kendilerine yer bulabilmektedirler. Dolayısıyla toplumsal heterojenliğin uç bir örneğini temsil eden Gazi Mahallesi'nde siyasa belirleme sürecine halk katılımını sağlamak temel hedef olmalıdır.

Politik kent mekânlarında siyasal bilincin yüksek olması beklenen bir durumdur. Gazi Mahallesi halkı da siyasal katılım alışkanlığı olan bir topluluktur. Burada temel sorun, katılımın nasıl yönetileceğidir.

Çalışma süresince kamu görevlilerinden alınan bilgiler dahilinde şu söylenebilir: Gazi Mahallesi halkı kamu hizmeti politikalarına katılma gayreti göstermekten ve her fırsatta fikrini beyan etmekten asla çekinmemektedir. Hatta bu durum bazı kamu görevlilerinin şikayetine konu olmuştur. Bu noktada “yönetişim ile kamu hizmeti politikası belirleme” sürecinde farklı bir engel ortaya çıkmaktadır. İktidarın halkı yönetime katma konusunda (halk kadar) istekli olmaması...

Bölgesel farklılıklar, toplumun genelinin değerlerine ters olarak algılanabilecek toplumsal gerçekliklere dayanıyorsa, bölgeye has kamu hizmeti politikaları geliştirmenin önüne siyasi kaygılar da geçebilmektedir. Yani ideal bir katılım ortamı oluşsa, vatandaşlar ve kamu görevlileri bir masa etrafında toplanıp bölge için en uygun kamusal hizmet politikaları oluşması için öneriler geliştirseler bile bu önerilerin pratiğe yansımaları engellenebilir. Ancak Türkiye’de devlet ve toplumsal ötekiler arasındaki yerleşmiş güvensizlik ortamı, bir masa etrafında toplanma aşamasına gelmeyi bile engelleyebilecek boyuttadır. Dolayısıyla kentsel politik mekânlarda kamu görevlilerinin inisiyatif olarak yetki alanlarını halk lehine genişletmesi ve kamu hizmetlerini yerel koşullara tercüme ederek uygulaması hayati önem kazanmaktadır.

1.8.Modern Devletin Meşruiyet Kaynağı Olarak Kamu Hizmeti

Meşruiyet, yönetimlerin iktidarlarını nasıl sürdürebildiklerini veya neden sürdüremediklerini inceleyen ve hangi zemin üzerinde durmaları gerektiğine dair çıkarımlar yapmaya çalışan, normatif bir siyaset felsefesi sorunsalıdır. Devlet, uygulamalarının toplumda kabul gördüğü ve itaat oluşturduğu ölçüde meşrudur. Peki bu itaati sağlama mekanizmaları nelerdir?

Devletin kamu yararı için hangi görevleri icra etmesi gerektiği öteden beri tartışılmaktadır. Ancak bu görevlerin toplumsal ihtiyaçlara dönük olması gerektiği konusunda bir uzlaşma vardır. Bu noktada devlet ve kamu hizmeti kavramlarının çıkış noktası oldukça benzerdir. Kamu hizmeti kavramının kökenini, devlete olan ihtiyacın

doğuşuna kadar götürmek mümkündür (Kurtçu, 2019, s. 21). Dolayısıyla kamu hizmetlerini, devletin temel meşruiyet kaynağı olarak görmek yanlış olmayacaktır.

Toplumsal isyan hareketleri, mevcut düzende çözölemeyen toplumsal sorunların ve alternatif çözüm olanaklarına olan kitlesel inancın dolaysız bir sonucudur. Özellikle örgütlü karşı meşruiyet iddialarının bulunduğu bir devlette meydana gelebilecek her türlü toplumsal kriz, yönetimin gayri meşru ilan edilmesine sebep olabilir (Therborn, 1989, s. 90). Dolayısıyla meşruiyetin, bir yönetim için de en temel mesele olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Habermas meşruiyet krizini teori ile pratik arasındaki uçurum olarak tanımlar. Dönemsel veya bölgesel olarak ortaya çıkan meşruiyet biçimleri, teorik olarak bir meşruiyet kaynağı oluşturur. Yönetimler ise o kaynaktan beslenerek ve sürekli o kaynağı referans göstererek meşru iktidar olduklarını kanıtlama ihtiyacı hissederler. Teorik meşruiyet kaynağından pratikte bir uzaklaşma söz konusu olduğunda ise meşruiyet krizi ortaya çıkar.

Devletin itaat sağlayabilmesi için öncelikle toplumda çözüm bekleyen sorunlara karşı duyarlı olması ve toplumsal ihtiyaçları yönetebilmesi gerekir. Devletlerin toplumsal krizlerin meşruiyet krizine dönüşmesini engellemek için kullandıkları temel araç ekonomiye müdahale stratejileridir. Bu stratejiler kamu hizmetlerinin genişletilmesi veya daraltılması üzerinden şekillenen devlet politikalarıdır.

Klasik liberal felsefede özgürlük düşmanı olarak değerlendirilen devlet, zaman içinde bu olumsuz imajdan kurtulmuştur. Devlet, uzakta durduğu ve negatif haklara müdahale etmediği sürece, özgürlük için vazgeçilmez bir konuma yerleşmiştir. Yaklaşık yüz yıllık bir pazarlığın sonucunda devlet, halkın refahını sağlamak için sorumluluk almaya davet edilmiştir. 1930'lu yıllara gelindiğinde yoksulluk ve işsizliğin ancak bireylerden öte bir güç tarafından çözülebileceği fikri kabul görmüştür. Bu fikirler 1950'ler ve 1960'larda geliştirilen ekonomi kuramlarıyla meşrulaştırılmıştır. Bu kuramların öne sürdüğü tez, klasik liberalizm felsefesiyle çelişmektedir. Artık piyasanın devlet müdahalesi yoluyla düzenlenmesi meşru kabul edilmektedir (Strath, 2011). Yeni durumda devletin meşruiyeti, halkın refahını sağlamak, karşılaştığı engelleri engellemek, kendisini gerçekleştirmesini sağlamak,

daha erdemli bir hayat sürmesini sağlamak gibi pozitif yükümlülüklerle sağlanabilmektedir (Strath, 2011, s. 16). Bu pozitif yükümlülükler, kamu hizmetlerinin genişletilmesini gerektirmektedir.

Meşruiyet krizi süreçleri, toplumsal ihtiyaçların doğrudan karşılanması yoluyla yönetilebileceği gibi, çözüm isteyenlerin zorla bastırılması veya ortada bir sorun olmadığına ikna edilmesi gibi çeşitli yöntemlerle de yönetilebilir. Bu noktada meşruiyet üzerine yapılan tartışmalarda ideoloji kavramı ön plana çıkmıştır. Marksist devlet kuramına önemli katkılar sunan Althusser de “Devletin İdeolojik Aygıtları(DİA)” kavramını kullanarak, “devletler nasıl itaat oluşturur?” sorusuna cevap aramıştır.

“Genel olarak ideoloji, siyasi ya da toplumsal bir öğreti meydana getiren, siyasi ve toplumsal eylemi yönlendiren düşünce, inanç ve görüşler sistemidir” (Kaya, 2011). Devlet hem toplumsal ihtiyaçları karşılamak hem de yönlendirmek için ideolojiyi kullanır (Markal, 2018, s.19). Böylelikle varlığının ve eylemlerinin meşruiyetini yeniden üretir. Gramsci buradan yola çıkarak “ideolojik hegemonya”yı devletin asli görevi olarak konumlandırır (Coşkun, 2009, s.144-145).

Marksist metinlerde devlet, egemen sınıfın egemenliğini güvence altına alan bir baskı aygıtı olarak tanımlanmıştır ve devlet iktidarı devlet aygıtından ayrılmıştır. Sınıf mücadelesinin amacı devlet iktidarını ele geçirmek ve devlet aygıtını kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaktır. Proletarya devlet iktidarını ele geçirecek, mevcut devlet aygıtını yıkarak yerine tamamen farklı bir devlet aygıtı koyacak ve böylelikle devletin yıkılma sürecini başlatacaktır (Althusser, 1994, s. 30).

Ancak Althusser devlet aygıtı ve devlet iktidarı ayrımını yeterli bulmaz. Devletin sadece baskı aracı olarak nitelendirilmesi eksiktir. Devletin baskı aygıtının yanında ondan ayrılan, onu tamamlayan ve hatta çoğu zaman onun önüne geçen bir aygıtı daha vardır: Devletin İdeolojik Aygıtları (Althusser, 1994, s. 32).

Marksist metinlerde devlet aygıtı olarak adlandırılan hükümet, polis, asker, mahkemeler, hapishaneler ve benzeri kurumlar Althusser’in teorisinde Devletin Baskı Aygıtları (DBA) olarak adlandırılır. Bunun yanında devletin pek çok ideolojik aygıtı vardır. Kilise, okul, aile, hukuk (aynı zamanda DBAdır), sendika, kültür, kitle iletişim

araçları bunlara verilebilecek örneklerdir (Althusser, 1994, s. 33). Althusser DİA'ların tüm bu çeşitliliğine rağmen, yönetici sınıf ideolojisi altındaki birliğine işaret eder (Althusser, 1994, s. 36).

DBA'lar tamamen kamusal alanda faaliyet gösterirken, DİA'lar çoğunlukla özel alandadır. Burada dikkat çeken, Althusser'in devleti özel alanı da kapsayan bir şekilde tanımlamasıdır. Gramsci'ye atıf yaparak şöyle der. “*Devlet ne kamusal ne de özeldir. Tersine her türlü kamusal ve özel ayrımı ön koşuludur.*” (Althusser, 1994, s. 34).

DBA'lar her zaman baskıya öncelik verirken ideolojiyi ikincil planda tutmaktadır. Tersine DİA'lar tamamen ideolojiye öncelik verirken, baskıya sadece son çare olarak hafifletilmiş, gizlenmiş hatta sembolik olarak başvururlar (Althusser, 1994, s. 35).

Hiçbir sınıf DİA'lar üzerinde hegemonya kurmadan iktidarını sürdüremez (Althusser, 1994, s. 36). Ancak iktidarın DİA'lar üzerindeki hareket kabiliyeti DBA'lar üzerinde olduğu gibi geniş değildir. Fiziki güç anlamında devletle başa çıkamayan halk, ideoloji alanında bazen devletten çok daha güçlü olabilir.

Althusser'in teorisinde DİA'lar, egemen sınıfın ideolojisi ile şekillenmiş, birleşik kurumlar sistemi şeklinde tanımlanır. Bu kurumlar, mevcut üretim ilişkilerinin meşruiyetini sürekli olarak yeniden üretmekle görevlidir (Hirst, 1976, s. 185). Kapitalizm ancak ideolojik tahakküm yoluyla ayakta kalabilir. İdeolojiyi yanlış bilinç şeklinde tanımlarsak bu görevini göz ardı etmek zorunda kalırız (Swingewood, 1996, s. 129).

Görüldüğü gibi DBA'ların tamamı, DİA'ların ise büyük bir bölümü kamu hizmeti veren devlet kurumlarına gönderme yapmaktadır. Althusser gibi Gramsci de toplumun devlete gösterdiği rızanın sadece zor yoluyla sağlanamayacağını belirtmektedir. Devletin, rıza sağlamak için ideolojik araçlara da ihtiyacı vardır (Gramsci, 1997, s. 14-15). Yine Poggi, iktidarın meşruiyetini koruyabilmesi için zor gücünü ahlak ile süslemesi gerektiğini vurgulayarak bu yazarları desteklemiştir (Markal, 2018, s. 19).

Althusser, ideolojik olarak devletin meşruiyetini yeniden üreten kamu hizmetleri üzerinde durmaktadır. Örneğin mevcut toplumsal ilişkiler doğrultusunda ürettiği ideolojiyi çocuklara nakşeden eğitim kurumlarına özel bir önem atfetmektedir (Althusser, 1994, s. 178- 180). Harvey de çalışma ahlakı, disiplin, otoriteye saygı gibi

ideolojik içerikli değerleri üreterek toplumsal mühendislik faaliyetlerine hizmet eden eğitim ve sağlık kurumlarına değinmektedir (Harvey, 2003, s. 111). Habermas, devletin kamu hizmetleri yoluyla kamusal alanı inşa ettiğini ve böylelikle toplumu kontrol altında tutmaya çalıştığını belirterek kamu hizmetlerinin ideolojik boyutuna dikkat çekmektedir (Habermas, 2002, s. 372). Yine Sennett, “mahrem despotluk” olarak nitelendirdiği kamu hizmetleri yoluyla devletin toplumu kontrol altında tuttuğunu, böylelikle bir taraftan toplumsallığı ve kamusal yaşamı yok ederken diğer taraftan kendi meşruiyetini sağladığını öne sürmektedir (Habermas, 2002, s. 266-271). Üretilen ideoloji sayesinde toplumsal iş bölümü ilişkileri nesilden nesile aktarılmaktadır. Dolayısıyla ideoloji, toplumsal pratiğin ayrılmaz bir parçası olarak devlet tarafından sürekli şekilde üretilmektedir (Markal, 2018, s. 21-26).

Devletin ideoloji üretmesindeki temel gaye, toplumun devletten beklentilerini manipüle etmektir. Zira devletin meşruiyeti, ondan beklenenleri ne derecede yapabildiği ile alakalıdır. Bu beklentiler savunma, güvenlik, adalet, eğitim, sağlık gibi başlıca hizmetlerin yanında, toplumsal yapıya göre farklılık gösteren nüanslar içermektedir (Markal, 2018, s. 33). Dolayısıyla bir devletin meşruiyet ölçütü, toplumun önemseydiği ve değer verdiği hizmetlerle yakından alakalıdır (Coşkun, 2009, s. 43-44) (Markal, 2018, s. 19).

Devletin kamu hizmeti yoluyla ideoloji üreterek meşruiyetini sağladığı üç temel alan vardır. Bunlar ekonomik, siyasal ve sosyal alanlar şeklinde sınıflandırılabilir. Öncelikle devlet kamu hizmetleri yoluyla emeğin yeniden üretimini sağlamak zorundadır. Kimi zaman tüketim mallarının fiyatlarına müdahale ederek, kimi zaman emeğin beden ve entelektüel kapasitesini artıracak yatırımlarla, kimi zaman boş zaman aktivitelerine dönük yatırımlarla bu yeniden üretimi organize eder. Örneğin kapitalizmin ilk dönemlerinde mesleki teknik bilginin artırılması üzerine hizmetler üreten devlet (Şaylan, 2003, s. 61-62), refah devleti döneminde sosyal güvence, emeklilik, parasız eğitim ve sağlık hizmetleri gibi alanlara yönelmiş dahası sosyal konut ve bazı günlük tüketim malzemeleri sunumunu kendi görevi bilmiştir (Markal, 2018, s.38). Sermayenin küresel hareket kabiliyetinin arttığı günümüz konjonktüründe ise devletler, gelişmişlik düzeyine göre emek üzerine yatırımlar yapmaktadır. Gelişmiş ülkeler insani sermayeyi geliştirmeye odaklanırken az gelişmiş ülkeler istihdamı

artırabilmek için dış yatırım maliyetlerini (emek, hammadde, alt yapı vs.) cazip seviyede tutacak adımlar atmaktadır (Markal, 2018, s.38).

Siyasi alanda ise temel mesele, toplumdaki farklı çıkar grupları arasında dengeyi sağlamaktır. Meşruiyeti yeniden üretebilmek adına sunulan kamu hizmetleri, siyasal bir tercihin uzantısıdır. Devlet ekonominin gelişebilmesi için sermayeyi, sermaye tarafından ezilmesini engellemek için de emeği destekleyen kamu hizmetleri üretmek zorundadır. Ancak bu şekilde kapitalizmin ürettiği toplumsal eşitsizlikler ve çatışmalar yumuşatabilir(gizlenebilir). Böylelikle kamu hizmetleri yoluyla sınıflar arası uzlaşma ortamı oluşturacak ideolojiler üretilir.

Yoksul kesimler lehine görünen kamu yatırımı tercihlerin önemli bir boyutunu sosyal alan oluşturmaktadır. Devlet, “toplumsal ihtiyaçların asgari düzeyde karşılandığı” düşüncesini oluşturamazsa meşruiyetini yeniden üretemez (Markal, 201, s.44). Dezavantajlı kesimler sosyal kamu hizmetleri yoluyla desteklenmeli, ayrıca hizmete ulaşımındaki eşitsizlikler ortadan kaldırılmalıdır. Ancak gelirin yeniden dağıtımını sağlayan kamu hizmetleri yoluyla toplumsal adalet düşüncesi canlı tutulabilir. Böylelikle toplumsal mutabakat sağlanarak meşruiyet sürdürülmüş olur (Markal, 2018, s.24).

Vatandaşlar kamu yararını sağlaması için üstün bir irade olarak devletin varlığına rıza göstermişlerdir. Devletler egemenliklerini kamu yararını sağlamak için almışlardır ve kamu yararını sağlamak için kullanmalıdırlar. Dolayısıyla devletin egemenliğinin ve meşruiyetinin devamı, kamu yararının sağlandığı fikrini oluşturabilmesiyle sağlanabilir (Holloway, 2004, s. 298-303).

Sonuç olarak şunlar söylenilebilir. Meşruiyet durağan bir süreç değildir. Devleti yöneten sınıf sürekli olarak yönetilenlerin rızasını almak durumundadır. Toplamlar değıştikçe meşruiyet zemini de değışir. Değişen toplumsal ihtiyaçları karşılayacak (veya manipüle edecek) ölçüde kamu hizmeti üretemeyen devletler ise meşruiyet krizi ile karşı karşıya gelmeye mahkumdur.

1.9.Kamu Hizmeti Sunan Aktörler ve Motivasyon Kaynakları

Kamu görevlilerinin motivasyon kaynaklarını incelemeyden önce kamu görevlisinin net bir tanımını yapmak gerekmektedir. Yönetişim konusunu ele alırken sık sık

tekrarladığımız “katılma” kavramı özünde anayasal bir haktır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa’sının “Siyasi Haklar ve Ödevler” kısmında “Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma”, “Parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma”, “Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma” , “Kamu hizmetlerine girme” gibi katılma hakları sıralanmaktadır. Yani kamu hizmetine girme siyasal bir katılma hakkıdır (Akalın, 2006, s. 15).

Kamu görevi yasalarla belirlenir ve bu yasalarla belirlenen kadrolar (kişiler değil), görevin gerektirdiği yetkilerle donatılır (Akalın, 2006, s. 76). Tüm vatandaşlar hem kamu hizmetine ulaşmada hem de kamu hizmetine katılmada eşittir. Bu eşitliğin denetlenebilmesi için şeffaflığın sağlanması gerekmektedir. Dilekçe ve bilgi edinme gibi haklar kamuda şeffaflığın sağlanmasına hizmet eden katılma haklarındandır (Akalın, 2006, s. 92).

Günümüz modern devlet yapılanmasında kamu hizmetlerinin siyasi kısmını bakanlar kurulu, teknik kısmını da genel idare üstlenmektedir. Hasan Şükrü Adal genel idare ile alakalı şu önermelerde bulunmaktadır (Adal, 1939, s. 9, 15, 17, 18):

- İdare siyasi iradenin aletidir,
- İdare mevcut rejimin aynasıdır,
- İdarenin karakteri, devletin karakterine tabidir,
- Memuriyete giriş, tüm sınıflara eşit olmalıdır.

Özetle idare mevcut yapısına toplumdaki güç mücadeleleri sonucunda ulaşmıştır. Demokrasi ve bürokrasi arasındaki gerilimli ilişki, toplumun sosyo-ekonomik ve sosyo-politik yapısı zemininde sürüp gider. Demokrasinin bürokrasi üzerindeki kontrolü, personel sistemi aracılığıyla sağlanır. Toplumsal yapıdaki güç değişimleri, personel sistemindeki reform talepleriyle kendisini gösterir (Güler, 2020, s. 14-16). Kontrolün zayıflaması, bürokrasinin güçlenerek demokrasiyi tehdit etmesi sonucunu doğurabilir (Güler, 2020, s. 18).

Üst düzey bürokratlar ya hâkim sınıftandır ya da hâkim sınıf değerleri ile hareket etmektedir. Kamu görevleri sınıfsal olarak eşit dağılmadığı gibi cinsel, dini ve etnik olarak da eşit değildir (Güler, 2020, s. 20-21). Yani toplumdaki eşitsizlikler, kamu hizmetlerine girişte de kendini göstermektedir.

Kamu hizmeti veren aktörlere yönelik politikalar tarihsel olarak üç aşamadan geçmiştir. İlk aşama olan Taylorist okul işi basit şekilde tanımlayarak hiyerarşik yapı içerisinde maksimum iş-işçi uyumunu sağlamaya çalışmış ve emek gücünü en üst seviyede kullanmayı temel mesele olarak belirlemiştir. İkinci aşama olan Davranışçı okul psikolojik unsuru da devreye sokarak, çalışma arzusunu yönetmeyi önermiştir. Günümüz neoliberal yaklaşımı ise insan varlığını bir bütün olarak ele almakta, insanların sahip olduğu maddi ve manevi tüm kapasiteyi, işin amaçları doğrultusunda seferber etmeyi hedeflemektedir (Güler, 2020, s. 31). Bu anlayışta iş için gerekli olan sermayeye insan sermayesi de eklenmiş, eğitim, sağlık, ahlak gibi değerler bu sermayenin unsurları olarak değerlendirilmiştir. Artık personelin eğitimi ve sağlığı için yapılan harcamalar maliyet değil yatırım olarak görülmektedir (Güler, 2020, s. 38). Kurum bünyesindeki tüm unsurlar, kâra dönüştürülmeyi bekleyen potansiyellerdir (Güler, 2020, s. 41).

Kamu görevlisi kavramını anlayabilmek için Hobbes, Hegel ve Weber çizgisini takip etmek gerekmektedir. Hobbes'a göre kamu görevlisi, egemen güç tarafından devletin kişiliğini temsil için yetkilendirilen kişidir (Güler, 2020, s. 67). Hegel ise “evrensel aklın görevlisi” olarak nitelendirdiği kamu görevlisini siyaset-yönetim ayrımı üzerinden tanımlamıştır. Karar almak uygulamak ve denetlemek birbirinden ayrı işlerdir. Yetkilerin kötüye kullanılması tehlikesine de değinen Hegel, yukarıdan (hiyerarşik sistem) ve aşağıdan (halk tarafından) denetimi önermektedir (Güler, 2020, s. 69). Hegel'i izleyen Weber de kamu görevlilerini, yasal ussal bürokrasinin temel taşı olarak görmektedir. 19. ve 20. yüzyıllar boyunca genel kabul görmüş bürokrasi kuramına göre, modern devletin biçimsel ussallığı tarafından dayatılan standart görevler ve kurallar ancak donanımlı uzman personeller eliyle yürütülebilir (Güler, 2020, s. 70). Günümüz neoliberal anlayışında ise Weberci bürokrasi reddedilerek yerine daha esnek bir yapı önerilmektedir (Güler, 2020, s. 72). Siyaset-yönetim ayrımı işlevini yitirmiş, yerine katılımcı ve müzakereci yöntemler ön plana çıkmıştır. Yönetişim, 21. yüzyılın iyi sistemidir (Güler, 2020, s. 49).

Türk mevzuatında kamu hizmetleri, genel devlet hizmetleri, askeri hizmetler, yargı hizmetleri ve akademik hizmetler olarak 4 temel kısımdan oluşmaktadır. Bu hizmetleri gören kamu görevlileri de memur, subay, yargıç, öğretim üyesi gibi unvanlar

almaktadır (Güler, 2020, s. 85). Bunlara ek olarak statü ve iş güvencesi olmadan iş tanımı doğrultusunda kısa süreli görev yapan sözleşmeli personeller ve tüm bu gruplar dışında kalan ve iş yasasına göre hareket eden işçiler bulunmaktadır (Güler, 2020, s. 91). Siyasi hedefleri gerçekleştirmek, diğer bir deyişle toplumsal ihtiyaçları gidermek için hareket eden tüm bu kamu görevlileri, toplumun üzerinde özel yetkilerle donatmaktadır (Güler, 2020, s. 74).

Güler (2020, s. 77-79), kamu hizmeti veren aktörlerin net şekilde tanımlayabilmek adına şu sınıflandırmayı önermiştir¹².

1. Siyasi karar alma mekanizmalarında görev alan kişiler. Örneğin TBMM, İl Genel meclisi, Belediye Meclisi, İhtiyar Heyeti Meclisi üyeleri; bakanlar, belediye başkanları, muhtarlar vs.
2. Devletle yaptıkları sözleşme üzerine çeşitli kamu hizmetlerini gören imtiyaz sahipleri.
3. Devletten aldıkları özel yetkiyle kendi adına çalışan meslek sahipleri. Örneğin noter, eczacı vs.
4. Genel idare altında belirlenen kadrolarda görev alarak kamu hizmeti gören kişiler. Kadroya personel atanmaması, hizmetin kamu hizmeti olmaktan çıkması anlamına gelmektedir. Memurlar ve diğer kamu görevlileri olarak isimlendirilen bu grup, statüye bağlı kamu görevlisi rejiminin temelini oluşturmaktadır.
5. Bir devlet kadrosunda bulunmamasına rağmen bir sözleşme ilişkisi dahilinde kamu hizmeti gören işçi, geçici personel, sözleşmeli personel vb. kişilerdir. Bu grup kamu hizmeti veren aktörlerin gevşek ikinci halkasını oluşturmaktadır.

Bu sınıflandırma ekseninde nihai bir tanıma ulaşan Güler kamu personelini şu şekilde tanımlamaktadır: “...*kamu kurum ve kuruluşlarında, belli bir görevi yerine getirmek üzere çalıştırılan, görevi yürütülmesi karşılığında yaşamını sürdürebileceği bir gelir*

¹² Oy verme işlemini de bir kamu görevi olarak nitelendiren Güler, bu anlamda tüm vatandaşların bir kamu hizmeti aktörü olabileceğini belirtmektedir.

elde eden ve bu işi meslek olarak yürüten, bağımlı çalışan kimsedir. Çalışma bağı sürdüğü sürece kişi kamu personeli niteliğine sahiptir.” (Güler, 2020, s. 79).

Kamu görevlilerinin motivasyon kaynakları da üzerine düşünülmesi gereken önemli bir konudur.

Neoliberal kamu hizmeti kuramlarında kamu çalışanları özel sektör çalışanlarından ayrı tutulmamış ve kendi çıkarını maksimize etmeye çalışan kişiler olarak tanımlanmıştır. Günümüzde bu tanımlamaya göre hareket eden pek çok ülkede, “performansa göre ücret” gibi dışsal (extrinsic) güdüleyicilerle kamu görevlilerinin motivasyonları ve verimleri artırılmaya çalışılmaktadır (Coşkun, 2015, s.62). Ancak Perry ve Wise (1990) tarafından ortaya atılan Kamu Hizmetleri Motivasyonu (KHM) kuramı, neoliberal kuramların kamu çalışanı motivasyonunu açıklamakta yetersiz kaldığını iddia ederek, içsel (intrinsic) güdüleyicilerin önemini vurgulamıştır. Kamu hizmeti veren aktörlerin maddi çıkardan daha yüksek düzeyli motiflerle hareket ettiğini savunarak, motivasyon kuramlarına manevi değerleri geri getirmiştir. Özel sektör çalışanlarından farklı olarak kamu çalışanları sadece dışsal güdüleyicilerle motive olmazlar (Perry, 2000, s. 472). Kamu hizmetine katılmada temel güdüleyiciler vatanseverlik, yardımseverlik, fedakârlık, özveri, kamu politikalarına ilgi duymak, kamu yararına hizmet etme isteği gibi içsel motiflerdir (Perry, 1996).

Perry ve Wise (1990) insanları kamu hizmetine katılmaya yönlendiren faktörleri rasyonel, normal ve duygusal olarak üç grupta incelemiştir. Rasyonel güdüleyicilerin başında kamu politikası üretim sürecine katılma isteği gelmektedir. Bazı insanlar bu prestijli konumu elde ederek iç saygınlıklarını artırmakta, kendilerini daha değerli hissetmekte ve böylelikle sosyal çıkar sağlayarak kendilerini tatmin etmektedir. Diğer iki rasyonel güdüleyici de kendini bir kamu hizmetiyle özdeşleştirme ve bir çıkar grubuna hizmet etme isteği olarak tanımlanmaktadır. Görüldüğü gibi KHM kuramı rasyonel güdüleyicileri reddetmemekle birlikte bu güdüleyicilere neoliberal kuramdan daha derinlikli yaklaşmaktadır. Norm temelli güdüleyiciler de kamu yararına hizmet isteği, devlete bağlılık ve sosyal adalete hizmet isteğidir. Bu son madde ekonomik, sosyal ve politik kaynaklardan yoksun kesimlerin çıkarlarına yönelik ilgiden beslenmektedir. Duygusal güdüleyiciler de yardımseverlik ve bir kamu hizmetinin toplumsal önemine derinden inanmak şeklinde özetlenebilir. Ancak bu şekilde

topluma hizmet, kişisel çıkar düşüncesinin önüne geçebilir (Perry & Wise, 1990, s.368).

Rasyonel
Kamu politikaları oluşturma sürecine katılım
Belli bir kamu programına/hizmetiyle kişisel olarak özdeşleşme
Özel bir grup veya kişisel çıkarlara hizmet etmek
Norm temelli
Kamu yararına hizmet isteği
Göreve veya devlete bağlılık
Sosyal eşitlik/hakkaniyet
Duygusal
Bir programa sosyal açıdan önemli olduğu için bağlı olmak/desteklemek
Yardımseverlik

Tablo 2: Kamu Hizmeti Motifleri

(Perry ve Wise, 1990, s.370)

Özetle kamu yararını ve toplumsal adaleti sağlayabilmek adına kendini toplumsal kurallara ve kamu hizmeti sunmaya adanmış düşüncesi temel normatif güdüleyici olarak çalışmaktadır. Bununla birlikte yardımlaşma, dayanışma ve vatanseverlik gibi düşünceler üzerinden hizmet verilen kitle ile kurulan duygusal bağ, KHM'nun duygusal yönünü oluşturmaktadır (Perry ve Wise, 1990, s.369).

Kamu görevlileri örgütsel ve kişisel çıkarı bir kenara bırakarak hizmet verdiği kitlenin genel çıkarını düşünmeyi hatta bunun da ötesinde tüm vatandaşları sevmeyi ve haklarını savunmayı salık veren değer ve inançlar bütünü ışığında hareket ederler (Öztürk, 2020, s. 35). Dolayısıyla kamu görevlilerinin derin bir “kamu ahlakı duygusu” ile hareket ettiklerini söylemek gerekmektedir (Perry ve Wise , 1990, s.368).

Coşkun’a (2015) göre yapılan pek çok bilimsel çalışma, KHM kuramının tezlerini desteklemektedir. Özellikle pek çok OECD ülkesinde uygulanan performansa göre ücret politikalarının, kamu hizmeti motivasyonunu artırmadığı yönünde bulgular dikkat çekmektedir (OECD, 2005), (Coşkun, 2015, s.68). Buradan kamu çalışanlarının içsel tatmine (ödüllere) dışsal tatminden daha fazla önem verdiği sonucu rahatlıkla çıkarılabilir (Arslan, 2018, s. 18).

Örneğin kamu-özel sektör ayrımını inceleyen 1989 Genel Sosyal Araştırması ve 1994 Elektrik ve Elektronik Mühendisleri Enstitüsü araştırması benzer sonuçları vermiştir. Buna göre özel sektör çalışanlarının terfi ve iş güvenliği gibi dışsal güdüleyicilere daha fazla önem verdiği, kamu çalışanlarının ise topluma yararlı olma ve insanlara yardım etme gibi içsel güdüleyicilere daha fazla önem verdiği tespit edilmiştir. Ayrıca KHM'nun yüksek olması bireylerin kamuda görev alma olasılığını, kamu hizmeti performansını ve verdiği hizmetin önemli olduğu düşüncesini arttırdığı görülmüştür (Öztürk, 202, s. 36).

Diğer taraftan cinsiyet, yaş, rütbe ve çalışılan birimin KHM'nu etkilediği görülmektedir. Özetle erkeklerde, ilerleyen yaş ve rütbelerde ve kamu yararı söyleminin günlük dilin bir parçası olduğu birimlerde çalışan kişilerde kamu yararına bağlılığın daha yüksek olduğu görülmektedir (Öztürk, 202, s. 39-40).

Kurumsal itibar algısının da kamu hizmeti motivasyonu üzerinde etkili olduğuna dair çalışmalar bulunmaktadır. Kurumsal itibar, bir kurum hakkında hedef kitle üzerinde oluşan değer yargıları bütünüdür. Bu değer yargıları örgütün tarihi, misyonu, vizyonu, hedefleri, kapasitesi gibi kriterler üzerinden oluşmaktadır (Arslan, 2018, s. 17).

İtibar kurum içinde başlar. Yani önce çalışanların mutlu olması gerekmektedir. Zira tüm çalışanların kurum itibarını koruma misyonu vardır. Kurumsal itibar sayesinde güçlü bir statü ve toplumca onaylanma duygusu kazanan çalışanların örgütsel bağlılıkları gelişmektedir. Bu şekilde tatmin olan görevlilerin kurumdan ayrılma düşünceleri ortadan kalkmaktadır (Arslan, 2018, s.19). Pek çok kamu görevlisinin ağır çalışma şartları ve düşük maddi kazanımlara rağmen örgütte sebat etmesi, aksine itibarı zayıflayan kurumların konjonktürel olarak cazibesini yitirmesi ancak bu şekilde açıklanabilir (Arslan, 2018, s. 26). Özetle kamu kurum ve kuruluşlarının sahip olduğu kurumsal itibarın yükselmesi, kamu görevlilerinin KHM'larını yükseltmektedir (Arslan, 2018, s. 25). Ancak Arslan'a (2018) göre kurumsal itibar KHM'nun ancak %18'lik kısmını açıklayabilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

KENTSEL POLİTİK MEKÂNLARIN OLUŞUM SÜREÇLERİ

2.1.Genel Olarak Kentleşme ve Göç

Max Weber “Şehir: Modern kentin oluşumu” isimli çalışmasına, kente dair şu tespitlerle başlamaktadır: “Çoğu kere şehir bir mahalle ve yoğun bir ev yerleşimine işaret eder. Bu yerleşim öylesine büyük bir koloni oluşturur ki, sakinlerinin karşılıklı kişisel tanışıklıkları söz konusu olmaz.” (Weber, 2010, s. 87). Ancak sadece büyüklüğe dayalı tanıımı yetersiz görerek ona ekonomik ve siyasi boyutu eklemek gerektiğini savunur. Ekonomik olarak kent tarım dışı iktisadi yapısı, çok yönlü ekonomisi, düzenli mal mübadelesi olan bir pazar yeridir (Weber, 2010, s. 88-89). Siyasi olarak ise, kentsel bir ekonomi politikası olan, idari bölgelere ayrılmış kısmen özerk bir topluluktur (Weber, 2010, s. 99-100).

Günümüz modern kentlerinin kimliğini oluşturan en önemli etmenlerden biri kentsel mücadeledir. Weber'in tanımında kentin politik yönü çok yüzeysel bırakılmış, toplumsal gruplar arasında yaşanan kentsel mücadele ihmal edilmiştir. Bu eksikliği gören Martindale (2010), kitabın önsözünde şu bilgileri vermiştir:

Kent, kendini ancak göç yoluyla idame ettirebilir. Nüfusun artmasıyla birlikte kentin avantajlı bölgelerini kapmak için oluşan rekabet keskinleşir. Kent mekânında yaşanan bu acımasız rekabet, kent yoksullarını kentsel hizmetlerden faydalanamayacakları kadar uzaklara, yani kentin çeperlerine fırlatmaktadır. Diğer taraftan çeperlerden merkeze doğru da hiç bitmeyen bir baskı oluşmaktadır. Böylelikle kent mekânında ekonomik ve kültürel bir ayrışma ortaya çıkmaktadır. Yani günümüz kentlerinin kendine has kompozisyonları rekabet => yoğunlaşma => merkezileşme => ayrışma => istila => birbirini izleme (Martindale, 2010, s. 32) süreçlerinin sonucunda ortaya çıkmıştır.

Kentte ekonomik mücadelenin ötesinde kültürel bir mücadele de bulunmaktadır. Kentsel yaşam insanlar üzerinde dakiklik, kesinlik, kestirilebilirlik gibi baskılar oluşturarak yeni bir kent kültürü inşa etmektedir. Böylelikle kültürel çeşitliliğin sebep olduğu kentsel karmaşanın üstesinden gelmeye çalışmaktadır. Bu yeni kültür para ekonomisi etrafında düğümlenen, kişisel renklerin her geçen gün kaybolduğu, gayri

şahsiliğin ön plana çıktığı bir ortam oluşturmaktadır (Simmel, 1996). Yani kent, içindeki her şeyle beraber kimlikleri de tüketim nesnesi haline dönüştürmektedir (Urry, 1995, s. 11). Böylelikle kültürlerinin saldırı altında olduğunu fark eden bireyler, kimliklerini korumak için çetin bir mücadeleye sürüklenmektedir (Martindale, 2010, s. 43-45). Kentsel mücadelenin önemli bir boyutu da bu kültürel mücadeledir.

Kentin büyüklüğü, yönetenler ve yönetilenler arasındaki iletişimin dolaylı araçlar yoluyla sağlanmasını gerektirir. Tüm kamusal kurum ve yapılara simgesel anlamlar yüklemeye kadar giden bu süreç, kentsel mücadelenin vurgulanması gereken bir boyutudur. Bazen bir üniforma, bazen büyük bir bina, bazen mahallenin ortasında geçirilen bir yol, yönetilenler üzerinde baskı oluşturmakta, onlara sürekli olarak mesajlar vermektedir. Yönetilenler de bu mesajlara çok farklı şekillerde cevaplar verebilmektedir. İlerleyen bölümlerde bu cevaplar (kentsel toplumsal hareketler) üzerinde detaylı olarak durulacaktır.

Kent mekânında yönetenler ve yönetilenler arasında yaşanan simgesel mücadeleye ek olarak yönetilen toplumsal gruplar arasında da çetin bir mücadele yaşanmaktadır. Aslan'a göre günümüz modern kentinin en karakteristik özelliği, toplumsal gruplar arasında görülen çelişkiler ve çatışmalardır¹³(Aslan , 2003, s. 23). Kent bu çelişki ve çatışmaların hem sahnesi hem kaynağıdır (Lefebvre, 2015) (Harvey, 2015). Kentleşmeyi ele alırken de kenti tüm bu boyutlarıyla birlikte anlamak gerekir.

Kentleşme en basit tanımıyla kentlerde yaşayan insan sayısının artmasıdır. Kentlerde doğum oranları her geçen gün düşme eğiliminde olduğundan, kentsel nüfus artışının en önemli kaynağı kasaba ve köylerden gelen göçtür. Kentleşme ile göç arasında büyük bir kesişim kümesi olmasına karşın göç, kentleşmeden daha geniş kapsamlı bir kavramdır. Kentleşme ile sadece kırdan kente doğru gerçekleşen nüfus akınları kastedilirken, göç kavramı buna ek olarak kentten kente, hatta ülkeler arasında gerçekleşen nüfus akınlarnı kapsamaktadır.

¹³ Modern kentin oluşumunun ilk yıllarında kentsel mekân üzerindeki çelişkiler son derece açıktır. Engels'in Manchester'ı anlattığı yazısında, kent yoksulları ve ileri gelenlerin birbirlerini hiç görmeden yıllarca yaşayabileceğinden bahseder (Aslan , 2003, s. 23). Günümüz kentinde bu çelişkiler çok daha karmaşık bir hal almıştır.

Göç tarih boyunca insanlığın gündeminde kalmış bir konudur. Yahudi göçünden kavimler göçüne, coğrafi keşiflerle yeni kıtalara yönelen göçlerden günümüzde karşılaştığımız beyin göçüne kadar, tarihsel koşullardan etkilenen ve tarihi belirleyen bir kavram olagelmıştır.

Özkalp göçün temel sebep ve sonucunu şu şekilde özetlemektedir: “Toplumları meydana getiren grupların küçük olması, izole olmaları ve çoğalmalarını sağlayacak yeterli gıda maddelerini bulamamaları sonucu, bu insanlar ya açlıkla mücadele ederken yok olurlar, ya da göç etmeye başlarlar. Bu göçler sonucunda ise yeni kültürlerle karşılaşır ve onlardan etkilenirler” (Özkalp, 2014, s. 318).

Özkalp’in ekonomik temelli göç tanımını, toplumsal, siyasal, kültürel vb. süreçleri de ekleyerek zenginleştirmek mümkün, hatta gereklidir. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında da göçün bu çok boyutlu yapısı somut örneklerle görülecektir. Dolayısıyla bu aşamada şu vurguyu yapmak bize güzel bir zemin oluşturacaktır: Doğdukları yer insanların kaderini belirlemektedir. Göç, insanların bu kaderden kaçıp geleceğinin kontrolünü kendi eline alabilmesinin en önemli araçlarından birisidir. Tekeli’nin ifadesiyle “İnsanlar ne kadar kolay ve sınırsız olarak yer değiştirebilirlerse insan hakları ihlallerinden kaçınmaları o kadar kolay olacaktır.” (Tekeli, 2001, s. 166)

Küresel nüfus hareketliliği hiçbir zaman son bulmayacaktır. Bu umut yolculuğunu durdurabilecek bir güç görünmemektedir. Tekeli’nin vurguladığı “kolay ve sınırsız yer değiştirebilme” olanağı, şimdilik uzak bir hayaldir. Ancak Harvey’in ifadesiyle “Devlet sınırları insanlara karşı sermayeye olduğundan daha az geçirgen olsa da yine de yeterince geçirgendir.” Bu durum bir taraftan ezilen toplulukların insanca yaşama hayallerini sürdürmesini sağlarken diğer taraftan da gelişmiş ülkelerdeki etnik, ırksal, dini ve kültürel çeşitliliği kuran ve sürdüren bir dinamizm oluşturmaktadır (Harvey, 2008, s. 66).

Martindale ABD şehirlerinin göç yoluyla büyüdüğünü şu ifadelerle anlatmaktadır: “1890’da nüfusunun 5’te 1’i yurtdışı doğumluydu. 1890’da bünyesinde Chicago’dan daha fazla Alman barındıran yalnız iki Alman şehri vardı. Berlin ve Hamburg. Yalnızca Stockholm ve Göteborg’da daha fazla İsveçli; yalnız Cristiana ve Bergen’de daha fazla Norveçli vardı.” (Martindale, 2010, s. 14). Ancak göç yoluyla büyüyen

gelişmiş ekonomilerin de bir istihdam kapasitesi vardır ve bu kapasite azaldıkça göçmenler sorun olarak görülmeye başlanmıştır.

Günümüzde göçmenler, suç başta olmak üzere pek çok toplumsal sorunun kaynağı hatta genel olarak kentlerde yaşanan moral çöküşün sebebi olarak algılanmaktadır. Böylelikle Martindale'nin deyiimiyle kentsel süreçlerin “...*en derinden yaraladığı bireyler ve gruplar kaderleri yüzünden suçlanmaktadır*” (Martindale, 2010, s. 14).

Artık gelişmiş ülkeler göçmen akınlarını önlemek için bakanlık düzeyinde önlemler almaktadır. Göçü bir tehlike olarak gören görüşe göre kentler orada eskiden beri yaşayan sakinlerin çabaları ile kurulmuştur. Göçmenler bu çabaya katılmadan bölüşümde hak iddia etmektedir (Hopkins, 2010). Kentlilerin kendi içlerinde bile üstesinden gelemedikleri bu bölüşüm sorununu daha içinden çıkılmaz hale getirmektedir. Aslan da kentte toplumsal adaletin nasıl sağlanacağı ve çıkarları çatışan toplumsal grupların kentsel sisteme zarar vermeden nasıl uzlaşacağını modern kentin en önemli sorunu olarak ortaya koymaktadır (Aslan, 2003).

Gelişmekte olan ülkelerde kentlere yönelik yoğun göçün başladığı ilk dönemlerde, beklenen radikal siyasal hareketler görülmemiştir. Bu durumu açıklamaya çalışan göreceli yoksunluk kuramına göre göçmenler göreceli yoksulluklarını geldikleri bölgedeki sakinlere göre saptamaktadırlar. Böylelikle radikal tutumdan uzaklaşmaktadırlar. Huntington'un hipotezine göre ise göçmenler acil ihtiyaçlarla karşı karşıyadır. Bunları karşılamanın en kolay yolu ise iktidar ile çatışmak değil uzlaşmaktır (Tekeli, 2001, s. 48).

Türkiye tarihinde yaşanan göç hareketleri, küresel göç dalgalarından farklı bir karakterde değildir ve mevcut sosyal yapının oluşmasında çok önemli bir etkiye sahiptir. 18. yüzyılda Osmanlı devletinin toprak kaybetmeye başlamasıyla birlikte, kaybedilen topraklardaki halk Anadolu'ya göç etmeye başlamıştır. İlk göçler Kafkasya ve Kırım'dan gelmiştir. Bu süreç 19. yüzyıl boyunca hızlanarak devam etmiştir. 1. Dünya Savaşı sonrası Yunanistan'la imzalanan nüfus mübadelesi anlaşması sonucu göçler; 1. Dünya Savaşı'ndan sonra, 1960'larda ve 1980'lerin sonunda Bulgaristan'dan gelen göçler; Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte Çin'de yaşayan Türklerin göçü; 1960larda Kıbrıs'tan, sonraki dönemde Afganistan'dan Türkiye'ye

göçler bunlardan en bilinenleridir. Buradan şu anlaşılmaktadır ki Türkiye bir göç ülkesidir. Bugünkü nüfusun neredeyse 3'te 1'i yukarıda bahsettiğimiz göçler sonucu oluşmuştur (Aydın, 2014).

Cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara'nın başkent oluşu kırdan kente göçün temel güzergahını belirlemiştir. 1950'ler ve 60'larda tarımdaki teknolojik gelişmeler İstanbul ve İzmir'i de hedef kentler olarak çekim merkezi haline getirmiştir. Bu göçler kentleşme oranını ciddi şekilde arttırmıştır.

1970'lerin sonlarından itibaren kır-kent göçü ağırlığını kent-kent göçüne bırakmaya başlamıştır (Aslan, 2003, s. 65). Bu dönemde göçmenlerin kurduğu gecekondu mahalleleri öylesine büyümüştür ki, siyasal bir güç olarak siyasetin gündemini belirlemiştir.

1990'larda gündem zorunlu göçlerdir. Doğu illerindeki köy boşaltma hadiseleri sebebiyle büyük bir nüfus büyük şehirlere akın etmiştir. Aslında zorunlu göç hadisesi Osmanlı'nın son dönemlerinden itibaren Türkiye gündemine zaman zaman gelmiş bir konudur. Cumhuriyet öncesi Ermeni nüfusa, Cumhuriyet sonrası ise doğu illerinde yaşayan Kürt nüfusa yönelik uygulanan bu iskân politikaları, insan hakları ihlalleri ile anılmaktadır¹⁴.

Zorunlu göç ülke yönetimlerinin güvenlik kaygısıyla bir bölgede yaşayan insanları başka bir bölgede yaşamaya veya sadece belirlenen bir bölgede yaşamamaya zorlamasıdır. Bu olgu, kentlerin demografik yapısına yaptığı büyük etki sebebiyle oldukça da politiktir (Aslan, 2022, s. 12).

1925-1936 yılları arasında Türkiye'nin doğu illerinde yaşayan ve yönetici elit tarafından "tehlikeli" olarak nitelendirilen Kürt nüfus, devletin belirlediği batı illerine göçe zorlanmıştır. 1934 yılı tarihli "2510 Sayılı İskân Kanunu" zorunlu göç politikalarının yasal zeminini oluşturmuştur. İkinci ve çalışmamız açısından oldukça

¹⁴ 2004 yılında "Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılansması Hakkındaki Yönetmelik" ile yaşanan insan hakları ihlallerinin en azından maddi boyutunun telafi edilmesi hedeflenmiştir (Erdoğan, Karapınar, & Aydın, 2013).

önemli olan zorunlu göç hadisesi, yine benzer bir gerekçeyle¹⁵, 1990'lı yıllarda gerçekleşmiştir. Literatüre “Köy boşaltma” hadisesi olarak da bilenen bu süreç sonucunda 3binin üzerinde köy boşaltılmıştır. Bu nüfus o günkü Türkiye nüfusunu yaklaşık %1,8'ine denk gelmektedir.

1986-2005 arası göç istatistikleri incelendiğinde, göç edenlerin yaklaşık %4'lük kısmının zorunlu göç olduğu görülmektedir. Köy boşaltma politikalarının uygulandığı bölgelerde¹⁶ ise bu rakam %16'dır. Bu dönemde zorunlu göç ile yerinden edilen nüfusun 1milyona yakın olduğu düşünülmektedir (Erdoğan, Karapınar, & Aydın, 2013).

Zorunlu göçle yerinden edilen kitlenin büyüklüğü kadar bu politikaların uygulanış şekli de yaşanan travmaları derinleştirmiştir. Kurban & Yeğen'e göre köy boşaltma hadiselerinde “*hukukun en formel biçimiyle dahi bütünüyle askıya alındığı, yerinden yurdundan edilen Kürtlerin en temel vatandaşlık haklarının sistematik olarak ihlal edildiği bir süreç*” yaşanmıştır (Kurban, Yeğen, 2012, s.49).

Zorunlu göçü diğer göç türlerinden ayıran en belirgin özellikler şunlardır:

1. Göçmenler geldikleri kırsal bölge ile bağlarını tamamen koparmak zorunda kalmışlardır.
2. Geniş anlamda tüm aile bireylerinin dahil olduğu toplu bir göçtür.
3. Göç kararı isteğe bağlı değildir, anidir ve devlet dayatması ile gerçekleşir.
4. Hem ekonomik hem de psikolojik olarak hazırlıksız yakalanan bu durum, göç edilen bölgede ekonomik, sosyal ve siyasi pek çok soruna sebep olmaktadır.
5. Göçmenlerin çoğu geri dönme hayali kurmamaktadır¹⁷.

¹⁵ Mesut Yeğen ve Dilek Kurban tarafından hazırlanan ve 5233 sayılı ‘Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılansısı Hakkında Kanun’un uygulamalarını inceleyen raporda tazminata konu olan bu güvenlikçi politikanın hedefi, “PKK militanlarının dağlık arazide barınmasının önüne geçmek ve Kürtler ile örgüt arasındaki bağları koparmak.” olarak açıklanmıştır (Kurban & Yeğen, 2012, s49).

¹⁶ Adıyaman, Ağrı, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Hakkâri, Mardin, Muş, Siirt, Şırnak, Tunceli ve Van

¹⁷ Geri dönmeyi isteyen küçük kısım ise bazı ön şartlar öne sürmektedir. %50, 5'i istihdam; %17'si can güvenliği talebinde bulunmuştur. Kadınlar geri dönüşe çok daha isteksiz olduğu görülmektedir (Erdoğan, Karapınar, & Aydın, 2013).

Türkiye’de göç hadisesi gelişmekte olan ülke örneklerinin bir uzantısı olarak sanayileşme kaynaklı olmamıştır. Adeta bir ihtiyaç fazlası gibi görülen bu insanlar kentsel sisteme bir emrivaki olarak eklemelenmeye çalışmışlardır. Dolayısıyla ilk günden itibaren konut ve istihdam alanında verilen mücadeleye ek olarak ciddi bir kültürel mücadele içine girmişlerdir.

1980’lere kadar iş ve konut gereksinimlerini enformel yollarla karşılayan göçmenler, zaman içerisinde sisteme uyum sağlamışlardır. Ancak 1980’li yıllarla birlikte kente entegrasyonun kültürel boyutu ön plana çıkmaya başlamış ve mücadelenin ana eksenini bu boyuta kaymıştır.

Kentin çeperlerinde, kent merkezinden uzak yerlere kurulan göçmen(gecekondu) mahalleleri “öteki kültür” olarak görülmeye başlanmış, kültürel sınırlar her geçen gün netleşmiştir. İş ve konut konusunda kente entegre olmakta¹⁸ çok istekli görünen göçmeneler kültürel anlamda aynı derecede istekli olmamış, bu durum Aslan’ın ifadesiyle kente eklemelenememe sorununa dönüşmüştür (Aslan, 2003, s. 63).

Olçar bu ötekileştirmenin göçmen mahallelerinin suç yatakları olarak damgalanmasını getirdiğini vurgulamaktadır. Özellikle etnik kimliklerini ön planda tutan bireylerin ülke genelinde en önemli güvenlik sorunu olarak algılanmaları dışlanmayla beraber çaresizlik hissi oluşturmaktadır.

Kentsel mekândaki eşitsizlikler, gelir dağılımındaki adaletsizlikler, kent kültürüne uyum sağlayamama ve etnik kimliği hayatının merkezine koyma davranışı, yoğun göç alan bölgelere yönelik negatif güvenlik algısına sebep olmaktadır. Bu şekilde başlayan damgalama süreci de göçmenlerde hayatta kalmak için meşru yolların tıkalı olduğu algısı oluşturabilmektedir (Olçar, 2013, s. 317). Ancak bu şekilde ortaya çıkan suç davranışının göçten kaynaklandığını söylemek sığ kalmaktadır. Göçün sebep olduğu daha derin toplumsal sorunların üzerine gidilmesi ve bu sorunlarının hangilerinin ne

¹⁸ Entegrasyon kavramının içerdiği birtakım çelişkiler, ileriki bölümlerde tekrar ele alınacaktır.

oranda suça sebep oluşturduğunun araştırılması, daha açıklayıcı bir çerçeve¹⁹ sağlayacaktır (Olçar, 2013, s. 320).

Burada vurgulanması gereken en önemli nokta göç sonrası kişide meydana gelen değişimdir. Zira kaçınılmaz olan bu değişimin yönü kişinin kimliğini belirginleştirmesinde, “öteki”ler tarafından algılanmasında, “öteki” kültüre uyum sağlamasında veya uyumsuz kalarak suça meyletmesinde temel bir role sahiptir.

Bu süreci Olçar şu şekilde şematize etmiştir: “Göç Eylemi → Değişim (Maddi ve Manevi) → Kimlik Belirginleşmesi → Tehdit (Öteki) → Uyumsuzluk → Suç Artışları (Cana ve Mala) → Güvenlik Problemi”

Daha önce de belirttiğimiz gibi kentleşmenin en büyük kaynağını kırdan gelen göçler oluşturmaktadır. Dolayısıyla kentleşme, göç kavramının tüm sebep ve sonuçlarını bir şekilde bünyesinde barındırmaktadır. Dar anlamda yapılan demografik tanımın ötesinde kentleşme, toplumdaki ekonomik, sosyal ve siyasi değişimlerden kaynaklanır ve kent dokusunda olduğu kadar yeni kentlilerde de ciddi değişimleri beraberinde getirir.

Sanayi devriminin etkisiyle, 19. yüzyılın başından itibaren oldukça yoğunlaşan göç hareketleri sonucu karşılaşılan toplumsal değişimleri: Durkheim toplumda mekanik dayanışmadan organik dayanışmaya; Spencer basit toplumlardan karmaşık toplumlara; Tönnies cemaatten cemiyete; Saint-Simon tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş şeklinde kategorize etmişlerdir. Weber, Simmel, Marx, Engels gibi 19. Yüzyılın büyük sosyologları da kentleşmeyi, toplumda yaşanan bu köklü değişimler üzerinden açıklamaya çalışmışlardır. Geleneksel toplum değerlerinin çözülmesi sonucu toplumsal ilişkilerin birincil ilişkilerden ikincil ilişkilere kayması, rasyonelleşmesi ve bunun sonucunda yalnızlaştırıcı ve yabancılaştırıcı kent tablosunun ortaya çıkışını vurgulamışlardır (Güllüpınar, 2012).

¹⁹ Geleneksel okullar (Realizm, Kopenhag Okulu, İngiliz Okulu vb.) göçü bir güvenlik sorunu olarak görürken; Liberal ve İdealist Okullar çok kültürlülük, dinamizm ve gelişim kaynağı olarak görmektedir (Olçar, 2013, s. 9).

Bu noktadan hareketle Keleş şöyle bir tanım önermektedir: Kentleşme, “sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve ihtisaslaşma yaratan; insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim sürecidir” (Keleş. 2016, s. 37). Ancak bu tanım da kentin içinde barındırdığı çelişki ve çatışmaları görmezden gelmektedir.

Kentleşmeyi kentsel çelişkiler üzerinden okuyan Harvey, kentleşmeyi “...kentsel bir ortak alanın veya onun gölge biçimleri olan kamusal alanlar ve kamu mallarının hiç durmadan üretilmesi ve özel çıkarların buna hiç durmadan el koyması ve bunu yok etmesi sürecidir.” şeklinde tanımlamaktadır (Harvey, 2015, s. 133).

Çalışma boyunca sıklıkla kullanılacak kentleşme kavramı da kentlerdeki nüfus birikimi, buna sebep olan çelişkiler ve bunun sebep olduğu çelişkiler şeklinde geniş anlamda kullanılacaktır.

19. yüzyılda dramatik bir ivme kazanan ve 20. yüzyıl boyunca hızını kesmeyen kentleşme, sanayi devriminin yan ürünü olarak değerlendirilebilir. Yeni kentlerin sanayinin ihtiyaç duyduğu ham madde ve enerji kaynaklarının yakınına kurulması ve bu bölgelerde fabrikada çalışmak üzere işçilerin gelmesi pek çok işçi kentinin kurulmasına sebep olmuştur.

1800’de Dünya nüfusunun sadece %1,7’si 100binin üzerinde nüfusu olan kentlerde yaşarken, bu oran 1900’de %5,5, 1970’te ise %22 olmuştur. 1800’lü yıllarda kentsel nüfus 15 milyon dolaylarında iken günümüzde bu sayı 3,5 milyarı geçmiştir (Keleş, 2016, s. 39).

Kentleşmeyi etkileyen faktörleri itici, çekici ve iletici faktörler olarak üçe ayırabiliriz. Burada iletici faktörler, kentleşmeyi kolaylaştıran veya zorlaştıran iletişim, ulaşım ve eğitimdeki ilerleme durumudur.

İtici-çekici faktörler paradigması “geride bırakılan yerin, göç edenlerin iktisadi, siyasi ve kültürel alanlardaki istek ve arzularına cevap vermekte yetersiz olduğuna, buna karşın, göç edilen yeni yerin ise, bu alanlarda çekici bir nitelik sergilediğine” vurgu yapmaktadır. Burada itici faktörler “çevresel (kuraklıklar, su baskınları ve depremler), demografik, ekonomik (yoksulluk, işsizlik ve ürün elde etmedeki başarısızlık) ve

siyasal baskılar (savaşlar, ihtilaller ve sıkıyönetim, totaliter yönetimler)”; çekici faktörler ise ekonomik-kültürel fırsatlar, eğitim olanakları, güvenlik, özgürlük gibi hedefler şeklinde sıralanabilir (Tümertekin & Özgüç, 2009, s. 296).

Kentleşmenin temel sebebi ekonomiktir. Erdoğan ve ark. yaptıkları çalışmada kırsal alanda yaşayan işsiz gençlerin %40-45’inin kentlere göç ettiğini tespit etmişlerdir (Erdoğan, Karapınar, & Aydın, 2013). Özellikle tarımda meydana gelen teknolojik ilerlemeler sonucu verimin artması ile tarım işçisine olan ihtiyacını azaltmış²⁰, kırsal istihdam kırsal nüfusu besleyemeyecek düzeye gelmiştir. Örneğin bir traktörün altı tarım işçisine denk olduğu düşünülürse, Türkiye’de sadece traktör sebebiyle 4-5 milyon tarım işçisinin kentlere göç etmek zorunda kaldığı söylenilebilir. Aileleriyle birlikte hesap edildiğinde 1950’den bu yana artan kentsel nüfusun yaklaşık yarısının kaynağı tarımdaki teknolojik ilerlemedir (Keleş, 2016, s. 76). Özellikle Türkiye’de bu durum en önemli itici faktör olarak ön plana çıkmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde kentleşmenin en büyük kaynağı (çekici faktör) istihdam iken, gelişmekte olan ülkelerde bu kaynak istihdam hayalidir. Manuel Castells gelişmekte olan ülkelerdeki kentleşmeyi ekonomik gelişmenin mekanik bir sonucu olarak görmeyi yanıltıcı olacağını belirtmektedir (Keleş, 2016, s. 48). Hızlı sanayileşmenin yaratmadığı kentleşme, kırsal gizli işsizliği kentlere taşımaktadır (Keleş, 2016, s. 79).

İstihdam sorunlarıyla birlikte, refah düzeyindeki artışa koşut olarak kentsel mal ve hizmetlere yönelik artan özlemler (Keleş, 2016, s. 43); kentlerde var olan kültürel ve toplumsal olanaklar; kentlerin özgür havası; kentli olmanın yaşattığı haz gibi faktörler kitleleri kentlere çekmektedir (Keleş, 2016, s. 46). Ayrıca başkent statüsü de önemli çekici bir faktördür (Keleş, 2016, s. 45).

Kentleşme proleterleşmeyi getirmesi ve işçilerde sınıf bilincinin oluşmasını sağlaması yönüyle Marks tarafından ilerici bir eylem olarak görülmüştür. Ancak hızlı kentleşmenin ilk yıllarında, özellikle ilk kuşak göçmenlerdeki kültürel değişim, Marks’tan bu yana gelen sosyoloji yazınının öngördüğü gibi olmamıştır. Türkiye’deki

²⁰ Buna ek olarak tıptaki ilerlemeler köy nüfusunda artışa sebep olmuştur. 1920-1940 arasında, kentlere yönelik göçe rağmen, köy nüfusu dünya üzerinde 520 milyona çıkmıştır (Keleş, 2016, s. 40).

durumu anlatan Tekeli şunları söylemektedir: *“Bu kişiler kentin fırsatlarından yararlanmanın her türlü yolunu biliyorlar, patron adamı ilişkileri içinde kent hatlarından faydalanabiliyorlar, siyasal etkiler yaratabiliyorlar ve bunu araçsal nitelikte kullanıyorlardı.”* Yaşanan bu kültürel dönüşüm hem savunan hem de saldıran yönleri vardı. Kırdan getirdikleri, kentte hemşerilik adı altında keşfettikleri kimliklerini yeniden üretmeleri noktasında savunmadaydılar. Böylelikle birincil ilişkilerin çözülmesini engelleyerek ciddi bir toplumsal denetim sağlıyorlardı. Bunun ötesinde kendi kültürel değerlerini, müziklerini yaygınlaştırma olanağı da buldular. Bu durum da yerleşik kentliler açısından bir saldırı olarak algılandı (Tekeli, 2001, s. 51).

Yukarıda da kısaca değindiğimiz üzere Cumhuriyetin ilk yıllarından 1950'lere kadar olan dönemde Türkiye kentleşmesi Ankara merkezli olarak gerçekleşmiş ve Ankara dışındaki kentler pek büyümemiştir. Ankara 13 Ekim 1923'te başkent ilan edildikten sonra diğer illerin ancak 1950'li yıllarda erişebileceği bir hızla kentleşmiş, bir sonraki devreye damgasını vuracak olan İstanbul ise durağan bir kentleşme seyri izlemiştir (Tekeli, 1982, s. 53).

İstanbul'un bu durumunun çeşitli sebepleri vardır. Azınlık nüfus kaybedilmiş, ticaret durağanlaşmış, bürokratlar ve devlet seçkinlerini Ankara'ya kaptırmıştır. Dolayısıyla büyüyen bir kentin yaşadığı sorunları da Ankara'ya devretmiştir.

Başkent Ankara'nın kentleşmesi başta bir plan üzerine yürütölmeye çalışılmış, ancak mali yetersizlikler ve arazi spekülasyonları sebebiyle planlar uygulanamamıştır. Hızlı büyüme formel konut sektörü cevap verememiş ve gecekonduların ilk örnekleri olan barakalar inşa edilmeye başlanmıştır. Halk konut sorununa kendi çözümünü geliştirmiş, devlet de aczini kabul ederek bu duruma meşruiyet kazandırmıştır. Böylelikle 1950'li yıllardan sonra ülke gündemini yoğun şekilde meşgul edecek gecekonduların zemini hazırlanmıştır (Gölbaşı, 2007, s. 151)

II. Dünya Savaşı'ndan sonra 1946'da çok partili sisteme geçilmiş, 1947'de IMF, Dünya Bankası ve Avrupa İktisadi İş Birliği Örgütü gibi batılı uluslararası örgüte üyelik gerçekleşmiş (Şenyapılı, 2004, s. 113); Marshall planı uygulamaya konmuş ve yabancı sermayeyi teşvik eden yasal düzenlemeler yapılmıştır (Boratav, 2015, s. 93-99). Böylelikle 1930'lardan beri uygulanan korumacı politikalar daha dışa açık hale

gelmiştir (Boratav, 2015, s. 94). Ernst Reuter, Ömer Celal Saraç ve Sadun Aren tarafından yapılan ve 1945-1950 dönemini kapsayan bir çalışmada, Türkiye’de güçlü bir kentleşme eğilimi olmadığı sonucuna varılmıştır. Ancak bu geçiş döneminin ardından kırdan kente göçler ivme kazanmış ve 1950’den itibaren hızlı bir kentleşme süreci başlamıştır (Keleş, 2016, s. 66).

Soğuk savaşta kendisine siyasi olarak ileri karakol olma, ekonomik olarak da Avrupa’ya gıda ve hammadde sağlama görevi verilen Türkiye bu görevleri yerine getirebilmesi için Marshall planı çerçevesinde beslenmiştir (Gölbaşı, 2007, s. 152). Bilhassa ABD kaynaklı tarımsal teknoloji transferi geniş kitlelerin kırdan kopmasına sebep olmuştur.

1951-1953 yılları arasında ABD tarafında hibe edilen 42 bin traktör yaklaşık 1 milyon çiftçiye topraktan kopartmıştır (Karpaz, 2003, s. 104). Diğer yandan 1960’lı yıllarda başlayan ithal ikameci kalkınma stratejisi ile sanayileşme hızlanmış, bu durum da işçi ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla tarımda ve sanayide kapitalistleşme kentleşmenin temel itici gücü olmuştur (Kızılay, 2016, s. 35).

1950’li yıllarda başlayıp uzun süre devam eden hızlı kentleşmeye hazırlıksız yakalanan kentler kentsel hizmetler konusunda kronikleşen sıkıntılar yaşamaya başlamıştır. Özellikle konut arzındaki yetersizlik sebebiyle 1950’li yıllar düzensiz kentleşme ve gecekondulaşmanın başladığı yıllar olarak kayıtlara geçmiştir (Boratav, 2015, s. 110).

1950’lere kadar Ankara’nın bir sorunu olan gecekondulaşma, bu tarihten itibaren İstanbul ve İzmir başta olmak üzere büyük kentlerde yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu dönemde gecekondu mahallelerinin yaklaşık %90’ı kırdan göç etmiştir ve bu göçmenlerin yaklaşık yarısı çevre işçisi olarak çalışmıştır. Gecekonduları “çevre işçilerin mekânı” olarak tanımlayan Şenyapılı, gecekondulaşma “toplumun sınıfsal yapısının mekândaki bir görüntüsüdür” demektedir (Şenyapılı, 1981, s. 18-19). 1950’li yıllar boyunca maaşlı grupların nüfus içindeki payı sürekli olarak azalırken marjinal faaliyetlerle geçinen grupların payı artış göstermiştir (Boratav, 2015, s. 110).

Literatürde 1970’li yılların sonundan itibaren kentleşme hızının düşmeye başladığı yönünde görüşler yoğunluktadır (Keleş, 2016, s. 66). Bunda itici ve çekici faktörlerin

zayıflaması etkili görünmektedir. 1970’li yıllardan itibaren tarımda uygulanmaya başlanan taban fiyat politikaları, kırsal kesimlerin itici etkisini bir nebze kırmıştır (Keleş, 2016, s. 68). Diğer taraftan bu yıllarda tüm dünyayı etkisi altına alan petrol krizi enerjide dışa bağımlı konumda olan Türkiye’yi derinden etkilemiş, yaşanan şiddetli enflasyon kentleri oldukça pahalı konuma getirmiştir. Ayrıca İstanbul başta olmak üzere tüm büyük kentlerde hayatı tehlikeli hale getiren şiddet sarmalı 1970’ler boyunca artarak devam etmiştir (Aslan, 2003, s.67). Dolayısıyla bu dönem boyunca kentlerin çekiciliği azalmıştır.

KENTLİ NÜFUS			KENTLİ NÜFUS		
Yıllar	+10.000 Nüfus	%	Yıllar	İl ve İlçeler	%
1927	2.236.085	16,4	1927	3.305.879	24,2
1935	2.684.197	16,4	1935	3.802.642	23,5
1940	3.214.471	18,0	1940	4.346.249	24,4
1945	3.441.895	18,3	1945	4.687.102	24,9
1950	4.883.865	18,5	1950	5.244.337	25,0
1955	5.328.846	22,1	1955	6.927.343	28,9
1960	6.967.024	25,1	1960	8.859.731	31,9
1965	9.343.006	29,8	1965	10.805.817	34,4
1970	11.846.423	33,3	1970	13.691.101	38,5
1975	16.713.696	41,4	1975	16.869.068	41,8
1980	20.330.265	45,4	1980	19.645.007	43,9
1985	25.789.000	50,9	1985	26.855.757	53,0
1990	31.468.877	55,4	1990	33.645.375	58,4
2000	41.713.716	61,7	2000	44.006.274	64,9
2010	52.580.895	72,4	2010	56.222.356	76,3

Tablo 3: Türkiye’de Kentleşmenin Gelişimi

(Keleş, 2016, s. 67)

Nüfusu 10.000’den fazla olan yerleşim yerleri kent olarak kabul edilirse 1950’den 2010’a kadar Türkiye’nin kentleşme düzeyi %18,5’ten %72,4’e gelmiştir. Kentlerde yaşayan nüfus ise günümüzde 52 milyonu geçmiştir. Nüfus değil de idari olarak il-ilçe kabul edilen yerleşim yerleri kent kabul edilirse de bu oran %25,9’dan %76,3’e

ilerlemiştir. Bu şekilde hesaplandığında da günümüzde kentsel nüfus 56 milyonu aşmıştır. Kentleşmenin hızlandığı 1950’li yıllardan itibaren kentsel nüfus neredeyse 11 katına çıkmıştır. Ülkedeki nüfus artışı incelendiğinde, artışın %80’inin kentsel kaynaklı olduğu görülecektir. Bu uzun dönem boyunca kırsal nüfus ortalama %1 artarken kentsel nüfusta bu oran %6,5’tir. Kent sayıları incelendiğinde ise 1950’de 102 olan kent sayısı 1997 itibarıyla 453’e yükselmiş ve sürekli bir artış göstermiştir (Keleş, 2016, s. 67-68).

	1950			2010		
	Nüfus	%	Kent Sayısı	Nüfus	%	Kent Sayısı
10.000 - 20.000	835.886	22,9	61	2.538.241	5,0	173
20.000 - 50.000	98.077	23,2	30	3.997.193	7,0	124
50.000-100.000	397.275	10,1	6	5.772.657	11,0	93
+100.000	1.732.647	43,8	5	39.035.778	77,0	138

Tablo 4: Türkiye’de Nüfus Kümelerine Göre Kentsel Nüfus ve Kent Sayıları

(Keleş, 2016, s. 70)

Türkiye’nin kentleşme tarihi incelendiğinde kentlere göç eden kesimlerin büyük çoğunluğunun büyük kentleri tercih ettiği görülür. Bunun temel sebebi sosyal, kültürel ve en önemlisi ekonomik (istihdam) imkanların büyük kentlerde daha geniş olmasıdır. Büyüklük kriteri olarak 100.000 nüfusu kıstas alırsak, 1950’den 2010 yılına kadar 10’ar yıllık sürelerle büyük kentlerin kentsel nüfustaki payları sırasıyla şöyledir: %43,8, %45,34, %58,5, %63,3, %67,4, %70, %77. Büyük kentlerin kentsel nüfustaki payı sürekli olarak artarken diğer gruplarda olan kentlerin payı da sürekli olarak azalmıştır. Özellikle 50.000 nüfus altındaki kentlerin payı sürekli azalırken 50.000-100.000 nüfus aralığındaki kentlerde nispeten durgun bir görüntü hakimdir. Günümüzde milyonun üzerinde nüfusu olan kentlerimizin kentsel nüfus içindeki payı %60’lara dayanmıştır. Dahası bu kentlerin sınırları dışında kalan ama ekonomik ve toplumsal olarak bu kentlerden ayrı düşünülemeyecek küçük yerleşim mekânlarını da istatistiksel verilere dahil etmek anlamlı olacaktır. Zira kente yeni gelenler kent merkezine yakın yerlerde kendilerine yer bulamadıkları çoğu durumda kent çevresinde

birirmektedirler. Yani kent çevresi kent merkezine göre daha hızlı büyümektedir (Keleş, 2016, s. 68-69).

Bu kentleşme güzergahına ek olarak 1985'ten itibaren 1990'lı yılların başlarına kadar Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yeni bir kentleşme güzergahı oluşmuştur. Bölgedeki ekonomik ve özellikle de siyasal etkenler sebebiyle Cizre, Silopi, Beytüşşebap, Bismil ve Yüksekova gibi kentler kırsal kesimden yoğun göç almıştır. Bu dönemde ayrıca Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki büyük kentlerde hızlı bir nüfus artışı meydana gelmiştir (Keleş, 2016, s. 72).

Kentleşme diğer taraftan kitlelerin tarım sektöründen sanayi ve hizmet sektörüne doğru kayması anlamına gelmektedir. Türkiye ekonomisinde tarım sektörü sürekli olarak azalan payı ve asla bu payın karşılığı olamayacak verimiyle dikkat çekmektedir. Günümüzde tarım sektöründe çalışanların oranı %25'e yakın olsa da bunun gayri safi yurtiçi hasıladaki payı %10'un biraz üzerindedir (Keleş, 2016, s. 74). Bu verimsizliğin sebeplerinden biri de tarlaların çoğunluğunun geçimi sağlayacak büyüklükten uzak olmasıdır. Çok kişi arasında miras yoluyla bölünmüş arsaların çokluğu kırsal alanda itici bir güç olarak çalışmaktadır (Keleş, 2016, s. 75).

	1955	1960	1970	1980	1990	2002	2010
Tarım	77,4	77,7	68,4	56,0	49,3	34,9	23,9
Sanayi+İnşaat	8,0	9,5	11,5	15,2	15,5	18,5	25,6
Hizmetler	8,6	10,5	20,9	28,9	35,2	46,5	50,5
Belirsiz	6,0	5,3	0,2	0,1	-	-	-
Toplam	100	100	100	100	100	100	100

Tablo 5: Çalışan Nüfusun Kesimler Arası Dağılımı (%)

(Keleş, 2016, s. 78)

Gelişmiş ülkelerde kentler sanayinin büyümesine koşut olarak büyürler. Artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik hizmet sektörü de nüfusu takiben gelişir. Ancak Türkiye'de hizmet sektörünün sürekli olarak sanayi aleyhine büyüdüğü gözlemlenmektedir. Türkiye sanayileşmesi istihdam yaratma konusunda yetersiz kalmış, üretken olmayan faaliyetlerin ekonomideki payı her geçen gün büyümüş ve

sanayileşme kentleşmenin gerisinde kalmıştır (Boratav, 2015, s. 133). Sanayi kaynaklı istihdam ile karşılaştırıldığında hizmet sektörü temelli istihdam oldukça verimsiz görünmektedir. Ülke ekonomisine katkısı oldukça düşük olan bu büyüme türü gerçek bir kentleşmeden ziyade sağlıklı bir kentleşme görüntüsü sergilemektedir (Keleş, 2016, s. 79). Bu sağlıklı kentleşme dolayısıyla kırsal alandan kopan becerikli köylüler sürekli olarak işsiz kentliler kervanına katılmaktadır. Toplumsal denetimden de sıyrılan bu kitleler pek çok kentsel soruna kaynaklık etmektedir (Keleş, 2016, s. 81).

1950'den itibaren düzenli bir maaşı olmayan kentsel işçilerin ekonomideki payı artmaya başlamıştır (Boratav, 2015, s. 117). Kentlere göç eden kitleler konut alanında olduğu gibi istihdam alanında da yetersiz arz sorununu kendi yöntemleriyle çözmeyi başarmışlardır. Türkiye ekonomisinin gösterdiği esnekliğin de katkısıyla verimsiz marjinal faaliyetler özellikle gecekondu bölgelerinin temel geçim kaynağı halini almıştır. Benzer süreci çok önceden yaşayan batı ekonomileri bu esnekliği sağlayamadığı için şiddetli sınıf çatışmalarına tanıklık etmiştir. Tersine Türkiye'de kırdan gelen iş gücünü emen bekçilik, hizmetçilik, dolmuş kahyalığı, pavyon fedailiği, işportacılık, pazarcılık gibi faaliyetlerin keşfedilmesi hâkim kesimler için önemli bir istikrar kaynağı halini almıştır (Boratav, 2015, s. 133-134).

Bu dönemde kentleşmeye yön veren bir diğer sivil inisiyatif de yap-satçı müteahhitlerdir. Bir yanda kentsel rantı ödemek istemeyen gecekondu sakinleri, bir yanda da kentsel rantı en çoğa çıkartmaya çalışan yap-satçı müteahhitler kentin yeni çehresini inşa etmeye başlamışlardır (Tekeli, 2001, s. 29).

Türkiye kentleşmesinin çok önemli bir başka boyutu da geri dönülmez görüntüsüdür. Kente yeni gelenler, özellikle de gecekondu bölgelerinde yaşayan kitleler üzerinde yapılan çalışmalar göstermektedir ki geri dönüş artık önemli bir seçenek değildir.

Kemal Karpat 1968 yılında İstanbul'un bazı gecekondu mahallelerinde yaptığı çalışmada, gecekonduluların kentten memnun olduklarına ve entegrasyon konusunda istekli olduklarına dair sonuçlara ulaşmıştır. Görüşülenlerin yaklaşık %87'si(erkeklerde 89, kadınlarda 84) köylerine göre çok daha iyi şartlarda yaşadıklarını; %91'i(90/92) kentte yaşamaktan çok memnun olduklarını belirtmişlerdir. Erkeklerde kendini kentli olarak tanımlayanlar %36, kentlilerle fiili

ilişki kuranlar %47, ilişki kurmayı arzulayanlar ise %81'dir. Bu oran kadınlarda sırasıyla %44, %17, %73'tür (Karpat, 2003, s. 168).

Emre Kongar'ın Ankara Altındağ gecekondu bölgesinde yaptığı çalışmada benzer sonuçlara ulaşmıştır. Katılımcıların %77'sinin köyüne dönmek istemediği; %71,6'sının işinden memnun olduğu; %90'sının imkân olsa gecekondusundan kurtulmak istediği; %50'yi aşkın kısmının da çocuklarının gecekondu dışından evlenmesini arzuladığı tespit edilmiştir (Kongar, 1996, s. 189-192).

Yakut Sencer 1972-1973 yıllarında İstanbul'un bazı gecekondu mahallelerinde yaptığı çalışma da mevcut literatüre şu katkıyı yapmıştır. Katılımcıların %60,6'sı kentteki koşullar sağlanırsa köylerine geri dönmeyi kabul edeceklerini söylemişlerdir. Bu şartlar sağlanmadığı durumda ise literatüre uygun olarak %72,9 oranında kentte kalmak istemektedirler (Sencer, 1979, s. 578-579). Buradan çıkarılabilir ki kırdan kente göç çoğunlukla ekonomik kaygılar ekseninde olmaktadır. Ancak kentteki ekonomik imkanlar köyde sağlansa bile köyüne dönmek istemediğini söyleyen %39,4'lük kesim dikkat çekicidir.

1980'li yıllarla birlikte gecekondu bölgeleri yavaş yavaş apartmanlaşmaya başlamıştır. Özellikle imar konusunda popülist politikaların hâkim olduğu bu dönemde, gecekondu bölgelerinde oluşan kentsel ranttan gecekonduluların bir bölümünün faydalanması sağlanmıştır (Boratav, 2015, s. 152-153). 1984 yerel seçimleri öncesinde çıkarılan 2981 sayılı İmar ve Gecekonduluların Affı Yasası ile aftan faydalanmak hem kolaylaştırılmış hem de kapsamı genişletilmiştir. Ayrıca gecekondululara tapu vermenin ilk adımı olan "tapu tahsis belgeleri" bu kanun ile düzenlenmiştir (Gölbaşı, 2007, s. 164). O dönemde yasa Özal tarafından "gecekonduluya bulunduğu parsel üzerinde dört kat yapılaşma hakkı" verildiği şeklinde duyurulmuştur (Işık & Pınarcıoğlu, 2001).

Bu döneme kadar kullanım değeri ile ölçülen ve bu anlamda meşru görülen gecekondu bölgelerinin büyük bölümü, imar aflarından sonra, kendi istekleriyle sermaye ile bütünleşmiş, kentsel ranttan pay alınmış ve konutlarının değişim değerini ön plana çıkarmışlardır. Artık kente yeni gelen göçmenler ucuz gecekondulara değil, kentin çeperlerindeki gecekondular yerine dikilmiş ve eski gecekondululara ait, düşük kirali

apartman dairelerinde yaşamaya başlamışlardır. Kentleşmenin kent mekânındaki görüntüsü yavaş yavaş değişmeye başlamıştır.

Fiziksel dönüşüm ardından kültürel ve siyasal dönüşümü getirmiş, bu değişim sürecinde sistem içinde yeni gerginlikler oluşmuştur. Böylelikle gecekondu bölgeleri orta sınıf gözündeki meşruiyetini büyük ölçüde yitirmiş ve bu durum “Varoşlar” söyleminin doğmasında etkili olmuştur (Gölbaşı, 2007, s. 171). Bu söylem, araştırma mekânımız olan Gazi Mahallesi’ne yönelik hâkim söylemi anlayabilmek adına anahtar vazifesi görmektedir. Ancak varoşlar söyleminin içeriğini anlayabilmek için kent yoksullarının yaşadığı mekânları tarif için kullanılan banliyö, çöküntü bölgesi ve getto kavramlarına dair bilgi sahibi olmak gerekmektedir.

Banliyöler kentin çeperlerinde ulaşım ağları üzerinde kurulmuş, kent merkezinden uzak olmasına karşın (ulaşım kolaylığı sayesinde) kentten kopuk olmayan, kurulduğu andan itibaren hızla gelişmesiyle bilinen küçük yerleşim yerleridir. Gelişmiş ülkelerde orta sınıf insanların kent merkezinin karmaşasından kaçması işlevi görürken, gelişmekte olan ülkelerde genel olarak kent yoksullarının ucuz konut ihtiyacını karşılayan kent mekânlarıdır.

Ulaşım araçlarındaki gelişmenin bir ürünü olan banliyöler ilk başlarda demir yolları çevresinde, zamanla da ana yollar ve expres yolların geçtiği bölgelerde kurulmaya başlanmıştır (Özkalp, 2014, s. 347-348). Zira eski kent merkezleri yayalar çağının gereksinimleri istikametinde kurulmuştur ve yeni ihtiyaçlara cevap veremez hale gelmiştir (Keleş, 2016, s. 44). Kent merkezinin hem sanayi hem de konut için çekiciliğini kaybetmesi ve yeni teknolojik gelişmeler sayesinde özekten kaçış eğilimi kendini göstermiştir. Bu kaçışın yönünü ulaşım ağları belirlemiştir.

Lefebvre’e göre banliyöler “sanayileşmenin, kırsal göçün kent merkezine yönlendirdiği köylülerin kitlesel gelişlerine cevap vermek için yarattığı mekânlardır.” Banliyöleşme, kenti merkezsizleştiren bir süreç başlatır. Kentin etrafına kendiliğinden oluşmuş, kentten uzak ama kente bağlı bir çeper eklemlenir. Bu süreçte proletarya kentten uzaklaştırılır. Toplumsal bilincinin odağı üretimden tüketime doğru kayar ve sınıf bilincinin bir uzantısı olan kent bilinci yavaş yavaş yok olmaya başlar. Lefebvre

bu anlamdaki banliyöleşmeye “**kentsizleşmiş kentleşme**²¹” demektedir (Lefebvre, 2015, s. 35-37).

İngilizce’de slum olarak anılan, Türkiye’de “yoksulluk yuvası” genel kullanımıyla bilinen çöküntü bölgeleri, varlıklı kesimin kent merkezlerini terk etmesiyle onlardan boşalan yerlere yerleşen işsizlerin, yoksulların, kimsesizlerin oluşturduğu, güvenliksiz ve istikrarız kent mekânlarıdır (Gürbüz, 2015). Çöküntü bölgelerinde insanlar kötü ve sağlıksız konutlarda, kalabalık, yoksulluk ve suç ile iç içe yaşarlar. Toplumun en dezavantajlı grupları bu mekânlarda yoğunlaşmıştır (Ellen, 2013).

Maddi olarak imkânlarını genişleten kişiler ilk iş olarak sağlıklı konutların olduğu bölgelere yöneldiklerinden, bölgede sürekli işsizlik ve yoksulluk hüküm sürmektedir. Ayrıca genç kuşaklar kendilerine rol model alabilecekleri kişiler bulamamaktadırlar. Bölgede sosyal ve kültürel sermaye yok denecek kadar azdır. Tüm bunlara ek olarak diğer bölgeler tarafından damgalanmayı ve dışlanmayı da içinde barındıran bir yapıdır.

Harvey’e göre bu mekânlar tüm kaybedenlerin toplandığı yerlerdir. Çöküntü bölgelerinde, sınırlı ölçüde sunulan her şey (iş, eğitim, altyapı, sosyal hizmetler, vb.) için sürekli bir mücadele vardır (Harvey, 2016, s. 77). Kentsel mücadelenin en güçsüz, en kırılgan ve en çok kaybeden kesimleridir.

Gettolar²² ise etnik kimlikleri sebebiyle gündelik hayatlarını devam ettirecekleri bir yer bulmakta zorlanan grupların toplum dışına itilerek kötü bir yaşam sürmeye mahkûm edildikleri kent mekânlarıdır. “Öteki” kimlik gruplarına yönelik ayrımcılığın mekânda kesin ve nihai olarak görüldüğü yerlerdir (Lefebvre, 2015, s. 110). Louis Wirth’in ifadesiyle (1928; 1-10) gettolar, etnik “kapatılma mekânları” olarak tasarlanmıştır. Ancak aynı zamanda etnik kimliklerin korunduğu ve yeniden üretildiği mekânlardır. Bu anlamıyla zorunlu gettoların, gönüllü gettolara dönüşebileceğini

²¹ Lefebvre bu kavramı Marks’ın Yunan ya da Roma şehirlerinde özgür azınlığın özgür olmayan çoğunluğa tahakkümünü anlatan “özgürlüksüzlüğün demokrasisi” kavramından türetmiştir (Lefebvre, 2015, s. 46).

²² Fransızca kökenli “Ghetto” kelimesi adını Orta Çağ’da baruthanenin bulunduğu bir Venedik mahallesinden alır. Yahudiler gözetim altında bu mahallede yaşamaya zorlanmıştır ve bu kullanım zamanla yaygınlaşmıştır.

söylemek mümkündür. Zira toplumsal ötekileştirmeye maruz kalan kimlik gruplarının görünürlüklerini ve kabul edilebilirliklerini artırma yolunda verdikleri mücadeleye bir mevzi sağlamaktadır (Aslan, 2018, s.7).

“Varoşlar”, yukarıda bahsedilen batı kaynaklı tanımlamaların Türkiye’ye uyarlanmış hali olarak değerlendirilebilir. Banliyö, çöküntü bölgeleri ve gettonun içerdiği olumsuz imaların büyük bir kısmını bünyesinde barındırmaktadır. Gecekondu halkına yönelik²³ ayrıştırıcı ve damgalayıcı eğilimi kristalize eden, yoğun içerikli bir kavramdır.

1995 öncesine kadar çok bilinen bir kavram olmayan varoşlar, 1995 Gazi Olayları ve daha iki ay geçmeden Taksim Meydanı’nda yaşanan olaylı 1 Mayıs kutlamaları sonrası kitle iletişim araçları yoluyla yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Macarca kökenli bu kelime aslen kent surları dışındaki çevre mahalleleri anlatmak için kullanılan coğrafi bir tanımdır. Özü itibarıyla olumsuz bir anlam içermeyen varoş kavramı, gecekonduların algılanışındaki dönüşüme paralel olarak Türkiye’deki hâkim söyleme oldukça olumsuz bir damgalama terimi olarak girmiştir.

Etöz’e (2000) göre Türkçe “Gecekondu” kelimesinin yerine yabancı kökenli “Varoş” kelimesinin kullanılması, ötekileştirilen kimliklerin “yabancı” olarak görülmesini ima etmektedir (Yücel, 2016, s. 57). Bu yeni kullanımın diğer bir hedefi de “Gecekondu” kavramına kriminal bir anlam yüklemektir. Egemen kesim tarafından gecekondulular tehlikeli sınıf olarak damgalanmaktadır. Bu damgalama süreci gecekonduluların kentle bütünleşmesini iyice güçleştirmektedir (Gönen, 2008).

Varoş söylemiyle ile önceleri çoğunluğunu Alevi gençlerin oluşturduğu ikinci kuşak gecekondulular kastedilirken, zamanla bu denkleme basında “tehlikeli” olarak kodlanan İslamcı gençlik ve zorunlu göçle gelen Kürt gençleri eklenmiştir. Artık varoş söylemi, “ikinci kuşak gecekonduluyu, etnik ve/veya dini azınlıkları veya radikal toplulukları” işaret etmektedir (Yücel, 2016, s. 58).

Varoşlar süreç içinde kazandığı yeni anlamlarla birlikte sadece gecekondu mahallelerinin kent dışında kaldığını anlatan nötr bir kavram olmanın çok ötesine

²³ Etöz’e (2000) göre varoş söylemiyle, gecekondululara ek olarak kent merkezinde yaşayan yoksullar da kastedilmektedir. Diğer bir deyişle içinde çoklu mekânsallığı barındıran bir kavramdır.

geçmiştir. Medya yoluyla yaygınlaştırılan bu yeni söyleme göre varoşlar, illegal yaşam tarzını, şiddet kültürünü, sistem karşıtlığını anlatan; radikal-yıkıcı hareketin beşiği olarak değerlendirilen mekânları anlatmaktadır. Diğer yandan tüketim yapamayanların, bu durumun verdiği gerilimle sürekli öfke nöbeti içinde olanların, kendilerini bu duruma düşüren toplumu suçlayanların kurduğu karşıt kültürün mekânıdır. Ancak hâkim söylemi oluşturan bu içerik, “varoşlar” olarak tarif edilen gecekondü bölgelerini anlatmaktan çok uzaktır (Bozkulak, 2005) ve asla bilimsel değildir. Diğer taraftan bu mekânlardaki gündelik yaşama olumsuz şekilde tesir etmektedir.

Toplumda yaygınlaşan negatif algı, varoş gençliğinde hem kuşaksal hem de mekânsal bir kimlik oluşumuna kaynaklık etmektedir. Gerek siyasal gerekse kriminal damgalama yoluyla çift taraflı bir ötekileştirme süreci içine giren varoş gençleri yaşadıkları mekân ile özdeşleşen, dışlananın olmadığı, statü ve saygı kazanmanın daha muhtemel olduğu, aslında savunma amaçlı kurulan ancak saldırgan yönü daha fazla görünür olan bir alt kültür oluşturmak zorunda kalmışlardır (Yücel, 2016, s. 60). Bu kültür kuşaktan kuşağa değişerek ilerlese de bir mahalle kültürünün oluşmasını sağlamaktadır.

Varoşlarda dışlanmışlık hissi yüksektir, bu dışlanmışlığın hem ekonomik hem siyasi hem de toplumsal bir boyutu vardır. Geleceğe dair umutlar sönüktür, umutsuzların toplandığı mekânlardır (Perouse, 2011). Varoşlarda farklı bir siyasal kültür yeşermektedir. Kentten kopuk değer sistemleri ve dışlanma, bu kültürün kurucu öğeleridir. Tüm bu sebeplerle halk ayaklanmalarına beşiklik eden mekânlardır varoşlar (TESEV, 1997).

Varoş söyleminin yaygınlaşması ve kitle iletişim araçlarında varoşlara yönelik kullanılan ifadelerin içerdiği şiddet, 1980 sonrasında bozulan sınıfsal dengeye bağlanılabilir. Devletin hakem olarak tarafsız rolünü kaybederek sınıfsal bir tercih yapması işçilerin ve sınıf altının siyasal denklemden dışlanmasına sebep olmuştur (Işık & Pınarcıoğlu, 2001, s. 123-125).

Varoş söylemi, 90’lı yıllarda kitle iletişim araçları vesilesiyle ülke gündemine gelen ve toplumsal algı içerisinde gittikçe pekişen negatif içerikli tanımlamalara rağmen,

sosyal bilimler literatürüne daha yumuşak bir şekilde girmiştir. Bilimsel anlamda “Varoş”, mekânsal ayrışmanın ve damgalamanın yoğunlaştığı; kent yoksullarının biriktiği; gecekondu mahalleleri veya çöküntü bölgelerinde yaşayan insanları tanımlamaktadır.

Yücel yaptığı çalışmada bu genel tanım içerisinde olmak koşuluyla varoşların da kendi içinde ayrıldığını belirtmektedir. 2007-2008 yılları arasında İstanbul’un Tarlabası, İstasyon ve Gazi Mahallelerinde yapılan araştırmada varoş olarak bilinen bu mahallelerin birbirinden çok farklı özelliklerinin olduğu tespit edilmiştir. Tarlabası mahallesini Avrupa tipi çöküntü bölgelerini andıran, kent merkezine fiziksel olarak yakın ama toplumsal olarak uzak yapısıyla “iç varoş” olarak tanımlamıştır. İstasyon mahallesini kentsel dönüşüm ve TOKİ’nin girmesiyle parçalanmış mekânsal ve kimlikli yapısından dolayı “parçalanmış varoş” olarak tanımlamıştır. Çalışma mekânımız olan Gazi Mahallesi ise “mahalle kimliğini ve mekânsal ilişkileri koruyan, bir merkez etrafında gündelik yaşamın sürdüğü mahalle...” olarak tanımlanmış ve bu yapısıyla “bütünleşik varoş” olarak tanımlanmıştır (Yücel, 2016, s. 81-82).

2.2.Kentleşme Kuramına Doğru

Şimdiye kadar olan bölümde kentleşmeye dair bazı somut kavramlar ele alınmıştır. Bu kavramları daha işlevsel hale getirebilmek ve kentleşmeyi, politik yönünü de içine alan, daha geniş bir perspektiften kavrayabilmek için bazı soyutlamalara ihtiyaç vardır.

Kenti ve kentleşmeyi kendi başına ayrı bir disiplin olarak inceleyen “Kent Sosyolojisi”, yakın bir dönemde ortaya çıkmıştır. Marks, Durkheim, Weber gibi klasik sosyologlar kentleşme konusuna değinmiş olsalar da kenti kendi sosyolojik bakış açıları bağlamında, sınırlı ölçüde ele almışlardır. Ancak bu bilim insanları, sosyoloji bilimine yaptıkları büyük katkılarla, kent sosyolojinin şekillenmesinde pek çok fayda sağlamışlardır.

Kentin incelemeye değer ayrı bir bütün olarak görülmesi Chicago Okulu öncülüğünde başlamıştır. Kent artık bir laboratuvardır ve kendi fenomenleri ile ortaya konulmalıdır. Kentleşmenin merkezinde hızlı değişim vardır. Kent, sakinlerine farklı bir yaşam tarzı ve dolayısıyla farklı bir düşünme tarzı dayatmaktadır. Kentin kendine has bir ekolojisi vardır ve bu ekoloji tüm detaylarıyla ortaya konulmalıdır.

Günümüz kentleşme literatüründe oldukça etkili olduğu görülen çatışmacı kentleşme kuramı bu ekolojik kent kuramına bir itiraz olarak ortaya çıkmıştır. Modern kent sosyologları olarak anılan bu yazarlar kenti çatışmadan uzak kendi doğasında ilerleyen bir kavram olmaktan öteye taşımış ve yeni bir teori inşa etme çabasına girişmişlerdir (Tatlıldil, 1992, s. 39).

Bu bölümde kentleşme kuramına doğru gidilen yolculukta değerli katılar sunan bazı bilim insanları, kendi kuramsal bütünlükleri içerisinde ele alınacaktır.

Sosyolojinin bir bilim olarak kendini kabul ettirebilmesi, büyük ölçüde sanayi devriminin toplumda yol açtığı büyük değişimi anlama isteğine bağlıdır. Kırdan kente doğru devasa bir göç dalgası ve bu kargaşa ortamında çözülmeye başlayan geleneksel değerler, Durkheim, Tönnies, Weber gibi bilim insanlarını toplum üzerine düşünmeye itmiştir.

Bu büyük dönüşümün hem kaynağı hem de vitrini hızla büyüyen kentlerdir. Özellikle fuhuş, suç, genel ahlaki çöküntü gibi kentsel sorunlar, kente dair öncelikli inceleme nesneleri olarak işlev görmüşlerdir. Kenti incelerken günümüzde dahi kullanılan pek çok kavram bu ilk dönemde ortaya çıkmıştır (Gölbaşı, 2007, s. 6).

Kent sosyolojisinin kuruluşundan günümüz modern kent sosyolojisine kadar yapılan çalışmaların büyük bir bölümünde zemin Tönnies'in cemaat-cemiyet ayrımı üzerine oturtulmuştur. Tönnies'e göre toplum cemaat formundan cemiyet formuna geçerken toplumsal örgütlenmede ciddi değişim yaşanmaktadır. En temel fark ise doğal istem (Kürwille) diye tabir ettiği sistemden, ussal istemin (Wesenwille) hâkim olduğu sisteme geçilmesidir. (Tönnies, 2000, s. 200-203). Burjuva toplumuna geçiş ile birlikte Cemaat toplumu çözülmeye uğramış, cemiyet toplumu ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu yeni toplum modelinin temel özelliği bireyciliktir (Tönnies, 2000, s. 13-17).

Tönnies gibi Durkheim de kentleşme sonucunda yaşanan büyük toplumsal dönüşümün dinamiklerini sorgulanmıştır. Durkheim'e göre bu dönüşümdeki temel etken, toplumsal iş bölümünde yaşanan büyük değişimlerdir. İş bölümünün artmasına koşut olarak, toplumu bir arada tutan sosyal dayanışma bağları mekanikten organiğe doğru kaymaktadır. Mekanik dayanışmada insanlar arasındaki ortak özellikler, benzerlikler

ön plandadır. Bu durum toplumsal bir tutkal görevi görmektedir. Kişi sağlam bağlarla topluma bağlanırken, diğer taraftan da toplumun davranış kalıplarını benimser, özümser. Tersine organik dayanışmada ise bireyler arasındaki farklılıklar esastır. İş bölümünün gelişmesi ile insanlar farklı alanlarda uzmanlaşmıştır. İnsanlar arasındaki karşılıklı bağımlık artarken diğer taraftan da bireyselleşme ön plana çıkmıştır. Vücuttaki organların işleyişine benzeyen bu görüntü ismini de buradan almıştır. İlkel toplumlardan gelişmiş toplumlara doğru gidildikçe heterojenlik hep artar, iş bölümü gelişir. Durkheim'in terminolojisi içinde mekanik dayanışmanın olduğu toplum yapısı kır yaşamını, organik dayanışmanın olduğu toplum yapısı da kent yaşamını temsil etmektedir (Gölbaşı, 2007, s. 9).

Weber kır ve kent arasındaki farklılaşmayı net olarak ortaya koymaya çalışmış ve daha sonra kentleri tarihsel ve coğrafi olarak sınıflandırma yoluna gitmiştir. Buna göre kentler tüketici ve üretici kent; kale ve garnizon kenti; politik ve idari kent gibi kategorilere ayrılmaktadır (Weber, 2010, s. 87-101). Bunun yanında otorite üzerine de çalışmalar yapan Weber kır yaşantısında geleneksel otoritenin, kentsel yaşamda ise rasyonel-bürokratik otoritenin hâkim olduğunu belirterek Tönnies benzeri bir ayrıma gitmiştir.

George Simmel ise çağdaşlarına nispeten kentle ve özel olarak modern metropol ile daha belirgin şekilde ilgilenmiştir. Metropole özgü bir bireyselliğin olduğu tespitinden yola çıkmıştır. Bunun psikolojik sebebi, sürekli ve değişken şekilde uyarılan bireyin bu duruma tepki vermesidir. Kırdaki yaşamın ritmi çok yavaştır, her şey alışılmış ve düzgün şekilde ilerler. Dolayısıyla insanlar arası ilişkiler çok derinden gelen duygusal tepkiler ile şekillenir. Tavırları belirleyen zihnin bilinç ötesi diye tanımlayabileceğimiz ve müdahale edilemeyecek kadar kök salmış bölümdür. Neyin doğru olduğunu anlayabilmek çok kolaydır ve bu çizgide kalındığı sürece içsel bir huzur hali oluşur. Ancak metropol yaşamı bunun tam tersidir (Simmel, 1996, s. 81). Metropol insanı kalbiyle değil beyniyle tepki verir. Her anını bilinçli olarak yaşamak zorundadır.

Para ekonomisinin getirdiği rasyonellik metropol insanını şekillendiren temel etmendir. Birbirinden çok farklı olan kavramlar para karşısındaki değerleri ölçüsünde tasnif edilebilir ve sıralanabilir olmuştur. Bu durum tüm değeri tek bir sorunun cevabına indirger... “Kaça?” Geleneksel alış-verişin ötesinde, üreten ile tüketen

birbirini tanımaz, tüm ürünler bir standarda uygunluğu ile değerlendirilir, üretici ve ürün arasında duygusal bir ilişki bulunmaz. Bu durum toplumun tüm renklerini grinin tonlarına çevirir (Simmel, 1996, s. 82-83). Her şeyin değerinin para cinsinden belirlenmesi her şeyin değerini kaybetmesini, sonuç olarak da kişinin kendini değersiz hissetmesini getirir.

Metropol insanı sürekli hesap yapar. Dakiklik, hesaplanabilirlik ve kesinlik en önemli değerlerdir. Ancak bu şekilde kentin karmaşasının yarattığı huzursuzluk halinin ötesine geçilebilir. Aksi takdirde kaos oluşur. Sürekli olarak zihni bilinç düzeyinde tutma çabası, sürekli uyarılma ve sürekli bu uyarılara tepki verme hali zaman içerisinde metropol insanında “usanmışlık” hissi oluşturur. Artık sinir uçları tepki veremez hale gelir (Simmel, 1996, s. 83-85).

Metropol insanı diğer insanlara karşı ihtiyatlıdır. Hatta bu durum onlara karşı antipati seviyesine ulaşabilir (Simmel, 1996, s. 85). Bu genel huzursuzluk hali kişiyi toplumsal baskı ve kontrolden koruyan bir işlev de görür, kişiyi özgürleştirir.

Kalabalıklar içinde kalan metropol insanı iş bölümü ve uzmanlaşmanın da etkisiyle nitelik olarak farklılaşma çabası içine girer. Dikkat çekme isteği ve bu yolda tutunulan yapmacık tavırlar ve hatta aşırılıklar metropol insanının ayırıcı özelliklerindendir (Simmel, 1996, s. 88).

Simmel’in bu tespitler bir modern toplum eleştirisi olarak algılanabilir. Kent yaşamında gördüğümüz gayr-ı şahsi ilişkiler, hızlı kent yaşamının psikolojik sonuçları ve farklılaşma takıntısı üzerine yaptığı vurgular kent sosyolojisi için ufuk açıcı niteliktedir (Gölbaşı, 2007, s. 14-15).

Marks ve Engels kenti ve kentleşmeyi, diğer tüm üst yapı faktörleri²⁴ gibi üretim ilişkileri bağlamında ele almıştır. Buna göre kent, kapitalist üretim biçiminin pek çok sonucundan biridir. Dolayısıyla enerjimizi kenti ve kentleşmeyi açıklamaya harcamak

²⁴ Din, ahlak, hukuk, kent gibi ekonomi dışı kavramlar Marksizm’de üst yapı kavramları olarak geçer. Ekonomi, yani üretim ilişkileri ise temel alt yapıdır. En basit tanımı ile üt yapı alt yapı tarafından şekillendirilir. Bu determinizm Marksist literatür içinde de yoğun eleştiri almıştır.

zaman kaybıdır. Ekonomik alt yapıyı açıklamak, diğer her şeyi açıklayacaktır. Açıklanması gereken kapitalist üretim biçimi ve bunun yarattığı sınıf çatışmasıdır.

Marksizm kent kavramını ihmal etse ve yukarıda bahsettiğimiz bağlam dahilinde, sınırlı olarak ele alsada genel olarak sosyoloji ve özel olarak kent sosyolojisine büyük katkılar sağlamıştır. Özellikle Engels'in "İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu" isimli eseri, dönemin sanayi kentlerini anlamada rehber niteliği taşımaktadır. Engels kentteki (Manchester) sınıfsal hiyerarşiyi ve sefaleti detaylı şekilde anlatmaktadır.

Engels'e göre büyük kentlerin tamamında kent yoksullarının biriktiği sefalet yuvaları vardır. Yoksullar, *"kentlerin en kötü mahallelerindeki en kötü evlerde"* kalmakta, hiçbir kentsel hizmetten faydalanamamaktadır. Kanalizasyon, atık su sistemi hatta kaldırım bile bulunmayan bu mekânlar pislik içindedir. Sokak boyunca sıralanmış küçük evlerde çok sayıda insan birlikte yaşamaktadır (Engels, 1997, s.73). Daha ilginç olanı, orta ve üst sınıfların gündelik yaşantılarında bu yoksulluk yuvalarına ve hatta işçilere rastlamayacağı şekilde kurgulanmış kent yapısıdır. Engels'e göre *"emekçi halkın mahalleleri, orta sınıf için ayrılan kent mahallelerinden bıçakla keser gibi ayrılmıştır"* (Engels, 1997, s. 95). *"Ve düzenlemenin en incelikli yanı odur ki, bu para aristokrasisinin mensupları, kendi işyerlerine, bütün o emekçi mahallelerinin ortasındaki kısa yoldan, sağda-solda gizlenmiş iç karartıcı sefaletin ortasında olduklarını görmeksizin geçerek gidebilirler"* (Engels, 1997, s. 96).

Görüldüğü gibi sanayi kapitalizminin ürettiği yoksulluk ve yıkım, özellikle kentlerde yoğunlaşmaktadır. Bu nedenle kentler aynı zamanda kentsel eşitsizliklerin de mekânı haline gelmektedir (Aslan, 2003).

Günümüz kent sosyolojisinin en temel konularından olan "konut sorunu" da Engels tarafından ele alınmıştır. Engels "Konut Sorunu (1872)" isimli eserinde kapitalizmin ürettiği toplumsal eşitsizliklerin kentte yarattığı konut sorununa dikkat çekmiştir. Sanayi kapitalizmi kırsal işçi kesimlerini kente çekmekte ve kenti sanayinin ihtiyaçları doğrultusunda dönüştürmektedir. İşçilerin kentsel ihtiyaçlarını göz ardı eden bu yaklaşım kentsel eşitsizliklere kaynaklık etmektedir (Engels, 1974, s. 10).

Ezilen sınıflar tarihin her döneminde konut sorunu yaşamışlardır. Ancak günümüzde bu durum öyle bir hal almıştır ki işçi sınıfını aşp küçük burjuvaziyi de etkilemeye

başlamıştır (Engels,1974, s. 24). Hatta konut sorununun dolaylı etkileri büyük burjuvaziye bile etkilemektedir. Sağlıksız koşulların hâkim olduğu işçi sınıfı yerleşimleri, pek çok hastalığın kaynağı olarak görülmektedir. Dolayısıyla Burjuvazi de işçi sınıfının yaşadığı konut sorunu üzerine eğilme ihtiyacı hissetmiştir (Engels,1974, s. 52-53).

Konut sorununu doğuran, aynı zamanda burjuvaziye de doğuran sistemsel adaletsizliklerdir. Dolayısıyla burjuvazinin bu soruna kökten bir çözüm getirmesi düşünülemez. Burjuvazinin bugün için ürettiği çözümler aslında yarın için ürettiği sorunlardır. Sorunu sürekli yeniden üreten bu çözümün adı Haussmann'dır. Engels bu durumu şöyle izah etmektedir:

“Utanç verici ara sokaklar kaybolmuştur. Ama bunların hemen arkasından üstelik çoğunlukla hemen yan sokakta tekrar ortaya çıkmaktadır. Kapitalist üretim tarzının emekçilerimizi her gece tıktıkları hastalıkların üreme yeri olan delikler ya da tavan araları ortadan kalkmamıştır. Sadece başka yere kaydırılmıştır. İlk başta ortaya çıkmalarına neden olan iktisadi gerçeklik aynı şekilde bir başka yerde oluşmalarına neden olur. Kapitalist üretim tarzı varlığını sürdürdükçe konut sorununun emekçilerin kendilerini etkileyen başka bir sorunun çözümünü beklemek budalalık olacaktır. Çözüm kapitalist üretim tarzının yok edilmesinde yaşam ve emeğin tüm araçlarının emekçi sınıfın kendisi tarafından tahsis edilmesinde yatar” (Engels, 1974, s. 74-77).

Engels'in Haussmann çözümü olarak adlandırdığı uygulamanın günümüzdeki görünümü büyük çaplı kentsel dönüşüm-yenileme faaliyetleridir. Yani bu bakış açısıyla **“kentsel dönüşüm, yoksulluğu başka bir yere taşımaktan öte bir anlam ifade etmez”**.

Marksizm'de kente kapitalizmin ürünü olarak menfi bir göz ile bakıldığı düşünülebilir. Hatta üslup çoğunlukla böyledir. Kapitalizmin kentlerde oluşturduğu yabancılaşma ve sefalet sürekli vurgulanmaktadır. Ancak diğer taraftan Marks ve Engels kentin bilinçlendirici etkisini “ilerici” bir durum olarak belirtmekte ve olumlamaktadır. Komünist Manifesto'da kentleşme burjuvazi devriminin ilerici yönü olarak şu şekilde ele alınmıştır:

“Burjuvazi, köyü şehre tabi kılmıştır. Büyük şehirler kurmuş, köy nüfusuna göre şehir nüfusunu büyük ölçüde artırmış ve böylelikle nüfusun önemli bir kısmını, kır hayatının aptallaştırıcı etkisinden kurtarmıştır.” (Marx & Engels, 1970, s. 48)

Batı düşüncesinde ve özellikle Marksist literatürde kentin ikili bir işlevi olduğundan söz edilebilir. Kent bir taraftan insanı özgürleştiren, körlükten kurtaran, bilinçlendiren bir ortam olarak anlaşılmış; diğer taraftan ise yoksulluk, toplumsal çözülme ve siyasal patlamalara sebep olan negatif gelişmelerin kaynağı olarak görülmüştür. Dünya çapında köktenci bir işçi devrimi olacaksa bunun koşullarından biri kentleşmenin artmasıdır (Keleş, 2016).

Marx ve Engels çalışmalarında kente özel bir önem vermemişlerdir. Ancak sınıf çatışmasını merkeze alan sosyolojik bakış açılarıyla, 1960’lı yıllarda başlayıp yeni bir kentsel paradigma oluşturan Henry Lefebvre, David Harvey ve Manuel Castells gibi modern kent sosyologlarına odaklanmaları gereken yeri işaret etmişlerdir.

2.2.1. Chicago Okulu: Kent Sosyolojisinin Kuruluşu

Günümüz kent sosyolojisi üzerinde Tönnies, Simmel, Durkheim gibi klasik sosyologların yönlendirici etkisi büyük olsa da bu bilim dalının temelleri iki dünya savaşı arası dönemde Chicago Üniversitesi'nde atılmıştır (Urry, 1995). Kent ilk kez Chicago Okulu’na mensup bilim insanları tarafından sosyolojik bir nesne olarak derinlemesine incelenmiştir.

Robert E. Park kent insanını araştırırken hangi yolların izleneceğini, hangi sorulara cevap aranacağını ortaya koyarak kent sosyolojisinin çerçevesini çizmeye çalışmıştır. Kent zamansız, yapay, fiziksel bir inşadan öte doğanın özellikle de insan doğasının bir uzantısıdır. Kentte kalabalık yaşamın kurulmasını ve devamını sağlayan ulaşım ve iletişim araçları kentin ekolojik örgütlenmesinin temellerini oluşturur. Kent aynı zamanda ekonomik bir yapıdır²⁵. Ekonomik örgütlenmenin temeli ise iş bölümüdür. Park’a göre kent modern insanın doğal habitatıdır (Park, 1967 s. 1-2).

²⁵ Kentin ekonomik boyutu Chicago Okulu sosyologları tarafından çoğunlukla ikinci planda tutulmuştur. Bu durum Okul’un en önemli zaafı olarak değerlendirilebilir.

Park'a göre kent araştırmalarında ele alınması gereken konuların başında nüfus gelmektedir. Nüfusun nereden geldiği, ne şekilde arttığı, iç-dış glerin nüfus değişimini nasıl etkilediği tespit edilmelidir. Ayrıca kent dokusunda nüfusun ne şekilde dağıldığı da oldukça önemlidir. Kent nüfusunun nasıl ortamlarda ne şekilde ikamet ettikleri araştırılmalıdır (Park, 1967, s. 6-7).

Kentlerin büyümesiyle birlikte samimi ve güvene dayalı birincil ilişkilerin yerini gayr-ı şahsi ve rasyonel ikincil ilişkiler almıştır. Bu durum toplum üzerindeki sosyal kontrolü zayıflatmıştır. Park'a göre kentlerde artan suç oranlarının en önemli sebebi bu durumdur. Kentsel su olgusu da öncelikli araştırılması gereken konulardandır (Park, 1967, s. 23-25).

Diğer taraftan zayıf sosyal kontrol, kent sakinlerine bir özgürlük alanı oluşturmaktadır. Aslında kenti çekici kılan unsurlardan biridir bu. Sürekli hoşgörü arayan ve özgürlüğü en büyük ihtiyaç olarak gören "tekiler" kentin karmaşık dokusu içerisinde çoğu zaman fark edilmezler bile. Hatta bazen dllendirilirler.

İster legal ister illegal ister normal ister anormal... Nasıl bir hayat sürmek isterseniz isteyin, kentten daha fazla fırsat bulabileceğiniz başka bir ortam yoktur (Park, 1967, s. 41). "Kent insan doğasındaki iyiye ve kötüyü son noktasına kadar ortaya çıkarır". Dolayısıyla kent insan ve toplumun doğasını anlamak için mkemmek bir laboratuvardır (Park, 1967, s. 46).

Park'ın çizdiği bu yolda ilerleyen Chicago Okulu sosyologları kurdukları yeni bilim ile pek çok kentsel veri ve gözlemin sosyoloji literatürüne girmesini sağlamıştır (Gölbaşı, 2007, s. 24).

Chicago Okulu sosyologları kentin büyümesini "ekolojik" olarak açıklamaya çalışmışlardır. Robert Park İnsan Ekolojisi kavramını ilk defa 1921 yılında kullanır. Burada bahsedilen kavram aslında sosyoloji biliminin farklı bir yorumudur. Park şehri ekolojik teori ile anlamaya çalışmıştır. Kent doğal bir yapıdır ve kentin kendi yasaları vardır. şehrin geneli için geçerli olan kurallar alt birimler için de geçerlidir. Her mahalle tarihsel bir sürekliliğin eseridir ve sakinlerinin yapısını yansıtır. Kentte pek çok tecrit alanı bulunmaktadır. Sınıflar bu bölgelerde izolasyon içinde yaşar. Çoğu

göçmen kolonilerinden oluşan tecrit alanları kendilerini sürdürmeye meyillidir (Weber, 2010, s. 26).

Ernest W. Burgess ise kentin büyüme ve yayılmasını ekolojik teori ile açıklamaya çalışır. Aynı Merkezli Daireler kuramı ile sanayi kentinde mekânın nasıl kullanıldığını açıklar. Aynı merkez üzerinden yavaş yavaş büyüyen daireler üzerinden betimlenen şemanın merkezinde iş merkezleri vardır. Bu sıkışık alanda toprak çok pahalıdır ve mekân dışı doğru patlama eğilimindedir. İkinci halka geçiş alanıdır. İş yeri yoğunluklu bu alanda işçiler bölgeden uzaklaştıkça çöküntü bölgesi oluşmaya başlar. Bölge fakirdir ve gelişmemiştir. Yeni gelen göçmenler bu bölgelerde ikamete başlar ve zaman içerisinde ekonomik refahları arttıkça merkezden dış halkalara doğru kayarlar. 3. halkada işte bu ekonomi durumu düzeldiği için merkezden uzaklaşan ama iş yerine yakın olmak isteyen mavi yakalı işçiler yaşar. 4. halkada artık kentin orta sınıfları ikamet etmeye başlar. 5. halkada ise üst sınıflar yaşar (Burgess, 1967, s. 50). Dışa doğru gittikçe bölgelerin popülaritesi gözle görünür şekilde artmaktadır. Tüm bölgeler bir dıştaki bölgeyi işgal etme çabasıdadır (Özkalp, 2014, s. 340). İşte kent bu şekilde iş yeri yoğunluklu merkezden halkalar halinde dışa doğru büyür.

Kente göç eden ve geleneksel bağlarından sıyrılan gruplar, kentin genişlemesiyle birlikte yaşadıkları bu süreçle ikamet ve mesleklerine göre yeniden şekillendirilir ve konumlandırılırlar (Weber, 2010, s. 28-29). Mekânı şekillendiren ise bir tarafta sosyal uyum diğer tarafta yaşam alanı rekabeti temelinde yürüyen ekolojik bir sistemdir (Harvey, 2016, s. 124). Engels'in Manchester şehrini incelediği eseri de benzer saptamalar içermektedir. Manchester, merkezinde sefaletin, çevresinde ise zenginliğin yoğunlaştığı bir kenttir (Harvey, 2016, s. 125). Yoksullar ellerinden ulaşım için ayırabilecekleri bir bütçe olmadığı için kent merkezlerinde yaşamak zorundadır. Bu bölgelerde kiralar yüksek olduğu için bu kesim oldukça zor şartlarda sıkışık alanlarda ikamet etmek zorunda kalırlar. Zenginler ise özgürce kentten istedikleri kadar uzaklaşabilirler (Harvey, 2016, s. 127). Ancak şu da unutulmamalıdır. Zengin grubun mekânsal tercihleri değişirse mekânsal dağılım da o istikamette değişir (Harvey, 2016, s. 128).

Chicago Okulu sosyologlarından Louis Wirth ise bir yaşam biçimi olarak kentlilik kavramını tanımlamaya gayret göstermiştir. Kentlilerin sosyo-psikolojik özelliklerini

açıklamaya çalışan Wirth, kentin kapsamlı bir tanımını yapar. O'na göre kent 3 özelliği ile kırdan ayrılır. Bunlar büyüklük, yoğunluk ve toplumsal heterojenliktir (Urry, 1995, s. 21).

Ekolojik teori kent çalışmalarındaki öncü niteliği ile 1960'lı yılların sonlarına kadar "kent sosyolojisinde hâkim paradigma" konumunu korumuştur. Ancak 1960'lı yılların sonlarında patlak veren politik gençlik hareketleri, ekolojik teorinin sorgulanmasına da beraberinde getirmiştir. Mevcut paradigma yaşananları açıklamakta yetersiz kalmıştır. Özellikle kent mekânı için verilen politik mücadelelerin artması, kent mekânındaki dağılımı mekanik bir süreç gibi gören Chicago Okulu'nun itibar kaybetmesine sebebiyet vermiştir. Bu süreç kent sosyolojisinde yeni radikal bir akımın doğmasına yol açmıştır (Gölbaşı, 2007, s. 30).

2.2.2. Kent Sosyolojisine Neo-Marksist Bakış ve Kentsel Siyaset

1968 hareketleri, Marksizm'in Avrupa'da yeniden keşfedilmesine olanak sağlamıştır. Bu Neo Marksist bakış kent sosyolojisini de derinden etkilemiştir. Lefebvre, Harvey ve Castells öncülüğünde kenti inceleyen modern kent sosyologları²⁶ Klasik Marksizm'in aksine, soyut ve genel sistemsel çelişkileri değil, kentlerde yaşanan somut çelişkileri incelemişlerdir. Araştırmalarının odağında, kapitalizmin kendini yeniden üretme sürecinde kentin oynadığı rol bulunmaktadır. Kenti incelerken, kullanım değeri-değişim değeri çelişkisi; toplumsal adalet; kentsel hizmetlerin dağıtımı gibi konular üzerine yoğunlaşmışlardır (Aslan, 2003, s. 46).

²⁶ 1970'lerde kentsel çelişkiyi anlamaya yönelik kuramsal çalışmalar hız kazanmıştır. Bu çalışmalar oldukça sağlam pratik ve deneyimler üzerine oturtulmuştur. Zira 1968'deki kopuş ve meydana gelen isyan hareketleri anlaşılmaya çalışılmaktadır. Bu süreçte pek çok bilim insanı ilgisini kent sorununa çevirmiştir. Sınıf hegemonyasındaki değişimler devlet yönetimlerinin de ilgisini çekmiştir. Bilhassa Fransa, yaptığı bilimsel yatırımlarla, daha önce tahmin dahi edilemeyecek alanlarda birçok çalışma yapılmasına vesile olmuştur. Zira devlet bürokrasisi şaşkın durumdadır ve yaşanan toplumsal hareketleri kavramaya çalışmaktadır. Sendikalar, sol partiler, radikal sol örgütler bilhassa kentleşme ve çevre konularında yeni mücadele alanlarının ortaya çıktığını fark etmişlerdir. Bu durum entelektüeller açısından çok cazip bir ortam oluşturmıştır. Duyarlılık çok yüksektir ve araştırmalara maddi imkanlar sağlanmaktadır. Dolayısıyla kısa sürede kentsel çelişkilerin algılanması değişmiştir. Yeni oluşan araştırma ortamı hem kuramsal hem ampirik açıdan güçlüdür. Somut sorunlara somut çözümler önermektedir. Marksist geleneğe bağlıdır. Genellikle siyasi pratiklerden dolayı ortaya çıkan sorunlarla ilgilenmişlerdir ve kendilerini politik çekişmelerden koruyabilmişlerdir. Bu çalışmalar kentin tarihsel dönüşümüne odaklanmış ve yeni bir tarihsel çerçevenin fark edilmesine olanak sağlamıştır (Castells, 1997, s. 21-24).

Dolaylı ücret anlamına gelen konut, eğitim, sağlık, alt yapı, toplu ulaşım gibi kentsel hizmetlerin adil dağılımı için bir savaş vermek gerekmektedir. 1968 olayları göstermiştir ki kent ve kentleşme hem hâkim kesim için hem de sıradan halk için yoğun siyasal anlam taşımaktadır. Kentte var olabilmek için bu mücadelenin içinde kalmak bir zorunluluktur (Keleş, 2016, s. 143).

Toplumsal çatışmaların merkezi konumda olması, modern kentin en belirgin özelliklerinden biri haline gelmiştir. Kent mekânı hem bu çatışmaların yaşandığı yer; hem de bu çatışmaların doğmasındaki temel etkidir. Kent mekânının yeniden üretilmesinde söz sahibi olabilmek için verilen mücadele, iktidar mücadelesinin en görünür boyutudur (Aslan, 2003, s. 46).

Yeni akımın öncülerine göre kent mekânının şekillenmesinde toplumun mevcut yapısı, yani maddi güçler belirleyicidir. Bu maddeci hayat görüşü doğrultusunda kabaca şu savlar ortaya atılmaktadır: “1. Kentsel sistem, emeğin, tüketim yoluyla yeniden üretilmesi sürecinin bir işlevidir. 2. Kentsel toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasında siyasal örgütler önemli bir rol oynarlar. 3. Kolektif tüketim konusu olan kent hizmetleri, siyasallaştırmaya elverişli konulardır.” (Keleş, 2016, s. 143).

Bu bölümde Modern kent sosyologlarından Lefebvre, Harvey ve Castells’in görüşleri detaylı olarak incelenecektir. Birbirinden oldukça etkilenen bu yazarları anlayabilmek ve neo-marksist kent sosyolojisini kavrayabilmek için, yazarların kullandıkları kavramları kendi bağlamı içerisinde ele almak ve açıklamak oldukça önemlidir. Öncelikle bu akımın öncüsü olarak görülen Henry Lefebvre incelenecektir.

2.2.2.1. Henry Lefebvre: Şehir Hakkı

Lefebvre 1967 yılında çıkan ve kent sosyolojisinin yönünü değiştiren “Şehir Hakkı” isimli kitabına şu sözler ile başlar: “Her sistem düşünmeyi sonlandırma, kapatma eğilimindedir. Bu yazı sistemleri parçalamak ufku açmak istemektedir” (Lefebvre H. , 2015, s. 19). Kitap kentsel sorunlarının yapısal olduğunu iddia ederek bunun ancak Marksizm ile açıklanabileceğini söyler. Ancak Marksist metinler kenti açıklamak için yol gösterici olsa da yeterli değildir. Dolayısıyla işe güçlü bir Marksizm eleştirisiyle başlamak gerekmektedir.

Lefebvre'e göre Marx tarihsel nedenlerden ötürü kentleşme sorunlarını gözden kaçırmıştır. Kapital'in çıktığı dönemlerde bugünkü anlamda yoğun kentleşme yeni yeni başlamaktadır. Dolayısıyla bizim elimizdeki bilgiler O'nda yoktur. Kentleşme çok basit ve yüzeysel bir biçimde "gelişen sanayinin zorlaması" kavramına indirgenmiştir. Oysa Lefebvre, "... bu süreç sanayileşmeye hiçbir biçimde indirgenemez, ona anlam verir ve bu alanda ilk plana geçer" demektedir (Lefebvre H. , 2015, s. 150). Marx kentsel problemleri konut sorununa indirgemıştır. Engels de bu alanda çalışmalar yapmıştır. Fakat kent sorunu konut sorununun çok ötesinde bir gerçekliktir (Lefebvre H. , 2015, s. 98).

Lefebvre Marxist literatürde kritik bir yeri olan "**kullanım değeri-değişim değeri**" **ayrımına** çalışmalarında önemli bir yer verir. Ancak olaya farklı bir açıdan bakar. Metaların mekânda üretimini incelemek yerine mekânın meta olarak üretimini inceler.

Mekânın sürekli olarak yeniden üretilmesi kapitalist sistemin kendisini yeniden üretmesinin önemli bir boyutudur. Kapitalizm, mekânı bir metaya dönüştürerek sistemik krizleri aşmayı amaçlamaktadır. Bu süreçte meta olarak mekânın değişim değeri ön plana çıkmaktadır. Ancak Lefebvre kapitalist sistemin dayattığı değişim değerli mekân kavramına karşı, kullanım değerli mekân kavramını ön plana çıkartmaktadır (Aslan 2003, s. 46).

Kapitalizmde kentsel alan sermayenin sermayesidir. Sermaye için kent diğer her şey gibi değişim değeriyle değerlendirilir. Ancak kent yoksulları için kentsel alan, gündelik yaşamı mümkün kılan yerdir. Dolayısıyla temelde her zaman kullanım değeri vardır. Ancak artan değişim değeri kent yoksullarının da kafasını karıştırmaktadır. Sermayenin talepleri doğrultusunda mekân üzerindeki taleplerinin şekillenmesi iştten bile değildir.

Nöbetleşe yoksulluk yaşanan Türkiye, bu durumun canlı bir örneğidir. Çoğu zaman kullanım değeri efradında şekillenen projelerin süreç içerisinde değişim değeri ön plana çıkmaya başlamaktadır. Kent yoksullarının kente tutunabilmek için hangi ölçütü ön plana alacaklarına dair genel bir bilince sahip olduklarından söz etmek mümkün değildir (Aslan 2003, s. 46).

Lefebvre’ün literatüre kattığı ve yoğun bir anlam yüklediği diğer bir kavram da “şenlik”tir. Bu kavram kullanım değeri kavramının en uç noktası olarak tanımlamak mümkündür. Kentlerde sadece sermaye değil aynı zamanda sanat eserleri, bilim ve teknoloji de birikir. Kentteki caddelerin, sokakların, köprülerin, anıtların, meydanların maksimum şekilde kullanılmasıdır şenlik (Lefebvre H. , 2015, s. 22).

Lefebvre kentsel alandaki eserleri “yapıt” ve “ürün” olarak ayırır. Yapıt kullanım değerini ürün ise değişim değerini ifade eder. Sömürünün arttığı toplumlarda yapıt üretimi için gerekli olan yaratıcılık zayıflar, yetenek ortadan kaybolur. Kentsel gerçeklik kullanım değeri ile sıkı sıkıya bağlı bir durumdur. Ancak sanayileşme, değişim değerinin yaygınlaşmasını ve kullanım değerini yok etmeyi hedefler (Lefebvre H. , 2015, s. 23-24).

Sanayi eski bir kent veya kentsel ağ gördüğünde hemen buralara hücum eder, el koyar, talan eder, kendi ihtiyaçları doğrultusunda dönüştürür. Ancak bu durum kentlerde yeni yeni yerleşim bölgelerinin oluşmasını engellemez (Lefebvre H. , 2015, s. 26). İflas etmiş veya topraksız köylüler kente hücum edince kent merkezi bozulur, yoğunlaşır ve dışa doğru patlar. Bu merkez kimi zaman iş merkezlerine dönüşür; kimi zaman yoksullara terkedilir, kimi zaman gettolara evrilir; ancak kimi zaman da tüm gücüyle orada durmaya devam eder (Lefebvre H. , 2015, s. 28). Böylelikle kentler, içinde kırsallık adaları olan bir mozaığe dönüşür. Kente uyum sağlayamamış kesimler her zaman bulunur. Kent ve kır, doğallık ve yapaylık hep iç içedir (Lefebvre H. , 2015, s. 30). Kırdan kopan yığınları çoğunlukla gecekondı mahalleleri kabul eder. Bu mahalleler kır ile kent arasında yetersiz bir aracı rolü oynar. Bu mahallelerin çoğu zaman kentsel yaşam ile ilişkileri belirgin değildir. Yani özetle tarım ve hayvancılık alanında yaşanan kırsal kriz, kentsel krizin en önemli tetikleyici konumundadır (Lefebvre H. , 2015, s. 93).

Sanayi kentinde kent merkezi bir taraftan turistler, bir taraftan çeperlerden gelen işçiler, diğer taraftan kentin diğer sakinleri tarafından “yüksek nitelikli bir tüketim ürünü”ne dönüşür. Kent hem tüketim yeri hem de tüketilen yerdir. Yani sistem sürekli olarak kent merkezinin değişim değerini artırma eğilimindedir. Ancak özel faaliyetler için ayrılmış mekânlar sayesinde kullanım değeri de belirli bir seviyede korunur (Lefebvre H. , 2015, s. 30-31).

Lefebvre günümüz toplumunu “**kent toplumu**” olarak nitelendirir. Sanayi toplumu nitelendirmesini de yanlış bulmaz. Ama bu doğruluk, kavramı ortaya atanların kastettiğinden farklı bir doğruluktur. Sanayileşme ile kentleşme birbirinden ayrılmayacak kadar iç içe kavramlardır. Sanayileşmeye anlam veren ve ona eşlik eden şey kentsel hayattır. Sosyal bilimleri incelerken en önemli başlangıç noktaları sanayileşme ve kentleşme olmalıdır. Hatta kentleşmeyi ve kentsel sorunları sanayileşmenin önüne koymak mümkündür (Lefebvre H. , 2015, s. 59-60).

Lefebvre kent toplumunu sanayi devriminin bir sonucu olarak görür ve toplumun kısa sürede bir bütün olarak kentleşmesini “kentsel devrim” olarak adlandırır (Lefebvre H. , 2013, s. 7). Bu aşamada artık sanayileşme ve iktisadi büyüme sorunları değil, kentsel sorunlar egemen ve belirleyicidir. Yani sanayi toplumu kent toplumunu hazırlayan bir aşamadır. Kentsel devrimle birlikte sanayileşme tamamlanmıştır. Bir dönem kentsellik üretmiş sanayi, artık kentler efradında örgütlenmekte-üretilmektedir. Yani kent toplumu sanayi toplumuna boyun eğdirmiştir (Lefebvre H. , 2013, s. 13-25).

Sanayi toplumunda homojenleşme en temel hedef iken, kent toplumunda ucu bucağı belirli olmayan bir farklılaşma söz konusudur (Harvey, 2015, s. 34). Sanayiler üretim mekânları iken kentler tüketim mekânlarıdır. Zira kent toplumu ihtiyaç yaratma konusunda oldukça mahirdir. Metalaşmayı bekleyen ve henüz ortaya çıkmamış pek çok ihtiyaca sahiptir. Bu açıdan sanayileşmenin manasını ve hedeflerini kentleşmede görmek oldukça önemlidir (Lefebvre H. , 2015, s. 140-141).

Ancak tüm bunlara rağmen kent mekânında kullanım değerini ön plana çıkartmak imkânsız değildir. Sanayileşmenin tüm zorlamalarına direnen, metalaşmayan ve kullanım değerini koruyan kentsel doku, bizim için bir ilham kaynağı olabilir. Kent arazi spekülörlerinin, sermayenin, kapitalist baronların, teknisyen ve planlamacıların isteklerine göre değil, orada yaşayan halkın ihtiyaçlarına göre tasarlanmalıdır (Lefebvre H. , 2015, s. 144). Şenlik tekrar gündelik hayata dahil edilmelidir. Kent hem üretimin hem yapıtların hem de şenliğin mekânıdır (Lefebvre H. , 2015, s. 145).

Lefebvre’ün çalışmalarında “**gündelik hayat**” kavramının da özel bir yeri vardır. Aslında ilk duyduğumuzda aklımıza gelen şeylerden çok da farklı bir anlamı olmayan bu kavrama, kentsel siyasetin cereyan ettiği mekân olarak devrimsel bir mana

yüklemektedir. Gündelik hayat toplumsal geri beslemenin mekânıdır. Küçümsenen ve akademik olarak ilgi çekmeyen bu kavram, aslında hayati öneme sahiptir. Gündelik hayat toplumsal pratiklerden süzülen, arta kalan şeydir ve toplumun kolektif bir ürünüdür. Toplumsal denge gündelik hayat içinde sağlanır. Keza toplumu sarsan dengesizlikler de burada üretilir. İnsanlar gündelik hayatlarında bir sorun görmediği sürece mevcut toplumsal ilişkiler her gün kendini yeniden üretir. Ancak bu toplumsal ilişkiler insanların gündelik hayatlarını sürdürmesini sağlayacak asgari ortamı sağlayamıyorsa işte o zaman devrim başlar (Lefebvre H. , 2015, s. 44).

Devrimlerin ekonomik ve politik yönleri üzerinde pek çok çalışma vardır. Ancak devrimlerin asıl hedefi olan “*gündelik hayatın ortadan kaldırılması*” üzerine yeterince düşünülmemiştir. Marksizm’de bahsedilen geçiş döneminde işte bu mevcut gündelik hayat reddedilecek, eritilecek, dönüştürülecek ve nihayetinde gündelik hayat ile şenlik arasındaki uçurum tamamen ortadan kaldırılacaktır (Lefebvre, 2016, s. 48).

Eğer devrimci bir tasarım yapılacaksa hedef, gündelik hayatı dönüştürerek şenliği yeniden canlandırmak olmalıdır (Lefebvre, 2016, s. 50). Gündelik hayatında şenliği yaşamak herkesin hakkıdır. Bu hak Lefebvre’nün terminolojisinde “**şehir hakkı**” şeklinde yerini bulur.

Şehir hakkı, şehrin her türlü imkanından eşit bir şekilde faydalanabilme olarak özetlenebilecek bir kavramdır. Habitat hakkı, mesken hakkı, katılım hakkı, yapıt hakkı, sahiplenme hakkı, toplum içinde bireyleşme hakkı, özgürlük hakkı gibi pek çok hakkı bünyesinde barındıran üstün bir hak biçimidir (Lefebvre H. , 2015, s. 151). Basitçe geleneksel şehirlere dönme veya şehirde seyahat edebilme olarak formüle edilemez. Ancak “*dönüştürmüş yenilenmiş kentsel yaşam hakkı*” olarak tanımlanabilir (Lefebvre H. , 2015, s. 132).

Kent merkezinden uzaklaştırılmış, çeperlere hapsedilmiş, kenttin imkanlarından yoksun bırakılmış, yani diğer bir deyişle çalışmalarının en ihtişamlı eserine yabancılaştırılmış kent yoksulları için şehir hakkının çok özel bir anlamı vardır (Lefebvre H. , 2015, s. 159). Bu anlamı belki de en güzel ifade eden kavram, aynı zamanda Lefebvre terminolojisinde bir kent hakkı olan “**sahiplenme**” kavramıdır.

Kent şüphesiz tüm sakinlerinin ortak ürünüdür. Ancak kent hakkını daha iyi anlayabileceğimiz bir ölçek, daha işlevsel olabilir. Bireylerin kendi yaratıcı çalışmalarının en önemli eserlerinden biri, yaşadıkları konuttur. Apartman dairelerinde nispeten daha az hissedilebilen bu duygu, müstakıl ve değişim esnekliği olan konutlarda çok daha fazladır. Bunun da ötesinde yapımında ciddi mücadelelerin saklı olduğu gecekondulu türü yapılarda uğruna ölecek seviyeye kadar gelebilir. Bu duygunun ismi “**sahiplenme**”dir. Bireylerin kendi varoluşlarını gerçekleştirebildikleri mekânlarda, mekânla kurdukları ilişki çok daha derindir (Lefebvre, 2003, s.130) Akt: (Kızılay, 2016, s. 27). Varoluşunu gerçekleştirme hissi bazen varlıklı bir insanın evini kendi zevkine göre dekore etmesinde; bazen de bir kent yoksulunun barınabileceği bir konut inşa etmek için verdiği mücadelesinde oluşur.

Sahiplenme Marx terminolojisinde mülkiyetin karşısına koyulan bir kavramdır (Kızılay, 2016, s. 30). Lefebvre ise sahiplenmeyi “tahakküm”ün karşısına koyar. Doğal çevre ile olan ilişkiyi sahiplenme, fiziki çevre ile olan ilişkiyi tahakküm kavramları altında değerlendirir. Doğal çevre ile tahakküm ilişkisi kurulursa doğal çevre tahrip olur. Ancak sahiplenme yıkıcı değil dönüştürücüdür. Toplumun devamı amaçlanıyorsa, sahiplenme temel güzergâh olmalıdır. Sahiplenme olmadan teknolojik gelişmeler olabilir ama toplumsal gelişme olmaz (Lefebvre, 2003, s.130) Akt: (Kızılay, 2016, s. 27).

Tarih boyunca sahiplenilmiş mekânlar ve tahakküm mekânları arasında mücadele yaşanmıştır. Çoğunlukla tahakkümün kazandığı bu mücadelede sahiplenme de asla pes etmemiş her fırsatta direnmiş, bazen mekânı tasarlayacak derecede güçlenmiştir. Tahakküm her zaman egemen sınıfın merkezi iktidarını güçlendirme projesidir. Dolayısıyla steril ve kapalı mekânlar inşa eder (Lefebvre, 2014: 183) Akt: (Kızılay, 2016, s. 29).

Bu anlamda Lefebvre egemen tarafından yapılan kent ölçeğindeki mimari projeleri pek masum bulmaz. “**Şehircilik de niyete göre ayrılır**” der. İyi niyetli projeler bir felsefe ve ideoloji dahilinde yeni toplumsal ilişkiler kurmayı hedefler. Devlet projeleri bilimsel ve tekniktir. Çoğunlukla insan faktörü unutulur. Müteahhitler ise ihtiyaç yaratarak karlarını artırmayı amaçlarlar (Lefebvre H. , 2015, s. 42-43).

Günümüzde enformasyon ve karar merkezi olarak öne çıkan kentte **şehircilik, artık bir ideoloji halini almıştır**. Bu ideoloji, toplumdaki bütün sorunları mekân kavramı içinde değerlendirir ve mekâna dokunarak toplumsal sorunları çözmeyi hedefler. Mekândaki hastalıkları tedavi ederek toplumsal hastalıkları tedavi etmeye çalışan mimarlara Lefebvre “mekân hekimi” ismini vermektedir (Lefebvre H. , 2015, s. 61). Toplumsal çatışmaların mekânı ve sebebi olan kentte şehircilik yapmak aynı zamanda bu çatışmaya taraf olmaktır. Bu anlamda toplumsal bir proje olarak şehirciliğin önemini anlamak, “**kentin dönüştürücü gücü**”nü anlamayı gerektirir.

Toplumsal değişim ve kentsel değişim birbiriyle beraber yürüyen ve birbirine sıkı sıkıya bağlı kavramlardır. Asla biri diğerrinin pasif alıcısı değildir. Toplumsal değişimler kenti, kentteki değişimler de toplumu dönüştürür (Lefebvre H. , 2015, s. 64).

Kent pek çok kültürel-sanatsal eser gibi toplumun bir ürünüdür. Ancak onlardan önemli bir farkı vardır. Kent aynı zamanda toplum denen sanat eserini yapan sanatçılardan biridir. Lefebvre kent ile kitap arasındaki farkı şu şekilde ifade eder: “*Şehir yazar ve buyurur.*” Aynı zamanda “*Şehir okunur çünkü yazılır.*” Kent, sakinlerine emreder, buyurur, hedef gösterir. Aynı zamanda toplumun mekâna yansımasıdır, toplumun söylediği bir şarkı gibi dinlenir (Lefebvre H. , 2015, s. 73-74). Her kentin bir dili vardır. Bu dil kelimelere, kıyafetlere, sanat eserlerine yansır. Kent aynı zamanda “*mesajları alıp veren*” bir aracı gibi yöneten ve yönetilen arasında mekik dokur (Lefebvre H. , 2015, s. 182).

Kent sermayenin örgütlediği pasif bir mekân değildir. Aksine hem sömürüyü hem de direnişi örgütleyen aktif bir yapıdır (Lefebvre H. , 2015, s. 75). Kentin bu dönüştürücü gücünü anlamadan kentsel devrimleri anlamak mümkün değildir²⁷.

Lefebvre, **tüm devrimci hareketlerin kentsel bir boyutu** olduğunu, olmak zorunda olduğunu belirtir. Hatta beklenen devrimin motorunu fabrika işçileri olarak gören Fransız Komünist Partisi ile bu sebeple ters düşmüştür. Marksizm kenti ihmal etmiştir. Fabrika dışı kentsel işçilerin ihmal edilmesi de bu ihmalin farklı bir boyutudur. Kentsel

²⁷ Burada kentsel devrimin ikinci anlamı kullanılmıştır. Yani her devrimin bir kentsel yanı vardır.

işçiler pek çok açıdan fabrika işçilerinden farklıdır. Parçalıdır, dağılmıştır, amaçları- ihtiyaçları çok farklıdır, örgütlenmesi zordur. Çoğu seyyardır, oldukları yere kök salabilmiş değillerdir. Bunları bilmeden bir kentsel devrim örgütleyebilmek mümkün değildir (Harvey, 2015, s. 34).

Paris komünü de göstermiştir ki, devrimci fikirlerin ve hareketlerin kuluçka yeri kenttir. Kentsel işçilere yaşadıkları, şekillendirdikleri, ürettikleri kent üzerinde hakka sahip oldukları bilinci aşılabilirse ancak o zaman düzgün bir siyaset oluşturulabilir (Harvey, 2015, s. 34).

Heterotopya kavramı da Lefebvre’ün devrim stratejisinde önemli bir kavramdır. Mevcut düzen ile çatışan toplumsal grupların inşa ettiği mekânlar heterotopik mekânlardır. Heterotopik mekânlarda yaşayan düzen dışı kentsel grupların şehir hakkı çevresinde bilinçlendirilmesi, örgütlenmesi ve birleştirilmesi, devrime giden yolda “infilak anı”nı yakınlaştıracak önemli bir adımdır (Harvey, 2015, s. 38-39).

Lefebvre’ün 1968 öğrenci hareketlerini anlayabilmek için inşa ettiği kuramsal çerçeve, günümüzde Marksist grupların gerçekleştirdiği toplumsal hareketlerin kavramsal dayanağı haline gelmiştir. Marksist gruplar kentsel sorunlara çözüm ararken, mekânların kullanım değeri ve şehir hakkı kavramlarını temel dayanak noktası olarak belirlemişlerdir. Özellikle kent yoksullarının enformel mekânlar inşa etmesini anlamamızda bu kavramlar bize yol göstermektedir (Aslan, 2003, s. 47). Ayrıca Lefebvre kendisinden sonra gelen Harvey ve Castells gibi diğer neo-marksist kent sosyologlarına da yol gösterici olmuştur.

2.2.2.2.David Harvey: Kapitalizmin Krizi ve Kentsel Adalet

David Harvey de Lefebvre gibi, Marksizm ve Chicago Okulu eleştirisi üzerinden yola çıkmıştır. Aslen coğrafyacı olan ve uzun yıllar akademide Das Kapital üzerinden Marksizm dersleri veren Harvey, eleştirilerine rağmen, günümüz kentsel sorunlarını anlamada en uygun aracın Marksizm olduğu konusunda şüphe duymaz.

Chicago Okulu ekonomik olanın kentsel mekâna etkisini ya ihmal etmiş ya da ikinci planda değerlendirmiştir. Ekonomik temellerden doğan toplumsal ilişkilerin kentsel mekâna yansımaları görmezden gelmiştir. Harvey, Engels’in Manchester üzerine

yaptığı sınıfsal analizini, Chicago Okulu'nun kültüralist yaklaşımının önüne koymaktadır. Zira kendilerinden 80 yıl önce yazmış olmasına rağmen Engels, sınıfsal durumun kentsel mekâna etkisini ön plana çıkartmasıyla, daha açıklayıcı bir projeksiyon sunmaktadır (Harvey, 2016, s. 15-24).

Marx'a göre belirli bir üretim tarzı sürekliliğini sağlayabilmek için kendi koşullarını sürekli olarak yeniden üretir. Siyaset, hukuk, ideoloji gibi üst yapısal kurumlar bu amaca hizmet eden araçlardır (Harvey, 2016, s. 184). Dolayısıyla *“toplumsal bir biçim olarak kentsellik, inşa edilmiş bir biçim olarak kent ve egemen üretim tarzı arasındaki ilişkiler”* bağlamında bir takım ön tespitler yapmak önemlidir.

Kentler önceden üretilmiş ürünlerin ve sabit yapıların biriktiği bir depodur. Kentler belirli bir üretim tarzına hizmet etmek üzere şekillendirilmiştir. Kentselliğin temelinde iş bölümü ve hiyerarşi vardır. Bununla birlikte kent, bir taraftan mevcut üretim tarzının devamına hizmet ederken diğer taraftan bir sonraki üretim tarzının da doğum yeri, yani bir devrim merkezidir (Harvey, 2016, s. 188).

Marx'ın kapitalizm eleştirisinin en temel noktası sonu gelmez artık değer üretme dürtüsüdür. Kapitalist sınıf eline geçen artık değeri en üst seviyeye çıkarmak için işçi sınıfının yaşam koşullarını asgari düzeyin altına itmekten çekinmez. Yani emek gücü kendi ürettiğine yabancılaştırılarak insanlık dışı yaşam koşullarını kabule zorlanmaktadır (Harvey, 2016, s. 205).

Marx'a göre modern kent kitleleri kırsal ahmaklıktan kurtarmış, bununla birlikte kırı kente, doğu kentlerini batı kentlerine bağlayarak hiyerarşik bir sistem kurmuştur. Bu sistem serveti bir noktada (Kuzey Amerika ve Batı Avrupa) toplamakta ve küçük bir azınlığın kontrolüne vermektedir (Harvey, 2016, s. 237).

Bu temel bilgiler Marksist bir kent kuramı oluşturmada şüphesiz yol gösterici olacaktır. Ancak kentsel sorunları Marx üzerinden anlayabilmek için bazı araçlara ihtiyaç vardır. Zira genel olarak günümüz siyasal sorunlarını Marx üzerinden anlamak için bazı araçlara ihtiyaç vardır. Örneğin emperyalizmi Lenin; sivil toplumu Gramsci; devleti Miliband ve Poulanzas; meşruiyet-teknolojik rasyonalite gibi konuları Frankfurt Okulu yorumları sayesinde Marxizm gözüyle anlayabiliyoruz (Harvey, 2008, s. 19).

Bugüne kadar Marksist literatürde rant, kentsel alt yapı ve konut yatırımları gibi sorunlar üretimin değil yeniden üretimin bir uzantısı olarak görmüş ve kentsel sorunlara tali bir rol verilmiştir. Dolayısıyla Marksist kentsel bir kuram oluşturmak için yeterli araçlar bugüne kadar oluşmamıştır.

Bugün açıkça görülmektedir ki rant, kentsel alt yapı ve konut yatırımları sermaye birikim sürecinde tali değil belirleyici bir rol oynamaktadır. İnşaat yatırımlarına konu olan kentsel araziler basit bir toprak parçası değil, çok katmanlı siyasi bir oluşumdur. Kent tarihi boyunca toplumsal gruplar arasında yaşanan çatışmalar sonucu oluşmuştur ve bu mücadele asla sona ermeyecektir (Harvey, 2015, s. 13).

Tekrarlamak gerekirse kentsel mekân, uzun bir sürecin sonunda oluşmuş katmanlı bir yapıdır²⁸. Dolayısıyla kişiler ve yapılar kademeli olarak mekân içinde yerlerini alırlar ve bunların her biri, yerleştiği yerde kalıcı olma eğilimindedir (Harvey, 2016, s. 155). Üzerinde kişi ve yapıları barındıran toprak asla sıradan bir meta olarak değerlendirilemez. Zira olduğu yerde kalıcıdır ve yeri asla değiştirilemez. Üzerine yapılan yatırımlar uzun ömürlüdür. Kullanım süresine oranla nadir el değiştirir. Sahibine tekелci avantajlar sağlar. Dolayısıyla toprak, mutlak niteliği ile, kapitalist sistem içindeki diğer mallardan farklı bir konuma sahiptir (Aslan 2003, s. 50).

Kente daha önce gelenler çok daha fazla seçeneğe sahiptir. Ancak bu seçenekler her geçen gün azalmaktadır. Ayrıca zenginlerin seçenekleri her zaman daha fazladır (Harvey, 2016, s. 156). Kente yeni gelenler, seçenek azlığından dolayı tekелci konumları olan mekân sahipleriyle karşılaşır. Bu süreçte kişiler üzerine kalan maliyet²⁹ artar ve ezilen taraf olurlar. Tekелci konumları ve tükenmeyen mekân ihtiyacı

²⁸ Harvey kentsel yapının oluşumunu süzülme veya patlama kuramı diye adlandırdığı bir görüş ile açıklar. Zenginler rahatlıkla mekân değiştirebilmektedir. Daha iyi bir konutta yaşamak da herkesin hayalidir. Zenginler bulundukları konutları terk ettikçe, daha fakir olan kesimler o konutlara yerleşir. Dolayısıyla süreç içerisinde fakirler de daha nitelikli konutlara ulaşmaktadır. Ancak sosyo ekonomik yapının tabanında olan insanların ev almak gibi bir hayalleri olamaz. Onların en büyük gücü zenginlerin onlarla yakın olmak istememesidir. Patoloji olarak görülen varlıkları sayesinde zenginleri bölgeden uzaklaştırabilmektedirler. Fakat şu unutulmamalıdır ki Zenginlerin bu süzülme önleyecek siyasi gücü her zaman vardır (Harvey, 2016, s. 160).

²⁹ Bu maliyetler için Harvey “**tüketici artığı**” kavramını kullanır. “Tüketici artığı bir bireyin bir mala ödediği ile bu maldan vazgeçmemek için ödemeye hazır olduğu bedel arasındaki farktır. Kullanım değerinin değişim değeri açısından hesaplanmasına yarar.” (Harvey, 2016, s. 158). Emlakçı, konut sahibi vb. yapılara giden para tüketici artığını emmektedir.

sayesinde ev sahipleri bir sınıf olarak ortaya çıkar. Ev sahipleri aslında rakip olmalarına karşın benzer davranış örüntüleri sergilerler. Bekledikleri rantları elde edemezlerse mülklerini piyasadan çekerler (Harvey, 2016, s. 158). Harvey bu noktadan hareketle, Lefebvre’ü takip ederek, kullanım-değişim değeri ayrımına özel bir önem verir.

Marx’a göre bir malın kullanım değeri o malın yararlılığında gizlidir. Değişim değeri ise üretilen kullanım değerini kullanıcıya devrederken oluşan değerdir (Marx, 2018, s. 48-53). Harvey Marxist bir kent sosyolojisinin çıkış noktasının bu ayrım olması gerektiğini savunur (Gölbaşı, 2007, s. 37).

Harvey’e göre kapitalizm doğası gereği sürekli olarak karşılaştığı krizleri, kentsel mekân üzerinden değişim değeri üreterek aşar. Harvey sermayenin bu manevrasına **“sermayenin 3. döngüsü”** adını verir.

Kapitalizm süreç içerisinde oluşan emek ve sermaye fazlası sebebiyle, döngüsel olarak krizler yaşar. Bu emek ve sermaye fazlasını soğurmada kentleşme kritik bir öneme sahiptir. Sermaye devri ve çalışma süreleri uzundur. Ayrıca oluşan ürün de uzun ömürlüdür. Dolayısıyla karşılaşılan döngüsel krizleri çözmeye de uzun bir süre erteleyebilmektedir. Ancak bu erteleme sonucunda çok daha büyük bir krizin patlak vermesi muhtemeldir. Dolayısıyla değişim değeri oluşturmak için kentsel mekâna yapılan yatırımlar her zaman krize meyyaldir (Harvey, 2015, s. 88).

Kentler artı ürünün toplumsal ve dolayısıyla coğrafi olarak yoğunlaşması ile oluşur. Kapitalizm siyasetini karlı şekilde artı ürünü üretecek ve emecek yerler bulmak üzerinden şekillendirir. Bu iktisadi süreçte ikinci döngüye girebilmek için hem talep devam etmeli hem de maliyetler yükselmemelidir. Örneğin iş gücünden kaynaklı bir maliyet artışı olursa ya göçmenler üzerinden ucuz iş gücü bulunur ya da sermaye ucuz iş gücünün olduğu yerlere doğru hareket eder. Ham madde maliyetindeki artışları doğal kaynak keşifleriyle; Pazar daralmasından kaynaklanan talep düşüşünü inovasyon ve reklam yatırımlarıyla çözmeye çalışır. Ancak ikinci döngüye girip kar artmaz ise bu durumda sermaye 3. döngüye girmeyerek toprağa yatırım yapar. Kapitalist kentleşmeyi yönlendiren işte bu emek ve sermaye birikimi sorunudur (Harvey, 2009). Ancak şu unutulmamalıdır ki kapitalist sistemde hiçbir mekân

insanların ihtiyacı için üretilmez. Yaratılmış tüketim için mekân üretilir. Bu yeni bir sınıfsal coğrafya üretir. Siyasal eşitsizlik ve adaletsizlik üretir. Oluşan bu “**kentsel adalet**”sizlik, üzerinde düşünmemiz gereken bir kavramdır.

Harvey kentsel sorunları adalet bağlamında ele almak gerektiğine inanır. Adaleti “*çatışan talepleri çözmek için bir ilke ya da ilkeler kümesi*” şeklinde tanımlar. Bu ilkeler kümesini de 3 başlık altında inceler. İhtiyaç³⁰, ortak yarara katkı ve liyakat. Kentleşme süreci adalet ilkelerine uygun şekilde yürütülmezse buradan toplumsal çatışma doğar (Aslan, 2003, s. 50). Bu toplumsal çatışmanın en görünür nedenlerinden biri de sermayeye uygulanan “**mülksüzleştirme**” stratejisidir.

Mülksüzleştirme bir taraftan kent yoksullarının emeğinin aşırı sömürsü için zemin hazırlarken diğer taraftan ellerinde kalan son mal varlıklarını da yitirmelerini sağlar. Dolayısıyla alt sınıfların toplumsal yeniden üretimi her geçen günü daha da güçleşmektedir. Bu adaletsiz durum kentsel toplumsal hareketlerin önemli bir çıkış noktasıdır (Harvey, 2015, s. 106).

“*Mülksüzleştirme yoluyla sermaye birikimi*³¹”nin kentsel mekâna yansıması kentsel dönüşümdür. Bu yöntemle kent yoksullarının elindeki en önemli varlıkları olan konutları ellerinden alınmakta veya onlara bu tehdit iyiden iyiye hissettirilmiştir. Artık kentsel mekânda gecekondular yok denecek kadar azdır. Olanlar da yok olma tehditini derinden hissetmektedir. Marx’ın ilkel birikim kavramı para ve piyasa ilişkileri üzerine bina edilmiş bir kavramdır ve bir sınıfın elindeki tüm mal varlığına el konulmasını kapsamaz. Harvey bu eksiği kapatmak için mülksüzleştirme yoluyla sermaye birikimi kavramını oluşturmuştur.

Mülksüzleştirme ilk zamanlarda gayr-ı resmi yapılırken zamanla devlet eliyle yapılır olmuş, yani meşrulaşmıştır. Özellikle 1973 petrol krizi sonrası oluşan aşırı sermaye

³⁰ Gıda, konut, eğitim-sağlık-ulaşım-alt yapı yatırımları vs.

³¹ Marx’ın “ilkel birikim” kavramına karşı Harvey’in geliştirdiği alternatif bir kavramdır. Marx’a göre ilkel birikim i toprağın özelleştirilmesi ve metalaştırılması, köylü nüfusunun yerinden edilmesi (topraksızlaştırılması), kolektif hakların özel haklara dönüşümü, müşterek olanın haklarının bastırılması, emek gücünün metalaşması ve alternatif üretim ve tüketim tekniklerinin bastırılması” gibi süreçleri ifade eder (Marx, 2018).

birikimini emmek için kullanılmıştır. Bu süreci desteklemek için kurulan uluslararası finansal sistemler sayesinde artarak devam etmiştir (Kızılay, 2016, s. 17-19).

Mülksüzleştirme ile mücadele etmek için uygulanacak strateji ise Lefebvre’ün tabiriyle mekânın sahiplenilmesidir. Zira mülksüzleştirme, yine Lefebvre’ün tabiriyle, şehir hakkına karşı en büyük saldırdır (Harvey, 2009).

Kentsel dönüşüm yoluyla biriken sermayenin emilimi oldukça karanlık bir yüze sahiptir. Bu süreç sonucunda kent yoksulları, siyasal iktidardan dışlananlar ve ayrıcalıksızlar acı çeken taraf olur. “**Yaratıcı yıkım**” olarak da adlandırabileceğimiz bu sürecin sınıfsal boyutu gayet açıktır ve şiddet ayrılmaz bir parçasıdır. Belki nesiller boyunca orada yaşamış halk, devletçe desteklenen bir zor yoluyla yerlerinden edilmekte ve neredeyse tüm kentsel haklardan yoksun bırakılmaktadır. Diğer taraftan bu “varoş temizliği” sırasında toprak neredeyse maliyetsiz şekilde ele geçirilmektedir.

Robert Park şunları söyler: “*Kent ve kentsel ortam insanın içinde bulunduğu dünyayı kendi arzuladığı şekle sokma çabasının en tutarlı ve genel anlamda en başarılı anını temsil eder. Ama insanın yarattığı dünya olan kent bundan böyle yaşamaya mahkûm olduğu dünyadır. İnsan şehri inşa ederken kendini de yeniden inşa etmiştir*” Bu tespitten yola çıkarak Harvey de şunları söyler: “*Kolektif olarak kentlerimizi üretirken kolektif olarak kendimizi de üretiriz. Kentlerin nasıl olması gerektiğine dair projelerimiz insan olanaklarına kim olmak istediğimize ya da kim olmak istemediğimize dair projeler olur o halde*” (Harvey, 2008, s. 196). Bu anlamda şehir hakkını kenti ve kendimizi şekillendirebilme hakkı olarak tanımlarsak, günümüzde kent sadece küçük bir toplumsal elitin hakkıdır diyebiliriz. Bu kapitalist kentleşme tarzı 1871 Paris ve 1968 ABD hareketleri gibi pek çok toplumsal isyana sebep olmuştur. Dünyanın dört bir yanında benzer isyan işaretleri bulunmaktadır ve her an bulaşıcı hale gelebilir. Bu durumu önlemenin yöntemi ise artık ürün üzerinde demokratik denetimdir ve Lefebvre’ün dediği gibi: devrim ya kentlidir ya da hiçbir şeydir (Harvey, 2009).

Diğer taraftan ekonomik ve siyasal açıdan güçlü olan kesimin yaşadığı mekânlarda tam tersi bir görünüm oluşmaktadır. Zira bu kesim istediği zaman yerini değiştirebilme esnekliğine ve yaşadığı mekân üzerinde oluşturulan kentsel politikalara müdahale

edebilme gücüne sahiptir. Dolayısıyla Yaratıcı yıkım olayına bakışları tamamen pragmatisttir. Yani mülksüzleştirme süreci zenginleri daha zengin, fakireler de daha fakir kılarak servetin yeniden dağılımında önemli bir işlev üstlenmektedir. Kentteki mekânsal eşitsizlikleri derinleştiren bu süreci anlayabilmek için kentsel siyasal süreçleri iyi anlamak gerekir (Harvey, 2016, s. 72).

Dolaylı gelir dediğimiz kentsel gündelik hayattaki dışsal faydalar kent yoksulları için çok büyük bir önem taşıırken zengin kesim için hiçbir anlam ifade etmemektedir. Yoksul kesimler dışsal bir faydanın azalması veya yeni dışsal bir maliyetin ortaya çıkmasına karşı oldukça tahammülsüzdür. Zengin kesim fiyat ne olursa olsun kentsel nimetlerden vazgeçmezler. Ancak Yoksul kesim ufak bir bedel karşılığında bu nimetleri feda etme eğilimindedir. Yani zenginler mekâna hükmederken yoksullar mekânın esiri³² olmaktadır (Harvey, 2016, s. 81).

Kamusal mallar tüm kentsel nüfusun hizmetine sunulmaktadır ancak eşitsiz şekilde (Harvey, 2016, s. 85). Kentsel adaleti sağlamak için dezavantajlı kesimlerin kamusal hizmetlere ulaşabilmesinin önündeki tüm engeller kaldırılmalı ve başarı şansını artıracak siyasi ve iktisadi mekanizmalar kurulmalıdır (Harvey, 2016, s. 111). Görüldüğü gibi kamusal yatırımların mekânsal dağılımı gelirin yeniden dağılımında çok önemli etkiye sahiptir. Ancak kentse coğrafi eşitsizlikler her geçen gün artmaktadır. Hatta Harvey'in tabiriyle “**eşitsiz coğrafi gelişme**” kapitalizmin kendini yeniden üretirken uyguladığı önemli stratejilerden biri haline gelmiştir.

Eşitsiz coğrafi gelişim gösteren günümüz metropoliten dünyası, servet ve iktidarın eşitsiz coğrafi dağılımı sonucunda oluşmaktadır. Bu metropoliten doku içerisinde siyasal ve ekonomik olarak dışlanan kesimler kentsel mekânın dışına itilmekte ve çeperlerde sefalet adacıkları oluşturmaktadırlar (Harvey, 2008, s. 187). Sefalet adacıkları zaman zaman zenginlik adacıklarıyla fiziksel olarak çok yakın gözüke de aslında aradaki mesafeler çok uzaktır. Parçalı kent yapısı içinde farklılıklar arasındaki

³² Yoksul kesimleri köleleştirmenin diğer bir yöntemi de borçlandırarak ipotekli konut sahibi yapma ve böylece halkı muhafazakâr politikaları desteklemeye zorlama uygulamasıdır (Harvey, 2015, s. 97).

sosyal iletişim neredeyse bitmiştir (Harvey, 2008, s. 189). Eşitsiz coğrafi gelişme sebebiyle kent içinde ve kentler arasında³³ hiyerarşik bir yapı oluşmaktadır.

Kentsel mekân içindeki toplumsal hiyerarşiyi sadece konutların mekânsal dağılımı üzerinden açıklamak eksik kalacaktır. Kentin mekânsal şeklini anlamak için toplumsal bir mekân felsefesi oluşturulmalıdır (Harvey, 2016, s. 34). Kentsel mekânın mevcut şekli o kentteki kültürü, toplumsal yapıyı simgeler. İhtiyaçlar, korkular, heyecanlar, amaçlar mekân üzerine nakşedilmiştir (Harvey, 2016, s. 35). Hausman'ın tasarladığı her biri büyük bir meydana çıkan geniş Paris bulvarlarının simgesel anlamına ileride geleceğiz. Meydanlar, caddeler, kamu binaları gibi yapılar devlet otoritesini kendine has yöntemlerle simgeleyen mekânlardır. Günlük hayat içerisinde sürekli olarak karşılaşılan bu mekânlar mesajlar ileten aracı bir rol üstlenmişlerdir. Simgesel anlam bombardımanı bina içlerine dahi yansımaktadır. Kamusal binaların iç tasarımları da toplumsal süreçlerin doğası hakkında mesajlar içermektedir. Örneğin Kiliselerin tasarımı bu anlamda incelemeye değerdir. Zira sosyal hiyerarşi konusunda simgesel önemi büyüktür. Tipik bir 18. yy. kilisesinde korodakiler Tanrı'ya daha yakın, yani ayrıcalıklı konumdadır. Bu durum kilise ve asillerden oluşan ikili iktidar yapısını simgelemektedir ve dönemin toplumsal yapısına dair ipuçları vermektedir.

Kentler her türlü mesaj ve simgeyi içeren mekânlardır. Ancak önemli olan halkın yapılı çevreden ne mesaj aldığıdır. Yapılı çevre ve halk arasındaki bilinç ötesi iletişimi kavrayabilmek için bir psiko-dilbilim inşa edilmelidir (Harvey, 2016, s. 36). Mekânı anlamak istiyorsak onun taşıdığı simgesel manaları ve bu manaların davranışlar üzerindeki etkilerini anlamak zorundayız (Harvey, 2016, s. 40). Ancak şu unutulmamalıdır. Şehir plancıları tarafından kentsel mekâna işlenen simgesel anlamlar uzaydan inmemiştir. Davranışları yönlendiren binalar değil toplumdaki iktisadi ve sosyal ilişkilerdir. Plancının yaptığı sadece tercümedir. ***“Toplumsal süreç dilini mekânsal biçim diline çevirmiştir”*** (Harvey, 2016, s. 49).

³³ Burada ülke içindeki kentler arasında değil, tüm dünya kentleri arasında oluşan ve ucu Kuzey Amerika ya da Batı Avrupa'ya uzanan global hiyerarşik yapı kastedilmiştir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi sermaye birikimi her zaman coğrafi bir mesele olmuştur ve kapitalizm karşılaştığı krizleri uzamsal çözümlerle aşmaya çalışmıştır. Bu süreçte farklı coğrafi bölgeler ve toplumsal yapılar kapitalist sisteme eşitsiz şekilde dahil edilmektedir (Harvey, 2008, s. 40).

Komünist Manifesto daha giriş cümlesinde tespit ettiği sorunu Avrupa’da konumlandırmıştır. Ancak gelişen iletişim ve ulaşım araçları sayesinde sermaye mekân bağımlı olmaktan kurtulmuştur (Harvey, 2008, s. 41). Günümüz dünyasında yerkürenin bir ucundan çıkan hammaddeler bir başka ucundaki işçilerin elinde işlenip yine diğer ucundaki pazarda satılmaktadır. Ulusal kendine yeterli yerini uluslararası karşılıklı bağımlılığa bırakmıştır. Bu süreçte kapitalizm tüm dünyaya kendi üretim sistemini dayatmakta ve yeni dünyayı bu sisteme göre şekillendirmektedir. Kapitalizm ayakta kalmasını Lefebvre’ün tabiriyle “uzamın işgal etmesine”, “uzam üretmesine” borçludur. Olası alternatif bir sistemin en az kapitalizm kadar coğrafi ufku olmalıdır (Harvey, 2008, s. 42). Manifesto’da temel siyasal hedef ulus devlet iktidarını ele geçirmek gibi görünse de “tüm dünya işçileri birleşin” çağrısı daha geniş bir coğrafi ufuk olduğunu bize göstermektedir (Harvey, 2008, s. 42). Ancak küresel olarak işçi sınıfı, refah düzeyi açısından birbirinden çok uzaktır. Gelişmiş ülke işçilerinin zincirlerinden başka kaybedecek çok şeyleri vardır. Bu durum küresel bir devrim bilinci oluşumunun önündeki en büyük engeldir (Harvey, 2008, s. 60).

Harvey söylemsel anlamda küreselleşme ve evrensellik iddiaları üzerine de oldukça kafa yormuştur. Küreselleşmenin karşısına bedeni koyar ve **küreselleşme-beden ikilemini** inceler. Küreselleşme ticaret ve finans piyasasındaki ulus devlet denetimlerini kırmak için geliştirilen kapitalist bir stratejidir. Aynı zamanda işçi hareketlerini kırma noktasında da siyasal bir araç olarak kullanılmaktadır (Harvey, 2008, s. 27).

Ancak günümüzde gelişen postmodernizm vesilesiyle küreselleşmenin evrensellik iddiaları yerini **farklılıkların zenginlik olduğu görüşüne** bırakmaktadır. Zira küreselleşme ile gelen evrensellik iddiaları ve bu çizgide oluşan akımlar dünyayı anlama konusunda eksik kalmaktadır (Harvey, 2008, s. 29). Foucault’nun oluşturduğu çerçevede küreselleşmeye karşı siyasal direnişin mekânı olarak “beden” kavramına vurgu yapılmaktadır (Harvey, 2008, s. 30). Beden, küreselleşme kavramından ayrı

düşünemeyiz. Zira “küreselleşme, milyarlarca birey arasındaki toplumsal ve mekânsal ilişkilerden ibarettir” (Harvey, 2008, s. 31).

Bedenin dönüştürücü gücü asla ihmal edilmemelidir. Bedenler siyasi toplulukları kurucu üyesidir. Her şeyi içselleştirir. Dolayısıyla her şeyin ölçüsüdür (Harvey, 2008, s. 128). Günümüzde kölelik olmadığı için kapitalistler meta ve emek üzerinde hak iddia edebiliyorken beden üzerinde hak iddia edemezler. Bedenler etkisiz, pasif, uysal şekilde düşünülemez. Sermayeyi oluşturan emektir. Bedeni et parçası olmaktan kurtarıp siyasi bir aktör haline dönüştürmek temel devrimci hedef olmalıdır (Harvey, 2008, s. 149).

Tahrir meydanındaki protestolardan, “Wall Street’i işgal et” hareketine kadar yaşanan gelişmeler şunu göstermektedir: “*Kamusal alanda toplanan bedenler en etkili muhalefet aracıdır*” Önemli olan sosyal medyadaki gevezelikler değil meydanlardaki bedenlerdir (Harvey, 2015, s. 223).

Evrensellik iddialarının diğer sakıncalı boyutu da insan hakları ile çelişen yönlerinin olmasıdır. Harvey’e göre “*her türlü evrensellik iddiası sorunludur*³⁴.” Zira **farklı olma ve uzam üretme hakkı en temel haklardandır** ve mümkün olduğunca geniş tanımlanmalıdır. Katı ve dar şekilde tanımlanan, dayatma içeren her türlü politika insan hakları açısından sorgulanmalıdır (Harvey, 2008, s. 113).

1947 yılında Amerikan Antropoloji Derneği, benzer kaygılarla bir açıklama yapmıştır. Derneğe göre batı ülkelerinde hâkim olan değerlerin dar çerçevesine hapsedilen bir insan hakları bildirgesi endişe vericidir. Beyannamede insanların kendi kültürleri ve gelenekleri doğrultusunda yaşama hakları olduğuna dair maddeler olmalıdır. Farklılıklara saygı kavramının çekirdeği farklı kültürlerle saygıdır. Mevcut beyannamede adeta kültürel değerleri niteliksel olarak sıralayabilecek bir kıstas varmış gibi düşünülmüş, batılı değerlerin de bu değerler sıralamasının zirvesinde olduğu ön kabulüyle hareket edilmiştir. Kıstaslar belirli bir kültürel bağlam içinde meydana

³⁴ Ancak Harvey de tüm zorlukları aşıp evrensel ilkelere ulaşabilme çabasındadır.

çıkar. Dolayısıyla mevcut insan hakları beyannamesi tüm insanlığa uygulanabilir nitelikten uzaktır (Harvey, 2008, s. 113-115).

Hakların evrenselliği düşüncesi, farklı olma hakkı ile çelişmektedir (Harvey, 2008, s. 120). Ancak doğru şekilde düzenlenmiş bir haklar sistemi ile toplumsal eşitlik sağlanabilir ve farklı kimlikler garanti altına alınabilir (Harvey, 2008, s. 121). Bunu yapabilmek için de bir ütopya şuuru oluşturulmalıdır.

Harvey **ütopyaları**³⁵ uzamsal biçim ve tarihsel süreç ütopyaları olarak ikiye ayırır. Thomas More tarzı ütopyalar uzamsal biçim ütopyalarıdır. Tarih durdurulmuş, toplum nihai mükemmelliğe ulaşmıştır. Sistem sabitlenmiştir ve mevcut şekli bozulmaması için denetim altına alınmıştır. Hayata geçirildiği andan itibaren tarihsellik ile karşılaşan bu ütopyalar denetimi tarihsel süreçlere bırakmak zorunda kalacaklardır (Harvey, 2008, s. 202).

Süreç ütopyacılığının en bilinen örneği Hegel'dir. Amaç tarihe yön vermektir. Kendinde şeylerin kendi için şeylere dönüşüm sürecinin tarihi ileri götürdüğünü söyler. Marx da bu felsefeyi takip etmiştir. Ama değişimin motorunu tin değil sınıf mücadelesi olarak görmüştür. Sınıfsız topluma geçmek için olması gereken kendinde sınıfların kendi için sınıflara dönüşmesidir (Harvey, 2008, s. 214). Görüldüğü gibi Marx da aslında bir süreç ütopyacısıdır. Tıpkı karşısında şiddetle durduğu "Laissez faire" gibi (Harvey, 2008, s. 216). Görünmez el teorisi piyasanın kendi işleyişine bırakılırsa mükemmel dengeyi bulacağına inanan bir süreç ütopyasıdır. "*Eşit olmayanların eşit muameleye tâbi tutulması kadar eşitlikten uzak bir şey yoktur.*" diyen Marx da buna karşılık, sınıfsız topluma geçiş sürecini aşamalarıyla anlattığı bir süreç ütopyası geliştirmiştir (Harvey, 2008, s. 219).

Süreç ve tarihsellik Marx'ın çok önem verdiği kavramlardır. Bunu şöyle ifade eder: "İnsan gelişiminin tarihi coğrafyasında doğal olmayan hiçbir şey yoktur. Biz doğa üzerinde bir doğal güç olarak etki yaparız ve kontrol edemeyeceğiniz sanat eserleri yaratmaya çalışırız. Hiçbir mimar, mevcut koşullardan ve kısıtlamalardan muaf

³⁵ Ütopyalar mutluluk verici cennetler şeklinde tasarlanan ama her zaman baskıcı ve totaliter bir cehenneme dönüşme tehlikesi bulunan hayal dünyalarıdır (Harvey, 2008, s. 193).

değildir. Hiçbir mimar kendi eylemlerinden çıkan sonuçlardan bağımsız olacak kadar yaşam alanına hâkim olamaz.” (Harvey, 2008, s. 284).

Harvey’e göre günümüz Marksist düşüncesi ütopyalardan vazgeçtiği için meşru otorite sorununa bir alternatif geliştirememektedir. Ütopyalar olmadan hangi limana doğru yelken açmamız gerektiğini bilemeyiz (Harvey, 2008, s. 232).

Harvey’in önem verdiği kavramlardan biri de Foucault’dan aldığı “**heterotopya**³⁶”dır. Heterotopyada ütopyalar gibi hayaller değil, gerçekliğin en soğuk yüzü vardır. Toplumda ötekilerin yaşadığı pek çok mekân olduğunu anlatır bize. Heterotopyalar hâkim söyleme alternatiflerin üretildiği yerlerdir. Toplumsal normların en etkili eleştirileri bu mekânlardan çıkar. Foucault’ya göre: “*bu tür uzamların tarihi bize uzamsal biçimlerin radikal anlamda farklı toplumsal süreçlere nasıl ve hangi yollardan ilişkilendirildiğini, bunların toplumun... tutunduğu homojenliği nasıl bozduğunu gösterir.*” Heterotopyalarda³⁷ hâkim toplumsal düzenle bağlantı oldukça zayıftır. Hatta bazen, hapishanelerde olduğu gibi, tamamıyla kopabilir. “*Alternatif bir şeyler yapma mekânları*” olarak da özetlenebilecek bu mekânlarda farklılıklar ilgi çekici olarak görülür. Hatta bu farklılıkların kabul edilebilir ve uygun olduğu pek çok nokta keşfedilebilir. Heterotopyaların en faydalı özelliği toplumun heterojen yapısını anlamamıza sağladığı katlıdır (Harvey, 2008, s. 227).

Harvey kapitalist kentleşme üzerine yaptığı tüm bu tespit ve eleştirileri neticesinde devrimci bir güzergahın nasıl olması gerektiğini aşama aşama belirtmiştir. “**Asi mimar**” diye tabir ettiği devrimci ruh öncelikle şunu anlamalıdır: *Kişisel olan her şey siyasaldır* (Harvey, 2008, s. 288). Ayrıca *siyasal birey toplumsal bir kurgudur*. Kişi mevcut ideolojik yapısına birbirini kesen sayısız sürecin sonucunda ulaşmıştır (Harvey, 2008, s. 289). Ancak birey kendini kurgulayan toplumsal yapıyı dönüştürecek güce sahiptir (Harvey, 2008, s. 292). Bunu yapmanın tek yolu ise siyaseti

³⁶ Heterotopya kavramını Foucault 1966 yılında yazdığı kelimeler ve şeyler isimli kitabında türetmiştir. Kanaatimize göre araştırma mekânımız olan Gazi Mahallesi ve genel olarak politik kent mekânları bu tanıma uymaktadır. Farklı yaşam tarzlarının bulunduğu; ötekilerin yaşadığı ve ötekiliğin mazur görüldüğü, hatta bazen teşvik edildiği; toplumsal heterojenlik mekânlarıdır.

³⁷ Foucault heterotopyaya şu örnekleri verir: Gemi, mezarlık, sömürge, genelev, hapishane vb. Harvey de örnekleri şu şekilde zenginleştirir: Toplama kampı, fabrika, disneyland, alışveriş merkezleri vb.

kolektif hale getirmektir. Kişi kendi gibi düşünenlerle adeta bir cemaat gibi hareket edebilmelidir (Harvey, 2008, s. 294-95). Kişi bireysel eylemlerini evrensel hale dönüştürmek için somuttan soyuta doğru bir geçişe ihtiyaç duyar. Bu soyutlama şiddet barındırdığı için evrensel siyasette yaratıcı bir gerginlik vardır (Harvey, 2008, s. 297). Eşitsiz coğrafi gelişme şartları kişisel alandan siyasal alana geçişi büyük ölçüde baskılar. Dolayısıyla bu koşulları üreten ve sürdüren finans sektörü, eğitim gibi aracı kurumlar dönüştürülmeli veya ortadan kaldırılmalıdır. Yapılı çevreyi yeniden tasarlamak temel hedeftir. Bununla birlikte yukarıda da belirttiğimiz gibi evrensel bir siyaset oluşturabilmek için toplumdaki sonsuz heterojenlik kabul edilerek politikalar geliştirilmelidir. Bu noktada Harvey “**tercüme**” veya “**çeviri**” diye adlandırdığı bir stratejiden bahseder. İstenilen boyutta bir dönüşüm gerçekleştirebilmek için belirlenen stratejiler ve bunu gerektiren koşullar her türlü sosyal, siyasal, ekonomik, ekolojik yapı tarafından anlaşılır olmalıdır. Dolayısıyla tüm söylemsel yapılara tercüme edilmelidir (Harvey, 2008, s. 299). Tercümenin sebebi, eşitsiz coğrafi gelişim koşulları ile mücadele etmektir. İnsanlar arasındaki aşılmaz denilen kopuklukları gidermektir. Bu tercümede en temel ilke saygıdır. “*Başkalarının dünyasında kendimiz olarak yaşama*”yı nasıl başaracağımızın yollarını aramaktır. Ama aynı zamanda ortak yönleri de bulmaktır. Bu süreçte karşılaşılabilecek en önemli zorluk, karşılaşılabilecek sayısız belirsizliktir.

Küresel kolektif bir mücadele için tercüme en önemli aşamalardan biridir (Harvey, 2008, s. 300). Bu aşama geçilince evrensel mücadeleye zemin oluşturacak evrensel ilkelere³⁸ ulaşılabilecektir. Sonuç olarak hâkim paradigma, hegamonik söylem haline gelinecektir. Oluşturulan ortak dil anayasalara, yasalara, kurumlara işlenecektir

³⁸ Harvey kafasındaki evrensel haklar listesini şöyle sıralamaktadır: “1) Yaşam alanı hakkı. 2) Dernek kurma, iyi iletişim hakkı. 3) Doğrudan emek sahiplerinin üretim sürecindeki hakları. 4) İnsanların bedeninin masumiyet ve bütünlüğü hakkı. 5) Dokunulmazlık, istikrarı bozma hakkı. Yani düşünce vicdan ve dini inanç özgürlüğü. 6) İnsanca ve sağlıklı yaşam ortamı hakkı. 7) Ortak mülkiyetli kaynakların kolektif denetimi hakkı. 8) Doğmamış olanların hakları. 9) Uzam üretimi hakkı. Yani istediği yerde yaşama-göç hakkı. 10) Eşitsiz coğrafi gelişme de dahil olmak üzere, farklılık hakkı. 11) Türsel varlık olarak üretim haklarımız (Harvey, 2008, s. 304-08)”.

(Harvey, 2008, s. 303). En az 15-16. yüzyıllardaki İtalyan tüccarları kadar cesaretli olmadan böylesine büyük bir mücadelede başarılı olunamaz (Harvey, 2008, s. 311).

Harvey Lefebvre'ün şehir hakkı kavramını “**ortak alanlar**” üzerinden okumuş ve kentsel siyasal mücadelenin temeline ortak alanlar üzerinde demokratik denetim kurma çabasını koymuştur. Ortak alanların paylaşımı üzerinden yaşanan çatışmalar ancak siyasal mücadele ile çözülebilir. Bu çatışmaların temelinde pek çok siyasal-toplumsal çıkar bulunmaktadır (Harvey, 2015, s. 122).

Bugün kent yönetimleri kentlilere pek çok kamusal mal ve hizmet sunuyorsa bunun sebebi kentsel mekânda ve kentsel mekân için verilen sınıf çatışmalarıdır. Ancak sunulan bu mal ve hizmetlerden eşit şekilde faydalanmak için de siyasi mücadele gerekmektedir (Harvey, 2015, s. 124).

Toplumsal yapı ne kadar kaliteli ortak alanlar üretmiş ise, bu alanlar üzerine sermayenin üşüşme olasılığı o kadar fazladır. Şehir hakkının temel hedefi toplumun kendi ürünü olan ve sermaye tarafından sömürülen kent mekânını geri almak, sermayenin iktidarını yıkmaktır (Harvey, 2015, s. 131). Kentsel toplumsal hareketlerin temelinde de işte bu ortak alan mücadelesi yatmaktadır (Harvey, 2015, s. 17). Ancak bu mücadele basit işgallerle değil, yukarıda da belirtildiği gibi, kolektif şekilde yürütülecek direnişlerle mümkündür (Harvey, 2015, s. 18).

Türkiye'deki kentsel toplumsal hareketler incelendiğinde de benzer bir durumla karşılaşılır. En istikrarlı direniş hareketleri gecekondü mahallelerine uygulanan kentsel dönüşüm projeleri sırasında yaşanmıştır. Çoğu bölgesel kalan bu direnişler bu özelliğine rağmen kentsel doku içerisindeki muhalif hareketlerle ittifaklar kurmayı başarmıştır (Harvey, 2015, s. 22)³⁹.

2.2.2.3.Castells: Kolektif Tüketim Sorunu

Castells de Harvey gibi Lefebvre'ün izinden gitmiş ve kent mekânı için verilen siyasal mücadeleyi kavramsallaştırmaya çalışmıştır. Kentsel toplumsal hareketler üzerinde

³⁹ “Harvey’in Asi Şehirler. Şehir Hakkından Kentsel Devrim'e Doğru” kitabının sunuş kısmında, Ayşe Deniz Temiz'in yazısından alınmıştır.

durmuş ve bu hareketleri tanımlamak için çok önemli bir kavramı literatüre katmıştır:

Kolektif tüketim.

Castells'in "kolektif tüketim" olarak adlandırdığı kavram, Harvey'in "ortak alanlar" kavramına oldukça yakındır. Ama Harvey'in önemini belirtip geçtiği bu kavram Castells'in çalışmalarının odağını oluşturur.

Kolektif tüketim devlet tarafından üretilen mekânsal politikaların, halkın tamamının hizmetine sunulmasıdır. Kentsel işçilerin emeğini yeniden üretmesini sağlar. Lefebvre'nin tabiriyle gündelik hayatın merkezinde olan ve onu derinden etkileyen bir kavramdır. Devlet çok nadiren vergilendirmede ciddi artışlar yapabilir. Dolayısıyla kolektif tüketimi talep ölçüsünde genişletemez. Sosyal konut, toplu taşıma, eğitim-sağlık tesisi, alt yapı, kültürel-ticari faaliyet gibi ihtiyaçların karşılanması kolektif şekilde sağlandığı için bu alan bir mücadele alanı haline gelmektedir. Bu mücadele kentsel toplumsal hareketlerin de çekirdeğini oluşturmaktadır (Urry, 1995, s. 25).

Castells kolektif tüketim ihtiyaçlarının yeteri kadar sağlanamaması durumunu "kentsel kriz" kavramı altında incelemiştir. Bu krizin en görünür boyutu ekolojik krizdir. Ekoloji konusunda dünya genelinde artan bir duyarlılık vardır. Dünya çapında etki yapmış toplumsal hareketlerin çoğu ekoloji temellidir. Özellikle kamuoyu ve basından, hatta pek çok siyasal hareketten de destek görmesi sınıf mücadelesinde dengeleri değiştirmiştir. Bu etki öylesine büyük olmuştur ki toplumu dönüştürmüş, yeni kültürel bir model olarak ortaya çıkmıştır (Castells, 1997, s. 12). Castells'in deyişiyle "Kentsel kriz, ekoloji sorununun temelinde yer alan üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki çelişkinin ortaya çıkarttığı daha geniş bir krizin özel bir biçimidir" (Castells, 1997, s. 15). Sonuç olarak kentsel ve ekolojik kriz toplumsal örgütlenme ve değişimin ana eksenini olarak karşımıza çıkmıştır (Castells, 1997, s. 13).

Franco'ya karşı İspanya'da yürütülen örgütlü protestolar; 1974-75 İtalya; 1975 Londra; 1976 Brüksel; 1975-76 ABD kentlerinde karşımıza çıkan ve günümüze kadar artarak devam eden kentsel toplumsal hareketler, **gündelik yaşamda** karşılaşılan **kentsel krizlerin** doğurduğu yeni örgütlenme biçimini gözler önüne sermektedir. Bu mücadeleler hükümetlerin kentsel politikalarını ciddi anlamda etkilemiştir.

Hareketlerin görünürlüğü arttıkça meşruiyeti de artmıştır. Hatta günümüzde yaygın bir sempati kazanıldığını söylemek mümkündür (Castells, 1997, s. 12).

Kentsel kriz, toplumun tamamının gündelik yaşamının temelinde bulunan kolektif tüketim araçlarının örgütlenmesi sorununu tanımlar. Kapitalist kent örgütlenmesinde tüketim her geçen gün artan şekilde toplumsallaşmaktadır. Bu kolektif tüketim araçlarının üretim ve dağıtımı kentsel yaşamdaki en büyük mücadele alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentsel toplumsal hareketler çoğaldıkça yönetimlerin kente müdahalesi de artmaktadır. Bu müdahalenin her koşulda hâkim sınıf çıkarlarını gözetir şekilde olması siyasal krizi derinleştirmektedir (Castells, 1997, s. 14).

Nüfusa göre açık alanların yetersiz kalması, sürekli yapay çevrelerin üretilmesi ve bu yetersiz mekânların eşitsiz bölüşümünün sınıfsal bir anlamı vardır. Castells'in tabiriyle bu durum *"...teknolojik gelişmenin kaçınılmaz sonuçları değil daha çok faaliyetlerin belirli bir tür toplumsal ve mekânsal örgütlenmesinin ifadesidir."*⁴⁰ Bu örgütlenmede temel hedef sermaye birikimini desteklemektir. Sermaye birikiminin toplumdan daha önemli halde olması bir toplumsal ilişki biçimidir. Günümüzdeki adaletsiz kentleşme sürecinin yapısal kaynağı olan bu ilişki biçimi değiştirilmeden üretilecek kentsel politikalar kentsel sorunlara sadece yama olabilir. Asla çözüm olamaz (Castells, 1997, s. 16).

Sınıflı toplumlar sürekli olarak toplumsal eşitsizlik üretir. Bu eşitsiz koşullarda dolaylı ücretin önemi her geçen gün artmaktadır. Geleneksel eşitsizlik tanımı doğrudan gelirler üzerinden yapılırken artık bu tanımın yetersiz kaldığı anlaşılmıştır. Konut koşulları, mesai süreleri, sağlık-eğitim-altyapı gibi hizmetlere ulaşım, kültürel aktivite gibi toplumsal ayırım noktaları ile genişletilmiş yeni bir eşitsizlik tanımına ihtiyaç vardır (Castells, 1997, s. 27).

⁴⁰ Castells şöyle bir nedensel ilişki sıralaması yapmaktadır: "teknolojik ilerleme => kentsel yoğunlaşma => toplumsal düzensizlik; ayrıca teknolojik ilerleme => yapay ortamın Doğal ortam üzerinde üstünlük kurması => insan doğasının düzeninin bozulması." Bunlar şu şekilde özetlenebilir teknoloji => mekân => toplum. Yani teknoloji mekânı, mekânda insanı değiştirir. Ancak bu tespitler kentsel krizin çözümünü siyasi olmaktan çok teknik bir mesele haline getirir (Castells, 1997, s. 17). Oysa kentsel kriz çok açık şekilde siyasal bir krizdir.

Genel kanı kamusal hizmetlerin karlılıktan ziyade kamu yararını hedef aldığı yönündedir. Ancak Castells'e göre kamusal yatırımlar yeni toplumsal eşitsizliklere kaynaklık etmektedir. Dolayısıyla kentsel toplumsal hareketlerin hedefi kent mekânının şekli üzerindeki basit düzenlemeler olmamalıdır. Zira kentsel kriz sadece yaşanan çevrenin değil aynı zamanda yaşam niteliğinin de bozulmasıdır. Bu sorun kentin fiziki yapısından çok daha derindir (Castells, 1997, s. 28).

Kolektif tüketim sadece sıradan halk için değil, hâkim sınıf için de oldukça önemli bir konudur. Ortak tüketime yönelik kamu yatırımları karsız gibi görünse de ekonomik sürdürülebilirlik açısından hayati önem taşımaktadır. Castells'in tabiriyle *"...işgücünün asgari düzeyde zorunlu yeniden üretimini garanti eder, doğrudan ücret maliyetini azaltır"* (Castells, 1997, s. 31). Ayrıca kolektif tüketime yönelik talepler hâkim sınıfın iktidarını tehdit etmediği için kent yönetimlerince daha makul karşılanmaktadır (Castells, 1997, s. 30).

Tarihsel olarak kapitalist kentleşme modelinin ürettiği eşitsizliklerin en görünür yüzü konut, ulaşım ve sosyo-kültürel faaliyetlerdir. Bu eşitsizlikler temel olarak gelir düzeyi ile alakalıdır.

Ekonomik ve toplumsal kaygılar yaşanabilir bir konuta ulaşmak için geçilmesi gereken tüm aşamalarda karşımıza çıkar. Dolayısıyla konut, tüm diğer özelliklerinin yanında, toplumsal konumu gösteren bir araç haline gelmiştir. Ortalama bir bireyin kendine ait bir konut edinmesi, bankalar nezdindeki kredibilitesi ile yakından alakalıdır. Krediye ulaşan konuta da ulaşır. Ömür boyu borçlanma anlamına gelen bu uzun vadeli kredilere ulaşmanın yolu ise düzenli gelirdir (Castells, 1997, s. 35). İstihdam konusundaki eşitsizlikler burada gün yüzüne çıkar. Sosyal konutlara ulaşımın önünde de bir dizi engel vardır. Öncelikle bürokratik mekanizmalar içinde hareket kabiliyeti gereklidir. Eğitim konusundaki eşitsizlikler bu aşamada pek çok muhtacı devre dışı bırakır. Göçmenler, özürlüler, hastalar, gençler, kayıtsız işçiler genellikle bu hizmetlerden yararlanamayacak marjinaler kategorisindedirler. Bu da farklı bir eşitsizlik kaynağı olarak karşımıza çıkar (Castells, 1997, s. 37).

Konuta ulaştıktan sonra da eşitsizlikler bitmemektedir. Öncelikle toplum sosyo-ekonomik durumuna, statüsüne göre konut tiplerine ayrılmıştır. Castells'in deyişiyle

bu konut bölgeleri “geniş bir sembolik teşhir alanı” formuna bürünmüştür. Konutlara sağlanan alt yapı hizmetleri eşitsizliğin farklı bir boyutudur.

Alt sınıfları hâkim sınıflarla bütünleşmesi mekânsal ayrışma ile sağlanır. İş, konut ve dinlence mekânlarının birbirinden uzaklaşması “işlevsel metropoliten alanların oluşturulmasının temelini oluşturur” (Castells, 1997, s. 42). Bu uzaklaşma ulaşım alanı bağımlılığı her geçen gün arttırmaktadır. Bu da ulaşım alanında karşılaşılan eşitsizlikleri derinleştirmektedir (Castells, 1997, s. 45). Toplu ulaşım hizmetindeki eksiklikler otomobil ihtiyacını yaratır. Bu ihtiyaç dolaylı ve direkt olarak pek çok sektörü besler ve yeni tür bir eşitsizlik olarak karşımıza çıkar.

Ekonomik olarak yeterli seviyede olanlar hava kirliliği, gürültü, trafik, suç gibi kentsel sorunlardan uzaklaşabilirler. Bu da bir tür eşitsizliktir. Ancak kentsel mekânda yaşayan herkes bu sorunların farkındadır. Bu durum kapitalist kentleşmenin sadece alt sınıfları değil tüm insanlığı nasıl bir baskı altına aldığı açık bir göstergesidir. Çevrecilik ideolojisinin sınıf üstü bir konumda durmasının nesnel temeli çözülemeyen kentsel sorunlardır (Castells, 1997, s. 52).

Castells’e göre bahsettiğimiz tüm bu eşitsizlik ve çelişkiler kent ve kentsellik kavramlarına ideolojik içerik yüklemektedir. Nasıl ki fabrikalar endüstriyel üretimin kaynağı ise, kentlerde de emeğin yeniden üretilmesinin kaynağıdır. Burada emeğin yeniden üretimini sağlayan dar anlamda konut, eğlence-dinlence mekânları gibi bir takım maddi gereksinimler olsa da geniş anlamda emeği yeniden üreten eğitimidir. Bu durum da olayın farklı bir ideolojik boyutudur.

Castells, Althusser’e katılarak Marx’a şu itirazda bulunur. Sermaye ve emek arasındaki çatışma zorunlu bir devrim getirmez. Devrimin koşulları kentsel çelişkileri anlayan ve gözler önüne serebilecek bazı aktörlerce hazırlanması gerekir (Keleş, 2016, s. 145). Kent sorunu üretim ve tüketim arasında gider gelir. Eğer emeğin yeniden üretilmesi sürecinde (örneğin konut üretimi) sermaye üzerine düşeni yapmaz, devlet de gerekli tedbirleri almazsa, ortaya siyasal bir krizin çıkması işten bile değildir.

Devletin toplu tüketim araçlarını sağlamak için piyasaya müdahale etmesi ekonomik bir çekişmeyi siyasallaştırmak anlamına gelir. Bu durum kentsel krizlerde toplu tepkinin doğmasına katkı sağlar. Ancak Castells’e göre bu çelişkiler zorunlu bir siyasal

ayaklanma ile sonuçlanmaz. Zira devlet müdahalelerinde başarılı olabilir. Toplumsal hareketler ile devlet arasındaki diyalektik ilişki nihai sonucu belirler (Keleş, 2016, s. 146). Buradan şu yorum yapılabilir. Kentsel çelişkiler karşısında dar gelirli yığınların verdiği tepkiler büyük siyasal sonuçlar doğurmaya meyyaldır. Ancak tepkinin neye gösterildiği bu sonucu derinden etkiler. Tepkiler dar çerçevede kentsel bir soruna yönelikse, devletin krize müdahalesindeki başarı oranı artar. Ama tepkiler bu krizleri doğuran sistemsel sorunlara yönelik olursa devlet müdahalesi zorlaşır. Aslında Castells'in kentsel toplumsal hareket dediği kavram tam olarak bu sistemsel tepkilerdir. Niteliksel değişiklik talep etmeyen toplumsal hareketlere, katılma ya da protesto denilmesi yeterli olacaktır. Castells buradan Leninist bir ilkeye gönderme yapar. "Niteliksel değişim talep eden toplumsal hareketler kendiliğinden oluşmaz, dışarıdan örgütlenmelidir." (Keleş, 2016, s. 147). Ancak bu şekilde reformist patinajların ötesine geçerek devrimci adımlar atılabilir.

Kentsel çelişkileri görerek bu çelişkileri doğuran yapısal sorunları topluma anlatacak, onları örgütleyecek aktörlerin şunu bilmesi gerekir. Artık temel sorun *"...bir mahalledeki toplumsal yaşamın hâkim kültür karşısında nasıl örgütlendiği değildir; sorun... toplumsal gruplar arasındaki güç ilişkilerinin... konut ve altyapı politikalarını nasıl belirlediğidir."* (Castells, 1997, s. 18-19). Kentsel sorunu kentsel örgütlenme içindeki çeşitli aktörler arasındaki iktidar ilişkileri açısından değerlendiren Amerikan Liberal Çoğulculuk Kuramı ancak betimleyici bir katkı sunabilir. Kent sorununu kavrayabilmek için aktörlerin öznel değil yapısal olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Sınıf çelişkileri göz ardı edilerek oluşturulan bir kent kuramı kent sorununu asla kavrayamaz (Castells, 1997, s. 19-20).

Castells kapitalist kentleşmeyi yönlendiren düşüncenin emeğin yeniden üretilmesi kaygısı olduğunu ortaya koymuştur. Bu yeniden üretimi sağlayan toplu tüketimi de kolektif tüketim altında incelemiştir. Kolektif tüketim araçları içinde özel bir yeri olan konutu öncelikli olarak ele almıştır. Zira konut tüm kentlilerin öncelikli ihtiyacıdır. Bu ihtiyaç ya devlet tarafından ya sermaye tarafından ya da bizzat emek tarafından karşılanmak zorundadır. Bu üçüncü seçenek kapitalist toplumlarda istenen bir durum değildir. Zaten emekçilerin genel olarak ne konut inşa edecek bir arazisi, ne de o arazide yaşanabilir bir konut inşa edebilecek mali-teknik kapasitesi vardır. Hâkim

sınıfın engellemeleri de üçüncü bir engel olarak karşısına çıkmaktadır. Dolayısıyla ilk iki seçenekteki aktörler eliyle konut sunumu gerçekleşmez ise emeğin gündelik hayatını derinden etkileyen bir kentsel kriz baş gösterir. Kentsel eşitsizliklerin kurumsallaştığı ve konut gibi taleplerin karşılanamadığı durumlarda kentsel toplumsal hareketler baş gösterir. Ancak sırf bir ihtiyacı karşılamak için olan toplumsal hareketler niteliksel olarak sınıfsal hareketlerden farklıdır. Araştırma alanımız olan Gazi Mahallesi de Castells'in teorik çerçevesine uygun bir gelişim göstermiştir. Konut talebi doğrultusunda oluşan ve politik eksenden hiç ayrılmayan dayanışma kültürü, mahallede kurucu zihniyet olarak görülmektedir. İleride detaylarıyla ele alacağımız bu gerçeklik, kolektif tüketim ihtiyaçlarının devlet eliyle sağlanmadığı durumlarda, kentsel siyasal hareketlerle nasıl elde edildiğinin pratik bir örneğini oluşturmaktadır (Aslan, 2003, s. 55).

2.3.Kentsel Toplumsal Hareketler

Sosyal bilimler sözlüğünde toplumsal hareketler şu şekilde tanımlanır: *“Belirli bir inanç, amaç ve örgütsel çatı altında toplanan bir toplumsal grubun, egemen toplumsal kurum veya ilişkileri değiştirmek, yok etmek, topluma yeni kurum yahut ilişki biçimleri kazandırmak gibi somut bir amacı gerçekleştirmek için giriştiği örgütlü hareket”*. Aslına toplumsal hareketler her zaman için örgütlü değildir. Bazı toplumsal hareketler kendiliğinden, bir anda oluşur. Ancak bu spontane hareketler de zaman içerisinde örgütlü bir karaktere kavuşabilir.

Toplumsal hareketlerin temelinde toplumsal sorunlar, toplumsal sorunların temelinde de toplumsal eşitsizlikler vardır. Günümüz toplumsal eşitsizliklerini doğuran da kapitalist üretim sisteminin getirdiği yapısal koşullardır. Toplumsal olayların en görünür yönü gündelik yaşama ilişkin değişiklik talebi ya da muhtemel değişiklikleri önleme çabasıdır (Işık, 2013, s. iii).

Toplumsal hareketler sayesinde toplumsal çatışmalar daha görünür bir hal alır. Böylelikle politik bir beden olarak toplum, kendini sürekli yeniden üretir. Toplumsal gruplar, özellikle sosyal dışlamaya uğrayan toplumsal gruplar, bu şekilde toplumsal eşitsizliklerle mücadele ederler ve toplumsal değişimi körüklerler. Bu bağlamda

toplumsal hareketler, gündelik yaşamı yeniden şekillendirmek isteyen kolektif bir davranış tarzı olarak tanımlanabilir (Tilly, 2008, s. 16).

Giddens, toplumsal hareketlerin tasarladığı bir model olması gerektiğini belirtir. Bu modeli hayata geçirebilmek için girişilen toplu çabalama sürecini de toplumsal hareket olarak tanımlar (Giddens, 2000, s. 514). Tilly’e göre ise asıl sorgulanması gereken şudur: “Halk ne zaman iktidar sahiplerine itiraz eder?” (Tilly, 2008, s. 9-10).

Demokrasinin toplumda kök salmaya başlamasıyla birlikte kentsel toplumsal hareketler hem çoğalmış hem de çeşitlik kazanmıştır. Kent mekânında gerçekleşen ve kentlilerle yoğun temas sağlayan bu hareketler, kamuoyu üzerinde oldukça etkili bir güç olarak ön plana çıkmaya başlamıştır (Keleş, 2016, s. 136).

Kentsel toplumsal hareketler basitçe kentsel mekânın paylaşım süreçlerinde yaşanan toplumsal çatışmaların gün yüzüne çıkmasıdır. Ancak şu unutulmamalıdır ki kentsel toplumsal hareketlerin kaynağı basit kentsel talepler değil, toplumun mevcut yapısıdır. Keleş’in deyiimiyle: *“Siyasal şiddet olaylarına sağlıklı kentleşmenin yol açtığını öne sürmek yerine, bu olayların asıl toplumun yapısal özelliklerinden doğduğunu kabul etmek ve çarpık kentleşmenin yarattığı ortama kolaylaştırıcı bir değişken gözüyle bakmak daha akla yakın”*dır.

Kent yönetimleri kentsel çıkar çatışmalarının şiddetlenmesini asla istemez. Bu yüzden sıklıkla kent mekânına müdahalede bulunur. Kentsel toplumsal hareketleri önlemek adına yapılan bu müdahalelerde egemen sınıf çıkarlarını koruma kaygısı çoğu zaman kolaylıkla fark edilebilir (Keleş, 2016, s. 137).

Türkiye’de meydana gelen kentsel toplumsal hareketler incelendiğinde modernizmin yıkıcı yüzüne olan tepkinin oynadığı rol dikkat çekmektedir. Bu durum kentsel toplumsal hareketlerin tarihi seyrine gayet uygun görünmektedir. Bugünkü kentsel toplumsal hareketleri anlayabilmek için bu tarihi seyir iyi anlaşılmalıdır. Özellikle Houssmann planları ve Paris Komünü, üzerinde dikkatle durulması gereken konulardır. Zira Houssmann’ın mekâna ve dolayısıyla toplumsal yaşama yaptığı müdahaleye verilen politik bir tepki sonucu oluşan Paris Komünü, kentsel politik mekânların en dikkat çekici örneklerinden biridir.

Spino Kostof'un ifadeleriyle Houssmann'ın Paris'te yaptıkları "...bizim modern kentten anladığımızın topluca ilk kavramsallaştırılmasıydı. Her şeye kadir bu kent devrimciydi. Yeni endüstriyel kapitalist bakış açısının çocuğuydu."⁴¹ Napolyon'dan miras kalan yıkılmaya hazır eskimiş kentsel alan ve kentsel planlama yoluyla toplumu ıslah etmen fikri⁴² Haussmann için bir çıkış noktası olmuştur (Kostof, 2007, s. 18).

Kentsel planlamada her zaman politik ve toplumsal kaygılar yönlendirici olmuştur (Kostof, 2007, s. 21). Algılanabilir ve denetlenebilir bir kentsel alan temel hedeftir (Kostof, 2007, s. 25). Ancak geleneksel kent planlamasında kent çekirdeğine ancak kısmi müdahaleler gerçekleştirilir ve büyük projeler kentsel dokuyu bozmak pahasına yapılmazdı⁴³. Yıkım her zaman son çare idi. Tersine modern kent planlamasının, Haussmann'dan beri dikkat çeken, en büyük özelliği yıkıcı yönüdür. Hatta bu yıkımın boyutları tüm kent merkezini içine alacak düzeylere ulaşabilir⁴⁴. Planlar genel olarak bölgesel ölçekte tasarlanır (Kostof, 2007, s. 20). Yıkım ise bütçe ile doğru orantılı olarak devreye girer.

Yıkım temelli modern kentsel planlamanın temel amacı asla tarihsel sürekliliği korumak olmamıştır. Trafik, toplum sağlığı, alt yapı gibi acil sorunları çözmek için kentsel dokuyu bozmak sorun teşkil etmemektedir. Aslında bu sebepler bile planlamadaki temel gayenin önündeki perdelerdir. Planlamayı yapan kişi gelecekteki toplum yapısı için bir plan yapmaktadır. Fiziksel çevreye müdahale ederek toplumsal, ekonomik ve siyasal baskılardan kurtulmak hedeflenir (Kostof, 2007, s. 30).

Haussmann da Paris'te geniş bulvarlar inşa ederken estetik güzellik kaygısı içinde değildir. Lefebvre'ün tabiri ile "*Paris'in saçlarını mitralyözlerle taramak*" içindir.

⁴¹ Modern kent planlamasının Haussmann ile başladığı kanaati literatürde sıklıkla rastlanan bir yaklaşımdır. Paris'te orta çağdan kalma kentsel yapı yıkılmış, yerine hızlı araç trafiğine izin verecek şekil de dizayn edilmiş, çoğunun sonuna bir anıt veya meydan yerleştirilmiş, lüks tüketime yönelik tasarlanmış, etrafı kafe ve pasajlarla donatılmış geniş bulvarlar inşa edilmiştir (Urry, 1995, s. 288).

⁴² Napolyon İmparatorluk toprakları içinde bulunan Roma, Madrid, Milano, Brüksel, Kahire gibi pek çok yerde kentsel projeler hazırlatmıştır.

⁴³ Örneğin Versay Paris dışına inşa edilmiştir.

⁴⁴ Haussmann' Paris'te 19.722 konutu yıkmış yerine ise 43.000 konut inşa etmiş ya da restore etmiştir (Kostof, 2007, s. 32).

Yani devletin kudretini herkese göstermek temel hedeftir. Ancak icraatlar, hedeflenenin tam tersi bir sonuç doğurmuştur. 1871 Paris Komünü ile çeperlere atılan kent yoksulları zor yoluyla yuvalarına geri dönmüşlerdir (Lefebvre H. , 2015, s. 34).

Fransız devrimi sonrasında ideal bir devlet kadın bedenine benzetilmiştir⁴⁵. Bu anlayışa göre devletin aslı amacı yurttaşları beslemek, onlara bakmaktır. Yine bu dönemde Saint Simon’cu⁴⁶ kent planlaması hâkim paradigma halini almıştır. Yani büyük mühendislik projeleri yoluyla büyük toplumsal mühendislik projeleri yürütmek (Harvey, 2012, s. 88)... Luiz Napolyon da bu fikirlerden etkilenmiş ve büyük bayındırlık faaliyetlerine merak salmıştır (Harvey, 2012, s. 96).

1850’lere gelindiğinde Endüstriyel ve ekonomik olarak merkezi bir konuma gelen Fransa, Avrupa’nın büyük bir bölümüyle birlikte, Harvey’in sermaye krizi diye adlandırdığı kapitalizmin döngüsel krizlerinden biri ile yüz yüze gelmiştir. Bu sermaye krizini Başkent’in fiziksel yapısındaki yetersizliklerden kaynaklanan ikincil bir kriz de pekiştirmektedir (Harvey, 2012, s. 125). Harvey’in tabiriyle “*Büyük sermaye ve işgücü fazlalığı görünürde onları tekrar karlı şekilde bir araya getirmenin bir yolu olmadan yan yana durmaktadır*”. Devrimci geleneği, orta çağdan kalan yetersiz fiziki alt yapısı ve kentte artış gösteren sefalet, hastalık, suç sebebiyle oluşan kötü yaşam koşullarının zorlaması ile Paris, öncü olarak devrimci bir yol seçmiştir (Harvey, 2012, s. 128).

1853’te İmparatorluğunu ilan eden Luiz Napolyon 7 ay sonra Paris’i Baron George-Eugène Haussmann’ın eline teslim etmiştir. Aslında Hausmann’a kadar kentsel sorunlara yönelik pek çok proje denenmiştir. Ancak Haussmann’ın farkı şudur: Kentin sınırlarını aşan büyüklükte bölgesel bir planlama ve bütçeyi aşma konusundaki sınır tanımazlık (Harvey, 2012, s. 112). Haussmann ile geçmişten büyük bir kopuş gerçekleşmiştir. Makyavelist tavrı ve direkt İmparator’dan aldığı güç ile kolaylıkla

⁴⁵19. yüzyıl boyunca Fransız Devrimi ve özgürlük kadın bedeni üzerinden simgelenmiştir. 1830 ile bu yaklaşım güçlenmiştir. 1848’de Hükümet tarafından açılan bir yarışmada Cumhuriyet’i tasvir edecek sembolizm aranmaktaydı. Kazanan sembol alışılmışın aksine devrimci hırçın bir kadın değil, besleyici bir annedir. Cumhuriyetin politik bedeni vurguyu sosyal cumhuriyete kaydırmıştır. Danton’un “*halkın temel ihtiyacı önce ekmek sonra eğitimidir*” ifadeleri yer alan devrimci bildirisinden esinlenen bu tasvir dönemi ütopyası sosyalizmini de derinden etkilemiştir (Harvey, Paris, 2012, s. 48)

⁴⁶ Saint Simon, yönetimi sanayicilerin, bilim adamlarının ve mühendislerin ele alması gerektiğine inanıyordu. Bu fikirleri sebebiyle de seçkinler arasında oldukça rağbet görüyordu.

hukukun etrafından dolaşabilmiştir. Kentin büyük bir bölümünü yıkmış, insanları yerinden etmiş, yerlerine şatafatlı bir kent inşa etmiştir. Büyük bir sermaye ve büyük bir emek gücü, kentin geleneksel dokusu pahasına, oldukça karlı bir şekilde bir araya getirilmiştir. Artık sermayedarlar, spekülâtörler ve imarcılar çok daha güçlüdür. Toplumun büyük bir kısmı ise kayıp ve mahrumiyet duygusuyla yüz yüzedir (Harvey, 2012, s. 132). Aslında bu süreç 1848’de başlayan ve kentin politik bedeninin “besleyen, âşık olunan bir kadın”dan “hapseden bir erkeğe” dönüşmesinin bir uzantısıdır (Harvey, 2012, s. 121). 1870’te azledilmesine karşın harekete geçirdiği kentsel dönüşüm ivmesi sayesinde Haussmann etkisi yıllarca devam etmiştir. Haussmann genel mantalitesini öylesine kabul ettirmiştir ki, Paris 30 yıldan uzun süre onun çizdiği çizgi boyunca gelişmiştir (Harvey, 2012, s. 134). 1948 ve 1971 devrimleri pek çok açıdan birbirinden ayrılır. Ama aradaki en büyük fark Parislilerin hayatlarını ve bilinçlerini derinden etkileyen Haussmann’dır (Harvey, 2012).

1868’de Haussmann’ı besleyen kredi sistemi çökmüştür. Haussmann kovulmuş ve umutsuzluk içinde debelenen III. Napolyon, Almanya’ya savaş açmıştır. Sonuç hezimettir... Oluşan otorite boşluğu kent tarihindeki en büyük devrimci hareketi doğurmuştur: Paris Komünü... Haussmann eliyle kentten sürülen ve yoksullaşan kentlilerin kente olan özlemi ve onu geri alma isteği devrimin ana güzergahını belirlemiştir (Harvey, 2009).

1871’de halk, kentsel haklarını geri almak için Paris yönetimine el koymuş ve 71 gün sürecek komün yaşamı başlatmıştır. Bu, modern zamanlarda halkın kendi kendini yönettiği ilk doğrudan demokrasi örneği olarak bilinmektedir. Paris Komününde hem yasama hem de yürütme erklerini yerine getirecek kurumlar bulunmaktadır. Dolayısıyla bu yapılanmanın yerel bir hükümet olduğunu söylemek abartı olmayacaktır (Keleş, 2016, s. 116). Castells’e göre bu hareket etkisini 1968 olaylarına kadar sürdürmüş ve 1968 öğrenci olaylarında kentlerin devrim sahnesine dönüştürülmesinin ve gençlerin kentsel haklarına kavuşmak için değişim taleplerinin nüvesini oluşturmuştur (Güler, 2011).

Paris Komünü benzeri devrimci niteliğe bürünmüş kentsel toplumsal hareketler sadece işçilerin sınıf tahakkümünden kurtulma talepleriyle değil, aynı zamanda kenti yeniden sahiplenme talepleriyle yola çıkarlar. Komünün aldığı ilk iki karar fırınların gece

vardiyası zorunluluğunun kaldırılması ve kira affıdır. Bunlardan biri emeğe ilişkin bir sorun iken diğeri kentsel bir sorundur. Dolayısıyla bu ilk kararların simgesel anlamı büyüktür (Harvey, 2015, s. 177). Komünü meydana getirenlerin fabrika işçileri olmaması da bu hareketin bir proleter ayaklanma olmadığını göstermektedir. Harvey şöyle demektedir: “*Bunun aynı anda hem bir sınıf mücadelesi hem de işçilerin yaşadıkları yere dair hemşirelik yurttaşlık hakları mücadelesi olarak düşünülmesine hiçbir engel olmadığı kanaatindeyim*”. Zira sömürü sadece iş yerlerinde değil aynı zamanda yaşam alanlarında da derinden hissedilmektedir. Özellikle konut piyasasına yönelik ikincil sömürler 1871 Paris Komünü ve takip eden pek çok kentsel toplumsal hareketin önemli nedenlerindendir (Harvey, 2015, s. 186).

Emeğe yönelik mücadelede işçi ücretleri bazında koparılan tavizler kent mekânında yine sermaye tarafından emilmektedir. Ev sahipleri, müteahhitler, finans kuruluşları, bankerler işçilere verilen ücreti geri alma konusunda hiç zaman kaybetmezler. Mülksüzleştirme yoluyla sermaye birikimi kentlilerin en önemli huzursuzluk kaynaklarından. Kentsel toplumsal hareketler de her zaman bu sorunlar çevresinde ortaya çıkmaktadır (Harvey, 2015, s. 187).

1789’dan günümüze kadar onlarca devrimsel düzeyde kentsel toplumsal hareket görülmüştür. Bu hareketlerin önemli bir yönü de bulaşıcı etkisidir. 1848 Devrimi Paris’te başlamış ancak kısa sürede Varşova, Viyana, Berlin, Rusya’daki Bolşevik devrimine kadar sıçramıştır. 1968 olayları da benzer seyir izlemiştir (Harvey, 2015, s. 172). Kentsel sorunlardan ortaya çıkan ve kısa sürede yayılım gösteren bu isyan hareketleri kentin havasında keşfedilmeyi bekleyen siyasi bir şeylerin olduğunu göstermektedir (Harvey, 2015, s. 173). Weber’in ifadesiyle sokaklar hem en büyük kentsel sorunların mekânı hem de özgürlüğün simgesidir. Kamu ve özel çıkarların çatışmasının sembolik mekânıdır. Sokakları kontrol eden şehri de kontrol eder (Weber, 2010, s. 83) ...

Hard ve Negri son yıllarda gündemi sarsan küresel ölçekte toplumsal olayları değerlendirirken şu ifadeleri kullanmaktadır: “*Günümüzün toplumsal hareketleri düzeni tersine çeviriyor, manifestoları ve peygamberleri gereksiz kılıyor. Değişimin failer şimdiden sokaklara indiler ve şehir meydanlarını işgal ediyorlar; yalnızca*

yöneticileri tehdit edip alaşağı etmekle kalmıyor aynı zamanda yeni bir dünya vizyonu oluşturluyorlar” (Hardt & Negri, 2013, s. 7).

Diğer taraftan kentsel yaşamın belki de en belirgin özelliği heterojen yapısıdır. Dolayısıyla bir arada yaşamak zorunda olan toplumsal grupların kendi aralarındaki çekişmesi de göz ardı edilmemesi gereken bir boyuttur. Kentteki tüm toplumsal gruplar kenti kendi çıkarları ekseninde algılar. Bu gruplar sürekli olarak kendine yer bulmak, bulduğu yeri korumak ve mümkün olduğunca genişletmek için çabalar. Burada ekonomik çatışmanın yanına bir de kültürel çatışma eklenir (Aslan, 2003, s. 38). Bilhassa büyük kentlerde ekonomik ve kültürel farklılaşma kentsel mekân üzerinden okunabilmektedir. Birbirine çok yakın, ancak birbirine benzemeyen, birbirini anlamayan toplumsal gruplar, kentsel doku içerisinde birbirine çok yakın ama birbirine benzemeyen kentsel yapılar inşa ederler⁴⁷. Hatta sınıfsal ve toplumsal çelişkilerin derinleştiği yerlerde kentsel mücadele, toplumu karakterize eden temel dinamik halini almaktadır (Aslan, 2003, s. 3). Bu noktada kimlik kavramı, kentsel toplumsal hareketleri anlama noktasında önemli bir fenomen olarak dikkat çekmektedir.

2.4. Kimliğin Mekândaki Anlamı

Kimlik, kültür ile yakından ilişkili bir kavramdır. Kişinin kendini ait hissettiği kültürün farkına varması, diğer kültürlerden farkını anlaması, kültürel sınırlarını keşfetmesi ve bu sınırları korumak için kültürünü sahiplenmesine kimlik denir. Kültürün en bilinçli şekilde algılanması ve gündelik yaşama (en bilinçli şekliyle) yön vermesi halidir. Kültürler arası ilişkiler toplumsal yapı içerisinde güç-iktidar mücadelesinin bir boyutu olduğu için kimlik kavramı kültür kavramının siyasallaşmış halidir denilebilir. Diğer bir deyişle kimlik, yoğun politik içeriğe sahip bir kavramdır.

Kültür ve dolayısıyla kimlik, “öteki”ne göre tanımlanmaktadır. Başka kültürlerle iletişime geçmeden farkına varılamaz. Kimlik toplumsal iletişim ile kurulur ve sürekli kendini yeniden inşa eder. Hall (1996:2-3), kimliğin değişken ve kurgusal doğasını

⁴⁷ İstanbul’da birbirine çok yakın olan Şirinevler ve Ataköy mahalleleri arasındaki dikkat çekici farklılık buna örnek olarak verilebilir.

vurgulamak için “**kimliklenme**” kavramını kullanmaktadır. Kimliklenme asla bitmeyecek bir projedir. Kimliğin sınırlarını net şekilde çizmek ve bitmiş, tamamlanmış, verili olarak kabul etmek toplum içindeki bireylerin failliklerini ellerinden almaktadır (Akt: Uştuk, 2019, s. 60).

Castells kültürel bir inşa olan kimliğin yapısal özelliklerine vurgu yapar. Kimliğin kim tarafından ne sebeple inşa edildiği asıl meseledir. Bunu anlayabilirsek hem kimliği içselleştiren hem de kimliğin dışında kalanların gözünden kimliğin simgesel anlamını kavrayabiliriz (Sarı, 2017, s. 346).

Castells kimliğin 3 şekilde inşa edildiğini belirtir. “1)Meşrulaştırıcı kimlik, egemenliğin genişletilmesi, akılcılaştırılması ve haklılaştırılması; 2) Direniş kimliği, egemen tarafından değersiz olarak damgalanan ve dışlanan konumlardaki aktörlerce inşa edilmesini; 3) Proje kimliği, toplumsal aktörlerin arz edilen kültürel unsurlar ile konumlarını tanımlamalarını ve inşa edilmesini içerir. Bunlar sabit kimlikler değildir, direniş kimliği proje kimliğine, proje kimliği de de tarih içinde meşrulaştırıcı kimliğe dönüşebilir.” Kimlik alanı bir mücadele alanıdır ve kimliğin inşasını güç-iktidar ilişkileri belirler. Dolayısıyla kimlikleri herhangi bir kategoriye yerleştirmek sağlıklı değildir (Castells, 2005, s. 14-15).

Castells’e göre kimlikler tecrübe ve anlam kaynağıdır. Kùltürler arası iletişim ve çatışmalar hem geçmiş tecrübelerle anlamlandırılır hem de yeni tecrübelerle inşa edilir (Sarı, 2017, s. 346). Toplumu şekillendiren endüstriyel kapitalist sistem sönmüldükçe, toplumsal gruplar arası ilişkilerde kimliğin görünürlüğü artmıştır. 1960 ve 70’li yıllarda patlama yapan toplumsal olayların da bu doğrultuda gerçekleşen kimlik mücadeleleri olduğu konusunda pek çok görüş bulunmaktadır (Schlesinger, 1994, s. 262).

Kimliklerin var olma mücadelesinin bir anda kentsel toplumsal hareketlere konu olacak şekilde görünür hale gelmesi, modernist düşüncenin kimliklere ve bilhassa etnisiteye karşı tavrına yönelik bir tepki olarak da yorumlanabilir.

Bilindiği gibi modernizmin kentleşme üzerine tahayyülleri “uyum” kavramı üzerine bina edilmiş, tarif edilen “ideal kentli” profiline uymayan tüm davranış kalıpları “yabancı” olarak nitelendirilmiştir. Bu tavır bilimsel çalışmalara da yansımıştır. 20.

yüzyıl boyunca kent üzerine yapılmış birçok saha çalışmasında “kent kültürüne entegre olma” kavramı, kentsel sorunların kaynağını tespit etmede temel değişken olarak kullanılmıştır. Bu yaklaşımın kuramsal arka planında ise gelenek-modern gerilimi yatmaktadır.

Hem Marksist hem de Liberal sosyal bilimciler, geleneksel olanın önünde sonunda yerini modern olana bırakacağını düşünmüşlerdir. Toplumsal grupların davranış kalıplarını birbirinden farklılaştıran kültürel yapılar ve bilhassa etnisite, geleneksel olanı temsil etmektedir. Dolayısıyla geçicidir, zamanla sönmülenecektir. Bu durum Tönnies’in cemiyete, Durkheim’in organik dayanışmaya, Weber’in rasyonel-bürokratik otoriteye, Simmel’in metropol toplumuna, Marx’ın kapitalizm sonrası topluma geçiş diye tarif ettiği mecburi toplumsal dönüşümün bir görüntüsüdür. Modern-ideal kent yaşamının bir sonucudur (Aslan, 2018, s.6).

Modernizmin ideal toplum tahayyülü, toplumsal çeşitlilikleri uyum, entegrasyon gibi kavramlarla eritmeyi hedeflemiştir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde yönetici elit toplumsal yapıya müdahale ederek, bu dönüşüm sürecini hızlandırmaya çalışmıştır. Dolayısıyla ulus devletlerin inşası sürecinde “yabancı” hatta “tehlikeli” olarak kodlanan kentsel kimlik gruplarının görünür olma çabası, hâkim kültür ile öteki kimlikler arasında politik bir mücadele alanının açılmasını gerekli kılmıştır. Bu mücadelenin Türkiye’deki görüntüsü de benzer şekildedir.

Mardin (2017) “*Modern Türkiye’nin türdeş olduğu mitinin teşvik edilmesi Türk toplumunu anlamamızı kolaylaştırmamıştır*” demektedir. Osmanlıdan, dini ve mezhepsel kimliklerin karmasından oluşan bir toplumsal yapı devralınmıştır. Bu miras, Cumhuriyet ideologları tarafından sorun olarak görülmüştür. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Türk milliyetçiliğine yapılan aşırı vurgunun sebebi, Osmanlı’dan miras kalan kimlik gruplarının etkisini kırmaktır. Bu durum kendini en şiddetli şekilde bazı kimlik gruplarını temsil eden kılık-kıyafetlerin ve eğitim kurumlarının yasaklanması ve yerine inşa edilmeye çalışılan yeni toplumsal kimliği simgeleyen muadillerinin konulmasında görülür. Kılık-kıyafetlerin yasaklanması aslında kimliklerin yasaklanmasıdır (Mardin, 2017, s. 260-261).

Bürokratlar eliyle yürütülen heteradoks kimliklere karşı kuşkucu tavır uzun yıllar devam etmiştir. Böylelikle “yasaklı” kimliklere sahip olan kişiler adeta gizlenme uzmanlarına dönüşmüşlerdir. Ancak 1960’lı yılların sonuyla birlikte genç üniversiteli nesil bu geleneksel saklambaç oyunundan sıkılmış ve tepkisel olarak kimliğini belli etmeye çabalayan bir yaşam tarzına geçiş yapmışlardır. Öyle ki kişilerin giyiminden, sakalından, bıyığından, taşıdığı gazete-dergi-kitaplardan “kim” olduğu anlaşılır olmuştur. Böylelikle toplumsal kristalleşme ve kutuplara çekilme süreci hızlanmıştır (Mardin, 2017, s. 262). 1980 Askeri Darbesi’ne kadar şiddetli şekilde devam eden bu sürecin sonunda toplumsal yapıya adeta bir format atılmış ve “marjinal” kimlikler saklambaç oyununa kaldıkları yerden devam etmişlerdir. Ancak ülke sathında demokratikleşmenin yükselişe geçtiği her dönemde kimliklerin su yüzüne çıkması da beraberinde gelmiştir. Demokrasinin temel taşlarından biri olan “çoğulculuk” kavramı, Türkiye’de genellikle “kültürel çoğulculuk” şeklinde algılanmış ve bir kimlik sorunu olarak değerlendirilmiştir (Tekeli, 2001, s. 143).

Türkiye’de en belirgin şekilde kendini gösteren kimlik grupları, hemşeri grupları (etnik) ve tarikat gruplarıdır (dini)⁴⁸. Özellikle kente yoğun göçün ilk yıllarında kente uyum sağlama sorunuyla karşılaşan vatandaşlar, geldiklerin mekânın ismi ile kurulan hemşeri dernekleri altında örgütlenmiştir. Resmi bir derneği olmasa dahi çoğu göçmen bu hemşeri ağlarının verdiği güven duygusundan faydalanmıştır. İlk dönem hemşeri kimlik gruplarının kurulmasında kısa dönem sorunların çözümü temel etkindir. İktidardan yüzeysel bir “kültürün korunması” talebinin ötesinde, derinlikli bir talepleri yoktur. Dolayısıyla kentsel siyasal sisteme kolaylıkla uyum sağlamışlardır (Tekeli, 2001, s. 149). Ancak sonraki dönemde özellikle Alevi ve Kürt kökenli kimlik grupları farklı bir güzergahı takip etmişlerdir. Çekirdeğini ikinci ve üçüncü nesil gecekonducuların oluşturduğu bu grup, daha cüretkâr taleplere sahiptir ve politik kimlik mücadelesinin aktif unsurları olarak ön plana çıkmıştır. Bu mücadele sayesinde 1970’li yıllardan itibaren öncenin “yabancı” kimlikleri bazı kent mekânlarında kök salmış, hatta kimliklerini mekâna nakşetmişlerdir.

⁴⁸ Burada “Laiklik” fikrini dünya görüşünün temeli olarak konumlandıran bireyleri de anti-tarikatçı bir tarikat olarak değerlendirebiliriz.

Guy di M  o da kimlik kavramını toplumsal-mekânsal olarak tanımlar. O’na göre kimliğin bireyden mekâna doğru bir sürekliliği bulunur. Kimlik inşa sürecinde mekânlar güçlendirici, hatta bazen kurucu rol oynarlar (Di M  o, 2002). Kentsel mekân üzerinde ayrıcalıklıllar ile dışlanmışların sürekli bir mücadelesi söz konusudur ve kimlik inşa süreci de bu çatışmanın bir uzantısıdır. Eskinin emek sömürüsüne dayalı dikey tabakalaşması yerini, dışlama ve toplumsal ayrışma temelinde şekillenen yatay tabakalaşmaya bırakmıştır (Touraine, 1992). Sonja, mekânın kimlik yapıcı etkisini vurgularken şunları söylemektedir: “*İnsan, mekânsal bir hayvandır ve mek  nsallık insan davranışlarını toplumsal eylemlerin her   l  ğine tahsis etmektedir.*” (Sonja, 1997). Zira mekânlar toplumsal grupların “Biz” olarak yaşadığı, tarihsel süreç   cerisinde her türlü ortak duygunun, bir aradalığın görünür hale geldiği bir toplumsal üründür (Tarrius, 2000) (Akt: Yücel, 2016, s.55-56).

Kentsel mekân   cerisinde bir bölgeyi sahiplenme, orayla özdeşleşme, toplumsal gruplar   in oldukça önemlidir. Mekân ile kimlik arasında duygusal bağın oluşmasıyla o mekân o kimlik   in mistik bir vatana dönüşür. Mekân, tüm özellikleriyle birlikte kimliğin dönüştürücü unsuru haline gelir. Diğer taraftan mekânsal ayrışmayı da doğuran bu durum, biz-öteki ayrıımını güçlendiren bir unsur halini alır. “  tekiler” sıklıkla mekânsal olarak tarif edilir. Kültürel sınırların mekânsal sınırlarla örtüşmesi, sınırları iyice belirginleştirir ve kimlik inşa sürecinin temel taşı halini alır. “*Bizler bu toprağın çocuklarıyız*”, “*Biz buradayız, onlar orada*”, “*Buraların insanı ...dır*” gibi söylemlerle sıklıkla karşılaşırız. (Paasi, 1995, s. 14). Bu şekilde bir bölgenin sürekli olarak romantize edilmesi, mistikleştirilmesi ve bir kimlik ile özdeşleştirilmesi “**kentsel kolektif hafıza mekânları**”nı oluşturur.

Hafıza mekânları sayesinde zaman durdurulur. Kimliğin oluşumunda temel teşkil eden hadiselerin unutulması engellenir. Soyut fikirler somut mekânlar üzerine işlenerek mekân adeta ideolojik bir sergiye dönüştürülür (Nora, 2006, s. 24). Böylelikle   inde yaşanılan mekân kimliğin sürekli yeniden inşa edilerek per  inlenmesini sağlar.

Diğer taraftan mekânın orada yaşayan kimlik gurupları   in ifade ettiği anlamın yanında toplumun diğer kesimleri tarafından ifade ettiği anlam da üzerinde konuşmaya değerlidir. Tekrar etmek gerekirse mekânın kimlik guruplarıyla özdeşleştirilmesi, biz-

ötekiler ayrımını güçlendiren bir hadisedir. Bu ayrım, mekânsal ayrıştırma ve kültürel ötekileştirme politikalarının bir iktidar aracı olarak kullanımını da kolaylaştırmaktadır.

Marx (1996), kapitalist toplumlarda iktidarın kendisini yeniden üretirken kullandığı en önemli taktiklerden birinin toplumsal ayrıştırma olduğunu belirtir. Toplumsal ayrışmayı sağlamanın en kolay yolu kimliklere yapılan aşırı vurgudur. Bu vurgu sayesinde kimliklerin kendi içerisindeki birlikteliği sağlanırken, diğer kimliklerle aradaki mesafeler artmakta, ayrışma belirginleşmektedir. Böylelikle toplumun bir üst kimlik etrafında birleşmesi, karşılıklı insani ilişkiler kurarak kaynaşması ve yapısal toplumsal sorunlara niteliksel çözümler bulmaya çalışması engellenir.

Gündelik hayat içerisinde kent yoksullarının maruz kaldığı sefalet ve sömürü birbirinin aynısıdır. Bu insanlar birbirine yabancılaştığı müddetçe mücadele sömüren ve sömürülen arasında değil, sömürülenler arasında olacaktır. Böylelikle statüko korunacak, iktidar kavgayı kendinden uzak bir mevkide kurarak kendini yeniden üretebilecektir (Yonucu, 2014).

Sömürülenlerin, yani kent yoksullarının birbirleriyle yaptıkları yapay mücadele de **ötekileştirme** üzerinden yürür. Ötekileştirme en basit tanımıyla kendinden farklı olanı kötü görme davranışıdır. Kültürel farklılıkların belirginleşmesi, kimliklere yapılan vurgunun artması ve ötekilerin tanımlanması (yaratılması) birbirini takip eden süreçlerdir.

Toplumsal grupların “öteki”yi tanımlarken gerçeklikten kopması sık karşılaşılan bir durumdur. İktidar tarafından uygulanan ayrıştırma politikaları sayesinde ötekiler ile tanışma, kaynaşma ve ötekileri anlama şansı bulunmayan gruplar, öteki hakkındaki her türlü manipülasyona açıktırlar. İnsanlar yaşadıkları toplumsal sorunların kaynağını ötekiler olarak görmeye başladıklarında, tüm düşmanlıklarını ve öfkelerini ötekine yansıtmaya meyilli hale gelirler. Dolayısıyla hiç tanımadıkları insanları kolayca barbar, cahil, hırsız, terörist gibi ithamlarla damgalayabilirler. Hatta ötekilere yönelik şiddeti bile mazur ve haklı görebilirler (Ahmed, 2000). Bu durum iktidarın bazı toplumsal gruplara yönelik uyguladığı baskı ve sindirme politikalarını oldukça kolaylaştırmaktadır.

Sömürgeci ülkelerin sömürgeleri yönetme tarzları incelendiğinde ayrıştırma ve ötekileştirme taktiklerinin iktidar için ne kadar işlevsel olabileceği anlaşılmaktadır. Sömürülen ülkedeki kültürler arasındaki farklılıklar belirginleştirilerek, hatta bazen yaratılarak, sömürgelerin yönetimi kolaylaştırılmıştır. Ruanda’da 1994 yılında Tutsiler ve Hutular arasındaki iç savaş bunun en bilindik örneğidir⁴⁹. Bazı durumlarda da bu ayrıştırma askeri güç kullanılarak fiziksel şekilde tasarlanmıştır. Güvenlik önlemleriyle ülke içinde aşılamayacak fiziki sınırlar oluşturulmuş, ayrıştırılan bölgede olanların dışarıdan bilinmesi engellenmiştir. Bu taktik özellikle sömürgecilere direnen toplumsal grupların yaşadığı bölgelerde “isyanı bastırma” operasyonları sırasında kullanılmıştır. Böylelikle kullanılan şiddetin bir sınırı olması gerekliliği ortadan kalkmıştır (Fanon, 1965). Özellikle Gazze’de yaşananlar bu duruma örnek olarak verilebilir.

Gazze İsrail devleti tarafından militarist yöntemlerle mekânsal olarak ayrıştırılmıştır. Diğer Filistin topraklarıyla bağlantısı fiilen kesilmiştir. Bu durum birbirinden uzaklaştırılmış ve askeri tedbirlerle çevrelenmiş muhalif gruplar üzerindeki denetimi kolaylaştırırken diğer taraftan da ortak bir muhalif dil oluşmasını engellemektedir. İletişim eksikliğinden doğan parçalı muhalefet iktidarın kendini kolayca yeniden üretmesini sağlamaktadır (Fanon, 1965) .

Gerek sömürge tecrübelerinden ve gerekse Gazze’de yaşananlardan anlaşılabileceği gibi mekânsal ve kültürel ayrıştırma şiddete dayalı yönetimi mümkün kılan önemli iktidar taktiklerinin başında gelmektedir. Bu şiddeti doğuran, kitlelerin yönetiminin başka türlü sağlanabileceğine yönelik inancın kaybolmasıdır. Dolayısıyla şunu rahatça söyleyebiliriz: İktidarcı uygulanan ayrıştırma politikaları ve toplumun içine işleyen

⁴⁹ Belçika sömürgesi olan Ruanda’da başlarda birbirlerinden farklı olduklarının bile farkında olmayan %90 Hutu ve %9 Tutsi bulunmaktadır. Yönetimi kolaylaştırmak ve özellikle bağımsızlık hareketlerinin oluşmasını engellemek için Tutsiler ile Hutular arasında yapay ırksal farklılıklar üretilmiştir. Ülke yönetimi ve tüm stratejik kadro seçimleri ırksal özelliklere göre belirlenmiş, azınlık olan Tutsiler sistematik olarak kayırılmıştır. Tutsilere ırksal olarak Hutulardan üstün oldukları, Hutulara da Tutsilerin onlara zulmettikleri söylenerek ayrışma derinleştirilmiştir. Ancak olaylar kısa sürede kontrolden çıkmış, azınlık olan Tutsiler yönetimini sürdürebilmek için Hutulara karşı yoğun şiddet uygulamıştır. 6 Nisan 1944’te başlayan iç savaşta öfkeli Hutular buldukları tüm Tutsileri öldürmüşlerdir. 800bini aşkın ölümün yaşandığı bu hadise sonucunda intikamdan korkan 2 milyon Hutu farklı ülkelere sığınmıştır.

ötekileştirme hastalığı kontrolü en zor toplumların bile kolayca yönetilebilmesini sağlamaktadır (Yonucu, 2014, s.4-7).

Lefebvre (2009) ayrıştırma ve ötekileştirme politikalarının kentsel mekânda da uygulandığını belirtir. O'na göre kapitalist kentin kendini yeniden üretirken kullandığı taktiklerden birinin de kenti gettolar bütününe dönüştürmektir. Böylelikle alt sınıflar ile üst sınıflar birbirinden mekânsal olarak uzaklaşırken alt sınıflar da kendi içinde bölünmektedir. Zenci işçiler ile beyaz işçiler, Yahudilerle Hristiyanlar ve buna benzer pek çok kimlik grubu farklı mahallelerde kendi içlerine kapanarak diğer gruplara yabancı hale gelmektedir. Dolayısıyla kendi kimlik grubuna hapsolan ve diğer kimliklerle karşılaşması engellenen ancak neredeyse tüm sorunları aynı olan kent yoksulları, birleşik bir cephe oluşturamamaktadır (Lefebvre, 2009).

2.5.İstanbul'un Politik Gecekondu Mahalleleri

Daha önce de bahsedildiği gibi Comte'dan Durkheim'e, Tonnies'ten, Simmel'e kadar birçok düşünür, kentsel sorunları “kente uyum sağlayamama” üzerinden okumuştur. Marksist felsefenin de içine dahil olduğu bu düşünceye göre ideal kent tahayyülünden sapma anlamına gelen kimlikler, “uyum sağlayamama” halinin devamına hizmet etmektedir. Yine Chicago okulu, “kent doğal bir yapıdır ve kentin kendi yasaları vardır, kentin geneli için geçerli olan kurallar alt birimler için de geçerlidir” diyerek “kentsel uyum” kavramını teorileştirmiştir. Ancak Neo-Marksist kent sosyologlarının da üzerinde durduğu gibi kent çelişkilerle doludur ve politik mücadelenin hem sahası hem de konusudur. Dolayısıyla politik bir tercih olarak kente uyum sağlamayanların hikayesi de kente ve kentsel mücadeleye aittir.

1970'li yılların ikinci yarısında kurulmaya başlanan politik gecekondu mahalleleri, Aslan'ın (2022, s. 9) ifadesiyle, “*olana uymamak üzere yeni bir kentsel toplumsal hayat kurmayı*” hedefleyenlerin mekânıdır. Burada yaşananlar, “*uyum sağlamamak için yürütülen kentsel mücadelenin*” öyküleridir. Bu çalışma da “uyumsuzların” öyküsünü farklı bir pencereden anlatmayı hedeflemiştir.

Kapitalist sistemde mekân, sermaye tarafından sürekli şekilde yeniden üretilir. “Mekâna yukarıdan müdahale” olarak adlandırabileceğimiz bu süreçte, mekânın sahipleri ve işlevleri sürekli olarak değişir. İşte kentsel politik mekânlar, yaşadıkları

mekânın (kendilerine rağmen) yukarıdan müdahaleyle dönüştürülmesine uyum sağlamayan, yani mekâna örgütlü toplumsal hareketler yoluyla aşağıdan müdahale eden gurupların ürünüdür. Politik ve kültürel açıdan birbirine benzeyen bu mekânlar, kentin diğer bölgelerinden belirgin şekilde ayrılmaktadır. Diğer taraftan kendi yasal zeminini ve hâkim söylemi oluşturma gücüne sahip bir yapıya alternatif oluşturduğu için bu yapı tarafından hem yasal hem de söylemsel düzeyde gayrimeşru olarak nitelendirilmektedir (Aslan, 2022, s. 24). Dolayısıyla gecekondu mahallelerine yönelik hâkim ve alternatif söylemi ortaya koymadan, politik gecekondu mahallelerini anlatmak eksik kalacaktır.

Batıda gecekondu mahallelerini tanımlamak için kullanılan “slum⁵⁰” terimi önceleri gayri ahlaki fiilleri ya da bu fiillerin işlendiği mekânları tanımlayan argo bir tabirken 19. yüzyılın ortalarına doğru uluslararası bir fenomen halini almıştır (Davies, 2020, s. 36-37). Ancak Viktorya dönemine kadar pis, ahlaksız, suça meyilli ve isyankarların yaşadığı mekânları tarif ederken kullanılmaya devam etmiştir. Viktorya döneminde toplumsal marjinallikleri anlatan kısım gecekondu tanımından çıkarılmış, kalabalık, sağlıksız, altyapısız ve kaçak olması gibi fiziksel ve yasal özellikleri anlatan kısımlar muhafaza edilmiştir. Günümüzde nüfusu zaman zaman milyonları bulan 200 binin üzerindeki gecekondu bölgesi hala bu operasyonel tanım üzerinden tarif edilmektedir (Davies, 2020, s. 38).

Türk mevzuatında da gecekondu operasyonel şekilde tanımlanmıştır. 1966 yılında çıkarılan gecekondu yasasına göre gecekondu, *“İmar ve yapı işlerini düzenleyen mevzuata ve genel hükümlere bağlı kalınmaksızın, kendisine ait olmayan arazi veya arsalar üzerinde, sahibinin rızası alınmadan yapılan izinsiz yapılar”* şeklinde

⁵⁰ Gelişmiş ülkelerde rastlanan yoksulluk yuvaları ile gelişmekte olan ülkelerde rastlanan gecekonduar çoğunlukla birbirine karıştırılmaktadır. Zira batı literatüründe iki kavram da (slums) terimi ile ifade edilmektedir. Ancak bu iki kavram arasında belirgin farklılıklar vardır. Yoksulluk yuvaları genel olarak kent merkezlerinde rastlanan, çok katlı yapılarda çok sayıda ailenin bir arada yaşadığı, sakinlerinin kentli olarak değerlendirilebileceği, geçici konaklama yerleridir. Gecekondu bölgeleri ise bu özelliklerin zıttı bir görüntü arz etmektedir. Gecekonduar genel olarak kentin çeperlerine yerleşmişlerdir. Az katlı, nüfus yoğunluğunun çok daha düşük olduğu, hatta çoğunlukla yeşillikler içinde bahçeli yapılardır. Sakinleri kırsal kökenlidir. Tüm bunlarla birlikte belki de en önemli fark, gecekonduarın gecekonduarını kalıcı ikametleri olarak görmektedir, ona göre yatırım yapmaktadır ve hatta ona göre politik mücadele içine girmektedirler (Keleş, 2016, s. 529).

tanımlamıştır. Gerek mevzuatta gerekse gecekondu literatüründe dikkat çeken en önemli husus ise banliyö, çöküntü bölgeleri ve gettolar gibi gecekondu mahallelerinin de mekânsal ve toplumsal hiyerarşinin en altında konumlandırılmasıdır.

Türkiye’de ilk örnekleri Cumhuriyet’in kuruluş yıllarında Ankara’da görülmeye başlansa da gecekonduların ülke gündemini meşgul etmeye başlaması 1950’li yılları bulmuştur. Göçle beraber artan konut ihtiyacına devletin cevap verememesi neticesinde, halkın ellerindeki imkanlarla, buldukları hazine arazilerine inşa ettikleri, ilkel ve yıkılması halinde hemen yeniden yapılabilecek konutlardır. Yoksulluk, altyapı ve mülkiyet gibi pek çok sorunla boğuşan gecekondulular, kentsel çelişkilerin merkezindeki konumlarını daima korumuşlardır (Özkalp, 2014, s. 357).

Gecekonduların yoğunlaşmaya başladığı ilk bölge, diğer bir deyişle ilk gecekondu mahallesi 1948’de Zeytinburnu’nda ortaya çıkmıştır ve hızla İstanbul’un çevresinde kuşaklar halinde yayılmıştır. Öyle ki, çok kısa zamanda büyük kentlerin hâkim konut sunum şekli halini almıştır. Zamanla, içerisinde yerel siyasetçilerin, bürokratların, mafyanın, radikal siyasi hareketlerin bulunduğu karmaşık bir olgu halini almıştır (Tekeli, 2001, s. 78).

Gecekondu yapımının, gelişmekte olan ülkelerdeki konut sorununu çözmenin en akılcı yöntemi olduğunu söyleyenlerin sayısı hiç de az değildir (Keleş, 2016, s. 533). İngiltere’de ve pek çok Avrupa ülkesinde devlet halka ucuz konut sağlamaktadır. Hindistan gibi pek çok gelişmekte olan ülkede yoksullar sokaklarda yaşamaktadır. Türkiye’de ise yoksulların konut ihtiyacını karşılayan orijinal çözüm gecekondular olmuştur (Kızılay, 2016, s. 41).

Devletlerin konut sorununa yaklaşım tarzları, kentleşme politikalarının olduğu kadar sosyal politikalarının da bir uzantısıdır. Avrupa’da sosyal yardımlar seçim süreçlerinde genişler ve yardımlardan faydalanma koşulları gevşetilirken⁵¹, Türkiye’de sosyal yardımlar bireysel inisiyatiflerin eline bırakılmıştır. Devletin ayrıntılı politikalarla düzenlemesi gereken çoğu alan bireysel çözümlere yasal zemin sağlanması seviyesinde kalmaktadır. Gecekondu kavramının da bu sosyal politika

⁵¹ Türkiye’de bu politika imar afları konusunda görülmektedir.

anlayışı çerçevesinde değerlendirilmesi gerekir (Baştürk, 2013). Gecekondu, konut sorununun çözümünün bireysel inisiyatiflere bırakılmasının bir neticesidir.

Diğer taraftan gecekondu, hem işçilerin konut harcamalarını düşürerek dolaylı bir ücret şeklini almış ve düşük ücretleri katlanılabilir hale getirmiştir hem de işçi depoları olarak görev üstlenmiştir. Emegın yeniden üretilmesine verdiği katkılarla sadece gecekondu için değil, kapitalist hâkim sınıf için de en ideal çözüm olduğu göstermiştir (Keleş, 2016, s. 536). Türkiye hükümeti 1960'lı yıllarda gecekondu bölgelerinin ıslahı için Birleşmiş Milletler'den maddi yardım talebinde bulunmuş, bu talebin gerekçesinde de resmi görüşünü şöyle ifade etmiştir: *"...kentlerin hızlı büyümesi ve gecekondu alanlarının varlığı, planlı ve plansız ulusal kalkınmayı olumlu etkilemektedir."* Zira *"ağır sanayileşme için gerek duyulan işçiler oradan gelecektir."* (Karpat, 2003, s. 117). Bu görüş 1960'lardan itibaren gecekondu ve gecekondu kamı hizmeti götürülmesinin meşrulaşmasında etkili olmuştur (Aslan, 2022, s. 169).

Gecekondu barınma sorunundan daha öte, ondan daha geniş bir kavramdır. Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda gecekondu tarzı yerleşimler görülmektedir. Bu benzer yapıları doğuran, benzer koşullardır. 1960'larda az gelişmiş ülkelerin nüfusunun %30'u⁵² gecekondu tarzı yapılarda yaşamaktadır (Keleş, 2016, s. 527). Aynı dönemlerde Türkiye'de de benzer oranlar görülmektedir. Devlet İstatistik Enstitüsü rakamlarına göre 1980 yılında kentlerdeki 4,5 milyon konuttan 950 bin tanesi (%21,1) gecekondu. 30,3 milyon kentsel nüfusun 4.750.000 (%23,4) kişisi gecekonduarda yaşamaktadır. Ancak Büyük kentlerde gecekondu oranı çok daha yüksektir. Ankara'da kent nüfusunun %73'ü; İstanbul'da %51'i; İzmir'de ise %42'si gecekonduarda yaşamaktadır (Özer, 1984) Akt: (Özkalp, 2014, s. 357). En büyük 5 kente bakıldığında nüfusun %50'sinin gecekonduarda yaşadığı görülmektedir. Dolayısıyla gecekondu Türkiye'de bir gelişmiş bölge ve büyük şehir sorunudur (Keleş, 2016, s. 541).

⁵² Yaklaşık 100 milyon kişi.

Keleş'e (2016:540-541) göre Türkiye'de ve Ankara'da gecekonduların yıllara göre istatistiksel değişimi aşağıdaki gibi tabloştırmıştır:

TÜRKİYE'DE GECEKONU VE GECEKONDULU NÜFUS			
Yıllar	Gecekondu	Gecekondu Nüfus	Kentsel Nüfusa Oran
1955	50.000	250.000	%4,7
1960	240.000	1.200.000	%16,4
1965	430.000	2.150.000	%22,9
1970	600.000	3.000.000	%23,6
1980	1.150.000	5.750.000	%26,1
1990	1.750.000	8.750.000	%33,9
1995	2.000.000	10.000.000	%35,0
2002	2.200.000	11.000.000	%27,0

Tablo 6: Türkiye'de Gecekondu ve Gecekondu Nüfus

ANKARA'DA GECEKONU VE GECEKONDULU NÜFUS			
Yıllar	Gecekondu	Gecekondu Nüfus	Kentsel Nüfusa Oran
1955	12.000	62.400	21,8
1960	70.000	364.000	56,0
1966	100.000	520.000	57,4
1970	144.000	748.000	60,6
1980	275.000	1.450.000	72,4
1990	350.000	1.750.000	58,3
1995	450.000	2.250.000	65,0
2002	500.000	2.500.000	62,5

Tablo 7: Ankara'da Gecekondu ve Gecekondu Nüfus

Türkiye'de sanayi işçilerinin sayısındaki artış, gecekondu sakinlerinin sayısındaki artıştan çok daha düşüktür. Genel olarak işçi yuvaları olarak değerlendirilen gecekondu bölgeleri aslında işçi sınıfına yükselmeye çalışan sınıf altı kesimlerin yaşadığı yerlerdir (Keleş, 2016, s. 544).

Ankara’da yapılan bir çalışmada gizli işsizlerin oranının %17,3’lere kadar yükseldiği görülmüştür. Enformel sektörlerde ⁵³çalışanların oranı Ankara genelinde %22 hesaplanırken, bu oran bazı semtlerde %70’lere kadar çıkmaktadır (Keleş, 2016, s. 80). Dolayısıyla gecekonduluları, ne iş sorununu tamamıyla halletmiş, geleceğini güvence altına almış insanlar olarak görmek; ne de işsiz güçsüz, her türlü toplumsal sorunun kaynağı olarak görmek mümkün değildir (Keleş, 2016, s. 531).

Gerek yerleşik kentlilerin gerekse yönetici kesimin gecekonduya bakışı zaman içerisinde dönüşüm göstermiştir. İlk yıllarında elitist bit üslupla tepeden bakılan ve ameliyatla alınması gereken kanser hücreleri gibi yaklaşılan gecekondular zamanla sayıca artmış ve siyasetin ilgisini çekmiştir. 1960’lı yıllarla birlikte başlayan popülist söylem bundan sonra tüm seçim dönemlerinde yoğunlaşarak süreklilik kazanmıştır. 1970’li yıllarda özellikle sosyalist örgütlerin bazı gecekondu mahallelerinde etkin faaliyet yürüttüğü görülmüştür. 1980 ve sonrası dönemde ise kanuni düzenlemeler sayesinde yavaş yavaş apartmanlaşma başlamıştır. Artık günümüzde kentsel dönüşüm yaşamamış gecekondu mahallesi sayısı oldukça azdır. 20-30 sene önce %50’sini gecekonduların oluşturduğu kentsel görünüm kısa süre içerisinde köklü bir değişim göstermiştir. Yani 1950’lerde gecekondulular kentlerdeki boş arazileri fark etmiş, 1960’larda siyasiler gecekondulardaki depolanan oyu fark etmiş, 1970’lerde sosyalist örgütler huzursuz gecekondu gençliğini fark etmiş ve nihayet 1980 sonrasında sermaye gecekondulardaki rantı fark etmiştir.

Gecekondulara dair verilen bu genel bilgilerden sonra Türkiye’de gecekondulaşmaya yönelik bakış detaylandırılacak ve bu bağlamda 1970’li yılların ikinci yarısından itibaren politik gecekondu mahallelerinin ortaya çıkmasını hazırlayan süreç anlaşılmaya çalışılacaktır.

Gecekondulaşmanın kentsel alanda dikkat çekmeye başladığı 1950’li yıllara kadar İstanbul’da sadece 5bin gecekondu bulunmaktadır. Kentleşmenin hızlanmasıyla birlikte kent planlaması önemli bir mesele olarak ülke gündemine girmiştir. Gerek

⁵³ Seyyar satıcılık, dolmuş şoförlüğü, at arabacılığı, ayakkabı boyacılığı, apartman kapıcılığı, simitçilik, eskicilik, hamallık vb.

devlet seçkinleri gerekse cumhuriyetçi elitler planlı bir kentleşme için çaba sarfetmişlerdir. Ancak başlarda devletin ekonomik olarak yetersiz olması, sonradan ise politik kaygıların ağır basması neticesinde halk inisiyatifinde plansız bir kentleşme süreci başlamıştır. Zeytinburnu, böyle bir atmosferde önce nahiye, sonra da ilçe statüsüne ulaşarak resmi kimlik kazanan ilk gecekondu bölgesi olarak ortaya çıkmıştır (Kılıç, 2015, s. 161).

İdareciler müdahale edemedikleri bu gecekondulaşma sürecini “zararlı”, “hastalıklı” bir süreç olarak tanımlamışlardır (Şenyapılı, 1978, s. 38). Benzer tepkiler kentin eski sakinlerinden de gelmiştir. Kentsel elitler olarak tanımlayabileceğimiz bu gruba göre gecekondulaşma bir “köylü istilası”dır (Kızılay, 2016, s. 35). Hatta bazı belediyeler bu istilayı önlemek için her ay 500 civarı⁵⁴ dönüş biletini ücretsiz dağıtmıştır (Şenyapılı, 1978, s. 54). Yani gecekondular patolojik bir vaka olarak zihinlerde kodlanmıştır. Sağlıksız, düzensiz ve pahalı kentleşmenin müsebbibidir. Adeta bir “sosyal afet”tir (Şenyapılı, 1978, s.52).

İlk dönemde gecekondu bölgeleri o derece sefalet içerisindedir ki, bu şekliyle kente entegre olmaları imkânsız görülmektedir. Gerhard Kessler gözlemleri neticesinde şu kanaate varmıştır. Gecekondularla düzeni bozulan kenti rehabilite etmek için 100 yıla ihtiyaç vardır (Kızılay, 2016, s. 35).

Zamanla 2. ve 3. Kuşak gecekondulular kentsel sisteme uyum sağlamaya başlamışlardır. Ancak bahse konu entegrasyon tarzı modernist elitlerin beklediği modelden oldukça farklıdır. Bu kültürel dönüşüm sürecinin en belirgin örneği arabesk müziktir. Gecekondu gençliği kültürel ürünlerini vermeye ve piyasa kanalı ile yaygınlaştırmaya başlamışlardır. Böylelikle kentsel yerleşik kültürle birlikte var olan ikili bir kültürel yapı kurulmuş ve sürekliliği sağlanmıştır (Tekeli, 2001, s. 32). Mardin’in (2017) ifadesiyle “...şehirlilerin köylüleşmesi, köylülerin şehirleşmesinden daha hızlı...” şekilde gerçekleşmiştir.

Böylelikle eğitim başta olmak üzere tüm kurumlarıyla birlikte cumhuriyet elitlerine eleman devşirmek üzerine kurulan sistem çökmüş, Türk toplumu etkin bir elitsizleşme

⁵⁴ 1 Ağustos 1951 tarihli Cumhuriyet gazetesi haberi.

sürecine girmiştir. 1960'lı yıllarla birlikte siyasal söylem kırsallaşmış ve popülizm denetlenemez şekilde ülke gündemine girmiştir (Mardin, 2017, s. 273-274).

1960'lı yıllarda başlayan dönemle birlikte yavaş yavaş gecekonduya bakış yumuşamıştır. Hem siyasetçilerin hem de kent elitlerinin bakış açılarında bir dönüşüm gözlemlenmektedir. Artık gecekondu bir hastalık olarak gözükmemektedir. Gecekondu sistemdeki hastalıkların su üstüne çıkan, görünür yanındır. Akademik camia da gecekonduların hızla çoğalmasına sebep olan sistemsel nedenleri araştırmaya başlamıştır. Ancak gecekonduların entegrasyonu hala en önemli kentsel sorun olarak görülmektedir (Demirtaş, 2007, s. 132).

Bu ikinci dönemin ilk dönemden en büyük farkı, siyasilerin popülist kaygıları etrafında şekillenen kentsel politikalar. Bahsedilen duruş değişikliğinin en önemli sebebi, gecekonduların sayısal üstünlüklerinin farkına varmasıdır. Gecekondu sistemin boşluklarını bulma ve kullanma kapasitesini kazanmışlardır artık (Demirtaş, 2007, s. 132). 30 Temmuz 1966 yılında çıkan 775 sayılı kanun ile gecekondu varlığı ilk kez resmi olarak tanınmıştır (Aslan, 2008, s. 160). Bu tarihten itibaren pek çok gecekondu yasası çıkmış, bu yasaların çoğunun amacı da “af” olmuştur.

1960'lı yılların sonlarına doğru sol partiler gecekondu mahallelerindeki etkinliklerini artırmışlardır. Özellikle CHP içinden çıkan genç kuşak 1950'li yılların elitist parti imajının değişmesi gerektiğini söyleyerek parti söylemlerine egemen olmuşlardır (Mardin, 2017, s. 255). Başlangıçta kendisini Atatürk'ün partisi olarak tanımlayan CHP artık açıkça toplumsal dezavantajlıların savunucusu rolüne bürünmüş, hiyerarşik seçkinciliğe karşı savaş açmıştır. Bu strateji değişikliğinin meyvelerini 1970'li yılların başından itibaren toplamaya başlamıştır (Mardin, 2017, s. 256).

Sol siyasetin gecekonduya verdiği önemi gösteren ve 1970'li yıllarda gecekondulaşma ile ilgili önemli gelişmelerden biri olan gecekondu kurultayı, CHP gençlik kollarının öncülüğünde 25 Nisan 1976'da toplanmıştır. Kurultayda genel başkan Bülent Ecevit'in telgrafı okunmuş, belediye başkanı Ahmet İsvan ise bizzat konuşma yapmıştır (Aslan, 2022, s. 35). Bu dönemde sosyal demokrat partilerle sosyalist örgütler henüz keskin şekilde ayrışmadığından, politika belirleme süreçlerinde birlikte hareket etmişlerdir. CHP'nin konut sorununa yönelik yaklaşımı

ise sosyalist örgütlerin gecekondula alanlarına müdahalesini güçlendirmiştir (Aslan & Şen, 2011, s. 118).

1970’li yıllarda sol partilerin de gecekondula mahallelerini keşfetmeleriyle birlikte popülizm⁵⁵ hâkim siyasal söylem haline gelmiştir. Köylerinden fırlatılıp atılan, kentte tutunmaya çalışan ve toplumsal ölçeğin tabanında bulunan gecekondula sakinleri bir anda kendilerini siyasilerin oy toplama çabasının merkezinde bulmuşlardır (Mardin, 2017, s. 234). Bu durum siyasileri eğitim, sağlık, alt yapı gibi kamu hizmetlerini geniş halk kitlelerine yaymaya zorlamış, yeni refah politikalarının seçim söylevlerinde ön plana çıkmasına katkıda bulunmuştur (Mardin, 2017, s. 235). Ancak popülizmin doğası gereği bu hassas tavırlar seçim dönemleriyle sınırlı kalmış, politikacılar seçimlerden sonra vaatlerini unutmakla suçlanır olmuşlardır.

Başlarda konut sorununa acil bir çözüm olarak, kullanım değeriyle ön plana çıkan gecekondular, zamanla bazı bölgelerde ticarileşmiş ve spekülasyonun nesnesi haline gelmiştir. Keleş’e göre 1960’lı yıllarda salt barınma amaçlı görülen gecekondular, 1970’li yıllarda yavaş yavaş kiralanmaya başlanmıştır. 1980’li yıllardan itibaren ise tamamen ticarileşmiş ve arazi spekülasyonunun mekânları⁵⁶ haline gelmiştir (Keleş, 2016, s. 549). Işık ve Pınarcıoğlu da 1960 ve 70’li yıllarda gecekondula mahallelerinde

⁵⁵ Tekeli’ye göre geç aydınlanmış bir ülke olarak Türkiye Cumhuriyeti ilk dönemlerinde, erken aydınlanan bir azınlığın iktidarı ele geçirerek toplumu muhasır medeniyetler seviyesine çıkarma çabalarına şahitlik etmiştir. Bu elitler meşruiyeti hedef odaklı olarak algılamışlardır. Ancak çok partili yaşama geçilmesiyle birlikte meşruiyetin asıl kaynağının uzaklaşılan toplum olduğu anlaşılmıştır. Bu dönemde ulvi hedefler için üretilen “halk için-halka rağmen” politikalar popülizme kaynaklık etmiştir (Tekeli, 2001, s. 36-37). İlk dönem halkçılık ile eş anlamlı olarak kullanılan popülizm zamanla halkçılık ilkesinin olumsuz yönlerini toplayan negatif bir kavrama dönüşmüştür. Ayrıca anti-elitist bir yapıya bürünmüştür. Bugün kullanılan anlamda popülizmin biri iyi biri kötü olmak üzere iki yönü vardır. İyi yönü halkın isteklerini dikkate alma; kötü yönü ise halkın kısa vadeli isteklerinin topluma vereceği zararların bilinmesine karşın, oy kaygısı ile bu istekleri gerçekleştirilme çabasıdır (Tekeli, 2001, s. 41). Ancak popülizm pek çok sorun peyda etse de aynı zamanda pek çok sorunun doğmasını engelleyen karmaşık bir politikadır (Tekeli, 2001, s. 44).

Toplumsal krizleri çözmeye noktasında çok maharetli olmayan popülist politikalar, krizleri yumuşatma noktasında oldukça mahirdir. Popülizmin bu yönü, kentleşmenin batılı ülkelerde sebep olduğu büyük krizlerin Türkiye’yi teğet geçmesine sebep olmuştur. Ayrıca batılı ülkelere nazaran çok daha hızlı gerçekleşen kentleşmenin sebep olduğu kriz tehdidi, popülizmin hep canlı kalmasını sağlamıştır (Tekeli, 2001, s. 81).

⁵⁶ Keleş’e göre gecekondularda değişim değerinin ön plana çıkmasında en büyük etken, gecekonduları yasallaştıran, araziler üzerinde mülkiyet ilişkisi kuran ve böylelikle alınıp satılmasını sağlayan popülist politikalarıdır. Bu sebeple gecekondula inşasının en çok hızlandığı dönemler seçim dönemleridir (Keleş, 2016, s. 548).

henüz kullanıcı-yapıcı ayrımının belirginleşmediğini, dolayısıyla gecekondu sahiplerinin kullanım değerini ön planda tutan yoksullar olduğunu vurgulamıştır (Işık & Pınarcıoğlu, 2001, s. 113). Ancak Aslan’a göre gecekonduardaki kullanıcı-yapıcı ayrımı, 1950’li yılların başına kadar gitmektedir (Aslan, 2022, s. 156-157).

Öğretmen’in (1957, s.34-42) 1957’de Ankara’da, Hart’ın (1969, s.127) 1962’de Zeytinburnu’nda, yine İmar ve İskân Bakanlığı’nın 1976’da İstanbul genelinde yaptıkları çalışmalarda, gecekondu mahallelerindeki ev sahipliği oranının yaklaşık %50 olduğu anlaşılmıştır (Aslan, 2022, s. 158), (Aslan, 2010, s. 795). Görüldüğü gibi gecekonducuların önemli bir kısmı oturdukları gecekonduarı inşa eden kişiler değildir ve inşa edenlere kira ödemektedir. Dahası, oturduğu gecekondunun sahibi olan kişilerin önemli bir bölümü de sanılanın aksine, çeşitli bedeller ödeyerek gecekonducularına yerleşebilmişlerdir.

DPT’nin yaptığı bir araştırma, gecekondu yapılan hazine arazilerinin %19’unun komisyonculardan, %56’sının ise bizzat 3. şahıslardan satın alındığını göstermiştir. Yani ortada gecekonducular üzerinden haksız kazanç sağlayan birileri bulunmaktadır. Yine 1962 yılında yapılan bir araştırma, Zeytinburnu’nda gecekondu sahibi olan kişilerin %23,9’unun gecekonducularını satın aldıklarını göstermiştir. Hatta 1970’li yıllarda gecekondulaşma sürecinin her aşamasında söz sahibi olan “gecekondu firmaları” ortaya çıkmıştır. Öyle ki araçlar sebebiyle gecekondu yapımına eklenen maliyetler, kente yeni gelen yoksulların kendi gecekondusunu inşa etmesini fiilen imkânsız hale getirmiştir (Aslan, 2022, s. 157-8).

Tüm bu bilgiler hâkim söylemde “Göç yoluyla gelen yoksulların kent mekânında rasgele bir araziye çevirip oraya kendi gecekondusunu yaptığı” şeklinde tarif edilen sürecin, gerçekliğin önemli bir bölümünü yansıtmadığını göstermektedir. Bu söylemde gecekondu yapım sürecinde rol alan birçok aktörden hiç bahsedilmemekte, tüm süreç aslında büyük bir gecekondu piyasasının tüketicisi konumunda bulunan gecekondu sakinleri üzerinden anlatılmaktadır (Aslan, 2022, s. 315).

Gecekondu piyasasının üreticilerinin devlet kurumlarıyla yakın ilişki içinde olan, hatta zaman zaman bizzat bu kurumlarda çalışan kişiler olduğu bilgisi de üzerinde durulması gereken bir gerçekliktir. Bu sektörün uzun yıllar varlığını sürdürebilmesi, üretici

aktörlerin siyaseten etkin pozisyonda bulunmasından kaynaklanmıştır (Aslan, 2022, s. 170, 176, 313). Dolayısıyla “kentsel mekânın gasp edilmesi” ile suçlanması gereken kesim hâkim söylemdeki gibi gecekondulular değil, gecekondululara parayla arsa satan spekülâtörlerdir (Aslan, 2010, s. 794). Bahsi geçen gecekondu piyasasının sahada görünen yüzü ise arazi mafyalarıdır.

İşte 1970’li yılların politik gecekondu mahalleleri, bu çok boyutlu sömürüye bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Gündelik yaşamlarını sürdürebilmek adına kolektif tüketim araçlarına ulaşmaya çalışan kent yoksulları, kente eklemlemelerini engelleyen tüm iktidar odaklarına karşı politik bir mücadele içine girmiş, kentsel siyasetin aktif aktörleri olarak ortaya çıkmışlardır (Aslan & Şen, 2011, s. 111). Bu süreçte gecekondu mahallelerini keşfeden ve “ekonomik eşitsizliklere karşı mücadele” söyleminin ötesine geçerek bizzat “ekonomik eşitsizliklerin olmadığı mekânlar” üretmeye girişen sosyalist örgütler belirleyici rol üstlenmişlerdir (Aslan, 2010, s. 793, 797).

Sosyalist örgütlere göre konut sorunu acil bir sorundur ve sınıf mücadelesinin bir parçasıdır. Bu söylemde konut sorunu kapitalist sistemden kaynaklanmaktadır. Niteliksel dönüşüm yaşanmadan çözülmesi söz konusu değildir. Hedeflenen niteliksel dönüşüm gerçekleşene kadar konut sorunu halk inisiyatifinde çözülecek ve bu çözüm ne pahasına olursa olsun uygulanacaktır (Aslan, 2003, s. 81).

1970’li yıllar boyunca adından sıkça söz ettiren “kurtarılmış bölgeler”, kentsel çelişkiler ekseninde kurulmuş, kentsel adalet ve şehir hakkı peşinde koşan, kolektif tüketim araçlarına eşit şekilde ulaşmayı hedefleyen yerel inisiyatiflerin ürünüdür. Kamusal arazilere kamusal amaçlarla el konulması yoluyla mekâna aşağıdan müdahale eden ve bu müdahalenin önündeki engelleri aşmak için sistemle çatışmaktan çekilmeyen siyasal bir pratiğin sonucudur (Aslan, 2022, s. 25).

Aslan (2022, s. 25), sosyalist örgütlerin gecekondu yapım süreçlerine müdahale stratejilerini şu şekilde özetlemektedir:

"Kendi bütçeleri, yukarıdan aşağıya doğru örgütlenmiş komiteleri vardı. Hakimiyet kurdukları alanın hazine arazisi olmasına dikkat etmişlerdi ve alanı parselleyip dağıttıklarında keyfiyetten uzak şekilde belirledikleri ölçütler vardı: işçi olmak, kiracı olmak, kentte ev, araba ve arsaya sahip olmamak gibi. Tüm gündelik sorunlar var olan

örgütlü yapı içerisinde çözülüyordu. Yerel ve merkezi hükümetlerle ilişkiler kurarak kentin yeni mekânlarına kamusal hizmet getirebilmek için yine bu işi yapabilecek kişilerden komiteler oluşturulmuştu. Devletin okulu, sağlık ocağı ve karakolu oralara kurulmuştu. Kent bu mahalleleri politik kimlikleriyle tanımıştı. Kamu kurumları da...”

Toplumsal heterojenliği temsil eden “kurtarılmış” adacıkların gittikçe belirginleşmesi hem kamuoyunun hem de devlet kurumlarının dikkatini çekmiştir. 1970’ler boyunca devam eden siyasal gerilimler bu “kurtarılmış bölgelerin” hem kamuoyu hem de devlet nezdinde tehdit olarak algılanmasına sebep olmuştur. Sosyalist örgütlerin gecekondu mahallelerine girmesiyle birlikte kamu kurumlarının gecekonduya yönelik hoşgörülü tutumunda da belirgin bir değişim baş göstermiştir. Hatta ölümle sonuçlanan gecekondu yıkımları ilk kez bu dönemde gerçekleşmiştir. Gecekondu yıkımları ve bu yıkımlara karşı direnişler, şiddetli gerilimlere sebebiyet vermiştir. Böylelikle politik gecekondu mahallelerinde devlet-halk restleşmesi bölgenin kimliği halini almıştır.

Sosyalist örgütlerin hızla toplumsal destek bulmasında, kentsel sorunlara ürettikleri çözümlerin yanında, gecekonducuların kimlikleri de etkili olmuştur. Gerek etnik gerekse dini kimlikleri sebebiyle öteki⁵⁷ konumunda bulunan 2. ve 3. kuşak genç gecekonducular⁵⁸ radikal sol söylemin sistem karşıtı görüşleri ve kapsayıcı söylemlerinden etkilenmişlerdir (Demirtaş, 2007, s. 108).

⁵⁷ Kan bağı, hemşerilik, mezhep gibi aidiyetlerin varlığı bu bağların yoğunlaştığı kentsel bölgelere adapte olmayı kolaylaştırdığı gibi aynı zamanda kentin diğer bölümlerinden kopuşu getirebilmekte ve kentin bütününe yönelik adaptasyon sürecini uzatabilmektedir (Tümtaş, 2012, s.110) (Aktaş, 2019, s. 15).

⁵⁸ 1. kuşak gecekonducularda siyasal davranış çoğunlukla muhafazakardır. Zira köylerine oranla daha fazla para kazanmakta, bir gecekonduya sahip oldukları için kendilerini güvende hissetmekte ve bazı belediye hizmetlerinden faydalanabilmektedirler. Huntington’a göre konut, iş ve beslenme gibi acil ihtiyaçlarını giderebilen gecekonducuların mevcut düzene karşı olmaları beklenmez.

Ancak kentsel ortamda dünyaya gelen ve standartlarını bu çevreye göre belirleyen 2. ve sonraki kuşak gecekonducular siyasal bilinçlenme ile birlikte açıkça sol dünya görüşüne kaymaktadırlar. Karl Marx ve Emile Durkheim’in bahsettiği “Sanayileşme ve kentleşme arasındaki dengesizliğin kalıcı yoksulluğa sebep olması, bunun yabancılaşmayı ve nihayetinde yıkıcı radikal davranışları doğuracağı” siyasal radikalleşme olgusunu bazı siyasal bilimciler bu 2. kuşak yaklaşımı ile açıklamaktadır (Keleş, 2016, s.52-53).

Tüm bu sürecin sonunda politik gecekondu mahalleleri bir konut alanı olmasının ötesinde, “toplumsal kimliklerin⁵⁹ ve mücadele deneyimlerinin toplumsallaşmış soyut bir simgesi” olarak hâkim söylemdeki yerini almıştır (Aslan & Şen, 2011, s. 116).

1980 darbesi sürecinde ülke genelinde uygulanan depolitizasyon politikaları en şiddetli şekilde politik kent mekânlarında kendini göstermiştir. Buralarda halkı örgütleyen kitlenin büyük bölümü adli takibata uğramıştır. Dolayısıyla politik gecekondu mahallelerinin karakteri haline gelen radikal muhalefet görünürlüğünü yitirmiştir. Ancak kentsel politik mekânların dinamizmini kaybetmediği, ileride detaylı olarak ele alacağımız, 1995 Gazi Mahallesi olaylarında anlaşılmıştır. 15 kişinin hayatını kaybettiği, çok daha fazlasının yaralandığı ve diğer politik kent mekânlarından açık destek görülen bu hadiseler kısa sürede içerisinde yayılmış, yurt sathında toplumsal hareketlere sebebiyet vermiştir (Karkış, 2015, s. 131).

Diğer taraftan gecekondu literatüründe 1980-2000 arasında olan kısım “gecekondundan daireye dönüşüm süreci” olarak işlenmektedir (Kılıç, 2015, s.60). Gecekondu bölgelerinde yoğun olarak başlayan imar çalışmaları ile sermaye gecekondu bölgelerine girmiş, gecekondu yıkılarak apartmanlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Kentin en yoksullarının yaşadığı gecekondu bölgelerinde artık müteahhitten 2-3 daire almış “gayrimenkul zenginleri” yaşar olmuştur. Bu dönemde imar uygulaması yapılan gecekondu bölgeleri ile yapılmayan gecekondu bölgeleri arasında ekonomik uçurumlar oluşmuştur.

Bununla birlikte kentsel dönüşüm projeleri kapsamında devam eden bir politik tepki süreci daha mevcuttur. Kentsel yenileme adı altında kitlelerin yerinden edilmesi politik tepkilere sebep olmakta, direniş hareketlerini tetiklemektedir. Gazi Mahallesi, Başbüyük Mahallesi, Mustafa Kemal Mahallesi, Gülsuyu-Gülensu Mahalleleri, Fener-Balat Mahalleleri, Dikmen Vadisi ve Mamak direnişleri bunlardan ilk akla

⁵⁹ 1990’lı yıllarda, Alevi kimliğinin toplumsal görünürlüğünün artması ile birlikte Alevi nüfusun yoğun olarak yaşadığı politik kent mekânları “Alevi Gettosu” olarak anılmaya başlamıştır. Yine aynı döneme denk gelen köy boşaltma hadiseleri bu bölgelerdeki Kürt kimliğinin belirgin şekilde armasına sebebiyet vermiştir. Bu durum politik kent mekânlarının politik yapısında kalıcı dönüşümler gerçekleştirmiştir (Aslan, 2013, s.15).

gelenlerdir. Bu direnişlerde hem mahalleliler hem kentsel politik ağlar hem akademisyen, öğrenci, gazeteci, meslek örgütleri gibi sivil inisiyatifler etkili olmuştur (Karkış, 2015, s. 147-148).

Özellikle kentsel politik mekânlarda uygulanan dönüşüm-yıkım çalışmalarının birkaç sebebi vardır. Görünen yüzü kenti güzelleştirme ve işlevselleştirme iken arka planda kent yoksullarını kentsel alandan uzaklaştırmak ve politik kent mekânlarının kimliklerini yok etmek gibi hedefler bulunmaktadır (Doğan, 2013, s. 36). Bu büyük ölçekli projeler yerleşik insanların kurulu düzenlerini ve düşüncelerini umursamamakla suçlanmaktadır.

Politik gecekondu mahallelerinde mülkiyetin ön plana çıkmasıyla birlikte, mahallelerin kuruluşunda tasarlanan “kullanım değerli kamusal mekân” projesi zayıflamıştır. Konut ihtiyacını giderme hedefi peşinde koşulurken, hedeflenmeyen değişim değeri artışları ortaya çıkmıştır. Hatta bir zamanlar toplumsal mülkiyeti savunan kitleler artık kentsel dönüşüm projelerine karşı direnişlerde, yerleşik halkın mülkiyet haklarını savunur olmuşlardır. Diğer bir deyişle kentsel politik mekânları kuran zihniyet, “*toplumsal gereklilik, siyasal popülizm ve liberal ekonomik değer anlayışı ile yıpranmıştır*” (Aslan & Şen, 2011, s. 127-130).

Günümüzde politik kent mekânlarında kentsel toplumsal hareketlere verilen toplumsal desteğin azaldığı gözlemlenmektedir. Ancak ülke genelinde meydana gelen her türlü politik hadisenin bu mekânlarda bir karşılık bulduğunu, bu bağlamda hala kentin diğer bölgelerinden ayrıştığını söylemek gerekmektedir.

Bölümü bitirirken Türkiye'nin kentsel politik mekânlarına yönelik şu toparlayıcı bilgileri vermek gerekmektedir:

Mevcut hukuki zemin içerisinde kentsel sorunlarını çözemeyen kentliler bazı durumlarda bir itiraz kültürü geliştirirler ve niteliksel değişim talebi ile otoriteye karşı gelmeye, kentsel toplumsal hareketler örgütlemeye başlarlar. Kentsel toplumsal hareketlerin, kentin özel bir noktasında yoğunlaşması ve o bölgede süreklilik kazanması durumunda kentsel politik mekânlar oluşur. Türkiye’de, dünya ile benzer olarak, bu siyasallaşma tazının en büyük kaynağı konut sorunudur.

Öncelikle şunu belirtmek gerekir. Mekânın toplumsal gruplar için politik açıdan nötr olduğu fikri doğru değildir. Böyle bir genellemeyi çürütecek pek çok örnek bulunabilir. Örneğin gösteri yürüyüşü yapmak isteyen bir grubu halkın gündelik hayatını yaşadığı bölgelere uzak bir yere yönlendirirseniz bu eylemin etkinliğini büyük ölçüde engellemiş olursunuz. Bu durum mekânın düzenleyici etkisi ile ilgilidir (Tekeli, 2001, s. 16). Eğer gösteriler kentsel sorunlar ile ilgiliyse mekânın politik önemi iyice artmaktadır. Hatta bazı durumlarda bazı toplumsal grupların gerçekleştirdiği toplumsal hareketler bir kentsel mekân üzerinde sabitlenir. Zira orayla ilgilidir. Mesele edilen, çözülmeye çalışılan sorun oranın sorunudur. Orada ses çıkartmak, sorunu orada çözmek gerekir.

Kentsel mekân üzerinde bazı bölgelerin değişim değeri arttıkça o mekânlara olan ilgi de hızla artar. Kısa süre içerisinde örgütsüz mücadeleyle korunamayacak seviyeye gelen bireysel çıkarlar mekân üzerine birikir. Dolayısıyla kentsel rant mücadelesi her zaman toplumsal grupların birbiriyle mücadelesi şeklinde olmuştur (Aslan, 2003, s. 15). Kentsel mekân üzerindeki çıkar çatışmalarında yerel veya merkezi yönetimler çoğunlukla taraftır. Dolayısıyla bu çatışmalar her zaman için politiktir (Aslan, 2003, s. 17). Bu mücadelede yaşadığı mekânı korumaya çalışan grupların tepkileri çoğu zaman meşru zeminin dışına taşıdığı, kriminalize olduğu gerekçesiyle baskı altına alınır (Aslan, 2003, s. 18). Bu baskıyı kırmak için örgütlü mücadeleden daha iyi bir çözüm yoktur.

Kentsel grupların kolektif tüketim araçlarına eşit ulaşım ve kentsel mekân üzerindeki hak (özellikle konut) talepleri genellikle kamu düzeni açısından tehdit olarak algılanır. Zira kentsel toplumsal hareketler çoğunlukla kısa süreli olmaz ve örgütlü karakter sergiliyorsa kolaylıkla toplumsal desteğini artırabilir. Castells'in deyimiyle kentsel hareketler sınıf hareketlerinin bir uzantısıdır. Bu iki kavram asla birbirinden ayrı olarak düşünülemez (Aslan, 2003, s. 12). Kentsel toplumsal hareketler bu çerçevede düşünüldüğünde, hâkim grupların tehdit algısı rahatlıkla anlaşılabilir.

Kentsel toplumsal hareketler çoğunlukla yerel kentsel taleplerle ortaya çıksalar da neredeyse her zaman yerel üstü talepleri de bünyelerinde barındırırlar. Dolayısıyla örgütlülük boyutu da çoğunlukla yerel üstü düzeylere taşmaktadır (Aslan, 2003, s. 12).

Bu durum toplumsal yapı içerisindeki niteliksel değişim talebinin mekâna yansımalarıdır.

Türkiye’de kent yoksullarının örgütlenmesinin ilk adımı aile, akraba, hemşeri ağlarıdır. Kentsel talepleri karşılanmayan kitleler yoksunluklarını bu ağlar vasıtası ile gidermeye çalışır. Kentsel sisteme bu şekilde eklenirler. Enformel ağlar yerel siyasette oldukça etkilidir. Hatta zaman zaman güçlerini artırarak kalıcı formel örgütlenmeye gidebilmektedir. Bu enformel ağlar bazen sistem ile uyum içerisinde, bir himayecilik sistemi kurarak sorunlarını çözme yoluna giderler. Ancak hâkim gruplar ile geleneksel olarak doku uyumsuzluğu yaşayan kimliklerce kurulan enformel ağlar, kentsel meselelerini direniş ile çözmeye çalışırlar. Kentsel toplumsal hareketlerin kaynağı da çoğu zaman bu yapılanmalardır (Aslan, 2003, s. 67).

Türk siyasal tarihinin toplumsal hareketler açısından en çalkantılı dönemi 1970’li yıllardır. Kentsel çelişkiler artmış⁶⁰, kentsel toplumsal gruplar kristalize olmuş, saflar belirginleşmiş, kimliklerin birbiriyle mücadelesi şiddetlenmiştir. Pek çok toplumsal grup ekonomik ve politik taleplerle örgütlü bir eylemlilik içine girmiştir. Öyle ki iktidardaki partiler dahi kimi zaman sahadaki politik mücadelelerin aktif tarafları konumuna gelmiştir. Kamu otoritesinin zayıflaması, enformel örgütlerin güçlenmesini ve dahası kolayca hukuk dışına çıkabileceği bir ortamın oluşmasını sağlamıştır. Semt-mahalle komitesi, savunma komitesi gibi yerel örgütlenmeler sık sık adından söz ettirmeye başlamıştır(Aslan, 2003, s. 69). Bu dönemde özellikle İstanbul’da, politik kimliğini günümüze kadar kaybetmeyecek pek çok gecekondu mahallesi kurulmuştur (Karkış, 2015, s. 125).

Dönemde yaygın olarak “kurtarılmış bölgeler” olarak adlandırılan politik kent mekânları devlet otoritesinin sönmüldüğü, hatta resmi kayıtların bile tutulmadığı, kontrolün yerel-politik inisiyatiflerin eline geçtiği mekânlardır. Hâkim söylemce suçluların toplandığı, aksine bölge sakinlerinin düşüncesine göre tüm baskılara rağmen direnerek haklarını korumaya çalışan kent yoksullarının yaşadığı yerlerdir

⁶⁰ 1970’li yıllarda küresel çapta yaşanan petrol krizi gelişmekte olan ve enerjisinde dışa bağımlı ülkeleri derinden etkilemiştir. Bu durum Türkiye’de ciddi ekonomik bunalımlara sebep olmuş, Türkiye’yi “1 dolara muhtaç” duruma getirmiştir. Dolayısıyla kentsel çelişkilerin artışıdaki en büyük etken, krizin kent yoksullarına çıkarttığı ağır ekonomik faturadır (Aslan, 2003, s. 67).

(Aslan, 2003). Türkiye’de politik kent mekânı denilince 1970’li yıllarda siyasallaşma sürecine giren ve politik karakterini uzun yıllar devam ettiren gecekondu mahalleleri akla gelmektedir.

Toplumsal desteği günden güne arttıran gecekondu hareketleri, sisteme sürekli meydan okuyan bir karakterdedir. Devlet otoritesine, özellikle de kentsel politikalara karşı gelmekte, alternatif projeler geliştirmektedir. Hâkim sisteme yönelik tehdit arttıkça devletin tepkisi de kademeli olarak şiddetlenmiştir. Kentin birbirinden farklı pek çok noktasında konut sorununu siyasallaştıran toplumsal ve siyasal pratikler gelişmeye başlamıştır (Aslan, 2003, s. 77-78). Bu şekilde kurulan kentsel politik mekânların başında Gülsuyu Mahallesi, Ümraniye Mustafa Kemal Mahallesi (1 Mayıs), Eyüp Güzeltepe-Nurtepe Mahalleleri, Gazi Mahallesi gibi Alevi nüfusun yoğun olduğu gecekondu mahalleleri gelmektedir. Bu mahalleler kültürel ve politik olarak birbirleriyle bağlantılı iken, kentin diğer bölgeleri ile belirgin şekilde ayrılmaktadırlar. Siyasal olarak sistemle bütünleşme ihtimali tamamıyla göz ardı edilmiş, aksine kentsel imkanları mahalle çıkarına kullanmak uğruna sistemle çatışmaktan çekinmemek temel tavır halini almıştır.

Süreç içerisinde devlet tarafından politik gecekondu bölgelerinin ortadan kaldırılmasına yönelik birçok girişim olmuş, bu doğrultuda pek çok can kaybının yaşandığı direniş hareketleri örgütlenmiş ve böylelikle politik kent mekânlarındaki toplumsal ilişkiler şiddetlenerek kendini yeniden üretmeyi başarabilmiştir. Gecekondu direnişleri ve sistem karşıtı bölgesel muhalefet, toplum nazarında meşruiyetini korumayı bilmiştir (Karkış, 2015, s. 127).

Günümüzde kent dokusu içerisinde çok az gecekondu mahallesi kalmıştır. 1970’lerde yoğun siyasallaşma süreci yaşayan mahallelerin çoğu piyasa karşısında duramamış ve apartmanlaşmıştır. Ancak bu mahallelerde politik kimlik devam etmektedir. Ülke gündemine paralel olarak politik tepki eylemleri, şiddete varan toplumsal hareketler, korsan gösteriler politik kent mekânlarında hala gündelik hayatın bir parçasıdır. Yukarıda detaylıca hikayesi anlatılan bu kentsel politik mekânların en karakteristik örneklerinden birisi de Gazi Mahallesi’dir

Bölümü Lefebvre’ün şu sözleriyle bitirmek anlamlı olacaktır: *“Ayrımcılığın kurbanı olan, geleneksel şehirden sürülen, güncel ya da olası kent yaşamından yoksun kalmış işçi sınıfı için pratik dolayısıyla politik bir sorun vardır. Üstelik konut sorunu, şu ana dek işçi sınıfı ve temsilcileri için şehir ve kentsellik sorunlarını maskeleyiş olsa bile ortada politik yönü ortaya konmamış bir sorun olduğu açıktır”* (Lefebvre, 2015, s. 117).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

POLİTİK BİR KENT MEKÂNI: GAZİ MAHALLESİ

Gazi Mahallesi, Türkiye gündemini takip eden kişilerin biraz da olsa bilgi sahibi olduğu, en azından farkında olduğu bir kentsel alandır. Özellikle politik kent mekânı denilince akla ilk gelenlerdendir. Zira yakın Türkiye tarihindeki pek çok medyatik toplumsal olaya ev sahipliği yapmış, politik kimliğiyle ülke gündemini meşgul etmiştir. Bu toplumsal olaylardan en dikkat çekicisi ise ileride detaylıca ele alınacak olan 1995 Gazi Mahallesi olaylarıdır.

Bu bölümde Gazi Mahallesi'nin fiziki ve toplumsal yapısı tarihsel bağlamı içerisinde ortaya konulacak, politik kimliğin oluşmasında köşe taşı niteliğinde olan hadiseler kronolojik olarak incelenecek, son olarak bu olayların mahallenin siyasallaşmasındaki etkisi kısaca yorumlanacaktır. Böylelikle çalışma alanı olan Gazi Mahallesi'nin nasıl bir yer olduğu, daha spesifik olarak mahalleye kamu hizmeti sunan aktörlerin muhatap olduğu kitlenin, kentin diğer bölgelerinde yaşayan toplumsal gruplardan ne gibi farklılıklarının olduğu anlaşılmaya çalışılacaktır.

Çalışma konusunun yeni yeni belirginleşmeye başladığı 2016 yılında, OHAL ilan edildikten birkaç ay sonra, mahalleye girilerek bir ön çalışma yapılmıştır⁶¹. Bu ön çalışma kapsamında mahalledeki bazı siyasi figürler ile derinlemesine mülakatlar yapılmış, Gazi Mahallesi'nin kentsel politik mekân olarak ortaya çıkışı ve süreç içerisindeki dönüşümü araştırılmıştır. Böylelikle çalışma mekânı ve mekândaki aktörler daha detaylı şekilde anlaşılmaya çalışılmıştır.

Öncelikle bir hukuk bürosu adına mahallelilerin karakoldaki işlerini takip eden, dolayısıyla mahalledeki adi-politik birçok örgütlü eylemden haberdar olan bir mahalleliye ulaşılmış, bu bağlantı sayesinde de kartopu yöntemiyle diğer katılımcılara ulaşılmıştır. Zaman kısıtlılığı sebebiyle kısa sürede en nitelikli bilgileri verebilecek katılımcılar araştırılmış, bu katılımcıların mahalledeki farklı siyasal oluşumları temsil

⁶¹ Bu ön çalışma, 4 soru üzerinden yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakatlarla yürütülmüştür. Katılımcılara, mahalleye ilk geldikleri andan itibaren gözlemledikleri dönüşüm sorulmuştur. Böylelikle mahallenin yapılı çevresindeki, sosyal ortamındaki, politik ortamındaki ve suç ile ilişkisindeki dönüşüm ortaya konulmuştur.

edebilecek konumda olmasına özen gösterilmiştir. Bu kapsamda Kürt-Muhafif kimliğe sahip bir mahalleli (**Mah. 1**), Sosyalist-Alevi kimliğe sahip bir mahalleli (**Mah. 2**), yine nispeten devletçi olarak nitelendirilebileceğimiz bir mahalleliyle (**Mah. 3**) görüşülmüştür. Ayrıca görüşme sürecinde çeşitlenen sorulara daha net cevaplar alabilmek adına bir polis amiri, Gazi Mahallesi'nin o dönemki muhtarı (**E. Muh.**) ve bir emlakçı ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Kamu görevlileri dolayısıyla muhtar ve polis amiri ile tekrar görüşme gerçekleştirilmiş, bu kapsamdaki beyanları dördüncü bölümde ortaya konulmuştur. Emlakçı için kodlamaya girilmemiş, polisin de tüm beyanları dördüncü bölümün konusuna girdiği için bu kısımdan çıkarılmıştır. Ancak polisin dördüncü bölümde ortaya konulacak beyanları referans alınarak, mahalleye dair bazı yorumlar yapılmıştır.

Görüşme yapılan dönemde mahalleliler sırasıyla 43, 40 ve 14 senedir mahallede ikamet etmektedir. Dönemin muhtarı 43 senedir mahallede yaşamakta ve 25 senedir de muhtarlık yapmaktadır. Emlakçı 40 yıldır mahallede yaşamakta, 2 yıldır da emlakçılık yapmaktadır. Polis ise 7 yıldır mahalleye hizmet vermektedir. Dolayısıyla görüşmeler nitelik olarak niceliğinden fazlasını vadetmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde, yapılan ön çalışmada edinilen bilgilere ek olarak literatürden pek çok kaynaktan faydalanılmış, ayrıca 1995 Gazi Mahallesi olaylarına yönelik hazırlanan iddianame, mahkeme sonucunda verilen ilk karar, Yargıtay'ın bozma kararı, mahkemece verilen ikinci karar ve bu mahkeme süreçlerinde ifade veren polislerin beyanları incelenmiştir. Bu sayede bir taraftan Gazi Mahallesi anlaşılma çalışırken, bir taraftan da 1995 Gazi Mahallesi olaylarına ve dolayısıyla Gazi Mahallesi'ne yönelik hâkim görüşe kaynaklık eden resmî belgeler ortaya konulmuştur. Bilindiği gibi bu çalışma Gazi Mahallesi'ne hizmet veren kamu görevlilerinin algılarını araştırmaktadır. Bu belgeler üzerinde yapılan çalışmayla Gazi Mahallesi olaylarına yönelik kamu görevlisi algısı da ortaya konulmuştur.

Mahalle kavramı, dayanışma ve yardımlaşma ağları sayesinde kolektif yaşam kültürünü ve mekâna aidiyeti oluşturan, böylelikle kentli kimliğin inşasını sağlayan, sosyal ve kültürel bir yapıyı ifade eder. Mahalleli deyince bir mekânı kendine yurt edinmiş, orayı sahiplenmiş, oraya aidiyet hisseden bireyle anlaşılır. Öyle ki kimi yazarlar mahalle sakinlerine, mahallenin temizliği, emniyeti, yönetimi gibi

sorumluluklar yüklemekte, bu görevlerin birer zorunluluk olduğundan bahsetmektedir (Aslantürk, 2019, s. 21).

“Mahalleli kimliği” aidiyet ekseninde oluşur. Bu aidiyet, belirli bir *“fiziki yapı, fiziksel yapının içinde barındırdığı faaliyetler ve olaylar, bireylerin zamanla mekâna yüklediği anlamlar”* ile oluşur. Dolayısıyla mahalleli deyince genel olarak heterojen insan topluluklarından oluşan kolektif bir kimlik anlaşılır ((Seamon ve Sowers, 2008, s. 45) Akt: (Aslantürk, 2019, s. 22)). Bu kolektif kimlik gündelik hayat içerisinde sürekli yeniden üretilir.

Gazi Mahallesi, kırsal kesimden kente göç edilmesi ile kurulan gecekondu mahallesi örneklerinden bir tanesidir. Mahalleyi diğer gecekondu mahallelerinden ayıran ise bu bölgeye göç edenlerin kimliği ve süreç içerisinde devlet ile yaşanan çatışmalı ilişkilerdir. Aslan’ın 1 Mayıs Mahallesi için sarf ettiği şu sözleri Gazi Mahallesi için de kullanmak yanlış olmayacaktır:

*“Araştırmamızda konu olan mahalle en azından kuruluş süreci bakımından sınıfsal etkilerin izlerini taşımaktadır. Söz konusu olan kent yoksullarının ya da kente göç yoluyla gelen evsiz barksızların mahallesidir. Bununla birlikte mahalle, diğerlerinden bir ölçüde farklı olan, kendine özgü bazı özellikleri taşımaktadır. Söz konusu alanın açık yasal piyasa koşulları ve kentsel hukuk kuralları dışında gelişmesi, kentsel toplumsal mücadelelerin sonucunda kurulmuş olması nedeniyle, mahalle kavramı hem gerilimin hem de örgütlülüğün temel dinamikleri”*ni bünyesinde barındırmaktadır. Diğer bir deyişle mahalle, toplumsal grupların örgütlü kentsel mücadelesi ile bugünkü halini almıştır (Aslan, 2003, s. 20).

Gazi Mahallesi 2008 yılına kadar Gaziosmanpaşa ilçesine bağlıdır. 2008 yılında “Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkındaki 5747 Sayılı Kanun” ile ilçe üçe bölünmüş, Arnavutköy ve Sultangazi ilçeleri kurularak Gaziosmanpaşa’dan ayrılmıştır⁶². Sultangazi ilçesi ismini iki büyük mahallesinden yani Sultançiftliği

⁶² <https://www.gaziosmanpasa.bel.tr/index.php?goster=Gaziosmanpasa-Tarihi>

Mahallesi ve Gazi Mahallesi isimlerinin birleşiminden almıştır⁶³. İlçe yeni olsa da ilçenin kurulduğu alan Osmanlı, hatta Bizans döneminde çok önemli görevleri ifa etmiş su yolları üzerinde bulunmaktadır (Avcu & Buldur, 2018). Avrupa Yakası'nın tam ortasında, Alibeyköy Barajı havasındadır.

Gazi Mahallesi ismini Atatürk Çiftliği'nden alır. 1973 yılında çiftliğin bulunduğu bölgeye Atatürk'ün "Gazi" unvanı ile isimlendirilen "Gazi Mahallesi" kurulmuştur (Kılıç, 2015, s. 61). 1970'li yıllarda kurulan ve bölgelerindeki sanayi kuruluşlarında çalışan işçilerin konut ihtiyaçlarını karşılama görevini üstlenen Mahmutbey, Atışalanı, Cebeci, Habibler, Küçükköy mahalleleri gibi hızla büyümüştür. Bu döneme kadar kırsal olarak anılan bu bölge kısa süre içerisinde İstanbul merkez alanına dahil olmuştur (Avcu & Buldur, 2018).

Eski muhtar mahallenin geçmişini şu ifadelerle aktarmaktadır:

"İlk geldiğimde (1970'li yılların başı) buralar boş, bakir bir alandı. 150-200 tane gecekondlu vardı. Çiftlik gibi bir yerdı ve insanlar hayvancılık yapardı. Komple boş araziydi. Zamanla herkes tanıdığını davet etti. İlk başta burası göçmenlerin yeri. Atatürk çiftliği diye geçirdi. Çünkü Atatürk burayı göçmenlere vermiş. Ama sayıları azdı. Biz geldiğimizde daha çok Karadenizliler vardı. İlk başta Alevi çok yoktu. Zamanla 76-77 yıllarında Aleviler yer yurt sahibi olmak için hazine arazilerine gecekondular kurmaya başladılar. Bunlar İstanbul'da yaşayan Aleviler. Ancak yer yurt sahibi olmak için belirli noktalara toplanmaya başladılar." (E. Muhtar)

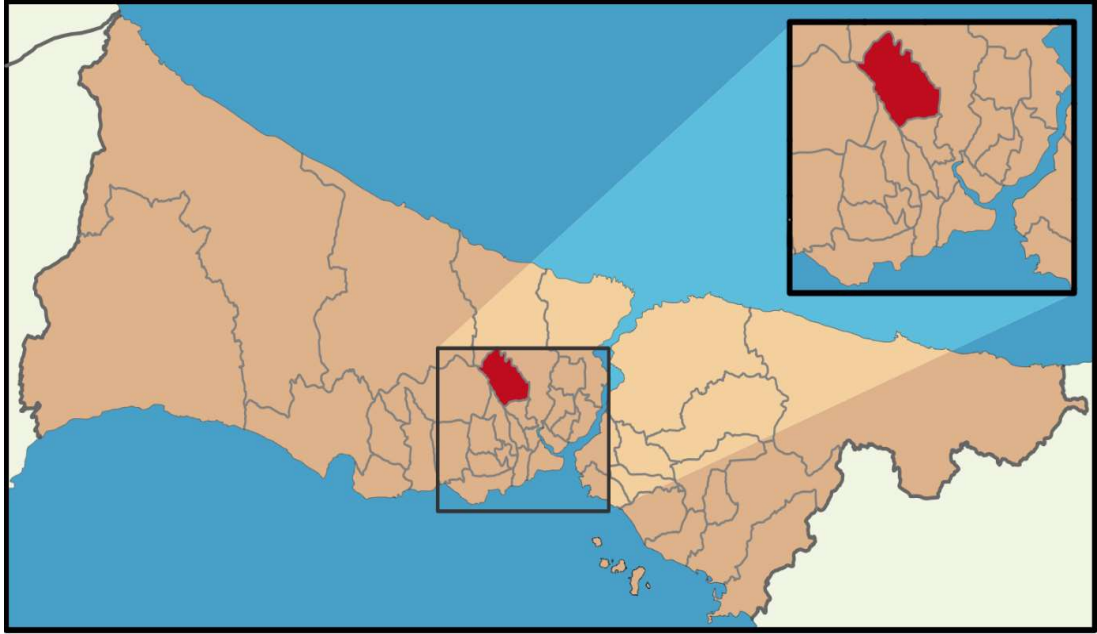
Mahalle o kadar hızlı büyümüştür ki 1984 yılında Gazi Mahallesi ve Zübeyde Hanım⁶⁴ Mahallesi olarak ikiye bölünmek durumunda kalmıştır⁶⁵. Ayrılmadan sonra Gazi Mahallesi ve Zübeyde Hanım Mahallesi'nin nüfusları sırasıyla 19.230 ve 21.528 olmuştur (Kılıç, 1996, s. 62; Tablo 2). Mahallenin yönetsel sorunları bu bölünmeyi

⁶³ Bu iki mahalleye ek olarak Gaziosmanpaşa'dan 13, Eyüp ve Esenlerden de birer mahalle Sultangazi ilçesine bırakılmıştır.

⁶⁴ Zübeyde Hanım Mahallesi de ismini Atatürk'ün annesinden almıştır.

⁶⁵ Bu yıl içinde bölgede kamu kurumu olarak hizmet veren 3 ilkökul, 1 orta okul, 1 polis merkezi, 1 cami ve bir sağlık birimi bulunmaktadır (Avcu & Buldur, 2018, s. 112).

de yetersiz bırakınca ikinci bir bölünme daha gerçekleşmiş ve Yunus Emre ve 75. Yıl⁶⁶ Mahalleleri kurulmuştur. Yani Gazi Mahallesi olarak bilinen sosyolojik alan günümüzde idari olarak dört mahalleden oluşmaktadır (Perouse, 2011, s. 71). Ancak gerek mahalleliler gerekse diğer İstanbullular günlük kullanımda sürekli olarak Gazi Mahallesi ismini kullanmaktadırlar. Bu durum halkın gündelik yaşamı ile idari yapılanma arasındaki çatışmayı gözler önüne sermektedir (Perouse, 2011, s. 80). Literatürde, sosyolojik anlamda bu dört mahallenin aslında tek mahalle olduğu konusunda görüş birliği bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında da Gazi Mahallesi ifadesiyle bu dört mahalleyi içine alan Gazi Mahallesi sosyolojik bütünü⁶⁷, yani eski Gazi Mahallesi kastedilmektedir (Yücel, 2016).

Şekil 1: Sultangazi İlçesinin İstanbul'daki Yeri

⁶⁶ 75. Yıl Mahallesi Cumhuriyet'in 75. Yılında kurulduğu için bu ismi almıştır. Görüldüğü gibi mahallelere verilen isimler tarihi-toplumsal bir sürekliliğin değil, masa başı verilen idari kararların eseridir. Bu kararlar sonucunda resmi Gazi Mahallesi sürekli olarak küçülmüş, zamanla dolmuş tabelalarındaki ismi bile kaldırılarak Yunus Emre Mahallesi ile değiştirilmiştir (Aktaş, 2019, s. 117).

⁶⁷ TÜİK 2019 nüfus verilerine göre Gazi Mahallesi alanının nüfusu Yunus Emre Mahallesi 49.821, Gazi Mahallesi 35.205, 75. Yıl Mahallesi 32.398, Zübeyde Hanım Mahallesi 31.609 olmak üzere toplamda 149.033 kişidir.

Şekil 2: Sultangazi İlçesi Siyasi Haritası⁶⁸

Gazi Mahallesi kuruluşundan itibaren nüfusu hızlı artan kentsel bölgeler arasında yerini almıştır. Bu artışta mahallenin sanayi kuruluşlarına yakınlığının yanında, yüksek doğum oranı ve arsa-kira fiyatlarının düşük olması gibi sebepler etkili olmuştur. Bir mahalleli Gazi Mahallesi'ne yönelik göçte itici ve çekici faktörleri ifade ederken ekonomik temele şu şekilde vurgu yapmıştır:

“Buradaki şu an gördüğümüz yoğun yapılaşmanın sebepleri temelde ekonomik. Ülkede yatırımların çoğu belirli bölgelere yoğunlaştığı için köylerde yaşayan insanlar ekonomik olarak geçinemeyecek duruma geldiler ve şehirlere göç etmek zorunda kaldılar. Bu sadece doğu için böyle değil. Karadeniz için de aynı şekilde, diğer bölgeler için de aynı. Bu insanlar taşı

⁶⁸ Kırmızı çizgilerin içinde kalan kısım, çalışma alanımızın idari sınırlarını göstermektedir.

toprağı altın diye buralara geliyorlar. Gazi Mahallesi de en son imara açılan yerlerden biri olduğu için göçler yoğun olarak bu bölgeye oldu.” (Mah. 1)

Yine mahalledeki düşük yaşam maliyetlerinin göçteki etkisine değinen emlakçı, 2016 yılı itibarıyla mahallede kiraların 600TL ile 800TL arasında değiştiğini belirterek şu bilgileri vermiştir:

“Buraya çok yakın yerlerde, örneğin Küçükköy’de fiyatlar 1200-1300 TL’den başlıyor. Burada sıfır 2+1 daireler 250 bin TL civarından başlıyor. Ama örneğin Yeşilpınar’da 450 bin liradan başlıyor. Neredeyse yüzde yüz fark var. Fiyatların düşük olmasında burada olan toplumsal olayların etkisi büyük. Mahalle politize olmuş. Dışarıdaki insanlar gelmek istemiyor. Satın almaya gelen insanlar da yine burada fiyatlar düşük diye geliyor. İstanbul’da konut fiyatlarının en düşük olduğu yerler Esenyurt ve bu bölge, yani Gazi Mahallesi’dir. Esenyurt da burası gibi politize. Buranın yerleşim projesi, planları çok iyi. Çıkmaz sokak hiç yok. Sokaklar dümdüz. TEM yakın, ulaşım imkânı çok iyi. Ancak olaylar sebebiyle insanlar korkuyor. Dışarıdaki insanlara Gazi’de yaşıyorum deyince, orada nasıl yaşıyorsun diyorlar. Ama biz burada gayet güzel yaşıyoruz.”

Emlakçıya gelen müşterilerin profili sorulduğunda ise şu cevabı vermiştir:

“Dışarıdan gelen insanın iyi nakdi varsa burayı tercih etmiyor. Bize gelenler alım gücü daha düşük olanlar. Daha önce başka yerlerde oturup kirasını ödeyemeyecek duruma gelen insanlar da bu bölgeye geliyorlar.”

Buradan da anlaşılacağı üzere mahalledeki kentleşme politik eksenli olmaktan ziyade ekonomik eksenli olarak ilerlemiştir. Ayrıca kontrolsüz nüfus artışı sebebiyle mahalle sürekli olarak yetersiz alt yapı⁶⁹, plansız kentleşme, kaçak yapılaşma, işsizlik gibi kentsel sorunlar ile beraber anılmıştır. Ancak tüm ekonomik etmenlerin yanında, mahallenin etnik-mezhepsel-kimlikli yapısının da göç eden nüfusun karakterini belirleyen önemli bir faktör olduğunu söylemek gerekmektedir.

Gazi Mahallesi ve yakın çevresi, Zeytinburnu’ndan sonra Türkiye’nin ilk gecekondulaşan bölgesidir. Bunun sebebi, ekonomik faktörlerin yanında, devletin

⁶⁹ Mahalleye elektrik 1984’te, su 1987’de, belediye otobüsü ise 1988’de gelmiştir (Avcu & Buldur, 2018, s. 110). (Perouse, 2011, s. 80)’a göre ise 1973 yılında muhtarlık, 1977 yılında minibüs hattı, 1980’de ise otobüs hattı hizmete başlamıştır.

iskân politikalarıdır. Bölge Lozan Antlaşması sonrası mübadele ile Yunanistan'dan gelen, daha sonraları 1952'de Bulgaristan'dan, 1954 ve sonrasında Yugoslavya'dan gelen göçmenlerin iskân sahaları olarak planlanmıştır. Başlarda iskân politikaları çerçevesinde şekillenen bölge önce Karadeniz ve Trakya'dan, sonrasında ise Türkiye'nin tüm bölgelerinden gelen göçmenler ile büyümeye devam etmiştir (Avcu & Buldur, 2018, s. 105). 1975'e gelindiğinde 4.989 olan mahalle nüfusu 5 sene içerisinde 19.278'e yükselmiştir. Bu dönemde Sivas, Erzurum, Erzincan, Muş ve Tunceli'den; 1980'den sonra ise "terör" olaylarına paralel olarak doğu illerinden yoğun göç almıştır (Avcu & Buldur, 2018, s. 110). Özetle Gazi Mahallesi dört temel göç dalgası ile oluşmuştur. 1920'lerde Trakya, 1940 ve 50'li yıllarda Bulgaristan ve Yugoslavya, 1970'lerde Karadeniz ve Orta Anadolu, 1990'larda ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden yaşanan yoğun göçler, bölgeye bugünkü şeklini vermiştir (Perouse, 2011, s.47-48). Kurulduğu andan itibaren göç ile şekillenen bir mozaiki andıran Gazi Mahallesi, 1985 yılı itibariyle son 5 yılda gelenlerin çoğunluğu oluşturduğu bir mahalle hüviyetindedir (Yücel, 2016).

Mahalle'nin Alibeyköy Barajı Su Havzası'nda kalan kısımlarında hala imar izni bulunmamaktadır. Bu alan bazı mahalleliler için ikamet, çoğu mahalleli için de mesire yeri olarak işlev görmektedir. İstanbul'da artık nadiren görünen gecekondulardan hatırı sayılır bir bölümü bu alan içerisinde bulunmaktadır (Türkdoğan 2002, s. 410). Eski mahalle muhtarı Nevzat Altun'un ifadesiyle bölgedeki gecekonduların 40 yılı bulan bir geçmişi vardır. Çoğunlukla Erzurum, Tokat ve Tuncelililerin yaşadığı gecekonduların sayısı 2bini bulmaktadır⁷⁰. Mahalle tarihine bakıldığında gecekondular sayısının oldukça azaldığı, ciddi bir apartmanlaşmaya gidildiği dikkat çekmektedir. Bununla birlikte Türkiye'de apartman alanları, gecekondular alanları ve yeşil alanların; yani diğer bir deyişle kentsel görünüm, geçiş görünümü ve kırsal görünümün bu denli iç içe olduğu başka bir bölge bulmak zordur (Yücel, 2016).

Avcu ve Buldur çalışmalarında, bölgede en çok doğu illerinden gelen (özellikle Sivas, Siirt, Muş ve Van) vatandaşlar ikamet ettiğini belirtmişlerdir (Avcu & Buldur, 2018,

⁷⁰ Gazi Mahallesi Muhtarı Nevzat Altun: İstanbul'un orta yeri Gazi" - Kondular / 6.BÖLÜM
https://www.youtube.com/watch?v=YGeu8N_rchs

s. 121). Ancak görüŖülen eski muhtar, doğu illerine dair düşüncelerin yanılgı olduğunu belirtmiştir. Muhtar’a göre, bölgede en çok Sivaslılar, Kastamonulular ve Sinoplular vardır. En az ise Artvinliler. Doğu illerinden gelen vatandaşlar, sanıldığının aksine, çok fazla değildir. Politik olarak ise Halk Cephesi tek başına, HDP’li gruplar da bir blok halinde ayrı siyasal aktörlerdir. CHP de mahallede etkili legal siyasal bir örgüt olarak ön plana çıkmaktadır. Şiddet olmaması kaydıyla CHP’li gruplar Gazi Mahallesi’ndeki toplumsal olaylara katılmaktadır.

Yücel’in (2016) İstanbul’da kent yoksullarının yaşadığı bazı bölgeler üzerinde yaptığı çalışmasında, mekânsal aidiyetin en yüksek, mekânsal yabancılaşma ve mahalleden ayrılma isteğinin en düşük olduğu mahallenin Gazi Mahallesi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Görüşme yapılan kişilerden Erhan (17 öğrenci) bu durumu Ŗu şekilde anlatmaktadır. *“Burada hem akrabalarım var hem benim gibi düşünen insanlar var... Kendimi memleketimde gibi hissediyorum çünkü bazı yerlerde bizim köyümüz gibi yeşillikler var. Başka yerlerde bunları bulamazsın. Baraj kenarına hep gidiyorum köpeğim var onu da orada dolaştırıyorum”*.

Çalışma kapsamında mahallelilerle yapılan ön görüşmelerde de mahallenin fiziksel olarak iyi durumda olduğuna dair vurgular dikkat çekmiştir. Mahalleliler Gazi Mahallesi’nin barajıyla, ormanıyla, ucuz yaşamıyla, ulaşım imkânlarıyla ve bilhassa sıcak kanlı insanlarıyla, sanıldığının aksine, tercih edilesi bir yer olduğu fikrindedir.

Demografik verilerin ötesinde, Gazi Mahallesi’nin hâkim politik kent mekânı algısında önemli bir yere sahip olduğunu söylemek abartı olmayacaktır. Mahalleye dair sürekli kendini yeniden üreten, üzerinde fikir birliğine varılmış, yaygınlaşmış, sansasyon ve spekülasyon içeren ve mahalleyi hiç görmemiş pek çok kentlinin dahi katıldığı bir anlatı mevcuttur. Bu anlatıyı canlı tutan başlıca etmen medyanın basma kalıp Gazi Mahallesi imgeleridir. Bu imgelerden başlıcaları şunlardır:

Gazi Mahallesi bir Alevi mahallesidir. Gazi Mahallesi bir Kürt mahallesidir. Gazi Mahallesi bir solcu mahallesidir. Gazi Mahallesi’nde silahlar, kan, gözyaşı, yaralı insanlar, yanan otobüs ve barikatlar, polis müdahalesi gündelik yaşamın ayrılmaz bir parçasıdır vs. (Yücel, 2016, s. 79).

Aslan ve Şen'in Çayan Mahallesi için söylediği gibi: *“Çok sayıda sistem karşıtı şiddet eyleminin gerçekleştiği mahallenin basında yer alması da genellikle bu kimlikle ilgili haberler üzerinden gerçekleşmektedir. Araç lastiği yakma ve bariyer oluşturma eylemleri ile eşlik ettiği korsan gösteriler ve bazen belediye otobüsü yakma gibi şiddet eylemleri ile basına konu olmaktadır”* (Aslan & Şen, 2011, s.113).

Bahsedilen olumsuz imgeler öylesine yayılmıştır ki birçok mahalleli bile bunlardan etkilenmiş, hatta bu mitolojiyi içselleştirmişlerdir (Yücel, 2016, s. 79).

Hâkim Gazi Mahallesi algısının oluşmasında en büyük etken 1995 Gazi Mahallesi olaylarıdır. Bu toplumsal hareket bir taraftan mahallelilerin damgalanmasına hizmet ederken diğer taraftan da mahalle kimliğinin oluşmasında kurucu unsurlardan biri olmuştur. Mahalleyi ve mahalle kimliğini sahiplenme tavrı, bir yönüyle de bu damgalama sürecine tepki olarak gelişmiştir (Yücel, 2016, s. 79).

Diğer taraftan bu algının tamamen temelsiz olduğunu iddia etmek de doğru olmayacaktır. Zira mahallede sık sık yaşanan siyasal şiddet olayları, mahallelilerin de şikâyet ettikleri bir durumdur. Ancak bu eleştiri mahalle kimliğine yönelik değil, şiddet eylemleri sonucunda oluşan zarara yönelik bir boyutta yapılmaktadır. Yücel'in (2016:80) çalışmasında mahalle gençlerinden Erkan (17) şunları söylemektedir:

“...Gazi Mahallesi çok güzel bir yer. Zaten güzel olmasa kimse kalmaz Gazi Mahallesi'nde. Hani bir anlamda kötüdür, çok yürüyüş yapıyorlar. Ama onlar da yapılmazsa zaten Gazi Mahallesi'nin bir anlamı kalmaz. Yürüyüş yapılmasında rahatsız değilim ama bazen etrafa zarar veriliyor polisle çatışma çıkıyor o zaman rahatsız oluyoruz.”

Mahallelilerle yapılan ön görüşmelerde de siyasal şiddet olaylarına yönelik benzer bir tavır dikkat çekmiştir. Katılımcılarda, şiddete varan olayları çıkaran kişilerin belirli kişiler olduğu ve bunların sayılarının çok fazla olmadığı düşüncesi hakimdir. Ancak bahsedilen eylemci grubun, yakın çevrelerinden bile destek bulamadığı belirtilmektedir. Özellikle geçmiş yıllarda mahallede çok fazla kişinin hapis yatmak zorunda kalması sebebiyle aileler, benzer bir kaderi çocuklarının yaşamasını istememektedir. Bir mahalleli bu durumu şu sözleriyle ifade etmektedir:

“Kimse burada olay çıksın istemez. Çünkü burada olay çıkaran insanlar burayı yakıyorsa, sabah geliyor O’nun belediyede çalışan babası burayı temizliyor. Otobüs yakıyorlarsa, onun annesi aşağı iniyor, bir kilometre yol yürüyor, bacısı yürüyor. Bunlar hoş karşılanan şeyler değil. Akşam olaylar oluyor, sabah bunun muhakemesi yapılıyor. Keşke bunları yapmasalardı deniliyor. Bu olayların hepsine karşı toplumsal tepki oldu. Baba çocuğuna “Allah belanı versin” diyor. Tasvip etmiyor.” (Mah. 3)

Görüldüğü gibi Gazi Mahallesi, kitle iletişim araçları eliyle üretilen algının aksine, oldukça heterojen yapıda bir kentsel alandır. Yücel’in ifadesiyle “*Gazi Mahallesi siyasî/ideolojik/etnik ayrışmanın bir sonucu olarak çevreye fırlatılan, coğrafi olarak da kentin kenarında konumlanan, ancak hızla merkez özellikleri de kazanmakta olan bir bütünleşik varoş; olarak adlandırılabilir.*” (Yücel, 2016).

İlerleyen bölümde, Gazi Mahallesi’nin kentsel politik bir mekân olarak ortaya çıkış süreçleri detaylandırılacaktır.

3.1.Gazi Mahallesi Tarihi

Daha önce de belirtildiği gibi Gazi Mahallesinin olduğu yer 1973’e kadar Atatürk Çiftliği olarak bilinmektedir. Bu topraklara öncelikle Bulgaristan’dan gelen Müslüman göçmenler yerleştirilmiştir. Ancak göçmenler belirsiz bir sebeple bir süre sonra çiftlikten ayrılmaya başlamıştır. Şu anki mahalle yapısı içerisinde sahip oldukları mezarlardan öte bir etkilerinin olmadığı düşünülmektedir (Kılıç, 2015, s. 62). Gazi Mahallesi’ni anlamak için 1960’ların sonlarından itibaren Anadolu’dan gelen göç dalgası incelenmelidir.

Gazi Mahallesi çoğunlukla ekonomik sebeplerle, Türkiye’nin dört bir yanından göç alan bir bölgedir. 1960’lı yılların sonlarında Karadenizli ailelerin göçü ile bugünkü anlamda bir yerleşim yeri halini almaya başlamıştır. İlk yerleşimler bugünkü İsmet Paşa Caddesi çevresinde ortaya çıkmıştır. Süreç içerisinde mahalleye göç eden toplumsal grupların, belirli bir kimlikten yana yoğunlaşmaya başladığı söylenebilir. Kentsel politik bir alan olarak Gazi Mahallesinin kurucu unsuru Alevi sakinlerdir. Gazi Mahallesi kimliğinin oluşumunda Balkan göçmenleri ve Karadenizliler değil, daha sonra bölgede yoğunlaşan Alevi nüfus belirleyici olmuştur (Kılıç, 2015, s. 63).

Mahalleye ilk yerleşen aileler çevirdikleri arazileri sonradan gelen göçmenlere satarak rant elde etmişlerdir. Sonradan gelen göçmenler ise ucuz konut sağlayarak iş gücü

piyasasına kolaylıkla uyum sağlayabilmişlerdir (Işık & Pınarcıoğlu, 2012, s.79). Ancak rantın farkına varan mafyavari yapılanmalar hızla sistem üzerinde kontrolü eline almıştır. Arazi çevirme, arazi satışı ve gecekondu inşaatı, kısa süre içerisinde arazi mafyasının kontrolü altına girmiştir. Maddi olarak güçlenen arazi mafyası devlet ile de iyi ilişkiler kurarak mahalleliler üzerinde baskı kurmaya devam etmiştir. Bazı kamu görevlilerinin desteğiyle şiddetlenen mafya baskısı, mahallelilerde ciddi tepkilerin oluşmasına sebebiyet vermiştir. Hatta bu durum zaman zaman silahlı çatışmaya kadar gitmiştir⁷¹(Aktaş, 2019, s. 39-40). Sol örgütlerin mahalleye girmesi ile bölgede etkinliği zayıflayan arazi mafyası, 1978'e gelindiğinde mahalleye giremez konuma gelmiştir.⁷²

Şekil 3: 3 Haziran 1979 Tarihli Milliyet Gazetesi

Gazi Mahallesi'nin politik güzergahının belirginleşmesindeki en kritik eşik, Anadolu'dan göçen Alevilerin iskân için bu bölgeyi tercih etmeye başlamalarıyla geçilmiştir. Gazi Mahallesi'nin politik kimliğinin oluşumunda, 1960'lı yılların sonunda başlayan Alevi göçü ilk adımı oluşturur. Aslında 1970'ler boyunca sürekli şekilde devam eden ve göçle şekillenen siyasallaşma süreci, kentin diğer politik

⁷¹ Milliyet Gazetesi'nin 3 Haziran 1979 tarihli haberine göre Laz Dursun'un adamları ve gecekondu sakinleri arasında başlayan çatışmada 1 kişi hayatını kaybetmiş, onlarcası yaralanmış ve yaklaşık 200 kişi göz altına alınmıştır

⁷² Katliamın Ve Ayaklanmanın 4 Yılında Gazi Direnmeye, Hesap Sormaya Devam Ediyor s. 82.

mekânlarıyla benzer şekilde, eş zamanlı olarak devam etmiştir. Zira göçe sebep olan ekonomik faktörler, Türkiye'nin neredeyse tüm kırsal kesimlerinde derinden hissedilmektedir (Keleş, 1972, s. 37). Diğer taraftan “*Gayri resmi ağlara dayalı yerleşim çabaları*” ile kentin bazı bölgeleri bazı kimlikler için daha avantajlı konuma gelmiştir (Aslan, 2003). Özellikle toplumsal baskı korkusuyla kimliklerini gizlemek zorunda kalan ve bu sebeple gündelik hayatlarında rahat hareket edemeyen Alevi vatandaşlar yaşamak istedikleri mekânları seçerken bu gayri resmi ağları etkin şekilde kullanmışlardır. Yani ekonomik itici faktörler ve ekonomik-kültürel çekici faktörlerin birleşmesiyle Alevi vatandaşlar kentin belirli bölgelerinde yoğunlaşmaya başlamışlardır. Öyle ki memleketlerinden kentin farklı bölgelerine göç etmiş pek çok Alevi vatandaş bile, zaman içerisinde ikinci bir kent içi göç ile bu bölgelere gelmeyi tercih etmişlerdir. İstanbul’da Alevilerin yaşamak için tercih ettiği mekânların başında Gazi Mahallesi gelmektedir. Kılıç’a konuşan dönemin Gazi Mahallesi Muhtarı Nevzat Altun konuyla ilgili şunları söylemektedir:

“Önce İstanbul’a geldik, Eyüp’e geldik, ancak bundan bir yıl sonra evimizi inşa etmek için Gazi Mahallesi’ne geldik ve Gazi’de bizim gibi birçok insan vardı. Birçok kişi Alevilerdi. Nereye ait olduğumuzu bulduk.”(Kılıç, 2015, s. 64).

Tüm meşakkatine rağmen ikinci kez göçü göze almaları, Alevi vatandaşların iskân tercihlerini anlayabilmek için oldukça önemlidir. Tarihsel olarak kırsal alanlarda kendilerini güvende hissettikleri bölgelerde yaşamaya alışmış Aleviler, göç ettikleri kentlerde bu korunma duygusundan mahrum kalmışlardır. Kendilerini güvende hissedebilecekleri bir mekân bulduklarında ise öncelikli olarak bu bölgeleri tercih etmişlerdir. Kent dokusu içerisinde Alevilerin yoğunlaştığı böyle mekânların olmasının sebeplerinden biri de bu korunma güdüsüdür. Dolayısıyla Aleviler güvende hissettikleri bir mekânda yaşayacakları gecekondularını inşa ederken diğer taraftan da mekânsal aidiyetlerini ve toplumsal dayanışmalarını da inşa etmişlerdir (Kılıç, 2015, s. 66-67). 1980 darbesi ve sonraki süreçte Alevilerin yoğun olarak yaşadığı kentsel politik mekânlarda, özellikle de Gazi Mahallesi’nde çözülme olmamasının temel sebebi, kültürel yapının ve zikrettiğimiz toplumsal ilişkilerin değişmeden kalmasıdır. Çalışma kapsamında yapılan ön görüşmelerde de bir mahalleli geçmiş dönemde tecrübe ettiği sıkı sosyal ilişkileri ve geleneksel bağları şu şekilde tarif etmiştir.

“(Eskiden) Ortam olarak mahallemiz çok güzeldi. Herkes birbirini severdi, tanırdı. Mahalleye girdiğinde herkese selam vermekten elini aşağıya indiremezdin. Seni tanımazlarsa, köylerdeki gibi, babanı sorarlardı. Babanın ismini söylediğinde hemen tanırlandı. Böyle güzel bir ortamdan şimdiki ortama döndü.” (Mah. 1)

Göçmenlerin Gazi Mahallesi’ni tercih etmelerindeki bir başka neden de mahalledeki kırsal dokudur. Gazi Mahallesi alışık oldukları mekânlara benzemektedir. Burada hayvancılık ve kendilerini besleyecek kadar dahi olsa tarım yapabilmektedirler. Yani yaşam tarzı olarak kentleşmek zorunda kalmamışlardır. Köyleri gibi bir mekânda, köyünden insanlarla birlikte, köyündeki gibi yaşayabilen insanlar köylerine ait oldukları gibi, Gazi Mahallesi’ne ait hissetmişlerdir. Bu durum, diğer gecekondu mahallelerinden farklı olarak, göçmenlerin Gazi Mahallesi’ni son durakları olarak görmelerine sebep olmuştur. Böylelikle mekânsal sahiplenme iyice belirginleşmiştir (Kılıç, 2015, s. 64).

Aleviliğin gündelik hayata hakimiyetinin her geçen gün artması ile birlikte, Alevi olmak mahallede yer edinebilmek için önemli bir unsur halini almıştır. Zira mahalleye yeni gelenler ilk önce mezhepsel yönüyle değerlendirilir ve ona göre meclise kabul edilir. Artık Gazi Mahallesi Aleviliğin avantaj olduğu nadir kentsel bölgelerden biridir (Kılıç, 2015, s. 68).

Diğer taraftan mahallede Alevilerin belirgin şekilde yoğunlaşması mekânsal ayrışma dinamiklerini de beslemiştir. Aynı kimlikten insanların bir araya toplanması hem mahalle içinde hem de mahalle dışında “biz ve onlar” ayrımını sürekli olarak yeniden inşa etmiştir. Bu durum simgesel olarak “öteki”nin inşasını kolaylaştırmıştır (Kurtoğlu, 2005, s. 5-6).

Gazi Mahallesi’ne doğru akan Alevileri organize eden göç ağı, 1970’ler boyunca etkin şekilde çalışmıştır. Akrabalarını, hemşerilerini takip eden vatandaşlar, onların yardımıyla yerleşecekleri yerleri belirlemiş, onlarla birlikte gecekondualarını inşa etmiş, onlarla birlikte sosyalleşmiş, örgütlenmiş ve arkadan gelenlere yardımda bulunmuşlardır. Gazi Mahallesi, “halk komitesi” adı altında örgütlenen bu gayri resmi ağlar sayesinde büyümeye devam etmiştir (Kılıç, 2015, s. 64).

Alevi mahallelerinde teveccüh gören ve pek çok Alevi'yi bünyesinde barındıran radikal sol örgütler de bu gecekondulaşma ve siyasallaşma süreçlerinde kritik roller üstlenmişlerdir. Hem sahip oldukları teorik bilgileriyle hem de bizzat gecekondulaşma süreçlerinde çalışarak emekleriyle mahallelilere katkı sunmuşlardır. Hatta bunun da ötesinde gecekondulaşma mahallelerinde, mahalle ölçeğinde planlar yaparak düzenin sağlanmasında etkili olmuşlardır (Aslan, 2013, s. 11).

Eski muhtarın söylediğine göre mahallenin politik bir mekâna dönüşme süreci 1974-1975 yıllarında başlamıştır. Sosyalist örgütler önderliğinde ilerleyen siyasallaşma süreci 1980 darbesine kadar güçlenerek devam etmiştir. Muhtar'a göre bu döneme kadar olan kentleşmenin yüzde 50'sinin sol örgütler öncülüğünde gerçekleşmiştir. Sol örgütlerin kendilerini mahallenin kurucu unsuru olarak görmesi ve bu görüşü çoğu mahalleliye de kabul ettirebilmesi işte bu süreçlerin sonucudur.

Görüşülen mahallelilerden biri, muhtara şu sözleriyle katkı sunmuştur:

“Bu bölge çok üreten bir bölge olmadığı için, fakirliğin ve eğitimsizliğin hâkim olduğu bir bölge olduğu için, sol kesimler bu bölge insanına sahip çıktılar. Vatandaş da sol kesimden öğrendikleri çerçevede, haklarını aramak için onlarla birlik olmaları gerektiğini düşündüler ve böylelikle mahallede politizasyon başladı. 70'lerin ortalarından kitleselleşmenin başladığı 1986-1987'lere kadar bu süreç bu şekilde devam etti.” (Mah. 1)

Gazi Mahallesi, konut ihtiyacı ekseninde kurulmuş ve büyümüş bir mahalledir. Zamanla belirginleşen politik mahalle kültürünün oluşmasında, kentsel hizmetlerin eksikliğinden kaynaklanan fiziksel sebeplerin oldukça etkili olduğu anlaşılmaktadır. Yani konut, mülkiyet ve altyapı hizmeti gibi kolektif tüketim ihtiyaçlarının karşılanması ekseninde yürütülen politik mücadele, mahallenin kentsel politik bir mekâna dönüşmesinde temel oluşturmuştur.

Katılımcıların da belirttiği gibi 1970'li yılların ortalarından itibaren sosyalist örgütler gecekondulaşma mahallelerinde etkili olmaya başlamış, arazi mafyasından kurtardıkları gecekonduluların devlet kurumlarına karşı direnişlerini örgütlemişlerdir. Kentsel politik mekânlarda sol grupların gecekonduluları örgütleme stratejisi, halk komiteleri üzerinden kurulmuştur. Gazi Mahallesi'nin siyasallaşması sürecinde Gazi Mahallesi Halk Komitesi, kritik örgütlenmelerin başında gelmektedir.

Halk komitesi mahallenin acil sorunlarını çözmek, kolektif ve hızlı karar alabilme yeteneğini geliştirmek için kurulmuş bir örgüttür. Pratik olarak en önemli hedefi kolektif tüketim araçlarını mahallelilerle buluşturabilmektir. Başta konut olmak üzere, yol, su, elektrik, toplu taşıma gibi kentsel hizmetler devlet tarafından yeterli miktarda sunulmamaktadır. Bilhassa arazi spekülasyonunu önlemek öncelikli hedeftir. Arazi mafyasını bölgeden gönderen komite bu boşluğu halk katılımını da sağlayarak bizzat doldurur. Artık yerleşim planlaması, gecekondu yapımı ve dağıtımı, kentsel hizmetlerin sağlanması için mücadele, komitenin inisiyatifindedir (Aktaş, 2019, s. 48).

Komitenin kurulmasıyla birlikte arazi çevirme, gecekondu yapımı, gecekondu yıkımlarına karşı direniş gibi gecekondulular için hayati öneme sahip pratikler daha sistemli bir hale bürünmüştür. Özellikle mahalledeki sol kesimler Gazi Mahallesi'ne gelen kentsel hizmetlerin çoğunu, halk komitesi çevresinde örgütlenen radikal grupların çalışmalarına bağlamaktadır. Zira halk komitesi pasif şekilde işleyen gayri resmi ağları siyasal mücadelenin içine çekmiş ve aktif hale getirmiştir. Ciddi bir itiraz kültürünün oluşmasına aracılık etmiştir. Dolayısıyla sol grupların mahallenin hem mekânsal hem de toplumsal dönüşümünde etkin rol oynadığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Mahalleliler kentsel hizmetlerin eksik sunumunu devletin mahallelilere karşı tepkisinin bir uzantısı olarak görmektedirler. 1990'lı yılların ortalarına kadar su olmayan mahalleye tankerlerle su taşınmaktadır. Yakın çevrelere kadar gelen elektrik mahalleye bir türlü ulaşmayınca komite tarafından elektrik direkleri ele geçirilmiş, merkezi bir noktaya yerleştirilerek kaçak elektrik gecekondu'lara yönlendirilmiştir. Benzer pek çok hikâyeden birini Zeynel Durna Aktaş'a (2019) anlatmaktadır:

“Buraya geldiğimizde sorunlar yumağı içerisinde bulduk kendimizi. Altyapı yok, iş yok, okul yok, elektrik yok, hastane yok. Hastayı götürmek için araç bulamıyorduk. Ya kucağında götüreceksin ya da kamyonla götüreceksin. Aynı zamanda stokçuluğun çok yoğun olduğu, rantçıların ülke ekonomisini sömürdüğü, yağ kuyruğu, tüp kuyruğunun olduğu dönemdi. Akşamları çocukların aydınlatmada kullanıp ders çalışacağı bir yağ yok. Bununla ilgili de bu mahallede çalışmalar yapıldı. Halkın parasıyla bir kooperatif kuruldu Dörtyol'da. 12 Eylül darbesinde de o kooperatife el koydular. Tabi daha sonra

Gaziosmanpaşa Halk Kültür Araştırma Derneği (GOPKAD) ve GAZİ-DER dernekleri kuruldu ama o çok sonra kuruldular. Ama kooperatif devrimcilerin işlettiği bir marketti. Üç tane insanın başında durduğu denetlediği. 78 yılında kuruldu, kâr marjı olmayan bir kooperatifti ama 80'e kadar sürdü. Sonuçta parası buradaki halktan toplanan açılan bir işletmeydi. Bugünkü bir market kâr marjıyla nasıl çalışma yapıyorsa o da ürünleri bulup getirip belirli bir sistematikle herkese dağıttığı herkesin evinde çorbanın kaynadığı bir alışveriş merkezi düşün. Gittiğinde bugün yağ yok denilmeyen, bulgur yok denilmeyen, tüp gaz yok denilmeyen bir yer. İşte bu kooperatifin başında devrimciler vardı.”.

Böylelikle mahalleliler kentsel hizmet noktasında gördükleri tüm eksiklikleri devlete, aldıkları tüm hizmetleri de sol örgütlere bağladıkları bir ortam içine girmişlerdir (Aktaş, 2019, s. 50-53). 1978 yılında faaliyetlere başlayan Halk komitesi darbeye kadar aktif şekilde varlığını sürdürmüş ve sonrasında kapatılmıştır.

12 Eylül 1980 askeri darbesi Gazi Mahallesi’ni derinden etkilemiştir. Bu süreçte pek çok mahalleli adli takibata uğramıştır. Eski muhtar darbenin mahalleye etkisini şöyle özetlemiştir:

“80’de alınan alındı yargılanan yargılandı. Her aile bir şekilde etkilendi. Yüzlerce insan işkence tezgahından geçti. Ezile ezile, direne direne bugüne kadar geldik. Hayata dönüş operasyonunda Bayrampaşalıların çoğu bu mahallenin çocuklarıydı. Muhalefetin bir kısmı imar planlarıyla ekonomik özgürlüğünü kazanırken diğer kısmı siyasi linçle karşılaştı. Böyle bir tezat oluştu. Darbeden sonra rant ortaya çıktı, bireycilik ortaya çıktı. Emek ve dayanışma bitti. Bugün de farklı adla benzer bir süreç var. At değiştiği binici değişmedi.” (E. Muh.)

Askeri yönetim sonrası demokrasiye geçiş aşamasında popülizm tekrar canlanmıştır. Bu durum ülke tarihiyle uyumlu olarak imar aflarını gündeme getirmiştir. Zira ülke genelindeki konutların büyük bir kısmı kaçak durumdadır ve halkın beklentisi herkesi kapsayacak bir imar affıdır. 1983 genel seçimleri sonrasında çıkarılan imar affı sayesinde mahallelilerin büyük kısmı mülkiyet hakkı kazanabilmiştir. 1984 yılında yürürlüğe giren mevzuatlarla şekillenen bu affın önemli bir özelliği, neredeyse tüm imar kusurlarını affeden bir görüntü arz etmesidir (Aslan, 2008).

Gazi Mahallesi 1984 yılına kadar net bir gecekondu mahallesi iken, imar planları uygulanmaya başlanınca mahallenin kırsal görüntüsü değişmeye başlamıştır. Ülke genelinde uygulanan neoliberal politikalar kentsel politikaları da etkilemiş, bu durum kendini en belirgin şekilde gecekondu bölgelerinde hissettirmiştir. Özellikle 1985-88 yılları arasında af kapsamına giren gecekonduların tapu tahsis belgeleri düşük bir bedel karşılığında mahallelilere dağıtılmıştır. Böylelikle devlet yıllardır süren fiili durumu meşrulaştırmıştır (Kılıç, 2015, s. 59). Kısa süre içerisinde baraj bölgesindeki gecekondu hariç tüm mahalle imar kapsamına alınmıştır ve piyasa koşulları mahalle için işlemeye başlamıştır. Yeni imar durumuna göre bir gecekondu yerine dört kata kadar bina yapılabilmektedir (Erman, 2004). Böylelikle İmar gelen yerlerle imar gelmeyen yerler arasında fark belirginleşmiştir. Bu durumu Eski muhtar şöyle belirtmektedir:

“Gecekondu kültüründen sonra mülkiyet kültürü oluşmaya başladı. 30 sene önce imar alıp 30 senedir rant devşiren kesimler varken, 30 senedir imar bekleyip bir çivi çakmayan kimseler de var. Sistem birilerini zengin edip diğerini süründürüyor.” (E. Muh.)

Bazı mahalleliler ve müteahhitler hukuki durum oturur oturmaz hayal ettikleri rantı kavuşmuşlardır. Mahalleliler bir gecekondularına karşılık iki daire almışlar, böylelikle evlerini kaybetmezken diğer taraftan da kira geliri sağlamışlardır. Müteahhitler de yaptıkları bu iş karşılığında en az 3 daire alarak kârlı bir yatırım sahibi olmuşlardır. 1990’lı yılların başlamasıyla birlikte mahallenin merkez kısmı tamıyla apartmanlaşmıştır. Kentsel sıkıntıları bir derece çözülen hatta maddi olarak rant elde eden birçok mahalleli zamanla sistemle bütünleşmeye başlamıştır (Kılıç, 2015, s.68).

Ön görüşme yapılan polis amiri bu süreci kentsel dönüşüm olarak adlandırmış ve kentsel dönüşümün girdiği yerlerde fiziksel değişimin etkisiyle polisiye olayların azaldığını belirtmiştir. Böylelikle polisiye açıdan kendilerine sıkıntı yaratan “marjinal gruplar” daha dar bir alana sıkışmıştır. Ancak daha dar bir alanda hareket etmelerine karşın hala çok etkili olduklarını da belirtmektedir.

Kolektif tüketim ihtiyaçları yavaş yavaş karşılanan ve kentsel şikayetleri sönümlenen mahalleliler, muhalefetlerini kültürel alana yoğunlaştırmışlardır. Ülke gündemini yakından takip eden ve rahatsız olduğu konulara hızlı şekilde kolektif tepki verebilen

bu insanlar, özellikle Alevi vatandaşları ötekileştirmeye yönelik uygulamalara şiddetli şekilde itiraz etmektedirler.

Alevilerin Gazi Mahallesi'nde yoğunlaşması ve örgütlenmesi, Alevilerin Türkiye'deki etkinliğini ve görünürlüğünü de etkilemiştir. Gazi Mahallesi Alevileri gündelik yaşamlarını istikrara soktuktan sonra Alevi Kültürünü tanıtmak için çalışmalara başlamıştır. Ancak mahallenin muhalif kimliği, bu çalışmaların devlete rağmen yapılması zorunluluğunu getirmiştir. Burada kültürel mücadele üzerinden girilen çatışmalar, mahallenin politik kimliğinin iyice perçinlenmesine sebep olmuştur.

Kurulan pek çok Alevi derneğinin ardından 1994 yılı sonunda Gazi Mahallesi Cemevi faaliyetlerine başlar. Böylelikle Gazi Mahallesi Alevileri arasında önemli bir sosyalleşme ve dayanışma mekânı oluşmuş, daha önemlisi hem Alevilerin ibadetlerine yardımcı olan hem de onlar üzerinde söz sahibi olan yeni bir otorite peyda olmuştur. Cemevi, kuruluşundan itibaren Gazi Mahallesi'nin en önemli noktası olarak gündelik hayatın merkezine oturmuştur. Hatta Gazi Cemevi'nin etkisi, mahalle düzeyinin oldukça ötesine geçmiştir. Cemevi inşası sürecinde devlet kurumlarıyla yaşanan gerilim ve verilen politik mücadeleler, Gazi Cemevi'nin ciddi bir itibar kazanmasına vesile olmuştur. Öyle ki Gazi Cemevi bölge ötesi bir otorite figürü halini almıştır. Çalışma kapsamında görüşülen cemevi yöneticileri cemevinin bu durumuna dikkat çekerek "Gazi Cemevi Alevilerin Kabe'sidir" ifadesini kullanmışlardır.

1990'lı yıllarla birlikte Alevi kimliğinin yanına yeni bir muhalif kimlik eklenmeye başlamıştır. Mahallede yavaş yavaş Kürt kimliği de yoğunlaşma sürecine gitmiştir. 1990'lı yıllar boyunca doğu illerinin boşaltılan köylerinden gelen Kürt kökenli göçmenler, mahallenin politik dengelerini değiştirmiştir. Mahallelilerin ifadesiyle "Kürt göçünden sonra solun yanına PKK siyaseti de dahil olmuştur". Böylelikle sınıfsal ve inançsal ekseninde örgütlenen politik aktörlere, etnik kimlik ekseninde örgütlenen yeni bir politik aktör katılmıştır. Bu durum mahallenin soldaki konumunu güçlendirmiş ve oldukça çeşitlendirmiştir. PKK üyeliğinden 10 sene hüküm giymiş bir mahalleli bu süreci şu şekilde anlatmıştır:

"Bu mahallede sol örgütlerin geçmişten beri bir geleneği var. Sol örgütlerle PKK arasında çok ciddi bir çelişki yoktu. Örneğin şu an sol kesimden pek çok kişi HDP altında siyaset yapıyor. Bundan dolayı PKK bu bölgede rahatlıkla

gelişim gösterdi. Yine sol çizgide, dışlanan bir kesim olarak PKK ve sol grupların yan yana durması çok abes olmadı. Bir çelişki de yaratmadı. Ötekileştirme siyasetinden kaynaklı olarak, onlar da öteki bunlar da öteki, 2 öteki bir araya geldi.” **(Mah. 1)**

Ancak diğer bir mahalleli, cepheli (DHKP-C) solcularla Kürt grupları arasında benzerlik olduğu konusunda **(Mah. 1)** ile aynı fikirde değildir:

“PKK'nın bölgede aktif olmasının sebebi devlettir. Aleviler ile PKK arasında zerre kadar ilişki yok. 11 örgüt PKK ile bir oldu. Ancak sol onlarla bir olmadı. Çünkü gerçek sol bayrağını vatanını sever. Ancak çatışmaya bizim aklımız ermez. Sol insan haklarını savunur. Kürt grupları hep aynı zihniyetler. PKK yıkıcı, DHKP-C onlar gibi değil. Polisle karşı karşıya gelir ama Apocular gibi değil. Apocu direk bomba atar. DHKP-C eylem yapar ama böyle yapmaz. Gerçek solda şiddet olmaz. DHKP-C içinde simsarlar var. MİT var, polis var, asker var. Devletin bilmediği şey yok. Onlar şiddet olaylarını körüklüyor.” **(Mah. 2)**

Muhtar da Kürt örgütlenmesinin mahallede kısa sürede yükselişini ve sonraki süreçte diğer örgütlerle yaşadığı sıkıntıları şu şekilde özetlemiştir:

“Mahallede Kürt örgütlenmesi zamanla arttı. Bu mahallede daha rahat örgütleniyorlardı. Diğer bölgelerdeki gibi ırkçı-faşist saldırılara maruz kalmıyorlardı. Mahalle halkı saygılıdır ama saygı da beklerler. Onlarda silahlı güç olması, onların kendilerini üstün görmelerine sebep veriyor. Elimde silah var benim dediğimi kabul edeceksin diyorlar. Bu düşünce diğer gruplarla restleşmeye sebebiyet veriyor.” **(E. Muhtar)**

Diğer mahalleliler Gazi Mahallesi'nde temel sosyal kırımın merkezine 1995 Gazi Olaylarını koyarken muhtar, “Köy boşaltma” olaylarını koymaktadır. Ona göre mahalledeki en belirgin sosyal değişim Kürt göçünden sonra başlamıştır. Muhtar Kürtlerin yaşadığı uyum sorununa da vurgu yapmıştır:

“1992-93 gibi İstanbul'a boşaltılan köylerden gelenler oldu. Bugün hemen hemen her Kürt ilinden gelen var. Güvenli diye bu bölgeye geldiler ama biz kendimizi hiç güvende hissedemedik. Çok büyük sıkıntılar yaşayıp gelmişlerdi. Onlar ezilmişliklerini, sıkıntılarını hırçınlığa dönüştürdüler. Zamanla, kısmen sosyal yapının içinde entegre olmaya başladılar. Ama hala tam olarak başarabilmiş değiller. Onların gelişile komşuluk ilişkilerinde sıkıntılar yaşanmaya başladı. Mesela, Alevi-Sünni fark etmez, mahalleli dışarıda oturuyorsa dış kapıyı işgal etmezler. Kürtler apartmanın kapısında oturur kimse geçemez. Bu yapıları ve benzer adetleri uyumlarını zorlaştırıyor.

Ben de Kürt Alevi'siyim. Bizim İstanbul'a uyum sağlamakta yaşadığımız problemleri onlar da yaşıyor. Ama zamanla bu durum atlatılacak.” (E. Muhtar)

Gazi Mahallesi’ni bu kadar derinden etkileyen bir göç hadisesinin sebeplerini araştırmak ve bu göçmenlerin Gazi Mahallesi gündelik hayatına dahil oluş süreçlerini oraya koymak, mahallenin bugünkü sosyo-politik durumunu anlamak açısından kritik öneme sahiptir. Dolayısıyla köy boşaltma hadiseleri ve Gazi Mahallesi’ne yönelen Kürt göçünün detaylandırılması gerekmektedir.

1990’lı yıllarla birlikte Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayan birçok vatandaş, gündelik yaşantılarına devam ederken devlet kurumları ve PKK arasında tercih yapmak durumunda kalmışlardır. Çift taraflı bir baskı altında kalan bölge sakinlerinin tercihleri, devlet kurumlarını da bir tercih yapmaya itmiştir. Bu tercihler bölgenin, hatta Türkiye’nin pek çok yerinde demografik değişikliklere sebep olmuştur.

Öncelikle terör eylemleri, bunlara cevaben yapılan operasyonlar ve mera yasağı gibi etmenler bölgede tarım ve hayvancılığı neredeyse bitme noktasına getirmiştir. Bölgenin dağlık oluşu sebebiyle devlet, kontrolü sağlamakta zorlanmış, örgüt de lojistik destek için sürekli köylere baskınlar gerçekleştirmiştir. Uzak bölgelerde kontrolü sağlamak için getirilen köy koruculuğu sistemi de yeni bir bölünmeye sebep olmuştur. Koruculuğu kabul eden ve örgüte lojistik destek vermek istemeyen köyler, örgütün yoğun baskısına muhatap olmuşlardır. Diğer taraftan koruculuk sistemine karşı çıkan köyler de devlet baskısına maruz kalmışlardır. Bu köyler OHAL Valiliğince ve 2935 Sayılı Kanun kapsamında gerek güvenliklerinin sağlanamayacağı düşüncesiyle gerekse PKK’ya destek verdikleri gerekçesiyle boşaltılmıştır. Bu büyük toplumsal hadise sonucunda pek çok köy de köylülerin iradesi dahilinde boşalmıştır. Ancak 2510 Sayılı İskân Kanunu kapsamına girmeyen köylülere iskân, iaşe ve diğer hizmetler sağlanamamıştır. Köy boşaltma hadisesi 1992-94 yılları arasında yoğun şekilde uygulanmış sonrasında ise yoğunluğu azalarak devam etmiştir (Haşimi, 1997, s. 31).

Bu dönemde 820 köy, 2.345 mezra, 378.335 kişi resmi olarak yerlerinden edilmiştir. OHAL bölgesi dışındaki köyler ve mevralar eklenince sayı artmaktadır. Ancak resmi rakamların gerçek göç rakamlarının çok altında olduğu bir gerçektir. Tunceli

Milletvekili Orhan Veli Yıldırım 1997 yılında yapılan TBMM araştırmasında şu ifadeleri kullanmıştır:

“Boşalan köy sayısında resmi istatistiklere göre verilen bilgiler yanlıştır. Şimdi, mesela merkezde bu Baylık Köyü benim kendi köyümdür, şu anda boştur...Dolu görünüyor. Oysa boştur. Çemçeli yine merkeze bağlı dolu geçiyor, o da boş. Yeşilkaya Belediye Başkanımızın yakın bir köyüdür, dolu geçiyor, boş. Yine Çemişgezek Ulukale Köyü dolu geçiyor, tamamen boş. Hatta, buraya devlet iskân yoluyla köy yerini değiştirmek üzere istimlak edecek yer tahsis etmiştir. Yine Mazgirt İlçemizin İbimahmut Köyü var, dolu görünüyor, halihazırda boş. Emin olduğum köyleri ben burada söylüyorum. (EK. 1, S:201-202)” Akt:(Haşimi, 1997, s. 11).

İLLER		GÖÇ EDEN				GERİ DÖNEN				GERİ DÖNÜŞÜ UYGUN GÖRÜLEN				GERİ DÖNMEK İÇİN MÜRACAAT EDEN			
		KÖY	MEZRA	HANE	NÜFUS	KÖY	MEZRA	HANE	NÜFUS	KÖY	MEZRA	HANE	NÜFUS	KÖY	MEZRA	HANE	NÜFUS
O H A L	D.BAKIR	90	225	7.745	50.371	7	9	323	18.20	2	0	55	449	24	59	1.895	10.505
	HAKKARİ	42	145	5.026	41.761	7	2	303	2.720	2	0	126	972	3	1	331	4.526
	SİİRT	81	109	4.908	31.848	3	1	136	782	25	1	0	0	27	2	995	6.006
	ŞIRNAK	105	225	9.734	71.874	5	1	198	1.016	10	3	591	3.990	10	3	633	4.365
L	TUNCELI	183	823	8.439	41.939	10	2	213	714	32	29	600	2.726	27	25	496	3.111
	VAN	16	87	1.756	13.573	2	3	118	826	2	3	118	826	4	40	820	5.740
M	TOPLAM	517	1614	37.608	251.366	34	18	1291	6.096	73	36	1490	8.963	95	130	5.170	34.253
Ü	BATMAN	32	110	2.456	18.409	4	0	123	714	5	10	327	2.186	1	3	139	804
C	BİNGÖL	41	288	3.702	24.944	6	18	280	2.442	6	15	274	1.904	2	2	69	571
A	BİTLİS	88	125	4.379	30.411	21	14	790	4.636	9	14	573	3.465	11	14	422	2.161
V	MARDİN	129	134	8.008	52.826	8	7	446	3.447	0	0	0	0	23	17	902	6.191
I	MUŞ	13	74	1.161	9.370	5	13	856	5.658	8	24	296	2.673	8	61	355	3.712
R	TOPLAM	303	731	19.706	126.969	44	52	2495	16.897	28	63	1470	10.228	45	97	1887	13.439
EN. TOPLAM		820	2.345	57.314	378.335	78	70	3.786	22.993	101	99	2.960	19.191	140	227	7.057	47.692

Tablo 8: OHAL Bölge Valiliği Verilerine Göre Kasım 1997 İtibarıyla Boşaltılan Köy ve Mezralar ile Zorunlu Olarak Göç Eden Yurttaşlarımızın Durumu

(Haşimi, 1997, s. 12)

İL	Köy	Mezra
Ağrı	8	45
Kars	12	8
Erzurum	15	-
Erzincan	17	70
Sivas	1	-
Şanlıurfa	4	20
Adıyaman	10	12
Iğdır	9	4
Elazığ	9	19
TOPLAM	85	178

Tablo 9: OHAL ve Mücavir Alan Dışı Bölgelerde Boşaltılan Yerleşim Birimleri

(Haşimi, 1997, s. 13)

TABLO 3- TOPLAM BOŞALTILAN YERLEŞİM BİRİMLERİ

	KÖY	MEZRA	TOPLAM
OHAL BÖLGESİ	517	1614	2131
MÜCAVİR ALAN	303	731	1034
DİĞER İLLER	85	178	263
TOPLAM	905	2523	3428

Tablo 10: Toplam Boşaltılan Yerleşim Birimleri

(Haşimi, 1997, s. 13)

Kürt göçmenler öncelikle Şanlıurfa, Van, Diyarbakır gibi bölgenin büyük kentlerine, yine bölgeye yakın ve vasıfsız istihdam olanakları geniş olan Mersin, Antalya, Adana gibi şehirlere yönelmiş ve bu bölgelerin şehir merkezlerinin nüfuslarını ciddi anlamda artırmışlardır. Yerel yönetimler bu yoğun ve plansız göç dalgası karşısında hazırlıksız yakalanınca göçmenler oldukça zor durumda kalmış ve ikinci bir göçe zorlanmışlardır (Haşimi, 1997, s. 32). Barınma sorunları başta olmak üzere, eğitim, sağlık, istihdam gibi sorunlarla boğuşan göçmenlerin ikinci göçlerinde yöneldiği bölgelerden biri de İstanbul'dur. Bu göçlerde etkili olan gayri resmi ağlar Gazi Mahallesi'nde Kürt nüfusun artmasına sebep olmuştur. Zira saydığımız maddi sorunların yanına eklenen ötekileştirmeden kaçmanın en kolay yolu, başka ötekilerin yaşadığı bölgelere yerleşmektir. Diğer taraftan tarihsel olarak göç hareketliliğini yaşadığı bir bölge olması, göçmenleri cesaretlendiren başka bir unsurdur.

Tüm bu sebeplerle 1990'lı yılların ortalarına doğru Gazi Mahalle'sinde bir Kürt göçü dalgası yaşanmıştır. Öyle ki 1995 yılına gelindiğinde Kürt vatandaşlar Gazi Mahallesi'nin %15,1'ini oluşturan büyük bir etnik grup halini almışlardır⁷³. Gazi Mahallesi Alevileri yeni gelen Kürt göçmenleri "Kürt" şeklinde etnik kimliğe göre değil, "Şafi" şeklinde dini kimliğe göre adlandırmayı tercih etmişlerdir (Kılıç, 2015, s. 68).

Apartmanlaşma süreci devam eden Gazi Mahallesi'nde eski gecekondulular yeni apartman dairelerini, konut sorunu ile boğuşan bu yeni kent yoksullarına kiralamışlardır. Büyük sorunlarla yüzleşerek bu aşamaya gelen Aleviler, yoksulluk

⁷³ Evrensel Gazetesi, 19 Haziran 1995, s.12

nöbetini Kürtlere devretmişlerdir. Böylece kentsel eşitsizlikler kendini yeniden dinamik şekilde üretmeye devam etmiştir (Aktaş, 2019, s. 59).

Artık mahallenin sakinleri haline gelen Kürtler, mahallenin eski sakinleriyle her geçen gün artan nispette temas kurmaya başlamışlardır. Böylece hem Kürt göçmenlerin kente uyum sağlama sürecinde yaşadıkları toplumsal değişim hem de Alevilerin bu yeni duruma adapte olmaya çalışırken yaşadıkları toplumsal değişim kol kola yürümüştür. Artık Gazi Mahallesi gündelik hayatında bu iki büyük kimlik belirleyici pozisyonadadır.

Korkunç bir şiddet ortamından kaçarak gelen Kürtler yaşadıkları travma sebebiyle siyasallaşmaya oldukça meyillidirler. Bu durum mahallenin politik kimliğini perçinleyen ve çeşitlendiren bir unsurdur. Kürtler hızlı şekilde ağlarını oluşturmuş ve örgütlenme yoluna gitmişlerdir. Artık Kürtçü hareketler Gazi Mahallesi politik yelpazesinin bir unsurudur. Böylelikle mahallede önceleri ekonomik eşitsizlikler üzerine kurulu olan politik duruşun, kültürel eşitsizlikleri vurgular hale dönüşme süreci de perçinlenmiştir (Yonucu, 2014).

Kürt göçmenlerin geçmişte yaşadıkları ağır travmalar ve bunların sebep olduğu bazı davranış bozuklukları mahallelilerin dikkatini ve zamanla tepkisini çekmiştir. Dahası aralarındaki kültür farkı ve kültür içi sosyalleşme sebebiyle yavaşlayan “kente adaptasyon süreci”, mahalleliler arasında birtakım sorunların doğmasına sebep olmuştur. Bu kültürel uyuşmazlıkların yanı sıra ciddi anlamda artan vasıfsız iş gücü arzıyla ekonomik mücadelenin de başlaması, bu uyuşmazlıkları derinleştirmiştir.

Zamanla Aleviler ve Kürtler arasında çıkan anlaşmazlıklar artmış, kültürel ayrışma mekânsal ayrışmayı doğurmuş, Kürtler Zübeyde Hanım bölgesinde, baraj yanında yoğunlaşmaya başlamışlardır. Aktaş’ın ifadesiyle: “*Mahalle içi toplumsal-mekânsal ayrışmanın bu kadar belirgin hale geliyor olması, kuruluş süreçlerinde yaşanan dayanışma mahalle kimliğinin yerini herkesin kendi “farklılığını” öne çıkardığı yeni kimlikler*”e bırakmasının bir sonucudur. Mahalle dayanışması, mahalledeki kimliklerin kendi içindeki dayanışması halini almıştır (Aktaş, 2019, s. 79).

3.2.12 Mart 1995 Gazi Mahallesi Olayları

12 Mart 1995 gecesi Gazi Mahallesi'nde başlayan ve iki gün boyunca şiddetlenerek devam eden toplumsal olayları anlamadan, Gazi Mahallesi'ni anlamak mümkün değildir. Dolayısıyla Gazi olaylarını detaylı olarak incelemek gerekmektedir. Öncelikle olayları dönemin bağlamından koparmamak adına 1990'larda ülke genelindeki politik ortamdan, ardından da mahallenin politik bağlamından koparmamak için olaylar öncesinde mahalledeki politik ortamdan bahsedilecektir. Gazi olayları sırasında yaşanan toplumsal hareketler ve devletin buna verdiği tepkiler anlatıldıktan sonra, bu sürecin mahallelilerin politik bilincindeki etkisi yorumlanacaktır.

Bu çalışma yöntem olarak kamu görevlilerinin anlatılarına dayanmaktadır. Literatür incelemesinde Gazi olaylarına şahitlik eden kamu görevlilerinin olaylara yönelik algılarını yansıtan bir çalışma görülmemiştir. Bu algı aslında Gazi Mahallesi'ne hatta tüm kentsel politik mekânlara yönelik hâkim algıyı oluşturan kaynaklardan biridir. Çalışmanın bu bölümünde bir taraftan literatürdeki bu eksikliği de gidermek adına Gazi olaylarını araştıran savcının iddianamedeki iddiaları, görülen iki farklı mahkemenin gerekçeli karar metinlerindeki görevli hâkim beyanları, soruşturma ve kovuşturma sürecinde verilen polis ifadeleri ve verdiği bozma kararında yargıtay üyelerinin beyanları incelenmiştir. Gazi olayları değerlendirirken literatür ve mahalleli anlatılarının yanında, bahsi geçen resmi evraklardan da faydalanılmıştır.

Yonucu'nun ifadesiyle Türkiye Cumhuriyeti, Türk, Müslüman-laik ve kapitalist bir devlet olarak kurulmuş ve yönetici elitler tarafından, şiddet kullanmak pahasına da olsa, bu düzenin devamı için mücadele verilmiştir. 1980 darbesinden hemen 10 yıl sonra, topluma "balans ayarı" yapma zihniyeti yeniden canlanmış, Kürt hareketi, İslami hareketler, sosyalist hareketler gibi düzen bozucu toplumsal gelişmelere karşı şiddetli bastırma çabaları baş göstermiştir (Yonucu, 2014).

1980 darbesi örgütlü muhalefeti bastıramamış, sadece yer altına indirebilmiştir. Darbeden sonra öncelikle Kürt hareketi, hapse giren radikal solcuların tahliyeleriyle birlikte de sosyalist hareketler yeniden örgütlenmeye başlamışlardır. 600bin kişinin katıldığı 1989 bahar eylemleri, 42 bin maden işçisinin katıldığı protestolar,

kampüslerde artan işgal ve protesto eylemleri gelişen sol muhalefetin saklandığı yerden çıktığının göstergesidir. Bu süreçte legal yollar denendiği gibi illegal yollara tevessül eden, silahlı propaganda teknikleri kullanan örgütler de eylemlerde bulunmuştur. Bu örgütlerin çıkış noktası, özellikle darbe döneminde devlet tarafından uygulanan şiddetin yarattığı travmalar ve yaşanan acıların görmezden gelinmesi olmuştur. İster dini ister etnik ister sınıfsal olsun, oluşan bu muhalif şiddetin doğduğu mekânlar, toplumun en çok ezilen kesimleri olan Alevi-Kürt işçilerin yaşadığı mahallelerdir (Yonucu, 2014).

1991’de dört yıldır OHAL Bölge Valisi olarak görev yapan Hayri Kozakçıoğlu İstanbul Valisi olarak atanır. Yoğun terör olaylarının yaşandığı ve şiddetli çatışmaların olduğu bir bölgeden gelen Kozakçıoğlu terör suçlarıyla özel yetkiler vasıtasıyla mücadele etmek gerektiğini düşünmektedir. Göreve başlar başlamaz İstanbul’da terör suçlarının yoğun yaşandığı bölgeleri tespit etmeye yönelik bir çalışma yaptırır ve Ümraniye, Kartal, Pendik, Sarıyer, Kağıthane ve Gaziosmanpaşa(Sultangazi ilçesi kurulmadan önce) ilçelerinin bazı bölgelerini özel çalışma yapılması gereken mekânlar olarak listeler⁷⁴. Bu özel çalışmaları yapabilmek için bir rapor hazırlar ve bakanlıktan daha fazla yetki ve daha fazla kolluk kuvveti talep eder⁷⁵.

Özellikle medya organlarınca sık sık kullanılan “kurtarılmış bölge” ifadesi dikkatleri politik gecekondu mahalleleri üzerine yoğunlaştırmıştır. Çok geçmeden bu mahallelerde terörle mücadele operasyonları başlamış ve şafak baskınları mahalle yaşantısının normali halini almıştır. Yine operasyonlar sonrasında gelişen tepki eylemleri ve bu eylemlerin bastırılması sırasında oluşan rahatsız edici görüntüler, “politik gecekondu mahallelerinin resmi” olarak kamuoyunun bilincine kazınmıştır (Aktaş, 2019, s. 82-83).

Gazi Mahallesi bu süreci en derinden hisseden mahallelerin başında gelmektedir. Mahallede faaliyet gösteren politik örgütler kendilerine hareket alanı sağlamış, mahallenin pek çok yerine politik anlamlar yüklenmiş, pek çok eylem pratiği

⁷⁴ Milliyet Gazetesi, “Terör Kenti Parselledi”, 25.12.1991 s.16

⁷⁵ Milliyet Gazetesi, “İstanbul’a güvenlik raporu”, 29.10.1992 s.20

geliştirilmiştir. Grupların toplandığı yerler, eylemlere başladıkları yerler, eylemleri bitirecekleri yerler, eylem şekilleri, diğer örgütlere karşı alınacak tavırlar belirginleşmeye başlamıştır. Mahalle içinde birbiriyle mücadele eden veya birbirlerini destekleyen pek çok politik grup bulunmaktadır. Siyasallaşma öyle bir seviyeye gelmiştir ki dünyanın herhangi bir yerinde gerçekleşen toplumsal bir hadise, Gazi Mahallesi'nde korsan gösteriye dönüşebilmektedir artık. Her polis baskını ile de bu süreç kendini yeniden üretmekte ve çatışmalar şiddetlenmektedir. Çatışmalar şiddetlendikçe polisiye tedbirler de artmış, zamanla mahallenin giriş çıkışları denetlenir hale gelmiştir. Bu durum mahallelilerin gündelik yaşamını derinden etkileyen bir hal almıştır. Diğer taraftan mahallenin ortasında kalan polis merkezi her türlü eylemin bitiş noktası konumuna gelmiştir. Bu durum da polis cenahında gerginliği tetikleyen bir durum oluşturmuştur⁷⁶.

Çalışma kapsamında 1995 Gazi olayları sırasında bölgede görevli olan bir polis amiri ile görüşülmüştür. Katılımcı, Gazi olayları öncesinde de Gazi Mahallesi'nin polis açısından tekinsiz bir yer olduğunu, sürekli polisin bölgedeki yetersizliğinden bahsedildiğini, mahalle içine mecbur kalmadıkça girmediklerini, bu sebeple adli olaylara müdahale edemediklerini, içerideki yapıların kendi adaletlerini sağladıklarını, hatta mahallede atış talimi, siyasi gruplar arasında silahlı çatışma gibi olaylara şahitlik etmelerine rağmen çoğunlukla izlemekle yetindiklerini belirtmiştir (*Pol. 8*).

Tüm bu gerginliklere ek olarak, hemen olaylar öncesinde, polis merkezinde bir mahalleli genç hayatını kaybetmiştir. Bu olay üzerine mahallelilerde polise karşı ekstra bir öfke birikimi oluşmuştur. Özetle olayların başladığı ana kadar devlet kurumları ve mahalleliler arasında şiddetli güvensizlik ve çatışma ortamı gözlemlenmektedir (Yonucu, 2014).

Ön görüşme yapılan eski muhtar da 1995'e kadar mahallede politik bir birikim oluştuğunu, bu birikimden devlet kurumlarının haberdar olduğunu belirtmiştir. O gece yaşananlara yönelik kuşkulu tavrını “operasyon” kavramıyla ifade etmiştir:

⁷⁶ 2000’li yıllarla birlikte Polis Merkezi mahallenin dışında mahalleye hâkim bir noktaya taşınmıştır. Günümüzde mahalledeki eylemler hala “eski karakol mevkii” diye adlandırılan eski polis merkezinin olduğu yerde yoğunlaşmaktadır.

“95, bu ülkedeki yüzlerce operasyondan biridir. Mahalledeki insanlar çakı bile taşımazken, uzun namlulu silahlarla mekânlar tarandı. 95, polise yönelik bir birikimin de patlamasıdır. Polisiye uygulamalar o dönemde çok bireyseldi, çok lümpendi. Devlet dili değildi bu...” (E. Muhtar)

Tarihler 12 Mart 1995 gününü gösterdiğinde Gazi Mahallesi ve diğer politik kent mekânları için yeni bir dönem başlamıştır. Olay günü saat 21:00 dolaylarında Alevilerin yoğun olarak kullandığı bazı kahvehaneler kimliği belirsiz kişilerce taranır. Saldırı sırasında Halil Kaya isimli bir Alevi vatandaş öldürülür. Pek çok da yaralı bulunmaktadır. Haber duyulur duyulmaz mahalleliler cemevinde toplanarak polis merkezine doğru yürüyüşe başlar. Olaylar kısa sürede büyük bir toplumsal harekete dönüşür ve polis müdahalesi sırasında Mesut Efe isimli bir mahalleli hayatını kaybeder. Olaylar ilerleyen günlerde, durulmak bir yana, şiddetlenerek devam eder. Gazi Mahallesi’nin adeta bir savaş meydanından farkı kalmaz. Şiddetli protestolar, halkın üzerine ateş açan polisler, yollara saçılmış ölü ve yaralılar, gazete ve televizyonların son dakika haberlerini süsler. Olaylar sırasında 18 mahalleli hayatını kaybederken onlarcası da yaralanmıştır (Dural, 1995).

Olayları soruşturan savcının⁷⁷ ve nihai kararları veren hakimlerin beyanlarında, polisin mahallelere karşı silah kullandığı ana kadar yaşanan süreç oldukça detaylı olarak anlatılmıştır. Bu anlatılarda polisin halka ateş açmasını makul göstermeye yönelik “güvenlikçi bir çaba” olduğu hissedilmektedir. 18 mahallelinin hayatını kaybetmesine sebep olan müdahalelerin sorumluluğunun büyük bir kısmı polislerden alınıp medya ve mahallelilere yüklenmektedir.

⁷⁷ Eyüp Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından 1995 yılında 208 iddianame numarası ile hazırlanan Gazi olaylarına ilişkin iddianamede 5’i yaralı olmak üzere toplam 13 müşteki, toplam 29 avukat ve Mehmet Gündüz, Fevzi Tunç, Ali Yıldırım, Dilek Sevinç, Reis Kopal, Zeynep Poyraz ve Fadime Bingöl’ün aralarında bulunduğu toplam 7 maktul bulunmaktadır. Sanık olarak ise ikisi Gaziosmanpaşa İlçe Emniyet Müdürlüğü’nde, 18’i ise Bayrampaşa Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü’nde görev yapan 20 adet polis memuru bulunmaktadır. Bu sanıklar müdafaa ve zaruret sınırını aşarak adam öldürmek, müdafaa ve zaruret sınırlarını aşarak müstakil faili belli olmayacak şekilde adam öldürmek, müdafaa ve zaruret sınırını aşarak müstakil faili belli olmayacak şekilde adam yaralamak ve müdafaa ve zaruret sınırını aşarak adam yaralamak suçlarından itham edilmiştir. İddianame delil olarak ifade beyanları, doktor raporları, 8 adet video kaseti, 39 adet gazete küpürü, 8 adet mecmua, videolardan elde edilen fotoğraflar, otopsi raporları, polis ekspertiz raporları, telsiz konuşmaları, bant çözüm tutanakları, İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi’nce ibraz edilen bazı resim ve raporlar yer almaktadır. Ayrıca 50’nin üzerinde de tanık vardır.

Özellikle iddianame ve nihai karar metninde, kitle iletişim araçlarının provokatif derecede hatalı bilgilendirmeler ile halkı yanlış yönlendirdiği, gösterici gruplar arasında pek çoğu çevre mahallelerden gelen çok sayıda “illegal” örgüt mensubunun kışkırtıcı rol oynadığı ve polise karşı mukavemetin taş, sopa, molotof kokteyli hatta silahlarla, sürekli ve artan düzeyde uygulandığı üzerinde durulmuştur. Yargılama sürecindeki tüm belgeler incelendiğinde, kamu görevlilerinin gözünden Gazi Mahallesi olaylarının gelişimi şu şekilde gözükmektedir:

12.03.1995 günü saat 20.45 sıralarında, Gazi Mahallesi’nde Alevi vatandaşların işlettiği anlaşılan Doğu, Dostlar, Yavuz ve Öntaş kıraathaneleri ile Sarıcıoğlu pastanesi, kimliği meçhul kişi veya kişilerce otomatik silahlarla taranmıştır. Bu saldırılarda 11 kişi yaralanırken, Doğu Kıraathanesi’nde bulunanlardan Halil Kaya hayatını kaybetmiştir. Olaylar kısa sürede kitle iletişim araçları vasıtasıyla geniş kitlelere yayılmıştır. Ancak “haberlin verilış üslubu, saldırıların dini saiklerle gerçekleştirildiğini ima etmektedir”. Dahası “ölen vatandaşın bir Alevi dedesi olduğu gibi hatalı bilgiler kamuoyuna servis edilmiştir”. Bu “provokatif” yayınları fırsat bilen “illegal siyasi oluşumlar”, Sivas olayları⁷⁸ sebebiyle oldukça duyarlı olan Alevi vatandaşları “galeyana getirmeye” başlamıştır. Böylelikle Gazi Mahallesi ve yakın çevresinden gelen kişiler cemevi çevresinde toplanmaya başlamış, kısa sürede sayıları binlerle ifade edilen rakamlara ulaşmıştır.

Bu sırada saldırıyı gerçekleştirenleri taşıyan ticari taksi yanar vaziyette bulunmuş, sürücüsünün de bagajda ölü halde olduğu anlaşılmıştır. Olayı soruşturmaya gelen polis ekiplerinin “mahallelilerce saldırıya uğraması” üzerine Gazi Mahallesi’ne polis yığınağı başlamıştır. Diğer taraftan “mahallelilerin polise karşı bu ilk mukavemeti, asıl olayın etkin soruşturulmasını da engellemiştir.”

Saat 21:30 sularında sayıları 5bini bulduğu düşünölen grup, cemevinden karakola doğru yürüyüşe geçmiştir. Bu yürüyüş sırasında yaşanan olaylar mahkeme

⁷⁸ Yaygın kullanımda Sivas Katliamı veya Madımak Olayı diye de geçen hadise, 2 Temmuz 1993 günü Sivas’ta gerçekleşmiştir. Alevi derneklerince düzenlenen Pir Sultan Abdal Şenlikleri sırasında Madımak isimli otelde bulunan 33 ozan, düşünür ve yazar Radikal İslamcı gurupların otele yaptıkları saldırı sonucunda yanarak-boğularak hayatlarını kaybetmiştir. Bu olay, Türkiye’de Alevi kimliğine yönelik gerçekleştirilen ve failleri bulunamayan saldırılardan birisidir.

tutanaklarına, kalabalığın “...cadde civarında bulunan işyerlerinin camlarını kırdıkları, bazı işyerlerine gidip çeşitli eşyaları aldıkları, araçlara ve işyerlerine molotofkokteyli attıkları, yangın çıkardıkları, araçları ve işyerlerini tahrip ettikleri, bu sırada yapılan uyarılara rağmen dağılmadıkları, eyleme devam ettikleri, ...Gazi Karakolu'na 25 metre kadar yaklaştıkları, ...topluluğun karakola yakın bir yerde bir taksiye ateşe verdikleri, sonra LPG tüpünü yanan araca attıkları, alev alan aracın önce benzin deposunun infilak ettiği, ardından tüpün patladığı, panzerlerin yangını söndürmek için hareket ettikleri, ilerleyen panzere taş, molotofkokteyli attıkları, daha sonra yangının söndürüldüğü, bu hareketlenme sırasında etraftan silah sesleri duyulduğu,” bu süreçte cemevi yöneticileri ve muhtarın halkı sakinleştirmeye çalıştığı ancak “topluluk içinde bulunan (bazı⁷⁹) kişilerin kırmızı kaşkol ve kırmızı bant takıp halkı kışkırtmaya ve slogan atmaya devam ettikleri” şeklinde geçmiştir. Bu saldırılar neticesinde 4 polis memuru silahla, 30 polis memurunun da çeşitli şekillerde yaralanmış, emniyet güçleri paniklemiş, havaya ateş ederek geri çekilmek zorunda kalmıştır⁸⁰.

Bir süre sonra kalabalık, “iş yerleri ve binaları tahrip ederek, sloganlar atarak”, cemevine doğru geri çekilmiştir. Saat 24’ü geçerken çevre mahallelerden gelenlerin de katılımıyla cemevi çevresindeki kalabalık iyice artmıştır. Kalabalık tüm uyarılara rağmen dağılmamış, ateş yakarak slogan atmaya devam etmiştir. Bunun üzerine çevik kuvvet ekipleri, önünde panzerlerle birlikte cemevine doğru harekete geçmiş, 150-200 metre mesafede beklemeye başlamıştır. Bu sırada polisler arasında “bir polis otosunun pusuya düşürüldüğü ve içindeki memurların rehin alındığı” dedikodusu yayılmıştır. Diğer taraftan da mahalleliler arasında gözaltına alınan kişilerin işkenceye maruz

⁷⁹ İddianamede, “İstanbul Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü’nün 10.04.1995 tarih ve 7482 sayılı ve keza 01.06.1995 tarih ve 11816 sayılı evrakına” atıfta bulunularak kalabalık içinde, “İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı’nın 1995/431 ve 1995/819 hazırlık sayılı soruşturmaları ile tutuklanmış bulunan Engin Taha ve 12 arkadaşı, Ahmet Turan Karaca ve 17 arkadaşı ve TKP-ML, TİKKO, TKP-GKP, MLKP-K, ERNK-PKK, HŞİ-DHKP-C gibi illegal örgüt mensupları ile haklarında çeşitli suçlardan Gaziosmanpaşa Asliye Ceza Mahkemelerinde dava açılanlar” bulunduğunu belirtilmiştir.

⁸⁰ Trabzon Ağır Ceza Mahkemesi’nin 1997/70 esas numarasıyla gördüğü davanın sonucunda 03.03.2000 tarihinde aldığı 2000/53 numaralı karar.

kaldığı iddiaları dillendirilmeye başlanmıştır. **13.03.1995 günü saat 04:30 sularında panzerler cemevine doğru ışık tutmuş, panzerin arkasındaki polis kuvvetleri de kalabalığa doğru ateş etmeye başlamıştır.** Bu saldırıda bazı kişiler yaralanırken, Mehmet Gündüz isimli vatandaş hayatını kaybetmiştir. Yaşanan çatışma mahalledeki tansiyonu iyice yükseltmiştir.

Hava aydınlanınca binlerce mahalleli ile polis tekrar karşı karlıya gelmiştir. Mahkemede dinlenen tanıkların beyanlarında, gruplar arasında 150-200 metre mesafe kaldığı bir anda kalabalığın “...sağanak şekilde polis memurları üzerine taş attıkları, polislerin kaçmaya başladığı, bazılarının yaralanıp bir yere düştükleri, süründükleri, emniyet görevlilerinde yoğun korku ve panik olduğu, bu sırada **sanık A. A.'nın eline geçirdiği MP5 otomatik tabanca ile etkili mesafeden yanında teşhis edilemeyen başka görevlilerle birlikte taş atan topluluğun üstüne ateş açtığı**” yer almaktadır. Bu saldırı sonucunda mahallelilerden Fevzi Tunç, Dilek Sevinç, Reis Kopal ve Sezgin Engin hayatını kaybetmiştir. Yine sanık **M. G.'nin “taş atan kalabalığa” yanındaki memurlarla birlikte etkili menzilden ateş ettiği**, bu saldırı sonucunda Mümtaz Kaya ve Zeynep Poyraz’ın hayatını kaybettiği anlaşılmıştır⁸¹.

Olaylar sırasında pek çok kırılma anı yaşanmış, bu anlarda alınan kararların ve girilen aksiyonların neredeyse tamamı krizi tırmandırmıştır. Cumhuriyet savcısı da kriz yönetimindeki sorunlara dikkat çekerek “...bu gibi toplumsal olaylar karşısında araç, gereç ve özellikle eğitim yönünden yetersiz ve disiplinsiz oldukları anlaşılan emniyet güçlerinin olayları önlemedeki kifayetsizliği, mülki idari, emniyet ve askeri yetkililer arasındaki koordine ve plan eksikliği, olayların bu denli gelişip büyümesine neden olmuştur.” ifadelerini kullanmıştır⁸². Diğer taraftan hem savcı hem de görevli hakimlerin beyanlarında, sürekli olarak şiddetlenen olaylar karşısında polislerin girdiği psikoloji özel olarak tartışılmış, **kusuru azaltan bir unsur** olarak

⁸¹ Trabzon Ağır Ceza Mahkemesi'nin 1997/70 esas numarasıyla gördüğü davanın sonucunda 03.03.2000 tarihinde aldığı 2000/53 numaralı karar.

⁸² Eyüp Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından 1995 yılında 208 iddianame numarası ile hazırlanan Gazi olaylarına ilişkin iddianame.

değerlendirilmiştir. Yine **maktullerin saldırgan bir grubun içinde bulunmaları hafifletici neden olarak değerlendirilmiştir.**

Mahkemenin ilk gerekçeli kararında yer alan ve olaylar sırasında insanların hayatını kaybetmesini adeta meşrulaştıran şu ifadeler, kamu görevlilerinin Gazi Mahallesi olaylarına yönelik algısını ortaya koyması açısından önemlidir:

“...hayatın olağan akışında isteği olmayan bu kimseler bu şekilde yoğun kontrol altına alınmış yere gitmesi mümkün değil tam aksine uzak dururlar. Bu nedenle toplanan insanlar bu arada maktuller isteyerek olay yerine gelmişlerdir. İsteyerek orada bulunmuşlardır. Maktullerden bir kısmının taş atmaması, saldırıda bulunmaması... sanıkların durumuna ağırlaştırmaz aksine TCK 52 maddesi gereği hafifletici nedenler uygulanır.” “Bir insan topluluğu içinde bulunarak cebir kullanan veya yaptığı hareketlerden cebir kullanılmasını hoş gördüğü veya desteklediği anlaşılan kişi, kendisine yapılan ve tekrarlanan ikaza rağmen uzaklaşmamışsa olaya katılmayan kişi sayılmaz. “...mağdur ve maktullerin topluluk içinde bulunduğu, maktul Reis Kopal ve Sezgin Engin'in aktif olarak saldırı ve taşlama eylemlerine katıldığı açıktır. Diğer maktuller ise devletin emniyet kuvvetlerine saldırıldığını bilip olay yerinde kaldıkları tartışmasızdır.”⁸³

Olayların iyice kontrolden çıkması askerin kolluk kuvveti olarak sahaya inmesini bir ihtiyaç haline getirmiştir. 13.03.1995 günü öğleden sonra askerler Gazi Mahallesi'ne girmeye başlar. Bir tümgeneral eşliğinde gelen askeri ekip, öfkeli kalabalık ile polis ekipleri arasında pozisyon alır. Karşısında yaşananların baş sorumlu olarak düşündükleri polis yerine askeri gören mahalleliler yavaş yavaş sakinleşmeye başlarlar⁸⁴. Olayın bundan sonraki kısmı, neredeyse tüm sanık polislerin ifadelerinde yer alması yönünden ilginçtir. Bu ifadelere göre kalabalığın iletişim kurulabilecek seviyeye geldiğine kanaat getiren komutan bir panzerin tepesine çıkar ve halka sakinleşmesi yönünde telkinlerde bulunur. Ancak kalabalık içerisinde “Sivas'ta neredeydiniz?” şeklinde tepkiler gelmesi üzerine bir grup gösterici diğer panzerin

⁸³ Trabzon Ağır Ceza Mahkemesi'nin 1997/70 esas numarasıyla gördüğü davanın sonucunda 03.03.2000 tarihinde aldığı 2000/53 numaralı karar.

⁸⁴ Mahallelilerin olaylar sırasında 4 temel talebi ön plana çıkmıştır. 1) Gözaltındaki mahallelilerin bırakılması. 2) cenazelerin mahallelilere teslim edilmesi ve Gazi Mezarlığı'na defnedilmesine izin verilmesi. 3) Diğer politik mekânlardan destek için Gazi Mahallesi'ne gelen kişilere izin verilmesi. 4) Polisin mahalleden çekilmesi. (“Katliamın ve Ayaklanmanın 4 Yılında Gazi Direnmeye, Hesap Sormaya Devam Ediyor” isimli bildiri s.76.)

üzerine çıkar ve panzeri tahrip etmeye başlar⁸⁵. Halkın askerle yaşadığı gerginliğin can kaybı yaşanan hadiselerden sonra olmasına karşın çoğu polis ifadesinde yer alması, olayların aslında polis kusurundan kaynaklanmadığını ima etmektedir. Yani özetle polisler “Bakın kalabalık askerlere de tepki gösterdi” demektedir.

Görüldüğü gibi Gazi Mahallesi olaylarına dair mahkeme tutanaklarında kullanılan dil, kentsel politik mekânlara yönelik hâkim dilin bir uzantısıdır. Bu dil, özellikle güvenlik bürokrasisinin kentsel politik mekânlara yönelik algısında belirleyici rol oynamaktadır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde de görülecektir ki Gazi Mahallesi’ne güvenlik hizmeti veren aktörlerin anlatılarında benzer bir dil kendini hissettirmektedir.

Askerin sahaya inmesi ve 13.03.1995 günü saat 16:00’da sokağa çıkma yasağı ilan edilmesinden sonra olaylar durulmuştur. Olaylar sonucunda 13 kişi hayatını kaybetmiş, 90 kişi de yaralanmıştır.

Gazi olaylarının dikkat çeken diğer bir boyutu Gazi Mahallesi ile sınırlı kalmamış olmasıdır. Olaylar Türkiye’deki birçok politik mekâna yayılmıştır. İstanbul, Ankara, İzmir, Niğde, Tunceli gibi illerde sokak eylemleri gözlemlenmiş, bazı ülkü ocakları molotof kokteylleriyle saldırıya uğramıştır⁸⁶. İstanbul içinde Nurtepe, Okmeydanı, Alibeyköy, Kağıthane, Çağlayan, Küçük Armutlu, Tuzla, Gülsuyu, Örnektepe, İkitelli, Halkalı, Bakırköy, Ümraniye, Üsküdar, Sarıyer, Gültepe, Küçükçekmece, Avcılar, Yenibosna, Kadıköy gibi birçok mekânda gösteri yürüyüşleri, yol kapama-kepenk kapama eylemleri gerçekleştirilmiş, bu eylemlerin çoğunda karşılıklı şiddet

⁸⁵ Trabzon Ağır Ceza Mahkemesi’nin 1997/70 esas numarasıyla gördüğü davanın sonucunda 03.03.2000 tarihinde aldığı 2000/53 numaralı karar.

⁸⁶ “Katliamın ve Ayaklanmanın 4 Yılında Gazi Direnmeye, Hesap Sormaya Devam Ediyor” isimli bildiri s.75.

gözlemlenmiştir⁸⁷. Özellikle 15 Mart günü 1 Mayıs Mahallesi'nde yaşanan ve 5 göstericinin hayatını kaybettiği olaylar bunlardan en bilinenidir⁸⁸.

Olaylar sonucunda Gazi Mahallesi, üzerinde pek çok duygunun yoğunlaştığı bir kent mekânına dönüşür. Artık Gazi Mahallesi devrimci örgütler için öncelikli mücadele alanı, devlet kurumları için özel olarak önlem alınması gereken bir bölge, basın ve kamuoyu için tehlikeli bir mekân olarak kodlanmıştır.

Gazi olayları mahallelilerde olduğu kadar devlette de bir travmaya neden olmuştur. Politik kent mekânlarına karşı korkular ve tedbir alma ihtiyacı öncelikli gündem haline gelmiştir. Böylelikle kent içinde pek çok “olağan üstü hal mekânı” oluşturulmuş, militarist sınırlar çizilmiştir (Yonucu, 2014). Bu politikaların, politik kent mekânlarının gündelik yaşamında ne tarz değişikliklere neden olduğunu incelemek gerekmektedir.

2000'lerin başına kadar politik kent mekânlarında rasgele kimlik kontrolleri ve keyfi denetimler yoğun olarak uygulanmıştır. Gazi Mahallesi'nin giriş ve çıkışlarına sabit polis denetim noktaları kurulmuştur. Sık sık kalabalık polis ekipleri eşliğinde ev baskınları yapılmıştır. Kentin başka bölgelerinde asla görülemeyecek panzer ve akrep araçları politik kent mekânlarında gündelik hayatın bir parçası halini almıştır. Böylelikle Gazi Mahallesi başta olmak üzere politik kent mekânlarında olağan üstü hal havası canlı tutulmuş, operasyonlar bir ceza gibi uygulanmıştır. Bu cezaların görünürlüğü artırılarak hem iktidarın gücü hissettirilmiş hem de caydırıcı etki artırılmıştır. Ayrıca mahalle içinde tehlikeli insanlar yaratılarak mahalle içi ayrışma körüklenmiştir (Yonucu, 2014). Mahallelilere yönelik baskı uzun süre boyunca hız kesmeden devam etmiştir.

⁸⁷ “Katliamın ve Ayaklanmanın 4 Yılında Gazi Direnmeye, Hesap Sormaya Devam Ediyor” isimli bildiri s.74.

⁸⁸ 13 Mart günü Ümraniye'deki gösterilerde “Gazi halkı yalnız değildir” şeklinde slogan atan grup uzlaşma tekliflerini şiddetle reddederek E6 yoluna doğru ilerler ve yolu trafiğe kapatır. Yürüyüş sırasında “Faşist” olarak adlandırdıkları kişilerin dükkanlarına ve binalarına yanıcı maddelerle saldırırlar. Kendilerini durdurmaya çalışan polis kuvvetlerine taş ve sopalarla karşılık verirler. Olayların kontrolden çıktığı bir esnada 30 Mart okulunun içindeki polis birimlerinden ateş açılır ve bu çatışma sırasında 5 gösterici hayatını kaybeder Age. s. 84.

Devlet baskısının yanında bir de medya baskısı mahalleliler üzerine çökmüştür. Olaylar sonrası yayılan varoş söylemi politik mahalleleri kentten tamamen kopuk, tehlikeli ve yabancı mekânlar olarak damgalamıştır. Polisle yaşanan çatışma sonucunda mahallelilerin hayatını yitirdiği protesto eylemlerinden sonra bile “Pendik Patladı”, “Varoş: patlamaya hazır bomba”, “Ümraniye patladı” gibi manşetlerle mahalleliler suçlanmıştır (Aksoy 2001). Ayrıca bu tarz protesto gösterileri sürekli savaş terimleriyle sunularak bölgenin “savaş alanı” imajı yeniden üretilmiştir (Yonucu, 2014). 1 Mayıs 1996’da Kadıköy’de gerçekleşen ve 2 göstericinin hayatını kaybettiği toplumsal olaylar bile iki gencin laleleri kopardığı görüntülerle servis edilmiş, olay “vahşi”lerin kente saldırısı gibi gösterilmiştir. Hatta bir gazete olayları “varoşlar şehre indi” başlığıyla vermiştir (Yonucu, 2014). Görüldüğü gibi hem devlet görevlileri hem de medya mensupları politik kent mekânlarında teröristlerin yaşadığı konusunda şüphe duymamaktadır. Ancak karşı tepki, belki de daha şiddetli olarak, mahallelilerde de gözlemlenmektedir.

Gazi olaylarıyla birlikte mahallede gündelik hayat, toplumsal ilişkiler ve politik yapı yeniden tanımlanmıştır. Mahallede şimdiye kadar gizlilikle yürütülen politik çalışmalar artık yüksek katılımı ve çok daha açıktan gerçekleştirilmektedir. Gündelik hayat içerisindeki politik hava hiç olmadığı kadar yoğun hale gelmiştir. Adeta siyaset her yerdedir. Ayrıca Gazi olayları üzerinden üretilen politik söylemler sol gruplar üzerinde oldukça etkili olmuştur. 1980 darbesinden beri sol örgütler üzerinde görülen hareketsizlik bir anda kaybolmuştur (Aktaş, 2019, s. 96-97).

Gazi olaylarından sonra mahalle yüzlerce politik kişi, çok önemli politik bir gün, pek çok politik örgüt ve politik mekân sahibi olmuştur. Böylelikle mahallenin kimliği iyiden iyiye pekişmiştir.

Gazi Mahallesi, Türkiye’deki diğer politik mekânlar gibi, politik değer atfettikleri günleri sokak gösterileri ile anma alışkanlığı olan bir yapıya sahiptir. Çorum, Maraş,

Sivas olayları gibi Alevilerin belleğinde yer eden özel günler; 30 Mart⁸⁹, 12 Temmuz⁹⁰, 16-17 Nisan⁹¹ gibi sol terör örgütlerine yönelik yapılan ve kayıplar verilen operasyonların yıl dönümleri; 1 Mayıs⁹², 16 Mart⁹³, 10 Ekim⁹⁴ gibi büyük katliamlar; PKK'nın kuruluşu, ilk silahlı eylemi, Apo'nun⁹⁵ doğum günü, yakalanarak Türkiye'ye getirilişi gibi Kürtçü grupların özel kabul ettiği günler bunlardan bazılarıdır. Ancak bunlardan hiçbiri 12 Mart gibi değildir. 12 Mart'a tüm mahalle şahit olmuş, olaylardan herkes etkilenmiştir. 1995'ten sonra siyasallaşmanın en derinden hissedildiği gün 12 Mart olmuştur⁹⁶. Olayların 1. yıldönümünde 25bin, 2. ve 3. yıldönümlerinde 20bin kişilik büyük gösteriler düzenlenmiştir⁹⁷.

Gazi olaylarından sonra mahalleliler arasında örgütlenmenin önemi sıklıkla vurgulanmıştır. Devlet organlarının artık mahallenin sorunlarına cevap ver(e)meyeceği, aksine pek çok sorunun kaynağı olduğu vurgulanarak mahallelilerin kendi sorunlarını kendilerinin çözeceği bir yapı oluşturması gerektiği üzerinde durulmuş ve bu doğrultuda pek çok örgüt kurulmuştur. 5 Ekim 1996'da kurulan Gazi Halk Meclisi bunlardan en dikkat çekenidir⁹⁸. Bu örgüt mahalle içinde politik eğitim

⁸⁹ 1972'de Tokat'ın Niksar ilçesine bağlı Kızıldere köyünde Mahir Çayan ve dokuz arkadaşı saklandıkları evde ölü ölü olarak ele geçirilmiştir.

⁹⁰ 1991'de İstanbul'da üç ayrı yerinde yapılan operasyonda Dev-Sol üyesi 10 kişi ölü olarak ele geçirilmiştir.

⁹¹ 1992'de İstanbul Çiftehavuzlar'da yapılan terör operasyonunda Dev-Sol üyesi 3 kişi ölü olarak ele geçirilmiştir.

⁹² 1977 Taksim 1 Mayıs gösterilerinde yapılan saldırıda 34 kişinin hayatını kaybetmiş, 136 kişi yaralanmıştır.

⁹³ 1978'de İstanbul Üniversitesi Beyazıt Kampüsü önünde solcu öğrencilere yönelik yapılan bombalı saldırıda 6 öğrenci hayatını kaybetmiştir.

⁹⁴ 2015'te DİSK, KESK, Türk Tabipleri Birliği, TMMOB, HDP ve pek çok sivil toplum örgütünün katılımıyla Ankara'da gerçekleştirilecek Barış Mitingi başlamadan hemen önce, Tren Garı Kavşağı'nda toplanan gruba yapılan bombalı saldırıda 109 kişi ölmüş, 500'ün üzerinde kişi yaralanmıştır.

⁹⁵ PKK kurucusu Abdullah Öcalan'ın takma ismi

⁹⁶ "Katliamın ve Ayaklanmanın 4 Yılında Gazi Direnmeye, Hesap Sormaya Devam Ediyor" isimli bildiri s.30.

⁹⁷ "Katliamın ve Ayaklanmanın 4 Yılında Gazi Direnmeye, Hesap Sormaya Devam Ediyor" isimli bildiri s.34.

⁹⁸ "Katliamın ve Ayaklanmanın 4 Yılında Gazi Direnmeye, Hesap Sormaya Devam Ediyor" isimli bildiri s.24.

vermek, sokak eylemlerini örgütlemek, sokak mahkemeleri kurarak mahalle içi sorunları çözmek, mahallenin kentsel ihtiyaçlarına cevap vermek gibi amaçlarla kurulmuş ve bu doğrultuda eylemler gerçekleştirmiş bir yapılanmadır⁹⁹.

Olaylar sonucunda mahalle içindeki bazı mekânlar politik değer kazanmış, bazı mekânların da politik değerleri artmıştır. Örneğin olayların en şiddetli yaşandığı yer olan “PTT mevki” sonraki yıllar boyunca özel bir değer taşımıştır. Yine cemevi¹⁰⁰, eski polis karakolu, Gazi Mezarlığı politik değeri oldukça artan yerlerdir¹⁰¹. Gazi mezarlığı güvenlik güçleriyle girdikleri çatışmada öldürülen pek çok “devrim şehidi”nin gömüldüğü oldukça önemli bir mekândır¹⁰². Olaylardan sonra vefat eden mahalleliler de buraya defnedilmiştir. Hatta 14 Ocak 1996’da Gazi şehitliği açılarak iyiden iyiye anıtsal bir hale dönüştürülmüştür. Şehitliğin açılış süreci de mahalleliler için özel olmuştur. Gerekli para mahallelilerden ve yardım kampanyalarından sağlanmış, giderlerin büyük bir kısmı Grup Yorum tarafından düzenlenen “Gazi Halkı ile Dayanışma Gecesi” adlı etkinlikten toplanmıştır. Ayrıca inşaat sırasında polis ile karşı karşıya gelinmiş hatta mezar yapımında çalışan işçiler göz altına alınmıştır¹⁰³.

“Gazi şehitleri” başta olmak üzere tüm “devrim şehitleri”nin kahramanlık anlatıları üzerine kurulu olan söylem yavaş yavaş politik dile hâkim olmuştur. Böylelikle mahallede statü “dava için fedakârlık” derecesine göre belirlenmeye başlamıştır. Devam eden çatışmalı süreç boyunca ortaya konulan tüm fedakarlıklar (göz altı, tutuklanma, yaralanma, ölme) efsaneler arasında yer alma ve toplumda saygı görmenin en önemli yolu halini almıştır. Ayrıca Gazi olaylarında barikatın içinde ve dışında olanlar şeklinde bir ayırım oluşturulmuş, mücadele dışında kalanlar aşağılanmış, tüm

⁹⁹ “Katliamın ve Ayaklanmanın 4 Yılında Gazi Direnmeye, Hesap Sormaya Devam Ediyor” isimli bildiri s.26.

¹⁰⁰ Polis operasyon için Cemevi’ne girerse ne kadar büyük olaylar çıkabileceği Gazi olaylarının ilk gecesinde ispatlanmıştır. Bu stratejik mevkiinin gücünü fark eden sol örgütler bundan sonraki politik şiddet eylemlerini Cemevi önünde toplanarak başlatmışlardır.

¹⁰¹ Ayrıca mahalledeki pek çok mekâna resmi adının dışında örgütsel isimler verilerek, politik zihniyet mekânlara işlenmiştir.

¹⁰² Bu durum sol terör örgütü literatüründe “devrim şehidi” olarak geçen pek çok kişinin Gazi Mahallesi sakini olduğunu gösteren önemli bir detaydır.

¹⁰³ “Katliamın ve Ayaklanmanın 4 Yılında Gazi Direnmeye, Hesap Sormaya Devam Ediyor” isimli bildiri s.s. 12

mahalleliler (ayrıca tüm politik örgütler birleşerek) barikatların içine, yani aktif direnişe davet edilmiştir¹⁰⁴. Böylelikle politik mahallelerdeki mücadele bir mevzi savaşı şeklinde görülmüş, muhalif mahalle kimliği pek çok pratikle birlikte netleşmeye başlamıştır¹⁰⁵.

Fotoğraf 1: Gazi Şehitliği

Eyüp 2. Ağır Ceza Mahkemesi, 23.08.1995 gün ve 1995/140 sayılı kararı ile Gazi olayları davasının kamu emniyet yönünden başka bir yere naklini istenmiştir. Yargılamalar, Yargıtay 10. Ceza Dairesi'nin 1995/7272 sayılı ilamı ile Trabzon Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülmeye başlanmıştır. Yargılamalar sonucunda 14 suç

¹⁰⁴ “Katliamın ve Ayaklanmanın 4 Yılında Gazi Direnmeye, Hesap Sormaya Devam Ediyor” isimli bildiri s.85-88.

¹⁰⁵ Olaylarda mahalle içine kurulan barikatların etkinliği sol gruplarca gözlemlenmiş, sonraki sokak eylemlerinde uygulanan bir pratik halini almıştır. “Orak Çekiç, “Barikat Savaşı ve Marksizm”, Sayı:87 s.11, Eylül 1995”

eyleminin failinin bulunamadığı, faili bulunan suç eylemlerine iştirak eden birçok polisin de kimliğinin tespit edilemediği görülmüştür. Olaylar neticesinde sadece 2 polis memuru cezalandırılmıştır. Bu memurlar, uzun yıllardır Gaziosmanpaşa emniyetinde çalıştıklarından dolayı tespit edilebilmişlerdir.

Ceza alan polisler saldırı ile savunma arasında oran bozulduğundan meşru müdafaa hükümleri uygulanmamıştır. Ancak 24 sene ağır hapis ile başlayan cezalar indirimlerle birlikte 1 yıl 8 aya kadar düşürülmüştür. Sanık A. A. kendine yüklenen on farklı suçun dördünden ceza almış, M. G. ise kendisine yöneltilen üç suçlamanın ikisinden ceza almıştır. Diğer sanıklar üzerlerine atılı tüm suçlamalardan beraat etmiştir. A.A ve M.G.’nin cezalandırıldığı tüm suçlarda aynı kanun maddeleri ile indirimler uygulanmıştır¹⁰⁶. Neticede sanık A.A. 4 sene 32 ay, sanık M.G. ise 2 sene 16 ay hapis cezası ile cezalandırılmıştır.

Mahkeme kararları yargılamadaki bazı eksiklikler ve şüphe uyandıran durumlar sebebiyle Yargıtay tarafından 2001/317 sayılı kararla bozulmuş, görülen ikinci davada Sanık A. A.’nın Sezgin Engin’i, sanık M. G.’nin ise Zeynep Poyraz’ı öldürdüğüne dair deliller yetersiz görülerek beraatlerine karar verilmiştir. Neticede Sanık A.A.’nın cezası 3 yıl 24 aya indirilmiş, sanık M.G.’nin cezası da 1 yıl 8 aya indirilerek ertelenmiştir. Ayrıca *“14 suça katılan diğer fail ve faillerin zamanaşımı haddine kadar araştırılması için Gaziosmanpaşa Cumhuriyet Başsavcılığı’na müzekkere yazılmasına karar verilmiştir”*¹⁰⁷.

Yargılama sürecinde sürekli Trabzon’a gitmek zorunda kalan mağdurlar ve yakınları oldukça yıpranmış, neticesinde suçların büyük oranda cezasız kaldığını gördüklerinde ise büyük bir yıkıma uğramışlardır. Bu yıkım Gazi Mahallesi’ne hatta tüm kentsel politik mekânlara sirayet etmiştir. Mahallede aktif olan radikal sol örgütlerin

¹⁰⁶ Sanıkların öncelikle TCK 448 maddesi ile 24 sene ağır hapsine, daha sonra TCK 50. Maddesi gereği zaruret tayin ettiği hududu tecavüz ile suçu işlemesi nedeniyle cezasının takdiren 5/6 oranında indirilmesine ve 4 sene hapsine, sanık fiili faili gayri muayyen şekilde işlediğinden cezasının 1/2 oranında indirilmesine ve 2 yıl hapsine, sanığın kendiliğinden gelmesi ve teslim olması nedeniyle takdiren 1/6 oranında indirilerek 1 sene 8 ay hapis ile mahkumiyetlerine karar verilmiştir

¹⁰⁷ Trabzon Ağır Ceza Mahkemesi’nin 2001/186 esas, 2001/306 karar no sayılı kararı

propagandalarında kullandıkları şiddet dili belirgin şekilde artmıştır. “*Türkiye halkı katilleri istiyor. Maraş’ların, Sivas’ların, 16 Mart’ların, Gazi’lerin katillerini istiyor!*”¹⁰⁸ sloganı dönemin bildirilerine, duvar yazılarına ve diğer örgütsel metinlere yer etmiştir. Görünüşte legal bir talep ifade eden bu slogan özünde “*Siz yapmazsanız biz yaparız*” imasını barındırmaktadır. Zira örgütsel metinlerde silahlanma çağrıları yapılmakta^{109 110}, geçmişte “işkenceci” olarak nitelendirdikleri kamu görevlilerine yönelik gerçekleştirilen suikastlar (cezalandırma eylemleri adı altında) meşrulaştırılmakta¹¹¹, hayata geçirilen saldırı eylemlerinde Gazi olaylarına göndermeler yapılmaktadır¹¹². Mahallede oldukça etkili olan bu örgütlerin benzer eylem ve söylemleri Gazi Mahallesi’ni sık sık “terör” ile anılır bir noktaya çekmiştir. Şiddet eylemlerini desteklemeyen diğer mahalleliler ise büyük bir çıkmazın içinde bulmuşlardır kendilerini. Daha doğrusu Gazi Mahallesi sakinleri 12 Mart’tan sonra, iradeleri dışında biçilen bir kimliğin içine hapsolmuşlardır. Bu kimlik mahalle içinde sahiplenme, mahalle dışında ötekileştirme üreterek günümüze kadar çalışmıştır. Dolayısıyla Gazi olayları toplumsal ve politik değişimin motoru olarak kritik bir görev üstlenmiştir.

Yonucu’nun (2014) ifadesiyle Gazi olayları sırasında devlet kendini dokunulmaz (untouchable) ve tanrıya eş koşan (god-like) (Benjamin 1978) ayrıca yaşama ve ölüme karar veren (Foucault 2004) bir konumda görerek, oldukça sert şekilde müdahale etmiştir. İlerleyen süreçte bir miktar yumuşamayla birlikte bu politikalar sürdürülmüştür. Ancak olaylardan sonra devlet organlarında iki büyük farkındalık oluşmuştur. Bunlardan birincisi, radikal sol örgütlerin tahmin edilenden daha etkili

¹⁰⁸ “Katliamın ve Ayaklanmanın 4 Yılında Gazi Direnmeye, Hesap Sormaya Devam Ediyor” isimli bildiri s.7.

¹⁰⁹ “Katliamın ve Ayaklanmanın 4 Yılında Gazi Direnmeye, Hesap Sormaya Devam Ediyor” isimli bildiri s.94.

¹¹⁰ “Gazi: Gecekondulardan Geliyor Halk” s. 287.

¹¹¹ “Katliamın ve Ayaklanmanın 4 Yılında Gazi Direnmeye, Hesap Sormaya Devam Ediyor” isimli bildiri s.82.

¹¹² 1 Eylül 2012’de Gazi Polis merkezine DHKP-C üyesi İbrahim Çuhadar tarafından canlı bomba saldırısı gerçekleştirilmiş, 1 polis memuru şehit olmuş, birçok polis de yaralanmıştır. Çuhadar’ın cenazesinin götürüldüğü Adli Tıp Kurumu önünde toplanan örgüt yandaşları “İşkencecilerden hesap sorduk, hesap soracağız” şeklinde sloganlar ve pankartlarla Gazi olaylarına gönderme yapmışlardır. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/grup-yoruma-bir-dava-daha-415566> Erişim tarihi 08.02.2020.

olduğu, ikincisi ise Alevi topluluklarının büyük bir kopmaya doğru gittiğidir. Birincisi için pek çok alanda proaktif ve aktif tedbirler alınmıştır. İkincisi için ise Alevi-devlet barışması diye isimlendirebileceğimiz bir süreç başlatılmıştır. Fakat bu kapsamda ne devlet etkili politikalar geliştirebilmiş ne de Aleviler bu politikaları benimseyebilmiştir. Bununla birlikte özellikle cemevi inşaatı sürecinde legal siyaset içerisinde etkili olan Alevi dernekleri, siyaset üstü konumlarını korumak ve legal siyasi arenada etkilerini sürdürebilmek istemişlerdir. Böylelikle Gazi Mahallesi'nde yoğun olarak bulunan Kürt Alevilerinin Alevi derneklerini PKK-Devlet mücadelesinde taraf olmaya zorlamalarının da önüne geçilmiştir (Ertan, 2016, s.265).

Görüşülen Alevi kökenli bir mahalleli, olaylardan sonra bazı Alevilerin ve Karadenizlilerin mahalleden ayrılmaya başladıklarını belirtmiştir. Bir taraftan mahallenin eski sakinlerinin mahalleden ayrılmaları diğer taraftan da mahalleye yönelik devam eden Kürt göçü etkisiyle demografik yapıda keskin bir dönüşüm oluşmuş, sosyal ortam bu dönüşümden belirgin şekilde etkilenmiştir.

3.3.Gazi Mahallesi'nin Bugünü

Çalışmanın 2. ve 3. bölümleri bir bütün halinde değerlendirildiğinde, Gazi Mahallesi'nin kentsel politik mekân kavramını tam anlamıyla karşıladığı görülmektedir. Toplumsal ötekilerin ve kent yoksullarının biriktiği ve bu yönleriyle kentin diğer kısımlarından farklılaşan banliyö, getto, çöküntü bölgesi gibi mekânlar, Gazi Mahallesi'ni tarif etmekte eksik kalmaktadır. Bu yönüyle kentsel politik mekân kavramı önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

Özkalp'in ifadesiyle banliyölerin temel özelliği ulaşım ağlarının çevresinde kurulması ve kente hızlı ulaşımın temel hedef olmasıdır (Özkalp, 2014, s. 347-348). Ancak Gazi Mahallesi bugün ulaşım ağlarının merkezinde kalsa da ilk kurulduğu zamanlarda ciddi ulaşım sorunları yaşamış bir bölgedir. Bölgeye yerleşenlerin temel kaygısının ulaşım olduğunu söylemek mümkün değildir. Diğer taraftan Lefebvre banliyöleri, kapitalizmin işçi ihtiyacı için kurduğu mekânlar olarak tanımlar (Lefebvre, 2015, s. 35-37). Gazi Mahallesi bir işçi deposu olarak bu ihtiyacın karşılanmasına hizmet etse de kuruluş itibarıyla kapitalizm yönlendirmesinden bahsetmek doğru olmayacaktır.

Sadece Gazi Mahallesi için değil, tüm Türkiye kentleri için kapitalist gelişim düzeyi göçü yönlendirecek bir çekici faktör oluşturmaktan uzaktır.

Lefebvre gettuyu kentsel alanın dışına itilmiş azınlık kümelerinin kötü durumda yaşadıkları bölgeler olarak tanımlar. Ayırıcı özellik, yaşayanların ortak etnik kimliğe sahip olmasıdır. Kentsel ayrışma mekânlarıdır (Lefebvre, 2015, s. 110). Bu geniş tanımdan yola çıkarsak Gazi Mahallesi'ni bir Alevi gettosu olarak konumlandırabiliriz. Ancak mahallenin büyüklüğü, farklı kimlikten insanların da rahatça bölgede yaşayabilmesi, ayrıca Alevilerin kentin diğer bölgelerinde de yaşayabilmesi gibi detaylar düşünüldüğünde, getto tanımının tam oturmadığı anlaşılabacaktır. Çöküntü bölgeleri ise kentsel alanın tam merkezinde, metruk mekânlarda oluşan sefalet adacıklarıdır (Gürbüz, 2015). Gazi Mahallesi gerek konumsal gerekse yaşam koşulları olarak bu tanıma hiçbir şekilde uymamaktadır. Yonucu'nun (2008) ifadesiyle Gazi Mahallesi sakinleri gündelik hayatlarını bir komün yaşamı gibi şekillendirmiş ve bu hayatı mecbur kalmadıkça mahalle dışındakilere açmak istememişlerdir¹¹³.

Gecekondu mahallesi tanımı temel olarak Gazi Mahallesi'ni kapsamaktadır. Hatta İstanbul'da kalan sayılı gecekondu bölgelerinden birisi Gazi Mahallesi içerisinde bulunmaktadır. Ancak fiziksel çevreyi anlatmada işlevsel görünen bu tanım sosyolojik olarak oldukça yetersiz kalmaktadır. Gazi Mahallesi diğer gecekondu mahallelerine sosyolojik olarak bazı benzerlikler gösterse de dahası vardır. Yukarıda anlatılan politik süreç, ancak bazı politik gecekondu mahalleleri ile benzeştirilebilir. Ancak kentsel politik mekân kavramı incelendiğinde, Gazi Mahallesi'nin bu tanıma tam manasıyla uyduğunu söylemek gerekecektir. Hatta Gazi Mahallesi'ni kentsel politik mekânların en karakteristik örneklerinden biri olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır.

¹¹³ Varoş tanımı 1995 Gazi olaylarından sonra, Gazi benzeri politik mahalleleri anlatma gayesiyle, üretilmiş damgalayıcı bir söylemdir. Dolayısıyla bu tanımın Gazi Mahallesi'ne uyup uymadığını incelemeye gerek görülmemiştir. Ancak çalışmada Gazi Mahallesi'ni bir varoş olarak tanımlamak bilimsel etik açısından doğru bulunmamıştır.

Gazi Mahallesi'nin bugünü incelendiğinde¹¹⁴, politik yapının hala korunduğu rahatlıkla görülecektir. Yıllardır devam eden bu sürekliliğin en önemli sebeplerinden biri, “babadan oğula siyaset geleneği” diye isimlendirebileceğimiz, nesilden nesile korunarak geçen politik bilinçtir. Zamanında kolektif tüketim ihtiyaçlarından beslenen bu bilinç bugün kültürel özgürlük taleplerinden beslenerek devam etmektedir. Politik mücadele ile adım adım giderilen kentsel ihtiyaçlar yerini özgürlük taleplerine bırakmıştır. Ebeveynlerinden politik mücadele hikayeleri dinleyen, çatışmalı bir ortamda büyüyen nesiller, mahalle kimliğini içselleştirmiş ve bayrağı devralmıştır (Yonucu, 2008).

Mahallenin sosyolojik yapısında ise dikkat çeken detayların başında, devlet kurumlarına karşı güvensizlik gelmektedir. Tepkinin en net hissedildiği kurum doğal olarak emniyet teşkilatıdır. Mahallelilerin anlatılarına göre 1995 Gazi olaylarından önce mahallede polisler yaya devriye bile atıyorlarmış. Ancak olaylardan sonra polis mahallenin tam merkezinde bulunan karakolu boşaltmak zorunda kalmış. Ön görüşme yapılan polis amiri, toplumsal hareketliliğin arttığı dönemlerde, polisle selamlaşan mahallelilerin bile sosyal baskıya uğradığından bahsetmiştir. Bu baskı polis ile mahalleliler arasındaki kopukluğu derinleştirmektedir. Polisin dediğine göre bazen mahalleliler gelip “biz aslında sizi seviyoruz” gibi ifadeleri kulaklarına fısıldıyorlarmış. Veya bir konuyla alakalı mahalleden birinin evine gittiklerinde sıcak bir ortamla karşılaşabiliyorlarmış. Ancak bu kişiler kamusal alanlarda devlet yetkilileriyle yakın ilişki kurmaktan çekinmektedirler (*Pol. 10*).

Görüşülen mahalleliler, polislerin genel tavırlarından duydukları rahatsızlıkları dile getirirler de eksikliğin yarattığı bazı sorunlara da değinmektedirler. Bir mahalleli bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir:

“Eskiden polis burada devriye atardı, tüm esnafın dükkanına girer selamlaşırlardı. Gazi olaylarından sonra bunlar bitti. Polisin görünmemesi herkese zararlı. Ekonomik olarak esnaf zarar görüyor. Neden polis zırhlı araçlarla gelsin, neden gaz sıksın. Yolun karşısında daire 1 milyon, bu tarafta

¹¹⁴ Bu bölümün yazılmasında kaynak olarak kullanılan ön çalışma 2016 yılında bitirilmiştir. Dolayısıyla görüşmeler bağlamında ortaya konulan tablo, OHAL sürecinde sönümlenen politik atmosferi içermemektedir. Bu detaylar çalışmanın 4. Bölümünde kapsamlı olarak tartışılacaktır.

300 bin lira. Eskiden suç işleyen biri oldu mu hemen yakalar polisi aradık. Polis alır götürdü. Şimdi insanlarda sabır yok (polisi aramadan kendileri halletmeye çalışıyorlar). Merhamet kalmamış. Hırsız yakaladı mı öldürmeye kalkıyorlar. Çocukların elinde silahlar var. Neden öyle olsun ki?” (Mah. 2)

Mahallelilerle yapılan görüşmeler sonucunda mahallelilerin polise olan tepkisinin politik olaylara müdahale ekseninde yoğunlaştığı anlaşılmıştır. Mahalle içinde örgütlenebilme, özgürlüklerini genişletme adına devlet bir tehlike olarak algılanmakta ve bu algılar doğrultusunda devleti temsil eden tüm unsurlara karşı saldırgan bir tavır sergilenmektedir. Ancak mahalle içinde yaşanan olaylar siyasi olmaktan çıkıp asayiş olaylarına evrildiğinde polisin mahallede etkin olmamasının bir sorun teşkil ettiği kabul edilmektedir. Örneğin mahalledeki muhalif-politik oluşumlara yönelik yapılan operasyonların ardından hızlı şekilde tepki eylemleri meydana gelmekte, kısa sürede toplumsal olaylar örgütlenebilmektedir. Ancak bir asayiş operasyonu yapıldıktan sonra toplumsal tepkinin oluşmadığı görülmektedir.

Bu durumu bir mahalleli şöyle örneklendirmektedir:

“Suçla ilişkili bazı kesimlerin toplumda da bir karşılığı yok. Örneğin geçen günlerde sol bir grubun illegal şekilde işlettiği taksi durağına operasyon yapıldı. Ama onların arkasından kimse sokağa çıkmadı. Halk kendi çıkarını temsil etmediğini düşündüğü için bunlara sahip çıkmıyor. Devlet bunların dükkânlarını yıktı dağıttı. Bir kişi de çıkıp itiraz etmedi. Görüyorsunuz devlet istediği zaman müdahale edebiliyor.” (Mah.1)

Mahallelilerin anlatılarında toplum yapısını dışa açmanın bir tehdit olarak algılandığı görülmektedir. Mahalledeki kapalı bir toplum yapısı, dışarıdan gelen insanlara kuşkuyla bakılmasına neden olmaktadır. Mahalle dışı unsurlara karşı gösterilen bu güvensiz tavrın¹¹⁵ altında Çorum, Maraş, Sivas, Gazi olayları gibi hadiselerin oluşturduğu defansif kültür yatmaktadır. Diğer taraftan dışarıya açılmanın kültürel ve politik yozlaşmayı getireceğine dair kaygılar da bulunmaktadır.

Mahalleye sonradan gelmiş bir katılımcı, mahallelinin kendisini 14-15 senede kabullendiğinden şöyle bahsetmiştir:

¹¹⁵ Görüşmeler sırasında bu kuşkulu tavırlara biz de maruz kaldık. Hatta iki kere mahallelilerce kimlik kontrolüne uğradık.

“Ben adli işlerle uğraşıyorum. Mahkeme işleriyle uğraşıyorum. Sürekli karakola girip çıktığım için Mahalleli bana güvenmekte çok zorlandı. Acaba ajan mıdır? Acaba istihbaratçı mıdır? Bizim ismimizi mi veriyor? Baktılar ki benim karakola gitme sebepim kendi işim, insanların ihtiyacı olduğu zaman ben adliyeye karakola gidiyorum, bana inandılar. Şu an istediğim gibi gidip geliyorum. Hatta mahkemede, karakolda, adliyede işleri olduğu zaman beni arıyorlar. Benim işimin polisle ilgili olması sebebiyle toplumda kabullenilmem çok uzun sürdü.”

“Buranın insanı, insan olanı içine kabul eder. Ama kesinlikle hain olanı, ispiyoncu olanı benimsemezler. Keser atarlar. Burada yaşamayacaksın derler. Böyle bir insanın buraya girme şansı yok. Girersen bütün cezayı göze almak zorundasın.”

“Gaziosmanpaşa’da davrandığın gibi burada davranamazsın. Başka mahallelerde insanlar çok rahat davranabilirler. Ama burası onu asla kaldırmaz. Buranın halkı çok seçicidir...” (Mah. 3)

Yine başka bir mahalleli mahallenin kapalı toplum yapısını şu şekilde özetlemektedir:

“Gazi Mahallesi diğer mahallelerden çok farklıdır. Her yer biter Gazi Mahallesi bitmez. Yapı kimseye benzemez. Fark, insanların kafa yapısı. Bu mahallede yanlış bir kelime edersen es geçmezler. Buradan çıkamazsın. Ama diğer mahallelerde es geçerler.”

“Gazi Mahallesi ülkedeki diğer politize olmuş mahallelerden çok daha farklıdır. Mesela biz senle konuşuyoruz şu an, sen yanlış bir laf söyleden ters bir laf edersen burada asla görmezden gelmezler. Hemen karşılığını alırsın.” (Mah. 2)

Mahalledeki tutucu yapıya daha eleştirel yaklaşan bir mahalleli de şunları söylemiştir:

“(Hapis cezam sebebiyle) Mahalleden 10 sene uzak kaldım. Döndüğümde doğup büyüdüğüm evi bulamadım. 20 sene yaşadığım evi bulamadım. Binalar da, toplum da çok değişmişti. Ancak politik olarak çok bir değişim yoktu. Bizim sol kesim de aynı muhafazakârlar gibi değişime kapalıdır. Uygulamalar da, kafalar da yeniliğe kapalı. Hepsinin değişmez kuralları var, değişmez ilkeleri var, değişmez yaşam tarzları var. Doğal olarak da hiç kimse bundan taviz vermediği için değişen teknoloji oluyor, değişen çevre oluyor, değişen binalar oluyor, değişen ortam oluyor. Ama insanlar değişmiyor. Ben bunu bir eleştiri olarak yapıyorum. Mahalledeki hiç kimseden de çekinmiyorum. Zaten en büyük hastalık, aman yanlış anlaşıldım, aman beni biri böyle görürlerse ne derler diye, düşündüğünü söylemekten çekinme hastalığıdır. Mahallede belli kalıplar vardır. Hiç kimse rahat rahat kendi düşündüğünü söyleyemez.

Kalıplara uymayan kişiyi toplumdan uzaklaştırırlar, onunla görüşmezler. Hristiyanlıktaki aforoz gibi aforoz ederler örgütten.” (Mah. 1)

Ön görüşme yapılan katılımcılardan biri de toplumun yavaş yavaş dışarıya açılmaya başladığını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Ancak eskiden Mahalle daha tutucuydu. Şimdi yavaş yavaş biraz daha genişlemeye başladı. İnsanların algıları yavaş yavaş değişiyor. Daha açık bir toplum oluyoruz. Bizim istediğimiz de o.” (Mah. 3)

15 Temmuz 2016 darbe girişiminden sonraki süreçte ilan edilen OHAL, Gazi Mahallesi’nin yapısında ciddi bir dönüşüme yol açmıştır. Uygulanan güvenlikçi politikalar Gazi Mahallesi’nin direniş kültürünü, aktif bedensel mücadeleden pasif simgesel mücadeleye doğru daraltmıştır. Dolayısıyla bu dönüşüme de kısaca değinmek gerekmektedir.

2013 yılında gerçekleşen Gezi Parkı Olayları sürecinde Gazi Mahallesi toplumsal hareketliliğin en yoğun olduğu bölgelerden biri olarak dikkat çekmiştir. Daha olayların ilk gününde 5 bin¹¹⁶ kişilik bir grup Gazi Polis Merkezine yürümüş, maddi hasara sebebiyet vermiştir. Bir anlamda direnişin tadını hatırlayan Gazililer, yoğun toplumsal olayların yaşandığı bir sürece girmişlerdir (E. Muhtar).

Toplumsal gösteriler¹¹⁷ 2016 yazına kadar Gazi’nin kimliğini oluşturan temel unsurlardan biri olmaya devam etmiştir. Gösteriler çoğunlukla cemevi mevkiinde toplanılarak başlamakta, İsmet Paşa Caddesi’ni takip ederek yeni karakola doğru ilerlemektedir. Ancak İsmet Paşa Caddesi üzerine kurulan polis barikatları çoğunlukla göstericilerin yeni karakola ulaşmalarını engellemektedir. Ön görüşme yapılan polisin anlatılarına göre çöp konteynırlarının devrilip yakılması; tahta ve lastik yakmak suretiyle sokağın ateşe verilmesi; molotof kokteylleri, taş, sapan, bilye gibi maddelerle polise saldırılması; büyük saksıların çevrilip yolun ortasına koyulmak suretiyle barikat yapılması ve böylelikle zırhlı araçların, panzerlerin, TOMA’ların bölgeye girmesinin engellenmesi, sık rastlanılan hadiselerdendir. Olaylar çoğunlukla cemevi çevresinde

¹¹⁶ Eski muhtar bu rakamın 50 bin olduğunu iddia etmektedir.

¹¹⁷ Bu bölümde toplumsal olaylara dair verilen bilgiler, polis anlatıları üzerinden şekillendirilmiştir.

yoğunlaşmaktadır. Zira cemevine polisin kolay kolay müdahale etmeyeceğini düşünülmektedir (Pol. 10).

Fotoğraf 2: Gazi Cemevi Önünde Gerçekleşen Bir Polis Müdahalesi

Fotoğraf 3: İsmet Paşa Caddesi Üzerinde Gerçekleşen Bir Polis Müdahalesi

Gösteri yapılacağına dair bilgi alındığında polis tarafından İETT bilgilendirilir ve bölgeye otobüs seferleri durdurulur. Bu tedbir otobüslerin yakılmasını ve yolcuların yaralanmasını engellemek için alınmaktadır. Polis müdahaleleri, kentin diğer bölgelerinden farklı olarak, zırhlı araç ve TOMA'larla olmaktadır. Araçsız veya zırhsız araçlarla mahalleye polis girişi çok nadirdir¹¹⁸. Müdahaleler öncelikle barikatları yıkmaya ve kalabalığı dağıtmaya yöneliktir. Mecbur kalmadıkça araçlardan inilmez. Gösteriler sırasında, göstericilerde olduğu gibi, poliste de sertliğin dozajı başka bölgelere göre oldukça yüksektir **(Pol. 10)**.

Toplumsal olaylar sırasında göstericiler ateşli silahlar da kullanabilmektedir. Ancak ön görüşme yapılan polisin dediğine göre silahlı saldırılar polislerin vücutlarına değil, araçlara yönelik yapılmaktadır. Sadece 2013 yılı içinde Muhammet isimli bir Çevik Kuvvet personeli yakın mesafeden vurulmak suretiyle şehit edilmiştir. Saldırıyı gerçekleştiren kişiler ise hala bulunamamıştır. Bu gibi tehlikeler sebebiyle toplumsal olaylara müdahaleye giden Çevik Kuvvet birimlerinin yanlarında Özel Harekât birimleri de hazır bulunmaktadır **(Pol. 10)**.

Olaylar başlamadan önce göstericiler esnafı uyarmakta ve kepenkleri kapatmasını istemektedir. Olaylar başladığında olayların yaşandığı bölgede çoğu dükkânın kepenkleri kapatılır. Bu hem gösteriye destek hem de maddi zarardan kaçınma gayesiyle yapılmaktadır. Yine göstericilere destek olmak ve bir ihtiyaçları olduğunda hızlı şekilde karşılanmasını sağlamak için bina kapıları açık bırakılmaktadır¹¹⁹. Yani mahalledeki protesto gösterileri hem aktif hem de pasif şekilde gösteriye katılan mahallelilerin ortak eseridir.

Polisin sadece toplumsal olaylara değil, adli olaylara müdahale tarzı da kentin diğer bölgelerinden farklılaşmaktadır. Mahallede bir ihbar geldiğinde polis ihbara zırhlı araçlarla en az iki ekip olarak gitmektedir. Araçtan inen personeller önce çelik yelek

¹¹⁸ 26 Temmuz 2015'te Gazi Mahallesi'nde gerçekleştirilen bir korsan gösteri sırasında göz altı yapmak için zırhlı araçtan inen Muhammet Fatih Sivri isimindeki bir polis memuru silahla vurularak şehit edilmiştir. Bu olay polisin neden zırhlı araçları tercih ettiğini göstermektedir.

¹¹⁹ Benzer bir durum gezi parkı olayları sırasında da yaşanmıştır. Özellikle Taksim ve Şişli bölgesindeki bazı evler göstericilerin kaçabilmesi için kapılarını açık bırakmış, atılan gaz bombalarını söndürebilmek için kapı önlerine kova ile sular bırakılmıştır.

ve uzun namlulu silahlarla çevre güvenliğini sağlamakta, olay yeri şeritlerini çekip dar bir bölgede hızlıca çalışmalarını yapmakta ve bir an önce karakola geri dönmeye çabalamaktadır (Pol 10).

Legal veya illegal olarak Türkiye’de faaliyet gösteren sol-muhalif örgütlerinin neredeyse tamamının Gazi Mahallesi’nde örgütlenmesi bulunmaktadır. Mahallede kısa bir tur atılması dahi yoğun politik ortamın hissedilmesi için yeterlidir. Kepenkler, bina duvarları, hatta bölgedeki kamu kurumlarının duvarları örgüt propagandaları ve siyasal sloganlarla doludur. Polisle girdikleri çatışmalar sırasında öldürülen kişilerin isimlerini duvarlarda görmek normal bir durumdur. Hatta bölgeye gezimiz sırasında PKK’nın uluslararası camiada tepki almamak için kullandığı ve sivil kayıpların olduğu saldırıları üstlenmekle görevlendirdiği TAK örgütünün bile propagandasına rastlanmıştır. Yani Gazi Mahallesi’nde, PKK’nın bile irtibatlı olmaktan çekindiği bir örgütün isminin duvarlarında bulunması, gündelik hayatın bir parçası haline gelebilmektedir. Gazi Mahallesi bu görüntüsüyle de kentin diğer bölgelerinden hatta diğer kentsel politik mekânlardan ayrılmaktadır. Ancak Muhtar bahsi geçen yapıların, nicelik olarak fazla sayıda olsa da nitelik olarak etkin faaliyet gösterecek düzeyde olmadıklarını belirtmiştir:

“Bu örgütlerin kimisinden sadece 3-5 kişi var. Onlar duvarları doldurunca sayıları çok sanılıyor. Oysa bu kadar fazla örgüt olmasına rağmen her örgütün eleman sayısı çok fazla değil. Halktan kopuk pek çok sol grup var. Biz biliriz senin için karar veririz seni savunuruz diyen, halk adına halk kuyrukçuluğu yapan kesimler var.”(E. Muhtar)

Fotoğraf 4: Muhtarlık Binası Üzerindeki Siyasi Propaganda Yazıları

Fotoğraf 5: Mahalledeki Bir Lisenin Bahçe Duvarı Üzerindeki Siyasi Propaganda Yazıları

Fotoğraf 6: Mahalledeki Bir Çocuk Parkındaki Siyasi Propaganda Yazıları

Fotoğraf 7: Çeşitli Muhalif Politik Örgütlerin Propagandaları

Fotoğraf 8: Çeşitli Muhalif Politik Örgütlerin Propagandaları:

Fotoğraf 9: Çeşitli Muhalif Politik Örgütlerin Propagandaları

Fotoğraf 10: Muhalif Politik Örgüt (MPÖ) Mensubu Çeşitli İsimler Üzerinden Yapılan Propagandalar

Fotoğraf 11: MPÖ Mensubu Çeşitli İsimler Üzerinden Yapılan Propagandalar

Fotoğraf 12: MPÖ Mensubu Çeşitli İsimler Üzerinden Yapılan Propagandalar

Fotoğraf 13: MPÖ Mensubu Çeşitli İsimler Üzerinden Yapılan Propagandalar

Fotoğraf 14: MPÖ Mensubu Çeşitli İsimler Üzerinden Yapılan Propagandalar

Fotoğraf 15: MPÖ Mensubu Çeşitli İsimler Üzerinden Yapılan Propagandalar

Diğer taraftan polis, yasadışı örgütlerin mahallenin görüntüsüne hâkim olmasını engellemek için bazı çalışmalar yapmaktadır. Öncelikle İsmet Paşa Caddesi gibi yoğun kullanılan güzergahlar üzerindeki örgütsel yazılar düzenli olarak boyanmaktadır. Zira boyalarla silinen yazılar, kısa süre içerisinde yeniden yazılmaktadır. Gazi Mahallesi sokaklarında, elde fırçalarla simgesel bir güç mücadelesinin olduğundan bahsetmek mümkündür. Bu açıdan bakıldığında ana caddeler üzerinde mücadele devam ederken, ara sokaklarda hakimiyetin muhalif-politik örgütlerin elinde olduğu görülmektedir (**Pol. 10**). Yine İstanbul'un en büyük Türk Bayraklarından biri Gazi Polis Merkezi'nde asılı bulunmaktadır. Gazi Mahallesi'ne her girişte devasa bir Türk Bayrağı'nın önünden geçilmektedir. Bununla birlikte mahalledeki zırhlı resmi araçlar, sık sık yapılan polis uygulamaları ve zaman zaman gelen dron ve helikopter tarzı araçlarla devletin gücü hissettirilmeye çalışılmaktadır (Yonucu, 2008).

Fotoğraf 4: Ana cadde Üzerinde Polisin Silmeye Çalıştığı Çeşitli Propaganda Yazıları

Fotoğraf 17: Ana Cadde Üzerinde Polisin Silmeye Çalıştığı Çeşitli Propaganda Yazıları

Fotoğraf 18: Ana Cadde Üzerinde Polisin Silmeye Çalıştığı Çeşitli Propaganda Yazıları

Fotoğraf 19: Ana Cadde Üzerinde Polisin Silmeye Çalıştığı Çeşitli Propaganda Yazıları (Silinen bazı yazıların üzeri tekrar yazılmış)

Fotoğraf 20: Gazi Polis Merkezi ve Önündeki Devasa Türk Bayrağı

Mahalledeki politik ortam mekân isimlerine de yansımıştır. Ayrıca resmi adlar ile günlük dilde kullanılan adlar arasında bir çelişki ortaya çıkartmıştır. Daha önceden de belirttiğimiz gibi Gazi Mahallesi bölgesinde yer alan dört mahalleye de mahallelilerce Gazi denilmektedir. Bu tavrın bir uzantısı olarak otobüs ve dolmuş duraklarında yazan resmi isimler de kullanılmamaktadır. Ayrıca bölgedeki parklar ve sokaklardan bazılarına örgütsel isimler konulmuş, resmi adları görmezden gelinmiştir. Bu durumun farkında olan kamu yöneticileri bölgeye yaptıkları yatırımlara isim verirken daha dikkatli davranmaya başlamışlar ve genellikle Alevi kültüründe değer gören tarihsel şahsiyetlerin isimlerini kullanmışlardır. Bu hem günlük kullanım ile resmi kullanım arasındaki çatışmayı çözmek hem de olaylar sırasında kamu yatırımlarına bilinçli olarak zarar verilmesini engellemek içindir. Örneğin kent ormanlarının bulunduğu sokağın ismi Aşık Veysel, kent ormanlarının birinin ismi de Hacı Bektaşî Veli olarak belirlenmiştir (Yonucu, 2008).

Mahallelilerle yapılan görüşmelerde, Gazi Mahallesi'nde yaşamayı zorlaştıran bir durumun sıklıkla vurgulandığı görüşmüştür. Bu durum çeteleşmedir. Mahalleliler, mahallelerinde suçun yoğunlaştığından dert yanılmaktadır. Suç deyince insanların aklına genellikle uyuşturucu kullanımı ve ticareti gelmektedir. Suç ile mahallenin politik kimliği arasındaki ilişki sorulduğunda ise siyasallaşmanın suç oluşturan değil, suçu azaltan bir etken olduğu konusunda hemfikir oldukları görülmüştür. Katılımcıların çoğu, "Mahallemiz politize, ama buna rağmen maalesef suçtan kendini kurtaramıyor" şeklinde ifadeler kullanmıştır. Yani Gazi Mahallesi'nde politikayla ilgilenmek ile suçtan uzak durmak arasında doğru orantı oluğu adeta verili kabul edilmektedir.

Mahallelilerin anlatılarına göre mahallede 1977'ye kadar karakol yokmuş. İhtiyaç da duyulmuyormuş. Cemaat ilişkilerinin yoğunluğu sebebiyle sağlamlaşan sosyal bağlar, suçun kendine çıkış noktası bulamadığı bir mahalle kültürü oluşturmuş. Ortaya çıkan ufak çaplı meseleler de mahalle içinde halloluyormuş. 1977'de Gazi Mahallesi Jandarma Karakol'u kurulmuş ve akabinde karakol polise devredilmiş. O dönemde asayiş anlamında polisle iş birliği varmış. Bu birliktelik de suçun az olmasındaki bir diğer etken olarak görülüyor. Ancak o dönemde de temel yaklaşım, problemleri polise gitmeden çözmekmiş. Muhtar'ın ifadesiyle: "Türkiye düzgündü mahalle halkı da düzgündü, problemleri karakola götürme düşüncesi yoktu" (E. Muhtar).

Devlet ile mahalleliler arasında yaşanan ayrışma, "sorunları mahalle içinde çözme" kültürünü iyice pekiştirmiştir. Devlet kurumlarına karşı güvensizliğin yanında, resmi işlerde yaşanan hantallık da mahallelileri polise gitmekten alıkoyan diğer bir detay olarak ön plana çıkmıştır. Mahalle içi ağlar sayesinde işler daha hızlı çözülmektedir. Muhtar bu durumu şöyle açıklamaktadır:

"Adalet işi uzun sürüyor. Onun için karakol yerine, mahallede etkili olan bazı kesimlere gidiliyor. Bu kesimler de tarafları helalleştiriyor, olay bitiyor. Çoğu insan karakola başvurmaz burada. Herkesin yaptığı yanına kar kalıyor çünkü karakola başvurulduğunda. Burada dernekler var, akil insanlar var, yöresel-siyasal gruplar var. Bunlar insanlar arasındaki problemleri hallediyor. Bir taraf zarar görmüşse zarar hemen tazmin ettiriliyor. Şayet kişi zararı tazmin etmemekte direnirse, sen 10 kişiye karşı hala ben haklıyım diyorsan bu gelin

benim kafamı kırın demektir. “Bu haksızlığı gider. Gidermezsen sen bilirsin. Her şeyin bir çaresi var” deniyor.” (E. Muhtar)

Belki de bu kültürden dolayı, Sultangazi ilçesindeki 15 mahalle içinde istatistiki olarak suçun en az olduğu yer¹²⁰ Gazi Mahallesidir. Mahalleli karakola gitmediği için, suç kayıtları gerçeği yansıtmaktan uzak kalmaktadır.

Mahallede siyasi grupların suç ile aktif şekilde mücadele ettiği kanaati hâkim. Özellikle sol grupların uyuşturucu ve fuhuşla mücadelesini tüm katılımcılar dillendirmiştir. Bir katılımcı, siyasallaşma-suç ilişkisini şöyle örneklendirmiştir:

“Bence politize olmuş alanda suç en aza iner. Çünkü burada devletten daha fazla örgütler suçla mücadele ediyor. Eroinle ilgili mesela çok çatışmalar oldu burada. İleride boş bir inşaat binası var. Orada uyuşturucudan tutun kadına kadar her türlü illegal satış yapıyordu. Kaç kez o bölgede çatışma yaşandı. Çatışmalarda örgüt militanlarından ölenlerde oldu.” (Mah. 1)

Hatta görüşülen mahallelilerden bazıları, mahalle içindeki siyasi grupların suç ile mücadelede şiddet kullanımının meşru görülmesi gerektiğini ifade etmiştir (Mah. 2-3). Bir dönem mahallede suç işleyenleri yakalayıp kameraya çekmek suretiyle ifşa etme modası başlamış. Ancak görüntülerin internette yayılması ve tepki toplaması üzerine devlet olaya el atarak bu organizasyonu yapanlara yönelik operasyon yapmış. Görüşülen bir mahalleli “Devletin yapması gereken işi biz yapıyoruz bir de üzerine cezalandırıyoruz” gibi ifadelerle bu operasyona yönelik tepki göstermiştir (Mah. 2).

Ön görüşme yapıla polis amiri de mahallede suç ile mücadele ettiğini iddia eden gruplar olduğunu belirtmiştir. Polise göre mahallede suç ile mücadele öyle bir boyut kazanmış ki polisiye anlamda akla ne geliyorsa mahallede bunun yansıması var. Sol örgütlerin mahallede asayiş ekipleri ve devriye ekipleri var. Mahalle’de 2013’te Gülsuyu’nda uyuşturucu çeteleri tarafından öldürülen Hasan Ferit Gedik adına bir uyuşturucuyla mücadele merkezi bile açılmış. Ancak merkeze, örgüt (DHKP-C) karargâhı gibi kullanıldığı iddiasıyla, polis tarafında el konulmuş. Günümüzde mahallede yoğunlaşan polis görünürlüğüne katkı sunan kalekollardan birisi de bu merkez yerine inşa edilmiştir (Pol. 10).

¹²⁰ Bu bilgi Muhtar tarafından verilmiştir.

Mahalle içi mücadeleye rağmen suçun istenilen düzeyde önlenemediği üzerindeki mutabakat dikkat çekmektedir. Muhtar, mahallede artan suç olaylarını “otorite boşluğu” diye tabir edebileceğimiz ortama bağlamaktadır:

“Bu mahalleler suçlular için biraz daha rahat, alışveriş için uygun. Sol gruplardan dolayı devlet mahalleye giremiyor, müdahalesi eksik kalıyor. Politize mahalleler bazı gayri ahlaki kişilerin karargâhı olmuş. Uyuşturucu taciri, kalpazan, dolandırıcı, insan taciri en rahat buralara yerleşiyorlar. İkamet olarak buraları kullanıyorlar. Buradaki hassasiyetin arkasına saklanıyorlar. Nasıl olsa polis buraya gelmez diye düşünüyorlar. Gündüz buraya polis asla müdahale etmez. Müdahale edecekse gecenin bir yarısı herkes uyurken gelir. Bu durum sol mahallerin hastalığıdır. Kendileri suçun kök saldıgını fark ettiklerinde müdahale etmek istiyorlar ama iş işten geçmiş oluyor.” (E. Muhtar)

Başka bir mahalleli de muhtara şu ifadeleriyle katkı vermiştir:

“Burası büyük ve karmaşık bir yer. Burası İstanbul'un her yerinden insanların gelip her türlü illegal işini rahatlıkla yürütebildiği bir yer. Polis dur demiyor, trafik kontrolü yok, kimlik kontrolü yok. İnsanlar burada istedikleri gibi silah taşıyabiliyorlar. Hırsızlar, katiller burada istedikleri gibi geziyorlar. Çünkü mahalleye kendini atınca problem kalmıyor. Devletin olmadığı yer devletin değildir. Polisin elbisesi görüldüğü zaman insanlar rahatlıkla gezebiliyor. Uyuşturucu satıcıları polisleri gördüğünde burada satış yapamaz. Çünkü biliyor ki polisler gelecek. Resmi polisi gördü mü suçlular ürüyor...” (Mah. 3)

Devlet kurumlarına karşı güvensizlik, mahalledeki çeteleşmeye yönelik görüşleri de derinden etkilemektedir. Ön görüşmeler ve görüşmeler sırasında ortaya çıkmıştır ki mahalleliler¹²¹, "Devletin bazı şeylere bilerek göz yumduğunu" fikrindedir. Devleti asayiş olaylarından ziyade, mahalledeki siyasi ortamın rahatsız ettiğini düşünülmektedir. Mahallelilere göre devletin Gazi Mahallesi'ndeki hareket tarzını belirleyen, "Siyasetle uğraşmasınlar da ne olursa olsun" zihniyetidir. Devletin mahalledeki çeteleşmeye karşı bilinçli pasif bir tavrı olduğu ve mahalleye yönelik yozlaştırıcı politikalar uyguladığı düşünülmektedir.

¹²¹ Burada mahalleliler ifadesiyle, 4. bölümde bahsi geçecek olan “mahalleli kamu görevlileri” de kastedilmektedir.

Ön görüşme yapılan bir katılımcı, mahallelilerin bu konudaki görüşlerini şöyle ifade etmektedir:

"...Buranın devlet kontrolünden uzak olduğu fikri doğru değil... Buradaki kesimlerin siyasetle uğraşmaması için sistem bazı şeylere göz yumuyor. Bir kişi sol bir fraksiyona katılacağına uyuşsun daha iyi. En iyi devrimci uyuşmuş devrimcidir. Hiçbir işe yaramaz, hiç kimseye bir katkı sunamaz... Devletin istediği zaman ulaşamadığı bir suçlu yok. Devlet işine geleni yarım günde çözüyor, işine gelmeyen faili meçhul kalıyor... Problem devletin göz yummasıdır. Devlet göz yumuyorsa da bir bildiği vardır..." "...Sistem ne için yönetiyorsa ona göre evrilir. Sen bazı şeylere göz yumarsan sistem bu şekilde çürür ve bu topluma yansır. Gazi Mahallesi de bu toplumsal çürümeden payını alıyor. Baş edemiyoruz..." (Mah. 1)

Mahalleliler, pazar tezgâhları üzerinde domates satar gibi eroın satıldığını, hatta bazen pencereden sepetle sarkıtmak suretiyle uyuşturucu alışverişi yapıldığını iddia etmektedir. Dolayısıyla bu derece aleni şekilde işlenen suçların devletin bilgisi dışında gerçekleştiğine inanmamaktadırlar.

Mahalledeki çeteleşme ve uyuşturucu ticaretinin farklı bir boyutuna değinen muhtar, şu ilginç ifadeleri kullanmıştır:

"Gerek emniyet olsun gerek sol gruplar olsun uyuşturucu ile mücadele ederken kendilerini bir anda tezgâhın içinde buluyorlar. Çünkü burada çok büyük paralar var. Kolay paralar var. Bu da mücadeleyi zorlaştırıyor."

Yine bir mahalleli uyuşturucu çeteleri ile PKK arasında ilişki olduğunu belirterek bu durumun uyuşturucu ile mücadeleyi sekteye uğrattığını söylemiştir. Uyuşturucu ticaretinden ve diğer pek çok suçtan kazanılan paraların örgüte aktarıldığını, böylesine büyük bir silahlı gücü arkasına alan çetelerin de korkusuzca mahallede hareket edebildiklerini iddia etmiştir (Mah. 2).

Tüm bunlar bir arada düşünüldüğünde Gazi Mahallesi'nde yaşamanın aslında çok da kolay olmadığı görülmektedir. Sürekli politik şiddet eylemlerinin olduğu, çatışmalı bir ortamın bulunduğu, gündelik hayat içerisinde biber gazı solumanın hiç de sürpriz olmadığı, sık sık otobüs seferlerinin kesildiği, kepenklerin indirildiği¹²², duvarların

¹²² Çalışma sonucunda, 2016'da ilan edilen OHAL sonrasında bu tarz olayların mahallenin gündelik yaşantısından çıkmaya başladığı görülmüştür.

yazılarla dolu olduğu, suç çetelerinin kol gezdiği ve dışarıda yaşayan insanların bölgeye yönelik ötekileştirici söylemlerde bulunduğu bir mekânda yaşamının, mahallelileri derinden etkilediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Mahalle içindeki zorlukların yanında, mahalle dışında yaşananlar da vardır. Bu pratik sorunların tamamı Gazi Mahallesi'nin damgalanmasının bir sonucudur. Örneğin Yonucu (2008) mahallelilerle yaptığı görüşmelerde mahallelilerin iş başvurularında ikamet adreslerini farklı verdiğini tespit etmiştir. Sebebini sorduğunda, daha önceki olumsuz tecrübelerin insanları buna ittiğini fark etmiştir. Örneğin bir katılımcı ikametini doğru söylediği bir görüşmede “ Teröristle nasıl yaşayabilirsin?”, “Onlarla yaşayabilirsiniz, onlar gibi olabilirsiniz” şeklinde ifadeler işittiğini belirtmiştir.

Ancak literatürdeki pek çok çalışma ve mahallede yapılan görüşmeler göstermektedir ki politik kent mekânlarında yaşayan kişiler, her türlü zorluğuna rağmen, mahallelerini daha güvenli bulmaktadır. Bu güven duygusu o denli büyük bir ihtiyaçtır ki, uğruna yapılabilecek fedakarlıklar da çok büyüktür. Dolayısıyla mahalleliler polis şiddetinden çok daha fazla kentsel dönüşüm projelerinden korkmaktadırlar¹²³. Bunu kendilerini güvende hissettikleri gündelik hayatlarına gelebilecek en büyük saldırı olarak görmektedirler.

2016 yılında gerçekleştirilen darbe girişimi sonrası ilan edilen OHAL, kolluk kuvvetlerinin hem maddi hem de psikolojik etkinliğini ciddi anlamda arttırmıştır. Bu durum polis etkinliğinin nispeten zayıf olduğu politik kent mekânlarında daha net şekilde hissedilmiştir. 2016 sonrası süreçte Gazi Mahallesi, giriş ve çıkışındaki yoğun asayiş uygulamalarıyla “kontrol altına alınmıştır”. Mahalle içinde pek görülmeyen polis araçlarının görünürlüğü artmıştır. Devletin sürekli olarak hissettirilen soğuk yüzü hem gösterilerin hızlı şekilde bastırılmasını hem de göstericilerin sokağa çıkmaktan

¹²³ Muhtarla yapılan ön görüşme sırasında 10'dan fazla mahalleli muhtarın yanına geldi. Aynı ayrı gelen bu kişilerin sordukları şeyler hep aynıydı. Gecekondularının yıkılacağı söylentisi... Muhtar da bu söylentileri sormak üzere kapısına gelen mahallelilere şu sitemde bulunmuştur: “Sarigöl'deki yıkımdan görüntüler alıp, Gazi yıkılıyor diye Facebook'ta paylaşıyorlar, reklam yapıyorlar. Derneklerde halkı toplayıp, mahalle yıkılıyor diye halkı kandırıp, ideolojik pay çıkartmaya çalışıyorlar. Bu ahlaksızlıktır. Bu memleket bizim. Yalan yanlışla muhalefet yapılmaz. Halkı böyle korkutmak doğru değil. Bu adamlar yüzde 50 oy aldılarsa biz de buna saygı duymak zorundayız.” (E. Muhtar)

çekinmelerini getirmiştir. Dolayısıyla toplumsal olaylar Gazi Mahallesi'nin gündelik yaşantısından yavaş yavaş çıkmaya başlamıştır. Yapılan görüşmelerde "2016 sonrasında toplumsal olay görmedim" ifadesinin sıklıkla tekrarlanması, Gazi Mahallesi'nin görünümünün değiştiğini gözler önüne sermektedir.

Polisin siyasi olaylara müdahalesi artarken, asayiş olaylarına müdahalesi de artmıştır. Örneğin ön görüşmelere başladığımız günden birkaç gün önce mahallede bir torbacı polis tarafından vurulmuştur. Bu olayı memnuniyetle anlatan bir mahalleli "*Böyle bir olay ilk kez oluyor.*" ifadelerini kullanmıştır (**Mah. 3**). Yine kanunsuz toplumsal olayların sayısı azalırken yapısı da değişmiştir. Polis'in ifadesiyle: "*Eskisi gibi büyük toplanmalar olmuyor taş atıp, molotof atıp kaçıyorlar*" (**Pol. 10**)

Polisin etkinliğini artırmasıyla birlikte polise başvurma isteğinin de arttığı görülmüştür. Bir mahalleli bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

"İnsanlar bazı şeyleri öğrenmeye başladı. Buranın insanları polise kendini atmayı öğrendi. Bugüne kadar polise gittiğin zaman ispiyoncu muamelesi görüyordun. Ama şu an onu öğrendiler. En ufak bir suçta polise "Alo" diyorlar. İlerleyen zamanlarda daha iyiye gidecek" (**Mah. 3**).

Tabii ki OHAL tedbirlerinden mahalle genelinin memnun olduğunu söylemek mümkün değildir. Polisinin etkinliğiyle birlikte keyfiliğinin de arttığı düşüncesinde olanlar bulunmaktadır. Uygulamalarda çevrilen vatandaşlara yönelik: "Nereye gidiyorsun? Nereden geliyorsun? Kaç çocuğun var?" gibi alakasız sorular sorulduğu iddia edilmektedir. Örneğin muhtar, "Polis uygulama yapsın ancak sadece sorması gerekenleri sorsun" şeklinde tepki göstermiştir (**E. Muhtar**).

Günümüzde Gazi Mahallesi, birkaç detay dışında, kent yoksullarının yaşadığı diğer mahallelerden ayrı bir görünüm arz etmemektedir. Cemevi önünde sabit şekilde duran TOMA, sokak aralarında gezen akrep araçları, tüm sokaklarda yaygın şekilde görünen siyasi duvar yazılar ve vatandaşların vücutlarında dikkat çeken Alevi simgeli dövmeleler "Biz Gazi Mahallesi'ndeyiz" dedirten birkaç detay olarak ön plana çıkmaktadır. Ancak bu simgesel mücadelenin dışında "Gazi Mahallesi gündelik hayatı", tarihsel sürecin aksine, oldukça sakin bir hüviyete bürünmüştür.

Fotoğraf 5: Gazi Cemevi ve Önünde Bekleyen Bir TOMA

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KAMU HİZMETİ SUNAN AKTÖRLERİN ANLATILARINDA GAZİ MAHALLESİ

Bu çalışmada kentsel politik mekânlarda kamu hizmeti sunmanın niteliği ortaya konulmuş, kamu hizmeti sunan aktörlerin anlatıları üzerinden kentsel politik mekânlar anlaşılmasına çalışılmıştır. Çalışma mekânı olarak, yakın dönem Türkiye tarihinde muhalif toplumsal hareketliliğin yoğun şekilde yaşandığı ve dahası politik mekân deyince akla ilk gelen yerlerden biri olan Gazi Mahallesi seçilmiştir. Çalışmanın niteliği gereği idari sınırlar önemsenmemiş, Gazi Mahallesi kentsel politik mekânı daha dar ve işlevsel şekilde belirlenmiştir. Tarihsel olarak politik hareketliliğin yoğun yaşandığı alan tespit edilmiş ve bu alandaki tüm kamu kurumlarına girilerek ulaşılabilen tüm kamu görevlileriyle derinlemesine mülakatlar yapılmıştır.

Gazi Cemevi ve önünden geçen İsmet Paşa Caddesi, Gazi Mahallesi'nde gerçekleşen toplumsal hareketlerin ve polis müdahalelerinin doğal mekânı olarak ön plana çıkmaktadır. Mahallenin politik kimliği bu bölgeden uzaklaştıkça belirginliğini yitirmeye başlamaktadır. Ayrıca mahalledeki politik eylemlerin etkisi de Gazi Mahallesi periferine ulaşamamaktadır. Dolayısıyla idari sınırlar gibi kesin olarak belirlemek mümkün olmasa da Gazi Mahallesi kentsel politik mekânı, İsmet Paşa Caddesi'ni ve Gazi Cemevi'ni merkeze alan, Gazi Polis Merkezi'ne kadar uzanan bir daire olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla araştırmanın örneklemini bu daire içerisinde yer alan kamu kurumlarında görev yapan kamu görevlileri içerisinde seçilmiştir. Ayrıca bu bölgede yerleşkesi bulunmasa da mahalleye kamu hizmeti veren belediye ve çeşitli emniyet birimlerine de gidilmiş, buradaki kamu görevlileri, tanıklıklarıyla örnekleme dahil edilmiştir.

Çalışma “yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat” tekniği kullanılarak yürütülmüştür. Bu kapsamda konuya olabildiğince farklı açıdan yaklaşabilmek adına 23 sorudan oluşan bir form hazırlanmıştır. Bu sorular niceliksel verilere ulaşmak için değil, sorgulanan gerçekliğin tüm yönleriyle ortaya konulabilmesi adına çilingir rolüyle tasarlanmıştır. Verilen cevapların gerekçeleri üzerine gidilmiş, takipli sorularla sorgulanan konu olabildiğince detaylandırılmaya çalışılmıştır.

Sorular 5 grup altında toplanmıştır. İlk bölümde demografik bilgiler ve mesleki tecrübeye dair sorular sorulmuş ve bu sorularla örneklemin niteliği tespit edilmiştir. Sonraki bölümlerde ise sorulan sorulara derinlemesine cevaplar verilmesi istenmiştir. İkinci bölümdeki sorularda kamu görevlilerinin Gazi Mahallesi'ne dair algıları sorgulanmıştır. Katılımcılara 7 adet soru sorulmuş¹²⁴, verilen cevaplar üzerinde detaylı niteliksel çalışmalar yapılmıştır. Üçüncü bölümde mahallede edinilen kamu hizmeti tecrübesinin detaylarına girilmiştir. Katılımcılardan öncelikle kamu hizmeti sundukları kitleyi sonrasında ise kamu hizmeti sunum süreçlerini değerlendirmeleri istenmiştir. Verilen cevapları daha net bir çerçeveye oturtabilmek adına mahalledeki politik atmosferin yoğunluğu ve mahalleye has kamu hizmeti politikaları üzerine fikirleri sorularak bölüm tamamlanmıştır. Dördüncü bölümde kamu görevlilerinin motivasyon kaynakları, beşinci bölümde de tespit ettikleri sorunlara yönelik çözüm önerileri sorgulanmıştır. Buraya kadar olan bölümlerde niteliksel veriler, kısa yorumlarla ve ortaklaşan beyanların bir araya getirilmesiyle ortaya konulmuştur. Detaylı tartışma ise sonuç kısmına bırakılmıştır.

Katılımcılarla formel, enformel ve kısa olmak üzere üç tarz görüşme yapılmıştır. Formel görüşmelerde katılımcılara mümkün olduğunca tüm sorular sorulmuştur. Enformel görüşmelerde katılımcının konumuna göre seçilmiş ve özel önem atfedilen sorular üzerine yoğunlaşmıştır. Tüm soruları soruma imkanının oluşmadığı ortamlarda yapılan bu görüşmelerde özellikle merak edilen konular üzerine derinlemesine değerlendirmeler alınmıştır. Enformel görüşmeler, zaman zaman formel görüşmelerden daha uzun süren, niteliksel olarak yoğun mülakatlardır. Kısa görüşmeler ise çoğunlukla görüşme talebini reddeden katılımcılarla gerçekleştirilmiştir. Merak edilen bazı kritik bilgileri almak için “En azından şu konuda ne düşündüğünüzü söyleyebilir misiniz?” gibi sorularla katılımcıdan bilgi alınmaya çalışılmış ve kabul eden katılımcılarla birkaç dakika süren görüşmeler yapılmıştır. 13

¹²⁴ Bu bölümde hazırlanan sorular, kamu görevlilerinin Gazi Mahallesi'ne önyargı ile geldikleri ancak mahalleye gelince bu önyargılarından kurtuldukları, ancak buna rağmen mahallede hizmet vermenin zorlukları sebebiyle mahalleden ayrılmak istedikleri varsayımları üzerine bina edilmiştir.

kişiyile kısa, 5 kişiyile enformel görüşme gerçekleştirilirken, kalan 46¹²⁵ kişinin tamamıyla formel görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın niteliksel karakterini bozmamak adına, katılımcılara tüm soruları eksiksiz sorma gibi bir kaygı içine girilmemiştir. Takipli sorularda konu ilgi çekici niteliksel bilgilere doğru gelişmişse, anket formundaki sorulara geri dönülmemiş, sohbetin doğallığına zarar verilmemiştir. Ancak buna rağmen 32 katılımcıya tüm sorular eksiksiz şekilde sorulmuş, formel görüşme yapılan 46 kişinin tamamına, soruların büyük bir bölümü sorulmuştur. Enformel ve kısa görüşmelerde, mahallede edinilen kamu hizmeti tecrübesinin detaylarının sorgulandığı üçüncü bölüm sorularına ağırlık verilmiştir.

Sorulan sorularda mümkün olduğunca bağlam korunmaya çalışılmıştır. Ancak başka bir başlık altında daha anlamlı olacağının düşünüldüğü durumlarda verilen cevaplar bölünmüş, bölünen parçalar iki veya daha fazla bölümde kullanılmıştır.

Sorulara eğitim sisteminin, sağlık sisteminin, Alevilerin, Devlet güvenliğinin vs. genel sorunlarından bahsederek “mahalle özeli” ötesine geçen cevaplar çok kıymetli bulunmakla birlikte çalışmanın kapsamı dışında kaldığı için değerlendirmeye alınmamıştır.

Soruların bazıları tüm meslek gruplarında aynı şekilde çalışmamaktadır. Dolayısıyla sorular meslek grubuna uygun şekilde dönüştürülerek sorulmuştur. Örneğin “Mahalleye kendi isteğinizle mi geldiniz?” sorusu mahallede çalışan pek çok meslek grubuna uyarken, tüm ilçeye hizmet veren belediye görevlilerine veya İstanbul geneli çalışan Terörle Mücadele Şubesi, Güvenlik Şubesi polisleri gibi gruplara uymamıştır. “Bu mahalleye hizmet vermeye gelirken istekli mi geliyorsunuz?” şeklinde dönüştürülerek sorulmuştur. Yine seçimle işbaşına gelen muhtar ve cemevi yönetimi gibi meslek gruplarında zaten gönüllülük esas olduğu için işlevsiz kalmıştır.

¹²⁵ Bu sayıya dar anlamda kamu görevlisi sayılmayan 3 cemevi görevlisi ve 1 eczacı da dahildir.

Çalışmada pek çok farklı meslek grubunu¹²⁶ bünyesinde barındırmasına karşın belediye çalışanları bir başlık altında değerlendirilmiştir. “Belediye çalışanlarına ek olarak “Okul çalışanları”, “Sağlık çalışanları”, Polisler”, “Muhtarlar”, “Din görevlileri”, “Cemevi çalışanları”, “Güvenlik görevlileri” ve “Temizlik görevlileri” şeklinde temel meslek gruplamasına gidilmiştir. Emekli olanlar veya mesleği bırakanlar eski mesleklerine göre kodlanmıştır. Toplam 17 belediye görevlisi, 2 imam, 3 cemevi görevlisi, 2 muhtar, 7 sağlık çalışanı, 11 öğretmen, 14 polis, 6 güvenlik personeli (hastane, PTT, belediye, mezarlık, orman), 2 temizlik görevlisi (okul ve hastane) ile derinlemesine mülakatlar yapılmıştır.

Görüşülen 17 belediye çalışanından sadece 4 tanesi ses kaydı alınmasına müsaade etmiş, diğer 13 kişi ses kaydı alınmasına izin vermemiştir. Cemevi personellerinin tamamı (3 kişi) ses kaydına izin verirken, cami personellerinin hiçbirisi (2 kişi) ses kaydı istememiştir. 11 öğretmenden sadece 3 kişi ses kaydına izin vermezken kalan 8 öğretmen ses kaydına izin vermiştir. 7 sağlık çalışanından sadece eczacı kayda izin vermezken, kalan 6 sağlık çalışanı, muhtarlar, güvenlikçiler ve temizlik görevlilerinin tamamı ses kaydına izin vermiştir. Polisler ise “Terörle Mücadele Kanunu”nun 6. Maddesi’ni¹²⁷ tarafımıza tebliğ ederek, ses ve görüntü kaydına kesinlikle izin veremeyeceklerini, terör kapsamına giren konularda avukatların bile bu uygulamaya tabi tutulduğunu, çalışmada polislerin kimliklerini belli edecek herhangi bir ayrıntıya yer verilmesi durumunda suç işlenmiş olacağını özellikle belirtmişlerdir.

Belediyede çalışan katılımcılardan belediye başkan yardımcısı, bir şube müdürü ve belediye projelerinden sorumlu bir yönetici hariç hepsi aktif saha personelleridir. Bunlar ve çeşitli alt kademelerden yönetici pozisyonunda toplam 6 katılımcı bulunmaktadır. Gazi Mahallesi ile alakalı politikaları belirleyen bazı yöneticilerin

¹²⁶ Bu kapsamda 1 başkan yardımcısı, 4 zabıta, 2 çöp toplama görevlisi, 2 tekniker, 2 sosyal yardım görevlisi, 1 mühendis, 1 sosyolog, 1 proje sorumlusu, 1 İETT şoförü, 1 fen işleri görevlisi, 1 iş makineleri görevlisi ile görüşülmüştür. Ayrıca belediye kadrosunda görevli 2’si ormanda, 1’i belediye binasında çalışan 3 güvenlik görevlisi, “güvenlik görevlileri” kısmında değerlendirilmiştir.

¹²⁷ Madde 6 – İsim ve kimlik belirterek veya belirtmeyerek kime yönelik olduğunun anlaşılmasını sağlayacak surette kişilere karşı terör örgütleri tarafından suç işleneceğini veya terörle mücadelede görev almış kamu görevlilerinin hüviyetlerini açıklayanlar veya yayınlayanlar veya bu yolla kişileri hedef gösterenler bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

yanında, toplumsal olaylarda en çok sıkıntı yaşadığı düşünülen temizlik ve çöp toplama personelleri, otobüs şoförleri¹²⁸; yoksulluğun yaygın olmasından dolayı sosyal yardım görevlileri; esnafla/vatandaşla yakın (fiziki) ilişki içinde olan zabıta ve çeşitli güvenlik görevlileri öncelikle görüşülmek istenen belediye personelleri olmuştur. Bu kapsamda 12 belediye çalışanıyla formel, 2 belediye çalışanıyla enformel, 6 belediye çalışanıyla da kısa görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Görüşülen 11 öğretmenden 7'si idareci, 3'ü faal öğretmen, 1'i de eski öğretmendir. 1 öğretmenle kısa, 1 öğretmenle enformel görüşme yapılmış, geriye kalan 9 öğretmenle formel görüşme gerçekleştirilmiştir.

Cami personelinin ve sağlık çalışanlarının bölgesel farklılıkları çok az hissetmeleri hatta bu mahallede hizmet vermeyi oldukça pozitif bir durum olarak değerlendirmeleri; yine benzer şekilde güvenlik görevlilerinin mahalle insanını kendine yakın bulması ve burada daha rahat hizmet verdiklerini düşünmeleri dikkat çeken detaylardır.

2 doktor, 4 hemşire ve 1 eczacı olmak üzere sağlık çalışanlarının tamamıyla formel görüşme yapılmıştır. Tüm soruların tek tek sorulmasına karşın görüşmelerin tamamı, nispeten, kısa sürmüştür. Ortalama 35-40 dakika süren mülakatlar sağlık çalışanlarıyla 10-15 dakika aralığında bitirilmiştir. Yine cami personeli ile yapılan görüşmeler de oldukça kısa sürmüş, bu durum üst paragrafta belirtilen durumun bir uzantısı olarak değerlendirilmiştir.

Katılımcıların birçoğunun polisi referans göstererek “bu soruların asıl muhatabı polistir¹²⁹” demesi, çalışmada dikkat çeken önemli bir detaydır. Katılımcılarda, Gazi

¹²⁸ Görüşmek istenilen belediye şoförlerinin büyük bir kısmı son 3-4 senedir bölgeye hizmet verdiklerinden dolayı detaylı bilgi alınamamıştır. “Eskiden pek çok olay yaşanmış, büyüklerimiz çok sıkıntı çekmişler. Ancak sonra 3-4 senedir burada şoförlük yapmanın başka yerlerde şoförlük yapmaktan hiçbir farkı yok.” gibi ifadeler kullanmış ve OHAL sonrası dönüşüme vurgu yapılmıştır. Görüşülen şoförler bizi “Bölgenin eskisini de çok iyi bilen birisidir” şeklinde ön bilgi vererek İETT’den emekli ve hala özel halk otobüslerinde şoförlük yaparak bölgeye hizmet vermeye devam eden bir şoföre yönlendirmişlerdir. Sadece 1 şoförle görüşme yapabilmesine rağmen doyurucu bilgiler edinildiği söylenebilir.

¹²⁹ Asıl muhatabının polis olduğunu düşündüren sorularla sahaya inilmesi, çalışma tasarımına dair özelleştireci yapmamızı gerektirecek bir durumdur. Sahada karşılaşılan bu sorun, takipli sorularla aşılmaya çalışılmıştır.

Mahallesi'nin politik ortamından kaynaklanan farklılıkları en çok polisin hissedeceği kanaati hakimdir. Görüşülen 14 polisten 6 tanesi polis memuru, 8 tanesi rütbeli polistir. Mahallede aktif şekilde çalışan polislerin çoğunluğu birkaç senedir mahallede hizmet vermektedir ve tamamı OHAL sonrası toplumsal olayların zayıfladığı döneme denk gelmiştir. Mahalledeki politik atmosferin etkilerini derinden hissetmelerine karşın bazı kritik dönemlere şahitlik etmemişlerdir. Bu sebeple kartopu yöntemi kullanarak mahallede önceden görev yapmış ve kritik dönemlerde Gazi Mahallesi'ne güvenlik hizmeti vermiş polislere ulaşmaya çalışılmış ve çalışma genişletilmiştir. Bu süreçte görüşülen polislerden 7 tanesi halen Gazi Mahallesi'ne hizmet verirken, 6 tanesi politik atmosferin oldukça şiddetli olduğu Gezi parkı olayları ve OHAL sürecinde mahalleye hizmet vermiş kişilerdir. 1 tanesi de 1995 Gazi olaylarında mahallede çalışan terörle mücadele ekiplerinin başında olan emekli bir emniyet müdürüdür. Polislerden 3'üyle kısa görüşmeler gerçekleştirilmiş, 1 polisle enformel şekilde görüşülmüş, geriye kalan tüm polislerle formel görüşmeler yapılmıştır.

Çalışmanın en dikkat çeken bulgularından biri, polislerin ve bazı belediye çalışanlarının (özellikle zabıta) mahalleye dair algılarıyla diğer kamu görevlilerinin algılarının keskin şekilde farklılaşmasıdır. Niteliksel analizler yapılırken bu farklılaşma o kadar sık tekrar edilmiştir ki bir aşamadan sonra tartışma polisin ve belediye çalışanlarının farklı düşündüğü tespiti üzerinden kısırlaşmıştır. Bu sorunu aşabilmek, yani niteliksel tartışmalardaki derinliği sağlayabilmek adına, polislerin diğer kamu çalışanlarıyla farklılaşan fikirleri ayrıca ele alınmış, kamu görevi tecrübesinin detaylarını ortaya koyduğumuz bölümde ise "Gazi Mahallesi'nde polis olmak" başlığı altında tüm polis beyanları birleştirilerek ayrıca sunulmuştur. Böylelikle diğer kamu görevlilerinin beyanları da (benzeşen polis beyanlarıyla birlikte) daha detaylı şekilde analiz edilebilmiştir.

Saha çalışması öncesinde cemevi personellerinin kamu hizmeti sunan aktörler olup olmadıkları konusu üzerine düşünülmüştür. İlk bakışta mahallede yoğun olarak yaşayan Alevi vatandaşlara önemli bir kamusal hizmet sunuyor gibi gözükmeyle beraber, yasal olarak cemevlerinin herhangi bir dernekten farkı bulunmamaktadır. Dolayısıyla **"Siyasal organlar tarafından kamuya yararlı olarak kabul edilen, bir kamu kuruluşu tarafından bizzat yürütülen veya bir kamu kuruluşunun yakın**

gözetim ve denetimi altında özel kesim tarafından yürütülen ve kolektif tüketime sunulan faaliyetlerdir.” tanımına tamamiyle uymamaktadır. Yine eczacıların konumu da bu tartışmaya dahildir. Bu sebeplerle kamu hizmeti literatürü çerçevesinde bu iki meslek gurubunun durumunu değerlendirmek gerekmektedir.

Cemevi hizmeti kamusal mal tanımına büyük oranda uyarken, eczane hizmeti bu tanıma birçok yönüyle uymamaktadır. Yine hem cemevi hizmeti hem de eczane hizmeti organik ve şekli ölçütlere uymazken hizmetin fonksiyon, nitelik ve içeriğine vurgu yapan maddi ölçütü büyük oranda karşılamaktadır.

Bu iki hizmet grubu, Duguit’in “niteliği (doğası) gereği kamu hizmeti” olarak tanımadığı nesnel kamu hizmeti anlayışına genel hatlarıyla uyarken, Jéze’nin sosyolojik boyutu ihmal eden ve yasal-kurumsal yapıları ön plana çıkaran hizmeti yaklaşımına hiçbir şekilde uyumamaktadır. Kamu yararını ilgilendiren meseleleri, ortak hukuk “common law” içindeki istisnalar olarak ele alan Anglo-Sakson kamu hizmeti anlayışına ise birçok kamu hizmeti uymamaktadır. Zira bu anlayışta devletin kamu hizmeti sunumu istisna olarak görülmektedir.

Bu hizmetler Onar’ın “dar anlamda kamu hizmeti” olarak tanımladığı ve kamu idare müessesese ve usullerine dayandırdığı tanımlamaya uymazken, kolektif gereksinimleri karşılamak ve kamu yararına hizmet etmek unsurlarını barındıran “geniş anlamda kamu hizmeti” tanımına uymaktadır. Yine cemevi ve eczane çalışanları, Güler’in “kamu kurum ve kuruluşlarında çalışma ve devletten maaş alma” kriterleri üzerine bina ettiği kamu görevlisi tanımına uymazken, eczanelerin bir çeşit kamu hizmeti verdiği bizzat Güler tarafından kabul görmüştür. Hem Onar’a hem de Güler’e göre devlet kamu hizmetlerini bizzat sunabileceği gibi gözetim ve denetimi altında bu yetkiyi devredebilir.

Kamu hizmetlerinin temel ilkeleri açısından yaklaştığımızda iki hizmet de süreklilik, uyum ve kamu yararı ilkelerini karşılarken, eczacılık hizmeti bedelsizlik ilkesini hiçbir şekilde karşılamamaktadır. Eşitlik ilkesi ise daha derin bir tartışmayı gerektirmektedir. Zira eşitlik ilkesi, kolektif çıkarları ön plana koyarak kişi aile zümre veya sınıf çıkarlarını toplum çıkarları lehine terk etmiştir. Bu noktada sadece cemevlerinin değil, toplum içindeki herhangi bir zümreye ait tüm dini kurumların kamu hizmeti niteliğini

tartışmak gerekmektedir. Dahası, dezavantajlı toplumsal grupları kayırmaya yönelik yapılan pozitif ayrımcılık anayasal dayanağa sahiptir ve eşitlik ilkesini bozmaz. Yani toplumdaki dezavantajlı konumları üzerine birçok bilimsel tespit bulunan Alevi vatandaşların aldığı cemevi hizmeti, “kamu hizmetlerinin eşitlik ilkesini bozmayan pozitif ayrımcılık” konusuna net bir örnek oluşturabilecek konumdadır.

Tüm bu sebeplere ek olarak kamu hizmeti kavramının esnek yapısından da faydalanarak cemevi görevlileri ve eczacılar geniş anlamda kamu hizmeti veren aktör olarak değerlendirilmiştir. Ancak dar anlamda kamu görevlisi olarak değerlendirilmemiştir. Özellikle Alevilerin yoğun olduğu bir mahallede cemevi gibi kritik bir hizmetin çalışmaya dahil edilmesi, çalışmanın amacı açısından yararlı bulunmuştur. Ancak tamamı mahalleli olan cemevi çalışanlarının devletle aralarında devam eden “tanınma” mücadelesi, verilen cevaplarda ciddi şekilde hissedilmiştir. Bu cevaplarda kendilerini bir kamu görevlisinden ziyade bir mahalleli gibi konumlandıkları görülmüştür. Dolayısıyla cemevi çalışanları, çalışmadaki sayısal verilerden çıkarılmıştır. Yine ticari niteliği sebebiyle görüşülen eczacının beyanları sayısal verilerden çıkarılmıştır. Çalışmada yalnızca bu meslek guruplarının mahalle sosyolojisini anlama açısından faydalı görülen beyanları ilgili yerlerde kullanılmıştır. Yine cemevi hizmeti, dar anlamda kamu görevi olarak değerlendirilen diğer meslek guruplarından ayrılarak “Gazi Mahallesi’nde din hizmeti vermek” başlığı altında ayrıca tartışılmıştır. Böylelikle çalışmada kapsam dışına çıkmadan niteliksel zenginlik olabildiğince artırılmaya çalışılmıştır.

Cemevi yönetimi cemevini laik bir kurum olarak tanımlamıştır. Yani yöneticiler sadece idari işleri ve fon akışını düzenlemekte, geriye kalan dini işleri, dedelerden oluşan bir heyete bırakmaktadırlar. Görüşülen herkes uzun uzun Alevilerin eşit yurttaşlık hakları ve cemevlerinin statüsü konularında yaşanan sorunları, bu yolda verilen mücadeleyi anlatmışlardır. “Rızalık” kurumuna özellikle değinmişlerdir. Başkan uzun uzun, Gazi Cemevi’nde verilen hizmetleri anlatmış, yine Dede detaylı şekilde, Alevilik inancının temel esaslarından bahsetmiştir. Ancak konumuz kapsamına girmediği için görüşmelerin uzun bir kısmını alan bu anlatılara çalışmada yer verilememiştir.

Katılımcıların “Gazi cemevi diğer cemevlerinden ayrışıyor” demekten imtina etmeleri dikkat çekmiştir. “Herkes aynı mücadelenin önemli bir parçası” gibi sözler söylenmiş, genel söylem içerisinde Gazi Cemevi farklı bir konumdadır ifadesi kullanılmamıştır. Ancak görüşme detaylarında Gazi Cemevi’nin özel durumuna dair pek çok vurucu ifade kullanılmıştır. Bunlardan en dikkat çekenini tüm katılımcıların ayrı ayrı üzerinde durduğu şu ifadedir: “**Gazi Cemevi Alevilerin Kabe’sidir**”. Yani katılımcılar aslında Gazi Cemevi’nin belirgin simgesel bir farkının¹³⁰ olduğunu düşünmektedir. Takipli sorulara verilen cevaplarla kristalleşen bu gerilim, tarihsel süreç içerisinde verilen mücadeleler sonucunda Gazi Cemevi’nin ulaştığı simgesel konuma vurgu yaparken, yine politik mücadele süreci içerisinde bulunan diğer Alevi kurumlarının verdikleri bu mücadeleye haksızlık yapma kaygısından doğmaktadır.

Cemevi çalışanlarının “*Gazi Mahallesi’nde kamu hizmeti vermek, kentin diğer bölgelerinde kamu hizmeti vermekten farklı mı?*” sorusuna “Evet” cevabı vermekten imtina etmeleri gibi, diğer kurumlarda yönetici pozisyonunda görev yapan katılımcılar da bu soruya “Evet” demekten imtina etmişlerdir. Ancak burada farklı bir kaygı hissedilmiştir. “Gazi Mahallesi’nde kamu hizmeti sunmak farklıdır demek, burada (herhangi bir sebeple) hizmetler aksıyor demektir” gibi bir düşünce içine girilmiştir. Ayrıca camii görevlileri de bu soruya fark var demeyi, “insan ayırmak”, “mezhepçilik yapmak” gibi algılamış, bu kaygılarla soruya hayır cevabı vermişlerdir. Tüm bunlara ek olarak pek çok katılımcı “bence bir fark yok ama...” diye başlayan cümleler kurmuşlar ve sonrasında pek çok farklılığı dile getirmişlerdir. Çalışmada bu tarz yanıtlar ilk başta verilen cevaplar üzerinden değil, devamında söylenen içerik üzerinden kodlanmıştır. Katılımcıların neredeyse tamamı, OHAL sonrasında farklılıkların azaldığı, sosyo-politik etkinin zayıfladığı ve sosyo-ekonomik temelli farklılıkların ön plana çıktığı fikrini paylaşmaktadır. Çalışmada bu durum belirtilmekle birlikte OHAL öncesi-sonrası ayrımına gidilmeden süreç içerisinde

¹³⁰ Cemevi Başkanı yurtdışında çeşitli Alevi cemiyetlerine katıldığını, Gazi Cemevi’nden geliyorum dediğinde insanların muhabbetlerini hissettiğini şu sözleriyle anlatmıştır: “*Yurt dışında bile Gazi Cemevi dediğimizde bizimle oturup konuşmak istiyorlar. Yaşanmışlıkları öğrenmek istiyorlar.*”

yaşanan özel durumlar ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Ancak OHAL sürecinde yaşananlar ve bu süreç sonrası yaşanan dönüşüm ayrıca ele alınmıştır.

Belediye çalışanlarının bir bölümünün, muhalefet kavramını devlete ve sisteme yönelik yapısal bir muhalefetten ziyade, mevcut iktidara veya belediyenin ait olduğu partiye yönelik bir muhalefet olarak algılaması ve zaman zaman Gazi Mahallesi’ni, CHP’nin nispeten fazla oy aldığı Cumhuriyet Mahallesi’ne benzetmeleri dikkat çekmiştir.

Belediye’de görüşülen pek çok kişiden duyulan ve Gazi Mahallesi’ndeki kadınlara hizmet vermesi için özellikle kurulduğu belirtilen “Su Mekân” isimli kuruluşa gidilmiş, ancak çalışanların görüşmek istememesi üzerine görüşme yapılamamıştır. Hatta lobide oturup katalogların incelenmesine bile “Burada erkeklerin beklemesi yasak” denilerek izin verilmemiştir. Bu tarz sıkıntılar görüşme boyunca yaşanmış, görüşme talep edilen katılımcıların büyük çoğunluğu talebi reddetmiştir.

Çalışmada genellemelere varmak gibi modernist bir çaba içine girilmemiştir. Olabildiğince fazla niteliksel gerçeklik ortaya konulmuş, çoğu zaman birbiriyle çelişen beyanlar arka arkaya verilmiştir. Ancak çalışma sonucunda ortaya çıkan genel eğilimler kendi bağlamı içerisinde ortaya konulmuştur. Diğer taraftan cevaplar üzerinde bir sınıflandırma çalışması da yapılmış, böylelikle bazı sayısal verilere ulaşılmıştır. Her bölümün başında tablo olarak verilen bu sayısal veriler niceliksel sonuçlara varmak adına değil, niteliksel tespitleri kolaylaştırmak adına kullanılmıştır.

Katılımcılara sorulan sorular şu şekildedir:

Demografik bilgiler:

Yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek, çalışılan birim, ikamet; anne ve babanın mesleği, eğitim durumu ve ikamet bilgileri sorulmuştur.

Mesleki tecrübe bilgisi:

Mevcut meslekte geçirilen süre, geçmişte çalışılan yerler, Gazi Mahallesi’nde çalışılan süre sorgulanmıştır.

Kamu Görevlilerinin Gazi Mahallesi’ne Dair Algıları:

S1: Gazi Mahallesi’ne kendi isteğinizle mi geldiniz?

S2: Gazi Mahallesi'ne gelmeden önce mahalle hakkında bilginiz var mıydı? Varsa bunlar nelerdir?

S3: Gazi Mahallesi'ne atamanız çıktığında tedirginlik yaşadınız mı?

S4: Gazi Mahallesi'nde göreve başladıktan sonra, önceki beklentilerinize yaşadıklarınız uyuşt mu?

S5: Dünya görüşünüzün Gazi Mahallesi'nde hizmet verdiğiniz kitle ile uyumlu olduğunu düşünüyor musunuz?

S6: Gazi Mahallesi'nde beraber çalıştığınız meslektaşlarınızın, mahalle sakinlerine bakışı nasıl?

S7: Gazi Mahallesi'nde kalmak istiyor musunuz? Burada mutlu musunuz? Neden?

Mahallede Edinilen Kamu Hizmeti Tecrübesinin Detayları:

S8: Gazi Mahallesi'nde hizmet verdiğiniz insanlar kentin diğer bölgelerindeki insanlardan farklı mı? Varsa farkı nedir?"

S9: Gazi Mahallesi'nde kamu hizmeti vermek, kentin diğer bölgelerinde kamu hizmeti vermekten farklı mı? Varsa farkı nedir?"

S10: Politik bir mekânda kamu hizmeti verdiğiniz sıklıkla hissediyor musunuz?

S11: Kendi görev alanınız özelinde yönetimin, Gazi Mahallesi'ne has politikalar uyguladığını düşünüyor musunuz? Bu politikalar uygularken sizden beklenen nedir?

Gazi Mahallesi'ne kamu hizmeti sunan aktörelerin motivasyon kaynakları:

S12: Size kentin diğer mekânlarında görev yapan meslektaşlarınızdan daha iyi maddi imkanlar ve çalışma koşulları sağlandığını düşünüyor musunuz?

S13: Gazi Mahallesi sakinlerine kamu hizmeti sunarken sizi motive eden şey nedir?

Kamu Hizmeti Süreçlerinde Yaşanılan Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri:

S14: Mümkün olsa hizmet verdiğiniz kitlede nasıl davranış değişiklikleri gerçekleştirmek isterdiniz?

S15: Mümkün olsa mahalleye sunulan kamu hizmetinde nasıl değişiklikler gerçekleştirmek isterdiniz?

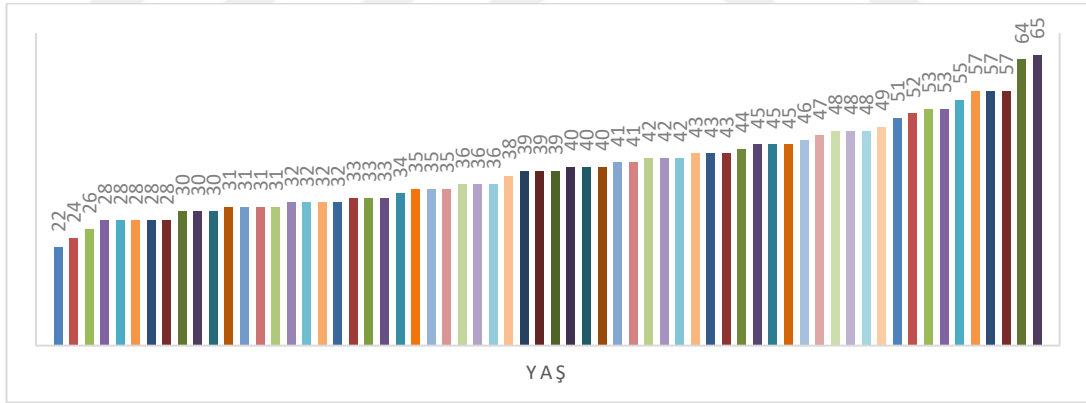
S16: Resmi olarak sizden beklenen görevden fazlasını yapmanız gerektiğini düşünüyor musunuz? Bunlar nelerdir?

S17: Gerekli gördüğünüz konularda yöneticilere geri bildirim yapıyor musunuz? Yapıyorsanız bu geri bildirimdeki amacınız nedir?

4.1.Örnekleme Dair Bazı Bilgiler

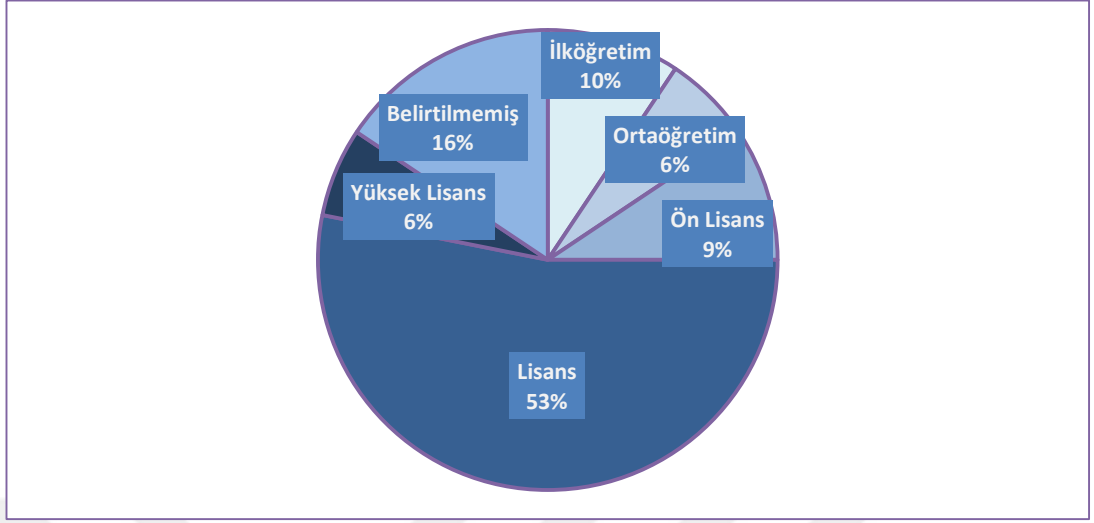
4.1.1. Demografik bilgiler

Çalışmada kamu görevlilerine, kimliklerinin bilinmesini istemeyecekleri var sayımıyla hareket edilerek, isimleri sorulmamıştır. Bunun yerine katılımcıların görevlerini belli edecek şekilde keyfi kodlamalar yapılmıştır. Ayrıca yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek, çalışılan birim ve ikamet sorulmuştur. İkamet kısmında Gazi Mahallesi'nde yaşayıp yaşamadığı, yaşıyorsa kaç yıl yaşadığı özellikle irdelenmiştir. Katılımcıların ebeveynleri için de benzer bir sorgulamaya gidilmiştir. Anne-Baba mesleği, eğitim durumu ve ikamet bilgileri sorulmuştur. Böylelikle farklı demografik etkenlerin kamu görevlilerinin algısını etkileyip etkilemediği anlaşılmaya çalışılmıştır. Katılımcılardan en genci 22 yaşında bir polis memuru, en yaşlısı ise 65 yaşındaki eski Gazi Mahallesi muhtarıdır. 20'li yaşlarda 8, 30'lu yaşlarda 25, 40'lı yaşlarda 21, 50'li yaşlarda 8, 60'lı yaşlarda ise 2 katılımcı bulunmaktadır. Katılımcıların yaş ortalamaları 39,7'dir.

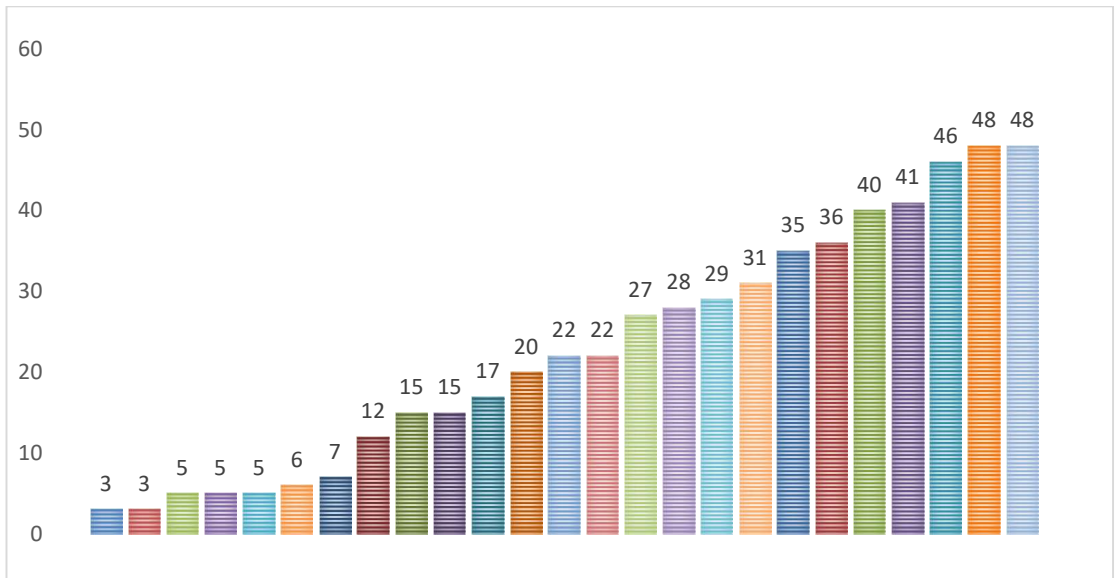
Şekil 4: Örneklemin Yaş Dağılımı

Eğitim durumunu bildiren 54 katılımcıdan 6 tanesi ilköğretim, 4 tanesi ortaöğretim, 6 tanesi ön lisans, 34 tanesi lisans, 4 tanesi de yüksek lisans mezunudur. İlkokul mezunlarının 3'ü belediye çalışanı iken 1'er tanesi dede, muhtar ve temizlikçidir. Bunlardan birisi hariç hepsi Gazi Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Kalan bir kişi ise pek çok akrabası mahallede yaşayan bir Tunceli Alevi'sidir.

Şekil 5: Örneklemin Eğitim Durumu (oransal)

İkametini bildiren 54 katılımcıdan 29 tanesi Gazi Mahallesi'nde hiç yaşamamıştır. Bunlardan 4 tanesi ise Gazi'ye benzer mekânlarda ikamet ettiklerini belirtmiştir. 19 kişi Gazi Mahallesi'nde ikamet ederken 6 kişi de geçmiş dönemlerde Gazi Mahallesi'nde yaşamışlardır. Gazi'de ikamet eden 2 imam da cami lojmanında kalmaktadır. Gazi Mahallesinde ikamet etmiş veya eden 25 kişinin ortalama ikamet süreleri 22,64'tür. Bunlardan 7 tanesi 3, 5, 6 ve 7 senedir mahallede ikamet eden ve atama sebebiyle mahalleye yerleşmiş kamu görevlileriyken geri kalan 18 kişi uzun yıllardır mahallede ikamet eden mahalle insanlarıdır.

Şekil 6: Gazi Mahallesi'nde İkamet Eden Katılımcıların İkamet Süreleri

Çalışmada cinsiyet açısından oldukça dikkat çekici bir durum ortaya çıkmıştır. 64 katılımcıdan sadece 9 tanesi kadın, geriye kalan 55'i ise erkektir. Gazi Polis Merkezinde geçirilen süre boyunca, çocuk bürodakiler hariç, bir tane bile kadın personele rastlanılmamıştır. Yine belediyede geçirilen sürede, başkanlık binasındaki masa başı işlerde pek çok kadın personel olduğu gözükmeyle birlikte, bizim görüşme gerçekleştirdiğimiz ve vatandaşla aktif temas halindeki saha personeli içinde kadın personellerin dramatik şekilde az olduğu görülmüştür. Çalışma sırasında saha görevlileri arasında, sosyal yardım biriminde çalışanlar hariç, sadece bir tane kadın personele rastlanılmıştır. O da 33 yıldır belediyede çalışan ve amir pozisyonunda olan bir kadındır. İETT şoförleri arasında kadına rastlanmaması zaten beklenen bir durumdur. Öğretmenler arasında cinsiyet dağılımı çok daha adil gözükmektedir. Lakin kadın öğretmenler görüşme konusunda çok istekli olmadıkları için sadece 2 tane kadın öğretmenle görüşülebilmıştır. Bu iki kadın öğretmen de mahalle insanıyla benzer dünya görüşüne sahip olduklarını bildirmişlerdir. Kadın personellerin en yaygın görüldüğü kesim sağlık çalışanlarıdır.

Burada kadın istihdamının mecburi olarak görülebileceği zabıta, çocuk büro (polis), sosyal hizmetler gibi birimleri dışarda tutarsak, sağlık ve eğitim sektörü dışında kadın saha personelinin yok denecek kadar az olduğundan bahsedilebilir.

Ailesel verilere 64 katılımcıdan 23 tanesi cevap vermezken kalan 41 katılımcının ebeveynlerine dair verdikleri bilgiler şu şekildedir:

Kamu hizmeti veren aktörlerden 6'sının babası memur, 11'inin işçi, 6'sının serbest meslek erbabı, 17'sinin çiftçi veya hayvancı, 1'inin de özel bir firmada üst düzey yöneticidir. Bunlardan 2 serbest meslek erbabı ve 1 yönetici olmak üzere 3 kişi çocukları tarafından zengin olarak değerlendirilmiştir. Yine baba eğitim durumları şu şekildedir: 32 kişi ilköğretim ve altı, 3 kişi ortaöğretim, 1 kişi ön lisans, 5 kişi de lisans mezunudur.

Annelerin mesleki durumları şu şekildedir: 3 kişi memur, 1 kişi işçi, 11 kişi çiftçi veya hayvancı, 26 kişi de ev hanımı. Buna ek olarak annelerden 38'i ilkokul ve altı, 1'er kişi de ortaöğretim, lisans ve yüksek lisans eğitim düzeylerindedir.

Ebeveynlerin ikametlerine dair görüntü de şu şekildedir. 9 kişi Gazi Mahallesi'nde yaşamakta, 32 kişi de ülkenin farklı bölgelerinde ikamet etmektedir. Bu 32 kişiden 2'si Gazi Mahallesi benzeri bölgelerde ikamet etmektedir.

1 doktor, 1 sosyolog ve 1 polis amiri hariç katılımcıların tamamı sosyo-ekonomik olarak düşük seviyede diyebileceğimiz ailelerden gelmektedir. Ebeveynlerinin eğitim durumu ile ilgili soruya cevap veren 41 katılımcıdan sadece 6'sının babası yüksek tahsil görmüştür. Annesi ve babası yüksek tahsil görenlerin sayısı ise sadece 2'dir.

Güler'e (2020:20-21) göre, Fransız ihtilali neticesinde ortaya çıkan siyasal gayelerden birini ifade eden "Hakiki devlet, memurlarını bütün sınıflardan alır" düsturu, pratikte işler gözükmemektedir. Toplumda görülen sınıfsal, dini, etnik, cinsel vb. eşitsizlikler kamu hizmetlerine girişte de kendini göstermektedir. Özellikle yönetici elitler ya hâkim sınıftandır ya da o değerleri benimsemiştir. Çalışmada literatürdeki bu bilgilerin Gazi Mahallesi'ne uyup uymadığı sorgulanmıştır. Kamu görevlilerinin Gazi Mahallesi'ndeki istihdamında, erkekler lehine net bir eşitsiz söz konusu iken, üst sınıf lehine sınıfsal bir eşitsizlikten bahsetmek mümkün değildir. "Kamu görevlilerinin tavırlarını hâkim kesimin çıkarları doğrultusunda belirledikleri" iddiasının doğruluğu ise, kamu görevlilerinin anlatıları üzerinden anlaşılmaya çalışılacaktır.

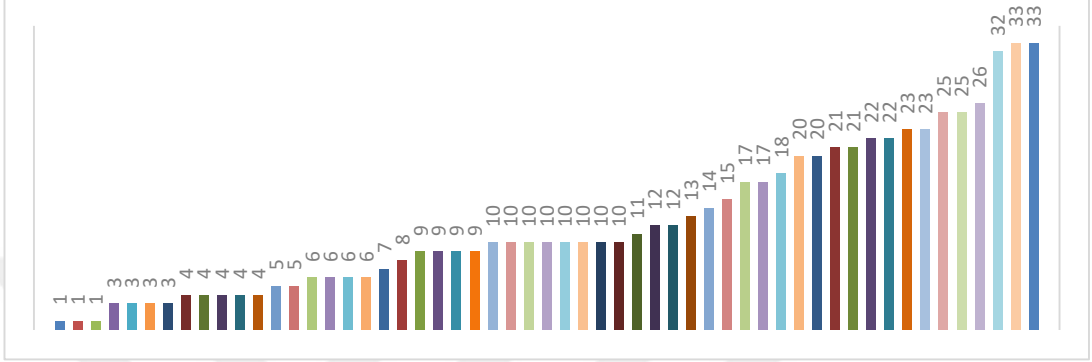
4.1.2. Mesleki tecrübe bilgisi

Katılımcıların kamu hizmeti tecrübelerinin ve bu bağlamda karşılaştırma kapasitelerinin anlaşılabilmesi adına, aktif/pasif çalışma durumu dikkate alınarak, şu sorular sorulmuştur:

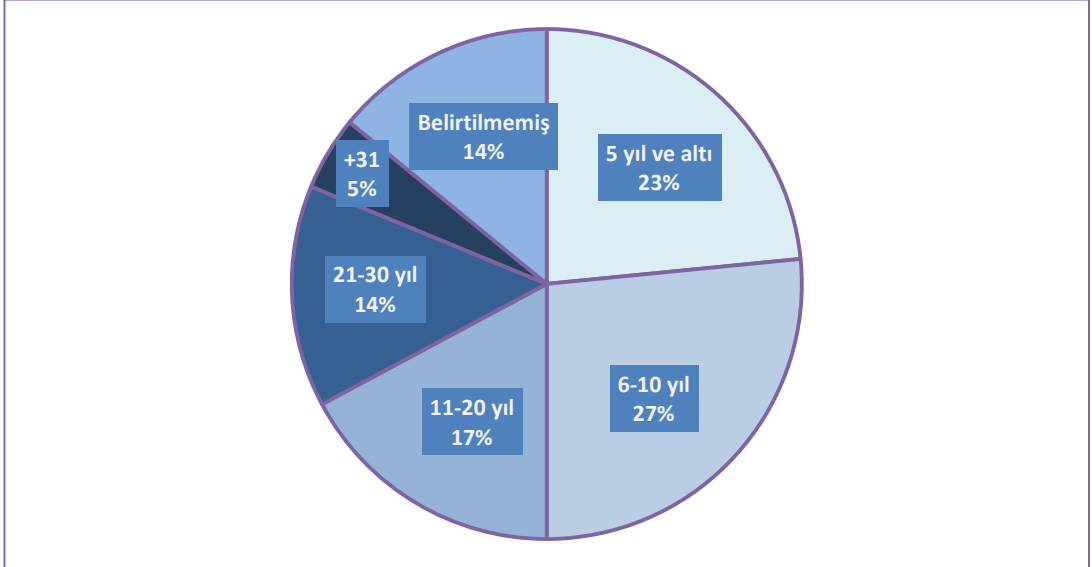
- ✓ Ne kadar süredir bu mesleği yapıyorsunuz? / Ne kadar süre bu mesleği yaptınız?
- ✓ Daha önce nerelerde çalıştınız?
- ✓ Kaç senedir Gazi Mahallesi'nde görev yapıyorsunuz? / Kaç sene Gazi Mahallesi'nde görev yaptınız?

Katılımcılardan 6 tanesi meslekte geçirdiği süre hakkında bilgi vermezken 3 tanesi sadece Gazi Mahallesi tecrübesi hakkında bilgi vermiştir. Toplam mesleki tecrübesi hakkında bilgi veren 55 katılımcının ortalama hizmet süresi 12,27 yıldır. 3 katılımcının

mesleki tecrübeleri 1 yıl ve altıdır. Bunlardan 2'si zabıta, 1'i de polis memurudur. 5 yıl ve altı mesleki tecrübesi olan 14 kişi, 6 ila 10 yıl arası mesleki tecrübesi olan 18 kişi, 11 ila 20 yıl arası mesleki tecrübesi olan 11 kişi, 21 ila 30 arası mesleki tecrübesi olan 9 kişi, 30 yıl üstü mesleki tecrübesi olan 3 kişidir.

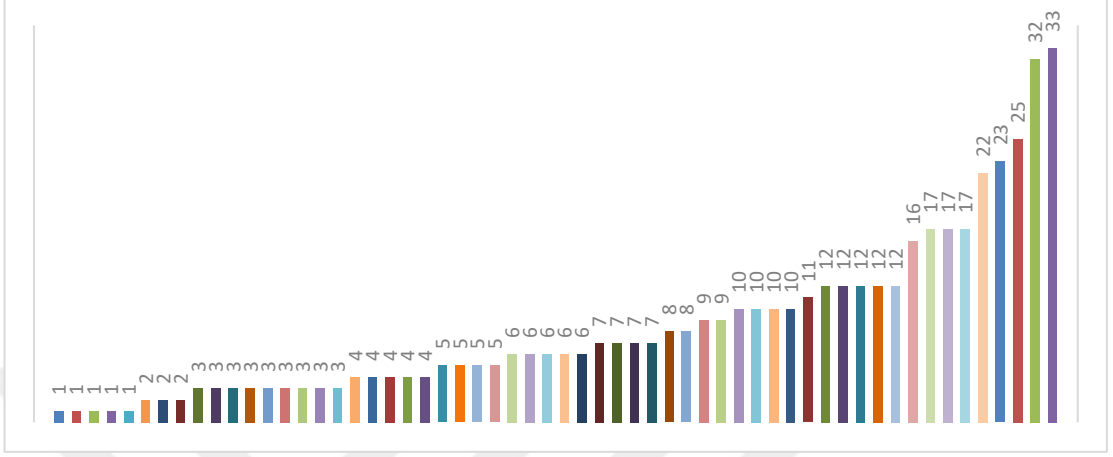
Şekil 7: Katılımcıların Kamu Görevinde Geçirdikleri Süre

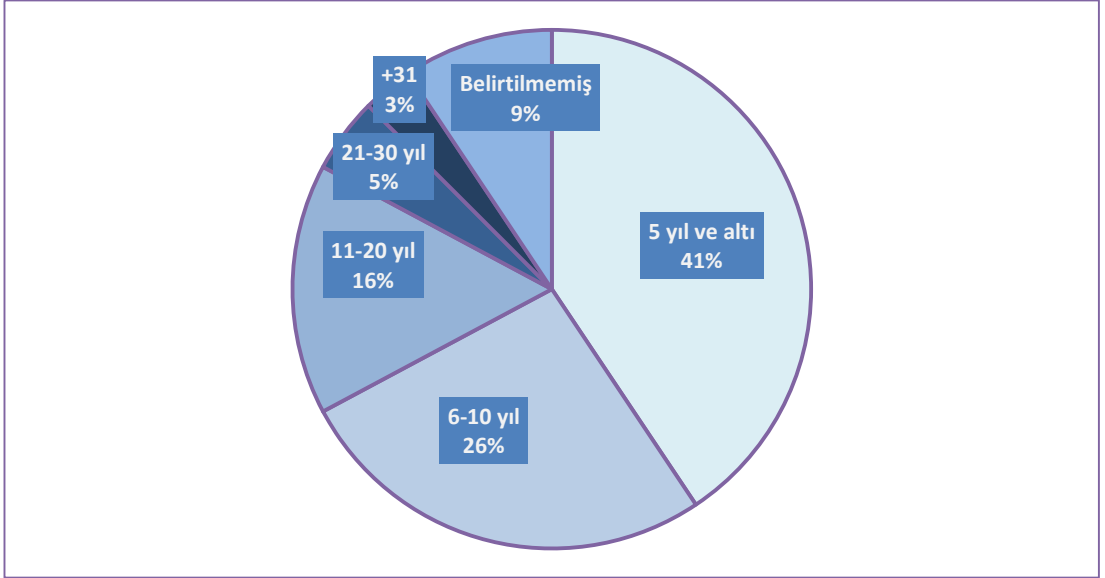
Şekil 8: Katılımcıların Kamu Görevinde Geçirdikleri Süre (oransal)

Gazi Mahallesi'nde çalıştığı süre hakkında bilgi veren 58 kamu görevlisinin mahalledeki ortalama görev süresi 8,32'dir. 5 kişi 1 yıl ve altı mahalle tecrübesine sahiptir. Bunlardan 2'si zabıta, 2'si polis 1'i de dededir. Ancak dede 28 yıldır mahallede yaşamaktadır. 5 yıl ve altı mahalle tecrübesi olan 26 kişi, 6 ila 10 yıl arası

mahalle tecrübesi olan 17 kişi, 11 ila 20 yıl arası mahalle tecrübesi olan 10 kişi, 21 ila 30 yıl arası mahalle tecrübesi olan 3 kişi, 30 yıl üstü mahalle tecrübesi olan 2 kişidir.

Şekil 9: Katılımcıların Gazi Mahallesi’nde Geçirdikleri Kamu Hizmeti Süresi (yıl)

Şekil 10: Katılımcıların Gazi Mahallesi’nde Geçirdikleri Kamu Hizmeti Süresi (oransal)

Katılımcılara ayrıca daha önce çalıştıkları yerler sorulmuştur. Bu yolla bazı katılımcıların önceden farklı birimlerde de Gazi Mahallesi’ne kamu hizmeti verdiği tespit edilmiştir. Bu birimlerdeki tecrübelerine dair sorular da sorularak toplanan

veriler zenginleştirilmiştir. Örneğin cemevinde kadın konseyi başkanlığı yapan bir katılımcının uzun yıllar mahallede hemşirelik yaptığı tespit edilmiş ve bu tecrübeleri çalışmaya dahil edilmiştir. Bir başka örnekte, mahalle ekiplerinde çalışmış bir polisin, önceden de TEM şubede çalışarak mahalleye hizmet verdiği öğrenilmiştir.

Görüşmelerde ikamet bilgilerini veren 54 kamu görevlisinden 25'i (%46) Gazi Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Bunlardan sadece 6 tanesi atandıktan sonra mahalleye taşınmıştır. Geriye kalan 19 katılımcı eskiden beri mahallede yaşayan, mahalle halkı olarak değerlendirebileceğimiz kişilerdir. Bu kişilerin medya ve popüler kültür eliyle yayılan negatif Gazi Mahallesi imajından etkilenme ihtimalleri çok daha azdır. Dolayısıyla “kamu görevlilerinin Gazi Mahallesi'ne negatif düşüncelerle ve isteksizce geleceği” ve “Kamu görevlilerinin Gazi Mahallesi'nde zor koşullar altında ve isteksiz şekilde çalıştıkları” varsayımları üzerine hazırlanmış sorularda bozucu etki yapmaları muhtemeldir. Bu sebeple çalışmada ikamete dayalı etki özellikle belirtilmiş ve incelenmiştir.

4.2. Kamu Görevlilerinin Gazi Mahallesi'ne Dair Algıları

Bilindiği gibi “varoşlar” söylemi 1995 Gazi Mahallesi olayları sonrasında Türkiye gündemine gelmiş ve kentsel politik mekânları ifade eden bir kavram olarak kabul görmüştür. Gazi Mahallesi gibi politik mekânları pek çok toplumsal soruna kaynaklık eden, tehlikeli mekânlar olarak damgalayan bu söylem, 1990'lı yıllar boyunca kitle iletişim araçları yoluyla yaygınlaştırılmıştır (Yücel, 2016) , (Gönen, 2008) , (Bozkulak, 2005) , (Perouse, 2011) (Işık & Pınarcıoğlu, 2001). Günümüzde kentsel politik mekânlara yönelik damgalayıcı söylemlerin ve dolayısıyla negatif algıların devam ettiği görülmektedir. Bu algıların Gazi Mahallesi'ne gelen kamu görevlilerini de etkilemesi beklenen bir durumdur. Yine göreve başladıktan sonra mahallenin gerçekleriyle yüzleşen kamu görevlilerinin, mahalleye yönelik algılarının değişmesi de beklenen bir durumdur.

Çalışmanın bu bölümünde, Gazi Mahallesi'ne gelen kamu görevlilerinin mahalleye yönelik olumsuz algılarla göreve başlayacağı, ancak zamanla bu algılarının olumlu yönde değişeceği varsayımı üzerine bazı sorular hazırlanmıştır. Bu sorularla çalışmaya

katkı sağlayacak niteliksel bilgilerin peşine düşülmüş, diğer taraftan da bazı sayısal verilere ulaşılmıştır. Sorular şu şekildedir:

S1: Gazi Mahallesi'ne Kendi İsteğinizle mi geldiniz?

S2: Gazi Mahallesi'ne gelmeden önce mahalle hakkında bilginiz var mıydı? Varsa bunlar nelerdir?

S3: Gazi Mahallesi'ne atamanız çıktığında tedirginlik yaşadınız mı?

S4: Gazi Mahallesi'nde göreve başlayınca, önceki beklentilerinize yaşadıklarınız uyuşt mu?

S5: Dünya görüşünüzün hizmet verdiğiniz kitle ile uyumlu olduğunu düşünüyor musunuz?

S6: Beraber çalıştığınız meslektaşlarınızın Gazi Mahallesi sakinlerine bakışı nasıl?

S7: Gazi Mahallesi'nde kalmak istiyor musunuz? Burada mutlu musunuz? Neden?

Bu sorular üzerinden yapılan derinlemesine mülakatlarla, kamu görevlilerinin Gazi Mahallesi'ne dair algılarındaki değişim kapsamlı şekilde ortaya konulmuş, sorulara verilen cevaplar bir mantık silsilesi içinde aktarılmıştır.

Gazi Mahallesi'ne kendi isteğinizle mi geldiniz?

Bu soruyla verilen cevaplar içeriğine göre “evet” veya “hayır” şeklinde kodlanmış, böylelikle niteliksel yorumlamada bize katkı sağlayacak bazı sayısal verilere ulaşılmıştır. Soruyu yanıtlayan 45 katılımcıdan 28'i “Evet, kendi isteğimle geldim”, 17'si “Hayır, kendi isteğimle gelmedim” cevabını vermiştir. Evet cevabını verenlerin 12 tanesi mahalle dışında yaşayan, 16 tanesi ise Gazi Mahallesinde ikamet etmiş veya eden kişilerden oluşmaktadır. Ayrıca mahallede yaşayıp Gazi Mahallesi'ne kendi isteğiyle gelenlerin sadece 4 tanesi kamu görevlisi olarak geldikten sonra Gazi Mahallesi'nde ikamet etmeye başlamıştır. Kalan 12 kişi Gazi Mahallesi'nde çalışmaya başlamadan önce de Gazi Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Daha önceden Gazi Mahallesi'nde ikamet ettiği için Gazi Mahallesi'ne istekli olarak geldikleri düşünülen kamu görevlilerini çıkarttığımızda kalan 33 kişiden 16'si istekli, 17'si de isteksiz olarak mahalleye gelmiş gözükmektedir. Ancak isteksiz gelen 17 kişinin de 4'ü mahallede ikamet etmektedir. Görüldüğü gibi yapılan daraltmalara rağmen mahalleye isteksiz gelenlerin sayısı istekli gelenlerin sayısını belirgin şekilde geçememektedir.

Gazi Mahallesi'ne kendi isteğinizle mi geldiniz?			
Evet, kendi isteğimle geldim		Hayır, kendi isteğimle gelmedim	
Gazi Mahallesi'nde ikamet eden	Gazi Mahallesi'nde ikamet etmeyen	Gazi Mahallesi'nde ikamet eden	Gazi Mahallesi'nde ikamet etmeyen
16	12	4	13
28		17	

Tablo 3: S1'e Verilen Yanıtlar

Düşünülenin aksine mahalleye hizmet veren kamu görevlilerinin çoğunluğu Gazi Mahallesi'ne kendi istekleriyle gelmişlerdir. Ancak bu soruya evet şeklinde cevap verenlerin içinde şartlar gereği geldik, itiraz etmedik veya şartlar gereği kötünün iyisi olarak geldik gibi yaklaşımlar da bulunmaktadır. Bu tarz tercihlerde mahallenin cazibesinden ziyade, meslek içi dinamiklerin etkili olduğu gözükmektedir. Burada dikkat çeken başka bir durum da şudur: Görüşülen sosyal yardım görevlilerinin tamamı, rütbesiz zabıta memurlarının tamamı ve polislerin büyük bir bölümü mahalleye isteksiz gelmektedir. Bu soruya cevap veren 10 polisten sadece 3 tanesi mahalleye isteyerek geldiklerini beyan etmişlerdir. Bunlardan bir tanesi Gazi Mahallesi'ne özel bir proje kapsamında çalışan toplum destekli polislik (TDP) personelidir. Diğer iki tanesi de polisin en saygın birimlerinden biri olan terörle mücadele (TEM) şubesi polisleridir.

Katılımcı beyanları incelendiğinde, maddi sebeplerle mahalleyi tercih edenlerin çoğunlukta olduğu gözükmektedir. Gerek kiralar gerekse günlük ihtiyaçların giderilmesi bakımından çevresine göre oldukça ucuz olan Gazi Mahalle'si, bu özelliğiyle 50 yılı aşkın bir süredir göçmenleri kendisine çekmektedir. Buradan anlaşılmaktadır ki mahalle, maddi kaygılar yaşayan kamu görevlileri açısından da bir cazibe merkezi haline dönüşmüştür.

Yine genel olarak tercih edilmediği için boş görünen kadrolar, mesleğinin ilk yıllarında olan kamu görevlileri için bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Zira kendi özel sebepleriyle yer değişikliği yapmak isteyen veya mesleğe yeni başlayan kişiler için

hareket kabiliyeti sunmaktadır. Bu istikamette yorum yapan bazı kamu görevlileri aşağıdaki ifadeleri kullanmışlardır:

“Sultangazi, Esenyurt, Küçükçekmece, Bağcılar. Öğretmenler çoğunlukla bu bölgelerde başlıyorlar...” (Öğr. 9).

“...Zaten kamu alanında yeni başlayınca bu tip bölgeler açık oluyor” (Öğr. 8).

“Çok bir seçeneğim yoktu. Acilde çok yorulmuştum. Hizmet puanım buraya yettiği için buraya geldim. 80 kişinin 70 küsürüncü sırasındaydım. Herkes tercihini yaptı bana burası kaldı.” (Dokt. 1).

“İlk geldiğimde meslek puanından dolayı mecburiyetten geldim. Otoyola yakın olması da etkiledi.” (Dokt. 2).

“Atanırken kendi branşımda son sıradaydım. Dolayısıyla il-ilçe seçme şansı yoktu... Ekonomik sebeplerden dolayı Gazi Mahallesi’ni seçtim. Seçimimde mahallenin politik yönü etkili değildi.” (Öğr. 2).

Ticari yönü ön planda olan eczacılarında da benzer şekilde mahallede yaşanan eksikliği¹³¹ fırsat olarak değerlendikleri söylenilebilir. Bu duruma değinen katılımcı şunları söylemiştir:

“Nüfus yoğunluğu olduğu ve eczane eksikliği olduğu için bu bölgeyi tercih ettim. Bu mahalleye yakın oturuyordum. Tercihimde politik yönü değil ekonomik yönü etkili oldu. Nüfusa göre eczane sayısı azdı. Bugünkü nüfus kriterine göre hala buraya eczane açılabilir. Burada iş yeri kiralari ucuz, rakip az. Başlangıç için çok mantıklıydı.” (Ecz.).

Belediyenin tecrübeli personellerinde farklı bir durum karşımıza çıkmaktadır. Gaziosmanpaşa belediyesi bölününce Gaziosmanpaşa personelinin %45’i Sultangazi’ye aktarılmıştır (SYM). Bu durum kimi personel tarafından olumlu değerlendirilirken kimi personel tarafından olumsuz değerlendirilmektedir.

Manevi sebeplerle mahalleyi tercih edenlerden bahsetmek de mümkündür. Bunların başında politik saiklerle mahalleyi tercih edenler gelmektedir. İleride sendika kanalıyla mahalleye gelen benzer siyasi görüşteki öğretmenlerden bahsedeceğiz. Ancak burada katılımcılardan birinin şu sözlerini belirtmek gerekmektedir:

¹³¹ Mahallede eczane/nüfus oranının kentin diğer bölgelerine göre düşük olması, ilginç bir bulgu olarak değerlendirilmiştir.

“Bilinçli olarak Gazi Mahallesi’ne geldim. Gazili öğrencilerin daha iyi bir eğitim almalarını istediğimden ve bunu bizim yapabileceğimize inanarak, bilinçli bir tercihle Gazi Mahallesi’ne geldim. İlk görev yerim burası.” (Öğr. 11).

Polislerin mahalleye istekli gelmelerinde de birbirlerine benzer bir sebebinin olduğundan bahsetmek mümkündür. Mahallede operasyonel hareketliliği en önde olan birim olarak değerlendirebileceğimiz TEM personelinin mahalleye istekli gelmelerinden bahsetmiştik. Buna benzer şekilde Çevik Kuvvet polisleri de net bir müdahale beklentisi varsa mahalleye istekli geldiklerini beyan etmişlerdir. Yine mahalle için proje gerçekleştiren TDP personeli şunları söylemiştir:

“Yani sahaya inmeden önce ekip psikolojik olarak hazır ve oldukça istekliydi. Tüm personellerimiz projeye gönüllü olarak dahil oldu.” (Pol. 14).

Görüldüğü gibi tanımları net, sınırları belirli ve kısa süreli görevler için mahalleye giren polisler mahalleye istekli şekilde gelirken, daha uzun süreli bölgede kalan diğer tüm polisler isteksiz olarak gelmektedir. Buna katılımcıların şu sözleri örnek verilebilir:

“Buraya istekli şekilde gelmedim. İkamete göre genel atama oluyor. Ben de buraya yakın ikamet ettiğim için Gazi’ye geldim.” (Pol. 5).

“Ben ... şubeden sürgün olarak Sultangazi ilçesine gönderildim. Yani sizin tabirinizle politik kent mekânlarına polis olarak gönderilmek, istenmeyen bir durumdur. Beni oraya zorla gönderdiler. Ama vakit alsa da ortama zamanla alıştım. İçerisine girince, kendi içerisinde farklı bir dünya olduğunu, öcü gibi bir yer olmadığını, normal bir yer olduğunu anladım.” (Pol. 13).

Gazi Mahallesi’ne gelmeden önce mahalle hakkında bilginiz var mıydı? Varsa bunlar nelerdir?

Bu soruya evet şeklinde verilen cevapların iki kutba ayrıldığı tespit edilmiştir. Bu kutuplarda Gazi Mahallesi’nde hizmet vermeye başlamadan önce mahalle hakkında olumlu ve olumsuz görüşleri olanlar bulunmaktadır. Dolayısıyla soruya verilen niteliksel cevaplar içeriğine göre “a) Evet olumlu düşüncelerim vardı, b) Evet olumsuz düşüncelerim vardı veya c) Hayır mahalle hakkında bilgim yoktu” şeklinde kodlanmıştır.

Soruya toplam 45 katılımcı yanıt vermiştir. Bu yanıtlardan 13’ü “Evet olumlu düşüncelerim vardı”, 24’ü “Evet, olumsuz düşüncelerim vardı”, 8’i de “Hayır, bir

fikrim yoktu” şeklinde olmuştur. **Mahallede çalışmadan önce mahalle hakkında olumlu kanaatlerim vardı diyen 13 katılımcının tamamı mahallede ikamet eden kişilerdir.** Olumsuz kanaat bildirenlerde ise bu sayı sadece 6’dır. Görüldüğü üzere mahalle hakkında bizzat değil de **dolaylı yollardan bilgi sahibi olan katılımcıların büyük kısmı olumsuz kanaatlerle mahalleye gelmektedir.** Görüşülen pek çok katılımcı haberlerden ve medyadan duyduğu olumsuz Gazi Mahallesi imajından bahsetmiştir.

Gazi Mahallesi’ne gelmeden önce mahalle hakkında bilginiz var mıydı? Varsa bunlar nelerdir?		
Evet olumlu düşüncelerim vardı	Evet, olumsuz düşüncelerim vardı	Hayır, bir fikrim yoktu
13	24	8

Tablo 12: S2’ye Verilen Yanıtlar

Gazi Mahallesi’nde kamu görevi üstlenmeden önce mahalleye bizzat gelen ve olumsuz kanaat edinen nadir katılımcılardan biri olan sosyal yardım memuru şunları söylemiştir:

“Refah Partisi teşkilatlarında çalışırken bölgede taşlanırdık, kovalanırdık, rahat seçim çalışması yapamazdık. Zaten bölgeye Refah ve CHP dışında gelip seçim çalışması yapabilen siyasal parti yoktu.”(*SYM*).

Polislerin mahalle hakkındaki görüşlerinin ise çoğunlukla meslek içi bilgilendirmeler yoluyla oluştuğu görülmektedir:

“Bilgim vardı ama polisin bilgisi objektif olamaz. Polis her bölgenin en olumsuz yanlarını görür. Gelmeden önce bölge ile alakalı negatif düşüncelere sahiptim.” (*Pol. 13*).

“Bilmiyordum. İnternette araştırdım. Abilerime sordum. Öğrendiğim şeyler pek iç açıcı değildi. Zaten Sultangazi yazınca direkt karşımıza Gazi olayları çıkıyor.” (*Pol. 3*).

“Ben Sultangazi diye ayrı bir ilçe olduğunu bile göreve başladıktan sonra öğrendim. Orayı GOP biliyordum. Ancak Çevik kuvvette göreve başlayınca, Armutlu, Okmeydanı, Gazi gibi mahallelere çok sık göreve gittim. Aşırı derecede politize olmuş bir bölge olarak burası hakkında olumsuz düşüncelerim oluştu.” (*Pol. 5*).

“Terör ve istihbarat şubeden proje öncesi brifing aldık. Oradaki tabloyu biliyorduk. Günün belirli vakitlerinden sonra resmi polis araçlarıyla girmenin sıkıntılı olduğunu söylediler. Biz de projemizi bu bilgilere göre tasarladık.”
(Pol. 14).

Daha dikkat çekici olan durum şudur. Mahalle hakkında önceden bir bilğim yoktu diyen 8 kişiden 4’ü polis, 2’si de zabıtabdır. Yani mahallede en çok güvenlik sıkıntısı yaşan meslek grupları, soruya hayır cevabı verenlerin çoğunluğunu oluşturmaktadır. Ancak burada, “bu derece sıkıntılı bir mahalle olduğunu bilmiyordum” gibi düşüncelerle cevap verildiğini söylemek mümkündür.

Mahalleye Atamanız çıktığında tedirginlik yaşadınız mı?

Soruya verilen cevaplar içeriğine göre evet veya hayır şeklinde kodlanmıştır. Soruyu yanıtlayan 45 katılımcıdan 19’u “Evet tedirginlik yaşadım”, 26’sı da “Hayır, tedirginlik yaşamadım” şeklinde cevap vermiştir. Bu soruya hayır şeklinde cevap verenlerin 15’i mahallede ikamet eden kişilerdir. Evet şeklinde cevap verenlerde ise bu sayı 5’tir. Mahallede ikamet eden kamu görevlilerini çıkarttığımıza verilen cevapların güzergahı tam aksi istikamette değişmektedir. Evet/Hayır oranı 14/11 olmaktadır. Bu oranlar göstermektedir ki mahallede yaşamadan mahalleye atanan kamu görevlilerinin çoğunluğu, göreve başladıklarında tedirginlik yaşamaktadır. Hatta tedirginlik yaşamadım diyenlerin beyanlarında bile, “aslında tedirginlik yaşanacak bir ortam vardı” vurgusu hissedilmektedir.

Mahalleye Atamanız çıktığında tedirginlik yaşadınız mı?			
Evet		Hayır	
Gazi Mahallesi’nde ikamet eden	Gazi Mahallesi’nde ikamet etmeyen	Gazi Mahallesi’nde ikamet eden	Gazi Mahallesi’nde ikamet etmeyen
5	14	15	11
19		26	

Tablo 4: S3’e Verilen Yanıtlar

İlginç olan, mahalle dışında ikamet eden ve göreve başladığında tedirginlik yaşamayan 11 kamu görevlisinin 6’sının polis olmasıdır. Ancak bu polisler mahallenin polislik

açısından tedirgin edici bir yer olduğunu kabul ederek bazı kişisel sebeplerle tedirginlik yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Örneğin bu kişisel sebebi “yapım gereği” diye ifade eden bir polis şunları söylemiştir:

“Yapım gereği pek tedirginlik yaşamadım. Daha zayıf karakterli, eğitimi daha az kişilerin tedirginlik yaşadığını çok duydum. Zira anlatılanları duyunca tedirgin olmamak elde değil. Toplumsal olayların en şiddetli olduğu, polise mukavemetin en ileri derecede yaşandığı bir yere gidiyorsunuz.” (*Pol. 7*).

Mahalleye özel bir toplum destekli polislik projesinde çalışan katılımcı ise bilgi eksikliğinden kaynaklı olarak tedirgin olmadan mahalleye girdiklerini, ancak karşılaştıkları tablo karşısında yoğun tedirginlik yaşadıklarını şu anekdotla anlatmıştır:

“Çalıştığımız dönemde istatistiksel olarak en sık işlenen suç hırsızlıktı. Biz de evden hırsızlığa yönelik bir farkındalık çalışması hazırlayarak bunu Gazi Mahallesi’ne girmek için vesile olarak kullandık. Kilit ve güvenlik sistemleri gibi basit tedbirlerle evden hırsızlığın önlenebileceğini anlatacaktık. TDP olarak vatandaşın toplandığı yerlerde bu bilgilendirmeyi yapacaktık. Böylelikle polise yönelik ön yargıyı kırmak için bir adım atacaktık. Bize söylendiği gibi gece değil gündüz vakti resmi araçlarla girdik mahalleye¹³². Ancak mahalleye girer girmez çocuklar etrafımızı sardı ve taşlanmaya başladık. Apar topar geri çekildik ve karakola döndük. Bu işin böyle olmayacağını, başka yöntemler geliştirmemiz gerektiğini anlamış olduk. Baştan bir tedirginliğimiz olsaydı biz mahalleye öylece girmezdik. Ancak sonrasında ciddi bir tedirginlik yaşayarak geri çekildik. Sonuç olarak önceliğin yetişkinler değil çocuklar olması gerektiğine karar verdik.” (*Pol. 14*).

Yine ilginç başka bir bilgi, mahallede ikamet eden 5 kamu görevlisinin mahallede çalışmaya başladığında tedirginlik yaşamasıdır. Bunlardan biri güvenlik görevlisi, biri belediye teknikeri, biri doktor biri muhtar birisi de öğretmendir. Belediye teknikeri Gazi Mahallesi’nde bir belediye görevlisi olarak yaşayacak olmanın oluşturduğu tedirginliği şu sözlerle ifade etmiştir:

“...Politik gruplardan tepki almaktan korktum. Zaman zaman da bu tepkilerle karşılaştım. “Faşist” dediler. “Bizi sevmeyen devlete çalışıyorsun” dediler...” (*Tek. 2*).

¹³² Kendilerine TEM şube tarafından verilen brifingde Gazi Mahallesi’ne gece vakti resmi araçların giremediği söylenmiş. Bunun üzerine gündüz vakti resmi olarak girmenin sorun olmayacağı çıkarımında bulunmuşlar.

Ancak mahallede yaşamasına karşın göreve başladığında tedirginlik yaşayanların bir bölümü de devlet-mahalle çatışması sebebiyle görevini hakkıyla yapamayacağı düşüncesinin verdiği, göreve yönelik bir tedirginlikten bahsetmişlerdir. Bunlardan biri olan eski muhtar şunları söylemiştir:

“Ben aday olduğumda 38 yaşında bir esnaftım. Göreve geldikten sonra devletin kurumlarını tanıyıp diyalogları geliştirmek 1-2 yıllık bir zaman aldı. Bu süreçte çok zorlandım. Acaba hizmet talep ettiğimiz kurumların “bize bakışı nasıl?”, “Bizi ne derece tanıyorlar?” diye kaygılandım. Pek çok sorunla karşılaştık ama sabırla sorunları aştık. Ama hizmet istemekten vazgeçmedik. Bugün Gazi’de olmayan hizmet yok.” “Bu mahalle ateşten gömlek giyen bir mahalle... Dinamik bir mahalle. Bunların dinamizmine uyacak bir muhtarlık yaptığımı vicdanen kanaat getirdim. Gazi Mahallesi’nde muhtarlık yapmak da ateşten gömlek giymektir. Savaşın ortasındasın.” (*E. Muhtar*).

Ayrıca bu soruya hayır cevabı vermesine karşın mahalle sakini olan bir cemevi görevlisi devamında şunları söylemiştir:

“Başka bölgelerde daha rahat, daha özgür, kaygısız, tedirginsiz olursunuz. Bizim defalarca derneğimiz yıkıldı yeniden yapıldı. Her an bir can kaybı olacak diye tedirginlik yaşıyoruz.” (*Cem e. Bşk. Yrd.*).

Mahalleye geldiğinde tedirginlik yaşadığını belirten bazı kamu görevlilerinin beyanları şu şekildedir:

“Tabii. Burayla nasıl başa çıkabiliriz, ne ile karşılaşırız diye merak etmiştim. Pek çok yerden sorumluyum ama oralarda bunu hissetmedim. Sadece Gazi Mahallesi'nde hissettim.” (*Tem. İşl. Ş.*).

“Burası listede Sultangazi geçiyordu. Gelince Gazi Mahallesi olduğunu öğrendim. Öğrenince tedirgin oldum. Önceden medyada duyduğum siyasi olaylar, çatışmalar, polisle yaşanan gerginlikler, bizden bir durak önce olan polis karakolunda yaşanan bombalı saldırı... Bunları duyunca insan önce bir tedirgin oluyor. Ancak halkla ile benim aramda kesinlikle böyle bir diyalog olmadı.” (*Dokt. 1*).

“İlk anlarda tedirginlik vardı. İlk girdiğimizde her tarafta yazıları görünce korktuk başlamasak mı acaba dedik.” (*Dokt. 2*).

“...Arkadaşlarım “Nasıl girersin oraya? Nasıl çalışırsın orada?” tarzında tepkiler gösteriyorlardı. O şekilde geldik. Bir tedirginlik oldu. Bir de buraya taşınmak istediğimde o tedirgin edici olaylar yüzünden taşınmadım...,” (*Hemş. 1*).

“Ben de dışarıdan gelen bir insandım. Medyada burada yaşamamanın bile tehlikeli olacağı gibi bir algı oluşturunuyordu. İlk başlarda acaba ben nereye geliyorum? Burası anlatıldığı gibi bir yer mi? diye tedirgin oldum (İdeolojik gayelerle bilinçli olarak mahalleye gelmesine rağmen).” (Öğr. 11).

Yine aynı istikamette beyanlarda bulunan polisler şunları söylemiştir:

“İlk başta bilmediğim için çekinmedim. Ancak sonrasında bölgeyi kime sorduysam “orası sıkıntılı”, “bombalar patlıyor” gibi cevaplar aldım ve biraz tedirgin oldum. Bu tedirginliğin temel sebebi tecrübesizlikti.” (Pol. 2).

“Çevikte çalışırken Gazi'ye gelince çok tedirgin oluyordum. Resmi şekilde ortada dolaşamıyorduk. Dışarıdan yemek yemiyorduk. Biz çevikteyken bir devremiz bu mahallede şehit oldu. Ama Tem Büroda göreve başladığımda tecrübelenmişim. O tedirginliği yaşamadım.” (Pol. 5).

“Tabii ki. Bölgeye giderken silahlarımızı bile tedbirli konuma getiriyorduk.” (Pol. 6).

“Tedirgin oldum. Okuldaki eğitimle sahadaki pratik birbirinden çok farklı. Okulda üstünü aradığımız, kelepçe taktığımız kişiler sınıf arkadaşlarımız. Burada terör ortamı var, herkes çok kötü anlatıyor. Burayı kaldırılabiliyor muyum? diye tedirginlik yaşadım.” (Pol. 3).

Soruya hayır şeklinde cevap verenlerin bir bölümü de tedirginlik kelimesini ağır bularak olumsuz yanıt vermiş ancak devamında hissettikleri kaygıları “merak”, “çekince” gibi kavramlarla ifade etmişlerdir. İki öğretmenin bu minvaldeki açıklamaları şu şekildedir:

“Kendi isteğimle geldim. Sadece merak vardı. Acaba nasıl tepkiler olacak? Burası muhalif bir bölge, bizim nasıl bir veli profilimiz olacak? Bunları merak ettim. Tabi belirli konularda dikkatli olmak lazım diye düşündüm.” (Öğr. 10).

“Biz Zaza Alevi'si bir aileyiz. Burada yaşayan tanıdıklarım da var. Mahalle'nin siyasi yapısı, hangi dönemlerde olaylar olduğu gibi konulara dair bilgim vardı. Benim için iki ihtimal vardı. Hem öğrenci ve veli profilinden dolayı bir çekincem vardı hem de o profil ve simalar benim için tanıdık olduğu için kolay olabileceğini de düşündüm.” (Öğr. 7).

Hayır şeklinde cevap veren bir sosyal yardım görevlisi “Zaten ihtiyaç sahipleri ile muhatap oluyorduk.” diyerek, görevinin tedirgin edecek bir doğasının olmadığını belirtmiştir. Bölgesel şartlar ne derece sorunlu olursa olsun, insanlara yardım götüren görevlilerinin tedirgin edebilecek tavırlarla karşılaşmayacağını vurgulamıştır.

Yine hayır cevabı veren bir imam şunları söylemiştir:

“Bölgeye gelmeden önce tedirginlik yaşamadım. Çünkü burada yıllardır imamlık yapan akrabam var. Onu ziyaret ettim, buraya gelmemi o tavsiye etti. Buraya geldikten sonra bir hadise yaşamadım dedi. Dolayısıyla tedirgin olmadım.” (*İmam 1*).

Göreve başlayınca, önceki beklentilerinize yaşadıklarınız uyuştur mu?

Bu soruda, göreve başladıktan sonra sahada yaşanan tecrübelerin, kamu görevlilerinin mahalleye yönelik algısında gerçekleştirdiği değişim irdelenmiştir. Soruya “Hayır” şeklinde verilen cevapların iki kutba ayrıldığı tespit edilmiştir. Bu kutuplarda “Hayır beklentilerime uymadı, mahalle hakkındaki görüşlerim olumlu anlamda değişti” görüşüyle, “Hayır beklentilerime uymadı, mahalle hakkındaki görüşlerim olumsuz anlamda değişti” görüşü bulunmaktadır. Dolayısıyla soruya verilen niteliksel cevaplar içeriğine göre “a) Evet, beklentilerime uydu, b) Hayır, olumlu yönde değişti veya c) Hayır, olumsuz yönde değişti” şeklinde kodlanmıştır.

Bu soruyu yanıtlayan 43 katılımcıdan 25’i, göreve başlamadan önce Gazi Mahallesi hakkında sahip olduğu görüşlerinin mahallede çalışmaya başlayınca değişmediğini söylemiştir. 15 kişi düşüncelerinin olumlu yönde değiştiğini, 3 kişi de olumsuz yönde değiştiğini belirtmiştir. Bu tabloda en dikkat çeken detay, mahallede göreve başladıktan sonra fikirleri olumsuz yönde değişenlerin, oldukça az sayıda olmasıdır.

Göreve başlayınca, önceki beklentilerinize yaşadıklarınız uyuştur mu?		
Evet, beklentilerime uydu	Hayır, olumlu yönde değişti	Hayır, olumsuz yönde değişti
25	15	3

Tablo 5: S4’e Verilen Yanıtlar

Önceki düşünceleriyle mahalleyi tecrübe ettikten sonra oluşan kanaatlerinin aynı doğrultuda olduğunu beyan eden 25 kişiden 9’u mahalleye olumlu kanaatlerle, 11’i de olumsuz kanaatlerle gelmiştir¹³³.

¹³³ Bu bilgi, “Gazi Mahallesi’ne gelmeden önce mahalle hakkında bilginiz var mıydı?” sorusuna verilen yanıtlardan elde edilmiştir.

“Evet, beklentilerime uydu” cevabı verenlerin mahalleye gelmeden önceki kanaatleri nasıldı?		
Olumlu	Olumsuz	Bilgim yok
9	11	5

Tablo 15: S4’e Verilen Yanıtların Detayları

Mahalleye gelmeden önce fikri olmayan 5 kişiyi¹³⁴ çıkarttığımızda kalan 38 kişiden 24 kişi olumlu düşüncelerle kamu görevine devam ederken, 14 kişi de olumsuz düşüncelerle devam etmektedir. Negatif düşüncelerle göreve devam eden 14 kişiden 5’inin polis 5’inin de belediye çalışanı olması dikkate değer bir başka veridir.

Edinilen saha tecrübesi sonucunda Gazi Mahallesi’ne dair kanaatler nasıl şekilleniyor?	
Olumlu	Olumsuz
24	14

Tablo 16: S4’e Verilen Yanıtların Detayları

Tüm bu verilerden anlaşılacağı üzere Gazi Mahallesi’nde görev yapan kamu görevlilerinin büyük bir bölümü olumlu kanaatlerle görev yapmaktadır. Hatta belediye çalışanları ve polisleri çıkarttığımızda olumlu kanaatte olan kamu görevlilerinin oranı %89,4’e kadar çıkmaktadır. Kanaatlerdeki değişimin yönü incelendiğinde ise %83,3 gibi büyük bir bölümün kanaatlerini olumlu yönde değiştirdiği görülmektedir.

Mahalleye olumsuz kanaatlerle gelip mahallede bu düşünceleri doğrulayan tecrübeler edindiğini belirten bazı polisler şunları söylemiştir:

“Girdiğimiz olaylardaki yaşadıklarımızla anladık ki söylenenler doğruymuş. Gerçekten yaşadığımız olaylar çok şiddetliydi.” (*Pol. 7*).

“Evet Devletle vatandaşlar arasında ciddi bir kopukluk olduğunu gördüm.” (*Pol. 14*).

“Beklentim zaten düşüktü. Düşük beklentiyle geldim ve düşük standartla karşılaştım. Ama çalıştıkça bölgeyle duygusal bağ kurudum. Cazip alternatifler

¹³⁴ 2 zabıta ve 3 polis, önceden mahalle hakkında bilgisi olmadığını belirtmesine rağmen mahalleye gelince mahalle hakkındaki kanaatlerinin değişmediğini bildirmişlerdir. Bu durum hala mahalle hakkında bir fikirleri olmadığı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla çelişkili görülen bu cevaplar “Edinilen tecrübe sonucunda Gazi Mahallesi’ne dair kanaatler” kısmından çıkartılmıştır. Ancak bu 5 katılımcının tamamında mahalleye dair olumsuz imalar olduğunu söylemek mümkündür.

yoksa tekrar çalışmak isterim. Çünkü sorunlarla nasıl başa çıkacağımı biliyorum.” (Pol. 13).

Mahalleye geldikten sonra mahalle hakkındaki düşüncelerinin olumsuz şekilde değiştiğini bildiren 3 kamu görevlisinin de dünya görüşünü mahalle ile uyumlu olarak gören kişilerden olması ilginçtir. Bu katılımcılar, mahalleye gelince yaşadıkları hayal kırıklıklarını şöyle özetlemişlerdir:

“Daha bilinçli olacağını düşünürken çok da bilinçli olmadıklarını gördüm. Siyaset buradakilerin %10'unda bilinç oluşturmuş. %90 kadarı cahil. Siyasi düşüncesine körü körüne bağlanmış insanlar.” (Öğr. 4).

“Durum tahmin ettiğim şekilde gelişti. Ama negatif yönde beklentilerimin, tahmin ettiğimden üstünde oldu. Tahmin ettiğimden daha fazla zorlandım. Tahmin etmeyeceğim farklı olaylar yaşadım.” (Öğr. 7).

“...Gezi ve Kobane olaylarındaki süreçleri yaşadım...Beni şaşırtan olayların bu derece şiddetli olması oldu. Diyarbakır’da da olaylar olurdu ancak polise en fazla taş atılırdı. Ancak burada göstericilerin elinde silah bile gördüm.” (Öğr. 2).

Bu soru özelinde ve tüm çalışma sürecinde gözlenen genel durum şudur. Kamu görevlileri Gazi Mahallesi’ne gelince umduklarından daha güzel bir çalışma ortamı bulmaktadır. Katılımcıların çoğundan “mahalleye gelince korktuğumuz kadar olmadığını gördük” tarzı cümleler duyulmuştur. Bu doğrultuda cevap veren katılımcılardan bazılarının ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“ (Mahalleye gelen kamu görevlilerinin) ...televizyonlarda gördükleri ile edindikleri önyargılar bölge girince yıkılıyor.”(SYG).

“Dışardan izlediklerimizle içeride yaşadıklarım farklı. Hatta Gazi Bağcılar’dan daha iyi bence.” (Hemş. 1).

“Beklentilerimin çok çok üzerinde burası. Çalıştığım yer (ASM) hastaneye göre çok daha rahat.” (Hemş. 3).

“Olumlu yönde düşüncelerim değişti. Bize sadece olumsuz olaylar anlatılmıştı. Ama otobüs yakma, molotof, bomba gibi eylemlerin yoğun gerçekleşmediğini öğrendim. Olaylar olduğunda tam teşekkül ve dikkatli olmak yetiyor.” (Pol. 3).

Dünya görüşünüzün hizmet verdiğiniz kitle ile uyumlu olduğunu düşünüyor musunuz?

Bu soruda, kamu görevlilerinin dünya görüşlerinin mahalleye bakışlarını nasıl etkilediği irdelenmiştir. Soru katılımcılara, “Gazi Mahallesi’nin genel olarak bilinen **politik, muhalif, tepkisel** yapısının, sizin dünya görüşünüzle uyumlu olduğunu düşünüyor musunuz?” şeklinde açıklama yapılarak sorulmuştur. Soruyu yanıtlayan 44 katılımcıdan 13’ü “Evet”, 31’i de “Hayır” şeklinde cevap vermiştir.

Dünya görüşünüzün hizmet verdiğiniz kitle ile uyumlu olduğunu düşünüyor musunuz?			
Evet		Hayır	
Gazi Mahallesi’nde ikamet eden	Gazi Mahallesi’nde ikamet etmeyen	Gazi Mahallesi’nde ikamet eden	Gazi Mahallesi’nde ikamet etmeyen
11	2	9	22
13		31	

Tablo 17: S5’e Verilen Yanıtlar

Görüldüğü gibi politik görüş olarak kendisini hizmet verdiği kitleye yakın bulan kamu görevlilerinin oranı oldukça düşüktür (%29,5). Bu oran, Gazi Mahallesi’nde ikamet eden kamu görevlilerinde belirgin şekilde yükselmekle beraber yarıyı biraz geçebilmektedir (%55). Diğer taraftan soruya “Evet” cevabı veren 13 kişiden sadece 2 tanesi Gazi Mahallesi’nde hiç yaşamamıştır. Yani dünya görüşünün mahallelilerle uyumlu olduğunu hisseden kamu görevlilerinin neredeyse tamamı (%84,6) mahallede ikamet etmektedir.

Soruya “Evet” cevabı verenler mesleki açıdan incelendiğinde, 13 kişinin 2’si muhtar, 8’i öğretmen, 3’ü de sağlıkçıdır. Dünya görüşü hakkında bilgi veren 10 öğretmenden 9’u mahallenin bilinen kimliğiyle benzer görüşlere sahip olduğunu bildirmiştir. Cevap vermeyen 1 öğretmen ve aksi yönde fikir bildiren 1 öğretmen İmam-Hatip idarecisidir. Beklenenin aksine diğer bir İmam-Hatip idarecisi, “tepki verme şekillerini beğenmiyorum ama tepki verdikleri şeylere katılıyorum” diyerek dünya görüşünü mahallelilerle aynı güzergahta konumlandırmıştır. Yani imam hatip öğretmenleri dışarıda bırakıldığında görüşülen tüm öğretmenler, politik görüş olarak kendilerini

mahalleye yakın konumlandırmaktadır. Tüm bu rakamlar, öğretmenlerin mahalleyi tercih etmesinde politik sebeplerin etkili olduğunu işaret etmektedir¹³⁵.

Çalışma açısından önemli başka bir veri de şu şekildedir: Dünya görüşü hakkında bilgi veren 13 belediye görevlisi, 9 polis, 2 güvenlik görevlisi ve 2 temizlik görevlisinin tamamı kendilerini mahallenin bilinen muhalif politik kimliği ile zıt kutupta konumlandırmıştır. Görüşülen 6 güvenlik görevlisinin sadece ikisinin soruya cevap vermesi bir diğer ilginç detaydır.

Dünya görüşü açısından meslekler arasında oluşan keskin eğilimlerin görülmediği tek meslek grubu sağlık çalışanlarıdır. Soruya cevap veren 6 sağlık çalışanının 3'ü evet 3'ü de hayır şeklinde cevap vermiştir.

Dünya görüşünün mahalle ile uyumlu olduğunu beyan eden kamu görevlilerinin bu bölümdeki sorulara verdiği yanıtlar detaylı olarak incelendiğinde, genel olarak Gazi Mahallesi hakkında olumlu kanaat beyan ettikleri görülmüştür¹³⁶.

Soruya cevap verenlerin önemli bir kısmının olaya mezhepsel açıdan yaklaştığını belirtmek gerekmektedir. Bu görüşlerden bazıları şunlardır:

“Evet. Zaten gelirken de burada Kürt Alevilerin olduğunu biliyordum. Tercih sebeplerimden biri buydu.” (*Hemş. 4*).

“Evet. Buraya gelmeden önce (bir Zaza Alevi'si olarak) onları anlayabileceğini düşünüyordum ama geldikten sonra da hiç öyle olmadığını fark ettim.” (*Öğr. 7*).

“ Hayır. Gazi Mahallesinde Alevi yoğunluğu diğer ilçelere göre gözle görülür ölçüde fazla. Birkaç tane cemevi var...” “Ben geleneksel muhafazakâr bir Türk olarak mahalle kimliğiyle uyuşmuyorum. Ama bölgeye geldikten sonra şu değişti. Artık, şiddete bulaşmadıkları sürece, o bölgeden rahatsız olmuyorum. Farklılıkların zenginlik olduğunu anladım. İstedikleri kadar farklı hatta uyumsuz olabilirler.” (*Pol. 13*).

¹³⁵ Burada belirtilmesi gereken başka bir detay da ikamet bilgisi veren 9 öğretmenin tamamının Gazi Mahallesinde yaşamış veya yaşıyor olmasıdır. Bu konuda bilgi vermeyen iki öğretmen de İmam-Hatip idarecisidir.

¹³⁶ 13 kişiden mahalleye isteyerek gelmeyen 2, mahalleye gelmeden önce mahalle hakkında olumsuz kanaatleri olan 4, mahallede mutsuz olan ve kalmak istemeyen 3 katılımcı vardır. Mahalle hakkındaki fikirleri yorumlayabileceğimiz bu cevaplarda olumlu görüşlerin oranı %78'dir. Ancak tüm bu olumlu görüşlere rağmen 13 katılımcıdan 9'u göreve başladığında tedirginlik yaşamıştır.

Bazı katılımcılar da siyasal görüş açısından bariz bir fark olmasa da şiddet eylemlerine bakış noktasında net şeklide ayrıldıklarını belirtmişlerdir. Örneğin:

“Gazi Mahallesinin genel yapısı için konuşursak... Muhafazakâr biriyim ama özgürlük, eşitlik, adalet, liyakat gibi konulara yapılan vurguyu ben de benimsiyorum. Tabi aşırı tepki verme şekilleri beni rahatsız ediyor. Yani tepki verdikleri şeylere çok itirazım yok ama tepki verme şekillerini beğenmiyorum.” (Öğr. 10).

Soruya cevap veren sosyal yardım görevlileri, mahallelilerin yardım alabilmek adına muhalif siyasi görüşlerini saklama yoluna gittiklerini belirtmişlerdir. Buna ek olarak şunları söylemişlerdir:

“Yardım başvurusu yapanların siyasi kimliği çok belli olmuyor. Ama ideolojileri bizden farklı. Kiminin evinde Che Guevara resmi, kiminde Selo'nun resmi var. Kiminin evinde de Recep Tayyip Erdoğan var. Kiminde Hz Ali var. Buralardan görüşlerini anlayabiliyoruz.” (SYG).

“Uyuşmuyoruz. Ama bu inanç noktasında, ahlaken. Ama hizmet noktasında halka hizmet Hakk'a hizmettir diye düşünüyorum.” (SYM).

Beraber çalıştığınız meslektaşlarınızın mahalle sakinlerine bakışı nasıl?

Soruya verilen cevapların büyük bir kısmının oldukça muallak başladığı görülmüş, ancak takipli sorularla çoğunluğun görüşüne dair daha net bilgiler elde edilebilmiştir. Soruya verilen niteliksel cevaplar içeriğine göre, “ (Arkadaşlarımın mahalle sakinlerine yönelik fikirleri) a) Çoğunlukla olumlu, b) Çoğunlukla olumsuz” şeklinde kodlanmıştır.

Soruyu yanıtlayan 41 katılımcıdan 27'si çoğunlukla olumlu, 14'ü de çoğunlukla olumsuz şeklinde cevap vermiştir. Çoğunlukla olumsuz şeklinde cevap veren 14 kişinin 7'si belediye görevlisi, 7'si de polistir. Yani **belediye görevlileri ve polis dışındaki tüm katılımcılar arkadaşlarının bölgeye yönelik tavırlarını olumlu olarak değerlendirmiştir**. Çalışmanın devam eden kısmında da polis ve belediye çalışanlarının mahallelilere yönelik algısının çoğunlukla olumsuz olduğunu destekleyen veriler elde edilmiştir.

Beraber çalıştığınız meslektaşlarınızın mahalle sakinlerine bakışı nasıl?	
Çoğunlukla olumlu	Çoğunlukla olumsuz
27	14

Tablo 18: S6'ya Verilen Yanıtlar

Kamu görevlileri, meslektaşlarının mahalleyle ilgili düşüncelerini pek çok farklı boyuttan ele almış ve çalışmaya oldukça zengin bir içerik sunmuşlardır. Katılımcılardan sıklıkla “Gazi Mahallesi’ne yeni gelen kamu görevlilerinin önyargılı ve tedirgin şekilde işe başladıkları ancak tanıyınca çoğunun mahalleyi benimsediği” şeklinde cevaplar alınmıştır. Böylelikle, çalışmanın başında soruları hazırlarken kullanılan varsayımın tutarlılığı da ortaya konulmuştur. Bu tarz cevaplar karşısında mahalleyi benimsemeyen azınlığın tepkileri sorulmuş, mahalleye yönelik önyargısını kıramayan (az sayıdaki) kamu görevlilerinin durumu anlaşılmaya çalışılmıştır.

Gazi Mahallesi’nde göreve yeni başlayan kamu görevlilerinin yaşadıkları tedirginliği anlatan kamu görevlilerinden bazıları şunları söylemiştir:

“İlk geldiklerinde tedirginlik yaşadıklarını düşünüyorum.” (*Güv. 2.*).

“Genelde herkes tedirgin başlıyor ama yaşadıkça sorun olmadığını görüyorlar.” (*Tem. Kon. Mem.*).

“Dışarıdan gelen arkadaşlar sadece medya ile bilgilenmişse kaygılı geliyorlar. Ama gelen herkes “Buraya kaygılı gelmiştim ama burası çok güzel, buradaki öğrenciler çok güzel” diyorlar. Az sayıda öğretmen önyargılarını sürdürüyor. Ama çoğunluk benimsiyor...Ben buraya ortaokulda geldim ve gelirken çok ciddi kaygı ve korkularım vardı. Dolayısıyla yeni gelenlerin böyle korku ve kaygıları oluyor” (*Öğr. 8.*).

“Yeni başlayanlar çekiniyor. Özellikle bayanlar bölge gelirken çekiniyor. Ancak televizyonlarda gördüğü ile edindikleri önyargılar bölge girince yıkılıyor.” (*SYG.*).

“Çalışanların yüzde doksanı muhafazakâr. Sadece yeni başlayanlar tedirginlik yaşıyor. Gelince bölge insanına nasıl muamele etmesi gerektiğini onlar da anlıyor ve rahatlıyor.” (SYM).¹³⁷

“...Ekranlarda hep bomba, patlıyor hep önünüz kesiliyor, hep bir siyasi atmosfer var gibi yansıtılıyor. Ama bizi rahatsız eden bir şey yok aslında. Herkes gelirken o tedirginlikle geliyor. Ama onu görmeyince rahatlıyor.” (Hemş. 1).

“Bölgeye yeni gelen personeller dışarıdan duyduklarıyla tedirgin oluyorlardı. Mesela Malatya’dan yeni bir doktor geldi. Anne-baba öğretmen, kendi cildiyeci. Geldiğinde aşırı tedirgindi ve korkuyordu. Anne-babası da aynı şekilde. Beni çağırdılar. “Kızımız buraya geldi. Biz de çok üzgünüz, kızımız da çok korkuyor. Burası toplumsal olayların çok yaşandığı “kırmızı” bir bölge diye geçiyor. Biz istifa etmesini istiyoruz. Siz ne düşünürsünüz?” diye bana sordular. Ben de “Boşuna kaygılanıyorsunuz. Burada o derece şeyler yaşanmıyor. Evet bazı olaylar yaşandı ama bunlar mahalleden kaynaklı olmadı. Kızınızla alakalı bir durum asla yok. Siz görevinize devam edin, gözlemleyin. Kızınız bir sorun yaşarsa kimse size engel olmaz” dedim. Anne-baba bana güvendi ve göreve devam etti. Sonrasında da ayrılmak istemedi. Pek çok hekim rotasyon için bölgeye gelmeden önce beni arardı. Gelirken gelmek istemiyorlardı, geldikten, bölgeyi tanıdıktan sonra da ayrılmak istemiyorlardı. Genel olarak ön yargıyla geliyorlar. Gelince de sevip yargılarını değiştiriyorlardı.” (Hemş. 4).

Yine kamu görevlilerinin mahalleye önyargılı şekilde geldikleri üzerinde duran bazı katılımcılar şunları söylemiştir:

“...Bu okulda her görüşten insan var. Velilerimizden siyasal anlamda dik, öne çıkan kişiler var. Burayı bilmeyen öğretmen arkadaşlar doğal olarak Gazi Mahallesi’ne karşı olumsuz bir bakış açısı geliştirebiliyorlar. Reklam kötü olunca bakış açısı da farklı oluyor. Ön yargıyla geliyorlar. Aslında Gazi Mahallesi’ndeki insanlar sıcak kanlıdır. Kendine çekerler.” (Öğr. 3).

“Buraya bilinçli gelenler fazla sıkıntı yaşamıyor. Ama ön yargılı gelenler, bilinçsiz gelenler daha farklı başlıyor. Bazıları anlatıyor “Biz buraya son tercih olarak geldik. İnsanlar tavsiye etmiyor, öcü gibi gösteriyor. Burada teröristler yaşıyor, kesiyor, biçiyor diyorlar.” Ancak buraya gelip burada kendi gibi

¹³⁷ Burada aynı birimde çalışan ve aynı konuya vurgu yapan iki kamu görevlisinden birinin değişen fikirlere diğerinin de sadece değişen tavırlara vurgu yapması dikkatimizi çekmiştir.

insanlar yaşadığını görünce düşünceleri değişiyor. Gelip iyi ki buraya gelmişiz deyip yıllarca görev yapanların haddi hesabı yok.” (Öğr. 1).

“Zaten bölgeyi bilmeden gelen çok durmuyor. İlk fırsatta buradan kaçıyor.” (Öğr. 5).

Görüldüğü gibi katılımcılar Gazi Mahallesi’ne gelen meslektaşlarının çoğunun, kısa süre içerisinde, mahalle hakkındaki ön yargılarını kırdığından bahsetmektedir. Önyargılarını kıramayanlar da ya ilk fırsatta mahalleden ayrılmakta ya da olumsuz tutumunu görevine yansıtmaktadır. Bu olumsuz tutuma değinen bazı kamu görevlileri şunları söylemiştir:

“Bazen milli duyguları yüksek olan personellerden oluşan bir ekip yardım ziyaretine gittiğinde rahatsız olduğu simgeler görünce yardım yapmak istemeyebiliyor. Bu bizim verdiğimiz hizmeti etkiliyor. Teröriste yardım etmek istemiyorlar.” (Sosylg.).

“İlk geldiğimde bu oran (ön yargılı öğretmenler) oldukça düşüktü, ancak okulun sistemi oturdukça ve her kesimden talep görmeye başladıkça bu oran dengelendi. Okulun ilk zamanlarında önyargılar burayı tercih etmiyordu. Okul adı duyuldukça bölgeye gelme konusunda cesaret göstermeye başladılar.” (Öğr. 7).

“(Ön yargılı öğretmenler) Öğrenci ile bağ kuramıyor. Bir öğretmen için çok önemlidir öğrencisi ile bağ kurmak... Sorunlu davranan bir çocuk aslında yardım çığlığı atıyor. Sen onu sadece yaramazlık olarak algılasan hem çocuğa yardımcı olamazsın hem de sorunu büyütürsün. Önyargılı öğretmen sorunu çocuklardan önce büyütüyor. Başka bir yerde benzer bir durumla karşılaşınca neden böyle yapıyorsun deyip geçeceği durumlarda, “Sen buranın insanısın, bundan dolayı böyle yapıyorsun. Dolayısıyla benim sana kesinlikle bir hoş görün olamaz.” şeklinde yaklaşım gösteriyorlar. Böylelikle karşılıklı düşmanlaşma oluyor. Buranın çocuğu zaten düşmanla kavga etme psikolojisine alışkın. Bu yaklaşımla olmayacak yerden sorun çıkabiliyor.” (Öğr. 7).

Bazı kamu görevlilerinin menfi politik amaçlarla mahalleye geldiğine değinen bir öğretmen aşağıdaki ifadeleri kullanmıştır:

“Ben muhalif kimliğimden dolayı dışarıdan gelen biri olarak yaşayacağım uyum sürecini kolay atlattım. Ama muhalif kimlikte olmayan veya Alevi kimliğiyle ilk defa tanışan kişiler o süreci zor ve uzun sürede atlattılar. Ufak tefek sorunlar dışında dışarıdan gelenlere karşı olumsuz bir tavır gösterme veya çalışma hayatınız zorlaştırma anlamında bir olay duymadım.” (Öğr. 11).

“Burada mahalleye geliş amacı önem kazanıyor. Siz bu mahalleye gelirken kendi ideolojinizi buradaki insanlara empoze etmeye çalışırsanız ve tek doğrunun bu olduğunu iddia ederseniz, insanların tarihsel süreçte yaşamış oldukları travmaları tetiklersiniz. Devletin size yaklaşımı hep doğrudu, ben de sizi Sünnileştirmek için çaba serf edeceğim dersiniz tepki alırsınız. Ama bu normal bir tepkidir. Şiddet değil. Hatta başka bölgelerde tersi bir çabanın göreceği tepkiden çok daha yumuşak olur diyebilirim.” (Öğr. 11).

“Az da olsa (ön yargılarını sürdüren öğretmenler) oldu. Ön yargılarını ideolojik bir tercih olarak sürdürmeye çalışan kişiler mahalleyi istedikleri gibi şekillendiremeyeceklerini anlayınca mahallede kalmıyorlar. Tayin isteyip gidiyorlar.” “Burada MHP’li veya muhafazakâr bir öğretmen rahatlıkla görev yapabilir. Saygı da görür. Ama fikirlerini empoze etmeye çalışırsa sıkıntı çıkar. Bu kişiler başarılı olamayacaklarını anlayınca gidiyorlar. Karşısındaki insana saygı gösteren ve karşılığında saygı bekleyen kişiler burada bir sorun yaşamıyor.” (Öğr. 11).

“Bir örnekle anlatayım: Bir din kültürü öğretmeni müfredatta 3 süre ezberlenmesi gerekirken sene başında öğrencilerin eline 50-60 sürelik bir liste vermiş. Ezberlemeyeni sınıfta bırakacağını söyleyerek tehdit etmiş. Bu yaklaşım mahalleliler tarafından tepkiyle karşılandı. Okul idaresine hassasiyetler hatırlatıldı. Sağda solda, köşe başlarında, kahvehanelerde memnuniyetsizlik dile getirilmeye başlandı. Tepkilerin dışı vurumu sürecinde öğretmen tayin isteyerek bölgeden ayrıldı. Bu Alevi-Sünni sorunu değil. Bir Sünni olarak böyle bir dayatmaya ben de karşı çıkardım. Bu temel bir öğretmenlik sorunu.” (Öğr. 11).

Bazı katılımcılar Gazi Mahallesi’ne yönelik olumsuz bakışı, daha ziyade, dış kadrodaki meslektaşlarından gördüklerini belirtmişlerdir:

“İste istemez ilk başta ön yargı oluyor. Mesela atama dönemlerinde okulu arayan öğretmenler ilk başta “Gazi Mahallesi söylendiği gibi bir yer mi?” diye soruyorlar. Kötü reklamı var. Biz de yaşadıklarımızı anlatıyoruz. Söylenen gibi bir yer olmadığını anlatıyoruz. Ancak bunlar 15 Temmuz sonrası ortaya çıkan normalleşmeden kaynaklanmış olabilir. Belki 15 Temmuz’dan önce gelseydik farklı şeylerle karşılaşacaktık bunu bilemeyiz.” (Öğr. 10).

“Sınav görevi gibi görevler için bölge dışındaki okullara gittiğimde oradaki öğretmenler Gazi’den geldiğimi duyunca şaşırıp farklı bir bakış açısı sergiliyorlar.” (Öğr. 1).

“Bu (ön yargılı bakış) genelde Gazi dışına çıktığımda hissediliyor. Gazi’de çalışıyorum deyince hemen “Orası nasıl?” diye tepki alıyorum. Ben de “ben de

başta çekindim ama sıradan herhangi bir yer gibi” diyorum. Ancak (ön yargılı bakış) gündelik hayatta kesinlikle hissedilmiyor.” (Öğr. 2).

“Bundan 10 sene önce o taraftan (Cebeci’den) buraya gelmekte (gelmek isteyen personel bulmakta) güçlük çekilirdi. “Gazi Mahallesi’ne gideceğiz, acaba orası nasıl? Şiddet eylemleri olan yerler, tehlikeli midir? Siz orada nasıl duruyorsunuz? Orada yaşayabilir miyiz? Tehlikede miyiz? Can güvenliğimiz var mı?” gibi sorulara muhatap oluyorduk. Biz de anlatıyorduk. Ben yıllardır buradayım ve can güvenliğinize dair bir sıkıntı yok. Burada insanların siyasi görüşleri vardır ama bunu kimseye empoze etmemişlerdir. Eğitim anlamında bilgili, araştıran, okuyan kişiler çoktur. Bunun yanında insanları kullanan, olumsuzluğa çekmeye çalışan insanlar da vardır. Her bölgede olduğu gibi. Ama burada geçmişte yaşanan olaylardan kaynaklı reklamı kötü olmuş.” (Öğr. 3).

“İnsanlar mutlu olduğu yerde yaşamak ister. Milli eğitimde ben (Gazi Mahallesi’nden) bu okulu istiyorum dediğimde (garipseyerek) “neden o okul?” diye soruyorlar.” (Öğr. 3).

Kimi katılımcılar da beraber çalıştıkları bazı öğretmenlerin mahallenin politik kimliğini ileri derecede benimsediklerini, bu durumun öğretmenler arası ilişkileri ve öğretmen öğrenci ilişkilerini kötü etkilediğini vurgulamışlardır. Özellikle Gazi Mahallesi’nde çalışan Kürt ve Alevi öğretmenlerin mahalleyi tercih etmelerinde bir sendikanın aktif rol üstlenmesi ilgi çeken bir durumdur. Mahalledeki marjinal kimlik dağılımının uzantısının öğretmenler üzerinde de görüldüğünü belirten bazı katılımcılar şunları söylemişlerdir:

“Genelde (buradaki öğretmenler) benim gibiler. Aykırı insanla çalışmadım. Genelde bölgeyi tanıyan geliyor. Bu noktada Aslangazi okulu ayrışıyor. Beni arıyorlar, bizim siyasetten, sendikadan öğretmenler var mı orada diye soruyorlar. Dolayısıyla burada benim gibi düşünenler toplanıyor. Ancak bölgedeki okullarda bu siyasi görüşe sahip hocaların oranı fazla.” (Öğr. 4).

“Kadro olarak bölgeyi bilen insanlar çalışıyor genelde. %10 civarı öğretmen farklı görüşe sahiptir. Onlar da işini yapar. Onlar da severek çalışıyorlar.” (Öğr. 5).

“Burayı tercih etmemin nedeni burada kendime ait bir şeyler bulmam. Buraya dışarıdan gelen çok durmuyor ve öğretmenlerin çoğunluğu azınlıktır. Ya Kürt’tür ya da Alevi’dir. Kendini burada rahat hissediyorlar.” (Öğr. 8).

“...Belki bunu öğrenciye yansıtmıyor ama Alevi-Sünni olması, Kürt veya Türk olması olaylara bakışını etkiliyor. Herkes birbiriyle samimi görünür ama çeşitli gruplaşmalar var. Mesela Kürtler, Türkler kendi aralarında ayrışıyorlar. Hatta

sendika etkisiyle bir dönem Kürtler bile kendi arasında gruplaştı. Bizde PKK sempatzanı öğretmen çok fazla.” (Tmz. 2).

Katılımcılardan birisi, meslektaşlarının mahalleye bakışını özetledikten sonra öğretmen öğrenci ilişkisine yönelik ilginç bir tespitle devam etmiştir:

“Mecburiyetten, bölgeye karşı önyargıları olduğu halde, zorunluluktan bu bölgeye gelenler olduğu gibi, bu bölgeyi bilip, isteyerek buraya gelenler de var. Önyargılı gelip daha sonra bölgeye alışanlar olduğu gibi, bölgeye uyum sağlayamayanlar ve bu noktada sorun yaşayanlar da var. Ancak bölgeyi bilip sahiplenerek gelen, hiçbir zorluk yaşamayan hatta sonradan öğrencilerle birlik ve dirlik içinde yaşayanlar da var. Bu noktada sorun yaşayanlar da var. İdare öğretmenlerin öğrencilerle aile gibi olmasını destekliyor. Ancak aynı görüşte olan öğretmen ve öğrencilerin arasında ortaya çıkan çok sağlam bağ objektif bir okul yönetiminde eleştirilere sebep olabiliyor.” (Öğr. 7).

Diğer taraftan belediye çalışanları ve polisler olaya daha farklı şekilde yaklaşmakta, güvenlik sorunu yaşamalarının getirdiği mesafeli bakışı sıklıkla dile getirmektedirler. Diğer kamu görevlilerinin belirttiği “mahalleye gelince ön yargıların dağılması” tavrı, bu meslek gruplarında daha az hissedilmektedir. Örneğin zabıta, mahalleye girerken fiziki saldırı kaygısı yaşadıklarını şöyle belirtmişlerdir:

“Onlar da (meslektaşlarım) benim gibi. Kimi arkadaş bölgeyi sakıncasız görüyor. Ama çoğu arkadaş tedirgin oluyor. Güvenliğe daha fazla önem veriyorlar. Diğer mahallelerde olduğu kadar rahat değiller.” (Zab. 4).

“Herkes bölgeye giderken tedirgin oluyor. Bir olayla karşılaşınca burada fazla direnmemek lazım, hemen dönelim diyorlar. Diğer bölgelerde böyle değil.” (Zab. 3).

Yine Gazi Mahallesi’nin sokak temizliğinden sorumlu bir katılımcı OHAL öncesinde iş araçlarına yönelik saldırı kaygısı yaşadıklarını belirterek şunları söylemiştir:

“15 Temmuz'a kadar altımda çalışan pek çok arkadaş bölgeye giderken tereddüt yaşıyordu.” (Tem. İşl. Ş.).

Bu tedirginlikleri aşmak adına Gazi Mahallesi’nin sokaklarını temizlerken, çöplerini toplarken, mahalle insanını çalıştırma gibi bir politika geliştirdiklerini, böylelikle hem tedirginlik sorununu aştıklarını hem de saldırıları engellediklerini belirtmiştir. Ancak bu politika da farklı bir sorunun peyda olmasına sebebiyet vermiştir:

“Bugüne kadar orada ne çöpçü ne temizlikçi personeller sorun yaşamadı. Çünkü orada çalışan görevlileri ve ilk derece yöneticileri o bölgenin insanından seçtik. Başka bölgelerden personel olsaydı sorun yaşayabilirdi.” “Aslında biz sadece orali personele çalıştırarak bir anlamda hata ettik. Marjinal saiklerle hareket eden bir üniversite mezunu arkadaş organizesinde Gazi’de çalışan işçiler grev yaptı. Bir geldik gece vardiyası (sadece o vardiya) kapıları kilitlemiş, çalışmıyorlar. Bu eylem illegal örgüt tarafından destek gördü. Sonra o işçileri işten çıkartmak zorunda kaldık. Daha sonra o üniversite mezunu arkadaş da tutuklandı. O dönem sendika olmadığından grev suç sayılıyordu. Şu an herkes hizmet-iş veya belediye-iş sendikası.” *(Tem. İşl. Ş.)*.

Polisler meslektaşlarının mahalleye bakışını anlatırken daha sert ifadeler kullanmaktadırlar. Ancak bu fikirlerin polislerin mahalle içinde muhatap olduğu az sayıdaki siyasi ve kriminal kişi ile alakalı olduğunu belirtmekte fayda vardır. Bu görüşlerden bazıları aşağıdaki gibidir:

“Biz polis olarak vatan millet sevgisi fazla insanlar oluyoruz. Haliyle oradaki insanlar yardım yataklık yaptığı için veya sessiz kaldıkları için terör destekçisi gibi değerlendiriliyor. Ama biz vatandaşla direk temas kurmadığımız için vatandaşla oturup çay kahve içemediğimiz için vatandaş hakkında çok bilgi sahibi olma durumumuz olmuyor.” *(Pol. 7)*.

“Değişiyor. Biz bu adamlara terörist gözüyle bakıyoruz. MLKP ve DHKPC’li olanları yakalayınca, en basitinden örgüt propagandasından işlem yapıyoruz. Yani devlet de bunları terörist olarak görüyor. Ama bu mahallenin geneli ile alakalı bir durum değil. Aslında bu mahalle Cumhuriyet Mahallesi ile birlikte ilçenin en iyi mahallesi. Dışarıdan gelip ortalığı karıştıran insanların dışında mahallenin polisle olan ilişkileri de gayet iyi...Biz de işçi sınıfı çocuklarıyız. Bu tarz insanlarla daha rahat anlaşabiliyoruz. Elit yerlerde insanların kaprisleri ile uğraşmak çok daha zor.” *(Pol. 2)*.

“Biz o günkü düşüncelerimizle (1993-97) Gazi Mahallesi’ndeki malum kitleyi suçlu görürdük, haksız görürdük. Çoğunlukla da öyleydi. Ama sıradan vatandaşla kimsenin bir sorunu yoktu.” *(Pol. 8)*.

“Mahalleden korkuyorlar. Çoğuna gir desen girmez... Mahalle öyle bir yer ki, en basit olaydan bile yangın çıkabiliyor. Mesela seçim var. Sırf biz buradayız diyebilmek için lastikleri yakıp caddeden aşağı yuvarlıyorlar. Bir bakıyorsun üzerine yanarak gelen bir lastik var. Sürekli molotof var. Aracın içindeyken molotof yedim bir kere. Neredeyse yanıyordum. Gazi Mahallesi’nde pek çok olaya müdahale ettim ve orada yaşadıklarımız mahalleyi öcüleştirmemize sebebiyet verdi.” *(Pol. 13)*.

“2015 yılında alakasız bir vatandaş heves etmiş, cüzdanına polis rozeti takmış. AKBİL basarken örgücüler görmüş adamı. Polis zannedip öldürmüşler. Mermerciymiş. Sahte polis rozeti ile gezdi diye öldürülmüş. Bu olayı duyan polislerin ne hissedeceğini az çok tahmin edebilirsiniz.” (Pol. 2).

“(Meslektaşlarım mahalleyi) oldukça politik, en ufak bir şeyde hemen harekete geçebilen bir kitle olarak değerlendiriliyorlardı. Alevi kimliği çok dikkatlerini çekiyordu. Bu durumlar arkadaşlarımızın tavır ve davranışlarını etkiliyordu. Biz en çok bununla mücadele ediyorduk aslında. Mesela bir vatandaş göz altına alındığında Gazi’li olduğu için farklı muamele görebiliyordu.” (Pol. 6).

“Zaten biz o bölgenin nasıl bir yer olduğunu biliyorduk. Bu çalışmaya sebep olan da ben ve personelim başta olmak üzere bölge hakkındaki olumuz kanaatlerimizdi. Temel sorun bölgeye 24 saat güvenlik hizmeti verilememesiydi. Her iki taraftaki olumsuz algıları kurmak için vatandaşlara yönelik pozitif düşüncelerle (bir TDP projesi kapsamında) girdik mahalleye.” (Pol. 14).

Bazı polisler de mahalle insanına bakışta rütbenin, eğitimin, kimliğin, mahalle insanıyla zaman geçirmenin, tecrübenin olumsuz bakışı yumuşattığı üzerinde durmuşlardır:

“Bu ön yargılar amir kısmında çok olmuyordu ama memurlarda sık karşılaşıyorduk. Biz bu ön yargıları engelleyemiyorduk tabi. Ama bunun fiili boyuta ulaşmasını engellemek bizim görevimizdi.” (Pol. 6).

“Örgütçülere düşman gözüyle bakılırdı. İnsan gözüyle bile bakılmazdı. Özellikle eğitim seviyesi düşük olanlar empati yapamıyorlardı. Hele polise yönelik saldırılar artınca bu fikirler iyice derinleşti.” (Pol. 8).

“...benim Alevi bir memurum vardı ve bölgeye negatif bakmıyordu. DHKP-C bir polis öldürünce o da kınıyordu tabi. Ama normal zamanlarda biz öcüleştirebiliyorken o daha bütünleşik bakabiliyordu...” (Pol. 13)

“Şunu bilemek gerekiyor. Mahalleyi görüp tanıyan polisler dışarıdan fikir sahibi olanlara göre çok daha farklı (pozitif) düşünüyor.” (Pol. 9).

“Biz mahalle polisi olarak mahalleliye daha iyi davranıyoruz. Sokak polisi olduğumuzdan mahalleyi biliyoruz. Ancak dış kadrodan polisler geldiğinde onların vatandaşa tavrı daha sert oluyor. Neden sert davranıyorsun diye sorduğumuzda "Bunlar polise kurşun sıkıyor" diye cevap veriyorlar. Kurşun sıkın bu mu? Gördün mü bunun kurşun sıkıldığını? diye soruyoruz. Hayır diyor. Kanunlar şüpheden sanık yararlanır der. Vatandaşa bu şekilde davranmak lazım. Ancak Gazi Mahallesi'nde orman kanunları geçerli.” (Pol. 10).

“Eski memurlarla yeni memurların mahalleliye bakışı çok farklı. Eski memurlar herkesin farkını biliyorlar. Herkese ona göre davranıyorlar. Ancak yeni memurlar herkesi tek tip görüyor. Kafasında marjinal, anarşist ve saldırgan bir kalıp var ve herkesi o kalıp içinde değerlendiriyorlar. Oysa herkesin farklı bir yapısı var. Örneğin PKK'lıyı davrandığın gibi DHKPC'liye davranamazsın.” (Pol. 10).

Tüm bu görüşlerin yanında meslektaşlarının ne düşüncede olursa olsun görevini layıkıyla ve aksatmadan yaptığını belirterek profesyonel yaklaşımlarına vurgu yapan katılımcılar oldukça fazladır. Bu görüşlerden bazıları şu şekildedir:

“(Bu birimde çalışanlardan) En gençleri bendim. Buradaki görev arkadaşlarım daha eskileri biliyorlar. Ama onlar duvarları benden daha fazla yıkmışlardır.” (Tek. 1).

“Mahalleyi bildiklerinden tedirgin olmuyorlar. Bölge insanına karşı bakış açıları belki farklı olabilir. Ama bunu yansıtmıyorlar. Ancak iletişimde yaşadıkları sorunları yansıttıkları oluyor. Bazen yardım yaptığımız kişilerin çocuğu terör örgütü üyesi bile çıkabiliyor. Ama biz bunu işimize yansıtmıyoruz.” (Sosylg.).

“Biz bir ayırım yapmadan herkese hizmet veriyoruz. Bazen benim görüşüme ters şeyler olsa da o hastayı ve beni bağlamaz. Hepimizin görüşü aynıdır.” (Hemş. 2).

“...Ancak ön yargısı sebebiyle bölgede hizmetinde aksama gösteren kimseyi görmedim. Ön yargılı gelseler de görevlerini hakkıyla yapıyorlardı.” (Hemş. 4).

“Ben o konuda normal karakol polislerinden daha şanslı olduğumu düşünüyorum. Çevremdeki meslektaşlarım bölge gerçeklerini bilerek empati yapma yeteneğine sahip kişilerdi. İnsanların içinde bulunduğu şartlarla olgunlaştığını, başka yerde yaşasalar bu insanların bambaşka insanlar olabileceklerini bilerek hareket ediyorlardı. İnsanlara oldukça profesyonelce yaklaşıyorlardı.” (Pol. 9).

Gazi Mahallesi'nde kalmak istiyor musunuz? Burada mutlu musunuz? Neden?

Soruyu yanıtlayan 45 katılımcıdan 31'i “Evet burada mutluyum ve ayrılmak istemiyorum”, 14'ü de “Hayır, burada mutsuzum ve ayrılmak istiyorum” şeklinde cevap vermiştir. Evet cevabı veren 31 kişiden 17'si Gazi Mahallesi'nde yaşayan/yaşamış kamu görevlilerden oluşmaktadır. Sosyo-ekonomik olarak üst-orta sınıf ailelerden geldiğini tespit ettiğimiz üç kamu görevlisinin de bu soruya hayır

şeklinde cevap vermesi, çalışmada dikkat çeken detaylardan biridir. Gazi Mahallesi'nde ikamet edip soruya hayır şeklinde cevap veren 3 katılımcı da öğretmendir ve mahalleye atamadan sonra taşınmışlardır. Nispeten kısa süredir mahallede ikamet eden (3/7 yıl) diğer iki kamu görevlisinin aksine 15 yıldır mahallede oturan ve 17 yıldır mahallede çalışan bir katılımcı, çocuklarının daha iyi imkanlar altında büyümesini istediğini belirterek aslında mahallede mutlu olduğunu, ancak çocukları için ayrılmak istediğini belirtmiştir. Artan çeteleşme ve nispeten zayıf eğitim olanaklarının temel kaygısı olduğunu belirtmiştir.

Gazi Mahallesi'nde kalmak istiyor musunuz? Burada mutlu musunuz? Neden?			
Evet burada mutluyum ve ayrılmak istemiyorum		Hayır, burada mutsuzum ve ayrılmak istiyorum	
Gazi Mahallesi'nde ikamet eden	Gazi Mahallesi'nde ikamet etmeyen	Gazi Mahallesi'nde ikamet eden	Gazi Mahallesi'nde ikamet etmeyen
17	14	3	11
31		14	

Tablo 19: S7'ye Verilen Yanıtlar

Sayısal veriler incelendiğinde mahallede mutlu olan ve kalmak isteyen kamu görevlilerinin oranının oldukça yüksek (%68,8) olduğu görülmektedir. Ancak bu istatistikten çok daha kesin olan istatistik şudur: Atamadan önce de Gazi Mahallesi'nde ikamet eden, yani **mahalleli olarak değerlendirebileceğimiz katılımcıların tamamı soruya evet şeklinde cevap vermişlerdir**. Gazi Mahallesi'nde ikamet edenleri çıkarttığımızda bile mahallede kalmak isteyen kamu görevlilerinin sayısının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Soruya verilen evet cevapları çoğunlukla rahat çalışma koşulları veya mahalleye karşı duyulan duygusal bağlılıkla açıklanmaktadır. Özellikle sağlık çalışanlarının tamamı rahat çalışma koşulları ve mahalle insanının kendilerine duyduğu minnet duygusuna

vurgu yaparken bir tanesi hariç hepsi soruya evet cevabı vermiştir¹³⁸. Rahat çalışma koşullarından bahseden bazı kamu görevlileri şunları söylemiştir:

“Buradan emekli olurum. Akrabam 27 yıldır burada imamlık yapıyor. O da mutlu. Yoksa başka arkadaşlar da var. Burada görevimi engelleyecek beni zorlayacak bir şey yok.” (*İmam 1*).

“Mutluyum, emekliye kadar buradayım. Rahatım, saygı var, medyada gördüğümüz sağlık çalışanlarına şiddet burada yok.” (*Dokt. 2*).

Mahallenin tam merkezinde önemli bir okulun müdürü olan bir katılımcı, “Gazi Mahallesi benim cennetim (*Öğr. 5*).” şeklindeki ifadesiyle mahalleye olan yoğun sevgisini dile getirmiştir. Bu düşüncelerin, kendisi gibi duygusal sebeplerle mahalleye bağlanan kamu görevlilerini temsil ettiğini söylemek mümkündür. Bu derece şiddetli olmasa da benzer ifadeleri kullanan kamu görevlileri olmuştur.

Duygusal şekilde verilen “Evet” cevaplarının başka bir şekli de kamu çalışanlarının empati hisleri neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bir sosyal yardım görevlisinin aşağıdaki ifadeleri buna bir örnektir:

“Gazi’de özellikle dere, baraj kısmındaki insanları gördüğünüz zaman mağduriyetleri görüyorsunuz. Kapısız penceresiz evlere girip onlara yardım ettiğinizde mutlu oluyorsunuz.” (*SYG*).

Diğer taraftan mahallede mutlu olan ve kalmak isteyen polislerin gerekçeleri, diğer meslek gruplarının gerekçelerine göre oldukça marjinal kalmaktadır. Mesleki heyecan ve zor çalışma koşullarının getirdiği sıkı arkadaşlık ortamı, bu gerekçelerin iki tanesidir. Yine milliyetçi duygularla teröre karşı yapılan mücadelenin verdiği tatmin duygusu diğer bir gerekçedir. Polislerin bu konudaki dikkat çeken açıklamaları şu şekildedir:

“(Gazi Mahallesi’nde) Çok mutluyum. Burası sıkıntılı bir yer. Ama sıkıntı sevmesem burada durmam. Buradaki teröristlerle uğraşmak bana zevk veriyor.” (*Pol. 2*).

¹³⁸ Soruya hayır cevabı veren tek sağlık çalışanı olan Doktor 1, tıpta uzmanlık sınavına hazırlanmakta ve mesleki idealleri doğrultusunda bölgeden ayrılmak istemektedir. Yani cevabının yerel dinamiklerle bir alakası yoktur.

“Biz de şartlar ağırsa arkadaşlık daha sıkı oluyor. Burada ortam çok güzel.” *(Pol. 3).*

“Biz toplumsal olaylara müdahale ekibi olduğumuz için müdahale etmekten zevk alırdık. Bu aslında itfaiyecinin yangın çıksın demesi gibi... Gazi’ye yazılınca “tamam müdahale var” deyip seviniyorduk.” *(Pol. 7) .*

“Polislik milliyetçi duygularla yapılıyor. Karşınızda kim var? İlegal terörist gruplar. Adi suçlar değil bunlar. Ayrıca terörün yoğun olduğu yer. Polisin motivasyonu milliyetçi duygulardır. Dolayısıyla burada daha bir motive şekilde çalışır polisler. Ama bir yönden de mahrumiyet bölgesidir. Bu da polis için dezavantajdır.” *(Pol. 7).*

Soruya hayır şeklinde cevap vermesine karşın, evet diyen meslektaşlarına benzer gerekçeler ortaya koyan bir polis şunları söylemiştir:

“Biz hiç isteyerek gitmezdik bölgeye. Ancak operasyonel, net bir hedefimiz varsa ekstra motivasyonla ve zevkle giderdik.” *(Pol. 8).*

Görüldüğü gibi bazı polisler mahallenin zor çalışma koşullarını kendilerine bir motivasyon kaynağı olarak görmekte ve bu motivasyon sayesinde zevkle çalışmaktadırlar. Terör polislerinin neredeyse tamamı (4/5) bu soruya evet cevabını vermiştir. Soruya evet cevabı veren sadece bir polis terör polisi değildir. O da zaten Gazi Mahallesi’ne özel bir proje kapsamında çalışan TDP amiridir.

Hayır cevabı verenlerin neredeyse tamamı zor çalışma koşullarına vurgu yapmışlardır. Bu koşulların tamamının mahalle dinamikleriyle ilgili olması da dikkat çekicidir:

“(Gazi Mahallesi’nde çalışmak) İstemiyorum, memnun değilim. Ferah çalışmak varken neden kendimi strese sokayım.” *(Zab. 3).*

“(Gazi Mahallesi’nde çalışmak) İstemem. Daha güvende ve risksiz bir yerde çalışmak isterim.” *(Zab. 4).*

“(Gazi Mahallesi’nde mutlu) Değilim. Burada öğrenci ve veli profili çok çok yorucu. Ben Urfa’da da çalıştım. Orada da maddi durumu kötü, eğitime değer vermeyen velilerle çalıştım. Ama burada durum daha kötü. O yüzden tayinimi istedim gidiyorum.” *(Öğr. 7).*

4.3.Mahallede Edinilen Kamu Hizmeti Tecrübesinin Detayları

Katılımcıların büyük bir kısmının vurguladığı ve mahallede geçirdiğimiz süre boyunca bizzat tecrübe ettiğimiz tablo, Gazi Mahallesi’nin politik kimliğinin yeni ve keskin bir dönüşüm içinde olduğudur. 2016’da gerçekleşen askeri darbe girişimi ve sonrasında

ilan edilen OHAL süreci Gazi Mahallesi'ndeki toplumsal hareketliliği baskılamış, politik dinamizmi çözülmeye uğratmıştır. Öyle ki OHAL öncesinde “Haftada 1-2 korsan gösteri olurdu” gibi cümlelerle ifade edilen ortam, “Son 3-4 yılda tek bir toplumsal olay dahi görmedim” gibi cümlelerle ifade edilen bir ortama dönüşmüştür. Bugün Gazi Mahallesi, birkaç ufak detay dışında, kent yoksullarının biriktiği diğer mahallelerden farklı bir görünüm arz etmemektedir.

Metropol alanlarında kalan son politik mekânlardan birinin, belki de son dönemlerine tanıklık etmiş olan kamu görevlilerinin düşüncelerini tarihe not düşmek bilimsel bir gerekliliktir. Bu sebeple Gazi Mahallesi'ne kamu hizmeti veren aktörelere hem mahallelileri hem de mahalleye verilen hizmetleri değerlendirmeleri istenmiştir. Araştırmanın merkezi konumda bulunan bu sorular kısa görüşmelerde bile sorulmuş ve oldukça zengin bir içerik elde edilmiştir. Hatta bu bölümdeki bazı kısımlar, bir sözlü tarih çalışmasını andırmaktadır. Tarihsel açıdan önemli görünen kesitler katılımcıların ağzından bir bütün halinde aktarılmıştır.

4.3.1. Kamu görevlilerinin Gazi Mahallesi toplumsallığına dair değerlendirmeleri

Kavramsal çerçevenin ikinci bölümünde kentsel politik mekânların oluşum güzergahı detaylı olarak tarif edilmiş, üçüncü bölümünde ise Gazi Mahallesi'nin bu güzergahı takip eden kentsel mekânlardan biri olduğu, tüm tarihsel süreç incelenerek ortaya konulmuştur. Gazi Mahallesi'nin mevcut yapısının bu literatürde nereye oturduğunu anlayabilmek adına katılımcılardan, hizmet verdikleri kitleyi değerlendirmeleri istenmiştir ve aşağıdaki soru sorulmuştur:

Gazi Mahallesi'nde hizmet verdiğiniz insanlar, kentin diğer bölgelerindeki insanlardan farklı mı? Varsa bu farklar nelerdir?

Böylelikle “Kentsel politik bir mekânda yaşayan Gazi Mahallesi sakinleri, kamu görevlilerinin gözünde ne gibi farklılıklarıyla dikkat çekmektedir?” sorusuna cevap aranmıştır. Mahallelilere yakından temas eden kamu görevlilerinin gözünden mahallelilerin görüntüsü ortaya konulmaya çalışılmıştır. Verilen cevaplar bir mantık silsilesi içinde başlıklara ayrılarak aktarılmış ve yorumlanmıştır.

Soruya cevap veren 54 katılımcıdan 16'sı Gazi Mahallesi halkının, kentin diğer bölgelerinde hizmet verdikleri insanlardan farkının olmadığını belirtmiştir. Bu cevapların büyük kısmının, zayıflayan politik yapıyla yakından ilişkili olduğu devamında yapılan açıklamalardan anlaşılmaktadır. Soruya fark yoktur şeklinde cevap veren 16 kişiden 2'si imam hatip idarecisi, 2'si imam, 3'ü sosyal yardım görevlisi (belediye), 2'si de belediye yöneticisidir.

Tahmin edilebileceği gibi Sünnilere hizmet veren kamu görevlileri mahalleye politik rengini veren Alevi vatandaşlarla nispeten daha az temas kurmaktadır. Dolayısıyla cami ve imam hatip görevlilerinin bölgesel farklılığı hissetme seviyelerinin düşük olması beklenen bir durumdur. Yine sosyal yardım alan vatandaşların belediyeyle benzer görüşte gibi görünme çabası, sosyal yardım görevlileri tarafından özellikle vurgulanmıştır. Yöneticilerin de politik cevap verdiği düşünülürse, fark yoktur diyen 9 kişinin yaptıkları iş gereği beklenen cevapları verdiği söylenilebilir.

Gazi Mahallesi halkının farklı olduğunu bildiren 38 katılımcıdan 20'si Gazi Mahallesi halkının olumsuz anlamda farklılık gösterdiğini söylerken, 18'i olumlu anlamda farklılık gösterdiğini söylemiştir. Gazi Mahallesi halkının olumlu anlamda farklı bir topluluk olduğunu bildiren 18 katılımcıdan 12'si mahallede yaşamaktadır veya yaşamıştır. **Mahallelilerin olumsuz anlamda farklı olduğunu belirten 20 kişiden 9'u polis, 8'i belediye çalışanıdır.** Kalan üç kişinin de mahallede ikamet eden kişiler olması ilginç bir detaydır.

Gazi Mahallesi'nde hizmet verdiğiniz insanlar, kentin diğer bölgelerindeki insanlardan farklı mı?		
Farklı değil	Farklı	
16	Olumlu anlamda farklı	Olumsuz anlamda farklı
	18	20
	38	

Tablo 6: S8'e Verilen Yanıtlar

Tüm bu cevaplar değerlendirildiğinde Gazi Mahallesi halkının kentin diğer bölgelerinde kamu hizmeti alan insanlardan pek çok yönüyle farklılaştığı

söylenilebilir. Bu noktada sayısal verilerin ötesine geçerek katılımcıların değindiği farklılıkları tek tek ele almak gerekmektedir.

4.3.1.1.Mahallede yaşanan dönüşüm süreçleri

Katılımcılardan bazıları mahallenin önceki dönemlerine dair betimlemeler yaparak, tarihsel süreç içerisinde yaşanan dönüşümü kendi bakış açılarıyla yorumlamışlardır. Örneğin Gazi Olaylarını da içine alan 25 yıllık bir süre boyunca Gazi Mahallesi muhtarlığı yapan bir katılımcı, mahallenin politik kimliğinin oluşma sürecini değerlendirmiş ve bu süreçte yaptığı kamu görevinin önemini vurgulamıştır:

“Biz 1973’te mahalle ile tanıştık. 1975’e kadar kendi gecekondumuzu yaptık. Kira vermektan kurtulmak için akrabalarımızı takip ederek buraya geldik. Buradan arsa satın alıp gecekondumuzu yaptık. O dönemde binlerce insan bizim gibi ekonomik sebeplerle Gazi Mahallesi’ne akın ediyordu. İlk geldiğimizde burada 150 ev yoktu. Buralar hep mera alanıydı. Çiftlikler vardı, yerleşim yoktu. Adeta bir piknik alanıydı. Olan ev de Shell’in önünde, Dört yol mevkiindeydi. Evler sık değil, oldukça seyrek şekildeydi.” (E. Muhtar).

(Gazi Mahallesi’ne yönelen göçte) “...Ekonomik durum mezhepsel faktörlerden daha önemliydi. Ama zamanla yoksul halkın içinde siyasal gelişmeler kendini gösterdi. Zaten biz gelirken her memleketten, mezhepten insanlar vardı. Zamanla herkes kendi yakınlarına burada alan açtı. Kimisi satın aldı, kimisi hazine arazilerini işgal etti. Her yoksul toplum kendi siyasal pratiğini oluşturuyor. Gazi’de de durum böyle oldu...Ben muhtar olduğumda mahallenin kimliği oturmuştu.” (E. Muhtar).

(Gazi Olaylarını kastederek) “Toplumsal tepkiler saman alevi gibi tutuşup saman bitince bitmiyor. Burası halkla, gecekondulaşma ile birlikte sol dinamiklerin, devrimci dinamiklerin alabildiğine örgütlü olduğu bir mahalle. Bu sebeplerle devletin kolluk güçleriyle sık sık karşı karşıya gelme, baskı, sindirme, yaralama, cezaevine atma oluyordu. Gazi olaylarına kadar kolluk güçlerine karşı tepki çığ gibi olmuştu. Gazi olayları da tuzu biberi oldu. Gazi olayları bir anda ortaya çıkmadı. Olaylar 3-4 gün sürdü. (Muhtarlık olarak) Biz askerin gelmesini istedik. Millet askeri sever, polisi dinlemiyor. Asker geldi de olaylar duruldu. Gazi bin operasyondan biriydi. Toplumsal tepkinin olacağını biliyorlardı. Birtakım hesapları vardı. Bedelini de biz ödedik. Onlarca ölü, yüzlerce yaralı ile bir kara leke olarak tarihimize gitti. Ölen polis yok ama polis kurşunuyla ölen halk var. Taşa sopaya karşı silah.” (E. Muhtar).

Gazi Olaylarını bir sürecin devamı gibi değil, bir kopuş olarak değerlendiren Sultangazi Belediye Başkan Yardımcısı Av. Fatih Sultan Mehmet ÇİÇEK şunları söylemiştir:

“1995’ten sonra Gazi ile ilgili algı çalışmaları yapıldı. Çeşitli terör grupları bölgeye yerleşti ve halkı devlete karşı kışkırttı. Gerginlik sürekli artırıldı. Olaylardan sonra bölge Güneydoğu’dan göç almaya başladı. Öncesinde Sivas, Tunceli, Şırnak ve Diyarbakır bölgesinden gelenler yoğunluktaydı. Sonrasında farklı düşüncede insanlar gelince eski komşuluk ilişkileri kalmadı.” **(Bel. Bşk. Yrd.).**

1995 Gazi Olaylarıyla mahallede keskin bir dönüşüm yarattığını iddia eden bir polis amiri de şunları söylemiştir:

“Eski karakol diye tabir ettiğimiz bir mevki var. Bu mevki, şu an toplumsal şiddet olaylarının en ateşli şekilde gerçekleştiği yer. Günümüzde o bölgede polislik yapılabileceğini, orada bir karakolun olabileceğini hayal edemiyorum. Çünkü bölge çok sıkıntılı. Ancak o dönemde (1995 öncesi) orada polis karakolu vardı. Buradan şunu anlıyoruz. Gazi olayları olana kadar mahalle gayet güzel, düzgün bir mahalleymiş ve güvenlik sıkıntısı yokmuş. Ancak Gazi olaylarından sonra devlet karakolu mahallenin kuzeyinde, mahalleye hâkim ve daha güvenli bir noktaya taşımak zorunda kalmış **(Pol. 10).**

Aksine, 1995 öncesinde de mahallenin polis açısından oldukça tekinsiz bir yer olduğunu iddia eden eski bir polis müdürü şunları söylemiştir:

“Gazi 1995 olaylarından önce de polisin giremediği bir mahalle idi. Bugün Gazi Mahallesi’ne baktığınızda her şeye rağmen şehrin bir parçası olduğunu hissediyorsunuz. O günlerde kesinlikle bunu hissettirmiyordu. Gazi’ye her gittiğimde sanki kırsal bir bölgeye gitmiş gibi hissediyorduk. Gaziosmanpaşa’dan Gazi’ye doğru giderken önce boş bir araziden geçerdik. Daha sonra adeta kırsal bir alanı aldırان mahalleye girerdik. Bahsettiğim boş alan da pusu kurmaya, polisi taramaya müsait bir bölgeydi. Hiçbir yerleşimin olmadığı bomboş bir tarlaydı. Dolayısıyla bu bölge bizi sık sık tedirgin ederdi.” **(Pol. 8).**

Gazi Mahallesi’nin siyasal yapısındaki dönüşümü, kırsalı andıran yapısının dönüşümüyle ilişkilendiren bir katılımcı şunları söylemektedir:

“İlk geldiğim yıllarda, 2010’a kadar, varoşluk ve köy kültürü etkiliydi. (Gazi Mahallesi) Kırsal bir kesimden farklı değildi. Ama sonra siyaset zayıflayınca dışa doğru açılım arttı. Sosyal medya sayesinde kentin diğer bölgeleri ile

benzeşti... Son 10 yılda farklı siyasi oluşumlar veya siyasetten uzak duran insanlar arttı. İslami kesimden insanların sayısı artmaya başladı. 2004-2009 arasında Gazi siyasetini benimseyen insanlar çoktu. Şimdi oranları azaldı. Mahallenin politik yapısı değişti. Bu nüfusun artması ve doğudan gelen göç ile ilgili bir durum. Biraz da imar durumu ile ilgili. Siyasetin içinde olup ranttan faydalanan ve daha sonra bölgeden ayrılan insan çok. Zenginleşince yoksulluğa vurgu iyiden iyiye azaldı.” (Öğr. 4).

Yine politik yapının dönüşümünü kapalı mahalle ortamının dışarı açılmasıyla ilişkilendiren bir katılımcı şunları söylemiştir:

“Eskiden mahalle biraz daha içine kapanıktı. Sanki dışarıdan kimseyi içine kabul etmiyordu. Alevi ve Kürt nüfus yoğunlukta idi. Yani azınlıkların mahallesiydi. Sanki buradaki insanları sadece kendileri anlayabiliirdi. Ve mahalleyi inanılmaz derecede sahipleniyorlardı. Mahallemiz bizimdir ve onu biz koruyacağız düşüncesi vardı. Bu “biz” düşüncesiyle var olduklarını ispatlıyorlardı. Bu biz düşüncesi giderek kayboldu. O dönemde öğrenciler de siyasetle çok ilgili ve inanılmaz derecede muhaliflerdi. Gençler kendilerini ifade edebilecekleri farklı mecraları gidip bulabiliyorlardı. Birtakım siyasal oluşumların içinde bulunabiliyorlardı. Ancak son 4-5 yıldır bu tamamen bitti. Burası artık İstanbul’un sıradan bir mahallesi.” (Öğr. 8).

Uzun bir dönem radikal gruplar tekelinde yürüyen toplumsal olayların Gezi Parkı Olayları sonrasında tekrar tabana yayıldığını ve politik atmosferin güçlendiğini bildiren bir katılımcı şunları söylemiştir:

“Gezi öncesinde tamamen marjinal grup gösterileri vardı. Geziden sonra bölgedeki Aleviler de sokağa indi. 2012-2016 arası bölgedeki illegal toplumsal olaylar arttı.” (Tem. İsl. Ş.).

Görüldüğü gibi kamu görevlilerinin tanıklıkları, 3. bölümde anlatılan tarihsel süreçle uyumludur. Katılımcılar da şahit oldukları toplumsal dönüşümü, “1995 Gazi Olayları”, “Kürt Göçü”, “Gezi Parkı Olayları”, “15 Temmuz darbe girişimi” gibi kritik eşikler üzerinden okumuşturlar.

Son olarak şunu söylemek gerekmektedir. Yaşanan tüm dönüşüme karşın Gazi Mahallesi’nin geniş ulaşım imkanları ve sahip olduğu kent ormanları ilk günden beri insanları cezbetmeye devam etmektedir. Ayrıca düzgün sokakları, eğlence imkanları ve benzeri birçok avantajı katılımcılar tarafından sitayişle dile getirilmiştir. Bunlara birkaç örnek vermek gerekirse:

“Mesela Sarıyer'e gittim, sokaklar çok dar. Burada sokaklar çok geniş, hiç çıkmaz sokak yok. Eskiden siyasi olaylar oluyordu ama o zaman da halka yönelik bir saldırı yoktu.” (*Güv. 2.*)

“Ben o çevrede oturmayı seviyorum. Temiz, havası güzel.” (*Tek. 2.*)

“Sultangazi'nin en güzel yeri Gazi. İdeolojik yapı farklı olsa belediye binası burada olsun isterdim. Ormanın dibinde, TEM'in dibinde (*SYG*).

“(Yakın çevrede çalışan meslektaşlarımız) ...sosyal hayatlarında okey oynamak için, oyun oynamak için, piknik yapmak için, sürekli olarak Gazi'ye geliyorlar ve bu bölgede takılıyorlar.” (*Öğr. 1.*)

4.3.1.2.Etnografik yapı

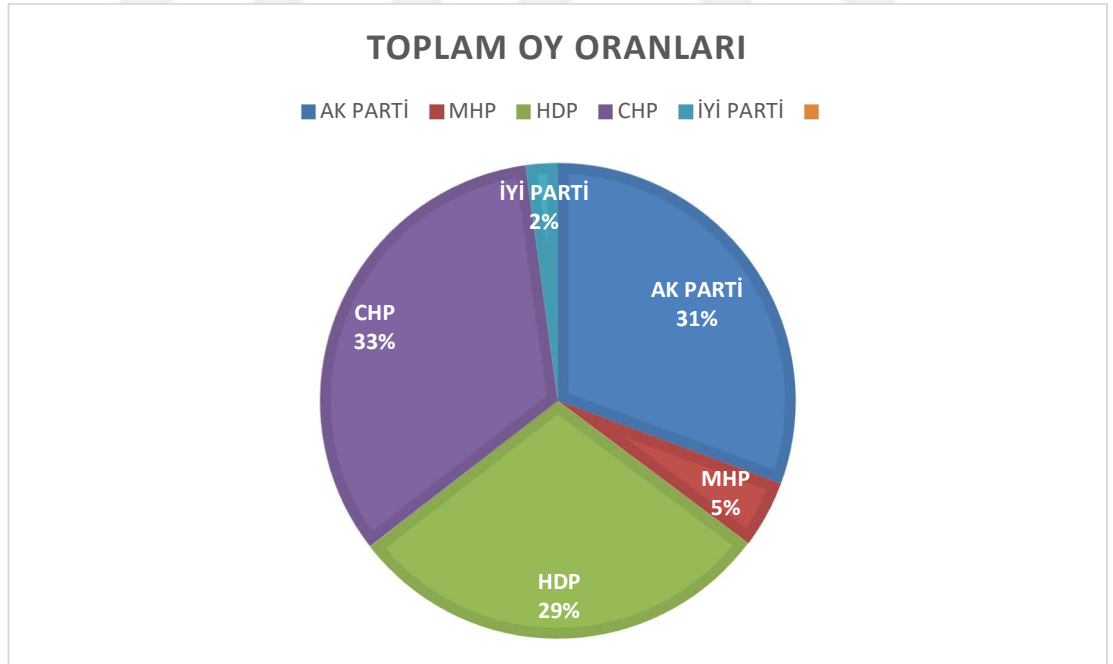
Gazi Mahallesi'ndeki Alevi nüfusunun ülke geneline oranla oldukça yüksek olduğu bilinen bir durumdur. Ama gerek bölgedeki Alevi nüfus gerekse Kürt nüfus üzerine yapılan spekülatif yorumların ötesinde net rakamlara ulaşmak oldukça güçtür. Pek çok katılımcı bölgede yaşayan muhafazakâr nüfusun da azımsanmayacak kadar fazla olduğuna değinmiştir. Bu görüşleri aktarmadan önce bir fikir vermesi açısından 2018'de yapılan genel seçim ve 2019'da yapılan yerel seçim sonuçları¹³⁹ incelenmiştir. Rakamlardan da görüleceği gibi 2018 seçimlerinde iktidar patisinin oyları resmi Gazi Mahallesi'nde oldukça düşük görünürken, Yunus Emre ve 75. Yıl Mahallelerinde diğer partilerin önündedir. Gazi Mahallesi diye adlandırdığımız sosyolojik bütünü içeren 4 mahallede, muhafazakâr iktidar partisi Ak Parti'nin toplam oyu %31'dir. Yine sağın ileri uçlarında yer alan iki milliyetçi partinin (MHP-İP) toplamda %5 oy alması, mahalledeki toplumsal yapıyı düşündüğümüzde, ilginç bir durumdur. Yani mahallenin %36'sı, sağ ve aşırı sağ partilere oy vermiştir. Sosyal demokrat ana muhalefet partisi CHP, %33 oyuyla Ak Parti'nin önünde gözükmektedir. Kürt siyasi hareketlerinin temsilcisi konumundaki HDP'nin aldığı oy da %29 ile üçüncü sıradadır. Kabaca Alevilerin CHP'ye, Kürtlerin HDP'ye, Muhafazakarların da Ak Parti'ye oy verdiklerini düşünürsek, bu üç büyük kimlik grubundan birinin diğerine belirgin bir sayısal üstünlük kurduğunu iddia edebilecek anlamlı bir farkın oluşmadığı

¹³⁹ Bilgiler (<https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu>) adresine 21.12.2021 tarihinde yapılan erişimden sağlanmıştır.

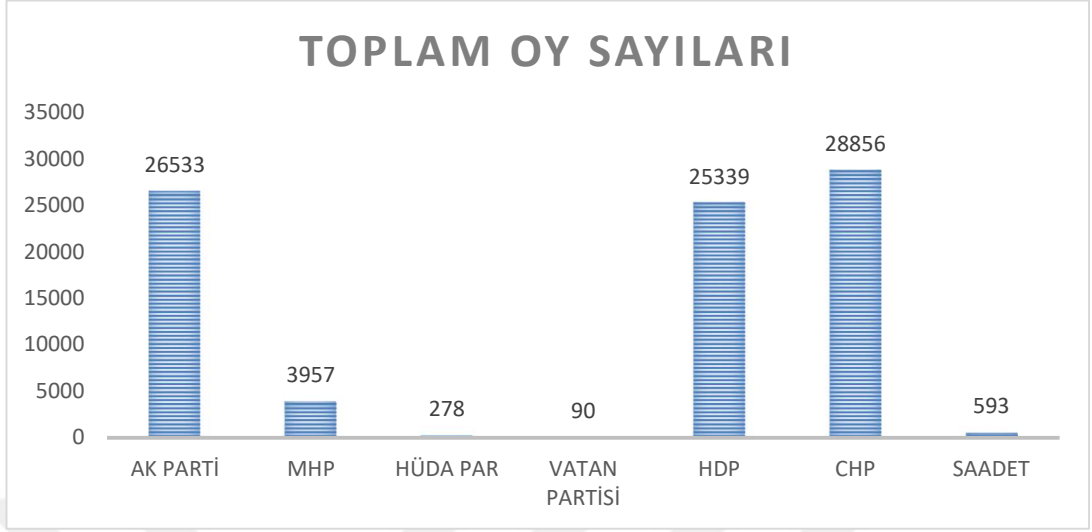
görülecektir. Bu tablo, mahallelilerin beyanları ve literatürde yer alan bilgiler ile çelişirken, çalışma kapsamında görüşülen pek çok kamu görevlisinin beyanlarıyla uyum içerisindedir.

Mahalle	Geçerli Oy	AKP	MHP	HÜDA P.	VATAN P.	HDP	CHP	SP	İP
GAZİ MAH.	21.830	3770	694	38	24	6813	9988	99	313
YUNUS EMRE	27.619	9576	1332	122	32	8290	7257	208	648
ZÜBEYDE HAN.	19.274	5511	852	41	16	5719	6471	101	410
75. YIL MAH.	19.356	7676	1079	77	18	4517	5140	185	511
TOPLAM	88.079	26533	3957	278	90	25339	28856	593	1882

Tablo 7: 24.06.2018 Milletvekili Genel Seçimi, Gazi Mahallesi (4 mahalle)
Sonuçları

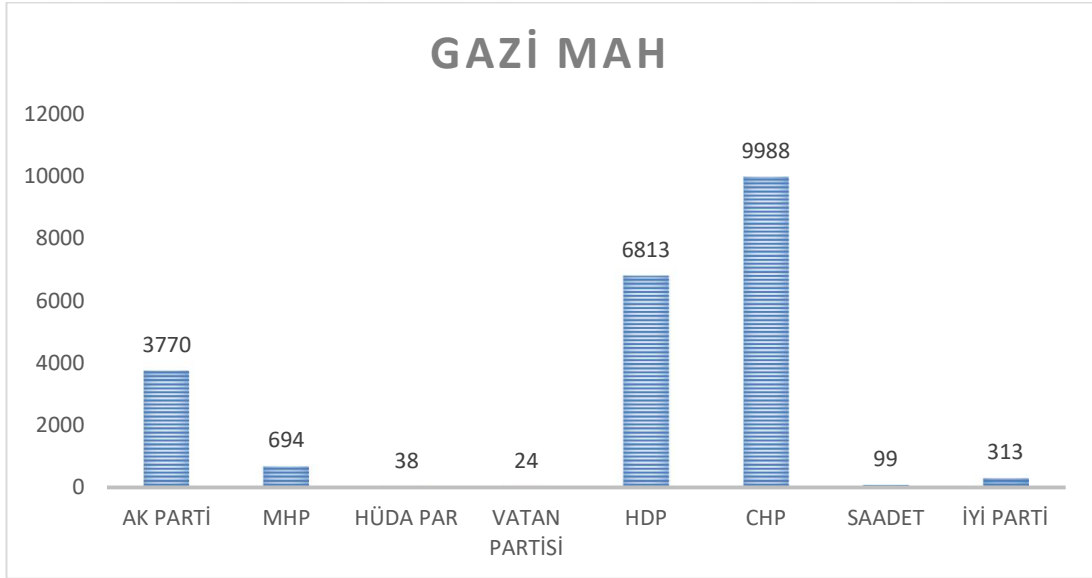

Şekil 11: 24.06.2018 Milletvekili Genel Seçimi, Gazi Mahallesi (4 mahalle)
Sonuçları

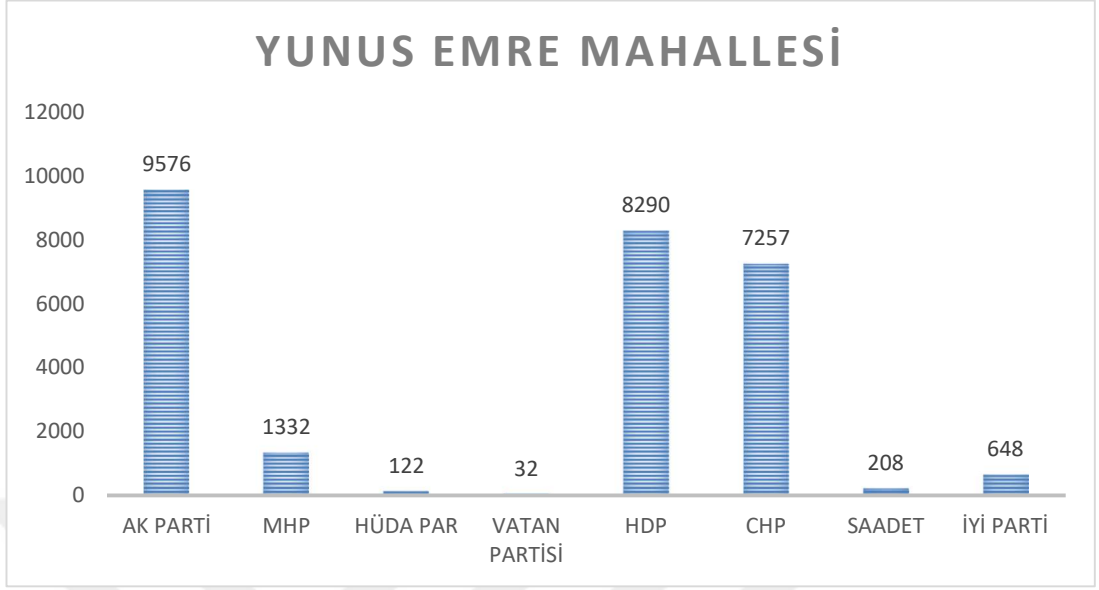

Şekil 12: 24.06.2018 Milletvekili Genel Seçimi, Gazi Mahallesi (4 mahalle) Sonuçları

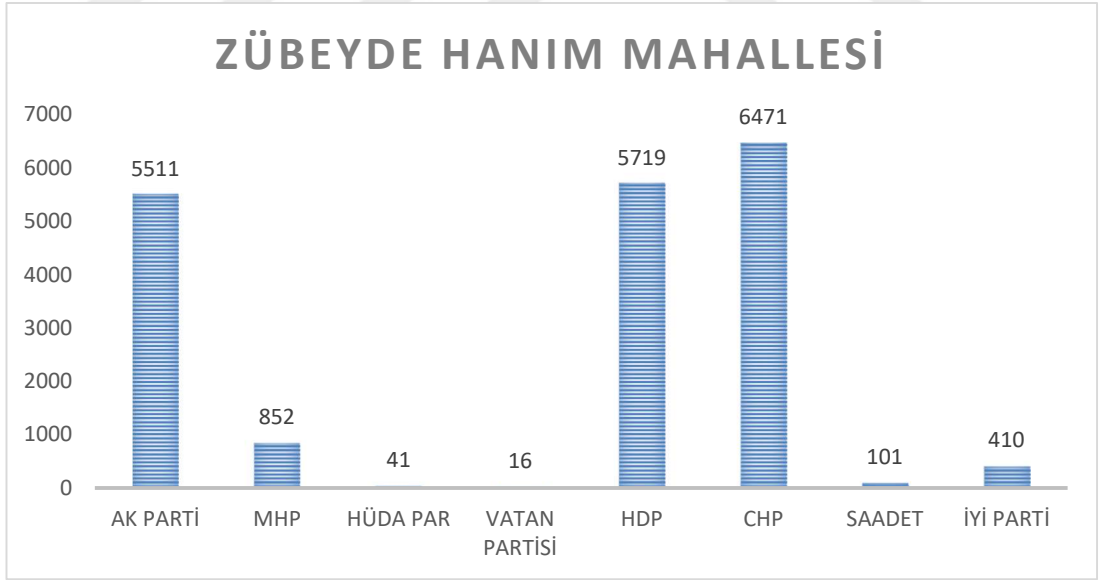
Gazi Mahallesi içerisinde yer alan 4 idari birimde verilen oylar şu şekilde görülmektedir.

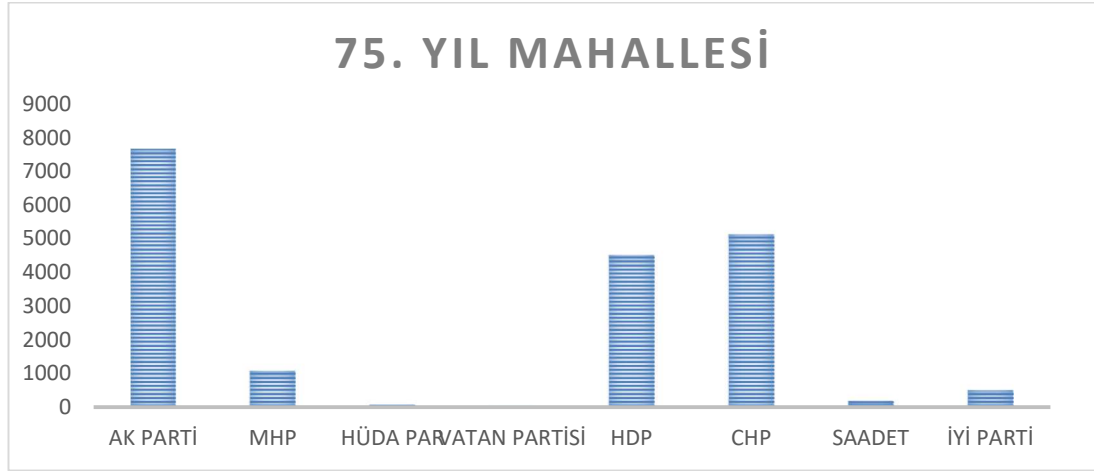
Şekil 13: 24.06.2018 Milletvekili Genel Seçimi, Gazi Mahallesi (resmi) Sonuçları

Şekil 14: 24.06.2018 Milletvekili Genel Seçimi, Yunus Emre Mahallesi Sonuçları

Şekil 15: 24.06.2018 Milletvekili Genel Seçimi, Zübeyde Hanım Mahallesi Sonuçları

Şekil 16: 24.06.2018 Milletvekili Genel Seçimi, 75. Yıl Mahallesi Sonuçları

Tüm bu veriler iktidar partisi oylarının sanılanın çok üzerinde olduğunu göstermektedir. Ancak muhalefet oyları da Türkiye genelinin oldukça üzerindedir. CHP Türkiye geneli oy oranlarının yaklaşık 1,5 katı, HDP neredeyse 3 katı oy alırken diğer tüm partiler Türkiye geneli aldıkları oyun çok altında oy almışlardır. HDP'nin aldığı yüksek oy oranı dikkat çekici düzeydedir.

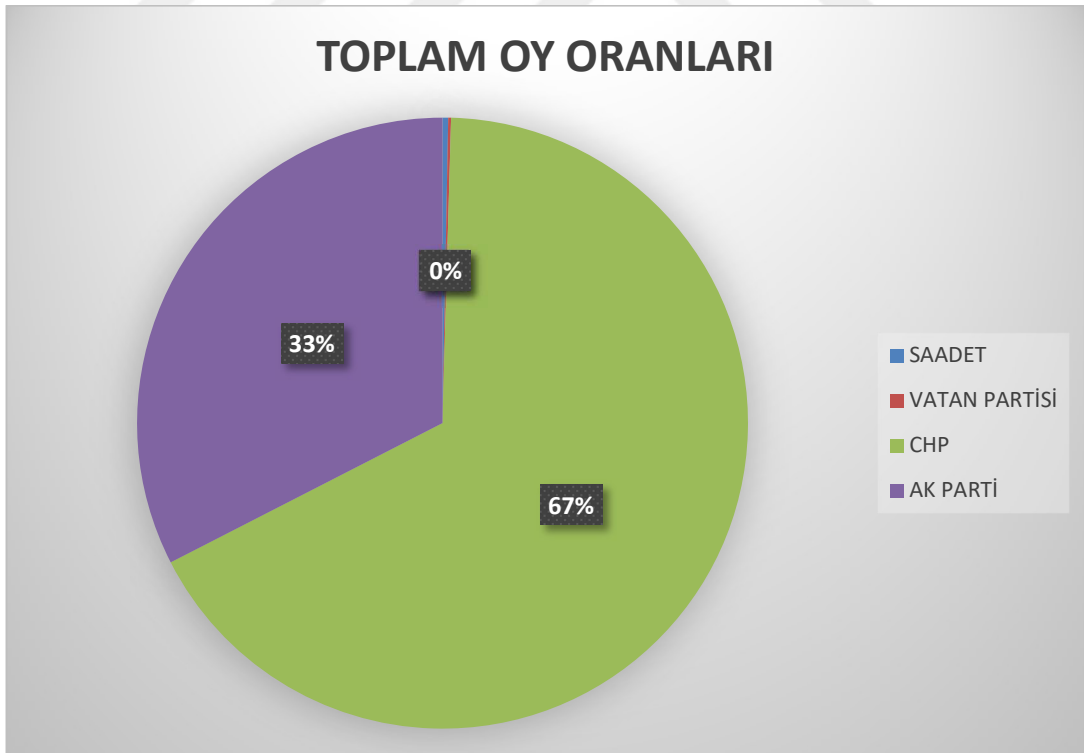
Muhalefetin mahallede aldığı yüksek oy oranı 2019 yılında yapılan yerel seçimlerde de kendini göstermiştir. Hatta makas açılmıştır.

Mahalle	Geçerli Oy	SAADET	VATAN Par.	CHP	AK PARTİ
GAZİ M.	21295	30	30	17291	3931
YUNUS EMRE M.	26836	88	45	16650	10040
ZÜBEYDE HNM M.	18423	59	31	12587	5736
75. YIL M.	18522	80	16	10467	7947
TOPLAM	85076	257	122	56995	27654

Tablo 22: 23.06.2019 İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Yenileme Seçimi¹⁴⁰ Gazi Mahallesi Sonuçları

¹⁴⁰ 31 Mart 2019 tarihinde yapılan Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimi YSK tarafından 6 Mayıs 2019 tarihinde iptal edilmiştir. Bunun sonucunda 23 Haziran'da söz konusu seçim tekrarlanmıştır.

2019 yerel seçimlerinde Sultangazi İlçesi genelinde iktidar ittifakının İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı adayı Binali Yıldırım (Ak Parti) %57,50 oy alırken, muhalefet ittifakının adayı Ekrem İmamoğlu (CHP) %41,58 oy almıştır. Yani Gazi Mahallesi'nin içinde bulunduğu Sultangazi ilçesinde iktidar oyları İstanbul genelinin bile üzerindedir. Yine Sultangazi ilçe belediye başkanlığı için yapılan seçimlerde Ak Parti adayı Abdurrahman Dursun, oyların %58'ni alırken, CHP adayı Haluk Bozkurt %29,88, HDP adayı Cevdet Konak %6, 47 oy almıştır. Bu seçimlerde muhalefetin iktidardan daha yüksek oy aldığı 3 idari birim de (Gazi, Yunus Emre, Zübeyde Hanım Mahalleleri) Gazi Mahallesi içerisinde. Mahalle içerisindeki diğer idari birim olan 75. Yıl Mahallesi de iktidarın en düşük farkla öne geçtiği yerdir (%44,57 Ak Parti, %43,94 CHP). Sultangazi'de Gazi Mahallesi'nden sonra muhalefetin iktidara en çok yaklaştığı yer ise Cumhuriyet Mahallesidir (% 58,96 Ak Parti, 29,83 CHP). Bu istatistikler Gazi Mahallesi'ndeki siyasal yapının yakın çevresindeki yerlerden keskin şekilde ayrıldığını gözler önüne sermektedir.

Şekil 17: 23.06.2019 İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Yenileme Seçimi Gazi Mahallesi Sonuçları

Seçim sonuçları hep birlikte düşünüldüğünde HDP’nin aldığı yüksek oylar, 1990’lı yıllarda yaşanan ky boşaltma hadiseleri sonrası mahalleye akın eden Kürt nüfusun etkisini net şekilde göstermektedir. Genel başkanı bir Tunceli Alevi’si olan CHP’nin de Alevi oylarının büyük bir kısmını aldığı tahmin edilebilir. Ancak bu sayılar hem mahalledeki Alevi nüfusun oranına hem de mahallenin kurucu unsuru olarak bilinen radikal sol hareketlerin oranına dair fikir vermekten uzaktır.

Radikal sol kesimlerin geçersiz oy atma veya seçimleri protesto etme gibi bir tavır içine girip girmediklerini anlamak adına geçersiz oy oranları ve oy kullanmayan seçmen sayıları Türkiye geneli oranlarla karşılaştırılmıştır. İki grupta da mahalle oranları Türkiye genelinin gerisindedir. Yani dikkate değer bir protesto oy gözükmemektedir. 24.06.2018’de yapılan Milletvekili Genel Seçiminde mahallede katılım %89,7, Türkiye geneli katılım %86,24’dır. Mahalledeki geçerli oy oranı %98,2, Türkiye geneli geçerli oy oranı %98’dır. Mahalledeki katılım Türkiye ortalamasının üzerindedir.

Kayıtlı Semen Sayısı	Oy Kullanan Semen Sayısı	Oy Kullanmayan Semen Sayısı	Geçerli Oy Sayısı	Geçersiz Oy Sayısı
99.920	89.628	10.292	88.079	1.549

Tablo 8: 23.06.2019 İştanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Yenileme Seçimi Gazi Mahallesi, Protesto Oy Sonuçları

Ancak tüm bu sayısal verilere rağmen, çalışma mekânı olarak belirlenen İşmet Paşa Caddesi çevresinde konumlandırđımız Gazi Mahallesi kentsel politik mekânında, politik unsurların iyice yoėunlařtđını söylemek mümkündür. Zira hem dünyanın en önemli cemevlerinden birisi bu cadde üzerindedir hem de cadde üzerindeki politik içerikli yazılar bu alanda politik unsurların etkin olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca saha çalışması da göstermiştir ki Gazi Mahallesi KPM’nda kamu görevi yapan katılımcılar politik ortamın etkisini net şekilde hissetmekte, hizmet verdikleri kitle içerisinde politik kesimin etkin olduğu vurgulamaktadır.

Türkiye gibi bölünmüş toplumlarda oy verme davranışını belirleyen temel etmen kimliklerdir. Seçim sonuçları üzerinden yapılan analizler yüzeysel de olsa bölgenin

kimlik dağılımına dair bilgiler vermektedir. Mahallede yapılan görüşmelerde birçok katılımcı da etnografik yapıya dair benzer analizlerde bulunmuştur:

“Gazi’de birçok görüş var. Anadolu’daki illerden gelip bizim gibi düşünen insanlar var. Yani muhafazakâr insanlar. Marjinal tiplerle ve Alevilerle iç içe yaşıyorlar. Ama kendi içlerinde sorunsuz yaşıyorlar.” (*Tem. İşl. Ş.*)

“Gazi Mahallesinde her görüşten insan varken Gaziosmanpaşa’da belli görüşlerin yoğunlaştığı bir politik atmosfer vardı. Hem çarşafli hem piercingli insanlar mahallede geziyor.” (*Ecz.*)

“Bizim düşüncemiz (muhalif düşünce) genele uysaydı biz iktidar olurduk. Demek ki (görüşlerimiz ülke geneli ile) uyum içinde değil. Değilse dünyanın sonu da değil. Bu mahallenin %60’ı-70’i solcuysa %30’u da sağıcıdır. Biz ne yapalım? Bunları sürelim mi? Onlar da başka bölgedeki %30’u mu sürsünler? Herkes bu ülkenin gerçeği bu ülkenin insanı. Çözüm düşüncenden vazgeçmekten değil, toplumu ikna etmekten geçiyor. Türkiye’de 80 yıldır tüm iktidarlar denendi. Gün gelecek toplum öyle değil böyle diyecek.” (*E. Muhtar*).

Mahallede her görüşten insan yaygın şekilde görünürken, muhalif kesim de kendi içinde tek bir blok değildir. Bu blokun zaman zaman çatışmaya varan bölünmelerine değinen bir katılımcı şunları söylemiştir:

“Burada mahalle belli bir görüş açısını temsil ediyor gibi gözüküyor. Ancak kendi içerisinde büyük farklılıklar var. Mesela Kürt aileler farklı profilde. Alevi aileler farklı profilde. Bu profillerin birleştikleri noktalar var. Çok keskin ayrıldıkları noktalar var. Birbirlerine sahip çıktıkları alanlar var. Birbirlerine düşmanlık yaptıkları alanlar var. Bu iki kesim dışında kalanlar da var. Hatta son dönem Suriyeliler de eklendi.” (*Öğr. 7*).

Hatta mahalledeki Alevilerin bile kendi içinde oldukça farklılık gösterdiği bildiren bir katılımcı şunları söylemiştir:

“Gazi’de cem yapmanın farklı bir boyutu da şu. Burada çok farklı görüşten insanlar var. Tüm düşünceleri bir çatı altında toplamalıyız. Gazi’de bunu sağlayabilmek çok zor. Ancak siyasi kimliklerden sıyrılabilirsek bunu başarabiliriz. Diğer cemevlerinde bu açıdan bu kadar büyük potansiyel yok.” (*Dede*).

Görüldüğü gibi Gazi Mahallesi farklılıkların mahallesidir. Ancak tüm bu farklı kesimler birbirleriyle sorunsuz şekilde yaşayabilmektedir. Mahallenin sadece bu özelliği bile başlı başına bir araştırma konusu olabilecek niteliktedir. Pek çok katılımcı mahallede insanların yaşama biçimlerine ve siyasi görüşlerine ileri derecede saygı

duyulduğunu bildirmiştir. Özellikle kadınların Gazi Mahallesi sokaklarında rahat şekilde gezebildiği vurgusu dikkat çekicidir.

“...esnaf dışındaki halk çevreye göre daha medeni. Mesela kadınlar rahatlıkla dolaşabiliyor. Sultançiftliği’nde böyle dolaştığınızda ya laf atarlar ya taciz ederler.” (Zab. 3).

“Ben rahat giyinen bir kadını ve bu mahallede rahat gezebiliyorum. Meyhaneye gidip rahatça oturabiliyorum. Bölgenin bir de böyle bir yönü var. Burası özgür bir yer.” (Öğr. 8).

“Bu çevrede Gazi’den daha sorunlu pek çok mahalle var. Oralar da varoş. Eğitimsizlik olduğu için kavga dövüş bitmiyor, kızlara laf atılıyor, belirli bir saatten sonra sokağa çıkamıyorsun. Ama Gazi’de gece vakti bir kız çocuğu rahatlıkla sokakta gezebilir. Bize kayda gelen velilerin ilk sorduğu “kızımız nasıl gelip gidecek?” oluyor. Bende Gazi Mahallesi’ne girdikten sonra sorun yok diyorum. Gazi Mahallesi’nden korkan insanlara diyorum bunu.” (Öğr. 10).

“Mesela Ramazan ayında sokağa çıktığında (mahalledeki hoşgörü) anlaşılıyor. Burada Ramazan’da daha rahatsındır. Hatta diğer mahallelerde mahalle baskısından korkan insanlar Ramazan’da gelip burada takılırlar. Burada Ramazan tutan da var, 12 İmam orucu tutan da var. Herkes kimliğini yansıtıyor. Çekinmiyor. Yaşam tarzını, siyasetini, inanışını hissettiriyor.” (Öğr. 1).

“Burada insanlar birbirinin siyasi tercihi ile veya yaşamsal tercihleri ile alakalı yadırgayıcı gözle bakmaz. Muhafazakâr insanlar oruç tutmuyorsa bu mahalleye gelip rahat rahat yemek yiyebiliyorlar. Bölgede toplumsal mahalle baskısı yok. Gece 3’te kızlar sokakta rahatça gezebilir.” (Öğr. 5).

“Siyasi görüşten dolayı dışlanmıyorsun. Daha önce çalıştığım yerlerde bu dışlanmaya yaşadım. Ben bir Aleviyim. Camiye, cumaya gitmem. Gidenler de var tabii. Ağrı’da yaşarken her cuma günü cuma namazı vakti yaklaştığında baskı görüyordum. Yani aslında oralarda politik kimliği daha fazla hissediyordum. İçkine, gezmene, siyasetine, dinine sürekli karışıyorlardı. Burada din kültürü öğretmenine de kimse karışmaz” (Öğr. 4).

“Ben bir Sünni olarak burada bir dışlama, baskı ve dayatmayla karşılaşmadım. Hiçbir sıkıntı yaşamadım, yaşayanı da görmedim. Okulda din kültürü öğretmenimiz vardı. O da bir sıkıntı yaşamadı. Tersine öğrenciler tarafından çok sevilirdi. Sosyal ve kültürel aktivitelerde başı çeken bir şahsiyetti. Bu sebeple öğrenciler ve veliler tarafından sevildiler.” (Öğr. 11).

Ben Gazi’nin demografik yapısına uyan profilde biri değilim. En başta Sünni’yim. Ancak ben burada yaşadığım rahatlığı kendi doğup büyüdüğüm yerde yaşayamazdım. Sünniler buranın Alevi bölgesi olmasından dolayı

çekiniyorlar. Ama bu olumsuz bir algı. Buraya gelince onlara aksettirilen durum ile buradaki durumun benzer olmadığını görüyorlar. Çoğu da burada kalıcı oluyorlar. Çünkü Alevi kültürünün insani ilişkilere etkisi burasını yaşanılabilir bir hale getiriyor. Ben burada hiç yabancılık çekmedim ve çok da memnunum. Burası İstanbul'un en güvenilir yerlerinden biri. Burada gece 2'de 3te bir kadın rahatlıkla sokakta gezebilir." (Öğr. 11).

Ancak kendilerini muhafazakâr olarak nitelendiren bazı kamu görevlileri, mahallelilerin muhafazakâr düşünceye karşı mesafeli tavırlarını zaman zaman hissettirdiklerini belirtmiştir:

"...burada yaşayanların %90'ı camiye ters. Bize müdahale etmiyorlar ama o grup var. Akrabamın olduğu bölgede (mahalle merkezinin dışında kalan bölgede bir cami) %60 ters, %40 cemaat var." (İmam 1).

"Bazen baş örtümden dolayı sorun yaşıyorum. Ama beni tanıyınca anlayabiliyorlar. Bir keresinde karşıdaki bayana "buyurun yardımcı olabilir miyim?" dediğimde, beni görür görmez senin başın kapalı kafanda kapalıdır, gözün de görmüyordur muhabbeti yaptı. Bir kez yaşadım. Zaman geçtikçe onlar da beni tanıdı ben de onları tanıdım. Ama bu da yıllar önceydi. 2011-2012 yıllarıydı. Bunlar münferit olaylar. Ben burada çok mutluyum. Uzun süredir aynı hastalarla çalışıyorum." (Hemş. 1).

"Burada çarşafli diye, feraceli diye kimse sizi kovalamaz. Biz de burada yaşadık ve bu tarz biz saldırı ile hiç karşılaşmadık. Babam sakallı sofi birisi, annem çarşafliydi. Ama buradaki insanların aşırı dindarlığa ve bunu simgeleyen şeylere karşı tepkili olduklarını düşünüyor ve hissediyorum. Toplumdaki pek çok sorunun kaynağını tarikat ve cemaatler olarak görüyorlar. O yüzden tepki oluşuyor. Bunu haklı bulmamakla birlikte tamamıyla haksız da bulmuyorum. Örneğin Babam (mahalledeki) bir tekstil atölyesine iş başvurusu için gitmiş. Onu sakallı şekilde gören patron işçi lazım ama sen lazım değilsin diyerek babamı göndermiş. Babam hep anlatırdı bunu... ev sahibimiz çok iyi bir insandı. Ama bir keresinde anneme "yazın sıcakta bari giyme şunu" diye çıkışmıştı. Saldırganlık yok ama o düşünce var." (Öğr. 10).

"Mesela Kürt veliler kendi kimliğinden öğretmenleri bilir onlara ona göre davranır, Türk öğretmene farklı davranır. Mesela bir öğretmen bir öğrenciye tokat attı. Öğretmen Kürt'se, Aleviye farklı tepki görür; Türk'se, Sünni'ye farklı tepki görür." (Tmz. 2).

Gazi Mahallesi kurulduğu tarihten itibaren ötekilerin mekânı olagelmıştır. Her dönemde toplumsal dışlamaya maruz kalan grupların göç güzergahlarına yön vermiştir. Dolayısıyla mevcut kültürel yapının oluşumunda, yaşanan ayrımcılıkların

rolü büyüktür. Özellikle mahallede ikamet eden ve dünya görüşünü mahalle uyumlu gören bazı öğretmenler, mahallelilerin yaşadığı ayrımcılıklara ve bunların neden olduğu travmalara değinmiştir. Mahalledeki şiddet olaylarını bu travmalara bağlamışlardır:

“Başka yerlerde de çocuklar sıraya yazı yazıyor, burada da yazıyor. Ama burada daha fazla yazıyor. Her öğrenci kendi duygu dünyasında hissettiklerini bir şekilde ifade etmek ister. Kimisi roman yazar kimisi sıraya yazar. Burada illaki daha fazla hissediliyor. Türkiye’nin genel yapısından farklı insanlar var burada. Ülkenin politik yapısı herkesi etkiliyor. Siz bunun dışında olursanız mutsuz olursunuz. Toplum sizi anlamazsa mutsuz olursunuz, aidiyet hissetmezsiniz.” (Öğr. 1).

“Devletle toplumun ilişkisinin sert olduğu ortamlarda toplumun kaygı ve beklentileri farklı oluyor. Bu durum öğrencisine, öğretmenine velisine yansıyor. İnsan yaşadığını yansıtıyor. Buradaki kültürel ilişkiler öğretmen ve öğrenciyi şekillendiriyor, farklı bir zemine çekiyor. Ama ben uyumlu olduğum, ortaklaşabildiğim bir toplumun içindeyim. Bu farkı daha az hissederim. Bu farkı toplumla zıtlık yaşayanlar daha fazla hissedebilir. Azınlık gibi görüldüğünüz atmosferde asıl politikliği siz yaşarsınız.” (Öğr. 1).

“Ben burayı (Gazi Mahallesi’ni) hiçbir zaman farklı olarak hissetmedim. Ama mağduriyet olarak yıpratılmış ve hor görülmüş bir mahalle olarak görüyorum. Bunu eğitim anlamında da görüyoruz, günlük yaşantımızda da görüyoruz, ekonomik yatırımlar ve politik olarak, her anlamda dışlanmışlığı görüyoruz. 17 senedir buradayım ve bölgedeki çoğu okulda çalıştım. Görüşlerim de bölge sakinleriyle uyumlu. Ancak ben olayların insani boyutuna bakarım. Yaşanan durumlar seni cepheleşme, cepheleşme demeyelim de bir yer edinmek zorunda bırakıyor. Bu da sana yapılan uygulamalardan kaynaklı durumlardan oluyor. Bu sebeple Gazi Mahallesi ayrılmış ve yok sayılmış bir bölge. (Mahallelilere) Yapılanlar ve (Bunun mahallelilerde oluşturduğu) izlenimlerden kaynaklı.” (Öğr. 3).

“Bunun öğrencilere bakan boyutu da var. Öğrencilere yönelik zorlamalar var. Mesela bu bölgenin %85’i Alevi. Burada okul cami buluşması etkinlikleri, her okulda mescit açılması, Cuma namazına gidişlerin kolaylaştırılması gibi çalışmalar oluyor. Ben yönetmelikte yoksa Cuma namazı için veli dilekçesi olmadan çocuğa izin veremem. Cemevi dedesini derse sokmuyorsam cami imamını da sokmam. Var mı bir formasyonu? Var mı bir yetkinliği?” (Öğr. 3).

“Gazi Mahallesi hakkında hep bir dışlanmışlık olmuş. Bu da muhalif yapıyı doğurmuş ve kapılar kapatılmış. İki taraftan da kapılar kapatılmış. Bu yüzden ister istemez her anlamda bir ikileşme var. Her iki taraf da birbirine

yakınlaşmıyor. Bu çok net şekilde dini, siyasal, sosyal, her boyutta hissediliyor.” (Öğr. 10).

“Evet (toplumsal) olaylar vardı. Ama buradaki olayların normal vatandaşla bir ilgisi yoktu. Yıllardan beri süre gelen devletle buradaki halk arasındaki sıkıntının dışı vurumuydu. Bu mahallede devletin kolluk güçleri tarafından öldürülen insanlar var. Bunun kolayca unutulması beklenemez.” (Öğr. 11).

Yine benzer istikamette yorum yapan bir cemevi yöneticisi şunları söylemiştir:

“Bir bölgede sık sık toplumsal olay çıkıyorsa bu olayların nedeni araştırılmalı. Sağlıklı bir toplum yapısı kurulması için bu gerekli. Bu bölge yoksul kesimin yaşadığı bir yer. Bu bölgede yaşayan Kürt ve Aleviler kimliklerinden dolayı işe giremiyorlar. Ayrımcılığa uğruyorlar. Gençler aç-susuz, ailesini geçindiremiyor ve öfkeleniyor. Doğal olarak tepkisini gösteriyor. O da ya siyasete giriyor ya uyuşturucuya giriyor ya çeteye giriyor. Zira sen bu insana yaşam alanı tanımamışsın. Bölgedeki siyasal olayların nedeni bence bu tarz ayrımcılıklar.” (Cem e. Bşk. Yrd.).

Yaşanılan ayrımcılığın kamusal hizmeti alımına yansıdığını belirten bir polis, dikkat çekici şu ifadeleri kullanmıştır:

“Gazi Mahallesi deyince benim aklıma molotof atan çocuklar gelmiyor. Mahalledeki sıradan insanlar geliyor. Benim için o insanların başka bölgedeki insanlardan bir farkı yok. Ama **maalesef buradaki insanların bir şikâyet için polise geldiğinde gördüğü muamele ile Beşiktaş'taki bir vatandaşın gördüğü muamele aynı değil**. Yani mahallelilerin ekonomik ve politik farklılıkları onlar için negatif bir durum oluşturuyor. Bunlar Türkiye'nin gerçekleri.” (Pol. 13).

Köy boşaltma hadiseleri sebebiyle mahalleye göç eden bir Alevi dedesi, yaşadığı ayrımcılığı şu şekilde dile getirmiştir:

“Tunceli Hozatlıyım. 22 senem köyde geçti. Kendi ülkemde bir mülteciyim. 30 yıla yakın kendi köyüme gidemedim. Çünkü yasaklı bölgeydi. Türkiye Cumhuriyeti, ülke sınırları içinde yasak bölge ilan etmişti. Siz buraya gidemezsiniz diyordu. 1994'ten beri yazdığımız tüm dilekçelere rağmen ne muhtar seçebiliyoruz ne de yerleşebiliyoruz. Bunun sebebi Alevi olmamız mı? Bunu devlete sormak lazım. Bizim şu an temel meselemiz Alevilerin eşit yurttaş olarak görülmesi ve cemevlerinin ibadethane statüsüne kavuşmasıdır.” “...Gazi Mahallesi'ni tanıdıklarımız olduğu için tercih ettik. Ancak köyümüzden devlet zoruyla çıktık.” (Dede).

Yaşanılan ayrımcılığın çocuklarda yarattığı travmanın daha büyük olması beklenen bir durumdur. Mahalledeki Alevi çocuklarında bir özgüven sorunu gözlemlendiğini ve bununla mücadele etmeye çalışıldığını söyleyen cemevi başkanı, bir anekdotla birlikte şunları anlatmıştır:

“(Mahalledeki) Okulları teker teker gezdik. Okul aile birliklerini, öğretmenlerimizi buraya (cemevine) davet ettik... Pandemi sürecinde yaklaşık 6 bin çocuğu burada misafir ettik. Bunların çoğu da Sünni’ydi. Bizi bizim adımıza anlamlandıranlara karşı yaptık bunu. Bizi ancak biz anlamlandırabiliriz. Birbirimizi tanıdık, temas kurduk. (Kurduğumuz temaslar sonucu) Şunu gördük ki Alevi çocuklarının bir özgüven sorunu var.” **(Cem e. Bşk.)**.

“Okulun birinde öğrenciler (sırayla) Fatiha suresini okuyorlarmış. Sünni öğrenciler güzelce okumuşlar, sıra bizim 12 hizmetten¹⁴¹ iki genç kızımıza gelmiş. Onlar okuyamamışlar ve mahcup olmuşlar. Bu olay biraz büyümüş ve bu haliyle bize intikal etti. Siz Fatiha’yı bilmiyor musunuz? diye sordum. Onlar da edalı bir şekilde Türkçesinden güzelce okudular. Ben de ben olsam gider biz böyle biliyoruz derim ve aynı bu şekilde okurum dedim. Onlar gidip dediğimi yapmışlar. Sünniler de Türkçesini bilmiyormuş. Gülüşmüşler ve olayı tatlıya bağlayıp çözmüşler. Bu bölgede biz çok olabiliriz ama mesele çokluk meselesi değil. Ben buyum diyebilmektir.” **(Cem e. Bşk.)**.

Alevi çocuklarındaki özgüven eksikliğinin, eğitimdeki başarılarını olumsuz yönde etkilediğini bildiren bir öğretmen şunları söylemiştir:

“Bu tarz mahallelerde insanlar üzerinde bir dışlanmışlık psikolojisi var. Bu da insanlarda bir özgüven kaybını doğuruyor. Beni hâkim yapmazlar, savcı yapmazlar, üst kademeler getirmezler düşüncesiyle bir yerlerde tıkanıyorlar. Bir yerde haklılar da. Aslında zehir gibi çocuklar, eğitime önem veren bir kültürden geldikleri için güzel bir alt yapı var. Ancak dışlanmışlığın getirdiği psikolojiyle eğitimlerini en üst noktaya kadar devam ettiremiyorlar. Bir yerde tıkanıyorlar.” **(Öğr. 11)**.

“Alevilerin eğitime verdikleri önem otomatikman okulda pozitif bir farklılık yaratıyor. Ayrıca insana değer vermeleri, öğretmene değer vermelerini doğuruyor. Ayrım yapmamaları, sahiplenmeleri, seni asimile etmeye çalışmadan, sen olarak kabullenmeleri burada olumlu neticeler doğuruyor. Burada alt yapının eğitim ve öğretime uygun olması Mahalle’yi başarılı bir

¹⁴¹ Cemevinde Alevi çocuklara verilen dini eğitim programının adı.

konuma getirecekken, devletin ayrımcı ve dışlayıcı politikaları insanların önünde psikolojik ve gerçek anlamda bir engel oluşturuyor, özgüvenleri yıkıyor.” (Öğr. 11).

Aynı öğretmen sınıf ortamında zaman zaman gördüğü bir tabloyu aşağıdaki şekilde aktarmaktadır. Bu tablo, Alevi ailelerin kendi yaşadıkları ayrımcılığı çocukları da yaşamasın diye, kimliklerinden ödün vermeyi dahi göze alabildiklerini ortaya koymaktadır:

“Ben (muhalif) politik kimliğimi hiçbir zaman saklamadım. Ama hiçbir zaman sınıfa bunu aksettirmedim. Burada önemli olan tek nokta iyi bir insan yetiştirmektir. İyi bir insanın sağcı olması, solcu olması, Alevi olması, Sünni olması önemli değil. Zaten öğrencilerim de küçük olduğu için politik kimlikleri oluşmamıştı. Yani ders ortamına akseden bir politik atmosfer yoktu. Ancak şu çok dikkat çekiciydi. Mesela Sünni bir öğrenci Müslüman olduğunu bilir. Ailesi onu böyle yetiştirmiştir. Anne babasının camiye gittiğini, namaz kıldığını bilir. Evde bazı dini ritüelleri görür. Ama Alevi öğrencilerimin çoğu Alevi olduğunu bile bilmiyordu. Maalesef ki birçok velim Alevi olduklarını çocuklarından saklıyorlardı. Bunun korkulacak bir şey olduğunu düşünüyorlardı. Peki kimden korkuyorlardı? Devletten korkuyorlardı. Çünkü o veliler, devletin kendi gençliklerinde burada yaptıklarına bizzat şehit olmuşlardı. Kendi çocuklarının bu duruma düşmesini istemiyorlardı. Yeri gelince bir Sünni olarak, kendi kültürel kimliklerini çocuklarına öğretmeleri gerektiğini anlatmaya çalışıyordum.” (Öğr. 11).

Şimdiye kadar aktarılan etnografik bilgiler, mahalleli olarak adlandırabileceğimiz kamu görevlilerinin mahallelileri anlatması sonucunda ortaya çıkmıştır. Ancak mahallenin kültürel dokusunun bir uzantısı vardır ki mahalle dışından pek çok kamu görevlisi de özellikle üzerinde durmuştur. Sık sık şiddet içerikli toplumsal olaylar vesilesiyle devletle karşı karşıya gelen bir mahallenin öteki yüzü olarak sınıflayabileceğimiz bu özelliği, kamu görevlilerine karşı nezaket ve minnet duygusudur. Bu durum mahalledeki polis ve zabıta dışındaki kamu görevlilerinin işlerini kolayca ve severek yapmalarına sebebiyet veren bir ortam oluşturmaktadır. Literatürde genel olarak isyankâr ve uyumsuz olarak kodlanan mahallelilerin aslında kamu görevlileriyle oldukça uyumlu olduğu gözeler önüne serilmektedir. Dikkat çeken bir diğer nokta da pek çok kamu görevlisinin bu nezaketi mahallelilerin eğitilmiş olmasına bağlamasıdır. Hatta mahallelilerin eğitilmiş olmasının Gazi Mahallesi’ni çok güzel bir yer yaptığını söyleyen kamu görevlileri de vardır:

“Normal günlerde Gazi Mahallesi diğer mahallelerden çok daha elit diyebiliriz. Gelişmiş bir yer. İnsanlar dar görüşlü değil. Kimse yadırganmıyor.” (*Tek. 1*).

“Gazi Mahallesi çok mahalleden daha güzel. Toz duman dağılınca, olaylar bitince Gazi’nin ufku çok açıldı. Çok güzelleşti. Oradakilerin ufku açıktır, bilinçlidir, uzağı görebilir. Diğer mahalledeki insanlar bilinçsiz. İki ayrı mahalleden rastgele birini getirin, Gazi’linin daha düzgün konuştuğunu görürsünüz. (Mesela) Gazi Mahallesi'nde uyuşturucuya verilen tepki de başka yerde yok.” (*Tek. 2*).

“...Ama özellikle Alevi kesim daha çok okumuş ve nezaket daha iyi.” (*SYM*).

“(Gazi Mahallesi sakinleri çok) Farklı, daha sosyal, kendini geliştirmiş insanlar. Oradaki insanların davranışları daha saygılı. Ayrıca daha temizler. Sokakları çok temiz, çok çöp yok.” “...Eğitim düzeyleri yüksek, nüfusu düşük, kültürel farklılıklar da var... Ayrıca gündüz çöp aldığımız için de temiz gözüküyor Gazi. Diğerleri sabahtan akşama kirletirken bu bölgede öğleden akşama kirletiyorlar.” (*Tem. İşl. Ş.*).

“Saygı ve eğitim diğer bölgelere göre çok yüksek. İnsana insan olduğu için değer veriyorlar. Memuriyetimin en güzel yıllarını geçiriyorum.” (*Hemş. 2*).

“Mesela burada (kent ormanında) mangal-semaver yasak. Uyarınca söndürüyorlar. Veya saat 22:00’da kapatıyoruz. Kapalı deyince dönüp gidiyorlar. Vatandaşla alakalı bir sorun yaşamıyoruz.” (*Güv. 2*).

“...Gazi Mahallesi'nde güvenlik hizmeti vermek daha kolay. Zira buradaki insanlar daha anlayışlılar. Daha çok söz dinliyorlar ve daha saygılar. Diğer bölgelerde vatandaşlarla yaşadığınız münakaşaları burada yaşamıyorsunuz.” (*Güv. 4*).

“Sosyokültürel açıdan burada daha rahatım. İnsanlar daha mütevazı, sıcak ve rahat iletişim kurulabiliyor. Bu politik değil kültürel bir durum. Siyasi görüşü aşan bir sıcaklık var.” “...Nöbetlerde sıra uzadıkça bazen gerilim oluyor. Ama bölge insanından nadiren kabalık gördüm.” (*Ecz.*).

“Genel olarak benle aynı. Burada en az çalışan 5-6 yıldır burada. Buralar sosyo ekonomik düzeyi daha iyi olan yerlere göre daha rahat. Halkın saygısı daha fazla. Doktorluk yapma anlamında bir sıkıntımız yok... Burada daha çok minnet var. Saygı duyuyor halk. Zevk alıyorsun yaptığın işten. Medyada gördüğümüz sağlık çalışanlarına şiddet burada yok.” (*Dokt. 2*).

“Önceki çalıştığım yerlerde acil sorumluluğu bile yaptım. Ama kimse bana bey diye hitap etmedi. İlk kez burada bana bey denildiğini duydum. Burada hem beyliğini hatırlıyorsun hem memuriyeti hatırlıyorsun. Yaptığın hizmetin karşılığını da alıyorsun. Buraya geldikten 1 sene sonra çocuğum dünyaya geldi.

“Babalık izninden sonra döndüğümde masamın üstü hastalardan gelen hediyelerle doluydu. Cumhurbaşkanlığı üzerinden teşekkür yazıları gönderdiler. Verdiğimiz hizmetin geri dönüşünü alıyoruz.” (*Hemş. 2*).

Mahallelilerin kamu görevlilerine yardımcı olması konusunda bir polisin yorum yapması oldukça kıymetlidir. Bir polis mahallede polislik yapmanın zorluklarından bahsettikten sonra şunları eklemiştir:

“...burada polislik yapmanın kolaylaştırıcı yönleri de var. Politize grup çok zorluk çıkartıyor ama sempatizan seviyesindeki grup yardımcı oluyor. Hatta bu grupla muhatap olmak diğer mahallelerdeki gruplarla muhatap olmaktan daha kolay. Eğitimli olduklarından kolay anlaşıyoruz. Bizim işimiz zorlaştıran örgütsel tavr.” (*Pol. 5*).

Konu eğitim olunca, öğretmenlerin görüşleri daha önemli bir hal almaktadır:

“...bu mahallenin en güzel yönü eğitimli olmaları. Bu okulda (İmam Hatip Lisesi) çok yok ama (eski görev yerim) Nuri Pakdil’de (Anadolu Lisesi) Alevi-Bektaşî kültürde (çok öğrenci var ve onlarda) çocuğu ne olursa olsun okutma düşüncesi var. Adıyaman, Çankırı, Şırnak, Bitlis gibi Sünnî kültüre sahip kesimde bu yok. Ama Alevilerde ciddi anlamda okuma var. Ve bu kültüre yansımış. Çok kültürlüler. Okula geldiklerinde tepkili ve muhalifler. Ama konuştuğunuzda seni en iyi anlayan, size en çok sahip çıkanlar da onlar. Siz üslubunuzu iyi ayarladığınız sürece sizi sarmalayan, ihtiyaçlarınızı gidermeye çalışan bir yapı var. Bu yapı gerçekten çok güzel.” (*Öğr. 10*).

“Nuri Pakdil’deki (Alevi) veliler (İmam-Hatipteki Sünnî velilere göre) daha kültürlü, daha bilinçli. Ne istediğini bilen, öğrenciyle ilgili ne sorması gerektiğini bilen kişiler. Muhalifler ama bu durum bizi olumsuz etkilemiyor. Siz işinizi düzgün yaptığınız sürece bir olumsuzlukla karşılaşma durumunuz yok. Tabi disiplin sorunu buraya göre çok daha fazla. Kız imam hatipler disiplin açısından çok iyi oluyor. Buranın (İmam-Hatipin) veli profili çok bilinçsiz. Yönlendirici etkileri çok az. Öğrenci bir yere gelmek istiyorsa kendi bir şeyler yapmak zorunda. (Aileden bir destek göremiyor)” (*Öğr. 10*).

“...Alevi kesimin okumaya, eğitime, kültüre verdikleri önemden ötürü öğretmenlerin işleri kolaylaşıyor. İlkokul düzeyinde bu öğrencilerin başarısını olumlu yönde etkiliyor. Ancak ileri eğitim kademelerine geçtikçe ekonomik yetersizlikler bu süreci lisans düzeyine kadar getirmeyi engelliyor.” (*Öğr. 11*).

“...Gazi Mahallesi eğitimli demek herkes üniversite mezunu demek değil. Eğitime önem veriyorlar demek. Çocuklar bunu hazır bularak okula geliyorlar. Anne babalar çocuğun okumasını istiyor. Bölgede yaşayan Alevi alilerin

eğitime yönelik olumlu yaklaşımı Şafi'lere (Kürtlere) göre daha net ve doğru. Kürt ve Karadenizli ailelerde çocuklarına yönelik bir ilgisizlik var.” (Öğr. 11).

Özelikle son iki öğretmenin Alevi ve Şafi (Kürt) ailelerin eğitime bakışı üzerine yaptığı tespitler, çalışmanın kalanını anlamak açısından oldukça kritiktir. Aleviler mahalleye 1970'lerde gelmeye başlamıştır ve mahallenin kurucu unsurlarıdır. Kürtler ise 1990'lı yılların ortalarında başlayan ve hala devam eden bir göç dalgası sonucunda bölgeye gelmişlerdir. Dolayısıyla Kürt aileler kente tutunma ve “uyum sağlama” konusunda Alevi ailelerin gerisinde gözükmektedir. Ayrıca yaşanan toplumsal travmalar da nispeten tazedir. Bu durum ailelerin eğitime ve çocuklarına verdikleri önemi derinden etkilemektedir.

Alevi ailelerin aslında eğitilmiş olmadıklarını ama eğitime önem verdiklerini belirten bir öğretmen, şunları söylemiştir:

“...Başka bölgelerde eğitilmiş veliler sizin eğitim metodunuzu eleştirebiliyorlar. Ama buradaki veliler kendi eğitimleri yeterli olmadığı için sizi mutlak otorite olarak görüyorlar. Aileler eğitimsiz ama çocuklarının eğitimleri için canla başla çalışıyorlar. Artık her evde bir üniversite mezunu var.” (Öğr. 8).

Yine mahallelilerin eğitim düzeyinin düşük olduğunu aktaran ama bu durumun kişilerin tavır ve davranışlarına olumsuz yansımadağını bildiren bir doktor şunları söylemiştir:

“Bu bölgenin halkında maalesef okuma seviyesi düşük. Sordukları sorulardan, yapamadıkları şeylerden, bilmedikleri şeylerden cehaleti hissediyorsunuz. O konuda geri kalmış.” “...Doğum yapmış bir kadın kendi cinsel kimliğine dair hiçbir şey bilmiyor. 3 çocuk büyütmüş, çocuğun ilacını, takip etmesi gereken şeyleri bilmiyor. 3 kere, 5 kere anlatıyorsun anlamıyor. Tekrar aynı hatayla geri geliyor...” “Ama hürmet, saygı, doktorla ve birbirleriyle iletişimleri gayet iyi. Sizden ne beklemesi gerektiğini bilmiyorlar. Ama bunu burada yapamayız deyince saygıyla karşılıyorlar. Başka yerde bu talep reddedildiğinde tepki alıyoruz.” (Dokt. 1).

Mahallelilerin kamu görevlileriyle sağlıklı diyalog kurabilmelerini, sosyo-ekonomik olarak düşük seviyede olmalarına bağlayan katılımcılar da bulunmaktadır. Özellikle eğitim düzeyi düşük kamu görevlileri, sosyo ekonomik olarak bölge insanı ile aynı profilde oldukları için daha düzgün iletişim kurabildiklerini anlatmaktadır. Nispeten

zengin mahallelerde edindikleri tecrübe ve yaşadıkları dışlama bu görüşlerin kristalleşmesinde etkili olmuştur:

“Gazi Mahallesi'ndeki insanlar daha samimi. Daha önce Göktürk'te çalıştım. Buradaki insanlar oraya göre daha sıcak geliyor. Dışarıdan gelen insanların buraya dair tedirginliklerinin sebebi, bölgedeki politik atmosfer. Ama ben buradaki insanların görüşlerini, buradaki insanların yaklaşımlarını oradaki insanlardan daha üstün görüyorum. Daha sıcak görüyorum... Ama bu bölge dışındaki bölgelerdeki insanlar bize farklı bakıyorlar. Ben bu mahallenin insanı olduğum için burada güvenlik hizmeti sunmak daha kolay.” (*Güv. 5*).

“Buradaki insanlar kamu görevlisine daha saygılı. İnsanlar genelde garibandır, hakkını aramazlar, şikâyet etmezler kimseyi kolay kolay.” (*Tmz. 1*).

4.3.1.3.Muhalif kimlik

Gazi Mahallesi'ni sık sık ülke gündemine getiren, dolayısıyla toplumun genelindeki Gazi Mahallesi imajına rengini veren, mahallelilerin muhalif ve aşırı tepkisel yapısıdır. Muhakkak şiddete varan toplumsal olaylara çoğu mahalleli katılmamaktadır. Ancak mahallelilerin önemli bir çoğunluğunun dünya görüşünü muhalif çizgiye oturttuğu rahatlıkla söylenilebilir. Aslında etnografik yapı içerisinde değerlendirebileceğimiz bu kültürel durum, katılımcılar tarafından yapılan yoğun vurgular sebebiyle ayrı bir başlık altında ele alınmıştır.

Kamu görevlilerinin mahalleliler üzerinde öncelikli tespitlerinden biri, devlete karşı güvensizlik duygusudur. Örneğin sosyal yardım biriminde çalışan iki görevlinin benzer istikametteki yorumları dikkat çekicidir:

“Apo'nun atkısının olduğu bir evde hükümetin övüldüğüne şahit olabiliyoruz. AKP'li gibi görünmezsem yardım alamam diye düşünüyorlar.” (*Sosylg.*).

“Bazen siz (sadece) yandaşlarınıza yardım yapıyorsunuz gibi eleştiriler geliyor. Ama ben bu ithamlarla zaman kaybedemem, bir çocuğun tebessümüne bakarım.” (*SYG*).

Bir sağlık çalışanı da mahallelilerin devlet kurumlarına olan güvensizliklerinden şu şekilde şikâyet etmektedir:

“Burada basit rahatsızlıklardan dolayı bile özel hastaneye gidiyorlar. “Burada şöyle bir algı var. Gazi Mahallesi'nde devletten hizmet alamıyoruz.” Keşke

hastalardaki özel algısını yok etsek de devlete yönelseler. Biz devlet hastanesine yönlendiriyoruz. Ama yine özele gidiyorlar.” (*Hemş. 2*).

Mahallede ikamet edip kamu görevlisi olarak çalışan bazı katılımcılar, bu güvensizliğin getirdiği ithamlara muhatap olmak zorunda kalmışlardır. Hatta mahalledeki radikal yapılarla zaman zaman tehdide varan münakaşalar yaşamışlardır. İki örnek vermek gerekirse:

“(Bizim Gazi Mahallesi’ni olumsuz anlamda diğer mahallelerden ayırdığımızı söylüyorlar) ...Ama mahalleli de bizi ayırıyor. AK Parti'nin belediyesinden diyorlar. Kötü bakıyorlar. Adam PKK'lı, senin burada ne işin var, neden devlet için çalışıyorsun diye bana soruyor.” (*Tek. 2*).

“(Okul müdürü olduktan sonra yaptığımız) çalışmalarla örgütlerin hedef tahtası haline geldik. Ölüm tehditleri aldım...O dönemde marjinal dergilerde bu müdüre dikkat edin. Alevi, solcudur ama AKP'lidir şeklinde hedef gösterildim.” “İktidar temsilcisi olarak görülmeye başladım. Devlet temsilcisi olarak görseler yine iyiydi.” “...Pek çok örgüt üyesi öğrencim daha sonradan elimizi öpüp özür diledi.” (*Öğr. 5*).

Bir belediye yöneticisi, siyasal ve mezhepsel farklılaşmaya bağladığı güvensizlik duygusunun belediyeye bakışı derinden etkilediğini belirterek şunları söylemiştir:

“...siyasal eğilimler, ne olursa olsun belediyeyi benimsememek...belediyenin etkinliklerine, faaliyetlerine, tesislerine ilgi göstermemek gibi tavırları doğuruyor.” (*Proje Sor.*).

Polisler ise güvensizlik duygusunun yol açtığı tepkisel tavırlara ve bu tavırların polise çıkardığı zorluklara vurgu yapmışlardır. Örneğin bazı polisler mahallede oturan meslektaşlarının da olduğunu, ancak ifşa olup herhangi bir saldırıya maruz kalmamak adına mesleklerini gizlediklerini söylemişlerdir. Hatta polis olduğu ortaya çıkan bazı kişiler hemen ikametlerini değiştirmek zorunda kalmışlardır. Başka bir polis de devlete duyulan güvensizliğin, mahallelileri provokasyona açık hale getirdiğini şöyle ifade etmiştir:

“İnsanlar provokasyona çok açık. Geçmişte yaşanan olaylardan dolayı polis sevilmiyor.” (*Pol. 3*).

Devlet kurumlarına karşı hissedilen yoğun güvensizlik duygusu, muhalif kültürü sürekli olarak yeniden üretmektedir. Böylelikle mahallelilerin “hak arama mücadelesi” olarak adlandırdığı, “sürekli talep etme ve sürekli tepki gösterme” durumu katılmanın

ileri bir örneği olarak politik mahalle kültürünün devamını sağlamaktadır. Gazi Mahallesi eski muhtarı mahallenin muhalif yapısını ve katılma geleneğini şu şekilde anlatmaktadır:

“Buradaki insanların geneli aksayan bir şey olduğunda tepkisini ortaya koyabiliyor. Buna muhalif kimlik diyoruz. Mesela sokağın ortasında bir adam eşini dövüyor. Benim karımdır döverim diyemez burada. 10-20 kişi toplanıp bir kişiyi dövemez. Ayrıca bu toplum hizmeti istemeyi de biliyor. Ben devletten bir şey istemem diyenler de vardı ama biz bunları aştık. Başka bölgelerde insanlar umursamıyorlar. Buradaki insanlar istiyor ve hak ediyor. Bir farkımız varsa hak arama konusunda toplum bilincinin yüksekliğidir. Bu bilinç zaman zaman devlet kurumlarına karşı fevri davranışlara da gitmiştir. Doğru eylemler de vardır, yanlışlar da vardır. Burada polis güvenliği alıyorsa sen ona saldıramazsın. Kim alacak güvenliği?” (E. Muhtar).

Benzer şekilde mahalledeki politik bilince vurgu yapan görüşlere birkaç örnek vermek gerekirse:

“...burada daha fazla hak mücadelesi veren bilinçli kitle var. Burada duvar yazısından bile etkileniyor insanlar. Her duyduğuna inanmıyorlar. Çünkü çok çeşitli siyasetler görüyorlar. Politik olmayan yerlere göre daha bilinçliler.” (Öğr. 4).

“Öğrenciler bu işin en masum kesimi. Ama öğrenciler de çok farklı. Kendi iradelerini koyup sorgulayıcı şekilde olayları analiz edebiliyorlar. Siyasi bilinç ve eğitime bakış daha yüksek. Kendilerini daha iyi yetiştirebiliyorlar. Kültürel farklılıklar zorluk çıkartmıyor.” (Öğr. 5).

“Eğitim seviyeleri yüksek olduğu için olaylara daha politik yaklaşıyorlar.” (Zab. Amr.).

“Tabii ki. Burada tepeden tırnağa herkes iktidara muhalif. Muhafazakârlar bile böyle. Başka bir bölgede rahat konuşamazken bizim yanımıza geldiklerinde rahat rahat konuşabiliyorlar. Başka bölgede görevli öğretmenler bile bazen gelip kurtlarını döküyorlar. Rahat rahat hükümet politikalarını eleştirebiliyorlar.” (Öğr. 5).

“Nuri Pakdil (Anadolu Lisesi) için söylersek, politik ortamın olumsuz bir yansımaları görmedim. Bilinçliler, kültürlüler. Bu durum bizim işimizi kolaylaştırıyor. Burada yardımlaşma, sahiplenme, birbirini kollama, mahalle kültürü var.” (Öğr. 10).

“Mesela çöp toplama geciktiği zaman (hemen) tepki geliyor. Ama tepkinin temeli siyasi muhalefet. Diğer bölgeler de belediye ile ters görüş olsalardı onlar da siyasi tepki verirdi.” *(Tem. İşl. Ş.)*

“(Gazi Mahallesi’nde) Derneklere, muhtarlara daha fazla talep gidiyor. Gazi Mahallesi’ndeki halkın parti eğilimleri güçlü. STK eğilimleri güçlü, mezhepsel olarak daha homojen bir yapıları var, daha bir aradalar. Bu onların o siyasal talep etme mekanizmalarını, bilinçlerini olumlu yönde etkiliyor...” “İkincisi belediye ve mahallenin siyasi görüşleri farklı olunca, farklı beklentiler de ortaya çıkabiliyor. Daha fazla etkinlik talep ediliyor, daha fazla yatırım isteniyor. Daha fazla şikâyet ediliyor.” *(Proje Sor.)*

Mahallelilerin politik yapısını daha işlevsel hale getiren bir yeteneği, özellikle polis ve zabıta katılımcılar tarafından sıklıkla vurgulanmıştır. Bu yetenek, çabuk organize olabilmelidir. Zabıta ve sorunlu esnafları, polislerin ise mahalledeki radikal kitleyi tanımlamak için kullandığı bu özellik, polis ve zabıta mahalle içinde zor duruma düşüren sebeplerin başında gelmektedir.

“Bölgedeki insanlar çok agresifler. Hemen toplanıyorlar. Yoldan geçen bile ne oldu diye soruyor. Hemen kalabalık şekilde gruplaşıyorlar. Oradan hemen ayrılman lazım. Gazi’de seyyar (satıcı tezgâhı) kaldırmak çok zor. Temkinli gideceksin, kalabalık gideceksin. Mesela ben mahkemelik oldum. Pazar seyyarı kaldırmaya çalıştım. 25-30 kişi toplanıp beni darp etti. Güvenlik kaygısı var. Komiserimiz pazaryerinde bıçaklandı. İster istemez tedirgin oluyorsunuz. Bir şey yapamıyorsunuz da. Ondan çok karışmıyoruz.” *(Zab. 3)*

“(Gazi Mahallesi’nde göreve giderken) Kalabalık gidiyorsun, güvenlik önlemini alıyorsun, hiç oyalanmıyorsun. Herkesin bölgeye karşı önyargıları var. Bize de hep bu söyleniyor. Tedbirli gitmemizin bir sebebi de bu. Üç dört sene önce o bölgeye zabıta giremiyordu. Yeni yeni girmeye başladı. Seyyar alınacaksa ceza yazılacaksa kalabalık gideriz. Başka yerlerdeki gibi iki kişi yetmez. Ceza yazma ve mühürleme olacaksa kesinlikle polis takviyesi isteriz. Diğer mahallelerde polis isteme çok nadir karşılaşılan bir durumdur.” *(Zab. 4)*

(Benim çalıştığım 1990’lı yıllarda) “Mahalle içinde çok fazla militan vardı. Ve çok çabuk organize olabiliyorlardı. Bir anda sokağın birinden 200-300 kişinin çıktığını görürdük. Telefonun dahi olmadığı o dönemde böyle bir organizasyon kabiliyeti gerçekten dikkat çekiciydi.” *(Pol. 8)*

“Burası Türkiye’deki az sayıda politik mekândan biri. Birbirlerine daha çok bağlılar. Zaten çoğu hemşeri, akraba. Mesela Şırnaklıların soy isimleri bile aynı. Ama siyasal olarak hepsi aynı değil. İnsanlar her şeye karşı ortak tepki

koyabiliyorlar. Mesela uyuşturucuyu, eğitim sistemini beraber protesto edebiliyorlar. Ama şöyle de bir şey var. Uyuşturucu satanlar dışarıdan gelmiyor. Onlar da mahalleli.” (Pol. 2).

“Gazi Mahallesi’nde bölge içerisinde bölgeler var. Bazı bölgelerde polise karşı tepki olduğunu biliyorduk. Buralar polis için sıkıntılı bölgelerdi. Halkın genel olarak yabancılara özellikle de polislerle karşı radarları hep açık. Bu kim diyorlar. Ben ilk görevimde bahsettiğim o sıkıntılı bölgeden adam almaya gittim. Bir ıslıkla o kadar adamın toplanabileceğini de ilk orada gördüm. Çok çabuk şekilde organize olabiliyorlar ve birbirlerini tutuyorlar. Yaşamakla duymak, okumak kesinlikle aynı değil. Ben bölgeye gelmeden önce bölge hakkında brifingler aldım, geçmiş dosyaların hepsini okudum. Ama olaylar oralarda daha basit anlatılıyor. Bir anda grup toplanabilir, saldırı olabilir, silahlar patlayabilir diyorlar ama bunları yaşayınca sürecin ne kadar hızlı olduğunu yakinen anlıyorsunuz.” (Pol. 9).

“Mesela Asayişteyken... çok tehlikeli bir şahsı takip ediyorduk. Şahıs Gazi Mahallesi’ne girince, biz de sivil ekipler olarak peşinden girdik. Girer girmez mahallelilerce tespit edildik. Mahalleye girişimiz ayrı olay, mahalleden çıkışımız ayrı olay oldu. Hani Çukur diye bir dizi var ya. Çatılarda geziyorlar, mahalleye yabancı biri girince ıslıklar çalıyor, haber veriyorlar. O kadar değil tabi ki ama ona benzer bir ortam. Mahallenin girişinde-çıkışında sizin onu görmediğiniz ama onun sizi gördüğü birileri vardır.” (Pol. 13).

“Bir keresinde öğrencinin birine fiziki müdahalede bulundum. Çocuk kafasını demire vurmuş, hastaneye götürmüşler. Muş Varto’lu bir öğretmen arkadaşım beni aradı. “40-50 kişi hastanede toplanmış senin evini soruyorlarmış. Basacaklarmış.” dedi. Kürt veya Alevi olsam bu olmazdı. Arkadaşıma da Kürt bir doktor haber vermiş. Sonra arkadaşım hastaneye gidip çocuğa Kürt diye müdahalede bulunacak biri olmadığını, beni yıllardır tanıdığını anlatmış ve grubu sakinleştirmiş.” (Tmz. 2).

Mahallenin politik yapısının getirdiklerinden şikayetçi olan tek kitle polis ve zabıta olarak değildir. Özellikle öğretmenlerin üzerinde durduğu ve “kendini bilinçli zannetme” olarak değerlendirdiği “aşırı ya da gereksiz katılma” durumu şu şekilde ifade edilmiştir:

“Sözüm ona çok bilinçliler. Aslında bilinçli olduklarını sanıyorlar. Aşırı bir muhalefet sergiliyorlar. Ama aslında çok da bilinçli olmadıklarını bilmiyorlar. Okulun en ufak bir ihtiyacı için para toplamaya kalktığımızda bile konu başka yerlere çekiliyor. “Okul müdürü öğrencilerden para toplayıp altına Range Rower çekmiş” diye bir CİMER şikâyeti bile geldi.” (Öğr. 2).

“Kayıt zamanı bir veli özellikle gelip siz “benden kayıt parası mı istiyorsunuz?” diye sordu. Ben de “Hayır sadece okula bağış yapma imkânınız varsa alırsız bağışınızı” dedim. Sonra kamerayı çıkarttı, “Bağışsız yapamaz mısınız?” dedi. Hayır yaparız dememe rağmen elindeki bardağı kırıp üzerime saldırdı. Sonra da “müdür yardımcısı üzerime yürüdü” diye basına yansıttı olayı. Tarafıma dava açıldı. Sonra aracı girdi olay tatlıya bağlandı. Ama mağdur olmama rağmen şüpheli muamelesi gördüm. Biz her şeyi biliyoruz mantığıyla aşırı derecede gereksiz eleştirilerde bulunuluyor. “Bir öğretmen neden derste öğrencilere müzik dinletiyor” gibi mesela. Bu bölgedeki muhalefet kültürünün bir uzantısı. Ama gereksiz bir muhalefet.” (Öğr. 2).

“Mahallenin eğitime yönelik desteği hep çok yüksekti. Bizim sıkıntımız bu aşırı desteğin altında yatan “aşırı bilinçli olduklarını zannetme” hali. Bir iki akademisyenden duyduklarını kendi çapında değerlendirip bize geliyorlar. Ama yanlış yapıyorlar. “Çanta neden bu kadar dolu?”, “Ders sırasında sınıf kapıları neden açık?” gibi şeyler.” (Öğr. 2).

“(Gazi Mahallesi’ne hizmet vermenin) Zorluğu da kolaylığı da var. Çok bilen insanlarla uğraşıyoruz. Hak arama mücadelesini yanlış anlıyorlar. Sana ders vermeye çalışıyorlar. Ama yardımcı olmaya çalışan, saygı gösteren, kabullenen, benimseyen insanlar da var. Daha sıcakkanlı.” (Öğr. 4).

“Burada tekdüze bir hayat yok. Bazen işe gidip gelirken bile dikkat etmen gerekiyor. Veli ile konuşurken dikkat etmen lazım. Bölgenin hassasiyetlerini bilerek hizmet etmelisin. Siyasi kişiler devlet görevlisi olarak seni karşısında görebiliyorlar. Onun karşısında durmadan meseleleri çözmek gerekiyor. Mesela 4 + 4 + 4 eğitim sistemi ilk geldiğinde sorunlar yaşadık. Bu sistemi bize nasıl dayatırsınız diye tepki aldık. Bunu biz istemiyoruz mecbur geçiyoruz diye açıklamak zorunda kaldık. Başka yerde bu geçişler daha kolay kabul ediliyor. Burada veliye bir şey kabul ettirmek çok zor. Kaynak kitap belirlerken bile %60-70 oranında kabul ettirebiliyorsun. Gerisi kesinlikle karşı çıkıyor. Ama o politik duruştan ziyade ekonomik. Burada okula aidat verenlerin oranı %40 bile değil. İdareciler aidat toplama görevini öğretmenlere verdiklerinden veli ile sürekli bu konuda karşı karşıya geliyoruz.” (Öğr. 4).

Gazi Mahallesi’ni ülkedeki diğer muhalif kent mekânlarından ayıran en belirgin özelliklerden birisi, şiddeti bir siyaset enstrümanı olarak kullanma geleneğidir. Mahalleli olarak değerlendirebileceğimiz birçok kamu görevlisinin de şikâyet ettiği bu davranış kalıbı, aslında radikal bir azınlığın alışkanlığıdır. Ancak (OHAL’e kadar) sebep olduğu sürekli çatışma ortamı tüm mahalleyi etkisi altına almaktadır. Bu önemli konuya değinen bazı katılımcı beyanları şu şekildedir:

“Kimse olay çıksın istemez. Devlet de istemiyor. Hak arama mücadelesinin her zaman yasal zeminde olması gerekiyor. Siyasal haklar sandıkta kullanılmalıdır. Hakkınızı başka türlü kullanmaya kalkarsanız olmaz. Demokrasi içinde hak aramak lazım. İlegal durumları tasvip etmiyorum ve devletin bu anlamda verdiği tepkileri haklı buluyorum.” **(Muhtar).**

“İlk geldiğimde politik bir iklim vardı. Gezi ve Kobane olaylarındaki süreçleri yaşadım. Ancak son 3-4 yıldır gayet güzel yaşanılır bir yer oldu diyebilirim.”
“(Şahit olduğum) Olayların okula bir yansıması olmadı. Beni şaşırtan olayların bu derece şiddetli olması oldu. Diyarbakır’da da olaylar olurdu ancak polise en fazla taş atılırdı. Ancak burada göstericilerin elinde silah bile gördüm.” **(Öğr. 2).**

Şiddetin sadece toplumsal eylemlerde değil, bireysel ilişkilerde de sık kullanıldığını belirten bir temizlik görevlisi şunları söylemiştir:

“(Mahalledeki bazı kesimler) her şeyi şiddetle çözmeye çalışıyorlar. Aşağıda caddede bir esnaf geldi, velileri okula alamıyoruz dedim ve beni tartakladı. Öğretmenin birini sınıfa girip saçlarından sürüyerek dışarı çıkarttılar. Bu mahallenin politik kimliğiyle alakalı...birbirini tutuyorlar. (Mahalledeki radikal politik unsurlar) Birisi sorgulanacağı zaman önce kendileri sorguluyor sonra polise veriyorlardı. Ama uyuşturucu ve fuhuşa karşı bir yapıydı. Eskiden çok etkinlerdi ama artık bir etkinlikleri kalmadı.” **(Tmz. 2).**

Konu şiddet eylemleri olunca meselenin merkezine polis yerleşmektedir. Görüşülen polislerin tamamı, bahsedilen şiddet sarmalına değinmişlerdir. Özellikle görevi İstanbul geneli toplumsal olayları takip etmek olan bir Güvenlik Şube Amiri, Gazi Mahallesi’nde şahit olduğu toplumsal olayların doğasını tarif etmiş ve şiddet boyutunu vurgulamıştır:

“...Toplumsal olaylar çok yoğun şekilde yaşandığı için Gazi Mahallesi’ne sıklıkla giderdik. Şiddet içerikli toplumsal olayları düşündüğümüzde Okmeydanı Mahallesi en başta gelir, Gazi Mahallesi onu takip eder. Sultanbeyli Demokrasi Caddesi de bunları takip eder. (Ancak) Gazi’de taş çatlasa 500 kişilik bir aşırı politize kesim var. Bunlar da örgütlese örgütlese 1000 kişiyi harekete geçirebilir. (Gezi Parkı olaylarında karakola yürüyen) 50bin kişilik dirençli bir kitle her daim bulunsa, zaten onlarla baş edemezsiniz.” **(Pol. 6).**

“Genelde Alevi-sol kesime mensup grupların (belirli) toplanma yerleri vardır. İsmet Paşa Caddesi’nin aşağısında toplanır yukarı doğru yürüyüşe başlar, karakol önünden geçerek yürüyüşü bitirirler. Belirli anma günleri vardır.

Mesela 2012 yılında Gazi karakoluna saldıran canlı bomba İbrahim Çuhadar'ın ölüm yıldönümünü her sene kutlanır¹⁴².” (Pol. 6).

“Biz sivil birim olarak Gazi'deki olayların içine pek girmezdik. Daha çok bilgi toplayıp yukarıyı bilgilendiren konumundaydık. Zaten Gazi'de yaşanan hadiseler sıklıkla terör eylemi boyutuna geldiğinden Terör Şube daha çok ilgileniyordu. Mesela bir molotof atıldığında olay toplumsal olaydan terör eylemine dönüşüyordu. Biz devreden çıkıyorduk. Mesela bir pankart asılıyor. Pankartta DHKP-C yazıyorsa buna artık biz bakmıyorduk, terör şubeye devrediyorduk. Biz Gazi Mahallesi'nde çok iş yapmazdık ama her zaman orayı takip ederdik.” (Pol. 6).

“Gazi'de her daim tedirginsiniz. Acaba bugün neyle karşılaşacağım diye kaygılanırsınız. Mesela Bağcılar'da bir olaya 1 ekip giderken, Gazi Mahallesi'nde 3 ekip gider. Tedbirlerimizi maksimum seviyeye çıkartırız. Temel fark güvenlik kaygısıdır.” (Pol. 6).

“Gazi Mahallesi diğer politik mekânlardan da farklıdır. Mesela Bağcılar Demirkapı Mahallesi de politik. Orada HDP'li gruplar var. Orada da toplumsal hareketlilik var. Ama orada toplumsal olayların şiddeti en fazla havai fişek atma seviyesine gelirken burada silahlı çatışma boyutuna kadar gelebiliyor... Gazi'de bir akşam gösteri yürüyüşü görevine gittik. Grup karakol önünden geçerken bir anda üzerimize ateş açmaya başladı. Reklam panolarından seken mermilerin çıkarttığı kıvılcımlar hala gözümün önünde. Gazi'de karakola çıkan bir sürü ara sokak var. Saldırganlar gece vakti buralara doğru kaçtığı için bir karşılık veremedik. Saldırganları da tespit edemedik. Bu tarz olaylar OHAL dönemine kadar sıklıkla yaşanırdı.” (Pol. 6).

Toplumsal olay polisliğinin önemli diğer bir unsuru olan Çevik Kuvvet polisleri, hem olayların direk içinde oldukları için hem de diğer politik mekânlarla karşılaştırma yapabilecek konumda oldukları için, çalışma adına önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Katılımcılardan bir Çevik Kuvvet amiri mahalledeki tecrübelerini aktarmış ve silah kullanan göstericilere silahla karşılık vermelerine müsaade edilmemesinden yakınmıştır:

“Biz müdahale ekibi olduğumuz için halkala temasımız yoktu. Ama şunu görüyorduk. Hem yoğunluk olarak hem de şiddet olarak toplumsal olayların en sert geçtiği yerler buradaydı... Bu bölge Kürtlerin ve Alevilerin yoğun olduğu

¹⁴² Polislerin şehit olduğu ve yaralandığı bir canlı bomba eyleminin her yıl düzenli olarak kutlanması muhakkak ki polislerde travmatik etki yaratmaktadır. Bu durum polis-halk kutuplaşmasını şiddetlendiren bir ortam oluşturmaktadır.

bir bölge. Bölgede THKPC gibi örgütler rahatlıkla hareket edebiliyor. Bu bile oradaki yapının farklı olduğunu gösteriyor. İnsanlar bu tarz örgütlere alan açabilecek yapıdalar.” (Pol. 7).

“Silahlı çatışmaya da denk geldim. Radikal grupların eylemlerinde en az bir tane örgütçü silah taşır. Bunu kullanmaktan da çekinmezler. Ara sokak çok fazla, mesafe uzak ve kaçmaya müsait ortam bulurlarsa (silah) kullanıyorlar. Zaten yüzleri kapalı oluyor ve polisin toplumsal olaya silahla karşılık veremeyeceğini biliyorlar. Ben Gazi’de uzun ve kısa namlulu silahların kullanımına denk geldim. Bu olaylarda yöneticilerimizin silah kullanımına izin vermekten çekindiğini gördüm. Üst kademe yöneticilerimiz de bilgisiz ve tecrübesizdi bu konularda. Bunun kararını en alt kademedeki kişi olarak ben veremem ama üst yöneticilerden silah kullanım talimatı gelmesi gerekirdi. Aslında böyle bir talimata da gerek yok. Ama polisler arkasında durulmayacağını bildiği için silahla karşılık vermeye korkuyorlar. Bilgili ve eğitilmiş olanlar kullanmaktan çekiniyorlar. Zira birkaç benzer olayda silah kullanan memurlar yılarca çile çektiler. Davalarla uğraştılar. Bizde de şöyle bir bilinç oluştu. “Silah kullanacağına öl daha iyi”. Eğitimsiz personel silah kullanabiliyor. Onlar da nasıl kullanacağını bilmiyor.” (Pol. 7).

“Cemevinde bir (illegal örgüt üyesinin) cenaze töreni vardı. Cenazeye (valilikçe) izin verilmiyordu. Cenazenin çıkartılmasına izin verilmeyince büyük barikatların kurulduğu olaylar çıktı. 2-3 gün süren olayların sonunda barikatların kaldırılması için polis yere indi. Bu sırada uzun namlulu silahla açılan ateş sonucu bir arkadaşımız şehit oldu.” (Pol. 7).

Çevik Kuvvet Polisi Muhammet Fatih Sivri’nin¹⁴³ şehit edildiği hadiseye değinen bir karakol polisi de Gazi Mahallesi’ndeki şiddet eylemlerini şu şekilde anlatmıştır:

“Olaylar olunca Çevik Kuvvetten ve Özel Harekattan da faydalanıyoruz. Özel harekattan faydalanmamızın sebebi pompalı tüfeklerle hatta ak47’lerle sokağa çıktıkları oluyor. Ancak iyi nişancı olmadıklarından mı, yoksa amaçları bizi vurmak olmadığından mı bilmiyorum, zırhlı araçlar sürekli isabet alırken arkadaşlarımız çok şükür isabet almadılar hiç. Sadece bundan birkaç sene önce bir tane arkadaşımız çelik yelek giymediği için yakın mesafeden vurularak şehit oldu. Hatta Muhammet kardeşimizin katilleri hala bulunamadı.” (Pol. 10).

Yine İstanbul TEM şubesinde görevli bir amir, şiddet ortamına dair şu karşılaştırmayı yapmıştır:

¹⁴³ <https://www.sozcu.com.tr/2015/gundem/gazi-mahallesinde-sehit-edilen-polisin-hikayesi-yurekleri-burktu-894096/> Erişim:26.12.2021

“Toplumsal olaylarda silah, molotof gibi şeyler kullanıldığında saldırganın kimliğini tespit edip, yakalayıp, kanun önüne çıkartmak bizim görevimizdi. Gazi Mahallesi’nde bu sistematik diğer bölgelerden farklı işlemiyordu. Ama toplumsal olayların şiddete evirilme oranı açısından İstanbul’un en önde gelen bölgelerinden biri olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim.” (Pol. 9).

Kamu kurumları, araçları ve özellikle personellerine karşı yaşanan şiddet olaylarından en çok zarar gören meslek gruplarından biri de zabıtalardır. Görüşülen zabıta görevlileri mahalleliler tarafından gördükleri şiddete varan tepkiler sebebiyle görevlerini yapmakta zorlandıklarını anlatmışlardır:

“Adam komşusunu şikâyet ediyor sokağa çöp atıyor diye. Ceza yazınca da siz garibana eziyorsunuz diyor. Karşı çıkıyor. Uyararak, hoşgörü ile halledelim diyor. Hiçbir kamu görevlisine güvenmiyorlar. Mesela kâğıt toplayıcıların depo alanlarını mahalle merkezi dışına taşıyalım dediğimizde o garibandır bırak istediği yere toplansın diyorlar. Ama orada biriken atıklar kokuyor, bir sürü fare geliyor. Hem mahalleliden şikâyet geliyor rahatsızlık oluyor hem de hijyen açısından uygun değil. Ama bunu bile kaldıramıyoruz. Kâğıt toplayan bir adamın arabasını bile alamadım. Beni aradılar, bu defalık boş ver dediler. Ben de tamam dedim.” (Zab. 3).

“Polis ve zabıtaban hiç korkmuyorlar. Yönetmelik ve kurallar umurlarında değil. Pazar olmadığı zaman, pandemi yasaklarında, pazar açtılar. Bunun yapılabildiği başka bir yer yok. Zaten normal zamanda bile polis gelmeden kapatmıyorlar pazarı. Saatlere riayet etmiyorlar” (Zab. 3).

“(Devlete) Saygı duymuyorlar. Tutarsızlar. Sürekli şikayetlerinden vazgeçiyorlar. Hatta bizi görünce şikâyet ettiği kişiyi savunuyorlar. (Bazı esnaflar) Saldırganlar, kavga çıkartmaya meyilliler. Toplumu da kışkırtıyorlar.. seninle empati yapmıyorlar.” (Zab. 4).

Bir zabıta amiri, kurallara uymadığı için sıkıntı yaşadıkları Gazi Mahallesi esnaflarının, muhalif-politik örgütleri kullanarak zabıtaban kurtulmaya çalıştıklarını şu şekilde anlatmıştır:

“Eskiden zabıta çalışmaları yaparken işlem yapmak istediğimiz kişiler sürekli olarak örgütçülüğün arkasına gizlenerek ama şahsi çıkar saiki ile bize saldırıyorlardı. Ama artık öyle bir durum kalmadı. Şimdi daha güvenli olarak çalışabiliyoruz. Ben 10 yıldır bölgede zabıtalık yaptığım için öncesi ve sonrası arasında karşılaştırmayı rahatlıkla yapabiliyorum.” (Zab. Kom.).

İllegal örgütleri kullanarak çeşitli faydalar sağlamaya çalışan mahallelilere farklı meslek grupları da değinmiştir. Özellikle bir meslek okulu idarecisinin aşağıdaki sözleri dikkat çekicidir.

“Buradaki öğrencilerin belli bir büyüme şekli var. Belirli normlarla büyüyorlar. Belli önyargılarla büyüyorlar. Belli korkularla büyüyorlar. Hatta belli eksiklerle büyüyorlar. Bu sadece buranın değil pek çok gettonun sorunu. Ama Gazi Mahallesi’nde bu sorunu yaşayan oran daha fazla. Bu durum okula endirekt yansıyor. Biz burada çocukların anne babadan daha önce rehberliğini yaptığı, sorunlarını paylaştığı, derdini paylaştığı sıkıntısını anlattığı insanlar oluyoruz. Ancak bunu tahmin ettiğiniz şekilde direkt gelip derdini anlatarak yapmıyorlar çoğunlukla. Hırçınlık yapıyor ve derdini anlamamızı bekliyorlar. Öğretmenine, arkadaşına sataşıyor ve sen bunu neden yapıyorsun neyin var senin diye sormamızı bekliyor. Ben bunu burada öğrendim.” (Öğr. 7).

Kimisi buraya getirdiği önyargıları sırf devlet kurumu olduğu için buraya yansıtıyor. Kimisi de yapmak istemediği bir şey olduğu zaman veya bir yaramazlık yapmak istediği zaman o yüzden yapıyormuş gibi davranıyor. (Siyasi bir hedefi olmamasına rağmen tavrını öyleymiş gibi gösteriyor.) Çok affedersiniz öğrenci sırf keyfince pislik yapmak istediğinde, arkadaşına veya öğretmenine kötü davranmak istediğinde, bu durumu bahane ediyor. Mesela hiç çiğnemediği bir kuralı çiğnediği olur. O zaman lazım olur. Daha önce bu kimliği hiç kullanmamasına rağmen, bu davranışı bu kimlik gereği yaptığını savunur. "Biz buranın çocuğuyuz" kalıbını çok mücadele etmek istemedikleri noktalarda kullanıyorlar. Bir anlamda yaramazlığı kolaylaştıran bir faktör oluyor.” “...okulda usulsüzlük veya disiplinsizlik yaptıklarında o moda girmeye çalışıyorlar. Ancak burada onun bir karşılığı yok. Kimse onlara siyasi yaklaşmadığı için bizde karşılığı yok.” (Öğr. 7).

Polisin ve bazı muhafazakâr kamu görevlilerinin mahallelileri anlama çabaları da birbirine benzer bir doku sergilemektedir. Bu noktada iki bakış açısı ön plana çıkmaktadır. Birincisi, “Devletin bölgede güçlü bir tavır sergileyememesinden ötürü birçok mahalleli “istemeyerek” örgüte destek veriyor, yani illegal örgütlere mecbur kalıyor.” görüşüdür. İkincisi de “Mahalleliler şiddet olaylarına bulaşmıyor, Gazi Mahallesi’ni karıştıranlar dışarıdan, yani mahalleli olmayan illegal örgüt mensuplarıdır.” görüşüdür. Bu empati çabası, toplumsal tepkilerin sebeplerine yoğunlaşmaktansa aktörlerine yoğunlaşmakta, yanlış olarak kodladıkları eylemlerin aslında mahallede destek görmediğini anlatmaktadır. Örneğin birkaç polis, mahallelilerin örgüte mecbur kaldıklarını şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Oradaki sıradan insanın çok bir şansı yok. Devlet bölgede hakimiyet kuramamış. Oradaki insanları illegal yapıların eline bırakmış. Vatandaş da bu durumdan rahatsızdı belki. Ama bunu değiştirecek güçleri yoktu elbette. O gün (1990’lı yıllar) öyle olması isteniyordu ve öyle oldu. Bugün baktığımda sanki o gün bir tiyatronun oyuncusuymuşum gibi hissediyorum.” **(Pol. 8).**

“ Gazi Mahallesi radikalleşmenin olduğu bir yer. İnsanlar arada kalamıyor. Devletle örgüt arasında seçim yapmak zorunda kalıyor. Kişilerle iletişim kopukluğu ve olaylardaki süreklilik, devlet vatandaş ilişkisini darbeliyor. Diyalog kanallarını kapatıyor ve sorunun derinleşmesini doğuruyor... Olayların kanserleşmesinin sebebi de bu. Sistem vatandaşları terörize ediyor. Devletin şefkatli yüzünü görmediklerinden arada durma şansları olmuyor.” **(Pol. 7).**

“Mahallede yoğun şiddet ve çatışma ortamının yaşandığı bir toplumsal olay sırasında karakola mahalleli bir vatandaş geldi. Adıyamanlıymış. Mahallede sadece politik kesimler yok. Adıyamanlılar gibi daha milliyetçi, muhafazakâr, namazında-niyazında, mütedeyyin kesimden insanlar da mevcut. Şahıs neden otobüs seferlerini kesip bizi mağdur ediyorsunuz diye yakarıştı bulundu. Sitemini ısrarla devam ettirince bende sinirlenerek “Amca aşağıda olaylar patlamış durumda, ortalık yangın yeri. Siz kendi mahallenizdeki bu insanlara ses çıkartmıyorsunuz, gelip bizim aldığımız güvenlik tedbirlerine tepki gösteriyorsunuz. Sen git önce oradaki eylem yapan göstericilere söyle bunu.” diyerek çıkmıştım. Bunun üzerine amca: “Oğlum ben bu insanlara itiraz ederim etmesine, karşı koyarım koymasına. Ancak sen benim mahallede 24 saat can güvenliğimi koruyabilecek misin bir polis olarak?” diye sordu. Bunun üzerine mahcup oldum ve maalesef mahalle içinde 24 saat bunu yapamayız dedim. Ve bu olay benim için çok can sıkıcı oldu. Kendim adına ve çalıştığım kurum adına çok mahcup oldum. Ancak benim bir komiser olarak tek başıma yapabileceğim bir şey değil bu.” **(Pol. 10).**

Yine “mahalleyi karıştıranlar dışarıdan” vurgusunu yapan birkaç kamu görevlisi şunları söylemiştir:

“Bence mahallenin kendi insanının diğer bölgedeki insanlardan hiçbir farkı yok. Gazi Mahallesi’nden gelen mesai arkadaşlarımız Gazi’yi karıştıranlar dışardan geliyor diyorlar. Bunlar bizim mahallemizin insanı değil diyorlar. 15 Temmuz’dan sonra orada güvenlik arttı. Her akşam göbekte çevirme oluyor. Gazi dışından gelenlere ne işin var burada diye soruluyor. Dolayısıyla dışarıdan gelip mahalleyi karıştıranlar mahalleye giremiyor, gelip karıştıramıyorlar. Buradan “Gazi Mahallesi’ni karıştıranlar dışarıdan” tezinin doğru olduğu anlaşılıyor.” **(Tek. 1).**

“Ben mahallelilerin dışarıdan gelip mahalleyi karıştıran insanları aralarına almamalarını isterdim. Ben ormanda güvenliktim. BMW Jeep ile tanımadığım bir adam gelmiş, kapıyı yakmaya çalışıyor. Bu mahalleyle hiç alakası olmayan tipler mahalleye zarar veriyor.” **(Tek. 2).**

Dışarıdan gelip ortalığı karıştıran insanların dışında mahallenin polisle olan ilişkileri de gayet iyi. Bu insanlar 2016 öncesinde illegal örgütlerin baskısını çok hissettiler. Örgüt tarafından tehdit edildikleri için bize mesafeliydiler. Ancak şimdi daha rahatlar. Bize bunu burada yaşayan insanlar söylüyor. “Bu dışarıdan gelen insanlar yüzünden gazdan uyuyamıyorduk, geceleri sokağa çıkamıyorduk” diyorlar. Artık bunlar konuşulmuyor bile.” **(Pol. 2).**

Yukarıdaki ifadeleri kullanan terör polisi bu savları bir istatistik vererek desteklemektedir:

“Türkiye’de 250-300 tane cepheli (DHKP-C’li) belki kalmıştır ve bunların olay çıkarabilecekleri en önemli yer Gazi Mahallesi. Bırakın başka mahalleyi, başka illerden bile buraya gelenler var. Bizim işlem yaptığımız kişilerin belki %20’si bu mahallede oturuyordur. Zaten bunlar gezerler. Burada spreyle duvar yazıları yazmak, pankart asmak gibi basit eylemler yapıyorlar. Kameraların görmediği kör bir noktada fotoğraf çekinip propaganda yapıyorlar. Sonrasında çoğunlukla afişi bile söküp başka mahallelere gidiyorlar.” “Örgücüler Alevi diyorlar, ama yemin ederim bunların hiçbir dinle, mezheple alakası yok. İnsanların dışlanmışlığını, ezilmişliğini kullanıyorlar. Onlar da dışarıdan gelen bu insanları içine almışlar.” **(Pol. 2).**

İllegal örgütler ve polis arasında yaşanan şiddet ve çatışma ortamının mahallelileri olumsuz etkilemesi beklenen bir durumdur. Politik atmosfer sebebiyle Gazi Mahallesi gündelik yaşamında yaşanan sıkıntılara, birçok katılımcı değinmiştir:

“Uzun yıllardı Gazi’de yaşıyordum. Gündelik hayatımızda dönem dönem tedirginlik yaşadığımız oldu. Mesela bir keresinde eşimi acil hastaneye götürmem gerekiyordu. Yol göstericiler tarafından kapatıldığı için 2 saatte gidemedik. Polis yolu açtı da öyle gittik.” **(Tek. 2).**

“Eylemlerin olduğu günlerde “bugün yardıma gitmeyin” şeklinde talimat geliyordu. (O gün yoksullar devlet yardımı alamıyor, mağdur oluyordu) Bunlardan çok rahatsızdım” **(SYM).**

“Belediye otobüslerinin yakılması zulüm değil mi? Birçok defa otobüs seferi kesildi bölgeye. Bu zulüm değil mi? İnsanlar yolda kaldı. 30-40 lira yevmiyesi olan adam evine ekmek götürmek yerine yevmiyesini taksiye vermek zorunda kalıyor. Zira başka araç yok. Minibüs de yok. O gün eve ekmek gidemiyordu. Bundan büyük zulüm olamaz. Ve bu durum çok sık olurdu. Haftada 2-3 sefer

oluyordu. Halk ses çıkartmaktan korkuyordu. Hatta polis bile giremiyordu. Bir yürüyüş başladığında polis bile yaklaşmıyordu” (*İETT şof.*).

“Mahalleliler bu örgütleri vaktinde aralarına almışlar ama onlardan gördükleri zararı fark etmemişler. Gazi Mahallesi normale dönünce anladılar ne zorluklarla yaşadıklarını. Bu Stockholm sendromu. Mesela evini 500'e kiraya veren artık 1000'e veriyor. Mahalle artık terörle anılmıyor. Yerel insanların %99'u bunu söylüyor. Burası artık çok güzel ve rahat bir yer. İnsanı da çok güzel. Bize gelip Allah razı olsun diyorlar. Örgütler bitince yaşamının ne olduğunu anladık diyorlar. Bundan 5-6 yıl önce insanlar ormana bile gidemiyordu. Örgütçüler ormanda hakimiyet kurmuştu ve istediği herkesi ormanda kendince cezalandırıyordu. Sürekli insanları dövüyorlardı. İnsanlar ormanı rahat rahat kullanamıyordu. Bunlar bizim vatandaştan duyduğlarımız.” (*Pol. 2*).

Gazi Mahallesi eski muhtarı mahallelilerin yıllardır devam eden çatışma ortamından gördükleri direkt veya dolaylı zarara özellikle değinmiştir. Hatta bu durumun tepki görmeye başlaması üzerine muhalif-politik grupların pozisyon değiştirmek zorunda kaldıklarını belirtmiştir:

“Son dönemlerde siyasal gruplar anlayışlarını değiştirdiler. Arkanda halk yoksa halkın adına bir şey yapamazsın. Sadece düşünürsün, düşüncede kalır. Benim işime zarar veriyorsan, çocuğuma zarar veriyorsan, arabama zarar veriyorsan, bankaya zarar veriyorsan, kamu mallarına zarar veriyorsan, benim seni desteklemem mümkün değil. Bu ortamda herkes kendini geri çekti. Polis de uygulamalarını arttırmasına rağmen daha yumuşak bir tutum sergilemeye başladı. “Dur! Kalk! Otur! Yere yat!” Bunlar asgariye indi. Böyle olunca da çehre değişti. Polis taşlamakla, otobüs yakmakla bir şey kazanılamayacağını söyleye söyleye toplum siyasi örgütleri geri çekilmek zorunda bıraktı.” (*E. Muhtar*).

Gazide eylemci unsurlar aktif olduğu sürece halk ve millet rahatsız oluyordu. Biz de rahatsız oluyorduk. 15 Temmuz'dan 1-2 sene sonra millet yavaşça geri çekilmeye başladı. Son 2-3 seneye kadar her gün sokakta 3-4 eylem olursa, mahalleye otobüs gelmezse, hep polis, molotofçu, taşçı varsa halk yaşamını nasıl devam ettirecek? Böyle durumlardan rahatsız olan halk hep muhtara geliyordu. Bizi koru, çocuklarımızı koru diyorlardı. Sen kendin git polise veya kendin git örgütçülere diyemezsin. Ben de sıkılsam da ezilsem de elimden geldiğince yaptım.” (*E. Muhtar*).

“Gazi'nin eski politik gövdesi hala olduğu gibi duruyor. Şurada sokak ortasında birine alenen haksızlık yaparsanız bu politik karakteri hemen görürsünüz. Ancak Gezi sonrası oldukça canlanan politik atmosferin

doğurduğu sokak eylemleri mahallelilerin gündelik yaşamını ciddi anlamda olumsuz etkiliyordu. Günde 2-3 eylem yapmanın, ortalığı ateşe vermenin, polisle çatışmanın mahallelilere ciddi bedelleri olurken, mevcut iktidar cenahında bir aşınma yaratmadığı görüldü. Hatta karşı cenahı herhangi bir şeye ikna dahi edemediği görüldü. 15 Temmuz sonrasında ev baskınlarının artması, keyfi tutuklamaların artarak devam etmesi, bu eylem tarzının etkisizliğini iyice ortaya çıkardı.” (E. Muhtar).

“15 Temmuz sonrası polisin toplumsal olaylara toplu müdahale yerine ev baskınlarına yönelmesi halkı tedirgin etti. Örgütçüler de biraz geri çekildiler. Sonra gördüler ki zaten arkalarında çok bir toplum desteği kalmamış. Artık çevreye zarar verecek şekilde gerçekleşen şiddet içerikli eylemlerin alt yapısı mahallede kalmadı. Bu mahallede ne varsa buradaki insanların emekleriyle oldu. Bir tek tramvay getiremedik. Onu da örgütçüler yakar diye getirmiyorlardı. Artık gelir.” (E. Muhtar).

Muhtar, politik şiddet olaylarının kamuoyunda olumsuz bir Gazi Mahallesi algısı oluşturduğunu, bu durumun mahalleye oldukça zarar verdiğini şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Eskiden başka mahalledeki insanlar rahatlıkla iş bulurken Gazi Mahallesi sakinlerinin iş bulması oldukça zor oluyordu. Mahallede ortalığın karıştırılması, terörize edilmesi, mahalledeki bir vatandaşın iş bulmasını engelliyordu. Gazi Mahallesi deyince ön yargı oluşuyordu. Dolayısıyla başka mahalledeki insanlardan farklılaşıyordu.” (Muhtar).

Mahalle dışında oluşan olumsuz Gazi Mahallesi algısına değinen bir güvenlik görevlisi de şunları söylemiştir:

“Gazide yaşıyorum deyince para verseler orada yaşamam diyen arkadaşlarım oluyor. Ben öyle düşünmüyorum. Eskiden siyasi olaylar oluyordu ama o zaman da halka yönelik bir saldırı yoktu. Bölge dışından gelen ve buranın geçmişini bilen kişiler burada güvenlik olmaktan korkuyor. Ama insanlarla güzellik ile konuştuğun sürece asla bir sorun yaşamıyorsun.” (Göv. 2.).

Mahallede görev yapan bir okul idarecisi, muhtarın görüşlerine katılarak, muhalif tepkinin şekil değiştirdiğini belirtmiştir. Şiddet eylemlerinin gündem oluşturmadaki verimsizliğinin, insanları sosyal medya üzerinden örgütlenmeye ittiğini vurgulamıştır:

“Artık öğrenciler üzerinde aile, okul, sokak aktör değil. Artık teknoloji çocukları şekillendiriyor. Politik karakteri şekillendiriyor. Artık insanlar sokaklarda değil sosyal medyada tepkilerini dillendiriyor. Gezi parkı olaylarına kadar her gün toz dumandı buralar. Ama eylemler nitelik ve gündem oluşturma,

ses getirme açısından zayıftı. Esnaf bu durumdan sıkılmıştı. Polis de fırsat bilip gaz sıkıyordu. Her akşam halı saha maçı gibi çatışma vardı. Ama medyaya çıkmazdı bile. Eylemlerin kamuoyunu yönlendirme potansiyeli kalmamıştı.” (Öğr. 1).

4.3.1.4.Yoksulluk ve yol açtığı toplumsal sorunlar

Gazi Mahallesi kurulduğu günden bu yana kent yoksullarının biriktiği bir mekân olmuştur. Mahalleye olan göçlerde politik, etnik, dini vb. pek çok faktör etkili gibi görünse de temel belirleyici her zaman ekonomi olmuştur. Zaten hangi toplumsal kimliği benimsiyor olursa olsun sınıf atlayan kişilerin ilk iş olarak mahalleden ayrıldığı, yaygın olarak gözlemlenen ve katılımcılar tarafından dillendiren bir durumdur.

Diğer taraftan toplumsal ötekilerin yaşadığı en büyük sorunların başında, toplumun geneli tarafından yoksulluğa mahkûm edilmeleri gelmektedir. Bu durum toplumsal ötekilerin biriktiği Gazi Mahallesi gibi mekânlarda, yoksulluğu iyice içinden çıkılmaz bir hale sokmaktadır. Yoksulluğun getirdiği pek çok toplumsal sorun, bahsettiğimiz kısır döngü sebebiyle derinleşmekte, çeşitlenmektedir. Katılımcıların önemli bir kısmı mahalledeki yoksulluktan ve bunu getirdiği bazı sosyal sorunlarda bahsetmiştir. Özellikle Alibeyköy Barajı havzasında yer alan ve “dere” diye adlandırılan gecekondu bölgesindeki yoksulluk, gören herkesin dikkatini çekmektedir:

“Habipler’de, Yayla’da¹⁴⁴ da gecekondular var. Ancak dere de gecekonduda kirada kalan kişilerin durumlarının çok daha kötü olduğunu söyleyebilirim. Tabi mal sahibi kimi gecekondulular zengin. Ormanın içinde yazlık gibi kullanıyorlar. Evlerini lüks döşüyorlar.” (Tem. İşl. Ş.).

“(Gazi Mahallesi’nde) gecekond u bölgesi var. Dere yataklarında. Burada ulaşılması zor çarpık yapılar var. Burada büyük bir alandan bahsediyoruz. Zübeyde Hanım’daki gecekond u alanının insanların refah içinde yaşayacağı bir bölgeye alıp oranın yeşil alan olmasını istedim. İnsanları toplu konut şeklinde bölgeden alıp güzel konutlara yerleştirip oranın güzel bir millet bahçesi olmasını istedim. Sadece gecekondular(daki insanların refaha kavuşması) için bunu yapardım.” (Tem. İşl. Ş.).

¹⁴⁴ Sultangazi ilçesinde kent yoksullarının yaşadığı iki mahalle.

İstanbul'un nadir gecekondu bölgelerinden birine ev sahipliği yapan Gazi Mahallesi, aynı zamanda bu bölgelerde derin bir sefaletle de ev sahipliği yapmaktadır. Ancak yoksulluk gecekonducularla sınırlı değildir. Refah düzeyinin düşüklüğünü anlayabilmek için, mahallede birkaç saat geçirmek yeterlidir. Pek çok katılımcı, bu sefaletin etkilerini dillendirmektedir.

“Günümüzde Gazi’de kamu hizmeti sunmak tabii ki farklı ama süreç içerisinde bu farklılık politik uçurumdan ekonomik uçuruma doğru kaydı. Ekonomik uçurum bizim işimize epey aksediyor. Öğrencinin yeterli beslenemediğini, ayağında düzgün bir ayakkabısının olmadığını görüyoruz. Uzaktan eğitim sürecinde tableti, telefonu interneti olmayan öğrenciler gördük. Bu süreçte bu öğrenciler eğitim alamadı. Yine birçok öğrencimiz çalışmak zorunda kalıyor. Uzaktan eğitim sürecinde okul olmadığı için birçok öğrencimiz bu süreyi çalışarak değerlendirdi. İsteddiği herhangi bir şeyi alabilmek için bunu yapmak zorundalar. Anne-babalar çalışmaktan kafalarını kaldıramıyorlar. Belki birçoğu çocuğunun kaçınıcı sınıfta olduğunu bile bilmiyor. Elbette ki seviyorlar çocuklarını ama bu sevgiyi gösterecek fırsat bulamıyorlar.” (Öğr. 8).

“Maddi olarak çok düşük bir yer burası. Bir ilaç yazıyoruz, SGK'nın ödediği ilacı bile alamıyorlar. 10 lira fark çıkıyor, onu karşılayamıyorlar. İki gün sonra bana tekrar geliyor, “hocam o gün alamadım tekrar yazar mısın?” diyor.” (Dokt. 1).

“Buraya gelen hastanın alım gücü, kaygıları, talepleri sosyoekonomik. Mesela burada kişisel bakım ürünleri talep görmüyor.” (Ecz.).

“Burada (diğer cemevlerinden farklı olarak) sürekli farklı yardım talepleriyle geliyorlar. İş istiyorlar. Koşullar uygun olmadığı için olumsuz cevap veriyoruz. Sonrasında da bunun ezikliğini yaşıyoruz.” (Cem e. Bşk. Yrd.).

Görüşülen öğretmenlerden bazıları bölgedeki okullarda öğrencilere maddi yardım yapmak için öğretmenlerce oluşturulmuş yapılar olduğundan bahsetmiştir. Farkına varılan öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamak için hemen para toplanmakta, öğrencilerin ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmaktadır.

“Burada tek olumsuzluk ekonomik. Aileler ekonomik olarak çocuğunu okutamayacak düzeydeler. Öğretmenler arasında para toplayarak kira yardımı yaptığımız, tablet yardımı yaptığımız öğrenciler çok oluyor.” (Öğr. 10).

“Maddi sorunlara idareyi karıştırmıyoruz. İdarenin bütçesi ancak okula yetiyor. Biz bunu genelde idareye haber vermeden öğretmen arkadaşlar kendi aramızda yapıyoruz. Kendi içinde bu sistemin bir düzeni oldu. Bir öğretmen arkadaş var. Genelde ihtiyacı fark eden öğretmen ona haber veriyor. Parayı ona veriyoruz,

onda toplanıyor. Bizim çevremiz de buna alıştı. Var mı yardım edebilecek öğrenci diye bize soruyorlar. Ben direkt o öğretmen arkadaşla söylüyorum, ona yönlendiriyorum. Öğretmen arkadaş da “Şu kadarını şu öğrenciye verdim hesapta şu kadar bekliyor. Var mı ihtiyacı olan öğrenciniz” diye bize bilgi veriyor. Bu sene (2021) pandemiden dolayı öğrencilere ulaşamadığımızdan elimizde para kaldı. Normalde hiç kalmıyor. Çünkü elimizde biriken paradan çok çok daha fazla ihtiyacı olan öğrenci var. İdareye ve belediyeye daha ekstrem talepler için gidiyoruz. Mesela okulda bir dergi çıkartmak istiyoruz. Öğrenciler bu tarz şeylerle uğraşsınlar istiyoruz.” (Öğr. 7).

Mahalledeki yoksulluk bir taraftan öğrencilerin okul ihtiyaçlarını karşılamasında güçlüklerle sebep olurken diğer taraftan da okul idarecilerinin, okul ihtiyaçlarını karşılamasında güçlüklerle sebep olmaktadır. Sistem gereği okullardaki pek çok ihtiyaç velilerin bağışlarıyla karşılanmaktadır. Okullara maddi yardım yapma gücü ve geleneği olmayan mahallede okulların ihtiyaçları karşılanamamakta, dolayısıyla öğrenciler katmanlı bir mağduriyet yaşamaktadır.

“(Mahallede) Hem iktidar hem de muhalefet (yanlıları) güçlü olduğundan denge sağlamak daha zor. Ama iki taraf da her şeyi devletten bekliyor. Burada devlet kurumlarına soğuk davranıyorlar. Özellikle maddi yardım yapmıyorlar, sahip çıkmıyorlar. Parasal olarak rahat olanlar bile yardım etmiyor.” (Öğr. 5).

“ Diğer bölgedeki okul daha çok veli bağışlarıyla ayakta duruyor. Bir okul güzelse veli sayesinde güzeldir. Devlet sadece faturaları öder. Mesela okulla alakalı bir yenileme çalışması olarsa okul bunu kendi bütçesinden yapıyor. Burada okula maddi yardım yapma, diğer bölgelere göre çok geride. Bölgenin sosyo-ekonomik düzeyiyle alakalı bu durum. Durumunu iyileştiren de bir an önce bölgeden uzaklaşmayı seçiyor. Tabi akrabaları burada diye ayrılmayan da var.” (Öğr. 2).

Bazı kamu görevlileri mahalledeki yoksulluğu en temel problem olarak tespit etmiş, ekonomik sorunlar çözmeden hiçbir toplumsal sorunun çözilemeyeceği vurgusunu yapmışlardır:

“Mahalleliler çoğunlukla Doğu ve Güneydoğu illerinden göçen, dar gelirli, merdiven altı işletmelerde çalışmak zorunda kalan insanlar... Bu özellikleri (kültürel bazı dinamiklerle birleşerek) onları, belirli illegal örgütlerin tuzağına çekilme ihtimali olan riskli gruplar haline dönüştürüyor.” (Pol. 14)

“Aileleri daha fazla bilinçlendirmek gerekiyor. Yaşadıkları kültür çatışmalarına yardımcı olmak gerekiyor. Ama bu sorunlar ekonomik temelli. Bunu biz çözemeyiz.” (Öğr. 4).

“Buradaki insanların mağduriyetleri çok fazla. En önemli sorun ekonomik. Kimliğine bakılıp işe alınmıyor. Dışlanmış kişiler. Ortamı değiştirmeden insanları değiştirmek mümkün değil. Öncelikle ekonomik durum değişmeli. İnsanlar (maddi olarak) kendilerini güvende hissedерlerse değişim (normalleşme) başlayabilir.” (Öğr. 3).

Sosyal yardım görevlileri, mahalleyi farklılaştıran sosyo-ekonomik faktörlerin, sosyo-politik faktörlerin önüne geçtiğini destekleyen bir tespitte bulunmaktadır. Taşıdıkları semboller gereği politik olarak değerlendirilebilecek ve görüşünü savunması beklenecek kişilerin yardım alabilmek adına politik görüşlerini gizleme yoluna gittiklerini söylemektedirler:

“Biz mağdurlara, yoksullara gidiyoruz. Siyasi görüşler hissedilmiyor. Geçim ve gelecek kaygısı merkezi konumda. Biz sivil araçlarla gidiyoruz, mağdura gidiyoruz (dolayısıyla güvenlik kaygısı yaşamıyoruz). Vatandaş belediyeye ters olsa bile hissettirmiyor. Dolayısı ile (yardım götürdüğümüz kitlede politik olarak) hiçbir fark yok diyebiliriz... (Gazi Mahallesi politik olarak farklı bir yer) Değil. Muhatap olduğumuz kitle %99 muhtaç insan. Seni kapıda karşılıyorlar. Evlerinde olmayana sana ikram etmeye çalışıyorlar.” (SYM).

Maddi sıkıntıların mahallelileri mahalle içi sosyalleşmeye ve komşu kültürlerden kopmaya götürdüğünü belirten bir sosyolog bu durumu “Dış çevreye karşı kapalılar.” şeklinde özetlemiştir. Aynı konuya merkezi bir önem atfeden ve mahalledeki pek çok sorunun kaynağı olarak kodlayan bir TEM amiri de şunları söylemiştir:

“(Mahalledeki) İnsanların dünyaya hatta İstanbul’a açılmadıklarını düşünüyorum. 25 yıldır İstanbul’da yaşayıp hiç Taksim’e gitmemiş, hiç Beşiktaş’a gitmemiş, hiç vapura binmemiş insanlar gördüm. Ben her karşılaştığım insana hayatın Gazi Mahallesi’nden ibaret olmadığını belirtiyordum. İnsanın yaşadığı ortam karakterini derinden etkiliyor. Bizim muhatap olduğumuz kitle genelde orada doğmuş, oralarda ilkokula, ortaokula gitmiş. Zaten üniversite okuyan sayısı da az. Kendi dar çevresi dışında sosyalleşme yok. Dışarı hiç çıkmamış. Hatta kendine nereye git dendiye oraya gitmiş, kendi kafasına göre hareket etmemiş insanlar.” (Pol. 9).

Yoksullukla derinleşen toplumsal ötekileşme, aile içi huzuru da etkilemektedir. Ailede çalışma imkânı olan herkesin çalışması gerektiği için çocuklar ilgisiz kalmakta, dahası çocuk işçi olarak hayata erken atılmaktadır. Diğer taraftan maddi ve manevi olarak yıpranarak eve gelen bir kalabalığın içinde, şiddete varan huzursuzluklar kaçınılmaz olmaktadır. Çalışma kapsamında bazı katılımcılar mahallede dikkatlerini çeken bozuk

aile yapısını vurgulamışlardır. Ayrıca maddi temelli ailevi sorunlar açısından, hala kente tutunma çabası içerisinde olan ve adaptasyon sorunları yaşayan Kürt kökenli aileleri ön plana çıkartmışlardır:

“Gazi Mahallesi'nde Doğu kökenli vatandaşlar çok olduğundan fazla eşli olabiliyorlar. Sayarken kız çocuklarını saymıyorlar. Mesela 8 çocuğu var 4 çocuğum var diyor. Kadına yönelik şiddet, istismar, şiddetli yoksulluk Sultangazi'de çok fazla. Bu insanlara yardım etmek beni mutlu ediyor. Kadına yönelik şiddet konusu geldiğinde yardım ediyoruz. Ama polise aksettirmeyi teklif ettiğimizde kabul görmüyor. Sadece boşanmak için hukuki yol gösterebiliyoruz. Ama ekonomik temelli sebeplerle bunu da istemiyorlar. Bazen şiddet izlerini görüp, polise gitmek için ısrar ediyoruz. Ama kabul etmiyorlar. Bu noktada Gazi Mahallesi'nde yardım edebildiğimiz kadın sayısı çok az.” (Sosylg.).

“Buradaki insanlarla rahat iletişim kuramıyoruz. Mesela Türkçe bilen çıkmadığı oluyor. Okula giden bir çocuk yoksa iletişim kurmakta çok güçlük çekiyoruz. Özellikle yaşlı nüfusta Türkçe bilme oranı çok düşük. Orta yaşta biraz daha artıyor. Gençlerle çok rahat iletişim kurabiliyoruz. Mesela yardım ekibi içlerinde kadın olmadan bir eve gidildiğinde ve ev sahibi erkek ortamda bulunuyor ise kadın asla konuşmıyor. Ama başvuru yapanların büyük kısmı da kadın. (yanlarında aileden bir erkek olmadığı zaman konuşmaktan çekinmiyorlar). Erkekler hep inşaat işçisi. Ama yanında erkek varsa iş değişiyor. Kadına çok değer verilmiyor. Mesela bir evde üç eşten 15 çocuk aynı anda yaşayabiliyor.” (Sosylg.).

“Benim veli ve öğrenci profiline dair şikayetlerimin temelinde ekonomik ve kültürel sorunlar var. Burada doğulu aileler var. Suriyeli aileler var. Birçoğunun derdi hayata tutunmak. Çocukların eğitimleri umurlarında değil. Çocuğun eğitimi ve çocuğun hayatı ile alakalı hiçbir şeyden haberleri yok. Çocukla alakalı resmi işlemleri yapmakta bile zorlanıyoruz. Veli gerekiyor, veliyi bulamıyoruz. Çocuğun bir sorunu oluyor, veliyi bulamıyoruz. İşimi yürütürken veli lazım olduğunda veliyi bulamamak benim en kabul edebileceğim kısım. (Ama) Burada çok kötü profilde veli sayısı çok fazla. Kötü kelimesinin karşılığı neyse bunu fazlasıyla karşılayan ebeveynler var. Muhakkak bu durum Gazi Mahallesi'ne has değildir. Benim intihar eden öğrencilerim oldu. Çok kötü şeylerle karşılaştım. Şiddet gören, okula yollanmak istenmeyen, okuldan alınmakla tehdit edilen, ailesinin çok açık bir şekilde yaptığı psikolojik şiddetten dolayı intihar eden öğrencilerimiz var.” (Öğr. 7).

“Bekar olsam burada kalmak isterdim. Ama çocuklarımın burada yetişmesini istemiyorum. Burada eğitim-kültür seviyesi düşük. Özellikle yeni gelenler bozuyor. Küfür, ahlaki sorunlar çoğunlukta... (Görevimizi yaparken bozuk aile yapısından kaynaklı sorunlarla karşılaşılıyor.) Birçok sorunu kendimiz çözüyoruz. Geçen sene eşinden ayrılıp uyuşturucu kullanan bir veli vardı. Sosyal hizmetlere kadar gittik sorunu çözmek için. Bölgede boşanma çok. Çocuklar ortada kalıyorlar. Dolayısıyla bir sorunla karşılaştığımızda birebir çözüyoruz.” (Öğr. 4).

“Farklı bir yerde çalışmadım bu açıdan karşılaştırma yapabilecek düzeyde değilim ama (Gazi Mahallesi halkının) farklı olduğunu düşünüyorum. Ekonomik nedenler, bu sebeplerle çocuklarıyla yeterince vakit geçirememeleri; insanların politik duruşları, verdiğimiz hizmeti etkiliyor.” (Öğr. 8).

Birçok öğretmenin tekrar ettiği konulardan biri de ekonomik sıkıntılar arttıkça eğitime verilen önem ve değerin azalmasıdır. Etnografik yapı anlatılırken pek çok kamu görevlisinin mahallelileri eğitimi ve eğitime değer veren kişiler olarak tanımladıkları belirtilmiştir. Ancak bu tanımlamalar daha ziyade mahallenin vitrini konumunda olan ve merkezi yerlerinde yaşayan Alevi kesim için geçerli gibi görünmektedir. Madalyonun diğer yüzünde tam tersi bir tablo dikkat çekmektedir:

“İlk başta kendi mahalleme hizmet edeceğim için sevindim. Ama bizi anlamayan, eğitime önem vermeyen velilerle ve onların yetiştirdiği çocuklarla muhatap olduk. Burada çözüm bulamadığımız zorluklarla karşılaştık.”¹⁴⁵ (Öğr. 8).

“Öğrenci ve veli arasında iletişim olmadığı için veliler ebeveynliği de öğretmene yüklemeye çalışıyorlar. “Hocam şu konuda bizi hiç dinlemiyor siz konuşabilir misiniz? Sizi dinler.” “Sigara içiyor, okuldan kaçıyor vs.” diyorlar.” (Öğr. 8).

“Ben bir edebiyat öğretmeni olarak öğrencilere edebiyat öğretmekle mükellefim. Benim işim sanat. Ancak ben çocuğa şiir, roman anlatmaya çalışırken çocuk yediği bir şeyin çöpünü yere atıyor. Ya da arkadaşına şiddet uyguluyor. Ya da öğretmeni nasıl dinlemesi gerektiğini bilmiyor. Temel bazı kazanımları yerine gelmediğini görüyoruz. Ben bu durumda çocuğa sanat

¹⁴⁵ Görüşme sırasında görüşmenin yapıldığı öğretmenler odasına bir kadın girdi ve çocuğunun sınıfı geçip geçmediğini öğrenmek istediğini söyledi. Bu hem çocuğundan haberi olmadığını hem de çocuğuna güvenmediğini gösteren bir durumdu. Bunun üzerine açılan sohbette öğretmen, çocuğunun kaydının hangi ilde olduğunu bile bilmeyen veliler olduğundan bahsetti.

anlatmayı samimi bulmuyorum. Konu şiirden romanda çözü yere atmamaya geliyor. Ama 2 yıl uğraşıp bu temel kazanımları sağlayamadığım sınıfım oldu. Öğrenciler bize çok çok büyük eksiklerle geliyor. Elimde sihirli bir değnek olsa çocukların sosyal hayatını şekillendirecek olan iletişim becerileri ve kendini ifade etme yeteneklerini geliştirmek isterdim. Veliler de aynı şekilde. Düşünen, sorgulayan, eğitilmiş olan, eğitime ve kendi çocuklarına çok önem veren veliler olsun isterim.” (Öğr. 8).

“Evet öğrencimi tanımak gerektiğine inanıyorum. Velilere dönütler vermek gerekiyor. Resmi olarak sadece veli toplantısında olabiliyor. Buna da zaten veli gelmiyor. Ya önemsemiyor ya işi oluyor. 45 kişilik sınıfta veli toplantısına gelenlerin sayısı 5-6 oluyor, 7 oluyor. Nerede diğer veliler? Onlara kayıp çocuk gözüyle mi bakacağız? Ya da aile çocuğu çoktan gözden çıkardı mı? Bunları görüp üzülüyoruz. İlginin yetersiz olması, çocukların değersiz görülmesi. Vicdanen daha fazlasını yapmamız gerektiğine inanıyorum.” (Öğr. 8).

“(Gazi Mahallesi’nde öğretmenlik) Farklı, zor. Buradaki öğrencileri eğitimlerini mücadele ederek tamamlayabileceklerine inandırmak dahi çok zor. Eğitimin önemli, değerli bir şey olduğuna inandırmak çok zor. Eğitimin onları ileride çok farklı bir hayat sunacağını, maddi olarak değil, diğer konularda çok farklı bir hayat sunacağını anlatma yolundaki rehberliğe çok önem veriyoruz. Çünkü buradaki öğrencilerde en çok bu yok. Çünkü aileler eğitime değer vermiyor. Bir de öğrenciler çok umutsuzlar. Çok az imkanla hayatlarını sürdürüyorlar. Diğer yerlerde yaşayan yaşlılarının sahip olduğu imkanlara sahip değiller. Kendilerine eğitim almaya, toplumda önemli bir yere gelmeye layık görmüyorlar. Öyle bir şansları olduğuna inanmıyorlar. Hatta bu sebeple, normal şekilde eğitimlerini tamamlayarak, iş gücü sahibi olarak toplumda önemli bir yere geleceklerine inanmadıkları için kendilerine övünülecek farklı şeyler yapmaya çalışıyorlar. Burada birkaç tane çete var. Siyasi falan değil, bildiğiniz çete. Bunlara yaklaşan öğrencilerimiz var. Hocası gibi bir öğretmen olabileceğine, hemşire olabileceğine inanmıyor. Öyle bir özgüveni yok. Zaten ailesi de kendisine böyle bir destek ve özgüven vermiyor. Öğretmen anlatırken gözleri ışıltıyor. Ancak arkasını döndüğü zaman kendisine motivasyon verebilecek çok az şey var. Ondan farklı yerlerde (illegal şekilde) bir yerlere gelmeye çalışan çocuklar var. Hiçbir yere gelmeye çalışmayan çocuklar var. Bu yüzden çok zor. Ben sınıfıma girip bana inanan, yaptığım işe inanan öğrencilerle çok daha enerjik şekilde işimi yapabilirdim. Ama burada öyle olmuyor, zorlayarak oluyor. İnandırmaya çalışarak oluyor.” (Öğr. 7).

“Bunun (Çeteleşmenin) okula yansıması da var. Toplumda iyi kavramı, ideal kavramı değişti. Artık okuyarak bir yere gelmek istemiyor insanlar. Kısa yoldan zengin olup dürtülerini tatmin etme isteği var. Toplum bu anlamda büyük bir umutsuzluk içinde. Okuduğu zaman, iyi insan olduğu zaman bunun

maddi bir getirisi yok. Bu Gazi Mahallesi'nin değil, tüm toplumun bir gerçeği. Biz eğitimle insanları terbiye etmeye çalışırken hedeflediğimiz şeylerle öğrencilerin hedefleri çatışıyor. Çocuğun beklentilerine aile cevap veremiyor, okul cevap veremiyor. Sokak ve sosyal medya cevap verebiliyor. Sokak daha özendirici geliyor. Çocuk büyüklerine bakıyor ve “bunları yapanlar toplumda maddi ve manevi olarak daha çok kabul görüyor” diyor. Dolayısıyla çocuk eğitim ile terbiye edilme sürecine girmiyor. İstemiyor. Bu bize ciddi anlamda sıkıntı yaratıyor. Bizim çocuklara davranış değişikliği kazandırma çabalarımız bizim için de çocuk için de zevksiz bir hal alıyor. Anlamıyor, onun dünyasına hitap etmiyor. Çocuğa zulüm oluyor. Aile çökmüş, öğretmenler yetersiz kalmış, resim-müzik derslerine laf olsun diye önem veriliyor. Okullarda bahçe yok, spor salonu yok, kütüphane yok, atölye yok. Çocuk haliyle hiçbir anlamda gelişmiyor. Bu sorunu en fazla öğretmenler yaşıyor.” (Öğr. 1).

Öğrencilerin eğitime olan inançlarının zayıf olduğuna değinen bazı öğretmenler, sınıf mevcutlarının fazlalığından ve okul imkanlarının yetersiz olmasından yakınmış, öğrencileri ve ailelerini tanıma fırsatı bulamadıklarından bahsetmişlerdir. Aileden kaynaklı sorunların çözülebilmesi için öğrenciyi ve ailesini çok yönlü olarak tanımanın önemini vurgulamışlardır. Bu kapsamda MEB'in uyguladığı “öğretmenim misafirim” adlı projeden bahseden bir öğretmen şunları söylemiştir:

“Burası nüfus açısından yoğun bir bölge, başka yerlerde sınıf mevcudu 20 iken burada 50 kişilik sınıflar var. Bu öğretmeni yoruyor ve eğitim kalitesini düşürüyor... Ben eğitim verirken öğrencilerimi çok boyutlu, çok yönlü tanımak isterim. Onları tanımadan vereceğim eğitimin hiçbir anlamı yok. Ben öğrenciyi tanımıyorum, ihtiyaçlarını bilmiyorum, eksiklerini bilmiyorum, ailesini tanımıyorum. Psikolojik sorunu var mı, yok mu? Karnı aç mı, tok mu? Beni anlıyor mu, anlamıyor mu? İlkokuldan hangi eksiklerle geldi? Kalabalık sınıflarda öğrencinin bireysel hiçbir özelliğini bilmeden 4 yıl boyunca eğitip mezun ediyoruz. Ben daha az mevcutlu sınıflarda öğrenciyle ve ailesiyle sohbet edebileceğim, onları çok boyutlu tanıyabileceğim, öğrencinin ihtiyaçlarını anlayabileceğim bir alan yaratmak isterdim. MEB'in “öğretmenim misafirim” diye bir uygulaması var. Aile ziyaretini öğretmene zorunlu tutan bir uygulama. Gönüllülük esasına göre olsa daha iyi tabi ama ben her aile ziyaretinde “öğrenci ile ilgili bana neler kattığını” fark ettim. “Aaaa bunun şöyle bir sorunu varmış, bunun babası yokmuş, bunun annesi yokmuş, bunun anne babası ayrıymış, bunun şöyle bir hastalığı varmış, böyle bir hassasiyeti varmış” Böyle şeyleri fark edemiyoruz maalesef kalabalık sınıflarda. Öğrenciyi ve aileyi tanımak çok önemli. Belki okullarda ilk ay buna ayrılabilir. Biz kendi aramızda yapmaya çalışıyoruz ama zaman hiçbir zaman yeterli olmuyor.” (Öğr. 8).

Mahallede yaşanan tüm bu ekonomik, toplumsal, siyasal, ailevi vs. sorunların çocukları tehlikeye daha açık bir hale getirdiği katılımcılar tarafından sıklıkla vurgulanan bir başka görüştür. Bazı katılımcılar da devletin bilinci veya bilinçsiz şekilde uyguladığı müdahalesizlik politikasının bu ortamın oluşmasında etkili olduğunu belirtmiştir:

“(Ailelerin) Çocuğuna daha fazla zaman ayırmalarını isterdim. Ama insanların zamanı yok. İnsanlar çocuğunun yüzünü göremiyorlar işlerinden dolayı. Burada sokak kültürü fazla. Çeteleşme, uyuşturucu var. Burada çocuklar daha fazla tehlike altındalar. Devletin burada boş vermişliği var. Çok polis var ama uyuşturucu ve hırsızlığa yönelik bir denetimsizlik de var. Sokakta büyüyen çocuk daha çok tehlikeye açık. Burada çocuk işçiler çok fazla. Aileleri yolluyor, boyacılık yapıyorlar, derslerine bakamıyorlar.” (Öğr. 4).

“Biraz denetimsizlik var ve buraya her şey geç geliyor. Burada başıboş gençliğe yönelik ekstra bir şey yapmak lazım. Her yerde uygulanan politikalar burada eksik kalıyor. Bir çocuk 8. sınıfı bitirip çeteye giriyorsa bir boşluk var demektir. Bağımlı öğrenciler çok fazla. Burada insanların aileleri ile bağları çok zayıf. Gençler kafede büyükler kahvelerde zaman geçiriyor. İçki çok fazla var. Gençler yozlaşıyor. Sokakta duran çocuğa yeteneği doğrultusunda sahip çıkarsan uyuşturucu ve mafya eline düşmekten kurtarırısın. Bu noktada teknik liseleri çok önemsiyorum.” (Öğr. 4).

“Şimdi öğrenci profili çok değişti. Eskiden anneler evdeydi. Artık bütün anneler çalışıyor. Artık yalnız ve bilgisayar-telefonla gününü geçiren öğrencilerle uğraşıyoruz. Eskiden öğrenciler daha politikti, daha muhalifti, gözlerinden ışık saçıyorlardı. Okulu basan, cezaevine giren öğrencilerimiz de vardı. Artık o aşırı düşünen, sorgulayan öğrenciler yok.” (Öğr. 8).

“(Buradaki öğrencilerin illegal yollara tevessül etme olasılıkları) başka bölgedeki öğrencilere göre daha fazla. Burada sokakta her türlü var. Çocuk ailede tatmin edemediği duyguları (değer görme, kendini ifade edebilme gibi) nerede tatmin edebiliyorsa, en ufak bir çatlakta, oraya yöneliyor.” (Öğr. 8).

Mahalledeki çocukların içine düştükleri tehlikeli durumlara farklı açıdan yaklaşan bir polis, hem çetelerin hem de radikal siyasi örgütlerin çocukları kullandığını belirtmiştir:

“Gazi’de olaylarda çocuklar çok sık kullanılıyor. Bu tarz çocukların kullanıldığı saldırılarda belki hukuken kendinizi savunabilirsiniz ama vicdanen kendinizi savunamıyorsunuz. Çünkü biliyoruz ki bize molotof atan çocuklar 12-13-14 yaşlarında. Liseye gidene büyük diyoruz. Daha kolay yönlendirilebildikleri için bu işleri çoluğa çocuğa yaptırıyorlar. Böyle

çocukların ön safta bulunduğu olaylarda iyi polis işini yapamaz. Çünkü şiddet uygulamaz.” (Pol. 13).

Diğer taraftan mahallenin bir başka gerçekliği de âdi suç örgütleridir. Çeteleşme konusu, özellikle polis ve mahallede yaşayan kamu görevlilerinin öncelikli gündemlerinden birisidir. Mahalledeki politik örgütlerin zayıflamasıyla birlikte uyuşturucu satış ve kullanımının arttığı, çetelerin palazlandığı görüşü de dikkat çekici tespitlerden bir diğeridir. Çeteleşme konusuna değinen katılımcılarda öğretmen ve polisler ön plana çıkmaktadır:

“Eskiden sosyo-politik ilişkiler daha sertti. Devletle olan ilişkiler daha sertti. İki taraf birbiriyle sert bir mücadeleye girdi ve bu durum sert şekilde bastırıldı. Aktörler değişti. Eskiden sert politik aktörler olurdu. Bunların sistemle ve devletle sert çatışmaları olurdu. Aktörle değişti ve yerini illegal işler aldı. Ülkenin çoğu yerinde olduğu gibi. O anlamda (Gazi Mahallesi’nde) bir yozlaşma var.” (Öğr. 1).

“Bugün Esenlerde de çalışsam, Bağcılarda da çalışsam sorunlar aynı. Psikolojik olarak gençlerin ve ailelerin sıkıntısından bahsediyorum. Sert politik çatışmalar anlamında demiyorum. Mesela uyuşturucu, hırsızlık gibi olumsuzluklar her yerde var. Hatta Gazi’ye bu olaylar her yerden sonra geldi. Eskiden Gazi Mahallesi hırsızlık olmayan tek yerd. Çünkü o zaman aktörler başkaydı. O aktörler gidince yeni aktörler gelmiş. Doğa boşluk kabul etmez... Gazi Mahallesi’nde (çeteleşme öyle bir hal aldı ki) çeteler çeteleri kovalıyor, birbirlerini gammazlıyor. Bir keresinde şöyle bir olaya şahit oldum. Bir çete üyesi diğer çete üyelerinin olduğu yeri polise ihbar etmiş. Polis gidiyor, bu çete üyeleri de polisle beraber gidip polise yol tarif ediyor.” (Öğr. 1).

“Eskiden bölgede oturmuş bir siyasi görüş vardı ama daha kaliteli bir ortam vardı. Daha iyiydi. 7 yıl önce bölgede hırsızlık yapmak, uyuşturucu satmak pek mümkün değildi. Bölgedeki siyasal örgütler bunları engelliyordu. Ama son 3-4 yılda yapılan polis operasyonları sonrası o kişileri buralarda göremiyoruz. Bu bir anlamda çok olumlu. Otobüslerin yakılmasına anlam veremiyordum mesela. Sana hizmet veren otobüsü neden yakıyorsun? Ama sonrasında çok da iyi olmadı. 2 grup çetenin eline düştü Gazi. Uyuşturucu satıcıları cirit atıyorlar.” (Öğr. 2).

“Benim çalıştığım bölgeler hep politiktir. Ben buralarda kendime yönelik bir baskı görmedim. Ama şu var. Bölgedeki çeteleşme okula da yansıyor. Mesela okulda disiplini sağlamak adına yaptığımız bazı çalışmalar sonucunda çetelerden okula gelip bu öğrencilere karışma diyenler oldu. Eminim ki bunun da politik bir yönü yok. Çünkü o çeteler politik değil. 5-6 yıl öncesinde

dışarıdan gelip de okulu rahatsız eden bazı çevreler vardı. Ben tanıımıyordum ama bölgedeki politik kişilerdi. Bunların politik kimliğinin okula zararı değil yararı oldu. (Çetelerle mücadele ettiler). Bazen sorun yaşadığımız öğrenciler için arkadaşları geliyordu. “Ben bunun hangi partiden olduğunu biliyorum isterseniz şikâyet edebilirim” diyorlardı. Onun sayesinde uslu duran öğrencilerimiz vardı. Biz burada 10 Kasım’ı, 29 Ekim’i velilerle beraber çok güzel kutluyoruz. Bu grupların okula bir etkisi yoktu. Ama mahalle de bunlardan illallah etmişti. Halk Cephesi diye anılan grup mahalleyi koruyoruz diyordu. Ancak mahalleye hiçbir faydaları olmadığı gibi zararları oluyordu.” (Öğr. 2).

Çeteleşme konusuna değinen mahalleli katılımcıların çoğu polisi suçlarken, polisler de mahallelileri suçlamaktadır.

“Burada örgütler arasında da çekişme var. Başka yerlerde insanlar günlük iş telaşındayken burada insanlar (çeteler) birbirlerine üstünlük kurmaya çalışıyorlar. Ayrıca belirli yaştan sonra kahramanlık ayaklarını bırakıp maddiyata dönüyorlar. Mafya olup çıkıyorlar. Örgütçülerin yüzde doksanı ayrılıp başka tür suç örgütlerine giriveriyorlar. Gayrimeşru kovalıyorlar. Bunlar da bu mahallenin insanları.” (Pol. 2).

“Yavaş yavaş Gazi ile diğer mahalleler arasındaki farklar azalmaya başladı. Eskiden siyasal yapılanmalar çoktu. Şimdi bireysel mafyavari tipler artış gösterdi. Eski siyasal İslamcıların müteahhit olması gibi eski örgütçüler de uyuşturucuya kaydı. Siyasal değil, ekonomik düşünmeye başladılar. Bizim görevimiz daha çok siyasal oluyor. Ama ekipteki arkadaşlarımız bu mafyavari tiplerle aktif şekilde mücadele ediyorlar. Herhalde İstanbul'da Gazi Mahallesi kadar çok uygulama yapılan başka bir yer yoktur. Gündüz pek göremezsiniz ama özellikle geceleri her köşe başında bir ekip bulunur.” (Pol. 5).

“Gazi de her çeşit suç ve suçlu profili mevcut. Mesela İstanbul'da bir araç çalınsa Gazi Mahallesi'nde çok rahat hemen parçalanabilir. Yedek parça olarak piyasaya sokulabilir. Tüm illegal işler Gazi Mahallesi'nde taban bulabilir. Polis denetimi az olduğundan böyle mahallelerde böyle problemler oluyor.” “Gazi Mahallesi'nde bir suçlu çok rahat barınabilir. Ancak son dönemde kalekol kurulması ve olağanüstü hâl ile bu durum biraz değişti. Gazi'de gezseniz birçok sahte kimlikle adam, hatta kimliksiz adam bulursunuz. Vize alamayıp deport edilmesi gereken pek çok kişi vardır.” (Pol. 10).

Mahalledeki çocukların içinde olduğu tehlikeye yönelik yapılan aşırı vurgu sebebiyle Sultangazi Çocuk Büro Amirliği'ne gidilmiş ve bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmede sunulan bilgiler ve paylaşılan istatistikler kamu görevlilerinin iddialarının

tersi bir tablo ortaya koymaktadır. Çocuk suçluluğu ve çocuklara yönelik suç konularında Gazi Mahallesi'nin öne çıkmadığı görülmektedir. Ancak görüşülen çocuk polisi, kayıp çocukların bu istatistiklerde bozucu etki yapabileceğini de belirtmiştir:

“Çocuk mevzuatı çok farklı. Büyük toplumsal olaylar olduğunda biz de bölge polisine takviye kuvvet şeklinde destek oluyoruz. Ama burada günlük işimizi yaparken mahalle içi gerginliklere çok uzağız. Artık Gazi Mahallesi'nde (çocuklara yönelik) ekstra bir tedbir almıyoruz. Bence Gazi, politik kimliğinden yavaş yavaş sıyrılıyor.” (Pol. 4).

“Gazi Mahallesi'nde suça sürüklenen çocuk sayısı diğer bölgelere göre daha az. Bize daha çok kayıp çocuk vakası geliyor. Uyuşturucu konusu bu bölgenin değil, İstanbul'un sorunu. Bu konuda Gazi Mahallesi diğer mahallelerden daha yüksek değil. Çok çok aynıdır.” (Pol. 4).

“Şunu rahatlıkla söyleyebilirim: Suça sürüklenen çocuk açısından Gazi Mahallesi diğer mahallelerden bariz şekilde ayrılmıyor. Ancak ailesinden habersiz evi terk eden, kayıp çocuk diye adlandırdığımız çocuklar Gazi Mahallesi'nde biraz daha fazla. Bunların suça sürüklenme veya suça maruz kalma olasılıkları daha yüksek oluyor. Biz bir şekilde bu çocukları bulup ailelerine teslim ediyoruz. Kayıp çocuklar suç işlemiş veya suç mağduru olmuşlarsa olayın gerçekleştiği bölge çocuk bürosu olaya bakar. Ben çocuğu bulsam bile gider olay bölgesindeki birime teslim ederim. Bundan dolayı kayıp çocuklar hakkındaki istatistikler mahalle bazında tutma şansımız yok.” (Pol. 4).

Toplumların yaşadıkları travmalar sosyolojik yapıda ciddi etkiler oluşturmaktadır. Bu etkilerden kimisi toplumu iyiye ve güzele, kimisi de daha kötüye götürecek davranış kalıplarının gelişmesine sebep olabilmektedir. Örneğin Gazi Mahallesi sakinlerinin gerek Gazi Mahallesi'nde gerekse mahalleye gelmeden önce yaşadıkları travmalar devletle gerilimli bir ilişki içine girmelerine sebebiyet vermiştir. Bu durumun pek çok sonucu olmuştur.

Devlete olan güvensizlik bir taraftan katılımı yani siyasal talep etme mekanizmalarını geliştirirken diğer taraftan kamu görevlilerini bunaltan bir “her şeye itiraz” kültürü oluşturmaktadır. Bir taraftan toplumsal sorunlara aşırı duyarlılık getirirken diğer taraftan her şeyi devletten bekleme gibi bir durum oluşturmaktadır. Kimisi çocuklarının eğitime çok önem verirken kimisi çocuklarını tamamiyle ihmal etmektedir. Kimisinin politik bilinci gelişirken kimisi nerede duracağını kestiremeyerek radikal siyasi yapılanmalara yönelmekte, kimisi de bu çizgiden

tamamen ayrılıp uyuşturucu çetelerine katılmaktadır. Kimisi mahalleyi bir Alevi veya Kürt mahallesi olarak tarif ederken kimisi homojenliği vurgulamaktadır.

Gazi Mahallesi kimine göre sokakta kadınların özgürce gezebileceği bir ortam olarak görürken, kimine göre çocukların her türlü tehlikeye açık olduğu bir ortam olarak görülmektedir. Kimisi politik dinamizmi mahallenin içinde görürken kimisi karıştıranlar dışarıdan demektedir. Kimi kamu görevlileri mahallelilerle iyi iş birliği kurduklarını bildirirken kimisi de sürekli mukavemet gördüklerinden şikâyet etmektedir. Muhalif-politik örgütleri makul bulan bazı kamu görevlileri, bu örgütlerin arkasına sığınan sorunlu öğrenci ve velilerden veya toplumsal olaylarda şiddet kullanımından dert yanabiliyorken, devletin radikal-siyasi yapılara karşı güç kullanımını makul bulan bazı kamu görevlileri polisin uyguladığı orantısız güçten şikâyet edebilmektedir.

Görüldüğü gibi Gazi Mahallesi birçok gerçeğin aynı anda yaşandığı, ileri derecede heterojen bir politik kent mekânı olarak varlığını sürdürmektedir.

4.3.2. Kamu görevlilerinin, Gazi Mahallesi'ne kamu hizmeti sunumu süreçlerine dair değerlendirmeleri

Kamu görevlilerinin gözünden mahalle sakinlerinin toplumsal yapısı ortaya konulduktan sonra, mahallelilere dair tespit edilen farklılıkların kamu görevine nasıl aksettiği anlaşılmaya çalışılmış ve katılımcılara bu kapsamda aşağıdaki soru sorulmuştur:

Gazi Mahallesi'nde kamu hizmeti vermek, kentin diğer bölgelerinde kamu hizmeti vermekten farklı mı? Varsa bu farklar nelerdir?

Bu soru ile Gazi Mahallesi'ne kamu hizmeti sunan aktörler üzerinden, “Kentsel politik mekânlarda kamu hizmeti sunmak” kavramının doğası anlaşılmaya çalışılmıştır. Gazi Mahallesi'nde kamu görevi yapmak ne demektir? Kamu görevlileri bunu nasıl deneyimlemektedir? Kamu görevlilerinin çalışma biçimleri, çalışma süreçleri, hissiyatları, tanıklıkları, tüm bunları kendi dünyaları içinde nasıl yerleştirdikleri ve nasıl kavramsallaştırdıkları gibi konular üzerinde durulmuştur. Kamu görevlileri gözünden kamu görevleri incelenmiştir.

Verilen cevaplar içeriklerine göre tasnif edilmiş, bu sınıflandırmaya göre soruyu yanıtlayan 56 katılımcıdan 30'unun "evet olumsuz yönde farklı", 9'unun "evet olumlu yönde farklı", 17'sinin de "hayır herhangi bir fark yok" şeklinde özetlenebilecek cevaplar verdiği görülmüştür. Gazi Mahallesi'nde kamu hizmeti sunmanın olumlu yönde farklı olduğunu söyleyen 9 kişiden 6 tanesi mahallede ikamet etmektedir. Ancak mahallede ikamet eden kişilerin de genel kanaati olumsuz yönde farklılıklar olduğudur. Soruya cevap veren ve mahallede ikamet eden kamu görevlilerinden 11 tanesi evet olumsuz, 6 tanesi evet olumlu, 5 tanesi de fark yok şeklinde cevap vermiştir.

Gazi Mahallesi'nde kamu hizmeti vermek, kentin diğer bölgelerinde kamu hizmeti vermekten farklı mı?					
Evet, olumsuz yönde farklı		Evet, olumlu yönde farklı		Farklı değil	
Gazi M.'nde ikamet eden	Gazi M.'nde ikamet etmeyen	Gazi M.'nde ikamet eden	Gazi M.'nde ikamet etmeyen	Gazi M.'nde ikamet eden	Gazi M.'nde ikamet etmeyen
11	19	6	3	5	12
30		9		17	

Tablo 9: S9'a Verilen Yanıtlar

Görüldüğü gibi Gazi Mahallesi'nin kamu hizmeti yönünden bir farkının olmadığını belirten hatırı sayılır sayıda katılımcı olsa da genel kanaat, Gazi Mahallesi'nde kamu görevlisi olmanın olumsuz anlamda farklı olduğu yönündedir. Katılımcıların çoğunluğu mahalleye hizmet vermenin zorluklarından bahsetmiştir. Dolayısıyla niteliksel bölümün neredeyse tamamı, kamu görevlilerini zorlayan hususlardan oluşmaktadır.

Kamu görevlilerinin yaşadıkları zorluklar genel hatlarıyla tasnif edildiğinde, cevaplarda mesleki eğilimlerin olduğu görülmüştür. Büyük bir bölümünü belediye çalışanlarının oluşturduğu bir katılımcı grubu mahalleye hizmet verirken yaşanan güvenlik sorunları ve bu sorunların sebep olduğu ekstra maliyetler üzerinde durmuştur. Ancak bu konuda diğer meslek gruplarından da kakılar geldiği için belediye çalışanlarına özel bir bölüm olarak ele alınmamıştır. Öğretmenler, din hizmeti verenler ve polislerin kendi hizmet alanlarına özel değerlendirmelerindeki yoğunluk, bu

görevlerin ayrı bir başlık altında ele alınmasını gerekli kılmıştır. Ayrıca mahallede yapılan polisliğin daha iyi anlaşılabilmesi için OHAL sürecinde alınan tedbirler ve kamu hizmetlerinde yaşanan dönüşüm¹⁴⁶, “Gazi Mahallesi’nde polis olmak” kısmının hemen öncesinde ele alınmıştır.

4.3.2.1.Güvenlik sorunları: Devlet simgesine yönelik saldırılar

Özellikle belediye görevlileri ve polislerin en sık tekrar ettiği ve belki de en güçlü şekilde tekrar ettiği husus, (OHAL öncesinde) Gazi Mahallesi’nde yaşanan güvenlik sorunlarıdır. Mahallede gerek toplumsal gerekse bireysel ölçekte karşılaşılan şiddet eylemleri, devlet simgesine yönelik saldırılar ekseninde gerçekleşmektedir. Belediye personelleri ve polisler bu saldırıların muhatabı olarak ön plana çıkmaktadır. Kamu görevlileri devlet temsilcileri olarak bizzat bu saldırılara muhatap olabildikleri gibi, devlete ait binalar ve araçlar da bu saldırıların nesnesi olabilmektedir. Bu noktada bir polisin “Politize olmuş bir grup var. Devlete karşı tepkililer. Bizi taşıyorlar, halk otobüslerine zarar veriyorlar. Sırf devlet aracı diye ambulansın taşlandığını bile gördüm (*Pol. 5*).” ifadeleri dikkate değerdir. Araçlara yapılan saldırılar üzerinde duran bazı katılımcılar, saldıran kişilerin kamu görevlilerine zarar verme kasıtlarının olmadığını vurgulamışlardır:

“Olaylar olunca araç da zarar görmesin biz de zarar görmeyelim diye mahalleye gitmezdik. Orada personellerimiz hiç zarar görmedi ama araçlarımıza zarar verildi.” (*Tek. 1*).

“...Bazı kutladıkları günler var. O günlerde, kesinlikle bize yönelik değil, araçlara yönelik saldırı oldu. 2 aracımız yakıldı. Birine de yakma teşebbüsü yapıldı. Çöp arabalarıydı bunlar. Çalışma saatlerinde işçiye değil, araca yönelik. Bu anlarda yaşadıklarım beklentilerimin tam karşılığı oldu. Acaba ne zaman araçlara zarar verecekler diye bekliyordum... Mesela sadece Gazi’de çöpler gündüz toplanır. Bunun sebebi güvenlik kaygısı... 15 Temmuz’a kadar araçları gönderirken kapıları kilitleyin, tehlike sezerseniz hemen oradan

¹⁴⁶ Bu konunun toplumsal boyutuna bir önceki bölümde (4.3.1.1) değinilmiş, bu bölümde ise dönüşümün kamu hizmetine bakan kısımları kamu görevlilerinin beyanları üzerinden ortaya konulmuştur.

uzaklaşın, personeli alıp oradan çıkın diyorduk. Ama artık bu tarz uyarılara gerek duymuyoruz.” (*Tem. İşl. Ş.*).

“Eskiden Orman içinde, izci bölgesinde, alkol alıp kavga çıkaran tipler vardı. Onlardan saldırı olacak diye korkuyordum. Ama siyasi kişilerin bizle işi (bize zarar verme kasıtları) yoktu. Gelip maddi zarar verip gidiyorlardı. Güvenlikleri dışarı çıkartıp kulübeleri, kapıları yakıyorlardı.” (*Göv. 2.*).

Gerek katılımcı beyanlarında gerekse literatürde sıklıkla karşımıza çıkan belediye otobüsü yakma alışkanlığı, İETT şoförleriyle görüşme gerekliliğini beraberinde getirmiştir. Çok uzun yıllar bölgeye hizmet vermiş ve kayda değer tanıklıkları bulunan bir İETT şoförü, mahallelilerin radikal siyasi örgütler yüzünden yaşadıkları mağduriyeti merkeze alarak, şunları anlatmıştır:

“Eskiden burada devrimciyim diye geçinen arkadaşlar vardı. Ama bilinçsizlerdi. Mesela otobüs duraklarını parçalıyorlardı. Bu duraklara kim gidiyor? Buranın halkı gidiyor. Onun annesi, kardeşi, bacası gidiyor. Otobüsleri yakıyorlardı. Bu otobüslere kim biniyor? Bir yerde hak diyorlar, hukuk diyorlar, adalet diyorlar, eşitlik diyorlar ama onlar da halkın sırtına biniyorlar. İşçinin emekçinin onlar da sırtına biniyorlar. İşçinin özel arabayla gidip gelme olanağı yok. Mecburen toplu taşıma kullanıyor.” (*İETT şof.*).

“Sizin için mücadele ediyoruz diyorlar ama aksine halka zulmediyorlar. Bu otobüslerin yakılması zulüm değil mi? Birçok defa otobüs seferi kesildi bölgeye. Bu zulüm değil mi? İnsanlar yolda kaldı. 30-40 lira yevmiyesi olan adam evine ekmek götürmek yerine yevmiyesini taksiye vermek zorunda kalıyor. Zira başka araç yok. Minibüs de yok. O gün eve ekmek gidemiyor. Bundan büyük zulüm olamaz. Ve bu durum çok sık olurdu. Haftada 2-3 sefer oluyordu. Halk ses çıkartmaktan korkuyordu. Hatta polis bile giremiyordu. Bir yürüyüş başladığında polis bile yaklaşmıyordu” (*İETT şof.*).

“Bir gün Vezneciler’e gelirken talimat geldi: “Gazi’de olay var mahalleye çıkmayın. Sukemeri’ne gelince yolcuları indirin”. Ben Sukemeri’ne geldiğimde 4 kişi benim tepeme çöktü. Açtık kapıları, yolcuları boşalttık. Dedim “herhalde arabayı yakacaksınız?”. Dediler “Evet”. Dedim “Ben bu direksiyondan inmeden önce bir şey söyleyeyim: Ben Dersim’den geldim. Asıl devrimci benim. Hak, hukuk, adaletten bahsederseniz, o da bende. Sizin yaptığınız sadece terör. Yani halka zarar verme. Sözde burada halkın hakkını savunuyorsunuz ama değil. Sadece onlara zarar vermek, onlara zulmetmek, onları yollarda bırakmak. Üç kuruş para kazanıp evine ekmek götüreceklerse onu engellemek. Daha sefil bir duruma düşürmek.” O sırada bir bayan çıktı size katılıyorum dedi. Yine yolculardan birkaç kişi bana destek verince bu sefer

arabanın anahtarını bana geri verdiler. “Dayı sen bundan sonra bizim korumamızdasın” dediler. Ben de “hayır ben sizin korumanızda değilim, siz zavallı insanlarsınız. Siz benim korumamdasınız. Yaptığınız şeyler yanlış. Zulüm.” diyerek çıktım. Böylelikle ben arabamı yanmaktan kurtardım. Ama pek çok araba yandı. Yine bir gün eski karakol mevkiinde bunların arasına düştüm. Beni tanıdılar: “Bu Dersimli” dediler. Bana yol verdiler. Hatta mahalleden sapasağlam çıktığımı gören polisler “Maşallah... Nasıl sağlam çıktın buradan?” diye sordular. Ben de “o bende kalsın” dedim.” (*İETT şof.*).

“Burada sorun yaşayan arkadaşımız çok oldu. Durakları dağıttılar, arabaları yaktılar, yollarda barikatlar kurdular. Sıkıntıyı hep biz çektik. Olaylar çıkınca müdürlükten şoförlere bölgeye girmemesi konusunda mesaj atılıyordu. Ama çoğu zaman bu mesajlar geç kalıyordu. Bir de şu boyutu var. Vatandaşlarla da sorun yaşıyorduk. “Bakın mesaj geldi, olaylar var, can güvenliğimiz yok” diyerek indirmeye çalışıyorduk. Ama anlatamazsın. Adam diyor bizi götüreceksin. 15 Temmuz’dan beri böyle olaylar olmuyor.” (*İETT şof.*).

“Otobüsü yandığında şoförün maddi bir kaybı oluyor mu?” sorusu sorulduğunda şöyle cevap vermiştir:

“Yok, öyle bir şey olmuyor. Bu araçların kaskosu var. Şoförün bir hatası da yok. Polis geliyor tutanaklar tutuyor, halloluyor. Ama tabi şoför de uğraştığıyla kalıyor ve üzülüyor. “Benim arabamı elimden aldılar, yaktılar” diyor. Bundan daha büyük bir stres olamaz. Dolayısıyla Gazi’ye gittiğimiz zaman “Başımız belaya girecek, can güvenliğimiz yok” gibi düşüncelere kapılıyorduk. Buraya gelince stres ve tedirginlik yaşıyorduk.” (*İETT şof.*).

Sosyal yardım görevlileri, diğer kamu araçlarının karşı karşıya kaldığı saldırılara maruz kalmadıklarını belirtmişlerdir. Muhtemelen aşırı yoksul kesimin tepkisinden korkan yerel politik örgütler, yardım dağıtan kamu araçlarına dokunmamaktadırlar. Bir sosyal yardım memuru bu durumu şu şekilde aktarmıştır:

“Bölgede hizmet verdiğiniz için böyle olayların yoğun olduğu dönemlerden korkuyorduk. Ama bunlar nadir olaylar. Biz bölgeye sivil araçlarla giderdik. Eskiden belediye logoları araçlarla Gazi’ye girilemezdi. Bizim arabaları biliyorlardı aslında. Ama görevimiz gereği bize dokunmuyorlardı. Zaten olaylara karışanların bir bölümü yardım alan insanlardı. 15 Temmuz’dan sonra müthiş şekilde rahatladı.” (*SYM*).

Belediye logolu unsurlara yönelik saldırılar hakkında konuşan Belediye Başkan Yardımcısı şunları söylemiştir:

“Belirli bir süreye kadar halk otobüslerinin, konteynırların, belediye hizmet binalarının yakılması veya tahrip edilmesi gibi eylemler devam etti. Kamu hizmeti sunmaya çalıştığımız personel, araç ve gereçler sürekli tehdit altındaydı. Mesela bölgedeki belediye nikah salonumuzun halka hizmet vermesi engellendi. Sürekli taşlanarak, yakılarak, çeşitli saldırılara tabi tutularak çalışamaz duruma düşürüldü. Kent Ormanlarımız illegal örgütlerin yuvası olmuştı. Her türlü ahlaksızlığın, fuhuşun, içkinin, kumarın merkezi haline gelmişti. Orman bölgesini ıslah etme çabamız sonucunda oraya da saldırılar oldu.” (*Bel. Bşk. Yrd.*).

Aynı konuya değinen başka bir belediye yöneticisi, mahalledeki yerel politik örgütlerin devlet ve halk arasındaki bağlantıyı koparmak adına bu eylemleri yaptığını belirterek şunları söylemiştir:

“Daha önce yaşanan, ama artık pek duymadığımız bazı sıkıntılar vardı. Kamu görevlilerine yönelik, belediyenin araç ve tesislerine yönelik bazı saldırılar oluyordu. Hatta bazı saldırı ve suikast istihbaratları geliyordu. Ama bunlar yakın dönemde büyük ölçüde azaldı. Bir önceki başkan döneminde başkanın aracına da saldırı olmuştı. Bölgedeki terörize gruplar tarafından kent ormanına ve benzeri yapılara saldırılar yapıldı. Belediye yatırımları yakılıyor, kırılıyor, parçalanıyordu. Bunlar kullanılmasın, bunlara ilgi gösterilmesin zihniyeti vardı. Bana göre bunlarda vandalizmin yanında siyasal hedefler de var. Bölgede iki fraksiyon var. Biri PKK diğeri DHKPC. Bunların eylem mantığı aynıdır. Halkla otorite arasındaki bağlantıyı kopartmak. Burada devlet otoritesi belediye. Kaymakamlık daha arka planda. Devletin araçları, gereçleri, tesisleri ve hizmetleriyle görünen yüzü belediye. Bu bağlantı koparmaya çalışılıyordu.” (*Proje Sor.*).

Kent ormanlarını ıslah çalışmaları sürecinde yaşanan saldırılara değinen başka kamu görevlileri de olmuştur. İki örnek vermek gerekirse:

“2015'ten önce ormanın kapıları yakıldı, güvenlik kulübelerine zarar verildi. Amaç orada devlet buradan para kazanmasın, burası bedava olsun. Personeli çıkartırken burada para toplama diyorlardı. Para toplamadan önce ormanda infazlar yapılıyor, insanlar asılıyordu.” (*Tek. 1*).

“Belediye Başkanı bölgeye güzel hizmetler etti. Özellikle kent ormanının (tüm zorluklara rağmen) berduşlardan temizlenip ailelere verilmesi önemliydi.” (*Öğr. 5*).

Kamu görevleri sebebiyle bizzat muhatap oldukları saldırıların yanında, bölgede yaşanan olaylardan dolayı olarak etkilenen kamu görevlileri de bulunmaktadır. Zira

kamu görevlileri çoğunlukla evlerinde geçirdikleri zamandan daha fazlasını Gazi Mahallesi’nde geçirmektedir. Dolayısıyla mahalledeki gerginliklerden endirekt olarak etkilenmektedir. Görüşülen bir eczacının ifadesiyle mahallede yaşayan kamu görevlileri bu gerginlikleri daha da derinden hissetmektedir. Hatta yoğun çatışma dönemlerinde, güvenlik kaygıları sebebiyle, ailesini taşımak zorunda kalanlar olmuştur (*Ecz.*). Benzer şekilde kamu görevleri sebebiyle değil de Gazi Mahallesi’nin bazı tehlikeli gerçekliklerine muhatap oldukları için şikayetçi olan kamu görevlileri bulunmaktadır:

“Sadece karakolda patlama olduğunda bir tedirginlik yaşadım. Sürekli geçtiğim bir yol ve her geçişinde acaba bir şey mi olacak diye tedirgin oluyorum. Artık karakolda bir işim olduğunda gitmeye çekiniyorum. Karakol korkum başladı. Çok eskiden Gazi olayları protestolarında yolumuz kesildi, minibüslerden indirildik. Ama bizzat bir sorun yaşamadım hiçbir zaman. 2011 ya da 2012 idi. Ondan sonra bir şey yaşamadım. Güzellikle söylendi, “iner misiniz?” dendi, indik ve bitti. Caddede olaylar vardı. Minibüs şoförüne “Ya başka yerden geçin ya da burada yolcuları indirin buradan geçemezsiniz” dendi.” (*Hemş. 1*).

“Olayların yoğun olduğu dönemlerde, gazın yoğun atıldığı dönemlerde, sokakta rahat gezemiyoruz. Daha huzurlu bir yerde çalışmak istiyoruz diyerek gidenler arkadaşlarımız oldu.” (*Hemş. 4*).

4.3.2.2. Politik mekânlarda hizmet vermenin maliyeti

Kentsel politik mekânlarda kamu hizmeti sunmanın devlete yüklediği ekstra maliyetler bulunmaktadır. Alınan ekstra güvenlik önlemleri, sürekli olarak hasar gören yapı ve araçların tamiri, ekstra iş yükünün getirdiği ekstra personel ihtiyacı, bunlardan ilk akla genellerdir. Devlet bir taraftan mahallede kontrolü ele alabilmek diğer taraftan da hizmet vermekten geri kalmamak adına tüm bu maliyetleri karşılamak zorundadır. Bu konuya değinen belediye yöneticileri şunları söylemiştir:

“Eğer güvenlik sorunu olan bir yerde kamu hizmeti sunacaksanız, bedellerine katlanmak zorundasınız. Mesela başka bir mahallede çöp toplamak, Gazi Mahallesi’nde toplamaktan farklı. Öncelikle maddi olarak sorun var. Konteynırlar sürekli yakılıyor. Yılmadan sürekli yenileme çalışmaları yapmak zorunda kalıyoruz. Ayrıca güvenliğe önem vermelisiniz. Halkla iyi ilişkiler kurabilecek görevliler çalıştırmalısınız. Algıları engellemelisiniz. Ama en

önemli sorun güvenlik ve burada hizmet verirken bunun maliyetlerine katlanıyoruz.” (*Bel. Bşk. Yrd.*).

“...Belediyenin de benim yatırımlarıma zarar veriliyor, artık buraya yatırım yapmayalım gibi bir mantığı yok. Zaten devlet böyle düşünmez. Düşünse devlet olmaz. Devlet hiçbir vatandaşını ayırmaz.” “Aslında Su Mekân’ın¹⁴⁷ belki Gazi Mahallesi’ne değil de lokasyon açısından daha uygun bir yere yapılması gerekirdi. Böylelikle daha fazla kadın ilgi gösterebilirdi. Dış kaynaklı ziyaretler, finansman ve fonlar gelirdi. Bu stratejik açıdan daha doğru olabilirdi. Ancak “Gazi Mahallesi’nde rehabilitasyon olsun, oradaki kadınlar belediye faaliyetlerine entegre edelim” mantığı, belki yararı azaltıcı bir durum oluşturdu. Bu da işimizi zorlaştırdı.” (*Proje Sor.*).

“Neticede her zaman bir strateji, politika geliştirirken arka planda Gazi Mahallesi gerçeği oluyor. Veya Cumhuriyet Mahallesi gerçeği oluyor. Bu iki mahallede de CHP oyları daha yüksek. Bir hizmet yaparken ya Cumhuriyet Mahallesi’ne dikkat edelim, Gazi Mahallesi’ne dikkat edelim deniliyor. Bu iki eğilim, faaliyetlerin planlanmasında her zaman etkili oluyor. Bunun hem avantajı hem de dezavantajı oluyor. Avantaj açısından düşündüğümüzde Cumhuriyet Mahallesi’nin belki çok bir farkı yok. Ama Gazi Mahallesi’nde büyük bir sosyolojik problem var. Bu önemli. Etnik, mezhepsel, siyasal, terör. Ne isim koyarsanız koyun, böyle bir gerçeklik var. Bununla mücadele etmen, buna uygun stratejiler geliştirmen gerekiyor. Bu belediyenin her zaman düşünmesi gereken, göz ardı etmemesi gereken bir olgu, bir gerçeklik.” (*Proje Sor.*).

Yine mahalle gerçeklerinin devlete yüklediği ekstra maliyete değinen bazı kamu görevlileri şunları söylemiştir:

“ Bu mahallede zırlı araçlar geziyor. Bu araçların masrafı normal araçların 3 katı. Mühimmatlar büyük masraf. Bunlar bizim vergilerimiz, mahallelilerin vergileri.” (*Pol. 2*).

“Kimse hizmeti geri çevirmiyor. Ama şöyle bir algı var. Biz kırarız, sen takarsın. Biz yıkarız, sen toplarsın diyorlar. Biz de eyvallah diyoruz. Bu bizi yoruyor. Hepimizin bütçesine zarar. Biz bazen tepki gösteriyoruz bu duruma. Ama amirlerimiz senin tepki gösterme hakkın yok diyorlar. Biz bu işi bilerek üzerimize aldık, yapacağız diyorlar. Biz de tekrar tekrar yapıyoruz.” (*Tek. 2*).

¹⁴⁷ Gazi Mahallesi’nde belediye tarafından açılan ve kadınların eğitimi üzerine çalışmalar yapan bir kurum.

“Üç buçuk senedir bu bölgede çalışıyorum. Bana ilk geldiğimde bölgeye gezdirirken “bölgede dikkatinizi çeken bir şey var mı?” diye sordular. Olumsuz cevap verince şöyle cevapladılar: Diğer mahallelerde kaldırım taşları normaldir ama burada betondur. Söküp bize atmasınlar diye bu şekilde yaptık.” (*Çev. Müh.*)

Görüşülen bir sosyoloğun “Ekonomik ve kültürel farklılıklar sizin iş yükünüzü artırıyor. Ama içeriği etkilemiyor (*Sosylg.*)” diyerek özetlediği “ekstra iş yükü” durumu, özellikle mahallenin temizliğinden sorumlu belediye görevlilerinin şikâyet ettiği bir konudur. Olaylardan sonra adeta savaş meydanına dönen mahalleyi eski haline getirmek temizlik görevlilerini hem maddi hem de manevi olarak yıpratmaktadır:

“Olay olduğunda gün aydınlanınca önce bir tespit yapıyoruz ve temizlik için ne lazım anlıyoruz. Günümüzün neredeyse yarısı bölgeyi saldırı izlerinden temizlemekle geçiyor. Biz bölge halkına çeşitli hizmetler verebilecekken bu tarz ekstra şeylerle uğraşmak yoruyor ve üzüyor. Personel de psikolojik olarak etkileniyor. Tamam mesai saatimiz içinde görevimizi yapıyoruz. Ama normal bir sokak temizlerken hissedilen motivasyonla farklı oluyor. Oraya toplu halde gidiliyor, dinlenme şansımız olmuyor. Barikatlara koyulan ağır maddeleri taşımak personeli çok yoruyor.” (*Tem. İşl. Ş.*)

“Bir dönem Gazi’de kamu hizmeti sunmak oldukça zordu. Gezi ve darbe arasında yoğun olaylar vardı. İsmet Paşa’da her gün konteynırlar devrilir, ortalık ateşe verilirdi. Biz de sürekli moloz toplar, göstericilerin harap ettiği sokakları temizlerdik. Özellikle süpürgeciler ve şoförler için bu mesai çok zor geçiyordu.” (*Tem. Kon. Mem.*)

Kentsel politik mekânlarda devletle yaşanan gerginliklerin devlete yüklediği maliyetler, aslında topluma yüklediği maliyetlerdir. Toplumsal olaylar sırasında, güvenlik kaygısı sebebiyle durdurulan bazı kamusal hizmetler, gündelik hayatı derinden etkileyen ve topluma yani maliyetler yükleyen ikinci bir durumdur. Katılımcılardan bir PTT görevlisi ve bir Eczane çalışanı olaylar olduğunda kapıları kapatmak zorunda kaldıklarını ve bu süreç içerisinde halka hizmet veremediklerini belirtmişlerdir:

“15 Temmuz öncesi sunulan kamu hizmetlerinde, sadece sokak olaylarının olduğu dönemlerde, dolaylı etkilenmeler oldu. Mesela içeri gaz girdiğinde kapıları kapatıyorduk. Gösteriler başlamadan önce caddenin başından aşağı doğru inen göstericiler “Gösteri olacak. Kepenkleri indirin, dükkanları

kapatın.” diye diye geziyorlardı. Ama dükkanların başında bekleyip kapatın diye ısrar etmiyorlardı. Biz de kamu kurumu olduğumuz için kapatın dediler diye kapatmıyorduk. Olaylar şiddetlendiğinde buranın güvenliğinden ve insanların canlarından ben sorumlu olduğum için bir tedirginlik yaşıyordum. Ama bu tedirginlik benim görev bilincim ile alakalıydı. Sadece birkaç sefer genel müdürlük izniyle kepenkleri indirmek zorunda kaldık. Ancak bu da baskı sebebiyle değildi. Toplumsal olayların şiddetlenmesi sebebiyleydi. Son dönemde zaten bu olaylar tamamı ile bitti.” (Güv. 4).

“...buradaki herkes gibi güvenlik kaygıları yaşadım. Ülke genelinde siyasi kırılma noktaları buraya daha sert yansıyor. Bu lokasyonda gerilim olunca, bu eczaneye de yansıyor. Çatışma ortamı oluyor, gaz geliyor. O zaman hizmet veremiyoruz.” (Ecz.).

“Bizim hizmet süremizi valilik belirler. Ama sıcak çatışmalar olduğu zaman kepenkleri indiriyoruz. Mümkün olduğunca hizmet vermeye devam etmeye çalışıyoruz. Bizim kepenklerimizde alışverişin devamını sağlayacak pencere sistemi var. Önce sadece kapıdan, sonra da kepenği kapatıp o pencereden hizmet vermeye çalışıyoruz. Bazen de gaz içeri girerse gitmek zorunda kalıyoruz. Eczaneyi tamamen kapatıyoruz. Ancak bu durum bizim tercihlerimizle alakalı. Hiç kimse bizi eczaneyi kapatmaya, kepenkleri indirmeye zorlamadı.” (Ecz.).

4.3.2.3.Gazi Mahallesi’nde öğretmen olmak: Toplumsal olayların okula yansması

Şimdiye kadar Gazi Mahallesi’ne hizmet sunan kamu görevlilerinin yaşadığı güvenlik kaygıları üzerinde durulmuştur. Bu kaygıyı dillendirenlerin büyük bir bölümünün belediye çalışanları olması dikkat çeken bir detaydır¹⁴⁸. Diğer taraftan benzer kaygıların özel bir halini öğretmenler de yaşamaktadır. Toplumsal hadiselerin okula yansıdığını ve bu durumun eğitim öğretimi olumsuz etkilediğini neredeyse tüm öğretmenler vurgulamıştır. Öğretmenler, öğrenci ve veli profilindeki politik dinamizmi temel fark olarak ön plana çıkartmaktadır:

“Bölge politik bir bölge olduğu için veli otomatikman etkileniyor. Bahçenin dışında eylem oluyor, içeride de aynen bunu devam ettiriyorlar. Biz de hemen buna müdahalede bulunuyoruz. Otomatikman etkileniyorsun. Bulunduğun

¹⁴⁸ Polislerin tanıklıklarına ileride ayrı bir bölümde değinileceği için bu bölümde ele alınmamıştır.

aileden, bulunduğun çevreden etkilenmemek mümkün değil. Bizim bölgemiz sosyo ekonomik ve sosyo kültürel açıdan bilgili ama ekonomik açıdan düşüktür. Birbirinden etkilenme durumu oluyor. Birilerine benzemeyi isteme, birilerini örnek alma durumu yüksek oluyor. Bölge politik olunca aynı davranışı gösterme durumları yoğun oluyor.” (Öğr. 3).

“Mesela dışarıda bir yürüyüş olur, öğrenciler bunu içeride devam ettirirler. İlkokul öğrencileri ufak ufak pankartlar kaldırır, ortaokul öğrencileri sloganlar atar. Bu bir isyan değil aslında. Verilmiş, çevresinden, ailesinden aldığı şeyleri yansıtma durumu. Bizim bu durumlara karşı tavrımız net. Burası eğitim kurumu böyle şeyler burada olmaz. Biz velileri de çağırdık (bunların yanlış olduğunu) anlattık.” (Öğr. 3).

“Mesela bazı (muhafazakâr) veliler geliyor ben A siyasi partisindenim, B siyasi partisindenim diye kendilerini tanıtıyor. Çeşitli taleplerle geliyorlar. Böyle durumlara karşılaşıncı o tür kişilerin daha fazla üstlerine gidiyorum. Buraya siyasi kimlikle gelemesin. Bu iktidar cenahından gelen baskı. Bunun bölge içinden gelen muhalif boyutu da var. Mesela bu okula gelip “yarın gösteriler olacak okulu kapalı tutacaksınız” şeklinde baskılarla da karşılaştık. “Öğrenciler gelmeyecek, okul tatil edilecek” (şeklinde sözlerle baskı yapıyorlar). Ben görmedim ama şu an ki müdürümüzden duydum. Ona gelmişler. Biz bu insanlarla benzer görüşte olduğumuz için bunun bu şekilde olamayacağını anlatabiliyoruz. Bizim yerimize farklı görüşten biri olsa belki o talepleri kabul etmek zorunda kalacaktı. **Biz ölüm-kalım boyutunda bir risk alıp olayların olmasını engelliyoruz.** Milli eğitim de bu anlamda mantıklı bir politika uyguluyor. Burada başka görüşteki insanların sorun yaşayacağını, burayla başa çıkamayacağını bildiklerinden buraya benzer görüşteki insanları gönderiyorlar. Ama o insanlara sadece sen git orayı topla der, oradan bana ses gelmesin mantığı ile iş yaparsan olmaz. Gönderdiğin insana sosyal ve ekonomik olarak destek olman gerekir.” (Öğr. 3).

“Politik çatışma ortamları spontane ve kısa süreli oluyordu. Günlerce sürmüyordu. Ertesi gün herkes işine, okuluna devam ediyordu. Bir ara maalesef (sokak olayları ve polis müdahalesi) spontane hale gelmişti... (Hatta) okula gaz atıldığını gördüm.” (Öğr. 1).

“Mesela Berkin Elvan ölünce öğrencilerde ciddi bir öfke oluştu. Okul çevresinde öğrenciler protesto eylemi yaptılar.” (Öğr. 4).

“Diyelim ki derste herhangi bir konuyu konuşuyorsunuz. Öğrenciler siyasal örgütlerde aldıkları eğitimin etkisiyle ve ergenliğin verdiği heyecanla konuya müdahale ederlerdi. Ya da bazen okul gelinip basılırdı. Mesela Gazi olaylarının yıl dönümünde, kendi öğrencilerimiz, ders yapmamıza müsaade etmezlerdi. Dersi boykot ederlerdi. Birkaç öğrenci okulu dolaşarak boykot çağrısı yapar ve

tüm öğrencilerin bahçede toplanmasını sağlardı. Sloganlar atılırdı, afişler asılırdı. Bir şekilde o gün okulda ders yapılması engellenirdi. Polisler de okula sık sık gelirdi. Polis vardı ama öğrenci müdürün odasını kilitleyip afiş asabiliyordu. Sanki kimse (devlet) bir şey yapamıyormuş gibiydi.” (Öğr. 8).

“Gelip öğretmenin elinden ders defterini almak suretiyle, öğretmeni pasifize ederek yapıyorlardı bunu. Bu tabi üzücü bir durum. Öğretmeni güçsüz gösteriyor. Bir günlüğüne de olsa öğretmenin ders işleme hakkının elinden alınması öğretmenlerin moralini bozuyordu. Bu eylemlere öğrencilerin büyük bir çoğunluğu katıldığı gibi biz öğretmenler de itiraz etmeye cesaret gösteremiyorduk. Herkesin korkuları ve kaygıları vardı. Bu korkular belki direkt öğrenciden değildi ama mensubu oldukları gruplar tarafından neyle karşılaşacağımızı bilemiyorduk. Artık o durumlar olmuyor.” (Öğr. 8).

“15 Temmuz öncesinde biz de burada çok gaz yedik. Öğrenciler etkilenmesin diye okulu kapattık, astımı olan öğrencilere sarılarak, onlara siper olarak temiz bir yere taşımaya çalıştık. Ama bu olaylara sebep kişiler 10-15 kişi ve hep azınlıklılar. Artık o da kalmadı.” (Öğr. 6).

“Bunun okula yansması şöyle oluyordu. Dönem dönem okul gaz bulutu içinde kalıyordu hatta boşaltılmak zorunda kalıyordu. Çünkü maalesef ki devletin kolluk güçleri ders saatlerinde okul bahçesine kadar gaz atabiliyordu. Bu müdahaleler eylemcilerin okul bahçesine kaçması sonucu oluyordu. Ancak burada sorun yaratan eylemcilerin değil, devletin olaya müdahale ediş biçimi.” (Öğr. 11).

Konuyla ilgili ilginç pek çok tecrübesi olan ve kendini mahalleli olarak tanımlayan bir okul idarecisinin tanıklık ettiği şu hadise öğretmenlerin ne zorluklarla görev yaptığını anlamak adına dikkat çekicidir.

“Belki başka bölgedeki meslektaşlarımızın meslek hayatında görmeyeceği olayları biz bir gün içerisinde görebiliyoruz. Örneğin bir keresinde DHKPC, ESP gibi gruplar okulu işgal etmeye kalktılar. Dilimizin döndüğünce yönetim ve kollukla paylaştık. Ancak devlet buna müdahil olmadı. Okul işgal edildikten sonra kolluk okula girmek istedi. Eğitim devam etmekteydi ve öğrencilerde ters tepeciğini düşünerek bu sefer biz okula sokmadık. Ama kimsenin burnu kanamadı. Bundan 2 hafta sonra benzer bir işgal Okmeydanı'nda oldu. Çıkan olaylarda Uğur Kurt isimli vatandaş vefat etti. Bu durum bizim nasıl iyi idare ettiğimizi gösterdi... Olayda Berkin Elvan için adalet söylemi ile eğitim-öğretim durdurulmaya çalışıldı. Olaydan önce emniyete istihbarat verdik. Olayların olacağından haberimiz vardı. Ama önlem alınmayınca olaylar patladı ve biz çözmek zorunda kaldık.” (Öğr. 5).

“Daha önce okulda yaşanan bir hadise için emniyete verdiğim ifade örgüt avukatları ile paylaşılmış. O dönemde çok sıkıntı yaşadım ve bir daha polise ifade vermemeye karar verdim. Ama olayların yoğunluğu sebebiyle beni kaymakam ısrarıyla tekrar ifadeye aldılar. Israra sebep olan hadise şöyleydi: “Daha önce molotoflu saldırı yaptığı için bir öğrenci tutuklanmış. Öğrenci lise son sınıfa kadar bizim okulumuzdaymış, sonra kaydını aldırılmış. Tutuklanmayı protesto etmek için okulda eylem girişimi yaşandı. Olaydan önce terörden sorumlu komiser beni aradı ve saldırı istihbaratı aldık dedi. Genelde istihbaratı biz verirdik polislere. Polisin okul çevresinde pek çok personeli ve aracı olmasına rağmen vaktinde müdahale etmediler. Beni aradıklarında çok geçti. Daha telefon kapanmadan 15-20 kişilik gösterici grup okula girdi. Kapıyı zincirlemeye çalışıyorlardı. Öğrenciler ESP’liymiş ve arkadaşlarının serbest bırakılması talebiyle bu eylemi gerçekleştiriyorlarmış. Ben de bu bizim öğrencimiz değil dedim. İsterseniz gidin şu anki okulunda yapın bu eylemi. Ben polisi buradan uzaklaştırdım dedim. Çatışma hazırlığındaki göstericiler bu sözüm üzerine alaycı şekilde sen nasıl uzaklaştıracaksın polisi dediler. Bu sırada da okulda eğitim devam ediyor. Bunun üzerine kaymakam beni aradı polis girecek okula göstericileri hemen okuldan çıkartmamız lazım dedi. Ben de öğrenciler olduğu için polisin okula girmesini istemedim ve bana müsaade edin ben halledeceğim dedim. Polisten araçlarını karakola kadar geri çekmesini istedim. Polisler çekilince göstericiler helal olsun hocam nasıl gönderdin polisi şeklinde cümleler kurudular. Hocam bize iki dakika müsaade et halay çekip gidelim dediler. Ben de müsaade ettim halaylarını çekip sessizce okuldan ayrıldılar.” (Öğr. 5).

“Olaydan sonra kaymakam ricasıyla ifadeye gittim. İfademde örgütlerle sorun yaşadığımı bilen bir polis istersen can güvenliğim yok şeklinde bir dilekçe yaz, istediğin bir yere atamanı çıkartalım dedi. Ben de böyle bir dilekçe yazmak istemiyorum dedim. Buna benzer pek çok hadise yaşadım.” (Öğr. 5).

“(Biz öğrencilerimize) Polise taş atmaktansa savcı, hâkim olun onlara emir verin dedik. Ama anlamadılar. Yargılanan pek çok öğrencim oldu. Veya hiç öğrencimiz olmayıp okula eylem yapmak için gelen kişiler de gelip bize saygısızlık etmek istemediklerini, sadece kendilerine verilen görevi yaptıklarını belirterek özür dilediler. Ama bize düşmanlık besleyenler de çok tabii ki.” (Öğr. 5).

Bir imam hatip idarecisi, öğretmen kadrolarının sık değiştiğinden ve mahalleyi bilmeyen öğretmenlerin buradaki okullara gelmek istemediklerinden şikâyet etmiştir. Özellikle kadrolu öğretmen sayısının düşük olması dikkat çekici bir diğer detaydır:

“Bizim 25 kişilik öğretmen kadromuz var. Bunlardan 8'i kadrolu 17'si ücretli öğretmen. Dolayısıyla öğretmenler bir anda burayı bırakıp gidebiliyorlar.” “Öğretmenler Gazi Mahallesi'ni tercih etmiyor. Ondan kadrolu öğretmen sayısı az. Ancak (aslında) burası iyi. Dışarıdan görüldüğü gibi değil. Ulaşım olanakları çok iyi. Burada da Türk bayrağı dalgalanıyor. Buradaki öğrencilerin de ihtiyacı var. Beni arayan öğretmenlere anlatıyorum. Ama yine de burayı tercih etmiyorlar.” “...(Buraya geldikten sonra) öğretmenler ücretli olsa bile burada kalmak istiyorlar. Gelen burada mutlu oluyor. Ve öğrencilerle çok ilgileniyorlar.” (Öğr. 6).

“Başta öğretmenler haklı olarak çekiniyorlar. Ama burada mutlu oluyorlar. Burada ortamımız çok güzel. Velilerimiz Anadolu insanı. Öğretmene çok saygılı. Şimdiye kadar veli-öğretmen uyumsuzluğu yaşamadık. Önyargılar kırılırsa çok güzel şeyler yapılabilir.” (Öğr. 6).

“Mesela matematik normu açıldı. Kadroyu gören öğretmenler bizi arıyorlar. Okul binamız yeni, sınıf mevcutları az, kurslarımız var, ek dersi tam alacaklar. Tüm bu olumlu şartlara rağmen bu şartların bir veya birkaçını sağlamayacak okulları tercih edebiliyorlar. Ve bizim norm kadromuz boş kalıyor. Ben burada bu tercihi görünce şunu soruyorum. Acaba Gazi Mahallesi diye önyargıyla mı gelmiyorlar?” (Öğr. 6).

4.3.2.4.Gazi Mahallesi'nde din hizmeti vermek: Cemevi, Cami, İmam-Hatip okulu

Etnografik yapı incelenirken detaylıca açıklandığı gibi Gazi Mahallesi, pek çok toplumsal grubun bir arada yaşadığı, bir arada yaşama kültürünün oldukça gelişmiş olduğunu söyleyebileceğimiz bir mekândır. Bu grupların kimliklerinin önemli bir parçasını din oluşturmaktadır ve dolayısıyla topluma sunulan din hizmetinin incelenmesi kritik bir öneme sahiptir.

Gazi Mahallesi'nin temel unsuru olarak ön plana çıkan Alevilere cemevleri, Şafilerle birlikte mahallede sayısal olarak daha büyük bir kitle olduğunu tahmin ettiğimiz Sünnilere camiler ve Sünnilerin içinde azınlık olarak tabir edebileceğimiz aşırı muhafazakâr kitleye hizmet veren İmam-Hatip okulları, mahallelilere din hizmeti veren temel kurumlar olarak ön plana çıkmaktadır.

Devlet tarafından resmi olarak ibadethane statüsünde sayılmayan ancak mahalledeki Alevilere çok önemli bir kamusal hizmet veren ve dahası halkın diğer kamu kurumlarıyla kurdukları ilişkileri derinden etkileyen cemevleri, öncelikle

incelenecektir. Bu kapsamda Gazi Eğitim ve Kültür Vakfı'na (Cemevi) gidilmiş, Cemevi başkanı, cemevi kadın kolları başkanı ve bir Alevi dedesi ile derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Yapılan mülakatlarda Gazi Cemevi'nin tüm dünya Alevileri için önemli bir konuma sahip olduğu vurgusu dikkat çekmiştir. Tüm katılımcılar ayrı ayrı "Gazi Cemevi Alevilerin Kabe'sidir" cümlesini kurmuş ve cemevinin simgesel önemine değinmişlerdir. Başkan Gazi Cemevi'nde verdikleri hizmetlerin kendine has doğasını ve Gazi Cemevi'nin özel konumunu şu şekilde açıklamışlardır:

(Göreve başlamadan önce) "Gazi Cemevi'nin bu kadar hassas ve bu kadar önemli bir noktada olduğunu bilmiyordum. Burası siyasi mücadeleler içerisinde bedel ödemiş bir kurum. Vatandaşın kendi lokmasından ayırdığı paralarla ve siyasi mücadelesiyle inşa edilmiş bir cemevi. Ayrıca Gazi Mahallesi de demokratik mücadele ruhunun olduğu bir yer. Gazi cemevi de politize bir mekânda, politik bir atmosfer içerisinde bulunan bir cemevi." (**Cem e. Bşk.**).

"Bizim Pandemi öncesinde 24'ü aşkın dalda eğitim verdiğimiz 950 öğrencimiz vardı. Gazi cemevi bir ibadethane olduğu kadar sosyal ve kültürel aktivitelerin yapıldığı bir merkezdir. Müzik, spor, meslek kursları, ders takviyesi vs. 450'ye yakın öğrenciye burs veriyoruz. Bunlardan %20 'Sünni'dir. Tüm cemevlerimiz bu aktiviteleri yapmak ister ama imkân noktasında sıkıntı yaşayabilirler. Gazi Cemevi bu noktada öncü konumdadır. Son dönemlerde Cemevlerimizin yapımında belediyelerimiz yardımcı oluyor. Kamu desteği yavaş yavaş artıyor. Ama Gazi cemevi ilk cemevlerimizdendir. Her tuğlasında canlarımızın emeği vardır. Ayrıca burası da Alevi yoğunluklu bir bölge. Dolayısıyla Gazi cemevimize sahip çıkıyorlar ve bu durum bizim imkanlarımızın daha iyi bir noktaya gelmesini sağlıyor." (**Cem e. Bşk.**).

"Pandemi sürecinde yaklaşık 2bin kişiye gıda yardımı yaptık. Her Perşembe lokmalarımızı pişirip mahalle mahalle dağıtıyoruz. 25 bine yakın lokma dağıtmışız. Bölgede iş, aç sorunu var." (**Cem e. Bşk.**).

"Gazi Cemevi'ni bu noktaya getiren bölge dinamikleridir. Gazi Mahallesi de yoğun mücadelenin olduğu bir bölgedir. Dolayısıyla Cemevimiz de bu mücadelenin bir unsuru olarak mücadelesini vermiştir. Yurt dışında bile Gazi cemevi(nden geliyoruz) dediğimizde bizimle oturup konuşmak istiyorlar. Yaşanmışlıkları öğrenmek istiyorlar." (**Cem e. Bşk.**).

"Gazi cemevi her zaman öncü olmak durumdadır. Örneğin cemevlerinin ibadethane statüsüne kavuşması için Cumhurbaşkanlığı ve Kamu Denetçiliği makamlarına detaylı dosyalar gönderdik. Yeri geldiğinde söylenmesi gereken bir şeyler varsa söylüyoruz." (**Cem e. Bşk.**).

“Cem evleri toplumun bir uzantısıdır. Toplumda olan sıkıntılar buraya yansıyor. Biz bir ibadet kurumuyuz ama vatandaşın gerçekliklerinden uzak değiliz. Burada hizmet vermenin zor olan yanları var. Ancak bu durum burada hizmet vermeyi daha anlamlı kılıyor. Her bölgenin kendine has sorunları vardır tabi ve hepsi mücadelesini anlamlı şekilde veriyordur.” (Cem e. Bşk.).

Benzer şekilde Gazi Cemevi’nin önemine değinen Alevi dedesi de şunları söylemiştir:

“Biz Seyit Baba Mansur ocağındanız. Bizde Seyitlik doğuştan gelir. Taliplerimiz bize çocukluktan itibaren dede derler. Dedelik maaşlı bir meslek değildir. Herkesin kendi mesleği vardır. Rızkını bu meslekten kazanır. Ben de aslında torna tesfiye ustasıyım. Çoğu cemevimiz perşembeden perşembeye açılır. Ama Gazi cemevi çok büyük olduğu için gün boyu burada kalmamız gerekiyor. Dolayısıyla burada bize bir lokma ayrılıyor. Bazı günler 5-6 tane cenazemiz oluyor. Son bir yıla kadar Perşembe ibadetlerini yönetiyordum. 1 yıldır Gazi Cemevi’nde sürekli görev yapıyorum. (Ancak) Ben cemevinin kurulduğu günden beri buradayım. Gazi Cemevi’nin inşa sürecinde çekilen çilelere şahidim, bizzat yaşadım.” (Dede).

“Gazi cemevi Alevilerini dünya üzerindeki inanç merkezidir. Dünyada en önemli cemevidir. Referans yeridir. Burada atılan her adım Alevi toplumuna öncü olur. Tüm pirlarımızın gönlünden burada görev yapmak geçer. Gazi Cemevi Alevi toplumunun Kabe’sidir. Hak ve hakikatler buraya sorulur, burada istişaresi yapılır. Gazi Cemevi’nde 30 kişilik pirlar meclisimiz vardır. Buradaki dedelerimiz aynı zamanda farklı cemevlerinde de dedelik yapmaktadır. Türkiye genelinde nerede dedeye ihtiyaç varsa önce Gazi Cemevi’ne sorulur, biz de ihtiyaçlarını karşılarız. Dedelerimiz hizmete giderler, hizmetlerini tamamlayıp dönerler.” (Dede).

Gazi Cemevi’nin öne çıkan özelliklerinden biri, hizmet verilen kitlenin politik hassasiyetleridir. Yaşanan toplumsal travmalar, bazı kesimlerin cemevine yaklaşmasına müsaade etmemektedir. Bu konuya değinen başkan ve dede şunları söylemiştir:

“İnancımız, yolumuz, erkanımız her yerde aynıdır. Ama siyasal olarak burası (Gazi Mahallesi Alevileri) daha politiktir...” “Politik bir mekân olduğu için burada bu hizmeti vermek daha zor. Provokasyona açık bir bölge olduğu için daha dikkatli olmalısınız... Buradaki insanların devlete karşı büyük güvensizlikleri var. Diyelim ki buraya bir devlet büyüğü geldi. Biz bunun çok ciddi sıkıntılarını yaşıyoruz. Bizim inancımızda şu vardır. Bize art niyetsiz olarak gelene kapımız açıktır. Eşikten adımını atan herkes bizim canımızdır.” (Cem e. Bşk. Yrd.).

(Ancak) “Örneğin MHP Sultangazi ilçe başkanı bizi ziyarete geldi. Biz geri çevirmedik, buyur ettik. Cemevimizin 800-900 kişilik bir mütevelli heyeti var. Burası bir vakıf ve heyet buranın sahibi. Heyet olaya müdahale etti. Öyle ki olay başkanı yıpratma politikasına dönüştü. Pek çok Alevi’nin bedel ödediği sağ-sol çatışmalarında sağın başında MHP vardı. Maraş, Çorum, Gazi, Malatya, Sivas. “Sen benim canımı yakarı buyur edemezsin. Benim inanç kurumuma getiremezsin. Sen orayı kirlettin.” şeklinde ciddi çatışmalar yaşadık... Burası bedel ödemiş bir bölge. Herkesin gözü Gazi Cemevi’ndedir. Burada alınan kararlar bütün Türkiye’yi, dünyayı bağlar. Gazi Cemevi bizim Kâbe’mizdir. Dolayısıyla heyetimiz haklı olarak bize hesap soruyorlar.” (*Ceme. Bşk. Yrd.*).

“Bilal Erdoğan bir cenazeye gelecekti, toplum tepki koydu gelemedi. Ülkü ocakları başkanının ziyaretinde de benzer tepki geldi. Bize bu zulmü yapanları siz nasıl kabul edersiniz dediler. Ama biz inançsal boyutuyla bakarız. Siyasi boyutuyla bakmayız. Olayın siyasi boyutu toplumun yaşanmışlıklarıyla alakalı.” (*Dede*).

Gazi Cemevi’nin dikkat çeken diğer bir özelliği, mahallede faaliyet gösteren politik oluşumlar açısından stratejik öneme sahip olmasıdır. Bilindiği gibi toplumsal olaylar genel olarak Gazi Mahallesi politik mekânının merkezi konumunda bulunan cemevi çevresinde gerçekleşmektedir. Polisler göre cemevine müdahale etme noktasında yaşadıkları çekince, örgütlerce kullanılmaktadır. Hatta bazı özel durumlarda cemevi içine taşan polis müdahalesinin Alevilerde yarattığı travmalar da politik örgütler tarafından işlenen (kullanılan) konulardandır. Bu konuyu bir polis şu şekilde özetlemiştir:

(Gazi Mahallesi’nde) “Birkaç tane cemevi var. Hatta bunlardan bir tanesini örgütçüler olay çıktığında sığınak olarak kullanıyorlar. Polis oraya girmiyor, giremiyor.” (*Pol. 13*).

Gazi Cemevi, Türkiye genelindeki tüm radikal-sol örgütler için önemli bir yere sahiptir. Zira herhangi bir örgüt üyesi hayatını kaybettiğinde, cenazenin kaldırılması büyük bir soruna dönüşebilmektedir. Bu tarz sorunlu cenaze törenlerinde Gazi Cemevi tercih edilmektedir. Hem tüm cenazeleri kabul etmesi hem de cenaze törenlerini politik bir gösteriye dönüştürebilme olanakları açısından Gazi Cemevi ön plana çıkmaktadır. Bu konuda yaşanan sıkıntılara özellikle değinen başkan ve dede şunları söylemiştir:

“(Siyasi) Cenazeler geldiğinde bazı sıkıntılar yaşıyoruz... Biz ibadet kurumuyuz. Bize gelen kişinin kim olduğuna bakmayız. Gerekli olan ritüelleri

yerine getiririz. Kendi doğrularımızın sonuna kadar mücadelesini veririz. Geçmişten gelen aidiyet ve hissiyat, demokratik mücadelenin ana hatlarından dolayı bu tarz cenazeler genelde bize geliyor.” (*Cem e. Bşk. Yrd.*).

“Daha yeni Grup Yorum üyesi bir vatandaş açlık grevinde vefat etmiş. Bu insanlar buradan birilerinin yakınları ve cenazesini buradan kaldırmak istiyorlar. Biz buradan kaldırmayalım diyemeyiz ki. Polis de doğal olarak “Bu siyasi bir kişiliktir ve siyasi bir cenazenin buraya gelmesini istemiyoruz” diyor. Ama diğer tarafta insanlar “ben cenazemi kendi inanç merkezim olan yerden kaldırmak istiyorum” diyor. Bazı provokasyona gelen gençlerle polis çatışma yaşadı. Biri taş fırlatıyor, biri gaz fırlatıyor. Bir baktık ki her taraf kırıldı döküldü. Kapılarımızın hepsi kırıldı, yeniden yapıldı. Bu tarz olaylar dönem dönem yaşanıyor. Özellikle siyasilerin cenazelerinde bölgenin politik atmosferini derinden hissediyoruz. Acaba ne olacak diye kaygılanıyoruz.” (*Cem e. Bşk. Yrd.*).

“Bizim görevimiz bize gelen her teni geldiği yere teslim etmek. Bize gelen cenazeler dağdaki terörist olarak da nitelense, bizim önümüze geldiğinde tendir. Biz vazifemizi yaparız. İncancımız bize bunu emreder. İnsanoğlunun olduğu yerde düşmanlık bitmez. Biz bu bunun düşmanı diye önümüze gelen teni ortada bırakamayız. Bizim önümüze geldiğinde onlar can değil tendir. Can tenden ayrılmıştır. Ten sorgulanmaz. Onu sorgulayacak Allah’tır. Bunu çoğu cami yapmaz. Bu teröristtir der namazını kılmaz. Biz son görevimizi yapıp gerisini Cenab-ı Allah’a bırakıyoruz. Gazi Cemevi gerçekten bu misyonu yüklenmiş bir kurumdur. Böyle sorunlu cenazeleri kefenleyip sırlama vazifesini diğer cemevlerinden daha sık yüklendiğimizi söyleyebilirim. Hatta bu sürekli beklediğimiz bir durum.” (*Dede*).

“Ebru Tintik, avukat arkadaşımız, ölüm orucundan dolayı öldü. Aynı sıkıntıları yaşadık. Cenaze sonrası yürüyüş yapmak istediler. Polis yolu kapattı ve cemevine gaz bombası attı. İbrahim Gökçe, grup yorumdan bir arkadaşımız. Yine cenaze sonrası yürüyüş yapılmak istendi. Polis izin vermedi. Cenaze öncesi polisler geldi, koç başlarıyla kapıyı kırdılar. Etrafı baya bir talan ettiler. Ben ölüye saldıracak dereceye ulaşan bu tavrı kınıyorum. Morgun kapısını kırıp, İbrahim canımızı oradan alıp kaçırmaları hiçbir inanç sisteminde hoş karşılanacak bir hadise değil. Polis cenazeyi aldı, ambulansla memleketine gönderdi. Öylece gömdüler. Biz cenazeyi kaldıramadık.” (*Dede*).

“Bu tarz cenazelerin Gazi Cemevi’nden kalkmasının sebebi şudur: Diğer cemevlerinde bir tedirginlik vardır. Mezhepsel karışıklığın olduğu bölgelerde olur da bir kıvılcım bizim cemevizden çıkmasın diye tedirginlik yaşıyorlar. Biz de diyoruz ki kapıdan kim gelirse gelsin, alın, yıkayın, kefenleyin görevinizi yapın. Cenaze sahipleri burada kendilerini daha güvende

hissediyorlar. Ben Gazi Cemevi'ne götürürsem cenazem ortada kalmaz diyebiliyorlar. Reddeden cemevlerimiz de vardır ama bizim kapımıza gelen kişiler bilir ki bizim ne yaptığımızı, nereden geldiğimizi sormayacaklar. Biz sorgulama makamı değiliz. Ben Silivri'den, Kartal'dan cenaze getiriyorum buraya. Gazi Cemevi'ne bu cesareti veren Alevi toplumunun kendi değerleridir. Alevi toplumu buraya sahip çıkıyor.” **(Dede)**.

Toplumla devlet kurumları arasında yaşanan gerginliklerde, kanaat önderi olarak, Gazi Cemevi'nin önemli bir rolü bulunmaktadır. Cemevi yöneticileri bir taraftan Alevi toplumunun temsilcisi olarak devlet yetkilileriyle yürütülen müzakerelerde rol alırken, diğer taraftan da devlet görevlilerinin taleplerini topluma açıklamaktadır. Toplumsal gerginlik anlarında bir uzlaştırmacı, arabulucu olarak görev yapmaktadır. 1995 Gazi Mahallesi olaylarında da toplumsal gerginliğin azaltılması noktasında Alevi dedelerinin inisiyatif aldığı, anlatılarda yer almaktadır:

“Bizim özümüz sevgi dilidir. Karıncayı dahi incitemeyiz. Kimseye zara vermeyiz. Burada olaylar yaşanması bizi hep tedirgin eder. Ne o taraftan ne bu taraftan, kimsenin zarar görmesini istemeyiz. Olaylar olduğunda mümkün olduğunca sakinleştirici davranarak diyalogu geliştirmeye çalışıyoruz. Her çeşit örgüt oluyor. Dolayısıyla provokasyon ve kışkırtıcı tavırları önlemek bize düşüyor. İnsanlar da bize güveniyorlar...” “Burada olaylar çıktığında cemevi başkanı hemen devreye girer. Olayların büyümeden önlenmesi için gayret gösterir.” **(Cem e. Bşk. Yrd.)**.

“Alevi toplumu kanaat önderlerine bağlıdır. Pir taliplerine dur derse, talipler durur. Burada toplumsal olaylar sırasında kanaat önderi olarak referans noktası dedelerdir. Başka cemevlerinde bu kadar siyasal kargaşa olmadığı için dedeler de bu gerilimlerin içine girmezler.” **(Dede)**.

“Alevilerin üzerinde oynana oyunlar burada da (Gazi Mahallesi'nde de) oynanıyor. Çünkü burada potansiyel var. Orman olmayan yere ateş atmazsın. Büyük yangın çıkacaksa burada çıkar...” “Gazi toplumu duyarlıdır. Empati kuran bir toplumdur. İstişare yapan bir toplumdur. 1995 Gazi Olayları öncesi yaşanan gerilimin, Gazi Mahallesi'nde patlaması gerekiyordu. Aslında iç savaş isteniyordu. Orada da Gazi Cemevi devreye girdi. Büyük bir öfke vardı.” **(Dede)**.

Alevi dedesi 1995 olaylarındaki toplumsal öfkeye ve burada dedelerin sakinleştirici rolüne vurgu yapınca şu kısa diyalog gerçekleştirmiştir:

-Dedeler de öfkelenmedi mi?

-Dede öfkelenmez. Toplumu teskin etmek, durdurmak dedenin görevidir.

-Peki toplumu durdurabildi mi?

-Durdurdu aslında. (Halk) Öfkesiyle, isyanıyla bir tepki verdi ama silah kullanmadı. Normalde silaha karşı silah kullanılır. Burada silaha karşı barikatlar kullanıldı... Toplumsal olaylar çıktığında biz iki taraf arasında barikat görevi yapıyoruz. Çünkü polisin de halkın da zarar görmesini istemiyoruz. Savaşlar hep kötülük getirir. Biz buna karşıyız (**Dede**).

Din hizmetiyle bir ilgisi olmasa da yeri gelmişken toplumsal olaylarda kanaat önderi olarak inisiyatif alan bir diğer arabulucu aktörden bahsetmek gerekmektedir: Muhtarlar. Gazi Mahallesi muhtarının “Görüşmelerde arabuluculuk görevini biz yapıyoruz. Devletimiz bizden bunu bekliyor zaten (**Muhtar**).” diyerek özetlediği bu konuya eski muhtar da değinmiştir. 1995 Gazi Olaylarında ve Gezi Parkı protestolarında ilginç tecrübeleri olan Gazi Mahallesi eski muhtarı şunları söylemiştir:

“Ben pek çok toplumsal olay yaşadım. Gezi’de evime gitmedim. Gezi’nin önünde durdum. Karakola saldırdıklarında onların da önüne geçtim. 50bin insan vardı. Mahallede 6km boyunca tıklım tıklım insan vardı. Biz yüzlerce insanla karakolun önünde siper olduk. Ertesi gün karakoldan iki kamyon taş çıkarttılar. Gezide de Gazi’de de oradaydım. Toplumsal refleks nedir? Nereye götürür? Bunları biliyorum. Gezi’de otoyol 6 saat kesildi. Kamu düzenini sağlamak için elimizden geleni yaptık. Bir şekilde frenlemeyi başardık. Toplumsal olaylar sırasında bir taraftan halkı dizginlemeye çalışırken bir taraftan da devletle diyalogumuzu kopartmadık. Gezi’de polis kamu düzenini sağlayamıyordu. Kendi mekânında ablukada kalmış, dışarı çıkamıyordu. Polis saatlerce geri çekildi, zırhlı araçlarını geri pozisyonda konumlandırdı. Gazi olaylarındaki gibi tepki vermedi. Saldırıya geçmediler, geri durdular. Ortada terörist grupların olmadığını onlar da görüyordu. 7 yaşında çocuk da var, 70 yaşında amca da var. Gaz atamıyor ki. Orada iş bize düştü. Bizi aradılar. Bizde kanaat önderi ve seçilmiş olarak devreye girdik. Devlet yıkılırsa yerine yenisini kurmak gerek. Biz yıkmak yerine demokratikleşmesi için çaba sarf etmeliyiz. Gazi’de, Gezi’de bu kadar badireye rağmen iyi anlattık.” (**E. Muhtar**).

Gazi Mahallesi’nde din hizmeti veren aktörlerden bir diğeri de cami imam ve müezzinleridir. Bilindiği gibi Türkiye’de camiler Sünni, hatta büyük bir çoğunlukla Hanefi öğreti üzerinden hizmet vermektedir. İmam ve müezzinler çoğunlukla bu öğreti üzerinden hizmet talep eden kitleyle muhatap olmaktadır. Dolayısıyla cami personellerinin Gazi Mahallesi’nin sosyo-politik farklılıklarını daha az hissetmeleri beklenen bir durumdur. Görüşülen 2 cami görevlisinin de camiye çok yakın

lojmanlarda kalması, bu farkı daha da az hissetmelerini getirmiştir. Zira böylelikle cami cemaati dışındaki kişilerle sosyal ilişkileri de iyice azalmaktadır.

Görüşülen iki cami personeli de kamu hizmeti tecrübesi kapsamında tespit edilen farklılıkların sorgulandığı bu bölümdeki soruların tamamına hayır şeklinde cevap vermişlerdir. Yani cami imam ve müezzinleri Gazi Mahallesi halkının ve Gazi Mahallesinde kamu hizmeti sunmanın belirgin bir farklılığının olmadığını, dahası Gazi Mahallesinin politik bir mekân olduğunu hissetmediklerini bildirmişlerdir. Ancak görüşülen bir müezzin kayyım, diyanetin Gazi Mahallesi'ne özel politikalarının olduğunu, Alevi vatandaşlarla diyalogu geliştirerek Alevileri camiye çekmeye yönelik projeler geliştirildiğini bildirmiştir. Bu konu ilerleyen bölümlerde detaylandırılacaktır.

Aynı cami görevlisi mahalle Alevilerinin cami ile münasebeti konusuna değinmiş ve ilginç bilgiler vermiştir. Ayrıca Aleviliği kendi dünyasında nasıl konumlandığını da belirtmiştir:

“Bazen (Alevilerden) ihtiyaç sahipleri (camiye) geliyor, çiçek vesaire istiyor. İhtiyacını karşılıyoruz. Cemaat harici gelenler (Aleviler) mevlide, Kur'an okumaya çağırıyorlar, gidiyoruz. Bizi çağırıp dini nikah kıydırıyorlar... Alevilerin bizi evlerine davet etmesi çok da nadir değil. Hakiki Alevi, camiye, imam hatip okuluna ters değil. Hatta Aleviler itikat sahibi insanlardır. Sadece amel eksik. Namaz, oruç yok. O da eğitim sorunu... Alevi vatandaşları dinsiz olarak görmüyoruz. Bazen ateistler Aleviyim diyor. Ben de ona sen Alevi değilsin diyorum. Burada vatandaş ayrıştırılıyor. Cami cemaati olan, olmayan şeklinde. Din herkesin, Allah herkesin. Sünni cemaat nasıl camiye önemsiyorsa Aleviler de cemevini önemsiyor. Sorun Aleviliği din sananlar. Onlar cami cemaatini ayrı bir grup olarak görüyor. Halbuki Alevilik kültürelidir.” (*İmam I*).

Görüldüğü gibi bazı Aleviler cami imamlarını önemsemekte, cemiyetlerine davet etmektedir. Nikah, cenaze, mevlit gibi özel zamanlarda imamlardan yardım istemektedir. Bu gibi davetlerin az olmadığı bilgisi de oldukça kıymetlidir.

Diğer taraftan cemevi ve cami personelinin tamamında dikkat çeken bir eğilim de hizmet verdikleri kurumun diğer kurumlardan farklı olduğu iddiasını ortaya koymaktan imtina etmeleridir. Detaylarda pek çok farklılıktan bahsetseler de sloganik olarak “Burası farklı” demekten çekinmişlerdir. Cemevi çalışanları Alevilerin verdiği “tanınma” mücadelesinde her cemevinin aynı konumda olduğunu vurgulayarak

farklılık iddiasının yanlış olduğunu söylemişlerdir. Cami personelleri ise fark var demeyi, mezhepsel olarak dışlayıcı bir tavır sergilemek olarak değerlendirmişlerdir. Ayrıca detaylarda, münferit olaylar dışında her şeyin normal olduğu vurgusunu yapmışlardır:

“Siyaseti camiye sokmayız. Her kul değerlidir. Camiye gelen herkes aynıdır. Gelen herkes hocaya hocam, cemaate cemaatim diyor.” “İnanan burada inanmayan dışarıda. Dışarıdakine de farklı tavrımız olmaz... Gazi'de önceden bayrağa yönelik tehditler olmuş. Ama şu an dışarı yansıyan bir şey (olumsuz tavır) yok. Sadece 15 Temmuz'da caminin camlarını kırmışlar. Biz darbe girişimine tepki koymak için meydanlardaydık. Geri döndüğümüzde caminin camlarının kırılmış olduğunu gördük. Arkadaşlara nadiren sözlü sataşmalar olmuş. Bu gibi münferit ve çok nadir hadiseler dışında bir şey duymadım.” *(İmam 1).*

“Ben bu bölgede görev yapmanın bir zorluğunu görmedim. Burası benim mahallem. Dışarıdan gelenler ne yorum yapar bilmem. Ama biz kimseyle bir sıkıntı yaşamadık. Gelen de Alevi, Sünni diye gelmiyor. Dolayısıyla bizce bir fark yok. Birkaç Ramazan önce Sultangazi Müftülüğü bizi Alevi büyükleri ile iftarda buluşturdu. (Bu tarz buluşmalar başka mahallelerde olmuyor.) Bu gibi ufak detaylar dışında Gazi Mahallesi'nde imamlık yapmanın başka mahallelerde yapmaktan hiçbir farkı yok. Bize gelen, bizi davet eden herkesin cemiyetine katılıyoruz. Herkese cemaatimiz gözüyle bakıyoruz. Alevi mi Sünni mi bunu bilmiyorum bile.” *(İmam 2).*

Benzer şekilde farklılık iddiasını cemaat içinde ayırım yapmak olarak değerlendiren Alevi dedesi şunları söylemiştir:

“Alevilikte inanç birdir. Bizde rızalık ve görgü esastır. Cemevinden içeri giren herkes siyasi kimliğini bir kenara bırakır. Biz cemlerimizde kadın erkek ayrımı dahi yapmayız. Herkes candır. Bir farklılık olsa da biz bu farklılığı gözetleme konumunda değiliz.” *(Dede).*

Türkiye’de din eğitiminin merkezi konumunda bulunan kurum imam hatip okullarıdır. Özellikle 28 Şubat sürecinde düştükleri dezavantajlı konum ile gündeme gelen bu okullar, muhafazakâr ve laik kesimler arasında yaşanan gerilimlerde simgesel öneme sahiptirler. Türkiye’deki laik kesimlerin genel olarak imam hatip okullarına karşı olumsuz bir tavır sergiledikleri kanaati yaygındır. Dolayısıyla Alevi yoğun bir mekân olarak Gazi Mahallesi’nde imam hatip eğitimi hizmeti veren kamu görevlilerinin tanıklıklarını ortaya koymak gerekmektedir. Bu kapsamda bir imam hatip ortaokulu

bir de imam hatip lisesi ziyaret edilmiş, 3 imam hatip okulu idarecisi ile derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Görüşmeler temel olarak **“Alevilerin yoğun olduğu bir bölgede imam hatip eğitimi hizmeti sunmak sizi zorluyor mu?”** sorusu çerçevesinde şekillendirilmiştir.

Mahallenin tam merkezinde bir imam hatip okulu bulunmaktadır. Bu okul mahalleye açılan ilk imam hatiptir. Okulun yapım sürecinde ve açılışını takip eden ilk günlerde çeşitli protestolar olmuş, bu protestolarda mahallede imam hatip istenmediği vurgulanmıştır. Ancak zamanla mahalleliler imam hatiplere alışmış hatta onları benimsemiştir. Günümüzde imam hatipler Gazi Mahallesi’nin bir gerçeği olarak kabul görmektedir. Yapılan görüşmelerde öğretmenler tarafından yukarıdaki süreç anlatılmış, “mahalleliler tarafından istenmemek bizi etkilememeliydi ve etkilemedi” vurgusu dikkat çekmiştir.

“Siz devletseniz burada kabullenilmek gibi bir derdiniz olmamalı. Devlet ihtiyaç görüyorsa orada okulu kurar ve tepkilere bakmaz. Bir kamu görevlisi siyaset ile ilgili konuşmaz. Yazılı görevi ne ise onu yapar. Bölgenin %80’i bana karşı olsa bile bu beni engellemez. Benim işime engellemeye kalkmadıkları sürece bir sorun yok.” (Öğr. 6).

“Burada İmam Hatip yoktu ve kurulması gerekiyordu. Devlet de vatandaşların ihtiyacını karşılamak zorundaydı. Şu an sınıflarımız tamamen dolu. Kontenjanlarımızın üzerinde başvuru alıyoruz. Biz 2014-2015 eğitim yılında açıldık. Şimdi biz dahil bölgede 4 tane imam hatip var ve hepsi dolu. Dolayısıyla buradan (mahallede imam hatip okuluna) ihtiyaç olduğunu anlayabiliriz.” (Öğr. 6).

(Alevilerin çoğunluk olduğu bir bölgede imam hatip hizmeti sunmanın) “İster istemez farklılıkları oluyor. Çoğunluk tarafından talep edilmeyen, ihtiyaçlara hitap etmeyen bir okulsunuz. Ama az sayıda da olsa, bu okul olmasa çocuğunu okula göndermeyecek veliler var. Bu açıdan bu okul çok kıymetli.” (Öğr. 10).

“Mahalleliler tarafından bir tepki gördünüz mü?” sorusuna cevaben:

“Ben böyle bir şey görmedim. Hatta sahiplenildiğini düşünüyorum. Hatta girip çıkamı kontrol edip okulu koruyorlar. Biz çıktıktan sonra “Akşam 7’de birileri girdi okula” gibi geri dönüşler alıyoruz. Olumsuz bir durum yaşamadık.” (Öğr. 10).

“Avcılar’da 5 yıl çalıştım. Orada da Alevi nüfus yoğunluğuydu. Bu kesim net olarak bize çocuğunu göndermiyor. Çok nadir olarak gönderiyor. Buradan hareketle

bu insanlar bize uzak. Biz okul bahçesini açıyoruz, kadınlar gelip piknik yapıyorlar 5'ten sonra. Biz buranın kapalı bir yer olmadığını anlatmaya çalışıyoruz.” (Öğr. 9).

“Başıma bir şey gelse de polisi arar tevekkül ederim. Eceli ertelemeyiniz. Bunun benim verdiğim hizmeti etkilemesine izin vermem. Sadece öğrencilerin psikolojisini etkiler mi diye kaygılanırım.” (Öğr. 6).

Yine bir idareci, toplumda imam hatip okullarına ekstra kaynak aktarıldığına dair yanlış bir algı olduğundan şikâyet etmiş, zaman zaman bu yanlış algı sebebiyle tepki gördüklerini bildirmiştir.

Mahalledeki imam hatipler hakkında yorum yapan ve başka okulda çalışan bir öğretmen şunları söylemiştir:

“Gazi Mahallesi'nin okula çok ihtiyacı varken ve imam hatibe hiç ihtiyacı yokken mahallenin en merkezi yerine bir imam hatip açılınca halk tepki gösterdi. Bu tepkiler ilk günlerde saldırı boyutuna da ulaşmıştı. Ancak okul idaresi çok düzgün bir duruş sergiledi ve bölge de bu okulu kabullendi. Bu süreçte okul idaresi büyük çaba sarf etti.” (Öğr. 11).

Bir imam hatip idarecisinin ifadesiyle okulun başarısı görüldükçe toplumsal tepkiler azalmıştır. Okulun başarısı yeterli düzeye çıkarılırsa toplumun her kesiminden öğrenciler gelecektir:

“Okul ilk açıldığında çoluk çocuk toplanıp okulu istemiyoruz diye eylem yaptılar. Okulu taşladılar. Olaylarda okulun camları zarar gördüğü için tüm camlar demir kafesler ile kaplandı. Ama bu tavır sistematik olsa benim önüm kesilirdi, sizi istemiyoruz denilirdi. Biz bilgi yarışmasında 1. oldukça; saz, ebru kursu, koro gibi hizmetler sundukça, tepkiler yavaş yavaş azaldı. Bölgenin bir önemi yok. Okulun bölgede sevilmesi lazım. Bu sevgiyi sağlamak sunulan hizmetin kalitesi ile alakalı. Biz verdiğimiz eğitimin fen kısmını ihmal edip dine ağırlık verseydik bölgede sorun yaşayabilirdik. Ama biz kaliteli eğitim vermeye çalışıyoruz. Ayrıca kimsenin isteklerine göre değil, talim terbiyenin bize verdiği müfredata göre hareket ediyoruz.” (Öğr. 6).

Aynı idareci, mahallede karşılaştıkları farklılıklara saygı duyduklarını ve bu düşüncelerini belirgin şekilde ortaya koyduklarını belirtmiştir. Başarıyla birlikte mahalle kültürüne gösterilen saygının, tepkileri azalttığını vurgulamıştır.

“Biz insanı insan olarak görüyoruz. Farklı görüşlere saygı duyduğunuz sürece sorun yaşamayız. Bölgede düşünce farklılıkları çok fazla. Genel kanının aksine

bence bölgenin çoğunluğu Sünni. Ama hizmet noktasında hiçbir fark yok. Bizde birçok Alevi ücretli öğretmen çalışıyor. Burada her görüşten öğrenci var. Bizim Alevi öğrencilerimiz de var. Bu öğrencilere “*Ben imam hatip öğretmeniyim. Benim net kurallarım var*” deseydik sorun yaşayabilirdik. Biz bölgeye göre esneklik sergiliyoruz. Okul idaresi tüm değerlere saygılı. Cemevini ziyaret ediyoruz, onları burada misafir ediyoruz. Onlar da “Sizin için ne yapabiliriz?” diye soruyorlar. Çevreye kendimizi kabul ettirdiğimiz sürece sorun yaşamıyoruz. Bize Ermeniler bile geliyor. “Okulunuz çok iyi, Kur'an dersine girmemesi kaydıyla benim çocuğumu buraya kabul eder misiniz?” diye soruyorlar. Biz inanca göre öğrenci almıyoruz. Ama her gelen tüm derslere girmek zorunda.” (Öğr. 6).

“Biz buradaki insanları tanıyıp ona göre davranıyoruz. Bugün mahallenin tam ortasında İmam hatip okulu olması tepki çekmiyor. Zaten bizim burada rahat olmamızı sağlayan bölge ile iç içe olmamız. Dolayısıyla kendi adıma bu bölgede çalışmaktan dolayı ekstra bir zorluk yaşamıyorum. Ben burada mutluyum. Burada çalışmak daha zevkli. Öğrencilerin temelleri daha zayıf. Çünkü öğretmenler sık değişiyor. Burada yapacak daha fazla iş var. Ayrıca burası bir genç kızın gece vakti rahatça sokakta yürüyebileceği bir bölge. Burada serseri sayısı çok az.” (Öğr. 6).

Öğretmenler sadece Alevilerin değil, Sünnilerin de imam hatiplere güvenmediklerini belirtmişlerdir. Görüşülen tüm öğretmenlerin Alevilerden ziyade Sünnilerin tavrından şikâyet etmeleri dikkate değerdir:

“Toplulun %12-13'ü imam hatibe veriyor çocuğunu. İmam hatiplerin belirli bir veli profili var. Kesin ailesinden biri imam hatibe gitmiştir. Yani oran Sünnilerde de düşük. Bu veli profili bu bölgede de benzer şekilde. Öğrenciler ya Karadenizli, Orta Anadolu'dan ya da Adıyamanlı. Ağırlıklı olarak Karadenizli. Dolayısıyla yoğunluklu olarak Alevilerin olduğu bir bölgede de olsak öğrenci ve veli profilimiz diğer İmam hatiplerden farklı değil.” (Öğr. 9).

“Velinin İmam hatiplere inanması lazım. Belirli profil dışında veliler bize inanmıyor. Okulun duvarlarına listeler asıp şu iyi okullara şu öğrenci gönderdik diye yayınlayabilmemiz lazım. Bunu görmediği için veli de burayı tercih etmiyor.” “...Veli sadece din için okul seçmiyor. Okulun başarısını da görmesi lazım.” (Öğr. 6).

Yine veli profilinden şikâyet eden bazı idareciler şunları söylemiştir:

“Veliler de sorunlu. Kendi Kuran okumayı bilmiyor, kursa çağırıyoruz, gelmiyor. Sonra çocuğunu tornadan geçmiş bir hammadde gibi işlememizi bekliyor.” (Öğr. 6).

“İki okulun (Nuri Pakdil Anadolu-Valide Sultan İmam Hatip) veli profili arasında ciddi farklılık var. Buraya çocuğunu gönderen kişiler aşırı dindar kişiler. Bakın Sünni demiyorum. Örneğin bir gün kayıt sırasında velinin biri şunları söyledi: “Aaa ne güzel olmuş buraya kız imam hatip açılması. Yoksa çocuğumu okula göndermeyecektim”. Karışık eğitimi görünce çocuğunu okutmak istemiyorlar. Bunu duyunca bir taraftan çok rahatsız oldum bir taraftan da bu okul olduğu için şükrettim. Bu okul olmasa o kız okuyamayacaktı.” (Öğr. 10).

Öğretmenin anlattığı bu hatıra, özellikle kız çocuklarının okumasına izin vermeyecek derecede muhafazakâr kişilerin de mahallede yaşadığını gözler önüne sermektedir. Ayrıca bu tanıklık, kız çocuklarının eğitiminde imam hatip okullarının nasıl bir öneme sahip olduğunu gösteren önemli bir detaydır.

Aynı imam hatip idarecisinin okuldaki Suriyeli öğrenci oranına dair yaptığı tespitler de dikkat çekicidir:

“Mahallenin geneli çocuğunu buraya göndermek istemiyor. Dolayısıyla çok talep yok ve mevcutlarımız az. Sınıflar 20 kişi. Burada Arapça ve Kur'an-ı Kerim dersleri baraj dersi gibi. Dolayısıyla buraya aşırı muhafazakâr kitle geliyor. Bir de son dönemde Suriyeliler yoğunlaşmaya başladı. Şu an 190 Suriyeli öğrenci var. Toplam mevcut 650. Okulun %30'u Suriyeli. Zaten son dönemde imam hatipler Suriyelilerin adaptasyonunu sağlama işlevi üstleniyor.” (Öğr. 10).

4.3.2.5.OHAL dönemi ve sonrasında yaşanan dönüşüm: Politik karakterin sönümlenmesi

Çalışma boyunca katılımcılar tarafından en sık tekrarlanan ifadelerin başında, Gazi Mahallesi'nin politik karakterinin sönümlendiği görüşü gelmektedir. Bölgeye kamu hizmeti sunan aktörler, artık Gazi Mahallesi'nin politik karakterinin geri planda kaldığını belirtmekte ve bu dönüşümde 15 Temmuz 2016 askeri darbe girişimini bir milat olarak belirlemektedirler. Darbe sonrasında ilan edilen OHAL sürecinde mahalledeki güvenlik tedbirleri arttırılmıştır. Mahalleye 2 adet kalekol yapılmış, mahalle giriş ve çıkışlarına uygulama noktaları koyulmuş, mahalledeki radikal siyasi örgütlenmelere yönelik kapsamlı operasyonlar düzenlenmiştir. Bu operasyonlar, Türkiye geneli yapılan operasyonların bir uzantısı olması sebebiyle daha etkili olmuştur. Ayrıca muhalif-politik örgütlerin mahallelilerin gündelik yaşantılarını

derinden etkileyen eylemlerinin gündem yaratma konusunda etkisiz kalması, mahalleliler nazarında meşruiyetlerini kaybetmelerini getirmiştir. Halk desteğinden de yoksun kalan örgüt mensupları, mahallenin gündelik yaşantısındaki görünürlüklerini iyiden iyiye yitirmişlerdir.

Mahallede artan güvenlik tedbirleri sonucunda kamu görevlilerinin oldukça rahatladığı ve verilen kamu hizmetlerinin kalitesinin arttığı vurgusu, özellikle belediye görevlilerinde dikkat çekmektedir. Belediye başkan yardımcısı görüşmemizde bu konuya önemli bir yer ayırmıştır:

“(15 Temmuz’dan) Sonra emniyet başta olmak üzere devlet kurumları tedbirleri artırdı. Öncelikle karakol güvenli bölgeye çekildi ve belli başlı yerlere kalekollar yapıldı. Bu çalışmalar son dört beş yıl içinde illegal örgütleri bitirdi. Hele kalekollardan sonra vatandaşların güvenlik algısı yükseldi. Vatandaşlar illegal örgütlerin baskısından kurtuldu. Mesela eski ortam olsa belediye-muhtar ilişkisi bu kadar yakın olamazdı. Gazi Mahallesi muhtarı benim ilkokul arkadaşım ve şu an onunla çok yakın ilişki içerisinde bölgeye hizmet götürüyoruz. İsmi Umut. İlkokuldan beri tanışıyız. Eskiden olsa muhtar bizimle görüştü diye baskı görürdü. Ama artık görmüyor. Zübeyde Hanım’da İGDAŞ ile ilgili sıkıntı vardı. Belediye meclisinde bunu çözdük. Gazi Mahallesi’nin her tarafını ışıklandırıldı. Sultangazi’de ışıklandırma çalışmalarımıza Gazi Mahallesi’nden başladık. (Artık daha rahat hizmet gidiyor).” **(Bel. Bşk. Yrd.)**.

“Vatandaşın öncelikli talebi güvenlikti. Dolayısıyla öncelikle halledilmesi gereken şey buydu. Bu sağlanınca kamu hizmetinin kalitesi arttı. Artık güvenlik hizmeti rutine döndü ve ekstra bir önleme gerek kalmadı. İstanbul’da tek polis atlı birliği Gazi Kent Ormanı’nda. Atlı birlik tesisini biz kurduk ve polisin ormanda devriye atmasını sağladık. Bu da vatandaşların daha rahat vakit geçirmesini sağlıyor.” **(Bel. Bşk. Yrd.)**.

“Artık güvenlik sorunu yok. Biz nasıl başka bölgelerde esnaf ziyareti yapıyorsak, nasıl hizmet veriyorsak, Gazi’ye de veriyoruz. Güvenlikle alakalı gerekli önlemler alındı ve halk örgüt baskısından kurtulup rahatça hizmet talep etmeye başladı. Şu an %10 da olsa hala sıkıntılar var. Illegal örgütlerin bölge ile alakalı beklentileri bitmedi. Ama hem biz hizmetlerimizi artırıyoruz hem de halk pirim vermiyor.” **(Bel. Bşk. Yrd.)**.

Yine belediyenin tüm servis araçlarından sorumlu olan taşeron şirketin müdürü, 2 senedir çöp arabası, iş makinesi vs. hiçbir hizmet aracına, en ufak bir saldırıyla karşılaşmadığını belirtmiştir. OHAL öncesi dönemde, belediye logolu araçlara yönelik

saldırıları en büyük şikayetlerden biriyken, günümüzde bu şiddet eylemlerinin tamamen sıfırlanması dikkat çekicidir. Benzer vurgu İETT şoförleri tarafından da yapılmıştır. OHAL sonrası döneme denk gelen otobüs şoförleri, Gazi Mahallesi'nin diğer mahallelerden farklı olmadığını belirtmişlerdir.

Diğer belediye görevlilerin de benzer şekilde dönüşümü vurgulamışlardır. Birkaç örnek vermek gerekirse:

“Bizim orada bilgi evimiz var, iki güzel ormanımız var, yaşlı bakım evimiz var. Buralara defalarca gittik. Hatta bizim araçlarımız belediye logolu araçlar. Şu an eylem olduğu günlerde araca zarar gelmesin diye bölgeye girmiyoruz. Başka bir tedbire de gerek duymuyoruz. Ancak 15 Temmuz'dan sonra bu tarz şiddet olaylarını bırakın görmeyi, duymadım bile. Artık mahalleye gittiğimizde bize çay söylemeye başladılar.” (*Tek. 1*).

“Ormanlara hizmet ve güvenlikler gitmeye başlayınca aileler de gitmeye başladı. Belediye başkanımız anlatıyor: "Eskiden mahalleden birine senin çocuğunu alıp bir hafta ormanda kamp yaptıracağız desen seninle kavga ederdi. Ama artık biz bunları yaptırıyoruz. Ormanda izci kampları kuruyoruz". O halden bu hale döndü.” (*Tek. 1*).

“Bugün cebecideki bir binanın bakımı ile buranın bakımı arasında hiçbir fark yok. Eskiden İsmet Paşa Caddesi'nde bir tek ampul bile yanmazdı. Sürekli ateş ederlerdi. Şimdi oralara yatırım yapıldı. Işıklandırmalar yapıldı, kaldırımlar düzenlendi. Hatta İsmet Paşa Caddesi Sultangazi'de ilk ışıklandırılan caddelerdendir. Gazi'ye öncelik verildi.” (*Tek. 1*).

“Kent ormanı eskiden intihar vakalarının olduğu, barajda sık sık birilerinin boğulduğu, alkol ve uyuşturucunun yoğun şekilde kullanıldığı, infazların yapıldığı, tekinsiz bir yerdi. 15 Temmuz sonrası emniyetimizin mahallede gösterdiği dirayetli duruş önce Gazi Mahallesi'nin sonra da Ormanlarımızın düzelmesini getirdi. Mimar Sinan Kent Ormanı'na yapılan kalekol hem bölgeye hizmet verdi hem de ormanların güvenliğini sağladı. Şu an hem Gazi Mahallesi hem de ormanlarımız asayiş bakımından İstanbul'un diğer bölgelerinden daha tekinsiz değil.” (*Güv. 1*).

“Özellikle kalekol inşaatı sonrası ormanlarda güvenlik sıkıntıları çözüldü. Önceden vatandaşlarla sıkıntı yaşayıp haber verdiğimizde polis gelmiyordu. Ama artık orman içinde devriye bile atıyorlar. Eskiden burada 20 kişi varmış. Şimdi 3 kişiyiz. Artık her yer aynı. Dolayısıyla farklı bir durum yok.” (*Güv. 2*).

(Gazi Mahallesi'ne hizmet vermenin) “Farkı vardı ama 15 Temmuz’da değışti. Önceden (yardım için gittiğimizde) eve girerken hasım veya polis olabilir diye kapıyı açmıyorlardı. Biz de eve girerken ne ile karşılaşacağımızı bilmiyorduk. Ama o tedirginlik bizim işimize yansımıyordu. O dönemde daha zor hizmet veriyorduk. Daha dikkatliydik. Ama yine aynı hizmeti veriyorduk. Artık hiçbir fark kalmadı.” **(SYM)**.

İçinde 1995 Gazi Mahallesi olayları sırasında vefat edenler adına anıt mezarların bulunduğu ve mahalleliler tarafından şehitlik olarak adlandırılan mezarlık, mahallede simgesel anlamı en yüksek, dolayısıyla en politik mekânlardan biridir. Mezarlıktaki güvenlik görevlisiyle görüşüldüğünde, orada bile net bir “normalleşmenin” olduğu görülmüştür:

“Eskiden cenazelerde olaylar çıkıyordu. Ancak son zamanlarda terörist cenazesi dahi olsa gelip cenazelerini gömüp gidiyorlar. Uzun zamandır hiçbir siyasi eyleme tanıklık etmedim...” **(Güv. 3)**.

OHAL sonrası mahalleye gelmiş bir doktor ve bazı öğretmenler, Gazi Mahallesi’nde hiçbir toplumsal olaya denk gelmediklerini belirtmişlerdir. Ancak mahallenin politik kimliğini hissettiren işaretlerin belirginliğini yitirmediğini iddia eden katılımcılar da bulunmaktadır:

“Ben 2 yıldır burada böyle ciddi bir olay görmedim. Halk arasında, bizim duymadığımız şeyler oluyormuş. Ona şahidim. Hastalarından çatışmalarda çocuğunu kaybedenler oldu. TOMA’lar var burada. Hiçbir yerde görmediğim kalekollar burada var. Karakolun büyük versiyonuymuş. Doğu illerinden sonra ilk defa Gazi’de kurulmuş. Öyle şeyleri gördüm. Ama herkesin söylediği şu. 5 sene öncesi ile şimdi bir değilmiş. Burası Bağcılar’dan farklı değil bence.” **(Dokt. 1)**.

“Bence direkt Gazi Mahallesi’nde değil. Ama az önce belirttiğim gibi İstanbul’un gettolarında farklı insan profilleri var. Özellikle Avrupa Yakası’nda böyle mahalleler çok. Bu durum siyaset ile alakalı değil. Ben buraya 2018 yılında geldim. Bana anlatılan ve benim Gazi Mahallesi’ne dair bildiğim durumlar 15 Temmuz öncesinde kaldı. Ben 3 senedir burada mahalle kavgası dışında bir olaya rastlamadım. Hala cadde üzerinde TOMA var. Ama ben hiç TOMA’nın birileriyle münakaşaya girdiğini görmedim. Halkın da TOMA ile münakaşaya girdiğini görmedim. Ben eskiden bilinen ve ön yargıları oluşturan ortamı deneyimlemedim” **(Öğr. 7)**.

(Ben Gazi Mahallesinde politik olaylarla) “...hiç karşılaşmadım. Duyduklarımın hiçbirisiyle karşılaşmadım. Burada yaşayan herkes 15 Temmuz

sonrası sokaktaki kargaşanın tamamen bittiğini söylüyor. Ben de hiç karşılaşmadım. Ancak ufak da olsa eskinin yansıması oluyor. O ortamda büyümüş çocuklar var. O zamanların çok küçükleri. O zamanlar bu tarz olayları karışamayacak kadar küçük. Umarım karışmamışlardır! Ancak bu abileri, ablaları gördükleri için bazen taklit etmeye çalışıyorlar” (Öğr. 7).

“Eskiden bankamatikler yakılırdı, olaylar olurdu. Güvenlikçi politikalarla, polisle bunlar engelledi artık. Ama bölgede ekonomik iyileştirmenin sağlandığı ve bölgedekilerin eşit bireyler olduğunun hissettirildiği zaman kamusal anlamda da bireysel anlamda da düzelmeler olacaktır.” (Öğr. 3).

Diğer taraftan bazı öğretmenlerde, politik örgütlere yapılan baskının adı suç örgütlerine yapılmadığı, politik örgütlerin sönümlendiği bu dönemde çetelerin iyice palazlandığı, dolayısıyla uyuşturucu başta olmak üzere birçok toplumsal sorunun ortaya çıktığı görüşleri ön plana çıkmaktadır. Yani politik atmosferin sönümlenmesi, olumsuz bir gelişme olarak kodlanmıştır.

Çalışma sürecinde birkaç defa adı geçen ve bölgede polis kontrolünün sağlanması sürecinde kritik önem atfedilen “kalekollara” dair detay veren bazı katılımcılar olmuştur. Kalekolların etkinliğinin yanında, çoğu polisin bile rahatça giremeyeceği derecede yüksek güvenlik önlemleri altında bir yapı olmaları dikkat çekicidir:

Çalışma kapsamında görüşme gerçekleştirmek üzere, Mimar Sinan Kent Ormanı’ndaki Kalekol’a girilmek istenmiştir. Orman girişinde denk gelinen bir polis memuru, “Orada müdürün noktası var, sizi almazlar” demiş ve şunları eklemiştir: “Biz bile polis olduğumuz halde rahatça girip çıkamıyoruz. Girişinde kimliklerimizi gösteriyoruz, onay gelirse giriyoruz. Orası yüksek güvenli bir bölge” (Pol. 11).

Mimar Sinan Kent Ormanı’nda görev yapan bir güvenlik personeli de şunları söylemiştir:

“Kalekola birisi geleceği zaman karakoldan (Gazi Polis Merkezi) bizi arıyorlar. “Şu-şu şahıslar gelecek, onları Kalekola yönlendir” diyorlar. Biz de ancak bu şekilde olursa gelenleri alabiliyoruz.” (Güv. 6).

Sultangazi belediyesi bünyesinde çalışan güvenlik personellerinden sorumlu bir amir, Gazi Mahallesi’ndeki ormanlarda yer alan polis birliklerine dair şu bilgileri vermiştir:

“Bizim 2 adet ormanımız var. Bunlardan Mimar Sinan Kent Ormanı’nda 1 adet polis kalekolu var. Bu bölgeye biz de giremiyoruz. Kalekola biri geleceği

zaman Gazi Polis Merkezinden bizi arıyorlar, biz de o bölgeye geçmelerine müsaade ediyoruz. Yani kalekoldakilerin bilgisi olmayan kişiler yaklaşıyorlar bile. Kalekol girişten yaklaşık 3 kilometre içeride. Diğer ormanımız olan Hacı Bektaş Veli kent ormanında ise polis atlı birlikleri¹⁴⁹ görev yapıyor. O bölgede hem atların bakım ve eğitimi yapılıyor hem de asayiş sağlanıyor.” (Güv. 1).

Polislerden ve güvenliklerden alınan bilgilere göre kalekol, Orman’ın yaklaşık 3 km içinde, kapısında düzenli olarak nöbetçi bekleyen bir karargâh alanı şeklinde tasarlanmıştır. Büyük çaplı toplantılar ve toplumsal olaylar olduğunda, aktif şekilde kullanılmaktadır. Alanın içinde çevik kuvvet personelleri ve TOMA-Akrep gibi zırhlı araçlar bulunmaktadır. Kalekolun olduğu bölge Gazi Mahallesi’nin tepesinde denilebilecek konumdadır. Yine mahallenin aşağı tarafında başka bir kalekol daha bulunmaktadır. Böylelikle mahalle iki kalekol arasına alınmış, herhangi bir toplumsal olay olduğunda ekiplerin süratle müdahale edebilmesi sağlanmıştır. Mahalle içinde bir sorun olduğunda hemen destek gelebileceği düşüncesi, Gazi Mahallesi’nde polislik yapan personel için güvence oluşturmaktadır. Polisler açısından bu güvence, OHAL sonrası dönemde oluşan temel farklılık olarak kodlanmaktadır.

4.3.2.6.Gazi Mahallesi’nde polis olmak: Metropolde şark hizmeti

Çalışma süresince birçok katılımcı, Gazi Mahallesi’nin farkını en çok hisseden meslek grubunun polisler olduğunu vurgulamıştır. Mahallelilerle polis arasında gergin bir ilişki olduğu bilinen bir durumdur. Bu gerilimli ilişki pek çok defa sıcak çatışmaya dönüşmüş, ölüm ve yaralanmaların olduğu hadiseler yaşanmıştır. Gazi Mahallesi’ne güvenlik hizmeti veren polislerin tanıklıkları, diğer kamu görevlilerinin tanıklıklarından ayrılmaktadır. Bu sebeple polislerin kamu hizmeti tecrübelerine dair anlatıları da diğer kamu görevlisi anlatılarından ayrıştırılarak değerlendirilmiştir.

Mahallede geçirilen uzun süre boyunca Gazi Cemevi’nin önünde daimî olarak bekleyen TOMA ve mahalle içinde gezen zırhlı akrep araçları oldukça dikkatimizi

¹⁴⁹1 Ekim 2021’e kadar valilik tarafından alınan Pandemi tedbirleri kapsamında ormanlara girişin yasaklanması sebebiyle Hacı Bektaş-ı Veli Kent Ormanı’ndaki atlı birliklerle görüşme gerçekleştirilememiştir.

çekmiştir. Gündelik yaşantımızda görmeye alışık olmadığımız bu tablo, şehir merkezinde ama şehirden kopuk bir mahalle imajı oluşturmaktadır. Son dönemde toplumsal hareketliliğin sönümlenmesine rağmen, mahallenin kentsel politik bir mekân olduğu algısını taze tutmaktadır. Bu düşünceler, polislerle yapılacak görüşmelere, cemevi önünde duran TOMA personelinden başlama isteği uyandırmıştır. TOMA'nın kapısı çalınarak görüşme talep edilmiştir. Kapıyı açan genç bir polis memuru, “Çok konuşmak istemiyorum ama kısaca birkaç şey söyleyebilirim” şeklinde cevap vermiştir. Bunun üzerine çok kısa birkaç soru sorulmuştur:

-Ne kadar süredir Gazi Mahallesi'nde polislik yapıyorsunuz?

-Ben 1 yıldır, şoför arkadaş da 2,5 yıldır TOMA'cıyız. *(Pol. 1).*

-Gazi Mahallesi'nde TOMA tedbiri almak başka yerlerde bu tedbiri almaktan farklı mı?

-Tabii ki çok farklı. Mesela Ortaköy'e göreve gittiğimizde burada olduğumuz kadar dikkat kesilmiyoruz. Ama bu bölgenin geçmişten beri bilinen yapısından dolayı burada çok dikkatli şekilde görevimizi yapıyoruz. *(Pol. 1).*

-Bu TOMA neden burada bekliyor?

-Gazi Mahallesi'nde geçmişte yaşanan olayları herkes biliyor. Yaşanmış bu olaylar tekrarlanmasın diye buradayız. *(Pol. 1).*

-Peki son birkaç senedir herhangi bir toplumsal olayın olmadığı biliniyor. Buradaki TOMA tedbirinin kalkması gündemde mi?

-Olay çıkmıyor ama her an çıkabilir. Biz bu sebeple buradayız. Dolayısıyla yakın bir zamanda TOMA'nın buradan kalkması gibi bir gündem söz konusu değil. Hemen yolun alt tarafında da bir kalekolumuz var. Sizi oraya almazlar ancak karakola gidip detaylı bilgi alabilirsiniz. *(Pol. 1).*

Alınan bu bilgiler üzerine Sultangazi Şehit Bülent Özkan Polis Merkezi Amirliği'ne, yaygın bilinen adıyla Gazi Karakolu'na gidilmiştir. Bu ziyaret süresince karakolun, kentin diğer bölgedeki karakollardan çok farklı olduğu anlaşılmıştır. Gazi Karakolu'nun özel bir yer olduğu henüz ilk görüşte anlaşılmaktadır. Karakol, Gazi Mahallesi'nin merkezi konumunda bulunan İsmet Paşa Caddesi'nin başında, mahalleye tepeden bakan, oldukça büyük bir yapı olarak dikkat çekmektedir. Bahçesinde dalgalanan devasa Türk Bayrağı (muhtemelen İstanbul Emniyeti'nin en

büyük bayraklarından birisidir) ve etrafında uzun namlulu silahlarla nöbet tutan polislerin olduğu 5-6 tane nöbet kulesiyle adeta bir kaleyi andırmaktadır¹⁵⁰.

Binanın bahçesine girerken geçmek zorunda olunan bir güvenlik kulübesi vardır. Bu kulübede kurşun geçirmez camın arkasından mikrofon marifetiyle konuşan bir memur eşliğinde ilk aramadan geçilmektedir. Bahçeye girince görünen akrepler ve özel harekât polisleri, Cemevi'nin karşısında bekleyen TOMA'dan daha fazlası olduğunu hissettirmektedir. Tüm bu detaylarla mekâna nakşedilmiş “olağanüstü hâl” ve “muktedir devlet” simgeleri, belki de Türkiye'nin batı kent merkezlerinin hiçbirinde görülemeyecek şekilde güçlüdür.

Bahçeye girer girmez özel harekât polislerinin yanına gidilmiş ve görüşme talebi iletilmiştir. Kısa bir görüşme gerçekleştirilen özel harekâtçı polislerden birisi: “Biz burada halktan kimseyle hiçbir şekilde muhatap olmuyoruz. Tedbiren bekliyoruz. Dolayısıyla bölge ile ilgili detaylı bilgiyi bizden değil karakoldan alabilirsin” diyerek, özel harekâtçılarla görüşmenin anlamsız olacağını belirtmiştir. Ancak etrafta gezinen kalabalık polis topluluğunun anlaşılabilmesi adına şu bilgiyi de vermiştir: “Burada özel harekâtın yanında çevik kuvvet ve terör şubesinden polisler var. Biz sadece Gazi Mahallesi için değil, yakın çevrede olay çıkarsa hızlı şekilde müdahale edebilmek için buradayız. Yani karakol polisi hariç diğer polisler burayı bir üst gibi kullanıyor” (*Pol. 12*).

Görüldüğü gibi kalekollar ve karakolda bulunan polislerin büyük bir bölümü doğrudan mahalleye hizmet vermek için orada bulunmamaktadır. Ancak mahalle polisi olarak tanımlayabileceğimiz karakol polisleri de “biz sadece bize başvuran vatandaşlarla muhatabız” şeklinde argümanlar kullanarak görüşme talebini reddetmiştir. Yapılan birkaç kısa görüşme ve birkaç başarısız görüşme denemesinin ardından karakolun üst katlarına çıkılmış ve kabul eden polislerle formel görüşmelere başlanmıştır. Mahallede yaşanan toplumsal olayların bir numaralı muhatabı olan Terör ve Güvenlik Büro

¹⁵⁰ Daha arabamızı park edecek yer ararken durakladığımızı gören bir nöbetçi kuleden inmiş, silahıyla bize yaklaşarak karakol çevresine park etmenin yasak olduğunu bildirmiş ve bizi uzaklaştırmıştır.

memurları, ses ve görüntü kaydı almamak ve kimliklerini belli edecek bilgileri kimseyle paylaşmamak şartıyla görüşme talebini kabul etmişlerdir.

Formel görüşmeyi kabul eden ilk polis, görüşmeye başlarken şunları söylemiştir:

“Burada terör işleri yapıyoruz. Avukat bile ses-görüntü kaydı alamıyor. Dolayısıyla sizin de kayıt almanıza müsaade edemeyiz.” (*Pol. 2*).

Yine daha sonra görüşülen bir terör şube polisi, TMK Md. 6’yı işaret ederek kimliklerini belli edecek bir tavır sergilersek suç işlemiş olunacağımızı tarafımıza bildirmiştir. Görüşmeler boyunca tüm polisler benzer bir tavır sergilemişlerdir. Dolayısıyla bütün görüşmeler kayıtsız şekilde gerçekleştirilmiştir. Alınan bilgiler ve verilen referanslar sayesinde ulaşılan diğer polisler, bu bölümün içeriğinin doldurulabilmesini sağlamıştır. Kartopu yöntemiyle birçok polise ulaşılmıştır.

Terör ve güvenlik büroda henüz kendimizi ve çalışmamızı tanıtırken polislerden biri mahalleyi “politik mekân” olarak tanımlamamızdan rahatsız olmuş ve mahallede yoğun olarak gerçekleşen “terör” faaliyetlerinin “politik” kavramı altında “masumlaştırılmasına” tepki göstermiştir. Sonrasında ise yaşanan “olumlu” değişimi şöyle anlatmıştır: “Gaziye olağanüstü hâl bitirdi. Polis sayısı arttı, polisin yetkileri arttı.”(*Pol. 2*). Bu marjinal başlangıç, polislerin diğer kamu görevlilerinden oldukça farklı bir bakış açısı sergilediklerini göstermektedir. Dolayısıyla polislerle yapılacak görüşmelerin, literatüre özel bir katkı sağlayacağı düşüncelerimizi perçinlemiştir.

Sultangazi İlçe Emniyet Müdürlüğü teşkilatlanması incelendiğinde, diğer ilçelerden farklı bir yapılanmaya sahip olduğu görülmektedir. Bu farklı yapılanmanın tek sebebinin Gazi Mahallesi’nin özel durumu olduğu rahatlıkla söylenebilir. Zira ilçe fiilen ikiye bölünmüş, bu bölünmede politik mekânlar kendine has polislik uygulamalarının yapıldığı özerk bir bölge gibi değerlendirilmiştir. İlçede görev yapmış bir amir bu konuya değinerek şunları söylemiştir:

“Sultangazi ilçesi, emniyet teşkilatı olarak, fiilen ikiye bölünmüş durumdadır. Sizin politik kent mekânı dediğiniz, bizim de tehlikeli yerler olarak düşündüğümüz yerler Gazi Polis Merkezi bünyesinde toplanmıştı. Esentepe Karakolu ve ilçe önleyici ekipleri, Gazi Mahallesi diye adlandırılan 4 mahalle dışındaki bölgelere bakıyordu. Bunun sebebi devriye ekiplerinin Gazi Mahallesi’ne girdiklerinde sürekli olarak taşlanması ve dahası can güvenliklerinin olmamasıydı. Oraya zırhlı araçlar bakardı. Hatta anonsların çoğuna gitmiyorlardı. Oraya İlçe Güvenlik Büro ve Gazi Karakolu beraber bakıyordu. Olaylar eksik olmadığı için biz nöbetçi amiri olarak olaylara müdahil oluyorduk. Haliyle sıklıkla girip çıkıyorduk. Tehlikeli yerler olduğu için zırhsız araçlar ve özel eğitim almamış, uzmanlaşmamış personeller mahalleye girmezdi. Ayrıca Karakol binasında TEM, Çevik Kuvvet ve Özel Harekât şubelerinde görevli polislerin de sabit personel ve odaları vardı.

Olayların sıklığı sebebiyle buraya bir nokta koymak zorunda kaldılar.” (Pol. 13).

Mahallenin politik kimliğinin nişanesi olan toplumsal olaylara, pek çok kamu görevlisinin anlatılarında değinilmiştir. Ancak toplumsal olayları polislerin anlatıları üzerinden ortaya koymak farklı bir bakış sunacaktır. Mahalledeki toplumsal olayların doğasından bahseden bir polis, şunları söylemiştir:

“Özellikle korsan gösteriler sırasında çöp konteynerlerini devirip yakarlar, sokağı ateşe verirler. Tahta yakarlar, lastik yakarlar, taştan büyük saksıları çevirip yolun ortasına koyarak barikat yaparlar. Böyle olunca zırhlı araçlar, panzerler, TOMA’lar bölgeye giremiyor. Molotof ve taş adiyattandır. Biz de olaylar başlayınca hemen İETT’yi arayarak otobüs seferlerini durdurmasını isteriz. İETT’yi aradığımızda komuta merkezi, Gazi Varyant’tan otobüsleri çevirerek Yunus Emre’ye doğru yönlendirir ve güvenli olmadığı için mahalle içine sokmaz. Zira mahalle içine girildiğinde göstericiler tarafından otobüsler yakılıyor. Gazi Mahallesi’ndeki olaylar genelde bu şekilde seyreder. Şiddet hep içindedir. Bazı özel günlerde İsmet Paşa Caddesi diye bilinen yerde bu tarz eylemler sürekli olur.” (Pol. 10).

Yine toplumsal olayların doğasına değinen bir çevik kuvvet amiri, polisle halk arasında yaşanan çatışmaların sıklığı ve anlamsızlığından yakınmış ve olayları kısır döngü olarak nitelendirmiştir:

“...Biz olayları bütünsel düşünemediğimiz için olayın kısır döngü olduğunu anlayamadık. Sen gaz atıyorsun o taş atıyor. Vatandaş bizim hep sert yüzümüzü görüyor. Bizim de vatandaşla oturup konuşma şansımız olmadığı için olaylar bu aşamaya geliyor. Ama şimdi baktığımda o düşüncelerin çok saçma olduğunu anlıyorum. Bunun bir sonu yok. Taşıma suyla değirmen döndürmeye çalışıyorduk...” (Pol. 7).

Mahalleli ve polis arası ilişkilerde dikkat çeken önemli bir detay, vatandaşların polisle irtibattan çekinmesidir. Bazı polisler, polisle konuşan vatandaşların mahalledeki politik oluşumlarca baskısı gördüğünü iddia etmiştir. Bir polis memurunun aşağıdaki anısı, bu anlatılara örnek verilebilir:

“Bundan 7-8 yıl önce mahalleden bir ihbar geldi. Evden kavga sesleri geliyor dediler. Zaten mahalleye zor girdik, girerken molotof yedik. Evin kapısındaız, ne oldu burada diye soruyoruz. Mağdur telaşla bize cevap verdi: “Ben çağırmadım sizi! Gidin buradan! Yoksa örgüt beni cezalandırır!” Adamın bu korkuları yüzünden olaya müdahale edemedi döndük.” (Pol. 2).

Mahalledeki bu yapı, “Sorunları kendi içinde çözme” gibi bir kültürünün gelişmesini sağlamıştır. Bir polis mahalle içinde yaşanan sorunları çözmede işlev üstlenen bazı sosyal mekanizmaları şöyle anlatmış ve bu durumun polisin yükünü azalttığı üzerinde durmuştur:

“Gazi Mahallesi’nde diğer bölgelere göre daha geniş bir suç perspektifi var. Ama oradaki polisler sanıldığı kadar yoğun çalışmıyor. Zira olayların çoğu polise aksetmiyor. Mahallede meseleleri kendi içinde çözme kültürü var. Kürtler parti kanalıyla, Aleviler muteber ihtiyarlarla, diğer vatandaşlar çoğunlukla muhtar, azalar veya mahallede saygı gören büyükler yoluyla mahkemeye ve polise intikal ettirmeden meselelerini çözüyorlar. Orada büyüyen insanların saygı duyduğu sözüne itibar ettiği insanlar var. Bu sorunlar büyük dahi olsa mahalle içinde çözülüyor. Yani oradaki polisler yoğun baskı altında çalışıyorlar ama vatandaştan yoğun bir hizmet talebi yok. Biz olayları ya kendimiz tespit ederdik ya da hastane müracaatlarından falan anlamaya çalışırdık.” (Pol. 9).

Sorunları mahalle içinde çözme kültürü, yukarıda bahsedilen sosyal mekanizmalardan öte, daha sistematik mekanizmaların oluşmasını da getirmiştir. Yerel bir hükümetin organlarını andıran bu yapılanmalara değinen bazı polisler şunları söylemiştir:

“Bizim işimizin çoğu prosedür. Mesela bir hırsızlık olsa mahkeme süreci yıllar sürüyor. Ama illegal yapılar bunu beklemiyor. 5-6 yıl önce kendi mahkemeleri vardı. Vatandaş polise gitmekten korkuyordu... Bir şeyden şikâyet ediyor, çözülsün istiyor. Ama polise gelip söylemiyor.” (Pol. 3).

“Bölgede bunların bir dernekleri var ve derneklerin önü merkez olmak üzere polisiye anlamda aklınıza ne geliyorsa gerek asayiş ekibi olsun gerek devriye ekibi olsun sol örgütlerin her türlü yapılanması burada mevcut. Bunu üzümlere söylüyorum adeta kendi polisleri var. Bir seferinde bir konu için bölgeye gitmiştik. Boş bir araç vardı. Sorguladığımızda araç çalıntı çıktı. Bununla alakalı hemen bölgeye gittik. Her zaman yaptığımız gibi zırhlı araçlarla çelik yeleklerle indik. Çevre güvenliğini aldık ve o dar bölgede dikkatli bir şekilde çalışmamızı yapmaya başladık. Bu sırada yanımıza gelen iki tane vatandaş, üzerlerinde yelekleri vardı, Linea marka bir araçtan indiler. Ben onları asayiş şubenin polisleri sandım. Bize “ne olmuş?” “Konu ne ile alakalı?” gibi sorular sormaya başladılar. Bende şaşırıp “Siz kimsiniz?” “Size ne, ne olduğundan?” diye sorduğumda: “Biz buranın devriye ekipleriyiz ve buranın güvenliğini sağlıyoruz” dediler. Ben de onları oradan kovaladım. DHKP-C'nin ekipleriymiş. Bunlar mahallede kendilerince güvenliğini sağlıyorlar. Yanlarında her zaman bir gazeteciyle mahallede geziyorlar.” (Pol. 10).

Yine polise olan güvensizliğin mafyavari yapıları beslediğini belirten bir polis şunları söylemiştir:

“Mesela adamın alacağı var, vuruyor kapıyı DHKPC’den geliyoruz 30.000 TL’yi ver diyorlar. 5’ini alıyorlar. Ejder Mehmet, Arap Emrah, Jilet bilmem ne gibi yerel karakterler çıkıyor. Uyuşturucuya karşı ama silah ticareti yapıyor. Halk da bunlara tapıyor. Bunların hepsi eski cepheli, yeni mafya. Vatandaşın bunlara muhtaç olması için gereken, polisle halkın arasının açılması. Bu gruplar da bunun için çabalıyorlar.” *(Pol. 3)*.

Diğer taraftan vatandaşın kendilerine karşı önyargılı ve sürekli olarak negatif tavrı içerisinde olduğundan yakınan polisler de bulunmaktadır. Tüm bu hususlar, polis ve halk arasındaki gerilimli ilişkinin sürekli yeniden üretilmesini sağlamaktadır:

“Ben (görev arkadaşlarımla mahallelilere karşı) önyargılı olduklarımı düşünmüyorum. Herhangi bir konuya intikal ettiğimizde hedefimiz en hızlı şekilde ve naif biçimde olayı çözmek oluyor. Karşı taraf da anlayışlı olursa olay hızlı şekilde çözülüyor. Ama anlayış olmazsa işler zorlaşıyor. Burada biz hancıyız, müşterilerimiz yolcu. Yolcular düzgün davranırsa ben işini görüp yolluyorum. Aslında gergin polis yok, gerilen polis var. Bizim tavırlarımız tamamen muhataplarımıza göre şekilleniyor.” *(Pol. 3)*.

“Karşıdaki adam kulaktan dolma bilgilerle ve sana karşı önyargıyla davranıyor. Bir şeyleri hukuki olarak anlatamıyoruz. Bize göre suç olan ona göre suç değil. DHKPC’yi parti olarak görüyorlar. İnsanlarda çok hukuk bilinci yok... Mesela mahalle ortasında torbacıyı çekip vursak bize helal olsun derler.” *(Pol. 3)*.

“Mahalleli polisi sevmiyor üç beş kişi toplansa bunların üzerine polis gitse olaylar büyüyor. Polisin bunu bilip buna göre davranması lazım. Başka türlü polisi sevdiremezsin. Mahallede görev yapan polisleri teker teker “Ahmet nasıl?” “Mehmet nasıl?” diye sorsan, “İyi” derler. Ama polis dediğinde “Hepsinin Allah belasını versin!” derler.” *(Pol. 10)*.

Mahallede, özellikle gençler arasında, polis ile irtibat toplumsal olarak cezalandırılırken, polise mukavemet toplumsal olarak ödüllendirilmektedir. Polisle halkın karşı karşıya geldiği tüm durumlarda mukavemet beklenen bir durumdur. Dolayısıyla polislerin sıklıkla şikâyet ettikleri konuların başında polise mukavemet gelmektedir:

“Gazi’de göreve ilk başlarken herkes çekiniyor ama zamanla alışıp mücadele etmeyi öğreniyor. Muhatabımız bize engel olmazsa herkese aynı muameleyi yapıyoruz. Burada şu var: Mağduriyet, ajitasyon yaratmak için mukavemet

gösteriyorlar. Kimliklerini bile göstermek istemiyorlar. Adam ifade vermeye geliyor, zorluk çıkartıyor. Ben de seninle uğraşmak istemiyorum. Bir an önce prosedürleri tamamlayıp adliyeye çıkartmak istiyorum. Bir anda bağırarak “Baskılar bizi yıldırılmaz!” diye slogan atmaya başlıyorlar.” (Pol. 5)

“(Mahalledeki) Önyargıları kırmak isterdim. Bazı kişilere göre katil polisiz. Ağzımızla kuş tutsak değişmiyor. “Sen beni götüremezsin”, “Kimliğimi ne yapacaksın?”, “Kredi mi çekeceksin?” “Beni neden durduruyorsun?”, “Aleviyiz diye mi?”, “Kürt’üz diye mi?”... Sürekli bir ajitasyon var. Standart bir örgü tavrı var: “Ne yaparsan yap mukavemet et, verdikleri hiçbir şeyi yeme, hiçbir şey imzalama, kendi hukuk büron dışındaki kişilerle görüşme vs.” Yemeğine zehir koyacağız diye verdiğimizizi yemiyor, su ve jelibon ile besleniyorlar. Böyle insanları kazanamıyoruz. Çıkmaza giriyoruz. Arabaya bin diyoruz, binmem diyor. Kelepçe takmaya çalışıyoruz, “Ben tutsak değilim” diyor. Araçtan indirmeye çalışıyoruz, direniyor. Üstünden şunlar çıktı, oku, eksik varsa söyle, düzeltelim, imzala diyoruz. İmzalamam diyor. Üstünden 300 TL çıkmış. Şu kâğıda “aldım” yaz paranı verelim diyoruz, ona bile ikna edemiyoruz. Zor durumda kalıyoruz. Toplantılarda gözaltında ne yapacakları onlara öğretiliyor. Düşman olmamız isteniyor. Biz onlara değil onlar bize eziyet ediyor.” (Pol. 3).

“Seni görür görmez katil ve düşman olarak nitelendiriyorlar. “Katil polis mahalleden defol” diye yüzümüze bağırıyorlar. Kulak asmıyoruz, çoğu zaman duymazlıktan geliyoruz. Çok çıkmaza giriyoruz. Uygulamalarda iyi arabaları durduruyoruz, Polis yolunda diyorlar. Rüşvet iması yapıyorlar. Şahinleri, Tofaşları durduruyoruz, polisin gücü garibana yetiyor diyorlar. Orta sınıf Dacia, Symbol gibi arabalar da zaten hep memur çıkıyor. Biz kimi durduralım?” (Pol. 3).

“Mesela adam dükkanında pilavcılık yapıyor. Tabela vergisi, kaldırım vergisi, çöp vergisi, KDV vesaire bir sürü yükü var. Karşısında bir işportacı açmış, buna rakip olmuş, ucuz pilav satıyor. Diğer adamın saydığımız masraflarının neredeyse hiçbiri bunda yok. 7 liralık pilavı 4 liraya satıyor. Dükkân sahibi şikâyet ediyor, bizim de gidip adamın tezgahını kaldırmamız gerekiyor. Bizi görür görmez hemen bir kitle toplanıyor. Ne yapıyorsun, adamın ekmeği ile oynuyorsun diyorlar. Kahramanlık yapıp adamı kurtarmaya çalışıyorlar.” (Pol. 3).

“Mesela bir fotoğraf koymuşlar sosyal medyaya. Gazi Cemevi’nin içinden dumanlar çıkıyor. Arkadan güneş ışığı vurmuş. Gerçekten çok çirkin ve vurucu bir görüntü. Altına katil polis yeter Alevilere yaptığın işkence gibi bir şey yazıyor. Ama olayın iç yüzü anlatılmıyor. Biz olay yerine gittiğimizde çatıda ellerinle taşla bizi bekleyen insanlar vardı. Biz yaklaşır yaklaşmaz çatıdan

üzerimize taş atmaya başladılar. Molotoflar ve patlayıcı maddeler ellerinde hazırmış. Biz gelir gelmez bize saldırmaya başladılar. İşin en çirkin tarafı çocukları kullanıyorlar. Önden çocuklar geliyor bizi taşıyor ve biz onlara bir şey yapamadığımız için bize üstünlük sağlıyorlar. Arkadan bize molotof atıyorlar. Biz gelmeden önce yolları bile demirlerle çevirmişler. Olayın bu yönleri yansıtılmadığı için bizim son çare olarak uyguladığımız müdahaleyi durup dururken olmuş ve Alevilere karşı gerçekleştirmiş gibi gösteriyorlar.” (Pol. 3).

“Mahallede pek çok illegal örgüt var. Herhangi bir problem yokken mahallede her şey olağan akışında devam ediyorken bu örgütler birbirlerine girerler. Sürekli kendi içlerinde bir kavga vardır. PKK'lı gruplar torbacılıkla geçinir. Sol gruplar da bunu engellemeye çalışır. Ancak ne zaman polis bölgeye gelse, polise karşı birleşirler. Çünkü polis ortak düşmanlarıdır.” (Pol. 10).

“Size karşı bakış farklı olduğu için burada polislik de farklı oluyor. Buraya son birkaç aya kadar resmi ekip giremezdi. Ekiplerdeyken ben girdim bir kere yanlışlıkla. Girer girmez taş ve molotof yedim. Eskiden anons yapıldığında olay yerine karakola bağlı sivil ekipler giderdi. Yetersiz kalırlarsa da Tem Güvenlik Büro takviye olurdu. İlçe genelinde hizmet veren resmi ekipler Gazi Mahallesi'ne hiç girmezdi. Bir dönem resmi zırhlı araçlar bölgeye gezmeye çalıştı. Ancak tepki alınca kaldırıldı. Üç beş aydır anonslara resmi ekipler gitmeye başladı. Ama onlar da zırhlı araçlarla gidiyorlar. Artık zırhlı resmi araçlar bölgede devriye atıyorlar. Karakola bağlı değil, ekiplere bağlı. Yani yavaş yavaş İstanbul'un diğer bölgelerine benzer bir resmi devriye hizmeti oluşmaya başladı.” (Pol. 5).

Görüldüğü gibi Gazi Mahallesi, kentin diğer bölgelerinden farklı polislik uygulamaları ile dikkat çekmektedir. Sürekli olarak karşılaşılan şiddetli mukavemet, özel güvenlik önlemlerini gerektirmiştir. Öncelikle kent merkezlerinde görmeye alışkın olmadığımız zırhlı araçlar sıklıkla kullanılmaktadır. OHAL sonrası dönemde zırhsız araçların da bölgeye girmeye başlaması dikkat çekmiştir. Ancak bu hala istisnai bir durumdur. Diğer taraftan görev yapan polislerin büyük bir kısmı sivildir. Çevik Kuvvet ve Özel Harekât polisleri dışarıda tutulursa, resmi üniformalı polis yok denecek kadar azdır. Dolayısıyla görüşme yapılan polislerin büyük bir kısmı sivil polistir. Görüşülen sivil polisler üniforma giymedikleri için daha güven içerisinde çalışabildiklerini, ancak resmi görev yapan arkadaşları için çok endişelendiklerini söylemişlerdir. Aynı kaygı bölgede ikamet eden polisler için de geçerlidir. Bu kişiler can güvenliği endişesiyle kimliklerini gizlemektedirler:

“Biz sivildik. Biz kendimiz için değil ama resmi ekipler için çok endişelenirdik. Resmini bir polis görünce hemen uyarırdık. Onların güvenliğini sağlamak için dikkat kesilirdik. O yıllarda (1990’lı yıllar) her gün bir polis şehit ediliyordu.” **(Pol. 8).**

“Ben Gazi Mahallesi’nde polislik yapmaktan memnundum. Ama biz hep sivil araçlarla girip çıktık mahalleye. Resmi ekiplerse hep zırhlı araçla özel güzergahlardan gittiler. Onlar ciddi ulaşım sıkıntıları çekiyorlardı. Oradaki resmi polisler, yoğun baskı altında çalışıyorlar.” **(Pol. 9).**

“Mahallenin içinde yaşayıp bu bölgeden polis olmuş arkadaşlarımız da var. Örneğin bir arkadaşımız yıllarca, okuduğu okulları, yaptığı mesleği gizlemek suretiyle mahallede uzun süre yaşamış. Bir gün mahallede kardeşinin gasp edilmiş. O hışıyla, gece olmasının da verdiği güvenle, dikkatsiz davranmış. Üniformasını ve silahını kamufle etmeden mahalleye girmiş. Mahalleli bu polis diye bunu karakola kadar kovalamışlar. Karakolda gördük, çocuk soluk soluğa kalmış. Konuştuk, şaşırdık. Sen bu mahallede bu kadar süre polis olarak nasıl yaşadın diye sorduk. Ancak daha sonra çocuk mahalleden taşınmak zorunda kaldı.” **(Pol. 10).**

Polislerin karşılaştığı yoğun mukavemet ve hissettiği güvenlik kaygısı, vatandaşa karşı muamelelerini derinden etkilemektedir. Böyle bir ortamda polis davranışlarının sertleşmesi beklenen bir durumdur. Ancak polisler “Adamına göre muamele” adını verdikleri bir davranış seti ile, vatandaşlar arasında adaleti sağladıklarına inanmaktadır. Böylelikle hak etmeyen kimseye negatif bir tavır sergilenmemektedir:

“...Herkes hak ettiği gibi davranıyoruz. Mesela bizden yardım isteyen insanlara elimizden geldiğince yardım ediyoruz. Ama bize taş atan, molotof atan kişilerle de ona göre davranıyoruz.” **(Pol. 2).**

“Mahallede genel olarak polis sevilmez. Seven de herkesin içinde bunu söylemez. Gelir kulağına fısıldar. Biz sizi seviyoruz der. Bir olay dolayısıyla evlerine gittiğimizde mahrem bir alan olduğundan gayet sıcak ilişkiler içine girebiliyoruz. Birebir muhabbetlerimizde bir sıkıntımız yok. Ancak toplum içinde geldiğinde sıkıntılar başlıyor. Örneğin avukatları sürekli yanımıza gelir ve onlarla çok güzel bir diyalog içindeyiz.” **(Pol. 10).**

Mahallede karakol amirliği yapmış bir katılımcı, polis-halk gerginliklerinde genel olarak dış kadro polislerinin baş rolde olduğunu vurgulamış ve mahalle polislerinin mahallelilerle iyi anlaştığını iddia etmiştir:

“Biz mahalle polisi olarak mahalleliye daha iyi davranıyoruz. Sokak polisi olduğumuzdan mahalleyi biliyoruz. Ancak dış kadrodan polisler geldiğinde

onların vatandaşa tavrı daha sert oluyor. “Neden sert davranıyorsun?” diye sorduğumuzda, "Bunlar polise kurşun sıkıyor!" diye cevap veriyorlar. “Kurşun sıkın bu mu?” “Gördün mü bunun kurşun sıkıldığını?” diye soruyoruz. “Hayır” diyor. Kanunlar şüpheden sanık yararlanır der. Vatandaşa bu şekilde davranmamak lazım. Ancak Gazi Mahallesi'nde orman kanunları geçerli.” **(Pol. 10).**

“Eski memurlarla yeni memurların mahalleliye bakışı da çok farklı. Eski memurlar herkesin farkını biliyorlar. Herkese ona göre davranıyorlar. Ancak yeni memurlar herkesi tek tip görüyor. Kafasında marjinal, anarşist ve saldırgan bir kalıp var ve herkesi o kalıp içinde değerlendiriyor. Oysa herkesin farklı bir yapısı var. Örneğin PKK'lıyı davrandığın gibi DHKP-C'liye davranamazsın.” **(Pol. 10).**

“Ben mahalleye indiğimde cebimde jelibonla inerim. Bizi gören çocuklar etrafımızda toplanır, asker selamı verirler. Onları cebindeki şekerlerden dağıtırım. Mahalleli beni bilir. Bu sebeple şimdiye kadar hiçbir mukavemet ile karşılaşmadım. Gezi Parkı olaylarından önce esnafla oturur çay bile içerdik. Ama artık bunu yapamıyoruz.” **(Pol. 10).**

Gazi Mahallesi'nde göreve başlayan polisler bir brifing verilmekte, mahallenin kendine has doğası anlatılmaktadır:

“Benim bölge hakkında bir bilgim yoktu. Ama göreve başlamadan önce görev arkadaşlarım bölge hakkında bana brifing verdiler. Örneğin göreve giderken İsmet Paşa Caddesi'ni kullanmazdık. Kendi açımızdan tedbirler alıyorduk. Zira bu brifinglerde İsmet Paşa Caddesi üzerinde yoğun toplumsal olayların yaşandığı, bu eylemlerin şiddet içerikli olduğu, molotof ve havai fişekli saldırıların olabileceği hatta akşam vakitlerinde olayların silahlı çatışmaya bile varabileceği söyleniyordu. 2014 veya 2015'te çevik kuvvette çalışan bir polis arkadaşımız gündüz vakti toplumsal olayda silah kullanımı sonucu şehit oldu.” **(Pol. 6).**

İlk bölümde de belirtildiği gibi polislerin büyük bir kısmı Gazi Mahallesi'ne isteksiz olarak gelmekte ve burada isteksiz şekilde çalışmaktadır. Doğu illerine benzer zor çalışma koşulları sebebiyle Gazi Mahallesi hizmeti, şark hizmetine benzetilmektedir. Dolayısıyla Gazi Mahallesi'ne sürgün gözüyle bakılmaktadır. Bu durum hem personel kalitesine hem de personel motivasyonu etkileyen bir durumdur:

“Terörün fazla olduğu bölgeler genel olarak tüm personeller için sürgün yerlerdir. Herkes defolup gidelim kafasındadır. Bu doğudaki bütün şark illeri için de geçerlidir. Herkesi bitirip gideyim kafasında.” **(Pol. 7).**

“Gazi Mahallesi, psikolojik olarak insanları negatif etkileyen bir imaja sahip. Gazi çok güzel olsa da negatif duygu ve düşüncelerle gittiğiniz için bu imajdan etkileniyorsunuz. Burada insan istemeden çalışıyor. Herkes böyle değildir tabi ki ama çoğunluk böyledir. Böyle olunca da verilen kamu hizmetinin kalitesi düşüyor. Zaten gelen ilçe personeli çoğunlukla cezalandırmak için o bölgeye gönderilen kişilerdi. Bu şekilde olunca kimse kamu hizmeti vermek istemiyor. Ben dahil altımda ve üstümdede çalışan kimse çok fazla enerji harcamıyorduk. Açıkçası bir boş vermişlik vardı. İnsanlar en dipte olduklarını düşünüyorlar ve ne kaybedebilirim ki diye bakıyorlar. Örneğin adam istihbarat şubeden sürülmüş. Bir hafta önce devlet sırlarına vakıf, bir hafta sonra sarhoşun, serserinin peşinden koşuyor. Amirler sürekli o da devlet görevi, bu da devlet görevi derler. Ama bu şekilde erdemli hareket eden insan sayısı çok azdır. Onların da polis içinde olduğunu sanmıyorum.” (Pol. 13).

Bu görüşlerin sahibi olan polis amiri, mahallede görev yapan resmi polislerin kedilerini değersiz hissettiklerini vurgulamıştır:

“Bir de şöyle bir durum var. Polis kendini değersiz ve yalnız hissediyor. Örneğin mahalle içinde zırhlı araçlarla geziliyor ama mahalle giriş ve çıkışında zırhsız araçlarla hiçbir güvenlik önlemi alınmadan saatlerce uygulamalar yapılıyor. Basit bir sebeple araması olan şahısları bulmak için canımızı tehlikeye atıyoruz. Kötü niyetli biri bizi rahatlıkla tarayabilir hatta yakalanmadan rahatlıkla kaçabilir. Taş bile atsalar darmaduman oluruz. Böyle bir yerde bize 12 saat uygulama yaptırıyorlar ve biz bu gerilimi saatlerce yaşıyoruz. Mesela bir keresinde canlı bomba ihbarı üzerine bize buna benzer bir uygulama yaptırıldılar. Adam canlı bomba. Biz onu göremiyoruz ama o bizi görüyor ve bize bu adamı bulmak için gerekli güvenlik önlemlerini almadan uygulama yaptırıyorlar. Yine bir keresinde mahalle çocukları toplanıp bize molotof attılar. Belli ki organize olmamış, planlanmamış bir saldırıydı. Zira planlanmış olsa bize ciddi zarar verirlerdi. Yanmaktan kurtulduk ve sadece havaya ateş açabildik ve hemen oradan ayrıldık.” (Pol. 13).

Gerek mahallelilerden gerek polislerden gerekse kamu yöneticilerinden kaynaklanan pek çok sebebin birleşmesi, mahalleye sunulan güvenlik hizmetinin aksamasını beraberinde getirmektedir. Gazi Mahallesi halkı, kentin diğer bölgelerine göre çok daha kısıtlı bir güvenlik hizmeti almaktadır:

“Genel olarak kolluk hizmeti iyi işlemediği için bu durum vatandaşın aleyhine oluyor. Mesela (mahallede) hırsızlık, çok üzerine gidilen bir mesele değildi. Zira oraya girmesi ayrı bir dert, orada çalışması ayrı bir dert. Çoğu zaman olay yeri incelemesi bile yapılamıyordu. Mesela zırhlı ekipler bir sebepten dolayı

başka bir yerdeyse, olay yeri inceleme yapmak için bölgeye girmezdi. Gitse bile saatler sonra gidiyor. Düşünsenize evinize hırsız girmiş, evden parmak izi alınacak. Saatlerce bir yere dokunmadan polisin gelmesini bekliyorsunuz. Eve giremiyorsunuz.” “Gazi Mahallesi’nde bir hırsızlığın faili bulunamayabilir. Olayın siyasi bir parametresi yoksa bu çok umursanmaz. Önemsenmiyor.” (Pol. 13).

“(Toplumsal olaylara) Müdahale ettiğimizde (gösterici gruptakiler) ara sokaklara dağılıyorlar. Ara sokaklarda da takip ediyoruz. Bir daha toplanamayacakları vaziyette dağıtmaya çalışıyoruz. Aslında ara sokaklara müdahale ettiğimizde mağdur olan vatandaşlar var. Ancak bu mağdur vatandaşlar sesini çıkartamıyorlar. Kaçan göstericileri bize söyleyemiyorlar. Çünkü biz bu insanların gerçek manada canını malını ırzını, bu bölge özelinde, koruyamıyoruz. 24 saat bir güvenlik hizmeti veremiyoruz. Örneğin Beşiktaş’a gitseniz, Kadıköy’e gitseniz, orada devriye atan polisleri görürsünüz. Motorize ekipler vardır. Onlar yoksa yaya devriyeler vardır. Suç önlenir, işlendiğinde ise suçlular bir an önce yakalanabilir. Ancak Gazi Mahallesi’nde bunu yapamıyorsun. Devriye hizmeti veremiyorsun. Mahalleye insek bile olay yeri inceleme şeritleri ile kendimize steril güvenli bir alan oluşturuyoruz ve o alanda çalışmamızı yapıp bir an önce oradan ayrılıyor. Bir an önce karakola çıkıyoruz. O bölgede çok durmak istemiyoruz.” (Pol. 10).

“Mahallede yoğun şiddet ve çatışma ortamının yaşandığı bir toplumsal olay sırasında karakola mahalleli bir vatandaş geldi... Şahıs neden otobüs seferlerini kesip bizi mağdur ediyorsunuz diye yakarıştı bulundu. Sitemini ısrarla devam ettirince bende sinirlenerek “Amca aşağıda olaylar patlamış durumda, ortalık yangın yeri. Siz kendi mahallenizdeki bu insanlara ses çıkartmıyorsunuz, gelip bizim aldığımız güvenlik tedbirlerine tepki gösteriyorsunuz. Sen git önce oradaki eylem yapan göstericilere söyle bunu.” diyerek çıkmıştım. Bunun üzerine amca: “Oğlum ben bu insanlara itiraz ederim etmesine, karşı koyarım koymasına. Ancak sen benim mahallede 24 saat can güvenliğimi koruyabilecek misin bir polis olarak?” diye sordu. Bunun üzerine mahcup oldum ve maalesef mahalle içinde 24 saat bunu yapamayız dedim. Ve bu olay benim için çok can sıkıcı oldu. Kendim adına ve çalıştığım kurum adına çok mahcup oldum. Ancak benim bir komiser olarak tek başıma yapabileceğim bir şey değil bu.¹⁵¹” (Pol. 10).

Diğer taraftan mahalledeki zor çalışma koşullarından memnun olan polisler de vardır. Mahallede yapılan ekstrem polisliğin, polislik kabiliyetlerini ve tecrübelerini

¹⁵¹ Bu alıntı önemine binaen ikinci kez kullanılmıştır.

geliştirdiğini belirterek Gazi Mahallesi polisi olmayı bir ayrıcalık olarak gören, mesleki tatmine vurgu yapan katılımcılar bulunmaktadır.

“Artık beni hiçbir şey endişelendirmiyor. Başka yerde çalışan polisler, hayatında molotof görmemiş polisler, buraya geldiklerinde korkarlar. Ama ben her şeyi gördüm. Türkiye’de yaşanan her türlü gayrimeşru olay burada var. İstanbul’da böyle 4-5 mahalle var. Okmeydanı ile birlikte bu konuda en önde gelen yer Gazi... Burada çalışmak çok farklı. Burası (kentnin diğer bölgelerinde yapılan polislikten) daha güzel. Burada gayrimeşru şeyler çok. Başka yerde göremeyeceğiniz şeyler oluyor. Her çeşit insanla uğraşıyorsunuz. Dolayısıyla mesleki tatmin oldukça iyi. Kendi iş ahlakıma göre burada maaşımı hak ediyorum. Benimle beraber mezun olan arkadaşlarımdan çok üzerinde tecrübem var. İstanbul’da çalışmak zaten bunu sağlıyor. Ama Gazi Mahallesi bunun zirvesi.” (Pol. 2).

“Buraya yeni başlayan polisler başlarda hep gergin oluyorlar. Ama zamanla herkes alışıyor. Bizim meslekte en önemli şey tecrübe. Artık adama bakınca ne yapabileceğini kestirebiliyorum. Bir de duyarsızlaşma boyutu var. O seviyede tedbirli ve duyarlı olarak sürekli çalışırsak kafayı yeriz. Bir yerden sonra rahatlamak gerekiyor. Mesela bir grup toplandı. Ne mesafede durursam bana taş-molotof atamazlar? Ne yaparsan bu grubu alevlendirmeden dağıtabilirim? Bunları öğreniyoruz. Grup içinde insanlar anonimleşiyor. Tek başına yapmayacakları şeyleri topluluk içinde yapabiliyorlar. Bunları bilmek gerekiyor. Burada zorlukla eğlence arasında ince bir çizgi var. Ben eğleniyorum. Burada çok şey öğreniyoruz. Gazi Mahallesi’nde çalışmak polise çok şey katıyor.” (Pol. 5).

Bir önceki bölümde OHAL sonrası Gazi Mahallesi’nin politik kimliğinin zayıfladığı, toplumsal olayların bitme düzeyine geldiği açıklanmıştır. Mahallede yaşanan köklü dönüşümün en çok etkilediği meslek grubu şüphesiz polislerdir. Güvenlik algısı yükselen polisler, mahalleye daha rahat girmeye başlamışlardır. Bu ortamın oluşmasında OHAL sonrası artan yetkilerin polise kazandırdığı özgüven etkili olmuştur. OHAL süreci mahkemeleri de etkilemiş, mahkeme karşısına çıkan şüphelilerin tutuklanma ve ceza alma sıklıkları artmıştır. Dolayısıyla operasyonlar daha etkili olmuş, mahallede kontrol sağlamak kolaylaşmıştır. Görüşülen tüm terör polisleri bu konu üzerinde hassasiyetle durmuştur.

“Zamanımda terör üst düzeyken burada bazı politikalar uygulandı. Burada operasyonlar yapıldı ve Türkiye’de DHKP-C’nin tüm kafa tayfası alındı. 2017’de uzun süredir yapılan takip sonucu 20-25 tane üst düzey yöneticisini

aldık. Bunların çoğu bu mahalledendi. Bunlar gidince mahalle rahatladı. Zaten Beşiktaş¹⁵² ve Vezneciler'deki¹⁵³ patlamalardan sonra da tedbirler artırılmıştı. Yani OHAL'den önce de ortam hazırды. Devriyeler arttı, dinlenme saatlerimiz azaldı. Bir olayın üzerine iki gün duruyorsak on gün durduk. İki kamera izliyorsak on kamera izledik ve çalışmalarımızın meyvesini aldık.” “Gayrimeşru kovalayan insanlar şu an ki durumdan hiç memnun değil. Onlar kaos istiyor.” (Pol. 2).

“Gazi için değil, genel olarak terör olaylarının üzerine çok düşüldü. Mahalledeki kilit isimler tutuklandı. Bunlar arkasından kitleleri sürüklüyordu. Onlar gidince Gazi bitti. Lider kafa kadro alındı. Buranın personel sayısı, zırhlı araç sayısı artırıldı. Uygulama noktaları artırıldı. Artık gittiğimiz konularda zor durumda kalınca çok daha hızlı şekilde, çok daha fazla ekip geliyor, yardım ediyorlar. Hakimiyeti kaybetmeden olayı çözüyoruz. Bu da mahallede yayılıyor (mukavemet azalıyor). Bu kalekollar sayesinde oldu denilebilir... Burada toplumsal olaylar genelde cemevinde olur. (Cemevinin hemen) Altına kalekol yapıldı, (Mahallenin) üstünde polis bekleme noktası yapıldı. Böylelikle İsmet Paşa (Caddesi) kontrol altına alındı. Kalekollar hızlı müdahale için kurulmuş yüksek güvenliqli noktalar. İçinde çevik kuvvet bekliyor. TOMA'lar da orada. Orası bir karargâh gibi.” (Pol. 3).

Mahalledeki dönüşümü yapılı çevredeki dönüşümle irtibatlandıran bir polis amiri de şu tespitte bulunmuştur:

“Fiziksel olarak Gazi Mahallesi eskisine nazaran daha iyi durumda. Kentsel dönüşümden sonra kentsel dönüşümün geçtiği yerlerde olaylar azaldı. Polisiye açıdan sıkıntı yaratan politize kesimler daha dar bir alana sıkıştılar. Marjinal politik kesimler dar bir alana sıkıştılar ancak etkinliklerine devam ettiriyorlar.” (Pol. 10).

¹⁵² Beşiktaş saldırıları, 10 Aralık 2016'da İstanbul'un Beşiktaş ilçesindeki Vodafone Park yakınında ve Maçka Demokrasi Parkı içinde gerçekleştirilen iki ayrı bombalı intihar saldırısıdır. Saldırıların sonucunda 39 emniyet personeli ve 7 sivil ile birlikte 2 canlı bomba saldırganı hayatını kaybetmiş, 166 kişi de yaralanmıştır. Saldırısı TAK terör örgütü üstlenmiştir.

Kaynak: <https://www.ntv.com.tr/turkiye/istanbul-besiktasta-vodafone-arena-yakininda-iki-bombali-saldiri,hsgWcdz2R0C0X564FE8aKg> Erişim: 03.01.2022

¹⁵³ Vezneciler saldırısı, 7 Haziran 2016'da İstanbul'un Fatih ilçesinin Vezneciler semtinde bomba yüklü araçla gerçekleştirilen bombalı intihar saldırısıdır. Patlama sonucunda 5'i polis memuru, 7'si sivil, 1'i de saldırgan olmak üzere 13 kişi hayatını kaybetti, 36 kişi yaralanmıştır. Saldırısı TAK terör örgütü üstlenmiştir.

Kaynak: <https://www.ntv.com.tr/turkiye/vezneciler-saldirisini-tak-ustlendi,qmDWxsCniE6mPqFK4F-niA> Erişim: 03.01.2022

Bir TEM şube polisi, polisin terörle mücadele stratejisinin güvenlikçi politikaların ötesinde olduğunu şu sözlerle vurgulamıştır:

“Gazi Mahallesi’ne özel değil ama bu tarz bölgeler için terörler mücadele şubesinin temel hedefi olayların olmadan önlenmesi ve insanların geleceğinin kurtarılması şeklinde söylenebilir. Biz hep insanları kazanmaya çalıştık. Anlık değil geleceğe yönelik çalıştık.” (Pol. 9).

TEM polisinin de belirttiği gibi Gazi Mahallesi’nde yaşanan güvenlik zafiyetini önlemek adına, operasyonlar dışında da çalışmalar bulunmaktadır. Muhakkak mahalledeki radikal siyasi oluşumlara yönelik yapılan operasyonlar güvenlik politikasının önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Ancak polisle halk arasındaki ilişkiyi güçlendirmek adına güvenlikçi adımlar yeterli değildir. Toplum Destekli Polislik Şubesi, bu açığı kapatmak adına kurulmuş bir birim olarak ön plana çıkmaktadır.

4.5.2.6.1. Toplum Destekli Polislik Tecrübesi

İstanbul ilinde yer alan kentsel politik mekânlarda, polis halk kaynaşmasını sağlamak adına, 2010 yılında bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Gazi Mahallesi’nin de içinde bulunduğu bu çalışmada yer alan bir Toplum Destekli Polislik amiri, yaptıkları projeyi detaylı olarak anlatmıştır:

“Çalıştığım dönemde ülkenin en büyük sorunu terör olarak geçiyordu. Biz de 2010 yılında terörün çıkış kaynağını yok etme amacıyla Kalkınma Bankası desteğiyle bir proje geliştirdik. Proje İstanbul’un terör potansiyeli olan 16 mahallesini kapsıyordu. Bunlardan biri de Gazi Mahallesi’ydi.” (Pol. 14).

“Biz çalışmaya başlamadan önce sivil ve resmi pek çok kuruluşla toplantılar yaptık. Bu süreçte birlikte çalıştığımız tüm personel aktif görev aldı. Biz ekip olarak birlikte yaşama kültürünü geliştirmek amacıyla çaba sarf ettik. Yani sahaya inmeden önce ekip psikolojik olarak hazır ve oldukça istekliydi. Tüm personellerimiz projeye gönüllü olarak dahil oldu.” (Pol. 14).

“Çalıştığımız dönemde istatistiksel olarak en sık işlenen suç hırsızlıktı. Biz de evden hırsızlığa yönelik bir farkındalık çalışması hazırlayarak bunu Gazi Mahallesi’ne girmek için vesile olarak kullandık. Kilit ve güvenlik sistemleri gibi basit tedbirlerle evden hırsızlığın önlenebileceğini anlatacağıktık. TDP olarak vatandaşın toplandığı yerlerde bu bilgilendirmeyi yapacaktık. Böylelikle polise yönelik ön yargıyı kırmak için bir adım atacaktık. Bize söylendiği gibi gece değil gündüz vakti resmi araçlarla girdik mahalleye. Ancak mahalleye girer girmez çocuklar etrafımızı sardı ve taşlanmaya

başladık. Apar topar geri çekildik ve karakola döndük. Bu işin böyle olmayacağını, başka yöntemler geliştirmemiz gerektiğini anlamış olduk.” (Pol. 14).

“Baştan bir tedirginliğimiz olsaydı biz mahalleye öylece girmezdik. Ancak sonrasında ciddi bir tedirginlik yaşayarak geri çekildik. Sonuç olarak önceliğin yetişkinler değil çocuklar olması gerektiğine karar verdik. Zira bizi taşıyanların çoğu çocuktı.” (Pol. 14).

“Bu kapsamda ilçe milli eğitimle görüştük ve farklı bir proje geliştirdik. İlkokul çocuklarına polislik meleşinin tanıtımı, ortaokul öğrencilerine polisler eşliğinde İstanbul gezisi gibi çeşitli sosyal aktiviteler, lise öğrencilerine onlar için hazırlanmış ve polisler tarafından sergilenen tiyatro gösterileri planladık. Bunların hepsinde polisin öcü olmadığını ve birlikte yaşam kültürüne verdiğimiz önemi vurguladık. Bu süreçte resmi elbiseli bayan personellerimiz ön plandaydı.” (Pol. 14).

“Projenin oldukça olumlu neticeler verdiğini söyleyebilirim. Çocuklarla biraz vakit geçirince, kısa süre önce bizi taşıyan çocukların bizimle resim çektirebilmek için sıraya girdiklerini gördük. Mahalle sakinleri evlerinde bizi misafir etmeye başladı. Bu ziyaretlerin hepsine resmi üniforma ile gittik. Çalışmalarımız sonucunda ihtiyaç sahibi pek çok aileye maddi yardım yönlendirdik. Hatta ziyaret ettiğimiz ailelerden birisi bizi aradı ve oğlunun iki gündür kayıp olduğunu, dağa çıkma ihtimali olduğunu söyledi. Biz de ilgili birimlere ulaşarak gerçekten kırsal hazırlığındayken çocuğu bulduk ve çocuğu topluma kazandırdık.” (Pol. 14).

“Çalışmaların sonunda şunu gördük. Siz insanlara karşı adım atarsanız farklılıklar ortadan kalkmaya başlıyor. Sanki onlar da devletten bir adım bekliyorlar.” (Pol. 14).

Yürütülen bu proje Gezi Parkı olayları öncesi, toplumsal hareketliliğin zayıflama eğilimine girdiği bir dönemde yapılmış ve olumlu neticeler vermiştir. OHAL sonrası izlenen güvenlikçi politikaların da polisler açısından olumlu neticeler verdiğini söylemek mümkündür. Ancak iki ayağın bir arada ve uyum içerisinde işlediği bir politika henüz uygulanmış değildir.

4.5.2.6.2. 1995 Gazi Mahallesi olaylarında polis olmak

Gazi Mahallesi’nde devlet ile yaşanan gerginliğin zirve noktası şüphesiz 1995 Gazi Mahallesi olaylarıdır. Yapılan görüşmeler boyunca katılımcılara o döneme şahitlik eden bir polis tanıyıp tanımadıkları sorulmuştur. Nihayetinde 1990’lı yıllarda İstanbul

TEM Şubesinde rütbeli olarak görev yapan ve Gazi Mahallesi'nin o dönemini yakından bilen bir emekli emniyet müdürüne ulaşılmıştır. Katılımcı öncelikle 1900'lı yıllarda polisin Gazi Mahallesi'ndeki güçsüz pozisyonundan bahsetmiştir:

“Mesleğe başladığım yıllarda (1993) Gazi kurtarılmış bölge idi. Bölgede sürekli polisin yetersiz kaldığı konuşulurdu. Şimdiki gibi araç-gereçler, teknik ekipmanlar ve personel sayısı yeterli değildi. Ayrıca polislik de bugünkü gibi profesyonel değildi. Hala sanıktan delile gidilen bir dönemdi. CMUK¹⁵⁴ bile yoktu.” (Pol. 8).

“Biz Gazi Mahallesi'nde göreve gittiğimizde eski karakol önünde zırhlı araçlarla ve tam teçhizat şekilde beklerdik. Mahalle içine hiçbir polis girmezdi. Adli olaylara polis müdahale edemezdi. İçerideki yapılar kendi adaletlerini sağlardı. Ama uyuşturucuyu çözemiyorlardı. Biz sürekli mahalle içinde çetelerle örgütçülerin çatışmalarını duyardık. Tabii az önce bahsettiğim gibi bu olaylar tamamen bizim dışımızda gerçekleşiyordu, müdahil olamıyorduk. Hatta bazen bu mahalle içi grup çatışmalarından haberimiz bile olmuyordu.” (Pol. 8).

“Şimdiki taş ocaklarının olduğu mevki, örgüt üyelerinin atış talimi yaptığı bir alandı. Savaşa hazırlanır gibi atış talimi yapıyorlardı. Çoğu zaman bu kişileri yakalama fırsatımız olmuyordu. Bu gibi durumlarda evrak bile tutmazdık, bulamayacağımızı bildiğimizden vakaya dönüştürmezdik.” (Pol. 8).

“Mahalle içinde yürütülen kolluk faaliyetlerini siyasi şube yönlendirildi. İlçe emniyet müdürünün inisiyatifi olmadığı gibi çoğu olaydan bilgisi dahi olmazdı. Zaten o dönemde emniyet yöneticileri nadiren sahaya inerlerdi. Çoğunlukla masa başından bize talimatlar verirlerdi.” (Pol. 8).

Katılımcı o dönemdeki polis yönetimini “yetersiz ve basiretsiz” olarak değerlendirmiş, mahalledeki toplumsal hareketlerin kontrolden çıkmasını, müdahalede sürekli olarak geç kalmaya bağlamıştır.

“Biz mahallede toplumsal olayların bir türlü kontrol altına alınamamasını yöneticilerin yetersizliğine, basiretsizliğine verirdik. Toplumsal olaylara müdahale etmede çoğunlukla geç kalınırdı. Haliyle sürekli olarak kontrolden çıkardı.” (Pol. 8).

“Örneğin bir keresinde mahallenin bir bölgesinde toplanma olacağına dair istihbarat aldık. Yaklaşık 70-80 kişilik sivil ekibim ile olay yerine intikal ettim. Bize destek verecek çevik kuvvet de yoktu. Ben gittiğimde gruplar yavaş yavaş

¹⁵⁴ Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu

toplanmaya başlıyordu. Müdürü aradım ve grubun 15-20 kişi kadar olduğunu, rahatlıkla hepsini alıp toplumsal olayı engelleyebileceğimi söyledim. Ancak müdür sadece beklememi söyledi. Grup yavaş yavaş çoğaldı 30 kişi, 40 kişi, 50 kişi derken 100 kişi oldular. Bizim sayımızı hızla aşıyorlardı. Öyle ki biz grubun karşısında tahrik edici bir unsur halini almıştık. Küfürler , sloganlar derken grup bizi taşlamaya başladı. Süreç boyunca sık sık olduğu gibi müdürü aradım. “Taşlama var müdahale edelim mi?” diye sordum. Müdür taş menziline dışarısına çıkın ve beklemeye devam edin dedi. Derken silahlar görüldü, kısa süre içerisinde üzerimize ateş etmeye başladılar. Müdür bu sefer de atış menzili dışına çıkın ve beklemeye devam edin dedi. Bunun üzerine öfkelenerek tüm ekibimle beraber toplanma alanımız olan Sarayburnu’na geri döndüm. Devletin aciz duruma düşürülüp göstericilerin zafer naraları atmasına vesile olmak beni çok sinirlendirmişti. Masa başından sahayı idare etmeye çalışan müdürler personelimin can güvenliğini korumaya yönelik bu tavrıma oldukça sert tepki gösterdiler.” (Pol. 8).

1995 Gazi Mahallesi olaylarını da benzer bir pencereden değerlendiren katılımcı, olaylarda ve sonraki süreçteki tanıklıklarını şöyle aktarmıştır:

“Gazi olaylarında da benzer bir yönetim hatasından ve geç kalan müdahaleden bahsedilebilir. İstanbul'un dört bir tarafından gelen ama yine de taş çatlasın 200 kişi olabilen polis grubu, on binlerce mahallenin arasında kaldı. Başta olayı rahatlıkla kontrol altına alabilecekken sonrasında linç korkusuyla hareket ettikleri o pozisyona düştüler.” (Pol. 8).

“Kahveler tarandı ve mahallelerin beklentileri bir türlü karşılanmadığı için olay bambaşka bir toplumsal hadiseye dönüştü. Olaylardan sonra polis iyice içine kapandı. Karakolda karakol polisi azınlık haline geldi. Zırhlılar, Özel Harekât ve TEM Şube’den oluşan ilçe dışı ekipler çoğunlukta. Artık Gazi Mahallesi’ndeki polislerin neredeyse tamamı sivildi.” (Pol. 8).

“Gazi olaylarından sonra bölgede yüzlerce yoğun şiddet içerikli olay yaşandı. Adeta günlük toplumsal olay olurdu. Sürekli polisle örgütler arasında karşılıklı çatışmalar yaşanırdı. Cemevini kendilerine siper yapıyorlardı. Bu durum bizi çok öfkeliyordu. Bir keresinde bu öfkemize yenik düşerek 2 panzer eşliğinde cemevine müdahale ettik. Bu hadiseyi o günlerde bir zafer olarak görüyor ve çok gururlanıyorduk. Ama insanların ideolojilerini çok ciddi anlamda tahrik ettik. Belki de Alevi-Sünni gerginliğinin kaşınmasına vesile olduk. Bu Hadise bizim değil örgütün işine yaradı.” (Pol. 8).

Yapılan bu görüşme, Gazi Mahallesi’nde yaşanan polis-halk uzaklaşmasının, çok eski tarihlerde başladığını gözler önüne sermektedir. Yapılan tüm polis görüşmelerinden de anlaşılacağı üzere, son birkaç yıla kadar bu ortam kendini sürekli olarak yeniden

üretebilmeyi başarmıştır. Şu an içinde bulunulan köklü değişim süreci sonunda, halk-polis ilişkisinin ne düzeye geleceği merak konusudur.

4.5.2.6.3. Gezi Parkı Olaylarında polis olmak

Gazi Mahallesi’nde yapılan görüşmeler ve literatürden tespit edilen bilgiler, 2013 yılına kadar azalma eğiliminde olan politik hareketliliğin, Gezi Parkı Olayları ile birlikte tekrar artış gösterdiğini, hatta oldukça canlı bir düzeye eriştiğini ortaya koymaktadır. Gezi parkı olaylarının ilk gününde Gazi Mahallesi’nde çok büyük bir gösteri gerçekleştirilmiş, kimine göre 5 bin, kimine göre 50 bin kişi karakola yürümüştür. Olaylar sürecinde Taksim dışında böylesine büyük bir kalabalığın toplandığı tek yer Gazi Mahallesi’dir. Dolayısıyla Gezi Parkı Olayları sürecinde Gazi Mahallesi’nde görev yapan bir polise ulaşmanın çalışmaya çok şey katacağı düşünülmüştür. Görüşülen polisler yardımıyla Gezi Parkı Olaylarının ilk gününde mahallede olan bir Çevik Kuvvet amirine ulaşılmıştır. Olaylar sürecindeki tanıklıklarını şu şekilde anlatmıştır:

“Gazi parkı normalde bir ağaç yıkımıyla başladığı söylenen ama hükümetin toplumsal olaylarla kendi tabanını konsolide ettiği, ülke elden gidiyor denilerek provoke edilen, bilerek körüklenen olaylardı. Bir seçim çalışmasıydı. Hükümet olayların doğrudan müsebbibi olmasa bile, kendi lehine kanallı etti.” (Pol. 7).

“...Kavga olmayan yerde de illegal yapılar barınmaz... 1995 Gazi olaylarında da benzer bir durum var... Gazi Mahallesi olayları çok ciddi olaylar. Bizim yaşadıklarımız onun yanında deveye kulak kalır. O dönemde yaşananlar Gezi’ye nazaran daha sansasyoneldi.” (Pol. 7).

“Gezi Parkı Protestolarında Gazi Mahallesi, olayların en sert geçtiği yerlerden biriydi. İstanbul’da 3-4 yer hariç, taş atılır, havai fişek atılır, en fazla 2-3 molotof atılırdı. Ama Gazi Mahallesi EYP’lerin, kısa ve uzun namlulu silahların çok kolay temin ve muhafaza edilebildiği bir bölge. Bunlar toplumsal olaylarda kullanılıyordu da. Bu yüzden Gezi olayları çok sert geçti. Ben Gezi Olaylarında İstanbul’un her yerinde müdahale etmişimdir. Ayak basmadığım yer yok. Ama net olarak söyleyebilirim Gazi Mahallesi olayların en sert geçtiği yerdirdi.” (Pol. 7).

“İlk gece ben de oradaydım. Yola yoğun şekilde barikatlar kurulmuştu. Silah sesleri geliyordu. O zaman zırhlı müdahale imkânı çok olmadığı için gece boyu mahalle içine inemedik. O zamanlar gece müdahale imkânımız yoktu. Sabahında indik mahalleye.” (Pol. 7).

“İlk geldiğimde barikatlar caddenin başına kadar ilerlemişti. İlk günlerde biz de hazırlıksızdık. Biz de şok yaşadık. Biz ikinci günden sonra olayın şiddetini ve ciddiyetini anlayabildik. Biz o süreçte Gaziye yeterli kuvvet takviyesi yapamadık. Eski karakol mahalle içindeydi ve çok kolay baskın yiyordu. Yeni karakol daha güvenli bir bölge olduğu için karakol personeli ve biz kendimizi koruyabildik. Bu tarz olay beklentisi olan yerlerde sabit kuvvetlerimiz oluyor. Gazi de sürekli bekleyen kuvvetlerimiz vardı. Yardım gecikince onlar da oldukça zor durumda kaldılar. Ama mahallelilerin direk polise yönelik bir saldırı içinde olmamaları, polisin zarar görmesini engelledi.” (Pol. 7).

“Canlı bomba eylemi bile olmuş bir mahallede, bu derece aciz kalmış polise saldırılmamasını nasıl yorumlarsınız?” şeklindeki sorumuz üzerine şu ifadeleri kullanmıştır:

“Onların amacı kendi mevzilerini korumaktı. Mesela Bence Taksim’de büyük bir Gazi’li kitle vardı. Gezi Parkı Olaylarında şiddete bulaşan kişilerin, yanında maske, eldiven, ilkyardım çantası, EYP’ler, molotoflar ile gelen kişiler, ilk defa toplumsal olay gören kişiler değildi. Biz bu grupları zaten tanıyoruz. Gazi Mahalleliler, Gezi Parkı Olaylarında Taksim’de yoğun şekilde bulundular. Gazide de sadece barikat kurup onları koruma yoluna gittiler.” (Pol. 7).

“Gezi olayları 45 gün sürdü. Biz ilk 2-3 günden bahsediyoruz. Gruplar da ilk günlerde şok içindeydi. Sonraki günler Gazi Mahallesi’nde şiddetli müdahaleler oldu. Gazi Mahallesi’ndeki olaylar Gezi Parkındaki olaylarla eş zamanlı bitti. Ama olaylar çok daha şiddetli yaşandı. Zaten Gezi Parkındaki olaylar, polisin de alışkın olmadığı tarzda şiddetli müdahale ettiği olaylardı. Zira radikal gruplar bölgenin alışık olmadığı şiddette hareket ediyorlardı. Mesela Gezi Parkı Olaylarına kadar Taksim’de molotof görmemiştik. EYP görmemiştik. Biz bu tarz mukavemeti Gazi Mahallesi ve benzeri politik bölgelerden biliyorduk. Bunları yapanlar da aynı insanlardı.” (Pol. 7).

Bu bilgiler üzerine şu soru sorulmuştur: **“Zırhlı araç sayısının ve zırhlı araç ile müdahalenin o dönemde sık olmadığını söylediğiniz. Ancak o günden bugüne kadar geçen dönem içerisinde Gazi Mahallesi’nde müdahalelerin neredeyse tamamının zırhlı araç marifeti ile yapıldığını görüyoruz. Bu süreçte zırhlı araç sayısının artmasının Gezi Parkı sürecinde Gazi Mahallesi’nde yaşananlarla bir alakası olduğunu düşünüyor musunuz?”**

“2013’ten sonra zırhlı araçlar artırıldı. Güvenlik Daire’ye yazı yazdık. Toplumsal olay ve toplumsal çatışmayı ayırt etmek lazım. EYP’ler, uzun-kısa

namlulu silahlar girince, olay değişiyor. Buna gazla müdahale edemezsiniz. Doğu’da da bu fark ayırt edilmediği için müdahaleler etkisiz kalıyor. Biz bir rapor yazdık. Doğu’da birkaç TOMA şoförü araç içinde vurulunca, ağır zırhlı TOMA’lar ve zırhlı araç sayısının artırılması gündeme geldi. Yani Gezi olaylarından sonra zırhlı araç sayısı ve araçların zırh kapasitesi arttırıldı. Daha sonra da yaya müdahale yavaş yavaş azaldı. 2015’te mahalle içinde bir evik kuvvet personelinin şehit olmasından sonra da yaya müdahale tamamen bitirildi. Ayrıca zayıatların çoğunun, personel bilgisizliğinden kaynaklı olduğu anlaşıldı. Mesela toplumsal olayda silah kullanılmaz. Toplumsal çatışmada kullanılır. Amir vurursa memur öldürür. Amirin de dikkat etmesi lazım. Personel bilgisizliği, eğitimsizliği, teçhizat eksikliği birtakım zayıatların doğmasına sebep oldu.” (Pol. 7).

Görüldüğü gibi Gezi Parkı olaylarının ilk gününde karakol mahalleliler tarafından abluka altına alınmıştır. Mahallelilerin çekilmesinden sonra da polis hava aydınlanana kadar mahalle iine girememiştir. İl genelinde olayların en şiddetli geçtiği yerin Gazi Mahallesi olduğu vurgusu çok önemlidir. Katılımcı Gazi Mahallesi’ni, silah ve patlayıcı madde kullanımı açısından, diğer kentsel politik mekânların da önüne koymaktadır. Dahası Gazi Mahallesi’nden giden kişilerin, Taksim’deki olayları da kriminalize ettiklerini iddia etmiştir. Tüm bu ifadeler Gazi Mahallesi’nin, herhangi bir toplumsal gerginlik anında şiddetli tepki verme geleneğini gözler önüne sermektedir.

4.3.3. Kamu hizmeti sunum süreçlerinde politik atmosferin yoğunluğu

nceki iki bölümde sorulan sorularda farklılıklar üzerine yoğunlaşılmış, kamu hizmeti sunulan kitle ve sunum süreçleri yönünden Gazi Mahallesi’nin kendine has yönleri araştırılmıştır. Mahallenin mevcut yapısının kamu hizmetlerini alan ve veren aktörleri nasıl etkilediği, ne tarz özel durumlar ortaya çıkarttığı, kamu görevlilerinin anlatıları üzerinden ortaya konulmaya çalışılmıştır. Her meslek grubunda bir şekilde kendini gösteren bu farklılıkların büyük bir bölümü, mahalle kimliğinin politik yönüne dayanmaktadır. Ancak Gazi Mahallesi’ne kamu hizmeti sunan aktrelerin mahallenin politik kimliğiyle karşılaşma sıklıkları, ortaya çıkarılması gereken tamamlayıcı bir bilgidir. Zira spesifik sorulara verilen cevaplarda, istisnai durumların ön plana çıkarılma tehlikesi oluşmaktadır. Sık karşılaşılmayan bir durumun, sanki gündelik mesainin bir parçasıymış gibi algılanmasını engellemek gerekmektedir.

Bu kapsamda Gazi Mahallesi'nin politik yapısının, kamu hizmeti alanına ne derecede etki ettiğini ortaya koyabilmek adına katılımcılara şu soru sorulmuştur:

Politik bir mekânda kamu hizmeti verdiğinizizi sıklıkla hissediyor musunuz?

OHAL sonrası zayıflayan toplumsal dinamizme rağmen soruya cevap veren 51 katılımcıdan 33'ü, politik bir mekânda hizmet verdiğini “sıklıkla” hissettiğini beyan etmiştir. 18 kişi de soruya olumsuz cevap vererek sosyo-politik farklılıkların geri planda kaldığını belirtmiştir. Ancak bu soruya hayır diye cevap verenlerin neredeyse tamamı, “politik yapı gündelik hayatta hissediliyor ancak kamu görevine yansımıyor” şeklinde açıklamalarda bulunmuştur. Bunların bir kısmı 15 Temmuz sonrası süreçte politik hareketlerinin iyice azaldığını belirtirken, görev süresince hiçbir toplumsal olaya rastlamadığını söyleyen katılımcılar da olmuştur. Bu verilerden yola çıkarak, bahsedilen farklılıkların genele şamil olduğunu ve politik kimliğin hala Gazi Mahallesi'nin en belirgin yönü olduğunu söylemek mümkündür.

Politik bir mekânda kamu hizmeti verdiğinizizi sıklıkla hissediyor musunuz?	
Evet	Hayır
33	18

Tablo 25: S10'a Verilen Yanıtlar

Cevapların meslek gruplarına göre dağılımı incelendiğinde ise ilginç bir resim karşımıza çıkmaktadır. Polis ve belediye çalışanları dışarıda bırakılırsa diğer tüm meslek gruplarında dengeli bir dağılımın olduğu görülmektedir. Soruya cevap veren 10 polisin tamamı evet şeklinde cevap verirken, belediye çalışanlarında evet diyen 12, hayır diyen de 7 kişi bulunmaktadır. Bu iki meslek grubu çıkartıldığında, 11 evet ve 11 hayır cevabıyla eşitliğin sağlandığı görülmektedir. 2 muhtarın evet, 2 imamın hayır şeklinde cevap vererek dengeyi koruduğunu da eklemek gerekmektedir. Bu rakamlardan polis, belediye çalışanları ve muhtarlar dışındaki kamu görevlilerinin Gazi Mahallesi'ndeki gündelik mesaisinde, mahallenin politik karakteriyle yüz yüze gelme sıklıklarının yavaş yavaş azaldığı yorumu yapılabilir.

Polislerde ortaya çıkan marjinal oran, mahallenin politik yönünü en çok hisseden meslek grubunun polisler olduğunu net şekilde ortaya koymaktadır. Bu oranlar çalışma

boyunca çeşitli kamu görevlilerinin, “bu soruların asıl muhatabı polisilerdir” şeklindeki yönlendirmelerinin ne kadar haklı olduğunu da gözler önüne sermektedir.

Polislerin soruya verdikleri cevaplarda “tabii ki”, “kesinlikle” gibi net ifadeler kullanmaları ve mahallenin politik kimliğini negatif ifadelerle açıklamaları da dikkat çekicidir. Birkaç örnek vermek gerekirse:

“Siyasi şubede çalışan bir polis olarak bölge insanının sonuna kadar siyasi olduğunu söyleyebilirim.” (Pol. 9).

“Tabii ki. Teknik olarak zaten biz hep politik olayların içindeyiz. Ama Gazi Mahallesi’ne giderken hep buradaki politik direncin fazla olacağını bilerek gidiyorduk.” (Pol. 6).

“Tabii ki. Burası oldukça politik bir mekân. Bütün özel günlerde olay çıkıyor. Devletin terörist diye adlandırdığı kişilerin cenazeleri hep buradan kalkıyor.” (Pol. 5).

“Sonuçta HDP’ye oy çıkan, teröre destek veren bir bölge olduğunu hissediyorsun. Afişlerden, bayraklardan, flamalardan, duvar yazılarından bu anlaşılıyor.” (Pol. 7).

“Burada politik kimliği sık sık hissediyorsun ama bu halkla alakalı değil. Dışarıdan gelenler (illegal örgüt üyeleri) burayı karargâh olarak görüyorlar. Elindeki yeri kaybetmek istemiyorlar. Burada (yaşayan) herkes işinde gücünde, çoluk çocukla ilgileniyor.” (Pol. 2).

Görüldüğü gibi polislerin mahalleye dair algısının diğer mesleklerden belirgin şekilde ayrışması, mekânın politik karakteriyle yakından ilişkilidir. Polisler Gazi Mahallesi’nin geçmişten getirdiği politik kimliğine karşı oldukça olumsuz kanaatlere sahiptir ve mahallelilerle kurdukları ilişkilerde bu kanaatler belirleyici rol üstlenmektedir. Dolayısıyla polis algısının şekillenmesinde, anlatılan tanıklıklardan öte, kategorik bir boyutun da olduğunu söylemek mümkündür. Çalışma boyunca polislerin diğer meslek gruplarından ayrıştırılarak tartışılmasında, bu kategorik bakışın diğer meslek gruplarında hissedilmemesi etkili olmuştur.

Belediye görevlilerinin cevaplarında ortaya çıkan farkta ise, “politik mekân” kavramının tanımlanmasında yaşanan kargaşanın etkili olduğu düşünülmektedir. Zira bazı belediye çalışanlarının, muhalefet partilerinin daha fazla oy aldığı ve sunulan hizmetlere karşı eleştirel yaklaşımın ön planda olduğu mekânları “muhalif mekân” olarak tanımladıkları, politik mekân kavramını da bu tanım üzerine bina ettikleri

görülmüştür. Ancak “politik mekân” kavramına polis gibi yaklaşarak “çözülmesi gereken bir sorun” olarak gören belediye görevlileri de vardır:

“E tabi politik kimliği göz ardı edemezsin. Yatırımların sebebi de bu. Rehabilitasyon ve entegrasyon sağlansın isteniyor. Oradaki toplumsal ilişkiler iyileşsin isteniyor. Belediye başkanı oraya gidip muhtarlarla görüşüyor, siyasi aktörlerle görüşüyor. Bu bile başlı başına oranın politik kimliği ile alakalı.” (*Proje Sor.*).

“Politik mekân” kavramını “hesap sorma geleneği” ile özdeşleştiren bir belediye çalışanı şunları söylemiştir:

“Tabii belediyeden geldiğini söylediğinizde ardı ardına talepler gelir. Sanki her şey hazırlanmış, biriktirilmiş seni bekliyor. Ayrıca yaptığın şeyleri bile yapmadı der. Mesela “Neden çöp bu saatte alındı? Neden çöpler burada bir saat fazla bekledi?” diye hesap sorarlar. Muhalif siyasi kaygı ile hareket ediyorlar. Sultangazi belediyesinin Ak Parti’de olması etkili.” (*Tem. İşl. Ş.*).

Bazı kamu görevlileri politik karakterin, hizmet ilişkilerinden ziyade gündelik hayatta ve kişisel ilişkilerde kendini gösterdiğine değinmiştir. Özellikle mahallenin merkezini (İsmet Paşa Caddesi civarı) kaplayan siyasi içerikli duvar yazılarını, mahallenin politik karakterinin nişanesi olarak kodlayan birçok kamu görevlisi olmuştur:

“(Mahallelilerin politik kimliği) Duvardaki yazılardan, evdeki resimlerden hissedilir. Ancak işime yansımaz.” (*SYG*).

“Sadece gündelik hayatta markette, lokantada insanlar aralarında konuşurken siyasi konulara tanıklık ediyorum.” (*İmam 1*).

“Biz hasta ile iletişim içindeyiz. Duvar yazılarından, politik ekiplerin materyallerinden, yayınlarından etkilenmemek mümkün değil. Çünkü bunlarla sürekli temas halindeyiz. İnsanların hayatına ne kadar temas ediyorsa, bize yansımaları da bu kadar oluyor. Ama bu insani bir boyutu. Eczacılık hizmeti sağlık ile sınırlı. Hissettiğimiz, sosyal boyutu.” (*Ecz.*).

“Ara ara (politik kimlik hissediliyor). Hasta bir durumdan mağdur olursa hükûmete sallamaya, siyasete girmeye başlıyor. Ama biz memur olduğumuz için hükümetimizi korumaya çalışıyoruz. Bizim yanımızda söylemesini istemiyoruz. Gitsin arkadaşlarıyla konuşsun.” (*Hemş. 2*).

“Mesela Gazi’nin içine ilk kez girmiş (ama mahalleli olan) aileler bile siyasi içerikli duvar yazılarını görüp korkuyorlar. Hocam çocuğumu size emanet diyorlar. Kaygılanıyorlar.” (*Öğr. 8*).

“Yıllar önce sadece bazı (toplumsal) olaylar olduğunda (politik kimliği) hissediyorduk. Eskiden Gazi olayları yıldönümünde marketler kapatılıyordu, bankaların camları kırılıyordu.” (*Hemş. 1*).

Gerçekten de çalışma sürecinde mahallenin fiziki yapısına dair tespit edilen en dikkat çekici detaylardan birisi, duvar yazılarıdır. İsmet Paşa Caddesi ve ona çıkan pek çok ara sokakta duvarlar siyasi içerikli duvar yazılarıyla doludur. Bu yazıların içeriklerinde sol söylemin klasik sloganlarının yanında devlet büyüklerine hakaretler, illegal örgütlerin propagandaları, hayatını kaybeden illegal örgüt militanlarının isimleri gibi pek çok şey bulunmaktadır. Hatta bu yazılar muhtarlık binası ve okul duvarları gibi kamu kurumlarında da bulunmaktadır. Görüşmelerden birinde bu yazılara dair yaşanan bir gerginliğe de şahitlik edilmiştir.

Okulda çalışan bir temizlik görevlisiyle yapılan görüşme sırasında müdürden telefon gelmiştir. Temizlikçi apar topar boya ekipmanlarını alıp bina dışına çıkmış ve bahçe duvarlarını kontrol etmeye başlamıştır. Olayın detayları sorulduğunda ise temizlik görevlisi şunları söylemiştir:

“Bir grup genç okul duvarlarına “Gergerlioğlu yalnız değildir”, “Yaşasın 1 Mayıs”, “TKP” şeklinde sloganlar yazmışlar. Polis okul müdürünü aramış. Bir an önce yazıları sildirip karakola ifade vermeye gelin demiş. Müdür de oldukça gergin bir şekilde beni aradı, bir an önce sil dedi. Silme işleminin bitince karakola gidecekmiş, beni bekliyor.” (*Tmz. 2*).

Fotoğraf 22: Okul duvarına yazılan siyasi içerikli yazılar

Okul duvarlarına kadar işlenmiş politik söylemlerin o okullarda eğitim gören öğrencileri etkilememesi mümkün değildir. Bu konuya değinen bir öğretmen, mahallede yetişen insanların ister istemez siyasallaştığını ama bunun eylemden ziyade düşünsel yönünün ön planda olduğunu vurgulamıştır:

“Bu çok abartılıyor bence. Evet bu mahallede çocuklar doğdukları andan itibaren devletin yüzüyle karşılaşıyorlar. Belki bizzat değil ama sokakta gezerken polisin 3-5 genci kovalayıp dövdüğünü görebiliyor. En demokratik eylemlere bile sert müdahale edildiğini, olur olmaz yerde gaz atıldığını görebiliyor. Böyle büyüyen çocukta ister istemez politik bir bilinç oluşuyor. Ama bu şu demek değil: burada herkes aşırı politik. Herkesin elinde taşlar sopalarla eylem yapıyor vs. Buradaki politiklik kendi kültürüne kimliğine sahip çıkma boyutunda.” (Öğr. 11).

Mahallenin politik kimliğinin kamu görevlileri üzerinde baskı oluşturduğunu iddia eden bir temizlik görevlisi şunları söylemiştir:

“Burada halk politik. İster istemez o baskıyı hissediyorsun. Ağırlıklılar, baskınlar.” “Benim şansım Kürt öğretmenlerle aramın iyi olmasıdır. Bu durum gerginlik olmadığı anlarda toplum baskısını hissetmemi engelliyor. Sadece gerilim anlarında baskı hissediyorum.” (Tmz. 2).

Aksine, politik karakterin kamu hizmetine hiçbir şekilde etki etmediğini, herhangi bir baskı uygulamadığını iddia eden katılımcılar da bulunmaktadır:

“Halk kendini saklamıyor. Sıra beklerken konuşmalarından, dövmelerinden anlaşılıyor. Ama biz şucuyuz bucuyuz, hocam bize şunu yapacaksın tarzı bir baskı görmedim.” (Dokt. 1).

“Siyasi bir görüş buraya ne bulaştı ne karıştı. Böyle siyasi bir şey hiç kimse yaşamadı.” (Tmz. 1).

4.3.4. Gazi Mahallesi’ne has kamu hizmeti politikaları

Kavramsal çerçeve ortaya konulurken, “Devletin kamu hizmetleri yoluyla itaat oluşturduğu, böylelikle meşruiyetini ve ideolojik hegemonyasını sürekli olarak yeniden ürettiği” görüşü detaylı olarak ele alınmıştır. Bilindiği gibi kentsel politik mekânlar, devletin meşruiyetinin sorgulandığı, devlete itaat kültürün değil, itiraz kültürünün ön planda olduğu yerlerdir. Devletin kentsel politik mekânlarda meşruiyet kazanmak ve böylelikle itaat oluşturmak adına, mekânlara özel kamu hizmeti

politikaları geliştirip geliştirmediğini anlayabilmek için katılımcılara aşağıdaki soru sorulmuştur:

Kendi görev alanınız özelinde, yönetimin Gazi Mahallesi'ne has politikalar uyguladığını düşünüyor musunuz? Bu politikalar uygularken sizden beklenen nedir?

Soruyu yanıtlayan 47 katılımcıdan 27'si, "Evet Gazi Mahallesi'ne özel politikalar var" şeklinde cevap verirken, 20'si de "Hayır, buraya özel bir politika yok" şeklinde cevap vermiştir.

Kendi görev alanınız özelinde, yönetimin Gazi Mahallesi'ne has politikalar uyguladığını düşünüyor musunuz?	
Evet	Hayır
27	20

Tablo 26: S11'e Verilen Yanıtlar

Cevapların mesleki dağılımına bakıldığında ise polis ve sağlık çalışanları dışında dengeli bir dağılım dikkat çekmektedir. Soruya cevap veren 9 polisten 8'i, Gazi Mahallesi'ne has güvenlik politikalarının uygulandığı düşüncesindedir. Sağlık çalışanlarında ise tam tersi bir tablo dikkat çekmektedir. Soruya cevap veren sağlık çalışanlarının tamamı "Gazi Mahallesi'ne özel bir sağlık politikası yok" vurgusu yapmıştır.

Öncelikle belirtmek gerekmektedir ki kamu görevlilerinin anlatılarında "Gazi Mahallesi'ne has politikalar" ifadesi çoğunlukla, "devletin mahalleye yönelik olumsuz bakışından kaynaklanan politikaları" ima etmektedir. Dolayısıyla cevapların gerekçelendirildiği niteliksel bölümde genel olarak bu çizgide açıklamalar yapılmıştır.

Özellikle mahallede oturan bazı kamu görevlileri, devlet kurumlarının mahalleye yönelik olumsuz düşünceleri sebebiyle bilinçli olarak Gazi Mahallesi'ni ihmal ettiğini iddia etmektedir:

"Hala herkese aynı gözle bakılıyor. Birinin yanlışını genele yayıyorlar. Halbuki herkesi kucaklamak lazım. Ama mahalleli de bizi ayırıyor." (*Tek. 2*).

“Devletin Gazi Cemevi’ne yönelik bir güvensizliği var. “Burası Kürt ve Alevilerin yaşadığı politik bir bölgedir.” diye düşünüp olumsuz bakıyorlar. Bir taleple gittiğimizde ilk cevap hep olumsuz oluyor.” (*Cem e. Bşk. Yrd.*).

“Dışarıda neden TOMA bekliyor? Sen beni ne olarak görüyorsun? Benim ibadethaneme koç başlarıyla girme hakkını sana kim veriyor?” (*Dede*).

Bu ihmalin daha özel bir haline değinen bir okul idarecisi, Milli Eğitim’in mahalleye yönelik temel politikasını, “Bana sorun getirmeyin” şeklinde özetlemiştir:

“Devletin buradaki yaklaşımı aman bana sorun getirmeyin yaklaşımı. Ama devletin burada gizli bir ajandası var. Eskiden bölge içinden okul müdürü çıkması sık görülürdü çünkü bölge insanları bölge içindeki sorunları daha rahat çözebiliyordu. Devletin buradaki amacı “Bakın müdürünüz de Alevi, daha ne istiyorsunuz” derken bir taraftan da “Bana sorun gelmesin” beklentisiydi. Ama son dönemde bu da azaldı. Artık bölge içinden gelen müdürler azınlıkta kaldı. Artık müdürler çoğunlukla Eğitim Bir Sen’li. Mahalle içinden çıkan veya Alevi olan okul müdürü sayısı taş çatlasa 2’dir. Buradaki müdürlerin %90’ından fazlası ya Eğitim Bir Sen’li¹⁵⁵ ya da Türk Eğitim-Sen’li¹⁵⁶.” (*Öğr. 11*).

Gazi Mahallesi’ne bilinçli olarak daha az hizmet götürüldüğünü iddia eden diğer bazı kamu görevlileri, şunları söylemiştir:

“Ama hala her yere verilen hizmet Gazi’ye verilmiyor. Buraya (Belediye binasının olduğu bölge) gelen hizmet oraya (Gazi Mahallesi’ne) gitmiyor. Bir kanal eşiliyorlar, bir hafta pisliği kalkmıyor. Bizzat fen işlerini aradığım çok oluyor. Her yerde elektrik kabloları yer altında, Gazi’de dışarıda. O zaman terör vardı yapmadın. Şimdi niye yapmıyorsun? Gazi’de sadece ana caddeler bakımlı. Ara sokaklarda asfalt ve kaldırımlar sorunlu, kablolar dışarıda. Bunlar düzelsin isterdim.” (*Tek. 2*).

“... Mesela yolda bir sıkıntı oluyor, belediyeyi arıyoruz. Bize oraya asfalt yaparsak yolda çökme olur diyorlar. Ama ben başka bölgelerde benzer şikayetler olduğunda aynı gün şikayetlerin giderildiğini gördüm. Mesela karayollarında böyle. Bu durum bölge sakinlerinin politik kimlikleri ile alakalı olabilir.” (*Güv. 5*).

“Buraya devletin bakışı da farklı. Buradaki okulun ihtiyaçlarının karşılanmasıyla başka yerdeki okulların ihtiyaçlarının karşılanması arasında dağlar kadar fark var. Mesela akıllı tahta büyük çabalarımıza rağmen bu sene

¹⁵⁵ İktidar partisi Ak Parti’ye yakınlığı ile bilinen eğitim sendikası.

¹⁵⁶ İktidar ortağı MHP’ye yakınlığı ile bilinen eğitim sendikası.

anca geldi. Başka mahallelerde Fatih Projesi'nin ilk yıllarından beri olan bir şey. Belki 10 yıl olmuştur. Diğer bölgelerdeki okulların ihtiyaçları anında karşılanırken buradaki okulların biraz daha geç olabiliyor.” (Öğr. 1).

“Mesela belediye farklı görüşten. Bazı ihtiyaçlarımız oluyor, görüşlerinden dolayı bölgesel kişileri, okul yöneticilerini, kafalarına ön yargı olarak yerleştirip gelmediklerini biliyoruz. Bunun Milli Eğitim boyutu da var. Mesela yardım yapılacak. Bizim okula 3 verirken başka okullara 5-10 verdiklerini biliyoruz. Bölgesel ayrımlar yapıldığı net ve kesin. Bilerek Gazi Mahallesi ve diğer bölgeler arasında ayırım yapılıyor. Mesela bu okullara sınav görevi verilmiyor. Zamanında güvenlik nedeniyle sorunlar yaşandığı için verilmedi. Olaylar oluyordu ve öğrencilerin gelmesinde gitmesinde sıkıntı olabileceği, öğrenci ve velilerin başına bir şey gelebileceği gibi düşüncelerle okulları ayırdılar. Ancak üzerinden 15 sene geçmesine rağmen hala verilmiyor. Bunu kullanarak bu tarz bölgeyi mahrum bırakacak uygulamaları kalıcı hale getirmek yanlış bir şey.” (Öğr. 3).

“Şu okula 2 hizmetli verirken yandaki okula 3 tane verirler. Bu okula 3 lira verirken yandaki okula 5 lira verirler. Bu okula sınav görevi vermezken yandaki okula verirler. Bireysel anlamda yapılan baskılar kamusal anlamda da yapılıyor. Bu bölgeye yapılan mağduriyetler geçmişten bu yana var.” (Öğr. 3).

“Mesela ödüller dağıtılıyor. Bu dağıtımda insan ayırt ediliyor. Ben bu konuda başvurularda bulundum. “Biz neden ödül alamıyoruz? Biz devletin okulu değil miyiz? Biz çalışmıyor muyuz?”. Bu bireysel bazda. Bu bölge okullarına gösterilen özen, verilen ilgi başka bölgelerle aynı değil. İhtiyaçlarımız aynı oran karşılanmıyor. Devletin buradaki okula bakışı da farklı, buradaki kamu görevlisine bakışı da farklı. Ben farklı düşüncede bir idareci olsam o ödülü alırım. Bu konuda müdürümüzle aynı fikirdeyiz. Milli Eğitim okul müdürünün (dünya) görüşüne bakıyor, ona göre okula ve öğretmenlere tavır alıyor. Bu bölgede fişleme var. Bir de şöyle bir şey var. Yöneticiler bu bölgeye gelemiyorlar. Gelmeleri lazım. Söylüyoruz bir gelin burada görüşelim. İnsan mı yiyoruz? Tamam bizim görüşümüz farklı. Eğitim dışında sizin yaptıklarınızı yapmıyorum. Ama ben de devletin memuruyum. Kendileri geledikleri için kendi görüşüne yakın öğrencilerden, velilerden bilgi istiyorlar. Onlara ajanlık yaptırıyorlar. Ulaşamıyorlar, giremiyorlar o zaman içeri birilerini bırakıyorlar. Kendileri gelip öğrenmek yerine başkalarından bilgi bekliyorlar.” (Öğr. 3).

“Eskiden Mahallemiz sıkıntılı bir mahalleydi, olaylar vardı. Dolayısıyla hizmet açısından geri kalmıştı... (Ancak OHAL sonrası) dönemde kısa zamanda bu eksiği kapattık.” (Muhtar).

Gazi Mahallesi'ne yönelik “taleplere cevap vermeme”, “hizmet götürmeme”, “görmezden gelme” gibi pasif kamu hizmeti politikaları geliştirildiğini iddia edenler

olduğu gibi, aktif-menfi politikalar geliştirildiğini iddia eden kamu görevlileri de vardır. Örneğin okullarda Milli Eğitim tarafından iktidar propagandası yapıldığını iddia eden bir öğretmen şunları söylemiştir:

“İktidarın politika güttüğü şeyleri bize dayatabiliyorlar. Mesela seçmeli olarak din derslerinin seçilmesi için baskı var. Seçim dönemlerinde belediye hizmetlerini göstermek için 12. sınıflarla beraber olmak istiyorlar. Buradan da bu gezilere gidenler oldu. Ama foto çekimi sırasında (tepki olarak) sırtlarını dönmüşler.” (Öğr. 5).

Yine özellikle öğretmenler tarafından dillendirilen ilginç bir iddia da “mahalledeki gençleri siyasetten uzaklaştırıp, eğlenceye ve gayri meşru yollara yönlendirme” gibi bir devlet politikası olduğudur:

“Şöyle de bir durum var. Bir toplumun siyasete bulaşmaması için çaba sarf ederseniz o boşluğu gayrimeşru işler doldurur. Biz buraya ilk geldiğimizde mahallede 3 tane kahve vardı. Biz Beyoğlu’na giderdik türkü barlarda eğlenmek için. Ama sonrasında kısa süre içinde bölge kahvehaneler ve türkü barlar ile doldu. Zamanla uyuşturucu girdi. Çeteleşmeler başladı. İnsanlar siyasetten uzaklaşınca bunlar ortaya çıkıyor. Zira hayatımızın her alanı siyasettir. Düşünce suçlusu diye insanları suçlarsanız olay buralara gider.” (Cem e. Bşk. Yrd.).

“Polis, çeteler arasında bir çatışma olduğunda, olay yerine diğer çete üyelerinden daha geç geliyor. Yani mahalleyi bu anlamda kendi haline bırakmış durumdalar. Bölgede sayısız tekel ve meyhane var. Başka bir yerde bu kadar alkollü mekâna ruhsat verilmez. Mahalle adete küçük bir Taksim olmuş. Bölge insanının alkollü kullanma alışkanlığı olması bu duruma alan açıyor. Burada prosedürler daha az. Nedense devlet hiçbir şey sormuyor. Okula, caddeye uzaklığına bakmıyor. Bu devlete bakan yönü. Halk da bunu istiyor. İki taraf da memnun gibi.” (Öğr. 1).

“Buradaki mezarlık bile politik. Eski politik örgütlerle ya politika üretmediler ya da yanlış ürettiler. 2010’lu yıllarla birlikte aktörler değişti. Uyuşturucu, yoktu artık var. Başka yerde gizli hareket eden çeteler burada açıktan faaliyette bulunabiliyor. Çünkü **devlet izin veriyor**. Burada içki ve uyuşturucu kullanan kişi sayısı başka mahallelerden daha fazla değil belki. Ama (denetim olmadığı için) çevre bölgelerden gelip burada içiyorlar.” (Öğr. 1).

“Polisin farklı uygulamaları vardır muhakkak. Burada bazı şeylere göz yumarlar ama başka yerlerde yummazlar. Okullar da farklıdır. Burada okula yönelik hırsızlık, mala zarar verme gibi hadiselerle polis pek ilgilenmez. Ama başka mahallelerde bunlar önemsenir. Biz pek çok defa yaşadığımız hırsızlık

ve zarar verme hadiselerinin kamera kayıtlarına kadar polise verdiğimiz halde polis bunu normal karşıladı, ilgilenmedi. Uyuşturucuya da pek karışmaz, hırsızlığa da. Polis orada binlerce olayla ilgileniyoruz bir de bununla uğraşmayalım diyor.” (Tmz. 2).

“Özellikle uyuşturucu konusunda siyasallaşmasınlar ama uyuşturucu içsinler diyorlar. Polis siyasi olaylara müdahale ediyor ama adli olaylara müdahale etmiyor. 3 kişi bir araya gel yürü, polis hemen gelir... Benim yaşadığım yerin karşısında prefabrik bir yapı vardı. İçinde kızılı erkekli gruplar uyuşturucu kullanıyorlardı. Kaç defa polisi aradım. Arayınca evet görüyorum, ekip gönderiyorum diyorlar. Polis de oturduğu yerden görüyormuş. Ekip geliyor uzaktan bakıyor, durmuyor bile. Sonra da gidiyor. Ben de onları uzaktan izliyorum.” (Tmz. 2).

“Polis tüm gücünü muhalifleri sindirmeye harcadığı için, hatta devrimci-muhalif olacağına hırsız, uyuşturucu satıcısı, mafya olmasını yeğlediğinden, gayri meşru işlerin katlanarak büyümesini sağladı. Emin olun 3-5 sene sonra buralar (politik kimlik zayıfladıktan sonra) artık çok güzel bir yer oldu, rahatladı diyenler çok büyük tehlikelerle yüzleşmek zorunda kalacaklar. Zira çocukları uyuşturucu kullanmaya başlayacak. O zaman da keşke geçmişteki gibi (politik) bir mahalle olsaydık diyecekler. Keşke kendi sorunlarına duyarlı, o sorunları doğru yöntemlerle çözmeye çalışan, kendi haklarının peşinde mücadele eden bir mahalle olsaydı diyecekler” (Öğr. 11).

Bazı kamu görevlilerinin “içkili mekânların denetlenmesi noktasında bilinçli olarak gevşek davranıldığı” yönündeki iddiaları zabıta amirine sorulmuş ve şu cevap alınmıştır:

“Bölgedeki tüm içkili mekânlar ruhsatlıdır. Standart denetim yapılıyor. Emniyetle müşterek çalışılıyor. Denetimi zorlaştıracak bir şeyle de karşılaşmıyoruz. Alkolle ilgili bölgede çok ceza yazıldı. Ruhsatla ilgili sıkı denetim var.” (Zab. Amr.).

Devletin Gazi Mahallesi’nde güvenlikçi bir politika izlediği iddiası da kamu görevlileri tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Özellikle polisler, bu politikanın gerekliliğine oldukça inanmış gözükmektedirler:

“Bu bölgede toplumsal olayın dayanakları var. Nedenleri de var. Türkiye’nin hiçbir yerinde “Ölürüm Türkiye’im” şarkısıyla sokak aralarında dolaşan akrepleri göremezsiniz. Ben gecenin 2’sinde akrep hoparlöründen son ses bu şarkının çalındığını biliyorum. Bu hala oluyor. Hatta daha sık oluyor. Çünkü eskiden polisin bir tepki korkusu vardı. Artık bu azaldı. Binlerce Gazi’li genç şu an ceza evinde. Son dönemde toplumun en dinamik kesimleri ceza evine

atıldı. Devlet son dönemde “Ben Gazi Mahallesi’ni ele geçirdim” mesajı veriyor. Sizin mahallelerinizde sokak ortasında TOMA bekliyor mu? Elleriyle kurt işareti yaparak yürüyüş yapıyorlar mı? Hoparlörden yüksek sesle “Ölürüm Türkiye’im” çalıyorlar mı? Sonra halk polisi sevmiyor diyorlar. Polis halkı seviyor mu?” (Öğr. 11).

“Özellikle 15 Temmuz sonrası bu mahallede çok ciddi bir baskı politikası var. Devlet muhalif kesimlere göz açtırtmıyor. Şu da var. İnsanların rahatsız olduğu eylem biçimleri de vardı. İnsanlar artık eylem sonucu oluşan dolaylı etkilerden kurtuldular. Ancak politik kimliğin zayıflamasıyla birlikte uyuşturucu, fuhuş, hırsızlık vb. olaylar artarak devam ediyor” (Öğr. 11).

“Gazi Mahallesi sorunlarına hala duyarlı aslında. Ama devlet bunun dışı vurulmasına müsaade etmiyor. Çok basit bir eylemde bile polis yığınağı yapıyorlar. En ufak bir eylemde İstanbul emniyetinin yarısını buraya yığılıyor. Her sokak başı tutuluyor. Ve polisin insanlara karşı tavrı çok kötü. Yaratılan korku iklimiyle birlikte demokratik hakların mücadelesinin vermesi oldukça zorlaştı. Kendinizi ceza evinde bulabiliyorsunuz. Ben bundan daha kötüsünü hayal edemiyorum.” (Öğr. 11).

“...devlet burada güvenlikçi bir politika uyguluyor. Her yerde akrepler ve TOMA’lar var. Benim gözlemlediğim kadarıyla ciddi bir çeteleşme var. Politik olaylar bitti ama çeteler ve çete çatışmaları artıyor. Ama sağlıklı alakalı buraya has bir politika yok.” (Ecz.).

“Burada devletin bir baskısı var. İktidar değişse de baskı değişmez.” (Öğr. 1).

“Uygulamak zorunda. Çünkü burada başka yerlerde olmayan olaylar oluyor. Mesela burada olaylara zırhlı araçlarla giriyorsun. Biz de daha dikkatli çalışıyoruz. Daha çok bölgede oluyoruz, daha uzun mesai yapıyoruz. Mesela başka yerlerde polisler telefonum çekiyor mu diye kontrol etmez. Biz sürekli kontrol yapmak zorunda kalıyoruz. Tuzağa çekebilirler bizi.” “OHAL’den sonra daha kararlı ve düzenli şekilde bölgeyi kontrolde tutuyoruz. Eskiden müdahalelerimiz daha anlıktı. Olayları provoke edenlerin de çoğu hapiste.” (Pol. 5).

“Türkiye siyasal tarihinde tüm iktidarlar kendi düşüncelerine muhalif olan düşünceleri baskılamışlardır. Bu sadece Gazi Mahallesi özelinde değil. Bunun Gazi’ye yansması da elbette oluyordu. Bizim mesleğimiz hiyerarşik bir meslek. Mesela istemesek de işçiyle sendika arasına girmek zorunda kalıyoruz. İstememek de talimat geldiği için Alevi cenazesine müdahale etmek zorunda kalıyoruz.” (Pol. 6).

“Yani Gazi Mahallesi’nde müdahale gerekmediği halde üstten gelen talimat dolayısıyla müdahale ettiğiniz olaylar oldu mu?” şeklindeki soru üzerine şunlar söylenmiştir:

“Oldu. Bunun sıklığı toplumsal direnişin sertliğine göre artıyordu. Mesela canlı bomba eyleminden sonra ister istemez yönetici kadronun aklında bir ön yargı oluştu. Bu durum müdahalelerin sıklaşmasını getirdi. Belki bu olay gerçekleşmeseydi, o dönem gerçekleşen pek çok toplumsal olaya müdahale edilmezdi. Bu karşılıklı gerginlik meselesi. Canlı bomba eyleminden sonra polis gerildi ve sertleşti, bu sertlik oradaki politik kesimleri gerdi. Bu kesimler bir şey yaptı bu sefer yine polis gerildi. Bu süreç böyle devam etti.” **(Pol. 6).**

Daha da ileri giderek, devletin Gazi Mahallesi’nde yaşanan toplumsal olayları provoke ettiğini, bazen bizzat başlattığını, genel olarak da şiddetlendirdiğini iddia eden kamu görevlileri de olmuştur. Bu iddianın dikkat çekici derecede sık tekrarlanmış olması, ilginç bir detaydır:

“Gazi’de gaz 2-3 yıldır durdu. Öncesinde çocuklara para şeker vs. verip bize taş at denildiğini biliyorum. Sonrasında da müdahale ediyorlardı. Askeriyede nasıl rant varsa poliste de var. Şeffaf ve adaletli yönetilmiyoruz. Gezi Olaylarında müdahale edilsin diye polisi taşıyan polisler gördüm. Hala içimiz sivil polis kaynıyor. Bana dokunmayan yılan bin yaşasın diyerek uyuşturucuya yol veriyorlar. Bilin ki o yılanı küçükten ezmezseniz gelir bir gün sizi de sokar.” **(Dede).**

“Bundan 4-5 sene evvel bir çocuk polis aracına bir gazoz şişesi atıyordu, 10 dakika sonra polis TOMA’larla gelip sokağı gaza buluyor, burayı terörize ediyorlardı. Artık polisler de alacağını aldı, göstericiler de alacağını aldı. Çekildiler. Biz toplum olarak bu alacaklardan yorulduk. Biz yaşamak istiyoruz. Burası polisin ve başka grupların eğitim alanı, antrenman sahası değil. Burada dört mahallede 200bin insan özgür ve rahat yaşamak istiyor. Kimse savaş istemiyor. Bu ortama devlet kurumları çanak tuttu. Bazı örgütler de çanak tuttu. Herkes alacağını bizden aldı.” **(E. Muhtar).**

“Çeşitli platformlarda, cemevlerinde, derneklerde, polisleri davet ederek sürekli anlatıyoruz. Uygulamalarınızı yumuşatın diye. Tek araçla taş atanı alıp kanun karşısına çıkartmak varken neden sokakları 10 araçla terörize ediyordunuz diye sorduğumuzda utanç verici ve komik bir cevap veriyorlar. “Allah belalarını versin içimizde FÖTÖ’cüler vardı. FETÖ temizlendi polis düzeldi.” **(E. Muhtar).**

“15 Temmuz’da Sultançifliği’nde biriken binlerce insan polis zırhlı araçları eşliğinde araçlara tırmanarak düğüne gider gibi yürüyüş yaptılar. Karakolun önüne kadar geldiler. Biz kaymakamı aradık, emniyet müdürünü aradık. “Biz bu insanları içeri sokmayız. Gerekirse taşla, gerekirse görüşmelerle.” dedik. Bu insanlar bu 15 Temmuz’un yürüyüşünü burada yapmaya çalışıyorlar. Müdüre soruyoruz tutamıyoruz diyor. Burada inanlara birbirini öldürtecekler. Sen burada şeriat elbiseleriyle yürüyorsun. Peki burada kimler yaşıyor? Solcular, Atatürkçüler. Neticesinde mahalleye sokmadılar. Karakolun önünde durdular. 15 Temmuz’un bizimle ne alakası var. Vebali günahı sizin boynunuza.” (*E. Muhtar*).

“Devlet polisiye tedbirleri burada farklı uyguluyor. En ufak bir basın açıklamasında, anma etkinliğinde yüzlerce polisi, zırhlı aracı bölgeye yığıyorlar. Abartılı güç kullanımı var. Devletin polisi ama hala hükümetin polisi olmaktan çıkmadı. Gazi’nin dışında pek çok yerde bu böyle değildir. Gazi’de OHAL devam ediyor. Mesela Suriye savaşında Kobane’de ölen devrimciler de vardı şeriatçılar da vardı. Devrimci cenazesi geldiğinde polis yığılıyordu, İŞİD’ci cenazesi geldiğinde tek polis olmazdı. Bu ayrımcılığı yaşadık” (*E. Muhtar*).

Bu yöndeki beyanları üzerine, “**Toplumsal olaylar sırasında bilinçli olarak okula gaz atıldığını düşünüyor musunuz?**” şeklinde soru sorulan bir öğretmen, şunları söylemiştir:

“Bu soru hassas bir soru. Sizin kim olduğunuzu, bu bilgiyi nerede kullanacağınızı bilmiyorum. Ama o kurumlarda çalışan tanıdıklarım var. Bunları itiraf eden tanıdıklarım var. Hangi mahallede hangi insan prototiplerine nasıl baktıklarını itiraf eden tanıdıklarım var. Bunu bilinci yapan da vardır, bilinçsiz olanı da vardı. İnsanoğluna güvenemezsin.” (*Öğr. 1*).

Toplumsal olaylara müdahale ederken kullandıkları bazı yöntemler mahalleliler tarafından haksızlık olarak nitelendiriliyorsa, amaçların aksine, olayları körüklediğini itiraf eden bazı polisler de olmuştur. Bunlardan biri şöyle demiştir:

“Bu işler etki-tepki meselesi. Sizin yaptığınız müdahale halk tarafından haksız olarak görülüyorsa elbette olaylar çığırından çıkıyor. Mesela biz molotoflamaya müdahale ettiğimizde hiç kimse bize haksız müdahale ediyorsunuz demiyordu. Buna sadece aşırı politik kitle itiraz ediyordu.” (*Pol. 6*).

“(Maalesef) Karşı grubun ötekileştirilerek terörize edildiği, milliyetçi duyguların en uç şekilde yaşandığı bir ortamdı bizimkisi (*Pol. 7*).” şeklinde beyan vererek, çevik

kuvvetin politik mekânlara müdahale psikolojisini tarif eden bir polis amiri devamında, bu ortamın oluşmasında siyasi baskının etkili olduğunu şöyle ifade etmiştir:

“Bazen olayları körükleyerek siyasal rant elde etmek bazen de olay bir an önce bitsin diye hatalı kararlar verilmesi şeklinde olaylar yaşanabiliyor... Hamburg polis müdürü 2012’de eğitime geldi. Sordum: “Toplumsal olaya nasıl müdahale ediyorsunuz?” O da “Grubu kanun dışına çıkarttığına dair uyarırım, dağılmasını bildiririm. Dağılmazlarsa kademeli olarak müdahale ederim” dedi. “Peki sizi vali veya belediye başkanı aradı. “Olaya müdahale et ve grubu dağıt” dedi. Ama olay hukuki zemin içerisinde yürüyor ve müdahale sebepleri oluşmamış. Ne yaparsınız?” diye sordum. O da ““Teşekkür ederim sayın başkanım ben gerekli durumlarda müdahale etmekten çekinmem” der ve telefonu kapatırım” dedi. Ben de “Biz bunu söylersek akşamında ismimizi atama evrakında görürüz” dedim. Devletin gücünü siyasette kullanıyorlar. Bizim yapabileceklerimiz çok dar çerçevede. Polise kalsa gezi olayları 16-17. gününde biterdi. Ama bize sürekli “vur” talimatı gelince olaylar uzadı. Zira olayların uzamasından rant sağlanıyordu. O dönemde polis içinde bu durumdan ciddi rahatsızlıklar oluştu.” (Pol. 7).

“Mesela (Gazi Mahallesi’nde verilen) şehit olayında kaymakamın talimat vermesi ve müdürlerin buna itiraz edememeleri sonucu oluştu. Hiçbir zaman silahlı bir grubun içine polis öylece girmez.” (Pol. 7).

Gazi Olayları sırasında terör polisliği yapan bir emekli emniyet müdürü de benzer şikayetlerde bulunmuştur. O dönemde de olayların körüklenmesinden siyasi rant elde eden yöneticilerin bulunduğunu vurgulamıştır:

“Gazi olayları sürecinde toplumsal olayları yatıştırma ve dindirme hedeflenmiyordu. Kontrol altında tutup yönetmek temel hedefleniyordu... Mesleğimin ilk yıllarında bölgedeki terör gruplarının güçlenmesini basiretsiz polis yöneticilerine bağlardım. Ama sonradan bu durumun bilinçli bir tercih olduğunu düşünmeye başladım. Olaylar sanki mevcut siyasal yapıların avantajına olacak şekilde, bilinçli olarak tırmandırılıyordu. Bazen geç kalarak hatta bazen de bizzat tahrik ederek. Bölge içinde bulunan derin yapılar da herkes tarafından bilinir ama asla konuşulmazdı. Uzun yıllar edindiğim terörle mücadele tecrübeleri bana şunu öğretti. Takip ettiğimiz tüm örgütsel fraksiyonlar suni idi. Yönlendirmeye oldukça açık hatta bunun için var olan yapıları. Sağ örgütler de sol örgütler de aynı kaynaktan besleniyor, yine oradan kontrol ediliyorlardı. Bu konuda Emniyet istihbarat ve MİT sürekli karşı karşıya geliyordu.” (Pol. 8).

Siyasi baskından şikâyet eden diğer bazı polisler de şunları söylemişlerdir:

“Polisi kendi haline bıraksalar, herkes kendi işiyle uğraşsa, bu problemler (çeteler) çözülür. Ancak siyaset bizim işimize çok müdahale ediyor. Yöneticilerimiz de bunun farkında olduğundan ona göre davranıyorlar.” (*Pol. 10*).

“Gözlemlerime göre şu durum var. Polis Gazi Mahallesi’ne rahat giremiyor. Ama devlet bu ülkenin her yerine, hatta Gazi gibi kentin göbeğinde bir yere istediği gibi girer, istediği şekilde girer. Kimsenin kılı kıpırdamaz. Gazi Mahallesi’nin devletten özerk bir yapısı var. Evlerde orduda bile bulamayacağınız silahlar var. Ya da uyuşturucu çok yaygın. Oranın diğer mahallelerden farkı devletin bilinçli olarak bölgeye girmemesi. Çünkü Gazi Mahallesi’nde bu duruma müdahale edilememesi tam bir saçmalık. Devlet istese Alevi sorununu da Gazi Sorununu da çözer.” (*Pol. 13*).

Görüldüğü gibi özellikle mahallede yaşayan bazı kamu görevlileri tarafından dillendirilen “Devletin toplumsal olayları provoke ettiği” iddiası, bazı polisler tarafından da kabul görmektedir. Üzerine ayrı bir çalışma yapılabilecek derecede derin gözükken bu konuyu şimdilik bu kadar bilgi verip geçiyor ve başka araştırmalara havale ediyoruz.

Önceki iddiaların tam tersi istikamette Gazi Mahallesi’ne çevre mahallelere göre bilinçli olarak daha fazla hizmet götürüldüğünü iddia eden kamu görevlileri de bulunmaktadır. Bu düşünce özellikle belediye çalışanlarında yaygın görünmektedir. İlginç olan bu durumdan şikâyet eden ve mahalleye gerekenden fazla hizmet götürülmesini yanlış bulan kamu görevlilerinin de bulunmasıdır:

“Sultangazi belediyesi 3 dönemdir AK Parti tarafından yönetilen bir belediye. Gazi Mahallesi de AK Parti’nin en az oy aldığı mahallelerden biri. 3 dönemde 2 belediye başkanı gördüm ve bu başkanların temel eğilimi mahalleden alabileceği oy oranını arttırmak. İkinci eğilim şu: burası önceden GOP’a bağlıydı. GOP daha çok merkezi yerlere hizmet götürürdü. Sultangazi ve Arnavutköy taşra kalıyordu ve hizmet açısından geri kalıyordu. Gazi Mahallesi de bu durumdan etkileniyordu. Şimdi alt yapı, sosyal tesis, park bahçe gibi yatırımlarla bu geri kalmışlık izleri silinmeye çalışılıyor. Üçüncü eğilim: Gazi Mahallesi’ne stratejik bir bakış açısı var. Buranın sosyo kültürel ve sosyo politik durumu farklı. Gazi Mahallesi’nde geçmişte meydana gelen toplumsal-siyasal hadiseler, terör olayları, mahallede rehabilitasyona yönelik çalışmaları gerekli kılıyor. Örneğin bu dönemde stratejik olarak başka mahallelere değil de bu mahalleye yapılan yatırımlar var. Kadınların girişimciliğin artırmak,

onlara meslek edindirmek, sosyolojik olarak destek vermek, spor müzik, yabancı dil, kişisel gelişim gibi eğitimleri vermek, kadınlara hukuki destek vermek için hizmete sunulan “Su Mekân” buraya yapıldı.” **(Proje Sor.)**

“Orada güvenlik tehdidi var oraya hizmet götürmeyelim gibi bir eğilim asla yok. Mesela başkan her cuma namazının farklı bir camide kılar. Gazi Mahallesi’ne gitmeyeyim demiyor. Oradaki parti faaliyetleri, esnaf ziyaretleri devam ediyor. Tesisleşmeler devam ediyor. Kent Ormanı zaten orada. Başkan ve başkanın eşi sürekli olarak ormanda faaliyetlere katılıyor. Oradaki güvenlik sıkıntısı ve politik farklılıktan dolayı olumsuz bir bakış açısı asla oluşmadı. Buradaki politik farklılık aslında belediyenin de başkanın da faaliyetlerine renklilik katıyor. Nihayetinde belediye başkanı bürokratik olduğu kadar siyasal da bir aktör. Oradaki oy oranını artırmaya çalışan bir aktör. Dolayısıyla 50. Yıl mahallesi, Uğur Mumcu, Esentepe gibi %60-%70 oy oranı olan diğer mahallelerle bu mahalleye hizmet vermek arasında çok sayıda farklılıklar var. Siyasi kaygılarla ve rehabilitasyon düşüncesiyle bölgeye daha fazla görünür hizmet götürülüyor. Bu bana göre yanlış.” **(Proje Sor.)**

“En çok Gazi’deyiz. Çünkü orada talep daha fazla. Bazen olaylar oluyor çevreye zarar veriliyor. Bu durumda da hemen işimizi yapıp çıkıyoruz. BEDAŞ, İGDAŞ, İSKİ, Telekom orada çok yatırım yapıyor. Orada yatırım daha fazla olduğu için daha fazla inşaat pisliği oluyor ve bize daha çok iş çıkıyor. Çünkü çalışma yaptıkça yollar zarar görüyor.” **(Fen İşl. Md.)**

“Kadınların bilgilendirilmesi, sosyal aktivitelerini de artırılması gerekiyor. Su Mekân bunun için açıldı. Mesela sadece Gazi Mahallesi’nde psikolog var. Diğer mahallelerde kadınların gelişimine yönelik çalışmalar var. Ama psikolog yok.” **(Sosylg.)**

“Algıyı kırmak için daha fazla hizmet veriliyor. Oy kazanmak için ve insanları kaybetmemek için her istediklerini cevap vermeye çalışıyorlar. Bizden de sürekli daha nazik, daha nezih davranmamızı bekliyorlar. Diğer mahallelerde direkt kesin cezayı diyorlar ama Gazi Mahallesi’nde sorunu cezasız çözmeye çalışan ceza son çare olsun diyorlar.” **(Zab. 4)**

“Sultangazi’de nüfusun %60’ı muhafazakâr olduğu için Gazi’ye yönelik yatırımlar diğer insanların tepkisini çekebilir. Ondan dolayı gerektiği kadar ve her bölgeye eşit hizmet verilmesi gerekir. Mesela marjinal gruplarla iftar programı yaptılar. O grupları mutlu etmek, onlara şirin görünmek adına bazı adımlar atılıyor. Bence herkese olduğu gibi davranmak gerekir. Biz herkesin çöpünü eşit topluyoruz. Ama bölgeden ekstra bir talep geldiğinde yöneticiler daha hassas davranıyor. “Burası Gazi Mahallesi biliyorsun...” diye başlıyorlar cümleye. Öncelik veriyorlar.” **(Tem. İşl. Ş.)**

“Son zamanlarda Gazi Mahallesi’ni önemseyin, açılın, kucaklayın, aydınlatın, yardım edin tarzı bir politika var. Ama bu siyasi değil, ilmi bir dava. Burada her şeyi düşünerek tartarak yapıyorsun. Burada bir aksaklık olursa bu camiye, cemaate, dine, Kur'an'a zarar verebilir. İnsanları dine yaklaştırayım derken uzaklaştırabiliriz. Bizim siyasetle bir sıkıntımız yok. Din adamlarının politik sıkıntısı olmaz.” (*İmam 1*).

“Belediye komşu mahalleye nasıl bakıyorsa buraya da aynı bakıyor. Muhtara verilen değer de aynı. Bölgeye bir siyasetçi gelince bu mahalleye de uğruyor. İçlerinde muhakkak “Gazi Mahallesi” diye farklı bir bakış açısı vardır tabii ki. Ama bir fark görünmüyor. Otobüse, ulaşımsa burası daha iyi. Her yere otobüs kalkıyor, yanı başımızda metro var. Bir geri kalmışlık yok.” (*Öğr. 2*).

Yine önceki bölümlerdeki iddiaların aksine, bazı katılımcıların memnuniyetle üzerinde durduğu bir kamu hizmeti politikası da “Hizmet götürürken mahallenin hassasiyetlerinin gözetme” politikasıdır:

“Bazen şöyle şeyler oluyor. Buranın velisi muhaliftir. “Okulda şöyle bir şey yaparsak kesin karşı çıkarlar.” “Şu konuda bir program düzenlersem tepki görebilirim.” gibi. Tabi her sınıfın bile kendine özgü bir iklimi var. Buranın hassasiyetlerini gözeterek davranma durumu oluyor. Bence bu da son derece olumlu sonuçlar doğuruyor. Mesela ilçe Milli Eğitim cemeviyle ortak şekilde aşure dağıtıyor muharrem ayında. Hem insanlara “Biz size son derece saygılıyız, sizin hassasiyetleriniz bizim de hassasiyetlerimiz” mesajı veriliyor hem de birlik beraberlik vurgulanıyor.” (*Öğr. 8*).

“Kesinlikle (Gazi Mahallesi’ne özel politikalar) uyguluyorlar. Bu konuda da takdir ediyorum açıkçası. Buradaki öğrenciler dışlandıklarını düşünüyorlar. O politikalar da genelde devletin onları sahiplendiğini hissettiren politikalar. Örneğin okulda pek çok Alevi öğrenci var. Aleviler kendilerini dışlanmış hissediyorlar. Okul müdürümüz bu algıyı kırmak için ilçeden de izin alarak mahallemizdeki cemevine bir gezi düzenledi. Okul müdürümüz bu kültürle hiç alakası olmayan, Karadenizli biri. Kendisi de öğrencilerle birlikte gitti. Oradaki dede bize Aleviliğin nasıl bir şey olduğunu anlattı. Müdürümüz ve o kültürü tanımayan öğretmenlerimiz belki öğrencilerden daha büyük bir ilgi ile dedenin anlattıklarını dinlediler. Bu çok kucaklayıcı bir tavidir. Böyle şeyler ara ara oluyor ve olması gerekir. Çünkü çocukların bu noktada önyargıları var. Ben onlarla aynı kültürden olmama rağmen objektifliği mi korumaya çalışırken bana bile ön yargılı olabiliyorlar. Sizden belirli bir tavır görmeye çalışıyorlar. Ama öğretmen belirli bir tavırda olmaz. Bir tarafta durmaz.” (*Öğr. 7*).

“Türkiye’de bir Alevi sorunu var ve siz bunu mahallede hissedebiliyorsunuz. Çocuk bize molotof atıp cemevine kaçıyor. Siz buna müdahale edemiyorsunuz.

Çünkü girseniz Aleviler ayağa kalkacak, bir sürü sorun ortaya çıkacak.” (Pol. 13).

4.4.Gazi Mahallesi’ne kamu hizmeti sunan aktörlerin motivasyon kaynakları

Bu bölümde Kamu Seçimi (KS) kuramı ve Kamu Hizmeti Motivasyonu (KHM) kuramı karşıtlığından faydalanılmış, Gazi Mahallesi’ne hizmet veren kamu görevlilerinin motivasyon kaynakları sorgulanmıştır.

Son dönemde yapılan bazı araştırmalar kamu çalışanlarını kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden bireyler olarak tanımlayarak performansa göre ücret çözümünü getiren KS kuramının gerçekleri yansıtmadığını ortaya koymaktadır. KHM kuramının başı çektiği bir görüşe göre kamu çalışanları, özel sektör çalışanlarından farklı olarak, sadece dışsal güdüleyicilerle değil, daha yüksek düzeyli içsel güdüleyicilerle motive olurlar. Kamu görevi, sıradan bir istihdam beklentisiyle değil, bir kamu ahlakı duygusuyla gerçekleştirilir. Vatanseverlik, rejimin değerlerine olan inanç, topluma karşı merhamet ve onlar için iyi bir şeyler yapma isteği, bu kamu ahlakı duygusunun uzantılarıdır.

Çalışmada öncelikle yönetimin kamu görevlilerini Gazi Mahallesi’nde tutabilmek için dışsal güdüleyicileri devreye sokup sokmadıkları sorgulanmış ve KS kuramının önerdiği maddi güdüleyicilerin, Gazi Mahallesi’ne hizmet sunan kamu görevlileri üzerinde ne derece etkili olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda katılımcılara aşağıdaki soru sorulmuştur:

Size kentin diğer mekânlarında görev yapan meslektaşlarınızdan daha iyi maddi imkanlar ve çalışma koşulları sağlandığını düşünüyor musunuz?

Kamu görevlilerinin motivasyonlarında maddi güdüleyicilerin yerini anlayabilmek adına sorduğumuz bu soruya, **katılımcıların tamamı hayır şeklinde cevap vermiştir.**

Bazı katılımcılar net şekilde daha kötü maddi koşullar altında çalıştıklarını belirtirken bazıları da Gazi Mahallesi’nde çalışmanın birtakım maddi avantajlarının olduğunu kabul etmektedir. Koşulların daha kötü olduğunu söyleyen kamu görevlileri, ağır çalışma koşullarının yıpratıcılığı üzerinde durmuştur. Polislerin ve zabıtalарın tamamının bu gruba girdiği rahatlıkla söylenilebilir. Ancak diğer meslek gruplarında

da bu görüşe sıklıkla rastlanmaktadır. Genellikle kısa ve net şekilde ifade edilen bu görüşlere şu iki örnek verilebilir:

“Ben İstanbul koşullarında en düşük maaş alan aile hekimlerindenim.” (*Dokt. 1*).

“(Gazi Mahallesi’nde) Daha kötü çalışma koşulları var.” (*Pol. 13*).

Polislerin tersine sağlık çalışanları, Gazi Mahallesi’nin diğer kent mekânlarına göre daha rahat çalışma koşullarına sahip olduğunu düşünmektedir. Diğer taraftan Gazi Cemevi çalışanları, diğer cemevlerine göre daha iyi maddi olanaklara sahip olduklarını belirtirken, bir TDP amiri de özel bütçesi olan bir proje kapsamında çalıştıkları için maddi imkanların daha rahat olduğuna değinmiştir.

“Çok daha rahatız burada (ASM’de)” (*Hemş. 3*).

“Cemevleri bağışlarla ayakta duruyor. Buradan bize de bir lokma veriliyor. Sürekli dedesi olan cemevlerimizde bu imkân var.” (*Dede*).

“Biz kalkınma bakanlığı bünyesinde bir proje yürüttüğümüz için bütçemiz daha fazlaydı. Bütçemizi kendimiz belirleyip onaylattıktan sonra projeye başlamıştık. Yani diğer kurumlara göre elimiz daha rahattı.” (*Pol. 14*).

Ayrıca bir öğretmen de Gazi Mahallesi’nin daha iyi hizmet puanı getirdiğini şu cümlelerle açıklamıştır:

“Her bölgenin hizmet puanı vardır. Çalıştığınız yerin durumuna göre yıllık puan alırsınız. Ben bu tarz (İstenmeyen) bir yerde çalıştığım için, Milli Eğitim’den bu şekilde hizmet puanı olarak karşılık alıyorum. Bunun dışında ekstra bir şey yok. Öğretmenin maaşı bellidir. Değişmez.” (*Öğr. 7*).

Bu bilgi üzerine Millî Eğitim Bakanlığı’nın 2022 yılı için belirlediği İstanbul içi “hizmet alanları” ve “hizmet puanları” incelenmiştir. Bu incelemede İstanbul içi 1’den 6’ya kadar hizmet alanı olduğu ve öğretmenlere 10’dan 22’ye kadar yıllık hizmet puanı verildiği görülmüştür. Bu listede Gazi Mahallesi’ndeki tüm okulların 6. hizmet alanında olduğu ve öğretmenlere yıllık 22 hizmet puanı verdiği görülmüştür.

Tekrar hatırlatmak gerekirse, mahallede çalışmanın bazı avantajları olduğunu belirten kamu görevlileri de Gazi Mahallesi’nin maddi imkân açısından tercih edilecek bir yer olmadığını vurgulamışlardır. Görüldüğü gibi Gazi Mahallesi’ne kamu hizmeti sunan aktörleri maddi olarak motive etmeye yönelik bir devlet politikasından bahsetmek

mümkün değildir. Dolayısıyla kamu görevlilerinde manevi motivasyonların ön planda olduğu düşünülmüştür.

Gazi Mahallesi'ne kamu hizmeti sunan aktörlerin, yüksek motifli manevi güdüleyicilerle motive olup olmadıklarını anlayabilmek adına katılımcılara şu soru sorulmuştur:

Gazi Mahallesi sakinlerine kamu hizmeti sunarken sizi motive eden şey nedir?

Motivasyonla ilgili sorulara net şekilde cevap veren 39 katılımcının beyanları analiz edilmiş, KS kuramı ve KHM kuramı kriterleri çerçevesinde sınıflandırılmıştır. Katılımcıların tamamı yeterli dışsal güdüleyici olmadığını söylediği için KS kuramının kentsel politik mekânlarda çalışmadığı fikri ileri sürülebilir. 3 katılımcı da herhangi bir motivasyonunun olmadığını belirtmiştir. Kalan katılımcı beyanlarının KHM kuramının kriterlerine uygun olduğu görülmüştür. Beyanlar üzerinden yapılan sınıflandırmada 10 katılımcının rasyonel temelli¹⁵⁷, 15 katılımcının norm temelli, 11 katılımcının da duygusal temelli içsel güdüleyicilerle motive oldukları görülmüştür. Bu veriler üzerinden KHM kuramının manevi nitelikli güdüleyicilere vurgu yapan önermelerinin, kentsel politik mekânlara hizmet veren kamu görevlilerinin motivasyonlarını açıklamada daha işlevsel olduğu ileri sürülebilir.

Kamu görevlilerinin motivasyon şekilleri				
Dışsal Güdüleyiciler (KS Kuramı)	İçsel Güdüleyiciler (KHM Kuramı)			Motive Değil
	Rasyonel	Normal	Duygusal	
	10	15	11	
0	36			3

Tablo 27: S12 ve S13'e Verilen Yanıtlar

Cevapların gerekçeleri incelendiğinde, 2 zabıta görevlisinin, “Bir motivasyonum yok (*Zab. 4*).” ve “Motive değilim. Can güvenliğim bile yok (*Zab. 3*).” şeklindeki

¹⁵⁷ Katılımcılar yeterli maddi güdüleyici olmadığını net şekilde belirttikleri için rasyonel güdüleyiciler kuramın tarif ettiğiinden daha geniş şekilde yorumlanmış, bir takım sosyal-kişisel faydalar rasyonel güdüleyici olarak sınıflandırılmıştır.

beyanları, benzersiz netlikleriyle dikkat çekmiştir. Zor çalışma koşulları ve düşük maddi imkanlar sebebiyle maddi içerikli güdüleyicilerin oluşmadığı önceki paragraflarda izah edilmiştir. Bunun ötesinde zabıtalara hem mahallelilerin hem de belediyenin siyasetini beğenmemeleri sonucunda yüksek motifli güdüleyicilerin de oluşmadığı görülmüştür. Böylelikle görevden ayrılmak için gün sayan kamu görevlileri ortaya çıkmıştır.

Kişisel birtakım gerekçelerle “rasyonel” güdüleyicilerden bahseden ve motivasyonunu bu şekilde açıklayan birçok kamu görevlisi bulunmaktadır. Bunların içinden gündelik yaşama dair maddi gerçeklere değinen bazı katılımcılar, motivasyonlarını şöyle açıklamıştır:

“Ailemi geçindirmek” (*Tem. İşl. Ş.*).

“Evime yakın olması.” (*Güv. 5*).

“Memur olduğum için mecbur bir yerde çalışacağım. Buraya yakın oturuyorum” (*Hemş. 3*).

“Ekonomik şartlar. Burası daha uygun bir mahalle. Biraz da alışkanlıklar.” (*Tmz. 2*).

“Beni motive eden sadece maaşımdı. Teorik olarak biz vatan millet sevgisiyle çalışan, vatanın her yerinde hizmet verebilecek, dağlarda çatışabilecek insanlarız. Ama pratikte Gazi Mahallesi’ni bile beğenmiyoruz. Biraz gerçekçi olmak lazım.” (*Pol. 13*).

Manevi içerikli güdüleyicilere değinen bazı kamu görevlileri de motivasyonlarını şöyle açıklamıştır:

“Her insan kendini yakın hissettiği, rahat yaşayacağı yeri tercih eder. Kimse Donkişot’luk yapmaz. Buranın fikri zikri bana uyuyor.” (*Öğr. 1*).

“Bölgede sosyal hayat gayet güzel. Burada çevre edindik.” (*Öğr. 2*).

“Arkadaşlık ortamından dolayı buradayız. Bu ortamı başka yerde bulamayız.” (*Öğr. 4*).

“Kültür... Burada tüm Türkiye’nin bir zamanlar yaşadığı mahalle kültürü var. Kapitalizm mahalle kültürünü öldürdü. Gazi Mahallesi Alevi kültürünün de etkisiyle mahalle kültürünü korumaya devam ediyor. Burada da azalıyor bu ama kendini hissettiriyor. Beni motive eden şey sosyal ilişkilerdi daha çok. Buradaki insanların eğitime verdiği önem de beni etkiledi.” (*Öğr. 11*).

“Burada kendimi daha rahat hissediyorum. Burada eğitim seviyesi yüksek, insana insan olduğu için değer veriyorlar. Caddeden aşağı inerken herkes beni tanıyor artık. Ben mesleğe başladığımda doğan çocuklar 6 yaşına geldi.” **(Hemş. 2).**

“(Gazi Mahallesi’nde) Hasta popülasyonu iyi. (Mahalleliler) Minnet duyuyor, saygı duyuyor, yaptığım hizmeti hoş gördüğünü bana hissettiriyor.” **(Dokt. 2).**

Yine norm temelli güdüleyicilere değinen bazı kamu görevlilerinin beyanları şu şekildedir:

“Birinci öncelik ekonomik. İkincisi düşünce yapım. Siyasal anlamda kalbimdeki rahatlığı düşünüyorum. Herkes mutlu olduğu yerde yaşar.” **(Öğr. 3).**

“Bizi motive eden maddi imkanlar değil. Tâlip kitlesinin çok olması.” **(Dede).**

“Birlikte yaşama düşüncesinin geliştirilmesi.” **(Pol. 14).**

Diğer taraftan mahallede ikamet eden kamu görevlilerinde yüksek motifli güdüleyiciler daha net şekilde kendini göstermektedir. Bu istikamette cevap veren kamu görevlilerinin bazı beyanları şu şekildedir:

“Her yerde gördüğüm güzel şeyler kendi mahallemde de olsun istiyorum.” **(Tek. 2).**

“Bu iş vicdan işi severek yapmazsan faydalı olamazsın. Bizim işimiz de manevi tatmin çok önemli. Bir çocuğun, yetimin başını okşamak gibisi yok.” **(SYG).**

“(Dini) İnancım.” **(Cem e. Bşk. Yrd.).**

“Bizi motive den halk.” **(Muhtar).**

“Burada doğdum büyüdüm. Mahalle çocuklarına sahip çıkma isteği ve aidiyet duygusu.” **(Öğr. 5).**

“Benden önce görev yaptığım iki müdürün öğrencilerine bakışını pek beğenmemiştim. Dışarıdan gelmişlerdi ve öğrencilere üst perdeden ve yargılayıcı şekilde bakıyorlardı. Bu rahatsızlık çocuklara sahip çıkmak için burada müdürlük yapmaya itti beni.” **(Öğr. 5).**

“Bu çocuklara yardımcı olabilmek tabii ki. Burada sana daha fazla ihtiyacı olan öğrenciler var. Öğretmenliğin dışında ekstra ekstra şeyler verebiliyorsun. Aslında bu ekstralar da öğretmenliğe dahil. Size ihtiyacı olan çocukları gördüğünüzde kayıtsız kalamıyorsunuz.” **(Öğr. 7).**

“Buradaki öğrenciler, ekonomik kaygılarla çocuğuna vakit ve sevgi ayıramayan ailelerin çocukları. Siz öğrencinin sırtınızı sıvazlayıp sevgi gösterdiğinizde, onun en değerlisi olabiliyorsunuz. Bu durum öğretmenleri motive ediyor.” (Öğr. 8).

“Sanırım mesleki doyum. Zor bir bölgede görev yapıyorum ve ben bunun üstesinden gelebiliyorum. Tabii ki tüm çocukları kazanamıyorum ama kazandığım çocuklar var. Mesela şu an aynı okulda beraber öğretmenlik yaptığım 6-7 tane eski öğrencim var. Onları kazandığımı görmek beni motive ediyor. Bir de şu var. Büyük şehirde bir olma, yan yana olma duygusu bu mahallede var. Belli bir kültüre ve coğrafyaya ait insanlar bu bölgede toplanıyor. Bu durum hem sizi güvende hissettiriyor. Hem de şunu düşündürüyor. Bu işi ben yapabilirim, ama bir başkası burada bu kadar kalamayabilir. Dedim ya zorunlu süresi dolan çoğunlukla gidiyor. Ama bizim gidebilecek başka bir yerimiz yok. Yaşadığımız yeri hep birlikte kalkındıralım, güzelleştirelim. Bu çocukları bir şekilde koruyalım, onlara gelecek hazırlayabilelim, onlar yanlış yollara gitmesinler. Dediğim gibi yan yana öğretmenlik yaptığım öğrencilerim olduğu gibi ceza evinde olan öğrencilerim de var. Ya da ekonomik özgürlüğünü kazanamamış, sokaklarda boş boş gezen öğrencilerim de var. Onları da ben eğittim.” (Öğr. 8).

“Bizim tek motivasyonumuz öğrenci. Biz öğrenciye dokunabildiğimiz zaman, bazı sorunları düzeltebildiğimiz zaman, çeşitli olanaklar sunabildiğimiz zaman ve onların da buna ulaşabildiklerini gördüğümüz zaman mutlu oluyoruz. Öğretmenin motivasyonu öğrenciden aldığı olumlu geri bildirimdir.” (Öğr. 10).

Polisler, din hizmeti sunan aktörler ve belediye çalışanlarının bir bölümü motivasyon kaynaklarını açıklarken mensup oldukları kurumların itibarlarına vurgu yapmışlardır. Örneğin daha önce temel motivasyonunun maaşı olduğunu bildiren bir belediye görevlisi buna ek olarak hizmet ettiği kurumun itibarını sağlama düşüncesinin de kendisini motive ettiğini belirtmiştir:

“Görüşüme uygun belediyenin hedeflerine ulaşmasını sağlamak beni motive ediyor. Daha iyi hizmet sunması için çaba sarf etmek.” (Tem. İşl. Ş.).

Çalışmanın birçok yerinde kendini gösteren ve diğer meslek guruplarından ayrılan polis algısı, motivasyon kaynaklarında da kendini göstermiştir. Polisler Gazi Mahallesi’nde yaşadıkları mesleki zorlukları, birçok farklı açıdan motivasyona çevirmişlerdir.

“Bu olaylara, bu harekete alıştım. Başka yer beni cezbetmiyor.” (Pol. 2).

“Ben kendini geliştirmeyi seven bir insanım. Burası buna çok müsait.” (Pol. 5).

“Müdahale zevki. Bir de devletin milletin için güzel şeyler yaptığını düşünmek.” (Pol. 7).

Son olarak yeri geldiği için Gazi Mahallesi’nde çalışmış bir polis amirinin şu ilginç imasını aktarmayı bir gereklilik olarak görüyoruz:

“Bir polisin Gazi Mahallesinde çalışmak istemesi için ya sosyal bir motivasyonu olması lazım ya da illegal bir motivasyonu olması lazım. Mesleki bir motivasyonu olamaz.” (Pol. 13).

4.5.Kamu Hizmeti Süreçlerinde Yaşanılan Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri

Çalışmanın bu bölümüne kadar kamu görevlilerinin mahallelilere ve mahallelilere kamu hizmeti sunma süreçlerine dair algıları ortaya konulmuştur. Son bölümde ise katılımcılardan tespit ettikleri sorunlara yönelik çözüm önerilerini sunmaları istenmiştir. Net cevaplar alabilmek ve çözüm önerilerini daha sistematik şekilde ortaya koyabilmek adına, giderek daha spesifik detayları sorgulayan 4 adet soru hazırlanmıştır.

Sorular, kamu hizmeti sunum süreçlerinde karşılaşılan sorunların halka bakan, devlete bakan, kamu görevlisine bakan ve amir-memur ilişkisine bakan yönlerini ortaya çıkarmak ve bunlara yönelik çözüm önerilerini araştırmak için tasarlanmıştır.

Öncelikle mahalle halkında tespit edilen sorunlar üzerine gidilmiş ve hizmet alıcılarından kaynaklanan sorunlara yönelik çözüm önerileri sorulmuştur. Daha sonra mahalleye kamu hizmeti sunma süreçlerinde tespit edilen sorunlara yönelik çözüm önerileri sorulmuş ve devletten kaynaklanan ancak katılımcıyı da içine alan süreçler irdelenmiştir. Sonrasında ise sorun tespitleri katılımcının şahsına indirgenmiş, daha fazla gayretin gerekliliğine yönelik fikirleri sorulmuştur. Son olarak geri bildirim üzerinde durulmuş, amir ve memur arasındaki etkin iletişimin fonksiyonu araştırılmıştır.

Kamu hizmeti süreçlerinin farklı boyutlarını ele alan bu sorular ve sorulara verilen cevaplar şu şekildedir:

4.5.1. Halka bakan yönü: Hizmet sunulan kitleye dair değişim talepleri

Mümkün olsa hizmet verdiğiniz kitlede nasıl davranış değişiklikleri gerçekleştirmek isterdiniz?

Kamu hizmetlerinin alıcısı konumundaki Gazi Mahallesi sakinlerine yönelik davranış değişikliği talebinde bulunan ve mahalledeki bazı sorunların çözümünü mahallelilerin değişiminde gören katılımcıların büyük bir bölümünün belediye çalışanı veya polis olduğunu söylemekte fayda vardır. Diğer meslek gruplarında sorunların çözümlerini kamu hizmeti sunan tarafta görme eğilimi daha baskındır.

Mahallelilere yönelik temel şikâyet, devlet kurumlarına karşı duydukları aşırı güvensizliktir. Bazı katılımcılar, mahallelilerin devlet ile barışmasının, kamu hizmeti sunum süreçlerinde yaşanan pek çok sorunu çözeceği düşüncesindedir. Temel davranış değişikliği talebi, depolitizasyondur:

“Daha az politize olsunlar, devletle çok daha uyumlu olsunlar isterdim. Bizim iş yükümüzü azaltacak bir hadise bu.” (*Pol. 5*)

“Örgütlerden uzak, kendi işlerinde güçlerinde şiddete bulaşmadan yaşamalarını isterdim. Çünkü bunu bir sonu yok. Hem devlete hem topluma zarar veriyor. Ama bunun böylece olabileceğini, vatandaşın kendi iradesiyle bunu başarabileceğini düşünmüyorum. Devletin de bir şeyler yapması gerekir.” (*Pol. 7*)

“Örgütlerin yönlendirdiği çocukların ve ailelerinin daha fazla sorumluluk sahibi olmalarını isterdim. Eğer bir bölgede çocuklar organize şekilde molotof, atıyorsa, çatılarda geziyorsa dahası kendini illegal bir örgüte ait hissediyorsa ben bunlardan aileleri sorumlu tutarım.” (*Pol. 13*).

“Onun işi o benim işim bu. Benim doğruma göre, devletin doğrusuna göre bunlar illegal oluşumlar. Bunları bırakmasını isterdim.” (*Pol. 2*).

“Bizim gibi normal vatandaş olmalarını isterdim. Devletini seven, bayrağını seven, devletiyle barışık bir halk olmasını isterim. Daha geçen hafta okulun bayrağını söküp yola atmışlar. Daha önceden arabada Türk bayrağı var diye arabayı tekmelediler. Tabi ki taleplerini dile getirsinler. Bizim de taleplerimiz var ama devlete düşman değiliz.” (*Tmz. 2*).

“Dışarıdan gelip mahalleyi karıştıran insanları aralarına almasınlar isterdim.” (*Tek. 2*).

Bir polis de mahalle içi sosyalleşmenin insanları kısır döngüye soktuğundan şikâyet ederek daha bütünsel bakmalarını sağlayacak sosyal ilişkiler kurmaları gerektiğini vurgulamıştır:

“Halk içinde yaşadığı çevreye uyum sağlıyor. İnsanların içinde bulunduğu sosyal çevrenin dışına çıkması gerekiyor.” (*Pol. 9*).

Diğer taraftan özellikle belediye çalışanlarının temel şikâyeti ön yargılara dayalı kategorik bir muhalefettir. Bu tavır hizmetlerin etkinliğini zayıflatmaktadır:

“Ön yargıların kırılmasını isterdim. Örneğin benim düşünceme zıt bir belediye bana hizmet veriyor olsa, ben şöyle düşünmem: “Bu hizmeti bana karşı olduğum belediye veriyor. Ben bu hizmeti kullanmayayım ya da buralara giderek belediyeye prim kazandırmayayım. Hiç gitmeyeyim ya da birini göndermeyeyim. Hatta ona zarar vereyim.” Bu tarz önyargılar Cumhuriyet ve Gazi Mahallelerinde var.” (*Proje Sor.*).

“(Esnafların) Empati yapmalarını isterdim. Biz egomuz için, baskı için, ön yargı ile gelmiyoruz. Biz şikâyet üzerine gidiyoruz.” (*Zab. 3*).

“Biz çalışıyoruz. Ayırt etmiyoruz. Ama halk almak istediği kadarını alıyor. Elekten geçirip işine yarayan alıyor. (geriye kalan belediye hizmetlerini ya kullanmıyor ya da bozmaya çalışıyor)” (*Zab. 3*).

“Hizmeti daha düzgün karşılaşınsınlar isterdim” (*Tek. 2*).

“Siz yandaşlarınıza yardım yapıyorsunuz ithamlarının son bulmasını isterim.” (*SYG*).

“Bizi yaptığımız iş dolayısıyla politik bir unsur olarak görmelerinden rahatsızım. Bu bizim işimiz. İnsanların bizi yabancı, düşman bir unsur olarak görmemelerini isterdim. Biz işini yapan profesyonelleriz.” (*Pol. 6*).

“İnanlarla iletişim kurabilmeyi isterdim. İnsanlar devlet görevlisi olarak bizimle asla iletişim kurmak istemiyorlar.” (*Pol. 9*).

Şiddet eğiliminden şikâyet eden bazı katılımcılar da şunları söylemiştir:

“(Esnafların zabıta karşı) Saygılı olmasını isterdim. Sakin olmalarını isterdim (*Zab. 4*).

“Halkın dinamizmini daha demokratik şekillerle dile getirmesini isterdim. Daha hoşgörülü, daha akademik, daha ikna edici. Yıkarak, kırarak, dökerek değil. İkna ederek davranmalarını, örnek bir mahalle olmalarını isterdim.” (*E. Muhtar*).

Belediye çalışanları ve polisler dışında kalan meslek gruplarında, “eğitime verilen önem” temel toplumsal sorun olarak tespit edilmiştir. Eğitime daha fazla önem vermeleri konusundaki öneriler ön plana çıkmaktadır.

“Velilerden başlardım. Küçük bir çocuğun hayata inanması veya inanmaması, hayatla ilgili motivasyonunu etkileyen en temel şey ailenin çocuğa yaklaşımı. Çocukların eğitime, gelişimine; eğitime olmasa bile psikolojik ve ruhsal olarak çocuğun motivasyonuna destek veren veliler olmasını isterdim. Zaten hayata inanan, ailesine güvenen, geleceğe umutla bakan bir çocuk gerisini halleder diye düşünüyorum. Burada öğretmeni ile birlikte gerisi çok kolay gelir.” (Öğr. 7).

“Daha hassas şekilde dini yaşasınlar isterim. Gazi’de eğitim eksik. Daha kültürlü olsunlar isterim. İnsanların Gazi’yi böyle görmesinin sebebi eğitim eksikliği.” (İmam 1).

Daha önce Alevi çocuklarının yaşadığı özgüven sorunlarına değinen bir öğretmen ise bu sorunun çözümüne verdiği önemi şöyle belirtmiştir:

“Öğrencilerimde ve velilerimde çok renkliliğin güzellik olduğu, her düşüncenin güzel olduğu, herkese saygı duyulması gerektiği düşüncelerinin gelişmesini isterdim. Bu mahallede gözlemlediğim bir özgüven sorunu aslında. Ama bu mahallelinin kendi başına aşabileceği bir şey değil. Bu toplumsal ve politik bir şey.” (Öğr. 11).

Diğer taraftan soruya direkt olumsuz cevap verip mahallelilerde herhangi bir davranış değişikliği olmasını istemezdim diyen katılımcılar da olmuştur:

“Mahalle halkı tam istediğim tarzda.” (Muhtar).

“Değiştirmek istediğim bir şey yok.” (Dokt. 2).

“İnsanların davranışlarını değiştirmek etki tepki meselesi. Öncelikle devletin adım atması gerekir” (Pol. 14).

4.5.2. Devlete bakan yönü: Hizmet sunumuna dair değişim talepleri

Mümkün olsa bölgeye sunulan kamu hizmetinde nasıl değişiklikler gerçekleştirmek isterdiniz?

Kamu kurumlarına yönelik yapılan eleştirilerde, mahalleye yönelik ayrımcılık vurgusu dikkat çekmektedir. Bu ayrımcılığın bitirilmesi bazı kamu görevlilerinin temel çözüm önerisidir:

“Herkesin ayrımcılığa uğramadan özgürce yaşayabileceği bir ortam oluşturmak isterdim. Buraya gelenlerin daha konforlu ibadet edebileceği bir ortam oluşturmak isterdim...”(*Cem e. Bşk. Yrd.*).

“Kamu hizmetleri yabani durumda. Daha evcilleşmeli. Koltuğa oturanlar, insanları öteki gözüyle görüyor. Vatandaş ilgi ve alaka ister, sevgi ve samimiyet ister. Vatandaşa tepeden bakarsan olmaz.” (*E. Muhtar*).

“Bölgedeki algı “devlet bize ihmal ediyor”. Bu algıyı kırmak için ekstra hizmet sunulması lazım.” (*Zab. 4*).

“Devlet vatandaşı ötekileştirmemeli. Yasalar bellidir ve bunlara uymayanlar gerekli müeyyideye tabi tutulmamalıdır. Ama devlet kişilerin diline, dinine, kimliğine göre muamelede bulunmamalı, kimseyi ötekileştirmemeli. İnsanlar anadilini kullandığı için, evinde Kürtçe kaset bulunduruyor diye adli işleme uğramış.” (*Pol. 14*).

Cemevi yöneticileri ve eski muhtar, devlet ve mahalleliler arasında devam eden iletişim sorunlarının kamu hizmetlerini aksattığını, ancak gayret gösterilirse sağlıklı bir iletişim kurulabileceğini belirtmişlerdir. Mahallede kamu görevlilerinin yaşadıkları sorunların yegâne çözümü olarak iletişimin geliştirilmesi önerisini getirmişlerdir. Bu konuda ortaya koydukları gayretleri anlatmışlardır:

“Ben ayrımcılığın olduğunu biliyordum ama bu göreve başlayana kadar bunu hiç yaşamamıştım. Göreve başlayınca protokol ziyaretleri yapmaya başladık. Heyet halinde kaymakam, vali, emniyet müdürü ziyaretleri yapıyorduk. Randevu alıp Sultangazi Emniyet Müdürü’ne gittik. Bize bir hoş geldin dedi ama, tavrı rahatsız ediciydi. Orada bir hayal kırıklığı yaşadım. Başkanımız konuşmaya başladıktan sonra Müdür’ün tavrı değişti. Kafasını kaldırdı ve hepimizle ilgilenmeye başladı. Dedi ki: “Biz gerçekten birbirimizi iyi anlayamıyoruz. Anlayabilmemiz için birilerinin kendini iyi ifade etmesi gerekiyor. Ben sizin inancınıza saygı duyuyorum. Ben burada olduğum müddetçe artık burada olaylar olmayacak. Ben çaba sarf edeceğim, siz çaba sarf edeceksiniz.” Bu şekilde aramızda inanılmaz bir diyalog gelişti.” (*Cem e. Bşk. Yrd.*).

“Başkanımız şunları söyledi: “Bölgenin politik yapısını biliyorsunuz. Bilinçli olan da var, bilinçsiz olan da var. Polis akreplerle marş çalarak gezince gençlerimiz tahrik oluyor. Böyle şeyler olmasa çok iyi olur.” Bunun üzerine Müdür, “Evet farkındayım bizimkiler de bazen galeyana geliyorlar. Artık böyle bir şey yaşanmayacak. Özellikle sizin kutsal gününüz olan perşembe günleri akreplerimiz oraya yanaşmayacak” dedi. Yanında Gazi Karakolu’nun amiri de vardı. Onu göstererek, en ufak bir ihtiyacınız olursa Fatih’e ulaşacaksınız dedi

ve bizi onunla irtibatlandırdı. Gerçekten de bundan sonra asla ve asla en ufak bir gaz dahi atılmadı. Birbirimizi dinlersek sorunlar çözülüyor. Bizden önce burada devamlı gaz atılıyordu. En ufak bir şeyde çatışma çıkıyordu.” (**Cem e. Bşk. Yrd.**).

Aynı toplantıya değinen başkan da şunları söylemiştir:

“Mesele oturup konuşabilme meselesi. Biz hiçbir masadan kaçmayız. İlk geldiğimizde 3 ay boyunca çeşitli devlet kurumlarıyla toplantılar yaptık. Buraya sürekli gaz atılıyordu. Zırhlı polis araçları Mehter Marşı, Mustafa Yıldızdoğan marşları çalıyorlardı, Ölürüm Türkiye’ m çalıyorlardı. Sadece ibadet boyutuyla değil. Biz mahallenin tüm sıkıntılarına ortağız. Dolayısıyla müdahil olmamız gerekiyor.” (**Cem e. Bşk.**).

“Kaymakam ve emniyet yetkilileriyle birlikte bir toplantı yaptık. Bu sorunları dile getirdik. Emniyet yetkilisi Gazi Mahallesi’nin terörist kaynadığını, dolayısıyla bu tarz hadiselerin gerekli ve doğal olduğunu söyledi. Ben de şöyle dedim. Benim bir dedem Yemen’de yıllarca askerlik yapmış, Bir dedem savaşta şehit düşmüş. Bir dedem Rusya’da esir düşmüş. Benim ailem bu devlet için bedel ödemiş. Siz öyle bir sunum yaptınız ki sanki siz ev sahibisiniz biz kiracıyız. Burada ben kiracı değilim. Öncelikle bu üslubu düzeltin.” (**Cem e. Bşk.**).

“Toplantı neticesinde polis yetkilileri ve kaymakam ile ilişkilerimiz oldukça gelişti. Kaymakam bey bu uygulamalara son vereceksiniz, Gazi’de bir daha gaz atılmayacak dedi. Dört senedir de şikâyet ettiğimiz uygulamaların son bulduğunu söyleyebilirim.” (**Cem e. Bşk.**).

Yine eski muhtar çeşitli hizmet talepleriyle pek çok devlet yetkilisinin kapısını aşındırdığını, diyalogu temel strateji olarak benimsediğini belirtmiştir. Bu süreçte devlet ile olan ilişkileri sebebiyle mahalledeki bazı kesimlerden tepki gördüğünü de eklemiştir:

“(Göreve başladıktan sonra) Zamanla gerçekleri daha derinden kavramaya başladım. Ülke gerçeklerini, bölge gerçeklerini, devletin yapılanma geçeklerini anlamaya başladıkça, daha bir olgunlaşıyorsunuz. Daha yapıcı olmaya başlıyorsunuz. Gazi Mahallesi’nin bu ülkenin asli bir unsuru olduğunu çok yere kabul ettirdim. Devleti faşist olarak gören bir bölgede devlet ile iletişim halinde olmak zorunda olan biri olarak şunu anladım. Devlet kurumlarının başındakiler faşist zihniyette olsalar bile onlar gider başkaları gelir. Devletin devamlılığı esastır ve bu devlet bize hizmet getirmek zorundadır. Bu düşünceyle o kapıları hep zorladım.” (**E. Muhtar**).

Görüldüğü gibi görevi gereği devlet yetkilileriyle sürekli olarak muhatap olmak durumunda kalan muhtarın devlet gerçekliğine yönelik bakışı, devlet kurumlarıyla muhatap olmaktan imtina eden mahallelilere göre farklılaşmıştır. Muhtar “faşizmin” devleti ile değil, devleti temsil eden bazı yöneticilerle ilgili olduğunu değerlendirmiş, bu sebeple hizmet talebiyle devlet kurumlarının kapısını aşındırmaya devam etmiştir.

Bu noktadan çıkışla muhtara aşağıdaki soru yöneltilmiştir:

“Burada devletin bölgeye bakışının olumsuz olmadığını mı anladınız? Yoksa olumsuz olmasına rağmen bir mücadele verdiğinizden mi bahsediyorsunuz?”

“Çok şeyin değişebileceğini anladım. Kurumların başındaki kişilerin zihniyetleri sorunlu olsa da onlara bazen zarla bazen zorla bazı şeyleri anlatabileceğimizi fark ettim. Devlet yetkililerinin görevi vatandaşa şemsiye olmaktır, suçlamalarla kategorize etmek değildir. Buradaki insanlar farklı da olsalar bu ülkenin insanlarıdır. Biz de ön yargıları bir şekilde aşabileceğimizi gördük.” **(E. Muhtar).**

“Ben ne engel olursa olsun görevimi hakkıyla yapmayı kendime şiar edindim. Engel gerek devlet katında gerek başka gruplar tarafından gelsin, sabırla aşmaya çalıştım ve işimi severek yaptım. Bölge insanı siyasal ideolojileri çerçevesinde devlet aygıtına karşı olabilirler. Ama başları dara düştüğünde devreye girebilmek adına ben diyalogu hep sürdürdüm. Devletle ve polisle uzlaşma çerçevesinde diyalogu koparmadım. Bu ülkede bir masa etrafında toplanamadığımız için kavgalar çıkıyor. Bu çerçevede farklı bir muhtarlık yaptım. Bu mahallenin gerçekleri çerçevesinde pasif bir muhtarlığı ahlaken doğru bulmam. Ben ne kendimi polis yerine koydum ne militan yerine koydum. Ben kendimi milletin yerine koydum. Bana ne, benim çocukluğum var diyerek kafanı kuma gömeceksen aday olma.” **(E. Muhtar).**

“Yaşamı uzun vadeli düşünen insanlar, yaşamın devam ettiğini, bu ülkenin gerçeği olduğumuzu, bu memleketin bizim olduğunu düşünenler o dönemde olayları dizginlemek için verdiğimiz emeğe destek oldu. Ama benim eylemim olsun da kim ölürse ölsün diyenler bize karşı çıktı, tepki gösterdi. Biz onu da bertaraf etmesini bildik. Şiddetle kimse kimseye bir şey vermiyor. Neticede birileri konuşacak. Tüm savaşlar masada bitmiştir. O masa ben olmasam da olacaktı. Bence o masadan kaçanlar bu ülkenin gerçeği, asli unsuru değil.” **(E. Muhtar).**

Bazı polislerin bizzat polisler tarafından uygulanan orantısız güce vurgu yapması ve mahallelilere uygulanan kaba kuvvetin azaltılmasını önermesi de dikkat çekici bir detaydır:

“Sorun kaba kuvvetle çözülmez. Polisin kendini sevdirmesi lazım. Oradaki örgütçü çocuk polisten daha bilinçli. Ekmek parası için polislik yapan biri, fikri mücadeleyi kazanamaz.” (Pol. 13).

“...Bizim de bölgeye daha yumuşak şekilde müdahale etmemiz gerektiğini düşünüyorum.” (Pol. 6).

“Siz bölge halkına gereğinden sert müdahaleler yapıldığını mı düşünüyorsunuz?” şeklinde sorulması üzerine kısa ve net şekilde şu cevabı vermiştir:

“Yapılmadı desem yalan olur.” (Pol. 6).

Yine yapısal sorunlara değinen ve polisin tavrını yumuşatmasının bir şey değiştirmeyeceğini belirten bazı polisler şunları söylemiştir:

“Polislik devletin sert yüzüdür. Ben bile eşimin, ailemin müşteki veya mağdur olarak devlet dairesine gitmesini istemem. Olaylar bize düşmeden çözülmeli. Olayların çıkış noktası değerlendirilmeli. İnsanlar ekonomik sorunlar yaşıyor. İşsizlik çok fazla. Refahın yükseltilmesi lazım. Yani polisin şeklini değiştirmek çok tali kalıyor. Bu buz dağının görünen kısmı. Polis istediği kadar yumuşak olsun. Bölgenin sorunları düzelmez.” (Pol. 7).

“Bu iş polisiye tedbirlerle çözülmez. Ancak eğitimle çözülür.” (Pol. 10).

Ancak polislerin temel çözüm önerilerinin mahallede daha görünür olabilmek ve mahalledeki devlet otoritesini arttırmak olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu konuya değinen bir polis amiri polislerin görüşünü şöyle özetlemiştir:

“Polise bakan yönü şöyle: Polis aracına molotof attın, bundan sonra sana polis yok diyemezsin. Ama polisin bu kadar çekingen davranmasını engelleyebilirsin. Polis çekingen davranıyor, olaylara müdahale edemiyor, mahalleye giremiyor. Çünkü o bir insan. Gazi Mahallesi’nde Emniyet kendini daha net bir şekilde hissettirebilmeli. Gazi’de bir polis acaba başıma ne gelir korkusuyla hareket etmemeli. Bir olay yaşandığında sınırsız sayıda ekiple, özel hareketla, zırlılılarla kendisinin savunulacağını hissedebilmeli. Burada polisin güvenliği söz konusu. Ben burada demir yumruk gibi mahallenin üstüne insin, orantısız şiddet kullanılsın demiyorum. Ama polis Gazi Mahallesi’nde organize olabilmeli. Polis daha görünür olmalı. Bunu ne polis garipsemeli ne

de mahalleliler garipsemeli. Devlet varlığını mahalleye kabul ettirmeli.” (Pol. 13).

Diğer taraftan aynı polis amiri, mahalleliler tarafından zarar verilen kamu hizmetlerinin sunumunu durdurmayı önermiştir. Böylelikle devlet malına zarar veren kişiler toplumsal baskıya uğrayacak ve bir daha bunu yapamayacaktır.

“Bence bölgeye bir kamu hizmeti sunuluyorsa ve mahalleliler bunun kıymetini bilmiyorsa, ben o kamu hizmetini keserim. Mesela mahallede otobüsler yakılıyor. Sen o saatten itibaren mahalleye otobüs seferlerini kesersen, mahalleliler sabah yarım saat erken uyanmak, bir durak fazla yürümek zorunda kalırsa, belki bir farkındalık oluşabilir. Gazi Mahallesi’nde bu saldırıları yapanlar azınlık. Bu azınlık yüzünden mahalleyi cezalandırmak yanlış gibi görülebilir. Ama bence bu tavır suç örgütlerine karşı dinamik bir yapının oluşmasını sağlayabilir. Ben bunu cezalandırmak olarak görmem.” (Pol. 13).

Özellikle devletçi-muhafazakar kamu görevlilerinden daha sık duyacağımızı umduğumuz kentsel dönüşüm talebi ise sadece iki katılımcı tarafından dillendirilmiştir:

“Çevresel faktörler insanları çok etkiliyor. Bölgeyi tamamen yıkıp yeniden yapacak şekilde dizayn edilmiş, büyük bir kentsel dönüşüm hamlesi yapmak gerekiyor.” (Pol. 9).

“Zübeyde Hanım’daki gecekondular alanının insanların refah içinde yaşayacağı bir bölgeye alıp oranın yeşil alan olmasını isterdim. İnsanları toplu konut şeklinde bölgeden alıp güzel konutlara yerleştirip oranın güzel bir millet bahçesi olmasını isterdim. Sadece gecekondular(daki insanların refaha kavuşması) için bunu yapardım.” (Tem. İşl. Ş.).

Gazi Mahallesi’ne yapılan devlet yatırımlarının artırılması da sık karşılaşılan çözüm önerilerinden biri olarak dikkat çekmektedir:

“Diğer mahalleler nasılsa Gazi de öyle olsun isterdim. Gazi’de sadece ana caddeler bakımlı. Ara sokaklarda asfalt ve kaldırımlar sorunlu, kablolar dışarıda. Bunlar düzelsin isterdim.” (Tek. 2).

“Bizim çoğu mahallemizde büyük bir hizmet binası var. İçinde otopark, pazar vs. var. Gazi Mahallesi’nde de olsun isterdim. Aslında inşaat var ama bir türlü bitirilmiyor.” (Tek. 1).

“Sosyal aktivitelerin daha yoğun olduğu bir eğitim isterdim. Gazi’de spor salonu olan okul bile yok. Bahçeler çok küçük.” (Öğr. 4).

“Kapalı spor salonuna ihtiyacımız var. Öğrencilerin sportif ve kültürel aktivitelerinin yapabileceği yer lazım. Bu konuda İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nden talepte bulunduk, inşallah olacak.” (Öğr. 5).

“Öğrencileri sosyal, sanatsal ve sportif olarak motor davranışlarını geliştirecek etkinliklerin çoğaltılmasını isterim. Bu mahallede ekonomik sıkıntılar sebebiyle böyle imkanlara çok ihtiyaç var. Ekonomik sıkıntılar sebebiyle ulaşamadıkları eğitimleri onlara vermek isterdim. Buradaki öğrencileri çoğu boğaz turu yapmamıştır. İstanbul’u İstanbul yapan yerlerin çoğunu bilmiyordur.” (Öğr. 10).

“Her sokağa konteyner koymak isterdim. Ama vatandaşların bir bölümü istemediği için koyamıyoruz. Kapısının önünde konteyner istemiyorlar. Belediyede kararlı durmayınca çöpler sokağa konuyor. Çöp saati 22.00-06.00 diğer bölgelerde 12-19 arası” (Tem. İşl. Ş.).

“Burada yaşlı nüfus çok fazla. Onları hastaneye götürmek için araç ayarlansın isterdim. Bununla ilgili başvuru da yaptım sonuç alamadım.” (Dokt. 2).

Tüm bu önerilere ek olarak “Alevilere cami hizmeti vermek”, “Kadın eğitimini artırmak”, “Oy kaygısıyla hareket etmemek” gibi daha spesifik önerilerde bulunan kamu görevlileri de bulunmaktadır:

“Hizmetimiz camiyi aşsın, genele yayılsın isterim. Cemevi cemaatine de bu hizmeti vermek isterim. Amel eksikliğini gidermelerine yardımcı olmak isterim. Ama bunu zorla yapmak değil tabii ki niyetim.” (İmam 1).

“Bilgi ve eğitim düzeyi artırılmalı. Kadınlar doğum kontrolü ve yasal haklarını bilmiyorlar. Kadınların bilgilendirilmesi, sosyal aktivitelerini de artırılması gerekiyor. Su mekân bunun için açıldı.” (Sosylg.).

“Belediyelerin oy kaygısıyla görünür faaliyet yapma çabaları bana göre yanlış. Vatandaşa hoş görünmek için yapılan faaliyetler yanlış. Stratejik açıdan şu yapılması lazım: belirli mahallelerin gerçekten bir analizi yapılmalı. İnsanların ihtiyaçları tespit edilmeli. Yaş gruplarına, cinsiyetlerine, sosyo-ekonomik yapılarına göre. Örneğin Sultangazi nüfusu genç olan bir ilçe. Gençlerin ihtiyaçları tespit edilmeli. Bence gencin ihtiyacı bir sosyal tesis ise sosyal tesis yaparsın. Ama işse, istihdamsa, yabancı dil öğrenmesi gerekiyorsa veya teknolojik eğitim alması gerekiyorsa, belediyenin buna göre hizmet vermesi gerekir. Ancak bu tarz yatırımlar sosyal tesisler kadar göz boyamıyor. Siyasiler göz boyayıcı eğilimlere yöneliyor. Bu yatırımların vatandaşların eğitim seviyesine, gelir seviyesine ne kadar katkısı var? Bana göre çok fazla yok. Ancak hizmet tesis ile ölçülüyor. Bunun kadın ve çocuk boyutu da var. Bana göre belediye yatırımlarının gelir seviyesine, eğitim seviyesine, kişisel

gelişime, sosyolojik, psikolojik yapıya direkt etki yapacak şekilde yapılması gerekir. Sosyal ve kültürel faaliyetlerin daha sonra gelmesi kanaatindeyim. Olmalı ama bütçe daha çok kişisel gelişimi sağlayacak, gelir seviyesini artıracak ya da giderlerini azaltacak şekilde kullanılmalı.” (*Proje Sor.*).

Son olarak devletin gerekeni yaptığını belirterek, sorunun mahallelilerin tavrından kaynaklandığını iddia eden az sayıdaki kamu görevlisi, kısaca şunları söylemiştir:

“Bu iş bu kadar olur” (*Hemş. 3*).

“Bence devletin bu kurumu elinden geleni yapıyor.” (*Pol. 2*).

“Biz yapabilecek her şeyi yapıyoruz.” (*Pol. 5*).

4.5.3. Kamu görevlisine bakan yönü: Bireysel performansa yönelik değişim talepleri

Resmi olarak sizden beklenen görevden fazlasını yapmanız gerektiğini düşünüyor musunuz? Bunlar nelerdir?

Bir önceki soruda kamu hizmeti politikalarından kaynaklanan sorunlara makro ölçekli çözüm önerileri üzerine yoğunlaşılırken, bu soruda kamu görevlisinin şahsı ile alakalı mikro ölçekli çözüm önerileri üzerine odaklanılmıştır. Sistemsel sıkıntılar bir kenara bırakıldığında, bireysel olarak gösterilecek gayretin sorun çözmede ne derece etkili olacağı ve kamu görevlilerinin bu bireysel gayrete ne kadar önem verdikleri gibi alt sorulara cevaplar aranmıştır. Soruyu yanıtlayan 40 katılımcıdan 22’si evet, 18’i de hayır şeklinde cevap vermiş, cevaplar arasında kayda değer bir farklılık gözlenmemiştir.

Resmi olarak sizden beklenen görevden fazlasını yapmanız gerektiğini düşünüyor musunuz?	
Evet	Hayır
22	18

Tablo 28: S16’ya Verilen Yanıtlar

Verilen cevapların mesleki dağılımına bakıldığında genel olarak dengeli bir görüntü dikkat çekmektedir. Ancak yine de ortaya çıkan sayısal fark, öğretmen ve polislerde gözlemlenen mesleki eğilimlerden kaynaklanmaktadır. Kamu hizmeti sunum

süreçlerinde gözlemlenen problemlerin çözülebilmesi için daha fazla gayret göstermesi gerektiğine inanan öğretmenlerin sayısı 9’ken, buna inanmayan öğretmenlerin sayısı 2’de kalmıştır. Polislerde ise, sadece 2 polis daha fazla gayretin gerekliliğine inanırken 6 polis bunun bir işe yaramayacağına inanmaktadır. Polislerde hayır cevabı veren polislerin neredeyse tamamı, zaten insan üstü bir gayret gösterdiklerini vurgulamıştır. Son olarak görüşülen muhtarların ikisi de soruya evet cevabı vermiştir.

Soruya evet şeklinde cevap veren kamu görevlilerinde yüksek motifli güdüleyicilerin, diğer bir deyişle kamu hizmeti motivasyonunun etkili olduğu gözlemlenmektedir. Birkaç örnek vermek gerekirse:

“Evet özellikle şiddet ve istismar konularında daha fazla şey yapabilmek isterdim. Aslında işim o değil.” (*Sosylg.*)

“Burada sadece bizden beklenenleri yapsak hizmetler eksik kalır. Zaten bunu anlatamayız da insanlara. Hastaların çoğu yaşlı insanlar. Biz bunu yapamıyoruz desek hem anlamıyor hem de yapacak yere gidemiyorlar” (*Dokt. 1*).

“İnsanlar (polisler) buraya isteksiz geliyorlar. Birilerinin bu bölgelere gönüllü olarak gelmesi lazım. Bu sağlanırsa bölgeye daha sağlıklı hizmet verilebilir.” (*Pol. 7*).

Hatta bu motivasyon türü, zaten elimizden geleni yapıyoruz diyerek hayır cevabı veren bazı kamu görevlilerinde de dikkat çekmektedir.

“Biz zaten “ne gerekiyorsa fazlasıyla yapmak” gayesiyle bu işe başladık. Şimdi baktığımda keşke daha fazla çalışsaydık diyorum.” (*Pol. 14*).

“Fazlasıyla yapıyorduk. Her fırsatta ulaşabildiğimiz kadar insana ulaşıp onların ufkunu açmaya çalışıyorduk. Boş şeyler için ömür harcayan insanlar var.” (*Pol. 9*).

KHM’nun yanında, yerel şartların da kamu görevlilerinin daha fazla gayret göstermeye zorladığını vurgulayan bir öğretmen şunları söylemiştir:

“Yapmam gerekti ve yaptım. Üç senem burada böyle geçti. Çünkü çok zor bir veli profili varsa, zor bir öğrenci profilin varsa, bazı şeyleri onlar yerine yapman gerekiyor. Bazen onlar normal olan şeyleri yapsın diye senin ekstra emek vermen, peşinden koşman, takibini yapman gerekiyor. Mesela velinin yapması gereken çoğu şeyi pek çok zaman biz yapıyoruz. Velinin ilgilenmesi gereken herhangi bir konuyla biz ilgileniyoruz. Onu da geçtim buradaki çocukların ihtiyaçları artıyor. O ihtiyaçları veliden önce biz fark edip, biz

karşılamaya çalışıyoruz. Bu öğrencinin manevi ihtiyaçları olduğu gibi maddi ihtiyaçları da oluyor. Mağdur ve mahzun öğrencilerimiz o kadar fazla ki, biz bu ihtiyaçları bulup giderme vazifesini artık kabullendik. Bir iki tane olsa hangi öğretmene denk geldiyse idareyle o halleder. Tüm öğretmenlerin bu işin içine girmesi gerekmez. Hatta öğrenci bunu belli etmiyorsa farkına bile varılmaz. Ama bizim bütün öğrencilerimiz böyle olduğu için ne saklayabiliyorlar ne de saklamaya çalışıyorlar. Çünkü birçoğu aynı. Birbirlerinden bu konuda utanmıyorlar. Onun evinde durum neyse diğerinde evinde de o. Birçok öğrencimiz aynı durumda olduğu için sağlıklı bir eğitim öğretim ortamı oluşturabilmek için müdahale etmek zorunda kalıyoruz.” (Öğr. 7).

Bir imam, daha fazla gayret göstermek istediğini, ancak bölgesel hassasiyetleri gözeterek bir tavır sergilemek zorunda kaldığını, şu şekilde izah etmiştir:

“Biz devletin bizden beklediğini bile yapamıyoruz. Tam yapsak ayrışma olacak diye korkuyoruz. Bizden istenen cami dışına açılmamız. Esnafı ziyaret etmemiz, evlerine gitmemiz, onları dinlememiz. Biz burada kaş yapalım derken göz çıkartmak istemiyoruz. Başka bölgeler kadar rahat hareket edemiyoruz. İnsanlara bir şey anlatmaya çalışırken bir tepki alırsak ters teper diye çekiniyoruz. Beş senedir buradayım ama çevreyi tam bilmiyorum. Biz aslında esnaftan uzak değiliz. Ama bir Sünni misyoner gibi hareket edemiyoruz. Hristiyanların misyoner faaliyetleri tepki aldı. Biz de yaparsak tepki camiye gelir. Burada Doğu, Güneydoğu kökenli çoğunluk olduğundan istediğimiz şeyi istediğimiz zaman yapamıyoruz. Dikkatli konuşmak zorunda kalıyoruz.” (İmam 1).

Bölgede hizmet vermekten mutsuz olduğunu net şekilde hissettiren bazı kamu görevlileri de “hayır” şeklinde verdikleri cevapları şöyle gerekçelendirmişlerdir:

“(Daha fazla çalışmam gerektiğini) Düşünmüyorum ama (zorla) yapıyoruz.” (Güv. 5).

“(Zorla) Yaptırıyorlar.” (Tmz. 1).

“Ben daha fazlasını yapabilirdim. Ama ne benim amirim ne de benim memurum istekli çalışıyordu. Ben de benden beklenenden fazlasını yapamıyordum.” (Pol. 13).

4.5.4. Amir-Memur iletişimine bakan yönü: Geri bildirimin önemi

**Gerekli gördüğünüz konularda yöneticilere geri bildirim yapıyor musunuz?
Yapıyorsanız bu geri bildirimdeki amacınız nedir?**

Merkezi olarak belirlenen kamu hizmeti politikalarıyla ve kamu görevlisinin bireysel gayretleriyle çözülemeyen kamu hizmeti aksaklıklarının çözümü için kamu görevlilerinin yapabilecekleri bir başka girişim, geri bildirim yoluyla kamu yöneticilerini sorunlardan haberdar etmek ve çözüm için aracı olmaktır. Kamu görevlilerinin kendilerini aşan sistemsel sorunları çözmek adına gösterdikleri gayreti ve bu gayrete duydukları inancı anlayabilmek adına yukarıdaki soru sorulmuş, yöneticilere yaptıkları geri bildirimler ve bunların niteliği sorgulanmıştır. Soruyu yanıtlayan 39 katılımcıdan 36'sı sistemsel sorunları aşmak adına geri bildirim yaptığını ve buna değer verdiğini bildirirken, sadece 3 katılımcı yöneticilere geri bildirim yapmadığını belirtmiştir. Bu 3 kamu görevlisinin ilginç bir ortak noktası, hem anne ham de babalarının tarım-hayvancılıkla uğraşan ilköğretim mezunu kişiler olmasıdır.

Gerekli gördüğünüz konularda yöneticilere geri bildirim yapıyor musunuz?	
Evet	Hayır
36	3

Tablo 29: S17'ye Verilen Yanıtlar

Verilen evet cevabını detaylandırmak isteyen az sayıdaki katılımcı, “işimiz gereği”, “görevimiz gereği”, “şartlar gereği” gibi birbirine benzer gerekçeler öne sürmüşlerdir:

“Eğer kişinin istismar, şiddet konularına kendini savunamayacaksa bildirimde bulunuyoruz. Ekonomik yönü zaten var. Orayı (maddi yardım boyutunu) daha kolay çözebiliyoruz. Zaten çözüm konusunda itiraz da olmuyor.” (*Sosylg.*)

“Müdürlük sahadaki sorunları bizim sayemizde öğreniyor.” (*SYM*).

“Bizim temel hedeflerimizden biri, (TDP) çalışmamızı bir rapor veya bilimsel çalışma şekline büründürerek literatüre kazandırmaktı. Bahçeşehir Üniversitesi ile de bu bağlamda bir çalışma başlattık. Ancak neticelendiremedik. Zira proje kişilere bağlı olarak yürüyordu. Kişiler değişince proje ortada kaldı. Bizim olumlu ve olumsuz geri dönüşleri yöneticilere verebilmemiz lazımdı.” (*Pol. 14*).

Diğer taraftan soruya hayır cevabı verenlerde yöneticilerin olumsuz tavrı, temel gerekçe olarak ön plana çıkmaktadır. Verdikleri geri dönüşlerin işe yaramayacağına, hatta yöneticileri rahatsız ederek kendi aleyhlerine dönebileceğine inanmaktadırlar.

“Paylaşıyorum ama bazen bakış açılarımız örtüşmüyor. Çoğunlukla bana “Sen kendi çerçevenin içinde kal” şeklinde cevap veriliyor.” *(Tem. İşl. Ş.)*.

“Benim sıkıntılarımı dile getirmem için senin beni kabul etmen gerekiyor, resmi bir statü vermen gerekiyor.” *(Dede)*.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada kentsel politik mekânlar, kamu hizmeti sunan aktörlerin anlatıları üzerinden anlaşılmaya çalışılmıştır. Kentsel politik mekânların kendine has yönleri ve bu farklılıkların kamu hizmeti sunumuna etkisi, kamu görevlilerinin beyanları üzerinden ortaya konulmuştur.

Çalışmanın ilk bölümünde kamu hizmeti kavramı detaylıca anlatılmış, kamu hizmetinin, devletin meşruiyetine sunduğu katkı tartışılmıştır. Kamu görevlisinin kavramsal tarifi yapıldıktan sonra, kamu hizmeti sunulan kitlenin incelenmesine geçilmiştir.

Çalışmanın 2. ve 3. bölümlerinde, kentsel politik mekânların oluşum süreçleri incelenmiştir. Buradaki bilgiler ışığında, göç ve kentleşmenin getirdiği travmalar, konut ihtiyacı başta olmak üzere kolektif tüketim ihtiyaçlarının karşılanamaması, gündelik yaşamın sekteye uğraması, şehir hakkına eşit ulaşımın engellenmesi, devletin meşruiyetinin azalması, kültürlerin siyasallaşması, kimliklerin yaşam alanlarına anlam katması gibi birçok sürecin etkisiyle bazı mekânların farklılaştığı ve politik karakterinin belirginleştiği anlaşılmıştır. Literatür incelemesi, mahkeme kayıtlarının taranması ve bazı mahallelilerle yapılan mülakatlar neticesinde, Gazi Mahallesi'nin tarihsel gelişim sürecinin, kentsel politik mekânların oluşum güzergahını takip ettiği görülmüştür. Böylelikle çalışma örneklemini, Gazi Mahallesi'nde çalışan kamu görevlileri olarak belirlenmiştir.

Çalışmada “Gazi Mahallesi” ile idari sınırlardan öte, tarihsel, siyasi ve sosyolojik bir bütün ifade edilmektedir. Bilindiği gibi Gazi Mahallesi, politik karakterinin oluşmaya başladığı 1970’li yıllardan itibaren birkaç defa bölünmeye uğramış ve toplamda resmi olarak 4 parçaya bölünmüştür (Gazi, Yunus Emre, Zübeyde Hanım ve 75. Yıl mahalleleri). Ancak çalışma niteliği gereği bu geniş alanın tamamında değil, siyasi hareketliliğin yoğun olarak yaşandığı ve 4 mahallenin kesişim noktasında bulunan İsmet Paşa Caddesi ve yakın çevresinde yürütülmüştür. Zira bahsedilen alandan uzaklaştıkça politik dinamizmin azaldığı ve mahalleye rengini veren sosyo-politik özelliklerinin kaybolmaya başladığı gözlemlenmiştir.

Cemevi merkezde olmak üzere mahalleliler için politik anlam ifade eden birçok simgesel yapıyı barındıran politik alan içerisinde, mümkün olan tüm resmî kurumlara girilmiş, yöneticiler başta olmak üzere ulaşılabilen tüm kamu görevlilerinden görüşme talep edilmiş, kabul eden herkesle derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Böylelikle politik mekânların kamu hizmetine etkisi net şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca mahalle dışında bulunan belediye binasına gidilmiş, Gazi Mahallesi'ne kentsel hizmetler veren saha personelleriyle görüşmeler yapılmıştır. Yine çalışma kapsamında kritik dönemlerde mahalleye hizmet sunmuş kamu görevlilerine ulaşılmış ve tanıklıkları literatüre kazandırılmıştır.

Görüşmelerde demografik ve mesleki bilgiler alındıktan sonra birbirinden farklı noktalara odaklanan 17 soru sorulmuş, sorulara verilen yanıtlar 4 başlık altında incelenmiştir. Bu başlıklar sırasıyla şöyledir: “Kamu Görevlilerinin Gazi Mahallesi'ne Dair Algıları”, “Mahallede Edinilen Kamu Hizmeti Tecrübesinin Detayları”, “Gazi Mahallesi'ne kamu hizmeti sunan aktörlerin motivasyon kaynakları”, “Kamu Hizmeti Süreçlerinde Yaşanılan Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri”.

Katılımcı beyanları üzerinde niteliksel analizlere başlamadan önce cevaplar kabaca tasnif edilmiş ve tablolastırılmıştır. Niteliksel analizi kolaylaştırmak adına yapılan bu çalışmalar sonucunda çeşitli sayısal verilere ulaşılmış ve bu veriler yorumlarda kullanılmıştır. Sonrasında ise cevapların gerekçeleri üzerinde niteliksel analizler yapılmış, kamu görevlilerinin tutum ve davranışlarının arkasında yatan mantık ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırma örneklemini düşünüldüğünde ulaşılan sayısal verilerin istatistiksel olarak uzayı temsil edecek seviyede olmadığı görülecektir. Dolayısıyla ortaya çıkan sayısal veriler niceliksel bir gerçekliği değil, sadece örneklem içindeki genel eğilimi ifade etmektedir. Bu veriler niteliksel analizi derinleştirebilmek için kullanılmıştır. Diğer taraftan kamu görevlilerinin cevaplarına sunduğu gerekçeler incelendiğinde, sayısal verilerin niteliksel verilerle desteklenmesinin ne kadar önemli olduğu görülmüştür. Zira eğitim düzeyi yüksek olması beklenen bir kitle üzerinde yapılan bu çalışmada bile, ortak kavramlar üzerinden sohbet etme noktasında karmaşa yaşanmıştır. Örneğin bazı polisler, “tedirginlik” kavramını kendine yakıştıramamış, “ben tedirgin olmadım ama çoğu meslektaşım tedirgin oldu” gibi ifadelerle diğer arkadaşları üzerinden

konuyu anlatmıştır. Yine bazı kamu görevlileri “tedirginlik” kelimesini ağır bularak “merak”, “çekince” gibi kelimelerle bu duyguyu ifade etmişlerdir. Yani kavram kargaşası sebebiyle düşüncesinin aksi yönünde cevaplar vermiştir. Dolayısıyla göreve yeni başlayan kamu görevlilerinin bölgesel dinamikler sebebiyle yaşadıkları zorlukların anlaşılması için sorulan soruya birçok kamu görevlisi “hayır tedirgin olmadım” şeklinde cevap vermiştir. Sadece bir örnek üzerinden anlatılan bu yanıltıcı tablo, çalışmanın birkaç farklı noktasında kendini tekrarlamıştır.

Çalışmanın kapsamı geniş tutulduğu için birkaç paragrafta özetlenemeyecek derecede farklı boyutları olan sonuçlara ulaşılmıştır. Dolayısıyla sonuç kısmında her bölüm ayrıca ele alınmış, çalışma boyunca tespit edilen bilgiler detaylıca tartışılmıştır.

Kamu görevlilerinin Gazi Mahallesi’ne yönelik algılarının sorgulandığı bölümde kabaca şu bilgilere ulaşıldığı söylenebilir:

- ✓ Gazi Mahallesi hakkında dolaylı yoldan bilgi sahibi olan kamu görevlileri, kitle iletişim araçları tarafından empoze edilen olumsuz Gazi Mahallesi imajından etkilenerек, negatif düşüncelerle göreve başlamaktadır.
- ✓ Gazi Mahallesi’ne kamu hizmeti vermeye başladıktan sonra mahalleye yönelik algı, pozitif yönde değişmektedir.
- ✓ Gazi Mahallesi’nin halkının muhalif ve aşırı tepkisel politik kimliğini benimseyen kamu görevlileri, mahalleye yönelik daha olumlu fikirlere sahiptir.
- ✓ Gazi Mahallesi’nde görev yapan kamu görevlilerinin çoğunluğu, mahalle sakinlerine yönelik olumlu bir bakış açısı sergilemektedir.
- ✓ Gazi Mahallesinde görev yapan kamu görevlilerinin çoğunluğu, mahalleden ayrılmak istememektedir.

Bu bölümde ulaşılan bilgiler hep birlikte değerlendirildiğinde şu sonuç ortaya çıkmaktadır: Kamu çalışanları genellikle Gazi Mahallesi’ne dair olumsuz kanaatlerle göreve başlamaktadır. Ancak mahalleye gelip çevreyi tanımaya başladıktan sonra olumsuz düşünceler ortadan kalkmakta ve mahalledeki kamu görevine istekli şekilde devam edilmektedir.

Althusser’in DİA olarak konumlandığı kitle iletişim araçları, Swingewood’un ifadesiyle toplumu yukarıdan eklemlenmekte ve uysallaştırmaktadır. Yine Miliband bu kurumların toplumsal eşitsizlikleri yeniden üreten ideolojiler yaydığını belirtmektedir. Muhalif düşünceler şiddet yoluyla değil, “sapkınlık” olarak kodlanarak medya yoluyla

bastırılmaktadır. Kitle iletişim araçlarıyla hâkim kültürel yapı desteklenmekte ve böylelikle mevcut hegemonya sürdürülmektedir. Çalışma ortaya koymuştur ki kitle iletişim araçları eliyle üretilen Gazi Mahallesi imajı da hâkim kültürel yapının çıkarlarına hizmet edecek şekilde tasarlanmıştır ve gerçekliğin büyük bir bölümünü manipüle etmektedir. Bu manipülasyondan etkilenen kamu görevlileri mahalleye gelirken tedirginlik yaşamakta fakat zamanla ön yargılarından sıyrılmaktadır. Ancak kitle iletişim araçları yoluyla kentsel politik mekânlara yönelik ön yargılar her gün yeniden üretilmektedir.

Verilen cevaplar katılımcı profiline göre kategorize edildiğinde, ikamete ve mesleğe göre belirgin eğilimler olduğu görülmektedir. Gazi Mahallesi'nde ikamet edenlerin, muhtarların, öğretmenlerin ve sağlık çalışanlarının mahalleye yönelik olumlu fikirleri ön plandayken, belediye çalışanları ve polislerin olumsuz fikirleri ön plandadır. Bu bloklar arasında keskin bir ayrılıktan bahsetmek mümkündür. Benzer bir ayrılık kamu görevlilerinin politik görüşlerini konumlandırmalarında da gözlemlenmektedir. Mahallede görev yapan muhtarlar ve imam hatip dışı öğretmenlerin tamamı kendilerini Gazi Mahallesi'nin bilinen muhalif politik kimliğine yakın bulmaktadır. Aksine polisler, belediye çalışanları, güvenlik görevlileri ve temizlikçilerin tamamı da kendilerini bu kimliğe yakın bulmamaktadır. Şu gözden kaçırılmamalıdır: Çalışma boyunca kamu görevlileri tarafından pek çok bölgesel sorun ortaya konulmuştur. Bu sorunların neredeyse tamamıyla ya belediye çalışanları ya da polisler ilgilenebilmektedir. Dolayısıyla polis ve belediye çalışanlarının, Gazi Mahallesi'nin özel durumundan kaynaklanan bölgesel sorunlarla daha sık yüz yüze geldikleri ve bu sebeple mahalleye yönelik olumsuz kanaatlerinin ön plana çıktığı söylenilebilir. Bu detaylar çalışmanın niteliksel bölümünde, kamu görevlilerinin söylemleri üzerinden de ortaya konulmuştur.

Niteliksel incelemeler neticesinde, kitle iletişim araçları kadar meslektaş yorumlarının da Gazi Mahallesi'ne yönelik negatif algıyı desteklediği görülmüştür. Katılımcıların mahalleye tayin istemeden önce veya tayin çıktıktan sonra yaptığı araştırmalarda meslektaşlarına danıştıkları, meslektaşlarının da pek çok farklı argümanla Gazi Mahallesi'ni kötüledikleri görülmüştür. Bu argümanlar genelde “orada bombalar patlıyor; her tarafta terör örgütü propagandası var; orası tehlikeli bir yer; orası sıkıntılı

bir bölge; orada çalışılmaz” gibi ifadelerdir. Ancak meslektaş bilgilendirmesinde de ikamete ve mesleğe dayalı farklılıkların olduğundan söz etmek mümkündür. Kamu görevlilerinin geneli dış kadrodaki meslektaşlarından negatif Gazi Mahallesi yorumları alırken, mahalledeki meslektaşlarından pozitif yorumlar almışlardır. Hatta kimi kamu görevlileri, mahallede çalışan meslektaşlarıyla konuştuğundan sonra Gazi Mahallesi’ni tercih etmişlerdir.

Polislerde ise tersi bir durum söz konusudur. Polislerle yapılan görüşmelerde, dış kadro personellerinin Gazi Mahallesi’ne dair net bilgilerinin olmadığı görülmüştür. Polisler daha ziyade mahallede göreve başladıktan sonra meslek içi seminerler yoluyla bilgilendirilmektedir. Bu brifinglerde, diğer meslek gruplarının aksine, mahallenin tehlikeli bir yer olduğu ve bununla nasıl baş edebilecekleri hususlarında bilgiler verilmektedir. Yani diğer meslek gruplarında dış kadro tarafından bölgeyi kötülemek üzere kullanılan argümanlar, polislerde iç kadro personeli tarafından kullanılmaktadır.

Bu noktada kitle iletişim araçlarının etkisi bir kere daha ortaya çıkmaktadır. Polislere meslek içi seminerlerde anlatılan mahalle içerisinde yaşanmış şiddet olayları, medya yoluyla “Gazi Mahallesi’nde ...” başlığıyla servis edilen haber içeriklerini oluşturmaktadır. Böylelikle mahalle içerisinde sadece polislerin yüz yüze geldiği ve detaylarına hâkim olduğu şiddet eylemleri, medya yoluyla tüm Türkiye’ye yayılmaktadır. Ancak mahallede çalışan polis dışı kamu görevlileri, şiddet olaylarıyla bizzat yüz yüze gelmemekte, bazen dolaylı etkilerine maruz kalmaktadır. Dolayısıyla Gazi Mahallesi’nin Türkiye çapında bilinen yüzü olan politik şiddet olayları aslında sadece polisin öncelikli sorunu olarak belirginleşmektedir.

Mahallede çalışan polis dışı kamu görevlileri “Burası anlatıldığı gibi bir yer değil, gelen gitmek istemiyor, herkes çok memnun” gibi argümanlarla meslektaşlarına Gazi Mahallesi’ni tavsiye ederken mahallede çalışan polisler, “Resmi şekilde ortada dolaşmayın, dışarıda yemek yemeyin, silahlarınızı tedbirli pozisyona getirin” gibi tavsiyelerle meslektaşlarını uyarmaktadır.

Mahallede ikamet eden kamu görevlilerinin önemli bir bölümü “mahallede kamu görevlisi olma” kavramına dair olumlu kanaatlerini bildirmişlerdir. Ancak bazı kamu görevlileri de çekincelerini dile getirmişlerdir. Bunlardan öne çıkanları, mahalleliler

tarafından politik baskı görme, dışlanma korkusu ve devletin mahalleye negatif bakışı sebebiyle kaliteli hizmet verememe kaygısıdır.

Çalışmada ortaya çıkan tespitlerden birisi de şudur: Kamu görevlileri Gazi Mahallesi'ne gelince, umduklarından daha güzel bir çalışma ortamı bulmaktadır. Hatta belediye çalışanları ve polisleri dışarıda tutarsak, Gazi Mahallesi'ne dair olumlu kanaatte olan kamu görevlilerinin oranı %90'a yaklaşmaktadır. Katılımcıların %70'inden fazlasının dünya görüşünü mahalleliler ile uyumsuz olarak değerlendirmesi, mahalle tecrübeleri sonucu oluşan pozitif algının rasyonel temellere dayandığını göstermektedir.

Gerek maddi gerekse kültürel olarak ötekileştirilmiş kitlelerin biriktiği mekânlarda kamu hizmetleri açısından oluşabilecek sorunların başında, ön yargılı kamu görevlileri gelmektedir. Çalışmada bu konunun özellikle üzerine gidilmiş, ön yargılı kamu görevlilerinin oranı ve davranış tarzları meslektaşları gözünden ortaya konulmaya çalışılmıştır. Katılımcılar genel olarak kamu görevlilerinin mahalleye ön yargılı şekilde geldiklerini ancak kısa süre içerisinde ön yargılarından sıyrılarak mahalleyi sahiplenmeye başladıklarını belirtmişlerdir. Önyargıları kırılmayan az sayıdaki kamu görevlisinin ise mahallelilerden çok kendi hayatlarını zorlaştırdıklarını ve ilk fırsatta mahalleden ayrıldıklarını belirtmişlerdir. Mahalle'de muhatap olunan kitleye yönelik negatif tutumun uzun süreye yayılabildiği meslek grupları sadece polisler ve zabıtalardır.

Polislerin mahalleye yönelik negatif düşünceleri sebebiyle Gazi Mahallesi'nde çalışmaktan mutsuz olacakları ve buradan ilk fırsatta ayrılmak isteyecekleri beklenilebilir. Ancak çalışmada bazı polislerin zor çalışma koşullarını bir motivasyon unsuru olarak gördükleri ve mahalleden ayrılmak isteyen polislerin çoğunluğu oluşturmadığı görülmüştür. Diğer taraftan mahalleden ayrılmak isteyen polis dışı kamu görevlilerinin neredeyse tamamı zor çalışma koşullarına değinmiş, ancak bunu bir motivasyon unsuru olarak kullanma konusunda polislerle benzer bir tavır içine girmemişlerdir. Sonuç olarak Gazi Mahallesi'nde çalışan kamu görevlilerinin büyük bir bölümü burada mutludur ve Gazi Mahallesi'nden ayrılmayı düşünmemektedir.

Mahallede edinilen kamu hizmeti tecrübesinin detaylarının incelendiği bölüm, içeriğinin yoğunluğu açısından 4 parçaya bölünmüştür.

Kamu görevlilerinin Gazi Mahallesi'ndeki toplumsallığa dair algılarının incelendiği 1. kısımda, Gazi Mahallesi'nin kentsel politik bir mekân olarak ortaya çıkışı ve süreç içerisindeki dönüşümü incelenmiştir. Çalışma kapsamında ortaya çıkan en önemli bulgulardan birisi, mahallenin yeni ve keskin bir dönüşüm süreci yaşamakta olduğudur. Özellikle 2016'da ilan edilen OHAL süreci ve sonrasında, mahalledeki toplumsal hareketliliğin duraklama sürecine girdiği görülmektedir. Bazı katılımcılar bu durumu yerel-politik örgütlerin toplumsal desteği kaybetmesine bağlarken bazıları da şiddetlenen güvenlikçi politikalara bağlamaktadır. Tüm bu beyanlardan, mahalle içinde kitleleri örgütleyen ve toplumsal eylemlerde ön saflarda yer alan aktörlerin polis operasyonlarıyla pasifize edilmesinin ve mahallelilerin toplumsal eylemlerin ses getiriciliğini sorgulamaya başlamasının eş zamanlı olarak sokaklardaki tansiyonun düşmesine katkı sunduğu sonucuna ulaşılabilir. Ancak görülmüştür ki Gazi Mahallesi bir bütün olarak kent yoksullarının biriktiği diğer kentsel mekânlara benzemeye başlasa da mahallelilerdeki bireysel dönüşüm o kadar keskin olmamıştır. Mahalleye kamu hizmeti sunan aktörlerle yapılan görüşmeler sonucunda Gazi Mahallesi halkının, kentin diğer bölgelerinde kamu hizmeti alan insanlardan pek çok yönüyle farklılaştığı görülmüştür.

Oldukça bulanık olan “farklı” kavramının içeriği, niteliksel kısımda olabildiğince netleştirilmiştir. Katılımcılar pek çok açıdan mahallelilerde gözlemledikleri farklılıkları dile getirmişlerdir. Ancak kaba bir sınıflama yapmak gerekirse, Gazi Mahallesi'nde kamu hizmeti alan kitleyi olumlu yöndeki farklılıklarıyla öne çıkaran kamu görevlileri olduğu gibi olumsuz yöndeki farklılıklarıyla öne çıkaran kamu görevlileri de bulunmaktadır. Mahallelilere yönelik yaklaşım farklılıklarında ikamet ve meslek faktörleri etkili gözükmemektedir. Mahallilere yönelik olumlu düşünceler besleyen katılımcıların büyük bir kısmını mahallede ikamet eden kamu görevlileri oluştururken, olumsuz düşünceler besleyen katılımcıların çoğunluğunu da polisler ve belediye çalışanları oluşturmaktadır. Bu yaklaşım farkı çalışmanın birçok yerinde, pek çok farklı şekilde kendini göstermiştir.

Her toplulukta olduğu gibi Gazi Mahallesi sakinlerinin de olumlu ve olumsuz olarak sınıflanabilecek pek çok özelliği bulunmaktadır. Mahalleli olarak kabul edebileceğimiz kamu çalışanları bu özelliklerin olumlu boyutuyla daha çok muhatap olurken, polisler ve belediye görevlileri daha ziyade olumsuz boyutuyla muhatap olmaktadır. Dolayısıyla kamu görevlilerinin mahallelilerle iletişim kurarken kullandıkları kimlik, mahallelilerin ve kamu görevlilerinin hem pozisyonlarını hem de birbirlerine bakışlarını belirlemektedir.

Katılımcıların anlatılarında, Gazi Mahallesi'nin etnografik yapısına dair de birçok kıymetli bilgiye ulaşılmıştır. Çalışma kapsamında öncelikle seçim sonuçları üzerinden mahalledeki etnografik yapıya dair bazı ön bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler mahalledeki muhafazakâr, Alevi ve Kürt kimliklerini ön planda tutan kişilerin sayıca birbirine yakın olduklarını göstermektedir. Daha net olan şudur ki mahalledeki muhalif kitle, iktidarı destekleyenlere göre anlamlı derecede (yaklaşık iki katı) fazladır. Ayrıca çalışma alanı olarak belirlenen ve “politik mekân” olarak tanımlanan dar bölge içerisinde muhalif kesimlerin oranı iyice artmakta ve muhalefet tarzı radikalleşmektedir. Bölümün devam eden kısmında ise kamu görevlilerinin etnografik yapıya dair anlatılarına odaklanılmıştır. Ayrıca anlatılarda üzerinde fazlaca durulan “Mahallelilerin muhalif kimliği” ve “Mahalledeki yoksulluğun yol açtığı toplumsal sorunlar”, ayrı birer başlık olarak incelenmiştir.

1995 Gazi Olaylarına şahitlik etmiş az sayıdaki kamu görevlisinden bazısı olayları keskin bir dönüşüm olarak görürken kimisi de sadece devam eden süreci hızlandıran bir eşik olarak değerlendirmiştir. Yaşanan dönüşümleri daha ziyade apartmanlaşmaya ve kente entegre olmaya bağlayan katılımcılar da vardır. Gezi Parkı olaylarına kadar marjinalleşme eğiliminde olan toplumsal hareketliliğin olaylardan sonra tekrar tabana yayıldığı ve darbe girişimine kadar hız kesmeden artış gösterdiği tespitleri de Gazi Mahallesi'nde yaşanan sosyal dönüşümü anlamak açısından önemlidir.

Mahalledeki muhalif kitle devlet kurumlarına karşı tek bir blok gibi görünse de kendi içlerinde birbirinden oldukça farklı, hatta birbiriyle çatışan gruplardan oluşmaktadır. Ancak mahallelilerin, devletle ve kendi içinde yaşadıkları tüm bu çatışmalara rağmen, katılımcılarca ön plana çıkartılan özellikleri “farklılıklara saygı kültürü”dür. Gazi Mahallesi'nde her görüşten insanın olması ve bunların huzur içinde bir arada

yaşayabilmesi sıklıkla vurgulanmıştır. Zira yaşanan çatışmalar, sıradan halkın ve birçok kamu görevlisinin (maddi ve manevi olarak) uzağında gerçekleşmektedir. Çalışma boyunca polis ve belediye görevlileri dışındaki pek çok katılımcı, mahallelilerin kendilerine karşı nezaketle ve minnet duygularıyla hareket ettiklerini dile getirmişlerdir. Bir arada yaşama kültürünün gelişmişliği Gazi Mahallesi’ni, Aleviler başta olmak üzere tüm toplumsal ötekiler için uygun bir mekân haline dönüştürmektedir. Guy di Méo’nun (2002) ifadesiyle Gazi Mahallesi, ötekilerin biz olarak yaşayabildiği, mekânla kimlikleri arasında güçlü ilişkiler kurduğu mistik bir vatana, kolektif hafıza mekânına dönüşmüştür. Ancak bahsi geçen “kimliklerin mekânı sahiplenmesi” süreci, kültürel ayrışmanın mekânsal ayrışmayla derinleşmesini beraberinde getirmektedir. Lefebvre’e göre hâkim gruplar kent mekânında uyguladığı ayrıştırma ve ötekileştirme politikaları ile bazı kimlikleri belirli mekânlara hapsetmekte, kendileriyle benzer sorunlar yaşayan diğer kent yoksullarından uzaklaştırmaktadır. Gazi Mahallesi de belirli kimliklerin hapsedildiği kentsel mekânlara örnek olarak verilebilir. Çalışmada bazı kamu görevlileri mahallenin içine kapanık yapısından şikâyet etmiş ve bu durumun çeşitli toplumsal sorunlara yol açtığını belirtmiştir. Ancak bu şikâyetlerde iktidar politikalarından ziyade toplumsal alışkanlıklar hedef alınmıştır.

Öteki kimlikler hem tarihsel sürecin hem de uzamın pek çok farklı noktasında dışlamaya maruz kalmışlardır. Dolayısıyla Gazi Mahallesi gibi heterotopik mekânlar öteki kimlikler için kullanım değerinin en ileri noktasını, yani **şenliği** ifade etmektedir. Mahalleliler birlikte yaşama kültürünü geliştirerek mekânla derin ilişkiler kurmuş, Gazi Mahallesi’ni **sahiplenmişlerdir**. Ancak geçmişte yaşanan ayrımcılıkların kamu hizmetleri yoluyla yaşadıkları mekâna sıçraması, mahallelilerin geçmişteki travmalarını tazelemektedir¹⁵⁸.

Çalışma boyunca özellikle öğretmenler, mahallelilerin yaşadıkları ayrımcılık sebebiyle öfkelenediklerini ve bu öfkenin yaşanan toplumsal şiddet olaylarına kaynaklık ettiğini belirtmiştir. Bir polisin “...buradaki insanların bir şikâyet için

¹⁵⁸ Koyu yazılan kısımlar, Lefebvre’ün kavramsallaştırmalarıdır.

polise geldiğinde gördüğü muamele ile Beşiktaş'taki bir vatandaşın gördüğü muamele aynı değil” şeklindeki sözleri, ayrımcılık savını destekleyen donelerden biridir. Ancak kamu hizmeti yoluyla ayrımcılık yapıldığını reddeden çok sayıda kamu görevlisi de bulunmaktadır. Hatta bazı belediye çalışanları “ayrımcılığa uğrama” duygusunu kırmak adına Gazi Mahallesi'ne daha fazla kentsel kamu hizmeti sunulduğunu iddia etmiştir.

Harvey'e göre “*Her türlü evrensellik iddiası sorunludur.*” ve dayatma içerir. Eğitim politikaları ve kitle iletişim araçları yoluyla üretilen “evrensel başarı kriterleri” mahalledeki çocukları umutsuzluğa sevk etmektedir. Zira mahalledeki çocukları başarıya ulaştıracak yollar hem kentin diğer bölgelerindeki çocuklarıki kadar belirgin değildir hem de o yolda ilerlemek çok daha meşakkatlidir. Görüşülen öğretmenlerin vurguladığı konuların başında, öğrencilerin eğitim yoluyla bir yere gelebileceklerine inanmamaları gelmektedir. Mahalle dışında maruz kalınan damgalama ve içinde doğdukları ekonomik eşitsizlikler, başarıya giden meşru yolların kapalı olduğu düşüncesini ortaya çıkarmaktadır. Ümitsizlik içinde debelenen çocuklar kendilerine alternatif başarı kriterleri geliştirmekte ve saygınlığa daha kolay ulaşabilecekleri bir alt kültür geliştirmektedirler. Yine birçok katılımcının üzerinde durduğu gibi Gazi Mahallesi'nde, gençlerin meyledebileceği çok sayıda alternatif güzergah bulunmaktadır.

Katılımcıların vurguladığı ilginç bir diğer detay da şudur: Ailelerin etnik-dini kimlikleri eğitime bakışlarını derinden etkilemektedir. Kente göç hikayesi daha eskilere dayanan Alevi aileler, çocuklarının eğitim yoluyla kendilerinden daha kaliteli bir hayat kazanabileceğine inanmış gözükmektedir. Ancak kente eklemlenme konusunda sorunlar yaşayan Kürt aileler zamanlarının büyük bir bölümünü iş gücünü satarak geçirmekte, ekonomik olarak ayakta kalabilmeyi temel mesele olarak belirlemekte, hatta çocuklarından ekonomik anlamda katkı beklemektedirler. Dolayısıyla çocuklarının eğitim sürecine destek olamadıkları gibi çocuklarına huzurlu bir aile ortamı sağlama noktasında da sorunlar yaşamaktadırlar. Birçoğu göçün zorunlu versiyonunu yaşamak zorunda kalmış Kürt ailelerde, daha taze olan toplumsal travmaların çocuklardaki etkisi net olarak gözükmektedir. Dolayısıyla öğretmenlerin

önemli bir bölümü, rehberlik faaliyetlerini eğitim faaliyetlerinin önüne koymak durumunda kalmaktadır.

Katılımcıların mahallelilere dair ittifakla üzerinde durdukları iki temel mesele yoksulluk ve muhalif tutumdur. Katılımcılar, mahalleliler ve devlet arasındaki güvensizliğe dayalı ilişkiyi çoğu zaman verili kabul etmiş, mahallelilerin mevcut yapısını bu temel üzerinden değerlendirmiştir. Muhalif ve aşırı tepkisel tutum bu güvensizlikten beslenmekte ve kendini yeniden üretmektedir. Politik mahalle kimliğini olumlu bulan kamu görevlileri olduğu gibi, polisler ve belediye görevlilerin başını çektiği diğer bir grup oldukça olumsuz bulmaktadır. Castells, Lenin'in izinden giderek, toplumsal taleplerin yapısal sorunlar üzerine odaklanması gerektiğini vurgulamaktadır. *“Niteliksel değişim talep eden toplumsal hareketler kendiliğinden oluşmaz, dışarıdan örgütlenmelidir”* diyerek, ancak örgütlü grupların bulunduğu ortamlarda reformların ötesinde yapısal değişim sağlanabileceğini belirtmektedir. Niteliksel dönüşüm talep eden ve halkı örgütleme kapasitesi olan bir devrimci çekirdeğin varlığı 1970’li yıllardan beri Gazi Mahallesi’nde kendini hissettirmektedir.

Gazi Mahallesi’nde gündelik siyasete dair tepkisel ve kolektif ihtiyaçlara dair hizmet talebi ekseninde pek çok toplumsal hadise meydana gelmiştir. Hatta mahallenin kuruluşu, konut ihtiyacı ekseninde gerçekleşmiştir. Ancak Lefebvre’nin deyişiyle *“kent sorunu konut sorununun çok ötesinde bir gerçekliktir”*. Gazi Mahallesi’nde süreç boyunca meydana gelen tüm toplumsal olayların altında niteliksel değişim taleplerinin olduğu gözükmemektedir. Kitleleri örgütleyen siyasal yapılanmaların söylemleri de bu değişim talebini gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla mahallenin politik yapısını tehdit olarak gören statükoya bağlı toplumsal grupların olması doğaldır. Siyasetin (iktidarın) üzerinde daha etkin denetim sağladığı polis ve belediye görevlilerinin mahallelilerden tepki görmesi ve mahallelilerin politik yapısına tepki göstermesi bundandır.

Politik mahalle kimliğini olumlu bulan bazı kamu görevlileri, politik yapının bir uzantısı olan *“kendini bilinçli zannetme”* ve *“aşırı ya da gereksiz katılma”* gibi tavırlardan şikâyet etmişlerdir. Yine bazı öğretmenler, öğrencilerin zorlandıkları anlarda kaçış noktası olarak politik argümanların arkasına sığınabildiklerini belirtmişlerdir. Polisler politik yapının *“çabuk organize olabilme”* ve *“konu ne olursa*

olsun polise direnme” gibi unsurlarına vurgu yapmışlardır. Belediye görevlileri ise “*Ne olursa olsun belediyeyi benimsememe...belediyenin etkinliklerine, faaliyetlerine, tesislerine ilgi göstermeme*” davranışı üzerinde durmuşlardır. Yine zabıta, kanuna aykırı davranan bazı esnafların muhalif-politik örgütlere yaslanarak zabıtaya zorluk çıkarttığından yakınmışlardır. Mahallenin politik yapısı, kamu görevlilerinin sadece görevlerini değil, gündelik yaşamlarını da etkilemektedir. Mahallede ikamet eden bazı polisler ve belediye çalışanları bazı siyasi gruplarla tehdide varan tartışmalar yaşamışlardır. Dahası polislerin mahallede ikametleri ancak gizliliği koruyabildiği ölçüde mümkün gözükmektedir.

Bölünmüş toplumlarda hâkim grupların değerleriyle çatışan ötekiler, politik güç kaynaklarından uzaktır. Ruggerio’ya göre toplumsal sorunlara çözüm bulabilme yollarının kapalı olması, toplumsal şiddeti doğurmaktadır. Özellikle kültürel temelli sorunlarına politik güç kaynaklarından uzak olduğu için çözüm bulamayan Gazi Mahallesi dinamikleri, şiddete meyyal bir potansiyeli bünyesinde barındırmaktadır. Katılımcıların da büyük bir bölümü, mahalledeki “şiddeti bir siyaset enstrümanı olarak kullanma” alışkanlığından şikâyet etmektedir. Karşılaştırma yapabilecek düzeyde görev yapan bazı polis amirleri Gazi Mahallesi’ni, toplumsal şiddetin en yaygın yaşandığı kentsel mekânların başında göstermektedir.

Yaşanan toplumsal şiddet hadiseleri, kamu görevlilerinin gündelik hayatlarını etkilediğinden çok daha fazla Gazi Mahallesi sakinlerini etkilemektedir. Bu etkiler çoğunlukla dolaylı da olsa, mahallelilerde rahatsızlıklara sebep olmaktadır. Lefebvre’e göre insanların gündelik hayatlarını etkileyen toplumsal ilişki biçimleri devrim üretebilecek derecede şiddet potansiyeline sahiptir. Son dönemde yapılan eylemlerin ses getirme kapasitesindeki düşüş mahallelilerin toplumsal şiddet eylemlerinden duydukları rahatsızlıklarını açıktan dillendirmesine sebebiyet vermiştir. Yukarıda bahsedilen diğer pek çok sebeple birleşen bu durum, insanları sosyal medya üzerinden örgütlenmeye itmiştir. Bu gidişat Harvey’in (2015, s.223) sözünü ettiği “*Asıl önemli olan Twitter veya Facebook’taki duygusal gevezelik değil sokağa ve meydana çıkan bedenlerdir.*” tespitin aksine istikametinde görünmektedir.

Şunu da belirtmek gerekmektedir: Görüşülen kamu görevlilerinin tamamı Gazi Mahallesi sakinlerini hizmet sundukları ve muhatap oldukları kitle üzerinden

değerlendirmektedir. Özellikle polis ve zabıtalardan mahallelilerle birlikte vakit geçirme olanakları zayıftır. Halkla temasları ya adli ya da idari açıdan sorun yaşanan zamanlarla ve kişilerle sınırlıdır. Polislerin önemli bir kısmı kendilerine sorun çıkaran kitleyi mahallede azınlık olarak görmekte, halk üzerinde kurdukları baskı sebebiyle mahallelileri kendilerine mecbur bıraktıklarını iddia etmekte ve hatta mahalleyi karıştıranları mahalleye yabancı unsurlar olarak nitelendirmektedir. Dolayısıyla çalışma boyunca mahalleliler diye genellenilen ifadeleri bu kapsamda değerlendirmek gerekmektedir.

Gazi Mahallesi kültürel ve siyasal olarak ötekilerin mekânı olduğu kadar ekonomik olarak da yoksulların mekânıdır. Çalışma boyunca katılımcıların ittifak ettiği noktalardan biri, mahallenin temel sorununun yoksulluk olmasıdır. Tespit ettikleri diğer pek çok toplumsal sorunu da yoksulluğa bağlamışlardır. Yoksulluğu çözmeden hiçbir toplumsal sorunun çözüm bulamayacağını dile getirmişlerdir. Yoksulluğun özellikle çocuklar üzerindeki etkisi büyüktür.

Daha önce de belirtildiği gibi ekonomik sıkıntılarla boğuşan ebeveynler çocuklarını ilgisiz bırakmakta, çocukların eğitimlerine devam etmesi için ihtiyaç duydukları manevi desteği sağlayamamaktadırlar. Ekonomik durum kötüleştikçe eğitime verilen değer de aynı oranda zayıfladığı hatta bir yerden sonra çocukların okuldan alınarak iş gücüne dahil edildiği görülmüştür. Özellikle pandemi döneminde elektronik aletlerin eğitimde daha sık kullanılmaya başlanması, öğrenciler arasındaki maddi eşitsizliklerin etkisini derinleştirmiştir. Mahallede görüşmeye gidilen okulların tamamında öğrencilere yapılan maddi yardımların kritik öneme sahip olduğu anlaşılmıştır. Dahası, çoğu okulda öğretmenlerin maddi zorluk yaşayan öğrencilerin tespiti ve ihtiyaçlarının karşılanması için örgütlendiği görülmüştür.

Maddi sıkıntıların okula dolaylı etkileri de bulunmaktadır. Çevre okullara göre mahalledeki okullarda imkanlar daha zayıf ve sınıf mevcutları daha fazladır. Öğrenciler bir taraftan pek çok sosyal aktiviteden mahrum şekilde yetişirken diğer taraftan kalabalık içinde kaybolmakta, öğretmenleri tarafından anlaşılamayan sorunlarla boğuşmaktadır. Öğretmenler sorunlu öğrencileri gözden kaçırmamak adına rehberlik faaliyetlerine ve aile görüşmelerine önem verseler de maddi koşullar sebebiyle yeterli olmadıklarından yakınmaktadırlar. Lewis'in (1959)

kavramsallaştırmasıyla bir yoksulluk kültürü içine hapsolan gençler isteksizlik, amaçsızlık, çaresizlik gibi duygularla boğuşmakta, dolayısıyla tehlikelere oldukça açık hale gelmektedir. Görüşülen bazı polisler, mahalledeki siyasi ve adi suç örgütlerinin çocukları kullandığından bahsetmiştir. Yine polisler ve diğer bazı kamu çalışanları zayıflayan siyasi örgütlerin yerini çetelerin aldığını, mahallede uyuşturucu kullanımının ve dahası ticaretinin palazlandığını belirtmişlerdir.

Sonuç olarak tekrar etmek gerekirse Gazi Mahallesi, birçok gerçekliğin aynı anda yaşandığı, ileri derecede heterojen bir politik kent mekânı olarak varlığını sürdürmektedir.

“Kamu görevlilerinin, kamu hizmeti sunum süreçlerine dair değerlendirmeleri”nin incelendiği 2. kısımda, “Gazi Mahallesi’nde kamu hizmeti sunma” kavramının detayları ortaya konulmuştur. Yapılan görüşmeler sonucunda, Gazi Mahallesi’nde kamu hizmeti sunmanın, kentin diğer bölgelerinde kamu hizmeti sunmaktan pek çok yönüyle farklılaştığı ve yine pek çok yönüyle daha zor olduğu görülmüştür.

Gazi Mahallesi’nde ikamet eden kamu görevlilerinin Gazi Mahallesi’ne dair algılarının oldukça olumlu olduğu önceki bölümlerde ortaya konulmuştur. Ancak Gazi Mahallesi’ne kamu hizmeti sunarken yaşanan zorluklar, mahallede ikamet eden kamu görevlilerinin de şikayetlerine konu olmuştur. Diğer katılımcılar gibi mahalleli kamu görevlileri de Gazi Mahallesi’nde hizmet vermenin zorlukları üzerinde detaylı şekilde durmuş, mahallede yapılan kamu görevini “kentin diğer bölgelerindekilerden “olumsuz anlamda farklı” olarak değerlendirmişlerdir. Bu ittifak ve “fark yoktur” diyenlerin detaylı açıklama yapmaktan kaçınması sebebiyle niteliksel bölümün büyük bir kısmı, kamu görevlilerinin görevlerinden kaynaklanan şikayetlerinden oluşmuştur.

Çalışmanın bu bölümünde kamu görevlilerinin ikametlerinin verdiği cevaplara etkisi belirginliğini yitirirken, mesleklerinin etkisi belirginliğini genel hatlarıyla korumaktadır. Öyle ki öğretmenler, din görevlileri ve polisler kendi içlerinde benzer konulara değindikleri için ayrı birer başlık halinde incelenmiştir. Belediye görevlileri, güvenlik görevlileri ve temizlik görevlileri diğer kamu görevlilerinden belirgin şekilde

ayrışmamakta, sağlık çalışanları ise üzerinde durulacak özel bir durumun olmadığı kanısında birleşmektedirler.

Belediye görevlileri ve polislerin başı çektiği bir katılımcı grubu, mahalleye hizmet verirken yaşanan güvenlik sıkıntılarına öncelikli olarak vurgu yapmışlardır. Mahallenin bir gerçekliği olan devlet simgesine, araç ve gereçlerine yönelik saldırılar, polis ve zabıta söz konusu olduğunda bizzat kamu görevlilerine yönelebilmektedir. Bu meslek gruplarının anlatılarında bizzat yaşanan saldırılara değinildiği gibi, geçmiş dönemde yaşanan ve can kaybına sebebiyet veren travmatik “terör eylemlerine” de göndermeler yapılmıştır.

Kamu araç gereç ve personellerine yönelik saldırılar bir taraftan devletin kamu hizmeti maliyetlerini artırırken bir taraftan da halkın yaşam maliyetlerini artırmaktadır. Olaylar sırasında birçok kentsel hizmet aksamakta, halkın gündelik yaşamı olumsuz yönde etkilenmektedir. Özellikle olaylar sırasında otobüs seferlerinin kesilmesi, çoğu işçi sınıfı olan ve toplu taşıma kullanmak zorunda olan mahallelilere maddi külfet oluşturmaktadır. Harvey, dolaylı gelir olarak adlandırdığı gündelik hayattaki dışsal faydaların, kent yoksulları için hayati öneme sahip olduğunu ancak zenginler için pek bir anlam ifade etmediğini belirtmiştir. Hatta bu anlamda yoksul sınıfı mekânın (dışsal faydaların) esiri olarak değerlendirmiştir. Castells’in “kolektif tüketim ihtiyaçlarının karşılanması, kentsel mücadelenin en önemli boyutudur” tespiti de dolaylı gelirin önemine gönderme yapmaktadır. Belediye tarafından sağlanan ucuz toplu taşıma hizmetinin aksaması, yoksulların cebine olağanüstü bir ulaşım gideri olarak yansımakta ve gündelik hayatı olumsuz yönde etkilemektedir. Belediye yöneticileri ve bazı polis amirleri, halkın gündelik yaşamına yapılan bu ağır müdahalelerin, devlet ile halk arasındaki bağlantıyı kopartmak için radikal örgütler tarafından kurgulandığını düşünmektedir.

Mahallede görev yapan öğretmenler, öğrenci ve velilerin zaman zaman politik kimliklerini ön plana çıkarmaktan çekinmediklerinden; mahallede yaşanan toplumsal hadiselerin okula yansiyarak zaman zaman eğitimi olumsuz etkilediğinden; öğretmenlerin mahalleyi tercih etmediği için kadrolu öğretmen sayısının az olmasından ve okullardaki maddi imkanlarının eksikliğinden bahsetmişlerdir.

Gazi Mahallesi’nde stratejik öneme sahip diğer bir kamu hizmeti, “dini hizmetlerdir”. Gazi Mahallesi’ne hizmet veren imam ve müezzin gibi cami görevlileri, sağlık çalışanlarıyla birlikte, bölgesel farklılıkları en az hisseden grupların başında gelmektedir. Hizmet verdikleri kitlenin bölgedeki politik unsurlara mesafeli olması bunun başlıca nedenidir. Cami personelleri mahallenin politik kimliğiyle sadece gündelik yaşamlarında, sosyal münasebetler sırasında, sınırlı olarak karşılaşmaktadırlar. Ancak bazı Alevi vatandaşlarının imamları nikah, cenaze ve mevlit gibi cemiyetlerine davet ettikleri, cemevinin yanında camilerden de din hizmeti talep ettikleri görülmüştür.

Cemevi ve cami personellerinde karşılaşılan genel tavır, sloganik düzeyde, “bölgesel farklılıkları reddetme” eğilimidir. Cümleler “buranın bir farkı yok, sadece hep birlikte verilen bir mücadelenin Gazi Mahallesi ayağıyız” gibi ifadelerle başlamakta, farklılık var demeyi ayrımcılık olarak görmektedirler. Ancak cevapların gerekçelendirildiği niteliksel kısımlarda birçok hususi detay paylaşılmaktadır. İmam hatip okulu öğretmenlerinde ise bölgesel farklılıklar daha açık şekilde dillendirilmektedir.

Bilindiği gibi 2010’lu yılların sonuna doğru sayıları artış gösteren imam hatip okulları, İstanbul’un bazı elit-muhalif kesimlerinde tepki çekmiştir. Benzer tepkilerin Gazi Mahallesi’nde de yaşanması şaşırtıcı olmayacaktır. Zira imam hatip okulları, Türkiye’de muhafazakâr ve laik kesimler arasında süregelen siyasi mücadelede simgesel öneme sahiptir.

Görüşmeler sonucunda mahallede açılan ilk imam hatip okulunun mahalleliler tarafından tepki gördüğü ancak zamanla tepkilerin azaldığı anlaşılmıştır. Günümüzde imam hatipler Gazi Mahallesi’nin bir gerçeği olarak kabul görmüştür. Bu yumuşamayı sağlayan, imam hatiplerin din dersleri dışında verdiği hizmetteki kalitenin fark edilmesi ve imam hatiplerde farklılıklara saygı duyulduğu fikrinin inşa edilebilmiş olmasıdır. Ayrıca imam hatip okullarına karşı duyulan güvensizliğin sadece Alevilerde değil Sünnilerde de bulunduğu, imam hatiplerin aşırı muhafazakâr diye adlandırılan Sünniler içerisindeki ufak bir gruba hitap ettiği ortaya konulmuştur. Ancak bahsi geçen aşırı muhafazakâr kitle de imam hatip dışındaki okullara güvenmemekte, bu durum özellikle kız çocukların eğitimini sekteye uğratmaktadır. Bir imam hatip idarecisi verdikleri hizmet sayesinde bu kızların eğitim alabildiğini vurgulamıştır. Son olarak

imam hatiplerdeki Suriyeli öğrencilerin fazlalığı da dikkat çekici bir detay olarak ortaya konulmuştur.

15 Temmuz 2016 askeri darbe girişimi sonrasında ilan edilen OHAL, mahalledeki polis görünürlüğünün belirgin düzeyde artmasını sağlamıştır. Özellikle mahallenin en üstü ve en altı olarak tarif edebileceğimiz iki uç noktasına inşa edilen kalekollar, polisler için güvence oluşturmuş, yaşanan güvenlik kaygılarını bir ölçüde azaltmıştır. Bu kalekollarda çevik kuvvet personeli ve zırhlı araçlar beklemekte, böylelikle mahallede görev yapan polislerin herhangi bir saldırıyla karşılaşması durumunda hemen destek sağlanabilmektedir. Diğer taraftan radikal siyasi örgütlerin mahalleliler nazarında da itibar kaybetmeleri, toplumsal eylemlerin sönümlenmesine sebebiyet vermiştir. Burada sıklaşan toplumsal şiddet eylemleri sonucunda mahallelilerin bazı dışsal faydalara ulaşımının sekteye uğraması kritik öneme sahiptir. Çoğu kent yoksullu olan mahallelilerin çeşitli dışsal faydalardan mahrum kalması, gündelik yaşamlarına ağır bir darbe vurmuş, bu durum yerel-politik örgütlerin itibar kaybetmesinde temel teşkil etmiştir. Kamu hizmeti veren aktörlerin ittifakla belirttiği husus, Gazi Mahallesi'nin sosyo-politik farklılığının belirginliğini yitirmeye başladığıdır. Artık Gazi Mahallesi sosyo-ekonomik özellikleriyle farklılaşmaktadır. Ancak Gazi Mahallesi'nde polislik, hala oldukça spesifik bir doğaya sahiptir.

Gazi Mahallesi 1970'li yıllardan bu yana güvenlik güçlerine karşı gösterilen mukavemetin en şiddetli örneklerinin yaşandığı kentsel mekânlardan biri olmuştur. Polisle irtibat kuran mahalleliler bazı radikal gruplar tarafından toplumsal olarak cezalandırılırken, polise mukavemet gösterenler, aynı gruplar tarafından ödüllendirilmektedir. Bu kapsamda mahallede, sorunları polise gitmeden kendi içinde çözme kültürü gelişmiştir.

1995 Gazi Mahallesi olayları ve 2013'teki Gezi Parkı Olaylarına tanıklık eden polislerin birbirine benzer şekilde ifade ettiği husus şudur: Toplumsal olaylarda silah ve patlayıcı madde kullanımı açısından Gazi Mahallesi, diğer kentsel politik mekânların da önünde bir konuma sahiptir. Hatta kentin farklı bölgelerinde gerçekleşen ve kriminalize olan bazı toplumsal eylemleri, Gazi Mahallesi'nde gelen eylemci unsurlar çığırından çıkartmaktadır.

Kronikleşen şiddetli mukavemet, kentin diğer bölgelerinden farklı polislik uygulamaların gelişmesine sebebiyet vermiştir. Öyle ki kentin her yerinde birbirine benzer şekilde oluşan polis teşkilatlanması bile Gazi Mahallesi'nde farklılık göstermektedir. Güvenlik önlemleri her zaman üst düzeydedir. Müdahale edilen olaylarda polislerin kendi güvenlikleri, mesainin büyük bir bölümünü işgal etmektedir. Kentin diğer bölgelerinde nadiren görülen zırhlı araçlar, özel harekât ve çevik kuvvet birlikleri, Gazi Mahallesi polisliğinin temel unsurlarıdır. Sivil polisler çoğunluktadır. Doğu illerindeki zor koşulları andıran doğası sebebiyle şark hizmetine benzetilmekte, personeller çoğunlukla isteksiz hatta sürgün olarak gönderilmektedir. Tüm bu hususlar Gazi Mahallesi'nde görev yapan polislerin motivasyonunu ve dolayısıyla Gazi Mahallesi halkının aldığı güvenlik hizmetinin kalitesini olumsuz şekilde etkilemektedir. Ancak mesleki tatmini ön planda tutarak zor çalışma koşullarını bir motivasyon unsuru gören polisler de bulunmaktadır. Bu kapsamda TEM ve TDP polisleri motivasyonu yüksek polis grupları olarak ön plana çıkmaktadır. Bu iki grup, polisin sert ve yumuşak yüzünü temsil eden unsurlar olarak iki ayrı uçta bulunmaktadır.

Önceki iki kısımda sorulan soruların tamamlayıcısı olması açısından katılımcılara, politik atmosferden kaynaklanan farklılıkların kamu hizmeti sunum süreçlerinde ne sıklıkla hissedildiği sorulmuş ve istisna olabilecek düzeyde tanıklıkların genele şamil gibi sunulmasının önüne geçilmek istenmiştir. Bu sorgulama neticesinde Gazi Mahallesi'ne kamu hizmeti sunan aktörlerin gündelik mesailerinde politik atmosferi sıklıkla hissettikleri görülmüştür. Ancak verilen cevapların mesleki dağılımına bakıldığında, homojen bir tablo ile karşılaşılmamıştır.

Polislerin ve muhtarların tamamı, belediye çalışanlarının ise büyük bir bölümü, mahallenin politik kimliğinin sundukları hizmeti sıklıkla etkilediğini belirtirken, diğer meslek gruplarında daha dengeli bir resim ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla mahallenin politik karakterini en fazla hisseden meslek gruplarının polisler, belediye çalışanları ve muhtarlar olduğunu söylemek gerekmektedir. Özellikle polisler ve belediye çalışanlarının politik kimliği oldukça olumsuz şekilde kodladıkları ve çözülmesi gereken bir sorun olarak algıladıkları dikkat çekmiştir. Politik karakterin kamu hizmeti ilişkilerinden ziyade gündelik hayatta daha çok hissedildiğini belirten kamu görevlileri

de olmuştur. Özellikle sokakları kaplayan siyasi içerikli duvar yazıları, sıklıkla değinilen bir konudur. Mahallenin politik karakterinin kamu görevlileri üzerinde baskı oluşturduğunu iddia eden kamu görevlileri olduğu gibi, tam tersine, hiçbir şekilde etkilemediğini belirten katılımcılar da olmuştur.

Bilindiği gibi Habermas kamu hizmetlerini, toplumu kontrol altına alarak kamusal alanın kurgulanmasını sağlayan bir araç olarak tarif etmektedir. Gramsci devletin meşruiyet üretebilmesi için “rıza” üretebilmesi, rıza üretebilmek için de ideolojiyi en az baskı araçları kadar etkin kullanabilmesi gerektiğini belirtmiştir. Yine Poggi devlet şiddetinin ahlak ile desteklenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Althusser ve David Harvey gibi yazarlar, devletin ihtiyaç duyduğu ideolojilerin üretilmesi ve nesiller boyu muhafaza edilmesinde eğitim hizmetinin rolü üzerinde durmuşlardır. Castells ise kentsel ihtiyaçları etkin şekilde karşılayamayan yönetimlerin meşruiyetlerinin sorgulanacağını söylemiştir. Görüldüğü gibi yönetimlerin meşruiyetleri ve sundukları kamu hizmetleri arasında yakın bir ilişki vardır. Ancak meşruiyet durağan bir süreç değildir, zamana ve mekâna göre değişkenlik gösterir. Dolayısıyla muhalif unsurların yoğun olması sebebiyle devletin meşruiyet sağlamakta zorlandığı mekânlarda, mekâna özel kamu hizmeti politikaları üretmek kritik önem arz etmektedir. Kamu görevlilerinin, Gazi Mahallesi’ne kamu hizmeti sunumu süreçlerine dair değerlendirmelerinin ortaya konulduğu bölümün 4. ve son kısmında, devletin meşruiyet üretmek ve yeniden üretmek adına Gazi Mahallesi’ne özel ürettiği kamu hizmeti politikaları sorgulanmıştır.

Çalışmada katılımcılara kendi meslek alanlarında Gazi Mahallesi’ne has kamu hizmeti politikaları olup olmadığı sorulmuş, bu politikaların amaç ve şekilleri sorgulanmıştır.

Cevapların mesleklere göre dağılımı incelendiğinde polis ve sağlık çalışanlarının ittifakla verdiği net cevaplar dikkat çekmiştir. Polislerin neredeyse tamamı (8/9) Gazi Mahallesi’ne has güvenlik politikaları olduğunu düşünürken, sağlık çalışanlarının tamamı Gazi Mahallesi’ne has sağlık politikaları olmadığını düşünmektedir. Bu bilgiler çalışmanın genelinde elde edilen verilerle birleştirildiğinde şu sonuca ulaşılabilir. Gazi Mahallesi’ne sunulan sağlık hizmeti yönetimin istediği seviyededir ve mahalleye özel bir değişim gerektirmemektedir. Ancak Mahalleye sunulan

güvenlik hizmeti istenilen seviyede değildir ve özel uygulamaları gerektirmektedir. Benzer bir durum belediyeçilik ve eğitim alanında da gözükmemektedir.

Belediye çalışanlarının özellikle yönetici pozisyonunda olan kısmı, bilinçli olarak Gazi Mahallesi'ne daha fazla kentsel hizmet götürüldüğünü belirtmiştir. Burada "belediyenin ve devletin mahalleyi ihmal ettiği" yönündeki negatif algıları kırarak meşruiyet sağlama düşüncesi ön plana çıkmaktadır. Yine bazı öğretmenler bölgede yoğun olarak yaşayan Alevi kesimin çocuklarına yönelik hususi faaliyetler yapıldığını memnuniyetle anlatmışlardır. Bu faaliyetlerde de devletin "Alevi inancını tanımadığı, Alevi hassasiyetlerine saygılı olmadığı" yönündeki düşünceleri kırarak meşruiyet oluşturma arayışı içerisinde olduğu düşünülebilir. Bu kapsamda mahalledeki hassas dengeleri bir patlamaya sebebiyet vermeden koruyabilme amacıyla uygulandığı iddia edilen politikalardan birisi de "*Bana sorun getirmeyin!*" diye özetlenen, durumu idare politikasıdır.

Burke'a göre yönetimler meşruiyetlerini sürdürebilmek için bir taraftan halktan sürekli bilgi almalı bir taraftan da halkın bilgi aldığı kaynaklar üzerinde hakimiyet kurabilmelidir. Kentsel politik mekânlarda toplumun bilgi aldığı kaynaklar kentin diğer bölgelerinden farklıdır ve yönetimlerin bu kaynaklar üzerinde hakimiyet kurabilmesi oldukça zordur. Ancak öğretmenlerin başı çektiği bazı kamu görevlileri, yöneticilerinin mahalleliler ve diğer kamu görevlileri hakkında kimi öğretmen ve velilerden bilgi talep ettiğine değinmişlerdir. Hatta bir okul idarecisi bunu fişleme faaliyetlerine benzetmiş ve yönetime verilen bilgilerin okula ve öğretmenlere bakışı derinden etkilediğini iddia etmiştir. Diğer taraftan istihbari faaliyetler polisin asli görevlerinden birisidir. Yani Gazi Mahallesi'nde devlet, bilgiyi yöneterek meşruiyet inşa etme çabasıdadır. Hatta devletin toplumsal bilgiyi yönetmenin ötesine geçerek toplumsal hareketleri yönetmeye çabaladığını, bu bağlamda provakatif eylemlerde bulunduğunu iddia eden kamu görevlileri de bulunmaktadır.

Polislerin tamamı ve daha birçok farklı kamu görevlisi, Gazi Mahallesi'nde kentin diğer bölgelerine göre daha güvenlikçi politikalar uygulandığını belirtmiştir. Polisler bu politikaların gerekliliğini vurgularken diğer kamu görevlileri daha eleştirel yaklaşmış, genel olarak aşırı olduğunu belirtmişlerdir. Ancak iki grup da Therborn'un (1989) "korku yoluyla itaat" tanımını çağrıştıran ifadeler kullanmış ve güvenlik

politikalarının “baskı yoluyla meşruiyet oluşturma” kısmına değinmişlerdir. Polisler buna ek olarak mahalleye sunulan güvenlik hizmeti arttıkça mahallelilerin rahatladığını ve örgütçülerin baskısından sıyrıldığını belirterek, meşruiyet kaynağı olarak ideolojik unsurları da vurgulamışlardır.

Görüldüğü gibi Gazi Mahallesi’ne özel üretilen Eğitim ve kentsel hizmet (belediyeçilik) politikaları, ideoloji üreterek meşruiyet inşa etme amacı çerçevesinde şekillenmektedir. Güvenlik politikaları ise hem baskı hem ideoloji unsurlarını aynı anda kullanarak aynı amaca hizmet etmesi için tasarlanmıştır. Sağlık politikalarına bakıldığında, ülke genelinde uygulanan politikaların mahalle bazında ideolojik meşruiyet üretmekte yeterli olduğundan söz edilebilir. Zira hem mahalleliler hem de sağlık çalışanları sağlık hizmetlerinin mevcut durumundan memnun görünmektedir. Ancak tüm bu tespitler bütün gerçekliğin ufak boyutlarıdır. Çünkü mahalleye has politikalar üretilmediğini söyleyen dikkate değer sayıda katılımcı bulunmaktadır. Diğer taraftan mahalleye has kamu hizmeti politikalarının olduğunu kabul eden katılımcılardan bir kısmı da bu politikaları oldukça olumsuz şekilde kodlamakta, devletin mahalleye yönelik negatif tutumunun bir uzantısı olarak algılamaktadır.

Bazı katılımcılar mahallelilerin talep ve ihtiyaçlarının yöneticiler tarafından görmezden gelindiğini belirtmektedir. Mahallede ikamet eden kamu görevlilerinin başı çektiği bir grup katılımcı ise bunun ötesine geçerek, “iktidarın mahalleyi tehlikesiz hale getirip siyasi açıdan kontrol altında tutmak adına, mahalleye özel politikalar geliştirdiğini” iddia etmektedir. Bu politikalar özellikle gençleri siyasi örgütlerden uzaklaştırıp çetelere yaklaştırmaktadır.

Gazi Mahallesi’ne kamu hizmeti veren aktörlerin motivasyon kaynaklarının araştırıldığı bölümde, KS kuramı ve KHM kuramının önermeleri sorgulanmıştır. Bilindiği gibi Kamu Seçimi(KS) kuramı dışsal güdüleyicilere, Kamu Hizmeti Motivasyonu(KHM) kuramı ise daha yüksek motifli içsel güdüleyicilere vurgu yapmaktadır. Yapılan görüşmelerde katılımcıların tamamı Gazi Mahallesi’nde çalışmayı tercih ettirecek düzeyde maddi imkanlar ve çalışma koşullarının bulunmadığını belirtmişlerdir. Dolayısıyla KS kuramının önermelerinin kentsel politik mekânlarda çalışmadığı, devletin de bu doğrultuda “maddi teşvik” politikalarına yoğunlaşmadığı görülmüştür.

Görüşme sürecinde 3 katılımcı, herhangi bir motivasyonlarının olmadığını, mecburiyetten çalıştıklarını belirtmiştir. Geriye kalan katılımcı beyanları üzerinde yapılan incelemelerde KHM kuramının ortaya koyduğu rasyonel, normal ve duygusal nitelikli güdüleyicilerin Gazi Mahallesi'ne kamu hizmeti sunan aktörelere üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Bu yüksek motifli güdüleyiciler Gazi Mahallesi'nde ikamet eden kamu görevlilerinin beyanlarında daha dikkat çekici seviyededir. Ayrıca polisler, din hizmeti sunan aktörelere ve belediye çalışanları kurum itibarlarına vurgu yapmışlardır. Tüm beyanlar incelendiğinde, Gazi Mahallesi'ne kamu hizmeti sunan aktörlerin yüksek motifli manevi güdüleyicilerle motive olduklarını söylemek mümkündür.

Kentsel politik mekânlara kamu hizmeti sunan aktörelere, temel gayeleri kendi çıkarlarını maksimize etmek olan ve dolayısıyla dışsal ihtiyaçlarının karşılanmasıyla motive edilebilecek kişiler değildir. Perry ve Wise'ın belirttiği gibi kamu görevlileri örgütsel çıkarların ötesinde bir kamu ahlakı duygusuyla, "toplum için iyi bir şey yapma" gayesiyle hareket etmekte ve yüksel motifli içsel güdüleyicilerle görevlerine motive olmaktadır.

Çalışmanın son bölümünde, kamu görevlilerinin kamu hizmeti sunum süreçlerine dair tespit ettikleri sorunlara yönelik getirdikleri çözüm önerileri ortaya konulmuştur. Hem sorunları hem de çözüm önerilerini daha sistematik şekilde sorgulayabilmek adına 4 başlık belirlenmiştir. Kamu görevlilerinin halktan kaynaklanan, devletten kaynaklanan ve kamu görevlisinden kaynaklanan sorunlara yönelik çözüm önerileri sunması istenmiştir. Ayrıca sorunların çözümünde kamu görevlilerinin alması gereken inisiyatifler ve geri bildirimlere verdikleri önem sorgulanmıştır.

Çalışmanın geneliyle uyumlu olarak, kamu hizmeti süreçlerinde yaşanan sorunların Gazi Mahallesi sakinlerinden kaynaklandığını belirten katılımcıların büyük bir bölümü polisler ve belediye çalışanlarından oluşmaktadır. Bu grupta yer alan görevliler genel olarak "devlete karşı güvensizlik" ortamının kamu hizmeti sunum süreçlerine zarar verdiğini belirterek "ön yargılara dayalı muhalefet", "şiddete dayalı muhalefet" gibi tutumların sonlandırılmasını önermişlerdir. Hatta köklü bir depolitizasyon öneren katılımcılar da bulunmaktadır. Polis ve belediye görevlisi

dışında kalan ve sorunu mahallelilerin davranışlarında gören az sayıdaki kamu görevlisi de “eğitime verilen önemin artırılması” üzerine yoğunlaşmıştır.

Katılımcıların pek çoğu bölge sakinlerinin çeşitli davranış değişiklikleri geliştirilmesi gerektiğini belirtse de bu değişimlere merkezi önem atfedenler sadece polisler ve belediye çalışanları olmuştur. Diğer meslek gruplarındaki değişim talepleri, toplumu daha iyiye götürecek ancak kamu hizmeti sunumunda yaşanan sorunları çözmede tali kalacak seviyededir. Yani Kamu görevlilerinin çoğunluğu, Gazi Mahallesi’ne kamu hizmeti sunarken yaşanan sorunların mahallelilerin davranış değişiklikleriyle çözülebileceğine inanmamaktadır.

Polis ve belediye çalışanları dışındaki katılımcıların büyük bir bölümü kamu hizmetlerinde yaşanan aksaklıkların kaynağını devlet tarafında görmektedir. Katılımcı beyanlarında işaret edilen devlet kaynaklı sorunların başında, mahallelilerle yaşanan iletişim sorunları gelmektedir. Devlet uyguladığı politikaları halka anlatamamakta ve yanlış anlaşılmanın önüne geçememektedir. Kamu görevlilerinin mahalleliler ile devlet arasındaki iletişimin artırılabilmesi için sunduğu önerilerden bir tanesi, “Ötekilere (mahallelilere) yönelik ayrımcılık yapıldığına dair kökleşmiş algının kırılması”dır. Mahalleliler, devlet kurumlarına karşı güvensizliğine sebep olan politikalardan vaz geçildiğine inanmamaktadır. Ancak iletişim eksikliği ve ayrımcılık algısı arasında net bir sebep sonuç ilişkisi bulunmamaktadır. Bu ilişki daha ziyade birbirini şiddetlendiren bir kısır döngüye benzemektedir. Bu noktada “Gazi Mahallesi’ne yapılan devlet yatırımlarının artırılması” yönündeki öneriler karşımıza çıkmaktadır. Lefebvre ve Castells’in belirttiği gibi gündelik hayatında kentsel hizmetlerden kaynaklanan bir yoksunluk yaşamayan halk, devletin meşruiyetini daha az sorgulayacaktır. Böylelikle hem ayrımcılık savları zayıflayacak hem de iletişimin artırılabilmesi için yeni fırsatlar oluşacaktır.

İletişim eksikliği bir taraftan mahallelilerin algısını etkilerken diğer taraftan da kamu görevlilerinin algısını etkilemektedir. Bu durum bazı polislerde “ön yargı” boyutuna ulaşmakta ve iletişim eksikliğiyle beslendikçe ikinci bir kısır döngü olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle mahallede oturan kamu görevlileri tarafından dillendirilen “Gazi Mahallesi’ne yönelik orantısız polis gücü” iddiası, bazı polisler tarafından da vurgulanmıştır. Kimi polisler mahalledeki güvenlik politikalarının yumuşatılmasını

bir çözüm önerisi olarak sunarken kimi polisler de bunun bir işe yaramayacağını belirtmiş ve sorunların yapısal boyutuna dikkat çekmiştir. Ancak polislerin çoğunluğunun önerisi, bu düşüncelerin aksine, mahallede daha görünür olmak ve daha sıkı güvenlik politikaları uygulamaktır. OHAL süreci ve sonrasında bir dereceye kadar uygulanabilmiş bu politikaların mahalledeki toplumsal şiddet eylemlerini bastırmakta başarılı olduğu, katılımcıların genel kanaatiyle anlaşılmıştır.

Sonuç olarak kamu görevlilerinin büyük bir çoğunluğu merkezi kamu hizmeti politikalarındaki değişimin mahalleye kamu hizmeti sunarken yaşanan sorunlara çözüm olacağını belirtmiş ve bu kapsamda çeşitli çözüm önerileri getirmiştir.

Genel kamu hizmeti politikalarından kaynaklanan sorunlara yönelik “genel” çözüm önerileri ortaya koyulduktan sonra, kamu görevlilerinin kendi hareket alanlarında yapabilecekleri üzerine yoğunlaşmıştır. Gazi Mahallesi’ne kamu hizmeti sunarken yaşanan sorunların kamu görevlilerinin bireysel gayretleriyle çözülebileceğine inanan katılımcı sayısı daha fazla olmakla birlikte (22’ye 18), bu konuda ortak bir kanaatin oluştuğunu söylemek mümkün değildir. Ancak öğretmenler, muhtarlar ve polislerde, kendi içlerinde anlamlı farklar oluşmuştur. Öğretmenlerin çoğunluğu ve muhtarların tamamı bireysel gayreti arttırmanın önemine inanırken, polislerin çoğunluğu bunun bir işe yaramayacağını belirtmiştir.

Bireysel gayreti artırmanın etkisine inansın veya inanmasın, katılımcıların cevaplarını gerekçelendirdiği kısımda, KHM’nun etkili olduğu görülmüştür. Zira bireysel gayreti arttırmanın bir işe yaramayacağını belirten bazı kamu görevlileri de “zaten elimizden geleni yapıyoruz ancak bu gayretler anlamı bir fark oluşturmuyor” şeklinde cevaplar vermişlerdir. Yani iki grupta da kamu yararı için mücadele etme azmi gözükmektedir.

Son olarak örgütsel ve bireysel olarak çözülemeyen bazı kamu hizmeti aksaklıklarının, kamu görevlisinin örgütü yönlendiren geri bildirimleriyle çözülebileceği düşünülmüş ve bu düşüncenin katılımcıların tavırlarıyla uyumlu olup olmadığı sorgulanmıştır. Katılımcıların neredeyse tamamı (36/39) tespit edilen sorunların çözümü için geri bildirim yaptığını ve bu geri bildirime önem atfettiğini belirtmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu geri bildirimi asli vazifeleri olarak tanımlamış ve cevaplarını detaylandırmaya gerek duymamıştır. Geri bildirim yapmadığını bildiren katılımcılar

da geri bildirim yaptıkları makamın sorunları çözeceğine inanmadıklarını belirtmişlerdir.

Vatandaş merkeze alan, kamu hizmeti sunumu süreçlerinin her aşamasına halkı dahil eden vatandaş odaklı kamu hizmeti anlayışı, vatandaşla temas halindeki kamu görevlilerinin geri bildirimleriyle hareket edebilmektedir. Bu son bölümde kamu görevlilerinin kamu hizmeti aksaklıklarına yönelik geri bildirimleri üzerine niteliksel incelemeler yapılmış ayrıca kamu yöneticilerine yaptıkları geri bildirim verdikleri önem test edilmiştir. Çalışma açısından kritik önem atfedilen geri bildirim konusu, katılımcılar tarafından istenilen derecede detaylandırılmasa da çalışmayı genel bir sonuca ulaştırmak adına çilingir olarak kullanılacaktır.

Hegel'in siyaset-yönetim ayrımı üzerinde şekillenen Webberci bürokrasi kuramı, modern devletin biçimsel ussallığı tarafından kamu görevlilerine dayatılan standart görevler ve kurallar üzerinden hareket eder. Ancak 21. Yüzyılla birlikte gelişen neo-liberal yaklaşımlar, bu kısıtlamaları reddederek esnek bir kamu görevi tanımına dayanan yönetim anlayışını geliştirmiştir. Dahası siyaset-yönetim ayrımını reddeden modern Marksist düşünceler üzerinde şekillenen KHM kuramı, kamu görevlilerinin gerekli gördükleri durumlarda inisiyatif alarak kamu yararına görev tanımlarını genişletebileceklerini belirtmektedir.

Yine personel idaresi yaklaşımlarının Taylorist Okul, Davranışçı Okul ve son olarak Neo-Liberal İnsan Kaynakları Yaklaşımı çizgisinde ilerlemesi, iş odaklı personel idaresinden insan odaklı personel idaresine geçildiğini göstermektedir. Bu son aşamada kamu grevlilerinin, gerekirse yetkisini genişleterek, sahip olduğu tüm kapasiteyi kullanması önerilmektedir.

Güler, (2020) "İdare... kurallarını kendi dışından, sosyoekonomik ve sosyo-politik dünyadan alır." demektedir. Yani toplumun algı dünyasını oluşturan etmenler, toplumun talep ve beklentileri, kamu hizmeti politikalarının temel belirleyicileri olmalıdır. Devletler kamu görevlileri sayesinde halkın talep ve beklentilerinden haberdar olabilirler. Ancak hem sosyo-ekonomik hem de sosyo-politik olarak stratejik konumda olan bazı mekânlarda kamu görevlisi ile halk arasındaki ilişki, daha kritik

bir hal almaktadır. Zira kamu görevlisinin alması gereken daha fazla inisiyatif bulunmaktadır.

Kamu görevlisi ile kamu hizmetlerinin alıcısı konumundaki halk arasındaki ilişki, halkın geneli ile iktidar arasındaki ilişkinin bir uzantısıdır. Ancak kentsel mekânın heterojenliğini temsil eden kentsel politik mekânlarda yaşayan halkın talepleri ile halkın genelinin talepleri bazen çelişebilmektedir. Genel kamu hizmeti politikalarıyla yerel gerçeklikler arasında oluşan uyumsuzluk, kamu görevlileri ile vatandaşlar arasındaki ilişkiyi belirlemektedir. Temel görevleri emirleri uygulamak (memur) olan kamu görevlileri, bu uyumsuzluğu aşmak için geri bildirimin ötesinde, hatta zaman zaman yetki alanlarının dışında kalan inisiyatifler alarak merkezi kamu hizmeti politikalarını yerele uyarlamalı, vatandaşa da bu uygulamaları anlatabilmelidir. Harvey'in tabiriyle devletin dilini halkın diline çeviren bir tercümanlık vazifesi üstlenmelidir.

Çalışma boyunca anlaşılmıştır ki Gazi Mahallesi'nde görev yapan kamu görevlileri asli vazifelerini yaparken mahallenin hassasiyetlerini gözeten bir üslup kullanmaktadır. Ancak bu üslup, bazı merkezi politikaların mahallelileri kızdırmasına engel olamamaktadır. Kamu görevlileri, kamu görevi sırasında tespit edilen mikro ölçekli sorunlara çözüm getirebilmek adına çoğunlukla inisiyatif almaktadır. Bu sorunlar genel olarak düşük sosyo-ekonomik yapıdan kaynaklanırken, bazen de sosyo-politik yapıdan kaynaklanmaktadır. Ancak makro politikalarda tespit edilen sorunlara yönelik zayıf geri bildirim mekanizmasından öte bir çaba görülmemiştir. Makro ölçekli sorunların kamu görevlisini aşan yapısal boyutları, kamu görevlilerini çaresiz bırakmaktadır.

Tüm bu tespitler, zayıf geri bildirim mekanizmasının tamamıyla etkisiz olduğu anlamına gelmemektedir. Zira yönetimlerin makro ölçekli sorunları çözmeye yönelik iradeleri belirginleştğinde, yerelden gelen geri bildirimlerin kıymeti artabilmektedir. OHAL sonrasında Gazi Mahallesi'nde yaşanan dönüşüm de böyle bir sürecin ürünü olabilir. Zira kamu görevlilerinin sundukları bazı çözüm önerilerinin yavaş yavaş hayata geçmeye başladığına dair işaretler gözükmemektedir. Polis amirlerine göre mahallede polis görünürlüğü artırılmıştır. Belediye yöneticilerine göre mahalleye sunulan kentsel hizmetlerde, siyasi amaçlı pozitif ayrımcılık yapılmaktadır. Bazı

öğretmelere göre de mahallenin hassasiyetlerine saygı duyulduğunu hissettiren etkinlikler iyice artmıştır. Ancak mahalleliler ve devlet kurumları arasında hala derin bir iletişim ve güven sorunu bulunmaktadır.

Çalışma boyunca kamu görevlilerinin Gazi Mahallesi'ne yönelik algılarında meslek ve ikamete dayalı gruplaşmaların olduğu görülmüştür. Özellikle polis ve belediye çalışanları beyanlarında karşımıza çıkan tablo, bu grubun diğer meslek gruplarından farklı düşünce yapısına sahip olduğunu göstermektedir. Mahallede yaşanan sorunların mahallelilerin tavır ve davranışlarından kaynaklandığını iddia eden, toplumsal sıkıntıların faturasını mahallelilere kesen, çok daha devletçi bir bakış açıdır bu. Bilindiği gibi Marksist terminolojide devlet, hâkim kesimlerin çıkarlarının koruyucusu olarak konumlandırılmıştır. Dolayısıyla kamu görevlileri tamamen hâkim kesimden olmasa da hâkim kesim fikirleriyle hareket eden kişilerden oluşmaktadır. Çalışma göstermiştir ki hâkim anlayışa bir alternatif arayışı olarak inşa edilen Gazi Mahallesi gerçekliğine karşı esnekliği en az olan grup polis ve belediye çalışanlarıdır. Dolayısıyla Marksist terminolojinin kamu görevlilerine yönelik iddiaları diğer meslek gruplarından ziyade polis ve belediye çalışanlarında çalışıyor gibi gözükmektedir.

İktidarın güvenlik politikalarını sahada uygulamakla görevli polislerin ve iktidar partisinin yönetiminde olan Sultangazi Belediyesi'nin kentsel politikalarını sahada uygulamakla görevli belediye çalışanlarının, kentsel politik mekânlara yönelik hâkim yaklaşımdan daha çok etkilenmeleri kaçınılmazdır. Yani bu meslek gruplarının Gazi Mahallesi algısı, bağlı bulundukları kurumun politik mekânlara yönelik tutumundan ve bu tutumun etkisini artıran hiyerarşik yapıdan kaynaklanıyor gözükmektedir. Belediyede kolluk faaliyetlerini yürüten ve hiyerarşinin en net hissedildiği birimi olan zabıtalarda negatif Gazi Mahallesi algısının çok daha belirgin olması da hiyerarşinin çalışan algısına etkisini gözler önüne seren diğer bir detaydır. Yine iktidar partisinin Gazi Mahallesi'nde oldukça güçsüz olması ve bu konuda ilçenin diğer mahalleleriyle keskin şekilde ayrışması, kaderlerini seçim sonuçlarıyla irtibatlandırması muhtemel belediye çalışanlarının algısını negatif yönde etkilemiş olabilir.

Polislerin Gazi Mahallesi algısını, tarihsel olarak mahalleli ve polis arasındaki güvensizlik ilişkisine bağlamak da mümkündür. Bu güvensizlik sebebiyle polislerin kendilerini fiziksel olduğu kadar zihinsel olarak da korumaya aldığı, her iki açıdan da

mahallelilere yaklaşmayı tercih etmediği söylenebilir. Mahalledeki müstahkem mevkisinden mümkün olduğunca çıkmayan ve öncelikli gayesi genel olarak kendi güvenliğini sağlamak olan polislerin, bir devlet kurumu olarak orada olmak dışında Gazi Mahallesi gündelik yaşamına ne seviyede katkı sağlayacağı da üzerine düşünülmesi gereken bir konudur.

Ancak şunu da hatırlatmak gerekmektedir. Mahallede 2016’da ilan edilen OHAL’e kadar oldukça aktif olan muhalif-politik oluşumların sert örgütsel tavırlarıyla muhatap olan kitle özellikle polisler ve belediye çalışanlarıdır. Fikirlerin bu derecede keskin olmasında geçmişte yaşanan ve hala etkisi gözlemlenen bu şiddetli karşılaşmaların etkili olduğu da söylenebilir. Ayrıca bu meslek gruplarının beyanlarında karşımıza çıkan “mahalleli” kavramı asla genele yayılmamış, sadece radikal siyasi oluşumlara mensup olan kitleyi tarif etmek için kullanılmıştır. Mahallenin çoğunluğunu oluşturan ve toplumsal şiddet olaylarına katılmayan kitle ise çoğunlukla tarif edilen olumsuz yapıdan sorumlu tutulmamıştır. Sadece bazı katılımcılar bu kitleye, “ses çıkarmıyorlar, illegal yapılara alan sağlıyorlar” gibi daha dolaylı sorumluluklar yüklemişlerdir.

Sonuç olarak polislerin ve belediye çalışanlarının Gazi Mahallesi’ne dair negatif algıları, mümkün olduğunca çok boyutlu olarak değerlendirilmiş ve çalışmanın önemli bir bulgusu olarak literatüre kazandırılmıştır.

Mahallede ikamet eden kamu görevlilerinin ise Gazi Mahallesi’ne bakışı çoğunlukla olumludur. Devlet ile mahalleliler arasında yaşanan gerilimli ilişkide devlet suçlu bulunmaktadır. Muhtarlar ve cemevi görevlilerinin tamamı, öğretmenlerin ise büyük bir kısmı, mahallede ikamet ettikleri için, bu grupta yer almaktadır. Yine mahalleye gelmeden önce sahip olunan ön yargıların mahalleye geldikten sonra kırıldığı, çalışma süresiyle orantılı olarak algının pozitif yönde geliştiği tespit edilmiştir. Mahalledeki hizmet süresinin olumsuz tutumu etkilemediği meslek grupları sadece polisler ve zabıttalardır.

Seçim sonuçlarına göre Gazi Mahallesi’nde muhalefete oy veren kitle iktidara oy veren kitlenin yaklaşık iki katıdır. Politik mekân olarak tarif ettiğimiz cemevi merkezli dar alanda ise muhalif kitlenin sayısı artmakta, tavırları ise radikalleşmektedir. Bu radikal öze rağmen Gazi Mahallesi’nin politik hareketliliği yavaş yavaş görünürlüğünü

yitirmektedir. Zamanında siyasi şiddet olaylarının en ileri örneklerinin yaşandığı mahalle bugün toplumsal olayların nadiren görüldüğü bir mekâna dönüşmüştür. Siyasi örgütlerde hareket alanı bulamayan bazı gençler, sosyo-ekonomik sorunların devam etmesinin de etkisiyle, alternatif saygınlık yolları aramakta ve çetelere katılmaktadır. Ancak şu bilinmelidir ki Gazi Mahallesi, ötekileri kendine çeken tarihsel konumunu koruduğu sürece, politik özünü kaybetmeyecektir.

Sonuç olarak Gazi Mahallesi, ötekilerin ve kent yoksullarının sürekli olarak biriktiği, kitle iletişim araçları yoluyla hakkında ön yargılar üretilen, heterojenliğin en ileri örneklerinin yaşandığı, kamu görevlilerinin oldukça farklı ve zorlayıcı tecrübeler edindiği ancak mahalleye geldiklerinde umduklarından güzel bir ortamlarla karşılaştığı, kentsel politik bir mekân olarak varlığını sürdürmektedir.

Çalışma bitirilirken, kentsel politik mekânlara kamu hizmeti sunum süreçlerinin geliştirilebilmesi adına bazı önerilerde bulunulmuştur. Bu öneriler kısaca şu şekildedir:

1) Gazi Mahallesi'nin kuruluşu ve politik bir kent mekânına dönüşmesi kolektif tüketim ihtiyaçlarının karşılanması mücadelesinin dolaysız bir sonucudur. Ancak günümüzde Gazi Mahallesi sakinlerinin kentsel ihtiyaçları büyük oranda karşılanmış gözükmektedir. En azından fiziki olarak kentin diğer bölgelerinden belirgin şekilde ayrılmamaktadır. 1990'lı yıllarla birlikte apartmanlaşmanın başlamasıyla, altyapı, ulaşım, konaklama gibi sorunlar, Gazi Mahallesi'nin öncelikli problemi olmaktan çıkmıştır. Ancak günümüzde, özellikle baraj bölgesinde, hala gecekonduların olduğu gözükmektedir. Mahallede geçirdiğimiz uzun çalışma süresi boyunca burada yaşayan halkın gecekondularının yıkılacağı yönündeki söylentilerle sık sık tedirginlik yaşadığı görülmüştür. Mahallenin gecekondular bölgesinde yaşayan insanların konut güvenliklerinin sağlanması, Gazi Mahallesi'nin en acil kentsel ihtiyacı olarak ön plana çıkmaktadır.

2) Gecekondular bölgesi başta olmak üzere Gazi Mahallesi genelinde zaman zaman sefaletle varan ekonomik problemlerin olduğu gözükmektedir. Çalışma boyunca birçok katılımcı, mahallenin ekonomik durumunu düzeltmeden sosyo-politik temelli problemlere çözüm bulunamayacağını vurgulamıştır. Özellikle öğretmenlerin

öğrenciler üzerinde yaptığı gözlemlerden anlaşılmıştır ki, öğrenciler en temel okul ihtiyaçlarını karşılamak için bile çalışmak zorunda kalabilmektedir. Hatta bu sebeple öğretmenler kendi aralarında organize olmakta, ihtiyacı olan öğrencilere maddi yardımda bulunabilmek için yoğun çaba sarf etmektedirler. Katılımcıların vurguladığı gibi, Gazi Mahallesi'nde tespit edilen sosyo-ekonomik problemlerin çözülebilmesi için öncelikle refahı artırıcı çalışmalar yapılmalıdır. Yine öğretmenlerin tespit ettikleri muhtaç ailelere yardım yönlendirebilecekleri bir fon oluşturulmalı, öğrencilerin acil ihtiyaçları buralardan karşılanmalıdır.

3) Ekonomik sorunların dolaylı bir etkisi de çocukların sokağın tehlikeli yüzüyle daha sık muhatap olmasıdır. Zira ebeveynler, günün uzun bir vaktini çalışarak geçirmek zorundadır. Uzun mesai saatlerine işe gidip gelme süreleri de eklendiğinde, çocukların uyanık kaldıkları sürenin büyük bir bölümünü ailelerinden uzakta geçirdikleri anlaşılmaktadır. Dolayısıyla çocuklar sokağa mecbur kalmakta, sokağın tehlikelerine daha açık hale gelmektedir. Çocukların kentin diğer bölgelerindeki yaşlılarıyla benzer imkanlara kavuşabilmesi için ekonomik tedbirlerin yanında tamamlayıcı çalışmalar da yapılmalıdır. Öncelikle anne ve babaları çalışan çocuklara yönelik kreşler ve sistematik boş zaman aktiviteleri yapabilecekleri tesisler oluşturulmalı, bu tesisler yetkin ve mümkünse mahalle içinden görevlilerle doldurulmalıdır. Yine öğrencilerin gerek maddi gerekse manevi temelli ihtiyaçlarının tespiti ve giderilebilmesi için aile ziyaretlerinin öğretmen mesai saatlerine eklenmesi gerekmektedir. Anlaşılması zor bir kentsel mekânda, anlaşılması zor problemlerle boğuşan öğrencilere yönelik rehberlik faaliyetleri, tüm öğretmenleri içine alacak şekilde geniş ölçekte planlanmalıdır. Pek çok öğretmenin tespiti ile sabittir ki Gazi Mahallesi'nde rehberlik faaliyetlerine olan ihtiyaç, temel eğitime olan ihtiyacın önüne geçmiştir. Ancak bu tarz tedbirlerin alınmasıyla toplumun en kırılgan kesimi olan çocukların ötekileştirme kaynaklı travmalar yaşaması engellenebilecektir.

4) 1990'lı yıllardan itibaren Gazi Mahallesi'nin siyasallaşması, kentsel mücadele ekseninden kültürel mücadeleye doğru kaymıştır. Mahallede yaşanan huzursuzlukların ve toplumsal olayların temelinde, “Kürt sorunu”, “Alevi sorunu”, “ötekileştirme sorunu” gibi mahalle ötesi problemler yer almaktadır. Mahallenin dinamik yapısı, ülke gündemini etkileyen herhangi bir konunun mahallede karşılık bulmasına ve kısa süre

içerisinde toplumsal hareketliliğe dönüşmesine sebebiyet verebilmektedir. Dolayısıyla ülkede yaşanan kültürel temelli mücadeleden en çok kentsel politik mekânların etkilendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu sebeple kentsel politik mekânların yaşadığı sorunların çözülebilmesi için öncelikle ülke genelinde yaşanan kültürel temelli problemlerin çözülmesi gerekmektedir. Zira kentin diğer bölgelerinde yaşayan insanların farkında bile olmadığı pek çok sorun, kentsel politik mekânlarda gündelik yaşamı derinden etkileyebilmektedir. Bu noktada ön görüşme yapılan mahallelerin önerdiği çözümler dikkat çekicidir. Mahallelilerin daha fazla demokrasi şeklinde özetlediği bu öneriler özetle şu şekildedir:

- ✓ Aykırı seslerin kabullenilmesi ve bunun bir renklilik olarak görülebilmesi;
- ✓ Toplumdaki duyarlı vatandaşların kendilerini daha rahat ifade edebilecekleri bir demokratik tartışma ortamı oluşturulması ve böylelikle sesini duyurmakta güçlük çeken kitlelerin sorunlarına kamuoyu önünde çözüm arayabilmesi;
- ✓ Devlet kurumlarının tüm toplumsal kesimlere eşit mesafede olması ve aynı standartlarda hizmet sunması;
- ✓ Suç işlemediği sürece düşüncelerinden dolayı kimsenin yargılamaması ve mahkûm olmaması;
- ✓ Polisin kentsel politik mekânlarda siyasi suçlardan ziyade adi suçların üzerine gitmesi ve mahallede uyuşturucu başta olmak üzere asayiş bozucu suçların önlenmesinde daha etkin görev alması.
- ✓ Polisin kentsel politik mekânlarda yerel hassasiyetleri gözeterek daha sağduyulu ve profesyonel şekilde görev yapması.

5) Çalışmada kitle iletişim araçlarında Gazi Mahallesi'ne yönelik kullanılan ötekileştirici dilin toplumda yarattığı algı üzerinde detaylıca durulmuştur. Mahallede göreve yani başlayan kamu çalışanlarının çoğunlukla negatif algılarla geldikleri, bu negatif algıları da kitle iletişim araçları yoluyla edindikleri görülmüştür. Dolayısıyla kitle iletişim araçları üzerinden Gazi Mahallesi gerçekliğini doğru şekilde ortaya koyan bir tanıtım yapılması gerekmektedir. Gazi Mahallesi'nin ilgi çekici pek çok güzelliği bulunmaktadır. Bunların başında da iki adet kent ormanı ve bunların arasında yer alan harika bir gölet gelmektedir. Kentin pek çok bölgesinde bulunmayan yeşil alanlar, mesire yerleri, düzenli sokaklar ve ulaşım imkanları, Gazi Mahallesi'nde

bulunmaktadır. Yine konaklama ve yaşam giderleri kentin diğer bölgelerine göre daha caziptir. Mahallede yapılan görüşmelerde mahallelerin sosyo kültürel yapısı ve eğitimlerinin, kamu görevlilerinin gündelik iş yaşantısını kolaylaştıran bir ortam oluşturduğu da görülmüştür. Bu çalışma ve Gazi Mahallesi'nde yapılan kamu görevinin güzel yanlarını ortaya koyan benzer araştırmaların kamuoyunda gündeme getirilmesi, kamu görevlilerinde oluşan negatif Gazi Mahallesi imajının dağılmasında ilk adımı oluşturabilir.

6) Mahalleye ataması çıkan kamu görevlilerine, toplumsal çeşitliliğin ileri boyutlarını temsil eden bir kentsel mekâna geldikleri ve burada yaşayan insanların fikirlerine saygı duyulmasının mahallelilerle kuracağı iletişimde belirleyici olduğuna dair eğitim verilmelidir. Böylelikle mahalleye yeni gelen Kamu görevlilerinin yaşadığı adaptasyon süreci çok daha kısa ve kolay şekilde atlatılabilecektir.

7) Gazi Mahallesi'ne yönelik negatif algı kırılana kadar mahalleye hizmet sunan kamu görevlilerinin mahalleliler arasından seçilmesi, kamu görevlilerinden kaynaklanan bazı acil sorunların çözülmesine yardımcı olabilir. Yukarıda da değinildiği gibi mahalle dışından gelen kamu görevlileri çeşitli ön yargılarla göreve başlamakta, zamanla bu ön yargıları kırılrsa da bir süre sonra mahalleden ayrılmayı tercih etmektedirler. Dolayısıyla Gazi Mahallesi sürekli olarak çoğunluğu uyum süreci içerisinde olan kamu görevlilerinden hizmet almaktadır. Mahallede uzun süre görev yapan kamu görevlileri incelendiğinde ise bu görevlilerin çoğunluğunun mahalleli olduğu görülmektedir. Ayrıca mahalleli kamu görevlilerinin hizmet verdikleri kitleyi daha iyi anlayacakları, daha doğru yönlendirecekleri ve yöneticilerine daha net geri dönüşler yapacakları da düşünülebilir. Ancak bu durumu sağlıklı şekilde yürütebilmek de ciddi emek gerektirmektedir. Zira çalışmada ortaya konulmuştur ki zaman zaman kamu hizmeti veren ve kamu hizmeti alan kişiler arasında kristalleşen yoğun fikişel birlik, kamu yöneticilerini zor durumda bırakabilmektedir.

8) Polisin mahallede hâkimiyetini ve etkinliğini yavaş yavaş artırmaya başladığı görülmektedir. Ancak polisin mahallede daha çok görünmesi mahalleliler ile polis arasındaki güvensizliğin bittiği anlamına gelmemektedir. Güvenlik kaygıları azalan polis birimleri bu ortamı bir fırsat olarak görmeli ve halkla, özellikle de çocuklarla olan iletişimini artırmaya gayret göstermelidir. Daha önce mahallede kısmen başarılı

toplum destekli polislik uygulaması tekrar gündeme getirilmeli, okulla giden çocukları merkeze alan iletişim politikaları geliştirilmelidir.

9) Kentsel politik mekânlarda kadın saha personellerinin sayısı artırılmalıdır. Çalışma kapsamı dışında kaldığı için detayları sorgulanmamış olsa da kadın saha personelinin yok denecek kadar az olduğu görülmüştür. Sahada çalışan kadın personellerin sadece mecburi denilebilecek birimlerde mecburiyeti karşılayacak ölçüde istihdam edildiği tespit edilmiştir.

10) Sağlık alanında yürütülen politikalardan gerek sağlık çalışanlarının gerekse mahallelerin oldukça memnun olduğu gözükmemektedir. Dolayısıyla bu alanda yapılan çalışmaların aynı istikamete devam ettirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Adal, H. Ş. (1939). *Modern Devlette Memur* . Ankara: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü Yayınları.
- Ağaoğulları, M. A. (2002). *Kent Devletinden İmparatorluğa*. Ankara: İmge.
- Ahmed, S. (2000). *Strange encounters: embodied others in postcoloniality* Routledge. Psychology Press.
- Akalan, A. R. (2006). “*Kamu Yönetiminde İyi Yönetim Ve Yolsuzlukla Mücadele*”, *yayınlanmamış doktora tezi* . Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Akbal, İ., & Akıncı, M. (2013). Türkiye’de Siyasal İktidar-Muhalefet İlişkilerinde Muhalefete Tahammülsüzlüğün Aynası: Basın ve Tasfiyeler. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 19 (18), 31-49.
- Akdoğan, A. (2003). *Kamu Maliyesi*, (9. Baskı). Gazi Kitabevi: Gazi Kitabevi.
- Akgüner, T., & Berk, K. (2017). *İdare Hukuku*. İstanbul: Der Yayınları.
- Akram, S. (2014). Recognizing the 2011 United Kingdom Riots As Political Protest: A Theoretical Framework Based on Agency, Habitus and The Preconscious . *British Journal of Criminology* 54.3 , 375-392.
- Aksoy, E. (2011). “*Güvenli Kent Planlama İlkeleri, Kentsel Suçları Önleme Kapsam ve Yöntemleri: Ankara Kenti Örneği*”, *yayınlanmamış doktora tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Aktaş, S. (2019). “*İstanbul’da Eski Bir Gecekondu Mahallesinin Siyasal Ve Toplumsal Dönüşüm Dinamikleri: Gazi Mahallesi Örneği (1970-2002)*”, *yayınlanmamış yüksek lisans tezi*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi .
- Akyılmaz, B., Sezginer, M., & Kaya, C. (2011). *Türk İdare Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Alpkaya, F., & Duru, B. (2012). *1920’den Günümüze Türkiye’de Toplumsal Yapı ve Değişim*. Phoenix.
- Althusser, L. (1994). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları* . İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altın, A. (2013). Kamu Hizmeti Anlayışında Değişim. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Issn: 2147-7655 Cilt:1 Sayı:2, 101-118.
- Arslan, M. (2018). Kamu Görevlilerinin Kurumsal İtibar Algılarının Kamu Hizmet Motivasyonlarına Etkisi: Nevşehir İlçe Belediyeleri Üzerinde Bir Araştırma . *Organizasyon Ve Yönetim Bilimleri Dergisi* Cilt 10, Sayı 1, Issn: 1309 -8039 (Online), 14-29.

- Aslan, S. (2016). *"Sosyal Dışlanma Bağlamında Genç Suçluluğu"*, yayımlanmamış doktora tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi.
- Aslan, Ş. (2003). *"Toplumsal Mücadeleler Ve Kent Bir Alan Örneği: Ümraniye/Mustafa Kemal Mahallesi"* yayımlanmamış doktora tezi. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi.
- Aslan, Ş. (2008). Yasalar ve Kamu Yönetiminin Politikaları Üzerinden Türkiye’de Gecekondu Sorunu. *Yönetim Bilimleri Dergisi* 6.1, 157-168.
- Aslan, Ş. (2010). 1970'lerde Politik Nitelikli Kentsel Hareketler: Mustafa Kemal-Gültepe-Gülsuyu Maha. 32. *Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu Kentsel Yeniden Yapılanma: Kazananlar, Kaybedenler 6-7-8 Kasım 2008 Cilt 2.* (s. 793-802). İstanbul: Mimar Sinan Güler Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Aslan, Ş. (2013). Bir Politik Mekân Olarak "Gül" ve "Su"yun Mahallinde Toplumsal ve Kültürel Örüntülere Yolculuk. E. Yıldız, & Oda Projesi içinde, *Kendi Sesinden Gülsuyu-Gülensu* (s. 7-18). İstanbul: Notabene Yayınları.
- Aslan, Ş. (2018, Mart). Dönüşen Kentlerin Dönüş(Emey)En Sosyalliklerini Anlamak: Kentsel Etnisite Ya Da Gönüllü Getto . *Varlık*, s. 6-8.
- Aslan, Ş. (2020). Geleneksel Ve Devrimci Kültürlerin Karşılaşma Sürecinde Alevilik Ve Devrimciliğin Kimliksel Gerilimi. A. Karaçalı, & H. Yalçınkaya içinde, *Aleviler ve Sosyalistler, Sosyalistler ve Aleviler* (s. 15-26).
- Aslan, Ş. (2022). Mekân, Kimlik ve Politika Kent Sosyolojisi Yazıları. Ütopya Yayınevi .
- Aslan, Ş., & Şen, B. (2011). Politik Kimliğin Temsil Edici Mekânları: Çayan Mahallesi. *Toplum ve Bilim Dergisi Sayı 120*, s. 109-132.
- Aslantürk, A. Y. (2019). *"Kent Sosyolojisi Perspektifinden Mahallenin Sosyo-Kültürel Dönüşümü: "Boztepe-Çukurçayır Mahallesi Örneği"*, yayımlanmamış doktora tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Atay, E. (2006). *İdare Hukuku*. Ankara: Turhan.
- Atay, S. (2010). Geliştirilebilir yönetim becerisi: Teorik ve ampirik yönleriyle “politik yeti. *Amme İdaresi Dergisi* 43.2, 65-80.
- Avcı, A. (2008). *"Türkiye’de Kamusal Alan ve Televizyon: Vatandaş Televizyonundan Tüketici Televizyonuna Dönüşüm Süreci."* yayımlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Avcu, S., & Buldur, A. D. (2018). Sultangazi İlçesi’nin (İstanbul) Şehirleşme Süreci. *Electronic Turkish Studies*, 13(2).

- Aydın, S. (2014). Ankara Türkiye'nin Etnik Yapısı . F. A. Duru içinde, *1920'Den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı Ve Değişimi* (s. 181-228). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Aydınlı, H. İ., & Adem, K. (2013). Yargı Kararları Örnekleri İle Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Sorun Alanları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 15.2, 449-468.
- Ayhan, E, Önder M., (2017). Yeni Kamu Hizmeti Yaklaşımı: Yönetişime Açılan Bir Kapı. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi* 3.2 , 19-48.
- Ayhan, İ., & Çubukçu, K. (2007). Suç ve kent ilişkisine ampirik bakış: literatür taraması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3.5, 30-55.
- Aytaç, A. M. (2014). Türkiye'de ailenin tarihsel dönüşümü 1925-2010. F. A. Duru içinde, *1920'Den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı Ve Değişimi* (s. 299-320). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Aytaç, Ö. (2016). Kent Yoksulluk ve Sosyal Düzensizlik Potansiyeli. *Mukaddime* 7.1, 135-155.
- Baştürk, Ş. (2013). Kamu Politikası Olarak Sosyal Politika. M. Y. Sobacı, & M. Zahid içinde, *Kamu Politikası Kuram Ve Uygulama* (s. 386-421). Ankara: Adres Yayınları.
- Batmaz, N. Y. (2014). *Kamu ve Özel Sektör Yönetimi İçin Yönetim Sözlüğü, Altıncı Bölüm, (Ed. M. Akif Özer), ss.227-263. (M. A. Özer, Dü.)* Ankara: Adalet Yayınevi.
- Bilen, Ö. (2016). *"İstanbul'da Suçu Etkileyen Faktörlerin İstatistiksel Modellenmesi", yayımlanmamış doktora tezi.* İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Boran, B. S. (1941). Mücrim Mahalleler. *Yurt ve Dünya, C.2, No:7*, 32-40.
- Boratav, K. (2015). *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009.* Ankara: İmge Kitabevi.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste.* Harvard university press.
- Bourdieu, P. (2017). *Habitus: A sense of place.* Routledge, 59-66.
- Box, R. C. (1992). An Examination of The Debate Over Research in Public Administration. *Public Administration Review*, 62-69.
- Box, R. C. (2004). *Critical Social Theory in Public Administration.* New York: ME Sharpe.
- Bozkulak, S. (2005). *"Gecekondu"dan "Varoş"a: Gülsuyu Mahallesi", İstanbul'da Kentsel Ayrışma.* (H. Kurtuluş, Dü.) İstanbul: Bağlam.

- Burgess, E. W. (1967). *The Growth of The City An Introduction to a Research Project*. Park-Burgess-McKenzie, R. Park, E. Burgess, & R. McKenzie (Dü) içinde, *The City* (s. 47-62). Chicago-London: Chicago University.
- Burke, P. (2008). *Bilginin Toplumsal Tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Caldeira, T. P. (2000). *City of Walls: Crime, Segregation, and Citizenship in São Paolo*. University of California Press.
- Castells, M. (1997). *Kent, Sınıf, İktidar*. (A. Erendil, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Castells, M. (1997). Kentsel Kriz, Siyasal Süreç Ve Kentsel Kuram. *Kent, Sınıf, İktidar, çev. Asuman Erendil* (s. 11-55). içinde Ankara: Bilim ve Sanat.
- Castells, M. (2005). *Enformasyon Çağı: Ekonomi Toplum ve Kültür Birinci Cilt Ağ Toplumunun Yükselişi*. (E. Kılıç, Çev.) İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Clarke, R. V., & Cornish, D. B. (1985). *Crime Control in Britain: A Review of Police Research*. Albany: State Univesity of New York Press.
- Cohen, A. K. (1955). *Delinquent boys; The culture of the gang*. New York: The Free Press.
- Cohen, L. E., & Felson, M. (1979). Social Cahange and Crime Rate Trends: A Routine Activity Aproach. *American Sociological Review* val. 44 No. 4, 588-608.
- Coşkun, S. (2015). Kamu Hizmetleri Motivasyonu Kuramı: Bir Literatür Taraması. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11.1 , 61-74.
- Coşkun, V. (2009). *Ulus Devletin Dönüşümü ve Meşruluk Sorunu*. Ankara: Liberte.
- Çakmak, Y. (2015). Siyasal İktidarlar Açısından Dersim'in "Değilleri": Kürt, Kızılbaş, Komünist yahut Dersim 3 "K" İçinde. *Kürt Tarihi Dergisi* sayı 17, 42.
- Çal, S. (2009). *Kamu Hizmeti Kavramı Üzerine Kimi Düşünceler*. İstanbul: Vedat Yayıncılık.
- Çebi, M. (2012). Yeniliklerin Yayılmasında Sosyal Taklidin ve Kanaat Önderlerinin İşlevsel Önemi: Gabriel Tarde'ın Sosyal Taklit Teorisi Açısından Bir İnceleme. *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* 34, 1-18.
- Çirakman, B. (1997). Kamu Hizmeti. *Amme İdaresi Dergisi*, C 9:4.
- Çukurçayır, M., & Ekşi, H. (2004). Kamu Hizmeti Sunumunda Yeni Yöntemler. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 1.1-2, 88-109.
- Davies, M. (2020). *Gecekondu Gezegeni*. (G. Koca, Çev.) Metis Yayınları 2020.

- De Certeau, M. (2008). *Gündelik Hayatın Keşfi - Cilt:1*. (L. Özcan, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Demir, G. (2011). Habermas Ve Foucault: Müzakereci Demokrasi ve Yönetimsellik. *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11 (22), ., 48-71.
- Demirel, P. (2017). *"Yetişkin Suçluluğuna Neden Olan Sosyoekonomik Faktörler"*, yayımlanmamış doktora tezi. Ankara: Hacettepe.
- Demireli, L., & Aydın, R. (2018). Türkiye'deki Kamu Yönetimi Disiplininde Marksist Geleneğin Kurucusu: Kurthan Fişek. *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 51, Sayı 4, 51-88 .
- Demirtaş, N. (2007). *"Critical Moments Of Social Spatialization In The Neighborhood: An Alternative Reading Of The Mainstream Gecekondu History"*, yayımlanmamış doktora tezi. Ankara: Bilkent University .
- Denhardt, J. V., & Denhardt, R. B. (2003). *The New Public Service: Serving, Not Steering, Expanded Edition*. New York: M.E. Sharpe.
- Denhardt, R. B. (1981). Toward a Critical Theory of Public Organization. *Public Administration Review* 41.6, 628-635.
- Denhardt, R. B. (1984). *Theories of Public Organization*. California: Brooks/Cole Publishing Company.
- Denhardt, R. B., & Denhardt, K. G. (1979). Public Administration and The Critique of Domination . *Administration & Society* 11.1 , 107-120.
- Derbil, S. (1950). Kamu Hizmeti Nedir. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7.3.
- Derbil, S. (1950). Kamu Hizmeti Nedir? *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7.3 .
- Deveci, A. (2015). *"Politik Aktörlerin Politik İletilerinde Kolektif Kimliğin Tasarımı ve Araçsallaştırılması: DTP-BDP Politik Aktörlerinin İletilerinin İçerik Analizi"*, yayımlanmamış doktora tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi.
- Di Méo, G. (2002). L'identité: une médiation essentielle du rapport espace/société. *Géocarrefour*, vol.77, 175-184.
- Diggs, B. J. (1973). The Common Good as Reason For Political Action. *Ethics* 83.4, 283-293.
- Doğan, H. İ. (2011). Suç Teorileri ve Şehir Güvenliği Bitlis İliyle İlgili Genel Bir Değerlendirme. *Polis Bilimleri Dergisi* 13.4, 27-583.

- Doğan, İ. (2013). Kentsel Dönüşümün Doğası; Akış mı Zorlama mı? T. Bora içinde, *Milyonluk Manzara* (s. 11-47). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dolu, O. (2009). Rasyonel Bir Tercih Olarak Suç: Klasik Okul Düşüncelerinin Suç Önleme Ve Açıklama Kapasitesinin Değerlendirilmesi. *Polis Bilimleri Dergisi Cilt:11 Sayı:4*, 89-120.
- Dolu, O. (2012). *Suç Teorileri*. Ankara: Seçkin yayınları.
- Dolu, O., & Büker, H. (2009). Caydırıcılığı Sınırları: Caydırıcılık Suç Önleme Ve Mücadele Politikalarına Eleştirel Bir Yaklaşım. *Polis Bilimleri Dergisi Cilt:11, Sayı:3*, 1-22.
- DPT. (2007). *Dokuzuncu Kalkınma Planı Kamuda İyi Yönetişim Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara.
- Dural, F. T. (1995). *Aleviler ve Gazi olayları*. İstanbul: Ant Yayınları.
- Durkheim, E. (1979). "Suicide." In Joseph E. Jacoby (ed), *Calassics of Criminology. First Edition. Oak Park, IL:Moore Publishing Company, Inc.*
- Durkheim, E. (1982). *Las formas elementales de la vida religiosa. Vol. 38. Ediciones Akal.*
- Dursun, O. (2018). Toplumu Pierre Bourdieu İle Düşünmek. *Global Media Journal TR Edition 8.16* , 68-123.
- Duru, B. (2014). Türkiye Nüfusunda Yeni Eğilimler: Görünüm, Sorunlar, Politikalar. F. A. Duru içinde, *1920'Den Günümüze Türkiye'De Toplumsal Yapı Ve Değişimi* (s. 163-180). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Düzel, N. (2003, 06 23). Üç yılını 'cehennem'de geçirdi. 01 17, 2021 tarihinde Radikal: <http://www.radikal.com.tr/turkiye/uc-yilini-cehennemde-gecirdi-673856/> adresinden alındı
- Edizdoğan, N. (2007). *Kamu Maliyesi. 9. Basım*. Bursa: Ekin Yayıncılık.
- Ellen, I. G. (2013). Do foreclosures cause crime? *Journal of Urban Economics* 74, 59-70.
- Engels, F. (1974). *Konut Sorunu*. Ankara: Odak.
- Engels, F. (1997). *İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu*. (Y. Fincancı, Çev.) Ankara: Sol Yayınları.
- Engels, F. (2003). *Anti-Dühring*. (K. Somer, Çev.) Ankara: Sol.
- Erdoğan, M. M., Karapınar, Y. D., & Aydın, D. (2013). Türkiye'nin göç politikası 422 464. M. Yıldız, & M. Z. Sobacı içinde, *Kamu Politikası Kuram Ve Uygulama* (s. 422-464). Ankara: Adres Yayınları.

- Ergun, C. (2011). *"Kentsel Dönüşüm Sürecine Dönüşüm Alanlarından Bakmak: İstanbul Maltepe (Başbüyük Ve Gülsuyu Mahallesi) Örneği"*, yayımlanmamış doktora tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Erman, T. (2004). Gecekondu Çalışmalarında 'Öteki' Olarak Gecekondu Kurguları. *European Journal of Turkish Studies. Social Sciences on Contemporary Turkey 1*.
- Ertan, K. A. (1999). Kentsel hareketlerden Yeni Toplumsal Hareketlere Castells'in Sorgulanması ve Türkiye Örnekleri. *Amme İdaresi Dergisi 32.3*, 115-128.
- Ertan, K. A. (2007). Paris Banliyö Hareketini Anlamak: Manuel Castells'i Yeniden Okumak. *Amme İdaresi Dergisi 40.1*, 57-83.
- Ertan, M. (2016). 90'lar Türkiye'sinde Değişen Siyaset Dilini Aleviler Üzerinden Okumak. *İsyen, Şiddet, Yas: 90'lar Türkiye'sine Bakmak* (s. 259-286). içinde Ankara: Dipnot Yayınları.
- Etöz, Z. (2000). *Varoş: Bir İstila, Bir Tehdit!* Birikim, 132: 49-53.
- Fanon, F. (1965). *The Wretched of the Earth*. Grove Press.
- Felson, M., & Clarke, R. V. (1998). Opportunity Makes The Thief: Pratical Theory for Crime Prevention. *Policin and Reducing Crime Unit, Police Research Series Paper 98*.
- Fişek, K. (1970). *100 Soruda Sosyalist Devlet*. Ankara: Gerçek Yayınevi.
- Fişek, K. (1971). The Genesis of Bureaucracy in England and the U.S. of America. *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 26 (1)*, 113-151.
- Fişek, K. (2011). *Yönetim (3. bs.)*. Ankara: Kilit Yayınları.
- Fraser, N. (2004). *Kamusal Alanı Yeniden Düşünmek: Gerçekte Var Olan Demokrasinin Eleştirisine Bir Katkı*. M. Özbek (Ed.), M. Özbek-C. Balcı (çev.). . İstanbul: Hil Yayınları.
- Giddens, A. (2000). *The Third Way and its Critics*. Cambridge, UK: Polity Press, Aktaran: Karkış 2015:97.
- Giritli, İ., Bilgen, P., & Akgüner, T. (2006). *İdare Hukuku, 2.Basım*. İstanbul: Der Yayınları.
- Gove, W. R. (1975). "The Labelling Perspective: An Overview", *The Labelling of Deviance: Evaluating a Perspective*. (W. R. Gove, Dü.) New York-London: Sage Publications.
- Göküş, M. (2010). Küreselleşme Sürecinin Kamu Hizmetine Yansıması . *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi 10.20* , 193-218.
- Göküş, M. (2011). *Kamu Hizmeti Kuram Politika Uygulama*. . Konya: Çizgi Kitabevi.

- Gölbaşı, S. (2007). *"Kentleşme Ve Suç: İstanbul'un Kentleşme Süreci İle Suçluluk Arasındaki İlişkinin Kuramsal Analizi"*, yayımlanmamış doktora tezi . İstanbul Üniversitesi.
- Gönen, Z. (2008). Varoşların Zabtiyesi ya da Kent Yoksullarının Neoliberal Denetimi . *Toplum Bilim*, S. 23, 93-102.
- Görün, M., & Kara, M. (2010). Kentsel dönüşüm ve sosyal girişimcilik bağlamında Türkiye’de kentsel yaşam kalitesinin artırılması. *Yönetim Bilimleri Dergisi* 8.2, 137-164.
- Göze, A. (2015). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler (15. Baskı)*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Gözler, K. (2003). *İdare Hukuku: Cilt II*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Gramsci, A. (1997). *Hapishane Defterleri Felsefe ve Politika Sorunları*, Çev.Adnan Cemgil. İstanbul: Belge.
- Gramsci, Antonio. (2006). Hegemony, Intellectuals and the State. *Cultural theory and popular culture: A reader 1*, 85-91.
- Gunter, M. (2009). *The A to Z of the Kurds*. Lanham: The Scarecrow Press.
- Gülan, A. (1998). Türkiye’de Kamu Hizmetlerinin Gelişimi . *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 56.1-4 , 97-107.
- Gülan, A. (2011). Kamu Hizmeti Kavramı. *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, 147-159.
- Güler, B. A. (2020). *Kamu Personeli Sistem ve Yönetim*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Güler, M. (2011). Kentsel Haklar, Kapitalizm Ve Katılım. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 66.01, 49-71.
- Güllüpınar, F. (2012). Kent Sosyolojisi Kuramları Üzerine Bir Literatür Degerlendirmesi. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 27.3, 1-29.
- Günday, M. (2004). *İdare Hukuku*. Ankara:: İmaj Yayınevi.
- Güneş, C. (2013). *Türkiye’de Kürt Ulusal Hareketi Direnişinin Söylemi*. (E.-B. Yıldırım, Çev.) Ankara: Dipnot Yayınları.
- Güneş, Y. (2009). Mahalle Yönetimi. *Türk İdare Dergisi*, Sayı 465, 113-131.
- Gürbüz, D. (2015). Türkiye de Kentleşme Sürecinde Çöküntü Bölgesi ve Suç İlişkisi: Hacıbayram Mahallesi Örneği. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* 47, 1-15.

- Habermas, J. (1987). *The Theory of Communicative Action: Vol. II: Lifeworld and System: A Critique Functionalist Reason*, (Çev. Thomas McCarthy). Boston: Beacon Press.
- Habermas, J. (1998). *On The Pragmatics of Communication*. Cambridge: MIT Press.
- Habermas, J. (2002). *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*, çev. T. Bora, M. Sancar,. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Habermas, J. (2004). *Kamusal Alan*. M. Özbek (Ed.), *Kamusal Alan*. M. Özbek (çev.). İstanbul: Hil Yayınları.
- Haque, M. S. (2001). The Diminishing Publicness of Public Service under the Current Mode of Governance. *Public Administration Review*, vol.61(1), 65-82.
- Hardt, M., & Negri, A. (2011). *The Fight For 'Real Democracy' At The Heart Of Occupy Wall Street*. *Foreign Affairs* 11, 301-20.
- Hardt, M., & Negri, A. (2013). *Duyuru*. (A. Yılmaz, Çev.) Ayrıntı Yayınları.
- Harvey, D. (2003). *The New Imperialism*. Oxford: Oxford University Press.
- Harvey, D. (2008). *Umut mekânları*. (Z. Çağlayan-Gambetti, Çev.) Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2012). *Paris, Modernitenin Başkenti*. (B. Kılınçer, Çev.) Sel Yayıncılık.
- Harvey, D. (2015). *Asi Şehirler. Şehir Hakkından Kentsel Devrim'e Doğru*. (A. D. Temiz, Çev.) Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2016). *Sosyal Adalet ve Şehir*. (M. Moralı, Çev.) Metis Yayınları.
- Hart, C. W.M. (1969). *Zeytinburnu Gecekondu Bölgesi*. (N. Saran, Çev.) İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Haşimi, S. (1997). *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Boşaltılan Yerleşim Birimleri Nedeniyle Göç Eden Yurttaşlarımızın Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Tespit Edilmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, Sayı: A.01.0.GEÇ. 10/25-125*. Ankara: TBMM.
- Hirst, P. Q. (1976). Althusser and the Theory of Ideology. *Economy and society* 5.4, 385-412.
- Holloway, J., (2004). Devlet ve Gündelik Mücadele. S. Clarke içinde, *Devlet Tartışmaları Marksist Bir devlet Kuramına Doğru*. Ankara: Ütopya.
- Hopkins, D. J. (2010). Politicized Places: Explaining Where and When Immigrants Provoke Local Opposition. *American Political Science Review*, 104(1), 40-60.
- Hughes, E. O. (1998). *Public Management and Public Administration: An Introduction*, 2nd ed. London: Macmillan Press Ltd.

- Inman, R. P. (2001). "Markets, Governments, and the "New" Political Economy", in *Handbook of Public Economics vol.2, (ed.) Alan J. Auerbach, Martin Feldstein, New York, pp.643-661.*
- Işık, G. (2013). *Sanaldan Sokağa Toplumsal Hareketler*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Işık, O., & Pınarcıoğlu, M. M. (2001). *Nöbetleşe Yoksulluk*. İstanbul: İletişim.
- Işık, O., Pınarcıoğlu M. M., (2012). *Nöbetleşe yoksulluk: Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- İçen, M. (2017). "Dezavantajlı Bölgelerdeki Lise Öğrencilerinin Vatandaşlık Algısı", *yayınlanmamış doktora tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- İsimsiz. (1996). *Gazi: Gecekondulardan Geliyor Halk*. İstanbul: Haziran Yayıncılık.
- İsimsiz. (1999). *Katliamın Ve Ayaklanmanın 4 Yılında Gazi Direnmeye, Hesap Sormaya Devam Ediyor. Gazinin Sesi Bilgi Dizisi-I*. İstanbul: Boran Yayınevi.
- İslam, T. (2009). "Devlet Eksenli Soylulaşma Ve Yerel Halk: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Örneği", *yayınlanmamış doktora tezi*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Kahraman, A. (2004). *Kürt İsyanları Tedip ve Tenkil*. İstanbul: Evrensel Basım.
- Kalabalık, H. (2016). *İdare Hukuku Dersleri Cilt II*. Konya: Sayram Yayınları.
- Kara, U. (2004). *Sosyal Devletin Yükselişi ve Düşüşü*. Ankara: Maki.
- Karahanogulları, O. (2002). *Kamu hizmeti (Kavram ve Hukuksal Rejim)*. . Turhan Kitabevi.
- Karakaş, M. (2013). Türkiye'nin Kimlikler Siyaseti ve Sosyolojisi. *Akademik İncelemeler Dergisi (AID)* 8.2, 1-44.
- Karkış, Ö. İ. (2015). "Kentsel Toplumsal Hareketlerde Cinsiyete Dayalı Dinamikler: Kentsel Dönüşüm Sürecinde Başbüyük Ve Gülsuyu-Gülensu Mahalleleri", *yayınlanmamış doktora tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Karpat, K. H. (2003). *Türkiye'de Toplumsal Dönüşüm*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kaya, K. (2011). Yirmibirinci Yüzyıla Girerken İdeoloji ve Sosyoloji. *İstanbul Journal of Sociological Studies* 26, 165-176.
- Kazmaz, R. (2015). *Gereği Düşünüldü*. Ankara: Çiviyazıları Yayınevi.
- Keane, J. (2004). *Sivil Toplum Ve Devlet*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Keleş, R. (1972). *Türkiye'de Şehirleşme, Konut ve Gecekondu*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Keleş, R. (2004). *Kentleşme Politikası, 8.bs*. Ankara: İmge.

- Keleş, R. (2016). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi .
- Keleş, R. (2016). *Yerinden Yönetim Ve Siyaset* . İstanbul: Cem Yayınevi.
- Kılıç, H. (1996). *İstanbul'da Mahalle Bazında Nüfus Dağılışı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)* . İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılıç, N. S. (2015). *"The Fragmentation Of Alevilik As Exemplified In The Case Of Gazi Mahallesi: Three Cemets, Three Free Spaces"*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: Boğaziçi University.
- Kızılay, Ş. E. (2016). *"Mekânın Dönüştürülmesi Ve Mücadele Stratejileri: Kuruluşundan Günümüze Derbent Mahallesi Örneği, Sarıyer"*, yayımlanmamış doktora tezi. Ankara : Ankara Üniversitesi.
- Koç, N. (2013). Şeyh Sait Ayaklanması. *Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/2, 153-166.
- Kongar, E. (1996). *Türkiye Üzerine Araştırmalar*. Ankara: Remzi Kitabevi.
- Kostof, S. (2007). Majesteleri Kazma: Yıkımın Estetiği. His Majesty the Axe: the Aesthetics of Demolition. D. F. Zeynep Çelik (Dü.) içinde, *Şehirler ve Sokaklar [Streets: Critical Perspectives on Public Space* (s. 15-35). İstanbul.
- Kurtçu, C. (2019). *"Türkiye'de Bir Kamu Hizmeti Olarak Tematik Yemek Televizyonu Modeli"*, yayımlanmamış doktora tezi . İstanbul: Marmara Üniversitesi .
- Kurtoğlu, A. (2005). Mekânsal Bir Olgu Olarak Hemşehrilik Ve Bir Hemşehrilik Mekânı Olarak Dernekler. *European Journal of Turkish Studies. Social Sciences on Contemporary Turkey* 2 .
- Kutlay, N. (2012). *Kürt Kimliğinin Oluşum Süreci*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Lefebvre, H. (2009). *State, Space, World: Selected Essays*. U of Minnesota Press.
- Lefebvre, H. (2013). *Kentsel Devrim*. (S. Sezer, Çev.) Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2015). *Şehir Hakkı Orijinali 1967*. Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2016). *Modern Dünyada Gündelik Hayat*. (B. Ertür, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Levendoglu, M. F. (2019). *"Toplumsal Ve Kültürel Hayatın Politize Oluşu: 1990 Sonrası Van Örneği"*, yayımlanmamış doktora tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Lewis, O. (1959). *Five Families: Mexican Case Studies in the Culture of Poverty. With a Foreword by Oliver La Farge*. New York: Basic Books.
- Malkoç, E. S. (2017). Siyasi Yönetimde Meşruiyet Sorunu. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (15), 85-97.

- Mardin, Ş. (2017). *Bütün Eserleri 9 Türk Modernleşmesi Makaleler 4 Derleyenler*. (M. Türköne, & T. Önder, Dü) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Markal, H. A. (2018). *"Devletin Değişen Rolü Bağlamında Kamu Hizmeti Olarak Elektrik Enerjisi"*, yayımlanmamış doktora tezi . Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Martindale, D. (2010). Önsöz. M. Webber içinde, *The City* (s. 9-83). İstanbul: Yarıncı Yayıncılık.
- Marx, K. (1977). *Fransa'da İç Savaş*. (M. A. vd, Çev.) Ankara: Sol.
- Marx, K. (1996). *On the Jewish Question*.
- Marx, K. (1998). *Artı-Değer Teorileri: Birinci Kitap*. (Y. Fincancı, Çev.) Ankara: Sol.
- Marx, K. (2018). *Kapital Cilt: I (Ciltli): Ekonomi Politikin Eleştirisi. Vol. 1*. Yordam Kitap.
- Marx, K., & Engels, F. (1970). *Komünist Manifesto*. (S. Ege, Çev.) Ankara: Bilim ve Sosyalizm Yayınları.
- Marx, K., & Engels, F. (2013). *Alman İdeolojisi*. (O. Geridönmez, & T. Ok, Çev.) İstanbul: Evrensel Yayınları.
- Mbembe, A., & Libby, M. (2003). *Public Culture. Durham, NC: Duke University Press 15.1*, 11-40.
- Meriç, O. (1991). *Kamu Görevlileri Kavramının Seçim Hukukundaki Kapsamı ve Anlamı ile Belediye Başkanlarının İlişkisi. Amme idaresi Dergisi, Cilt 24, Sayı 3*, 189-196 .
- Merton, R. K. (1938). *Social Structure and Anomie. American Sociological Review, Vol.3, No.5*, 672-682.
- Meth, P. (2017). *Informal Housing, Gender, Crime and Violence: The Role of Design in Urban South Africa. The British Journal of Criminology, 57(2)*, 402-421.
- Mikesell, J. L. (1995). *Fiscal Administration: Analysis and Applications for the Public Sector. 4th ed. Belmont, CA: Wadsworth*.
- Mutluer, K., Öner, E., & Kesik, A. (2010). *Teoride ve Uygulamada Kamu Maliyesi. 2. Baskı*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Nora, P. (2006). *Hafıza Mekânları*. Dost Kitabevi Yayınlar.
- Odyakmaz, Z., Kaymak, Ü., & İsmail, E. (2009). *Anayasa Hukuku - İdare Hukuku*. İstanbul: İkinci Sayfa Yayıncılık.
- OECD. (2005). *Pay-Per Performance in Public Administration*. Paris: OECD.
- Olçar, K. (2013). *"Türkiye'nin Yoğun Göç Alan Bölgelerinde Meydana Gelen Sorunların Güvenlik Bağlamında Analizi; İstanbul, Tuzla, Şifa Mahallesi*

- Örneği", yayımlanmamış doktora tezi. İstanbul: Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü.*
- Onar, S. S. (1966). *İdare Hukukunun Umumi Esasları*. İstanbul: Hak Kitabevi.
- Öcal, O. (2010). *"Suçun Sosyal Ve Ekonomik Belirleyicileri: Kayseri Örneği", yayımlanmamış doktora tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.*
- Öğretmen, İ. (1957). *Ankara'da 158 Gecekondu [158 Gecekondu à Ankara]*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İskân ve Şehircilik Enstitüsü Yayını .
- Ökmen, M., & Demir, F. (2010). Kamu Hizmetinin Felsefi Temelleri ve Yeni Kamu Yönetiminde Geçirdiği Dönüşüm”, s.19-42. *SDÜ İİBF Dergisi 15.3*, 19-42.
- Örücü, E. (1970). Sosyal Kamu Hizmeti. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 36.1-4* , 212-232. .
- Özay, İ. (1998). Türkiye’deki Klasik Kamu Hizmeti Anlayışı: “Çok Yaşa” ya da “A Tes Amour”. *İÜHFM, C. 56, Sy. 1-4*, 293-295.
- Özdamar, G., Memişoğlu, D., & Eser, H. (2011). Sosyal Siyasetin Üretilmesi Sürecinde Refah Devletinden Neo-Liberal Devlete Geçiş: Devletin Kamu Hizmeti Sunma İşlevinin Değişimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 16.2*, 201-217.
- Özen, H., & Özen, Ş. (2010). Kamu Siyasaları ve Toplumsal Hareketler: Türkiye’de Protesto Hareketlerinin Madencilik Siyasetine Etkileri. *Amme İdaresi Dergisi 43.2*, 32-64.
- Özer, İ. (1984). Türkiye’de Gecekondu Olgusu Ve Nitelikleri. *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi No 3*, 123-132.
- Özkalp, E. (2014). *Sosyolojiye Giriş*. Bursa: Ekin Yayınları.
- Öztürk, H. (2020). *“Akademik Personelin Psikolojik Sözleşme Ve Kamu Hizmeti Motivasyonu Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Ve Başkent Üniversitesi Örnekleri” yayımlanmamış doktora tezi . Muğla : Sıtkı Koçman Üniversitesi.*
- Paasi, A. (1995). The Sign And Its Denotations: Deconstructing The Idea of Geography. *Nordia Geographical Yearbook, 24*, 9-38.
- Park, R. E. (1967). The City: Suggestions For The Investigation of Human Behavior in the Urban Environment. E. W. Robert E.Park içinde, *The City*. Chicago-London: Chicago University Press.
- Park, R. E., & Burges, E. (1925). *The City* . Chicago University Press.

- Paulle, B. (2005). Culture And Ghetto Related Behavior: Lessons learned in the Bronx and the Bijlmer. *Sociologie, Jaargang, 1 (4)*, 357-381.
- Perouse, J.-F. (2011). *İstanbul'la Yüzleşme Denemeleri: Çeperler, Hareketlilik ve Kentsel Bellek*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Perry, J. L. (1996). Measuring Public Service Motivation: an Assessment of Construct Reliability and Validity. *Journal of Public Administration Research and Theory* 6.1 , 5-22.
- Perry, J. L. (2000). Bringing Society In: Toward a Theory of Public-Service Motivation. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 10(2), 471-488.
- Perry, J., & Wise, R. (1990). The Motivational Bases of Public Service. . *Public Administration Review*, 50(3), 367-373.
- Rebotier, J. (2011). Politicizing Fear of Crime And Insecurity İn Caracas: The Manufacturing Of A Fearful Urban Meta-Narrative. *Emotion, Space and Society*, 4(2), 104-112.
- Ruggiero, V. (2010). Armed Struggle İn Italy: The Limits To Criminology İn The Analysis Of Political Violence. *The British Journal of Criminology*, 50(4), 708-724.
- Samuelson, P. A. (1954). The Pure Theory of Public Expenditure. *The Review of Economics And Statistics* 36.4, 387-389.
- Sarı, E. (2017). *"Kültür, Kimlik, Politika: Mardin'de Kültürlerarasılık", yayımlanmamış doktora tezi*. Ankara Üniversitesi.
- Schlesinger, P. (1994). *Medya, Devlet ve Ulus*. (M. Küçük, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Schmitt, C. (2005). *Siyasi İlahiyat*. Ankara: Dost Yayınları.
- Schmitt, C. (2007). *Siyasal Kavramı*. (E. Göztepe, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Schmitt, C. (2014). *Kanunilik ve Meşruiyet*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Scott, J. (1995). *Direnış Sanatları*. (A.Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sencer, Y. (1979). *Türkiye 'de Kentleşme*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Serim, B. (1994). Örgütlenme Özgürlüğü "Depolitizasyon" ve Engeller. *Amme İdaresi Dergisi* 27.1, 83-105.
- Simmel, G. (1996). Metropol ve Zihinsel Yaşam. (B. Ö. Düzgören, Çev.) *Cogito*, No:8, Yaz, 81-89.

- Skinner, Q. (2011). Devletler Ve Yurttaşların Özgürlüğü . Q. Skinner, & B. Strath içinde, *Devletler Ve Yurttaşlar* (s. 3-24). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Smith, A. D. (2002). *Ulusların Etnik Kökenleri*. (S. Bayramoğlu, & H. Kendir, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Sonja, E. (1997). The Political Organisation of Space. *Annales of Association of American Geographers*, 1-54.
- Strath, B. (2011). Devlet ve Devlete Yönelik Eleştiriler: Postmodern Bir Meydan Okumadan Bahsedilebilir mi? B. Strath, & Q. Skinner içinde, *Devletler Ve Yurttaşlar* (s. 199-228). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sweezy, P., Baran, P., & Magdoff, H. (1975). *Çağdaş Kapitalizmin Bunalımı*. Ankara: Bilgi Yayınları.
- Swingewood, A. (1996). *Kitle Kültürü Efsanesi* . Ankara: Bilim Sanat.
- Swingewood, A. (2014). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*. (O. Akınhay, Çev.) İstanbul: Mesele Kitabçısı.
- Şaylan, G. (2003). *Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*. Ankara: İmge.
- Şenyapılı, T. (1978). *Bütünleşmemiş Kentli Nüfus Sorunu*. Ankara: ODTÜ Yayınları.
- Şenyapılı, T. (1981). *Gecekondu: Çevre İşçilerin Mekânı*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi.
- Şenyapılı, T. (2004). " Baraka" dan gecekonduya: Ankara'da kentsel mekânın dönüşümü: 1923-1960 . Ankara: İletişim yayınları.
- Tarrius, A. (2000). *Les nouveaux cosmopolitismes*. Paris: Éditions de l'Aube.
- Tatlıdil, E. (1992). Kent Sosyolojisi Kuram ve Kavramlar. *Sosyoloji Dergisi* 3 .
- TDK. (2020). <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Tekeli, İ. (1982). "Başkent Ankara'nın Öyküsü", *Türkiye'de Kentleşme Yazıları*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Tekeli, İ. (2001). *Modernite Aşılırken Kent Planlaması*. İmge kitabevi.
- Temiz, Ö. (2013). "Türk Hukukunda Sağlık Hakkı Ve Bir Kamu Hizmeti Olarak Sağlık", *yayımlanmamış doktora tezi* . Ankara: Ankara Üniversitesi .
- TESEV. (1998). *İnsan Gelişim Raporu: Türkiye 1997*. İstanbul: TESEV.
- Therborn, G. (1989). *İktidarın İdeolojisi İdeolojinin İktidarı 1989*. İstanbul : İletişim Yayınları.
- Tilly, C. (1978). *From Mobilisation to Revolution*. New York: Random House.

- Tilly, C. (2008). *Toplumsal Hareketler*. İstanbul: Babil Yayınları.
- Tiryaki, R. (2008). *Ekonomik Özgürlükler ve Anayasa*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Touraine, A. (1992). *Critique de la modernité*. Paris: Fayard.
- Tönnies, F. (2000). *Gemeinschaft ve Gesellschaft*. (A. Aydoğan, Dü., & A. Aydoğan, Çev.) İstanbul: İz Yayıncılık.
- Truchet, D. (1982). Label de Service Public et Status de Service Public. *AJDA*, 428.
- Tümertekin, E., & Özgüç, N. (2009). *Beşerî Coğrafya*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Türk, S. M. (2015). 20. Yüzyıl Kent Kuramları . *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2.3, 41-59.
- Türkdoğan, O. (2002). *Gecekondu İnsan ve Kültür İstanbul Örnek Olayı*. GENAR Araştırma, Eğitim , Danışmanlık. İstanbul: Hilal.
- Türkdoğan, O. (2013). *Sosyal Hareketlerin Sosyolojisi*. Bilge Kültür Sanat.
- Uçar, E. K. (2006). *"Bir Dönüşümün İncelenmesi: Kamu Hizmeti Kavramı"*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi . Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Ulusoy, A. (2004). *Kamu Hizmeti İncelemeleri*. İstanbul: Ülke Kitapları.
- Ulusoy, A. D. (1998). Kamu Hizmeti Anlayışında Yeni Yönelimler: Avrupa Yapılanmasının Kamu Hizmeti Teorisine Etkileri. *Amme İdaresi Dergisi, Cilt 31, Sayı 2*, 21-40.
- UN. (2003). *The Challenge of Slums: Global Report on Human Settlements 2003*. United Nations.
- Urry, J. (1995). *Mekânları Tüketmek* . Ayrıntı Yayınları .
- Uştuk, O. (2019). *"Emek Pazarı Ve Kimliklenme İlişkisi: İzmir Urla Sıra Mahallesi Romanları Örneği"*, yayımlanmamış doktora tezi. Ankara : Hacettepe Üniversitesi.
- Uysal, Ö. (2013). *"Vatandaş Odaklı Kamu Hizmeti Yaklaşımı Ve Kamu Ekonomisi Bakımından Sonuçları (Türkiye’de Sağlık Sektörü Örneği)"*, yayımlanmamış doktora tezi . İstanbul: Marmara Üniversitesi .
- Ürek, Ç. (2019). *"Kamu Yönetimi Ve Kamu Hizmeti Anlayışında Yaşanan Değişimin Türk Kamu Yönetimine Yansımaları"*, yayımlanmamış doktora tezi . Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Üstüner, Y. (2000). Kamu Yönetimi Kuramı ve Kamu İşletmeciliği Okulu . *Amme İdaresi Dergisi Cilt 33 sayı 3* , 15-31.
- Weber, M. (2010). *Şehir-Modern Kentin Oluşumu*. (M. Ceylan, Çev.) İstanbul: Bakış Yayınları.

- Wilson, W. J. (1987). *The Truly Disadvantaged: The Inner City, The Underclass, and Public Policy*. Chicago: University of Chicago.
- Wilson, W. J. (2012). *The Truly Disadvantaged: The Inner City, The Underclass, And Public Policy*. University of Chicago Press.
- Wirth, L. (1928). *The Ghetto*. The University of Chicago Press (Second Edition 1956).
- Yeğen, M. & Kurban, D. (2012), Adaletin Kıyısında, Zorunlu Göç Sonrasında Devlet ve Kürtler/ 5233 Sayılı Tazminat Yasası'nın Bir Değerlendirmesi- Van Örneği, TESEV Yayınları, İstanbul.
- Yıldırım, K. E. (2018). “*Vatandaşın Kamu Hizmeti Kalitesi Algısı: Doğu Anadolu Büyükşehir Belediyeleri İncelemesi*”, yayımlanmamış doktora tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Yıldız, E. (2013). *Kendi sesinden Gülsuyu-Gülensu*. İstanbul: Nota Bene.
- Yılmaz, D. (2008). Türk Hukukunda Kamu Hizmeti Kavramı ve Kriterleri. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 12.1 , 1215-1234.
- Yonucu, D. (2008). A Story of a Squatter Neighborhood: From The Place of The" Dangerous Classes" to The" Place Of Danger. *Berkeley Journal of Sociology*, 50-72.
- Yonucu, D. (2014). Türkiye'de Bir Yönetim Biçimi Olarak Mekânsal Ayrıştırma: Tehlikeli Mahalleler, Olağanüstü Hal ve Militarist Sınır Çizimi. C. Ö. A. B. Candan içinde, *Yeni İstanbul Çalışmaları: Sınırlar, Mücadeleler, Açılımlar* (s. 1-18). İstanbul: Metis.
- Yücel, H. (2016). Varoşun Üç Hali : “İç Varoş”, “Parçalanmış Varoş” ve “Bütünleşik Varoş”. 4(1).
- Zabunoğlu, Y. K. (2012). *İdare Hukuku, Cilt 1*. Yetkin Basım ve Yayım Dağıtım.
- Zengin, O. (2008). Kamu Yönetimi Disiplininde Eleştirel Kuram: Box ve Denhardt Üzerine Bir İnceleme. *Amme İdaresi Dergisi, Cilt 41 Sayı 3* , 1-39.
- Zürcher, E. J. (2013). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

İnternet Siteleri:

<http://sgb.meb.gov.tr/www/resmi-istatistikler/icerik/64> Erişim Tarihi: 26.01.2022

<https://www.memurlar.net/haber/806725/hangi-ilde-kac-memur-var.html> Erişim: 12.02.2022

<https://www.sozcu.com.tr/2015/gundem/gazi-mahallesinde-sehit-edilen-polisin-hikayesi-yurekleri-burktu-894096/> Erişim Tarihi: 26.12.2021

<http://www.radikal.com.tr/turkiye/uc-yilini-cehennemde-gecirdi-673856/> Erişim tarihi 17.01.2020

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> Erişim Tarihi: 20.01.2022

<https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu>. Erişim Tarihi: 21.12.2021

Mahkeme Kararları ve İddianameler:

Eyüp Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından 1995 yılında 208 iddianame numarası ile hazırlanan Gazi olaylarına ilişkin iddianame.

Trabzon Ağır Ceza Mahkemesi'nin 1997/70 esas numarasıyla gördüğü davanın sonucunda 03.03.2000 tarihinde aldığı 2000/53 numaralı karar

Trabzon Ağır Ceza Mahkemesi'nin 2001/186 esas, 2001/306 karar no sayılı kararı

Yargıtay 10. Ceza Dairesi'nin 1995/7272 sayılı ilamı

Yargıtay'ın 2001/317 sayılı bozma kararı

EK 1: Katılımcı Kod İsimleri

Katılımcıların Meslekleri	Kod İsimleri
Belediye Başkan Yardımcısı	Bel. Bşk. Yrd.
Hizmet Araçlarından Sorumlu Müdür	Araç Md.
Fen İşl. Müdürü	Fen İşl. Md.
Proje Sorumlusu	Proje Sor.
Temizlik İşleri Şefi	Tem. İşl. Ş.
Temizlik Kontrol Memuru	Tem. Kon. Mem.
Çevre Mühendisi	Çev. Müh.
Sosyolog	Sosylg.
Sosyal Yardım Görevlisi	SYM
Sosyal Yardım Memuru	SYG
Zabıta Amiri	Zab. 1
Zabıta Komiseri	Zab. 2
Zabıta Memuru	Zab. 3
Zabıta Memuru	Zab. 4
İETT Şoförü	İETT şof.
Elektrik Teknikeri	Tek. 1
Sıhhi Tesisatçı	Tek. 2
İmam 1	İmam 1
İmam 2	İmam 2
Cem Evi Başkanı	Cem E. Bşk.
Cem Evi Başkan Yardımcısı	Cem E. Bşk. Yrd.
Cem Evi Dedesi	Dede
Eski Gazi Mahallesi Muhtarı	E. Muh.
Gazi Mahallesi Muhtarı	Muh.
Doktor 1	Dokt. 1
Doktor 2	Dokt. 2
Eczacı	Ecz
Hemşire	Hemş. 1
Hemşire	Hemş. 2
Hemşire	Hemş. 3
Hemşire	Hemş. 4
Öğretmen	Öğr. 1
Öğretmen	Öğr. 2
Öğretmen	Öğr. 3
Öğretmen	Öğr. 4
Öğretmen	Öğr. 5
Öğretmen	Öğr. 6
Öğretmen	Öğr. 7

Katılımcıların Meslekleri	Kod İsimleri
Öğretmen	Öğr. 8
Öğretmen	Öğr. 9
Öğretmen	Öğr. 10
Öğretmen	Öğr. 11
Polis	Pol. 1
Polis	Pol. 2
Polis	Pol. 3
Polis	Pol. 4
Polis	Pol. 5
Polis	Pol. 6
Polis	Pol. 7
Polis	Pol. 8
Polis	Pol. 9
Polis	Pol. 10
Polis	Pol. 11
Polis	Pol. 12
Polis	Pol. 13
Polis	Pol. 14
Hastane Temizlik Görevlisi	Tmz. 1
Okul Hademesi	Tmz. 2
Güvenlik Amiri	Güv. 1
Kent Ormanı Güvenlik Görevlisi	Güv. 2
Mezarlık Güvenlik Görevlisi	Güv. 3
PTT Güvenlik Görevlisi	Güv. 4
Hastane Güvenlik Görevlisi	Güv. 5
Kent Ormanı Güvenlik Görevlisi	Güv. 6
Mahalleli 1	Mah. 1
Mahalleli 2	Mah.2
Mahalleli 3	Mah. 3

EK 2: Mülakat Formu

A Grubu Sorular	
Görüşmeci Kodu	
Yaş	
Cinsiyet	☐ Kadın ☐ Erkek
Eğitim	☐ İlköğretim ☐ Ortaöğretim ☐ Lisans ☐ Yüksek Lisans
Meslek	
Çalıştığı Birim	
İkamet	☐ Gazi Mahallesi'nde Yaşadı Yaşadığı Yıllar: Mevcut İkamet: Geçmiş İkametler:
Ebeveyn Bilgileri:	Baba Mesleği: / Baba Eğitim Durumu: ☐ İlköğretim ☐ Ortaöğretim ☐ Lisans ☐ Yüksek Lisans Anne Mesleği: / Anne Eğitim Durumu: ☐ İlköğretim ☐ Ortaöğretim ☐ Lisans ☐ Yüksek Lisans ☐ Gazi Mahallesi'nde Yaşadı Mevcut İkamet: Geçmiş İkametler:

B Grubu Sorular	
Mevcut Meslekte Geçirilen Süre	
Geçmişte Çalışılan Yerler	
Gazi Mahallesi'nde Çalışılan Süre	

C1	Bölgeye Kendi İsteğinizle mi geldiniz?	☐ Evet ☐ Hayır
C2	Bölgeye gelmeden önce bölge hakkında bilginiz var mıydı? Varsa bunlar nelerdir?	☐ Evet ☐ Hayır
C3	Bölgeye Atamanız çıktığında tedirginlik yaşadınız mı?	☐ Evet ☐ Hayır
C4	Göreve başlayınca, önceki beklentilerinize yaşadıklarınız uyuydu mu?	☐ Evet ☐ Hayır
C5	Dünya görüşünüzün hizmet verdiğiniz kitle ile uyumlu olduğunu düşünüyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır
C6	Beraber çalıştığınız meslektaşlarınızın bölge sakinlerine bakışı nasıl?	
C7	Gazi Mahallesi'nde kalmak istiyor musunuz? Burada mutlu musunuz? Neden?	☐ Evet ☐ Hayır

D1	Gazi Mahallesi'nde hizmet verdiğiniz insanlar diğer bölgedeki insanlardan farklı mı? Varsa farkı nedir?	☐ Evet ☐ Hayır
D2	Gazi Mahallesi'nde kamu hizmeti vermek başka bölgelerde kamu hizmeti vermekten farklı mı? Varsa farkı nedir?	☐ Evet ☐ Hayır
D3	Politik bir mekânda kamu hizmeti verdiğinizizi sıklıkla hissediyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır

E1	Mümkün olsa hizmet verdiğiniz kitlede nasıl davranış değişiklikleri gerçekleştirmek isterdiniz?	
E2	Mümkün olsa bölgeye sunulan kamu hizmetinde nasıl değişiklikler gerçekleştirmek isterdiniz?	
E3	Resmi olarak sizden beklenen görevden fazlasını yapmanız gerektiğini düşünüyor musunuz? Bunlar nelerdir?	☐ Evet ☐ Hayır
E4	Gerekli gördüğünüz konularda yöneticilere geri bildirim yapıyor musunuz? Yapıyorsanız bu geri bildirimdeki amacınız nedir?	☐ Evet ☐ Hayır

F1	Size kentin diğer bölgelerinde görev yapan meslektaşlarınızdan daha iyi maddi imkanlar ve çalışma koşulları sağlandığını düşünüyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır
F2	Gazi Mahallesi sakinlerine kamu hizmeti sunarken sizi motive eden şey nedir?	

G	Kendi görev alanınız özelinde, yönetimin Gazi Mahallesi'ne has politikalar uyguladığını düşünüyor musunuz? Bu politikalar uygularken sizden beklenen nedir?	☐ Evet ☐ Hayır

Ek 3: İstanbul'un Kentsel Politik Mekânlarında Yapılan Doktora Tezleri

İsim	Tarih	Doktora Tezinin Başlığı
İBRAHİM KURAN	2020	Kürt seçmen davranışının politik ekonomisi: İstanbul Bağcılar ilçesi örneği
NECMETTİN MUTLU	2020	Dijitalleşme bağlamında yeni medya ve seçmen davranışı ilişkisi: 23 Haziran 2019 yerel seçimleri Küçükçekmece ve Bağcılar örnekleri
DOĞA DİNEMİS AMAN	2019	Olası Marmara depreminde toplanma alanları yer seçim kriterlerinin belirlenmesi: İstanbul Bağcılar örneği
ERTUĞRUL GÜNDOĞAN	2007	Katılımcı demokrasi bağlamında yönetim ve bağcılar belediyesi örneği
ONUR ŞAHİN	2019	Ulaşım yatırımlarının konut fiyatları üzerine etkisinin incelenmesi: Beylikdüzü ve Esenyurt vaka çalışması
ÇAĞLAR BAYIK	2018	Çok zamanlı ve çok frekanslı sar-gnss verileri ile heyelanların araştırılması: Beylikdüzü-Esenyurt örneği
YASEMİN SARICI AYTAN	2018	Örgütsel adalet, güven, bağlılık ve vatandaşlığın çalışanların performansına etkisi ve buna yönelik bir uygulama: Esenyurt belediyesi örneği
ÖZLEM İNGÜN KARKIŞ	2015	Kentsel toplumsal hareketlerde cinsiyete dayalı dinamikler: Kentsel dönüşüm sürecinde Başibüyük ve Gülsuyu-Gülensu mahalleleri
ESİN ÖZDEMİR	2013	Neoliberal kentleşmeye bir karşı duruş olarak günümüz kent hareketleri: İstanbul Gülsuyu-Gülensu mahalleleri örneği
CEM ERGUN	2011	Kentsel dönüşüm sürecine dönüşüm alanlarından bakmak: İstanbul Maltepe (Başibüyük ve Gülsuyu mahallesi) örneği
RUKİYE KARAKÖSE	2020	Yaşlı refahına yönelik manevi sosyal hizmetler: Darülaceze Okmeydanı örneği

Ek 4: Kentleşme ile İlgili Yazılmış Bazı Doktora Tezleri

İsim	Tarih	Doktora Tezinin Başlığı
SERKAN GÖLBAŞI	2007	Kentleşme ve suç: İstanbul'un kentleşme süreci ile suçluluk arasındaki ilişkinin kuramsal analizi
TUĞÇE EKEN	2020	İstanbul'da soylulaştırma sürecini geleneksel kentleşme kavramı üzerinden yeniden düşünmek
OYA ERİŞEN	2003	Küresel dünya ile bütünleşme aşamasındaki Türkiye'de alt kentleşme (suburbanization) ve bu süreçte yeni bir yaşam tarzı
ÜMİT SÖYLEMEZ	1999	Kentleşme ve dil değişimi: Kırsal alanlardan kentlere göç edenlerin dil değişimlerinin toplum dilbilimsel analizi ve dönüşümde etken değişiklik stratejileri
MEHMET MUTLU	2022	Kentleşme sürecinde Çerkezlerde kimlik ve din: Sivas örneği
HÜSEYİN KURŞUN	2021	Kentleşme, göç ve suç ilişkisi bağlamında madde bağımlılığı: 'Gaziantep örneği'
FATMA ŞENCAN	2020	Göç ve kentleşme sürecinde ergenleri madde kullanımına yöneltten sosyal bağlamın analizi
ZEHRA SEVİM	2019	Aliğa örneğinden hareketle sanayileşme ve kentleşme sürecinde değişen aile yapısı
MUZAFFER BİMAY	2019	Göçün kentleşme üzerindeki sosyo-ekonomik ve kültürel etkileri: Batman örneği
CANAN KOÇ	2018	Sürdürülebilir kentleşme politikalarında sosyal konutların yeri: Güneydoğu Anadolu Bölgesi örneği
İDRİS AYDIN	2017	Kentleşme sürecinde dinî hayat (Başakşehir örneği)
SEÇİL ÖZALP	2017	İstanbul'da neoliberal kentleşme dinamikleri: Kamu yararı ve kentsel rejim analizi
SUNA YILMAZ AÇIKEL	2016	Yerel siyaset ve kentleşme bağlamında Diyarbakır örneği
EMRULLAH TÜRK	2016	Hızlı kentleşme sürecinin toplumsal yapıya etkileri: Batman örneği
CEMAL SALMAN	2015	Göç ve kentleşme sürecinde Alevi kimliğinin kültürel-siyasal değişimi ve dönüşümü

ENES BATTAL KESKİN	2014	Kentleşme sürecinde ailenin değişimi: Bursa'da bir alan araştırması
ASLI ÖZPOLAT	2014	Türkiye'de kentleşme politikaları ve konut talebini etkileyen faktörler: SVEC analizi
GÖKÇEN ÇATLI ÖZEN	2013	İstanbul'da üç cemevine devam eden Alevi topluluklarda kentleşme bağlamında kültürel aktarım
ERBATUR ÇAVUŞOĞLU	2004	Hegemonik bir süreç olarak Türkiye kentleşmesi
NAİL YILMAZ	2003	Toplumsal değişim ve kentleşme sürecinde Alevilik 'Reşadiye-İkitelli örneği'
ADNAN TEKŞEN	2000	Kentleşme sürecinde bir tampon mekanizma olarak hemşehrilik: Ankara'daki Malatyalılar örneği
NURAY BAYRAKTAR	1996	Kentleşme-Gecekondu ilişkisi Ankara örneği
A. ZAHİD AKMAN	1995	Ankara gecekondu gençliğinin eğitime ve kentleşmesine televizyon yayınlarının etkisi

**Ek 5: Politizasyon, Toplumsal Hareketler ve Toplumsal Olaylar Üzerine
Yazılmış Doktora Tezleri**

İsim	Tarih	Doktora Tezinin Başlığı
EGEMEN YILGÜR	2014	Geç-peripatetik Roman tütün işçilerinde ücretli istihdam ve politizasyon deneyimleri
AYŞEGÜL DEDE	2018	Talepkâr bir hareket olarak yeni toplumsal hareketler ve küresel toplumsal hareketler
GAMZE GÖKER AKTAN	2014	Yeni toplumsal hareketler ve internet ilişkisi: Türkiye'de muhalif toplumsal hareketlerin e-grupları
ENVER SİNAN MALKOÇ	2013	Yeni toplumsal hareket olgusu ve Türkiye'de 1980 sonrası yeni toplumsal hareketler
İBRAHİM MAVİ	2021	Küreselleşme bağlamında yeni toplumsal hareketler; barış ve insan hakları hareketi
MEHMET ENES SALKIN	2021	Ak Parti döneminde siyasal katılım ile toplumsal hareketler ilişkisi

NURSEN AYDIN	2021	Sınıflar, toplumsal hareketler ve medya: Türk Hava Yolları grevi ile Cerattepe direnişinin medyadaki sunumu
ŞEYMA ADIYAMAN	2021	Yeni toplumsal hareketler bağlamında Gezi Parkı Olayları'nın alternatif medya ve ana akım medyada sunulma biçimlerinin karşılaştırmalı analizi
NİHAT SEYREK	2021	Kriz yönetimi ve küreselleşmenin yeni toplumsal hareketler üzerindeki rolü: 'Gezi Parkı olayları' örneği
ÖZGÜR ÇALIŞKAN	2019	Yeni medyanın yeni toplumsal hareketlere etkileri: Türkiye'deki LGBTİ hareketinin sosyal ağ siteleri pratiklerinin çözümlemesi
MUSTAFA HULKİ CEVİZOĞLU	2019	Yeni bir toplumsal hareket modeli olarak gönüllü televizyon kanallarında siyasal benliğin sunumu
SÜLEYMAN SIDAL	2019	Yeni toplumsal hareketler bağlamında Türkiye'de Kürtçe anadilde eğitim talepleri: TZP Kurdi örneği (2006-2011)
TURGAY YERLİKAYA	2018	Toplumsal hareketler ve sosyal medya ilişkisi: Gezi parkı ve Tahrir Meydanı örnekleri
SEVİL BEKTAŞ DURMUŞ	2018	Yeni medyada toplumsal hareketler gündem belirleme kuramı çerçevesinde dijital aktivizm
AHMET ÇETİNTAŞ	2018	Toplumsal hareketlerin değişen doğası: Yeni kimlikler-yeni hareketler
MEHMET FATİH ÇÖMLEKÇİ	2018	Yeni toplumsal hareketler bağlamında siyasal iletişim süreçleri: Kültürel mücadele ve hegemonya arayışı
MEHMET MELİH BARUT	2018	Sosyal medya ve toplumsal hareketler: Gezi Parkı protestoları örneğinde sosyal medyanın kullanımı
ARDA SÜAR	2017	Popüler kültür öğelerinin yeni toplumsal hareketlere yansımaları
TİRŞE ERBAYSAL FİLİBELİ	2017	Yeni toplumsal hareketler ve barış gazeteciliği: Gezi Parkı protestoları sürecinde gazetecilik pratikleri
OZAN GÜNEL	2017	Toplumsal hareketler ve iletişim: Toplumsal yapı ve iletişimin kültürel dönüşümü
OKAN AKSU	2017	Yeni toplumsal hareketler bağlamında dijital aktivizm: Dijital feminizm örneği

AÇELYA ATALAY	2017	Toplumsal hareketler bağlamında medyada HES projelerinin sunumu
SELMAN YARCI	2017	Toplumsal bir iletişim şekli olarak yeni toplumsal hareketler -Gezi Parkı örnekleminin Luhmanncı analizi-
MERVE ZEYNEP DOĞAN	2017	Dijital aktivizm bağlamında günümüz toplumsal hareketleri ve Türkiye örneği: Gezi Parkı olayı
ÖZLEM ÇETİN ÖZTÜRK	2017	Toplumsal hareketler bağlamında hack ve hacktivizm
SEDEF ZEYREKLİ YAŞ	2017	Siyasete katılma biçimi olarak toplumsal hareketler
AYŞE SUCU	2016	Manuel Castells'in 'Ağ Toplumu' çerçevesinde sosyal ağlar ve yeni toplumsal hareketler ilişkisi: Gezi Parkı örneği
HASAN TURGUT	2016	Makine olarak internet: Toplumsal hareketler - yeni medya ilişkisine dair imkan ve sınırlılıklar
ZEYNEP ALPASLAN	2016	Yeni toplumsal hareketler, sivil itaatsizlik ve sokak sanatı: 'Avareler' Ankara örneği
GONCA GEZER	2016	Toplumsal hareket sendikacılığı ve Türkiye'ye yansımaları
ASLI ADVAN	2015	Toplumsal hareketler ve sosyal medya kullanımı çerçevesinde 'Taksim Gezi Parkı Eylemi'
HABİBE AKÇAY BEKİROĞLU	2015	Toplumsal hareketlerin sosyal medyada çerçevelenmesi: Çevre odaklı STK'lara ilişkin bir söylem çerçevesi analizi
SAMİ ÇÖTELİ	2015	Sosyal medyanın yeni tür kamusal alan yaratması ve toplumsal hareketlere katkıları: Taksim Gezi Parkı olayları örneği
YAVUZ YILDIRIM	2012	Yeni toplumsal hareketlerin siyasal olanı belirlemedeki rolü: Avrupa Sosyal Forumu ve Hareketlerin Avrupa'sını kurmak
ESENGÜL AYYILDIZ	2009	Toplumsal iletişim açısından toplumsal hareketler
GÜLÜM ŞENER	2006	Küresel kapitalizmin yeni kamusal alanı olarak internet: yeni toplumsal hareketlerin interneti kullanımı
HASAN HÜSEYİN ÇALI	2006	Çevreci toplumsal hareket olarak Greenpeace-Türkiye hareket

MUSTAFA KEMAL COŞKUN	2005	Yeni ve eski toplumsal hareketler: Türkiye'de demokratik açılımlar
ASGHAR ALAM TABRİZ	2004	Aydınların, dini liderler ve esnafın İran'ın yakın dönem toplumsal hareketlerindeki ve devrimlerindeki rollerinin incelenmesi
TUNCAY ÖNDER	2001	Bir 'yeni toplumsal hareket' olarak ekoloji hareketinin gelişimi ve ideolojik yönelimleri
ALİ MERT ERTUĞRUL	2019	Toplumsal olayların modellenmesi ve tahmini için yorumlanabilir uzay-zamansal ağlar
UFUK TAŞCI	2013	Türkiye'de toplumsal olaylara müdahale politikasının analizi
ONUR ÇOŞKUN	2007	Atatürk Dönemi'nde toplumsal olaylar ve güvenlik önlemleri

Ek 6: Kamu Hizmetleri Ve Kamu Hizmeti Veren Aktörlerle İlgili Yazılmış Doktora Tezleri

İsim	Tarih	Doktora Tezinin Başlığı
CİHAN KANLIGÖZ	2002	Türk Hukukunda kamu görevlisi kavramı
MUHAMMED ZAHİD ÇİĞMAN	2021	Türk kamu görevlilerinde kamu hizmeti güdülemesi
ALİ SIRRI YILMAZ	2007	İnformel ilişki şekillerinin kurumsal yapılara yansımaları (Elazığ'daki kamu görevlileri üzerine sosyolojik bir araştırma)
ALİ ÖZTEKİN	1988	Başlıca batı ülkeleri ile karşılaştırmalı olarak Türkiye'de kamu görevlilerinin politika ile ilişkileri
FERİDE YILMAZ	2020	Kamu çalışanları bakış açısından liyakat ihlali algısı, kaynakları ve yansımaları
MUHAMMET SERDAR ERBAŞ	2019	Kamu kurumlarında bireysel performans yönetimi ve değerlendirme sistemi: Kamu çalışanları ile yapılan bir araştırma
ERCAN KÜÇÜKEŞMEN	2015	Örgütsel adalet algısı ve örgütsel bağlılığa etkisi: Kamu çalışanları üzerine bir araştırma

SEZAİ ÖZTOP	2014	Kamu çalışanlarının örgütsel değişim yönetimi uygulamalarına yönelik algısı
ABDULSEMET YAMAN	2013	Türk kamu yönetiminde etik uygulamaları ve kamu çalışanlarının etik değerlere bağlılığının değerlendirilmesi: İçişleri Bakanlığı örnekleme
ERDEM TAŞDEMİR	2004	Kamu çalışanları-vatandaş ilişkisini etkileyen faktörler: Kişilerarası iletişim unsurlarını kullanım biçimlerinin ilişki üzerindeki etkisi
HASRET ÖZTÜRK	2020	Akademik personelin psikolojik sözleşme ve kamu hizmeti motivasyonu algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi: Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi ve Başkent Üniversitesi örnekleri
ERTUĞRUL SELÇUK GÜLDÜLER	2020	Kamu hizmetinden yararlananların etik davranış ilkeleri
EBRU ZEYBEK CEBECİ	2020	Kamu hizmeti anlayışında değişim ve kamu hizmetlerinin gördürülmesine ilişkin sözleşmeler
KÜRŞAD EMRAH YILDIRIM	2018	Vatandaşın kamu hizmeti kalitesi algısı: Doğu Anadolu büyükşehir belediyeleri incelemesi
HASİME AYSUN MARKAL	2018	Devletin değişen rolü bağlamında kamu hizmeti olarak elektrik enerjisi
ÖZGE UYSAL	2013	Vatandaş odaklı kamu hizmeti yaklaşımı ve kamu ekonomisi bakımından sonuçları (Türkiye'de sağlık sektörü örneği)
ABDULLAH RECAİ AKALAN	2006	Türk kamu hizmetinde iyi yönetim ve yolsuzlukla mücadele
ONUR KARAHANOGULLARI	2001	Kamu hizmeti (kavramsal ve hukuksal rejim)

ÖZGEÇMİŞ

2006-2008 yılları arasında Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Matematik Öğretmenliği bölümünde eğitim gören araştırmacı, 2008 yılında Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesine girmiş ve 20012 yılında mezun olmuştur. 2013 yılında girdiği İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı'nda eğitimine başlamış, 2015 yılında “Toplumsal Olayların Spor Alanlarında Şiddet ve Düzensizlik Ortamına Etkileri” isimli teziyle mezun olmuştur. 2016 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Doktora Programı'nda eğitimine başlamış, yukarıda okuduğunuz tez ile 2022 yılında doktor unvanını almıştır.